

DECISION ON ADMISSIBILITY AND MERITS

Case no. CH/98/1781

Helena and Predrag ŠUMAN

against

REPUBLIKA SRPSKA

The Human Rights Commission within the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina, sitting in plenary session on 6 September 2004, with the following members present:

Mr. Jakob MÖLLER, President
Mr. Miodrag PAJIĆ, Vice-President
Mr. Želimir JUKA
Mr. Mehmed DEKOVIĆ
Mr. Andrew GROTRIAN

Mr. J. David YEAGER, Registrar
Ms. Olga KAPIĆ, Deputy Registrar
Ms. Meagan HRLE, Deputy Registrar

Having considered the aforementioned application introduced to the Human Rights Chamber for Bosnia and Herzegovina pursuant to Article VIII(1) of the Human Rights Agreement ("the Agreement") set out in Annex 6 to the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina;

Noting that the Human Rights Chamber for Bosnia and Herzegovina ("the Chamber") ceased to exist on 31 December 2003 and that the Human Rights Commission within the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina ("the Commission") has been mandated under the Agreement Pursuant to Article XIV of Annex 6 to the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina entered into on 22 and 25 September 2003 ("the 2003 Agreement") to decide on cases received by the Chamber through 31 December 2003;

Adopts the following decision pursuant to Articles VIII(2) and XI of the Agreement, Articles 5 and 9 of the 2003 Agreement and Rules 50, 54, 56 and 57 of the Commission's Rules of Procedure:

I. INTRODUCTION

1. The application concerns the applicants' appeal against a decision ordering them to remove their temporary restaurant facility from a plot owned by the State, their inability to obtain compensation before the domestic bodies for the alleged illegal removal of their restaurant, and discrimination by the municipal authorities. Although Mrs. Helena Šuman appears as the party to all proceedings before the domestic bodies, the applicants are spouses who submitted their application to the Chamber together. (Throughout this decision, the term "the applicant" refers to Mrs. Helena Šuman.)

2. Since 1978 the applicant, who is of Hungarian origin, was the owner of the restaurant "Mađarica" in Hrvaćani, Municipality Prnjavor, the Republika Srpska. The restaurant was a temporary facility¹ located on a plot owned by the State, for which the applicant had taken over the lease from the RO Center of Primary Schools in Prnjavor. According to the requirements of the urban plan approval issued on 10 December 1989 by the Municipality Prnjavor, the applicant was obliged to remove the temporary facility within three years from the date of issuance of the urban plan approval, or earlier, if requested to do so by the competent organ.

II. PROCEEDINGS BEFORE THE CHAMBER AND COMMISSION

3. The application was submitted to the Chamber on 17 December 1998 and registered on 21 December 1998.

4. On 24 September 1999 the application was transmitted to the Republika Srpska under Articles 6 and 13 of the European Convention on Human Rights ("the Convention"), Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention, and Article II(2)(b) of the Agreement.

5. The respondent Party did not submit any observations on the admissibility and merits of the application within the specified time limit. On 7 March 2000 the Chamber received the applicant's comments on the admissibility and merits.

6. On 27 June 2001 the Chamber received observations on the admissibility and merits of the application from the Republika Srpska.

7. On 15 November 2002 and 11 March 2003 the Chamber received additional information from the respondent Party.

8. On 10 October 2002, 3 March 2003, and 21 June 2004 the Chamber and Commission received further information from the applicant.

9. The Commission deliberated on the admissibility and merits of the application on 9 July 2004 and 6 September 2004. On the latter date it adopted the present decision.

III. FACTS

A. As to the administrative proceedings²

10. On 24 April 1996 the Secretariat for Urban Planning, Housing-Utility and Construction Affairs of the Municipality Prnjavor ("the Secretariat") issued a procedural decision ordering the removal of the temporary restaurant facility "Mađarica", owned by the applicant, within 20 days of receipt of the procedural decision. The dispositive part of the procedural decision also states that

¹ Also referred to in the case file as a "kiosk".

² Hereinafter "administrative proceedings" refers to both administrative proceedings and the administrative dispute initiated before the Supreme Court of the Republika Srpska.

an appeal does not halt the enforcement of the procedural decision. In the reasoning it is stated that, in accordance with the urban plan approval, a need has arisen to remove the applicant's temporary facility since the Municipality allocated the plot on which the facility was constructed to R.M. for his permanent use. On an unknown date, the applicant appealed against this procedural decision, pointing out that her facility had existed since 1977, that R.M. had erected his temporary facility on the same plot in 1988, that she was not aware of the proceedings for allocation of the land to R.M., and that she had filed a proposal for renewal of the proceedings for allocation of the plot for her use.

11. On 1 July 1996 the Ministry for Urban Planning, Housing-Utility and Construction Affairs in Banja Luka ("the Ministry") quashed the first instance procedural decision and returned the case for renewed proceedings. In the reasoning it is stated that the R.M.'s request is difficult to understand and incomplete and that parties who have standing to be sued have not been given the opportunity to take part in the proceedings.

12. On 12 December 1997 the Secretariat, in the renewed proceedings, issued a procedural decision ordering the applicant to remove the temporary facility within 15 days of receipt of the procedural decision and indicating that an appeal does not halt the enforcement of the procedural decision. The Secretariat established that the time limit relating to the urban plan approval had expired and that the applicant was obliged to remove the facility with no right to compensation. It also established that, according to the Regulatory Plan adopted by the Municipality Prnjavor, the plot in question was intended for the regular use of the existing facility owned by R.M.

13. On 2 January 1998 the Secretariat issued a conclusion on the enforcement of the 12 December 1997 procedural decision, ordering the applicant to remove the facility in question within three days under a threat of forcible enforcement, and again ordering that an appeal does not halt the enforcement of the procedural decision. It was stated in the reasoning that the procedural decision became enforceable on 31 December 1997 and the applicant had not met her obligation to remove the facility within the required time. The applicant filed an appeal against the 12 December 1997 procedural decision and the 2 January 1998 conclusion on enforcement.

14. On 30 April 1998 the Ministry quashed the 12 December 1997 procedural decision and the 2 January 1998 conclusion on enforcement and returned the case for renewed proceedings because the procedural decision of 12 December 1997 was not properly delivered to the applicant, and because there was no evidence of the applicant having received the summons to take part in the hearing held before the Secretariat.

15. On 8 May 1998, in defiance of the Ministry's decision of 30 April 1998, the Secretariat forcibly removed the applicant's facility by moving it out of the plot where it was placed.

16. On 28 January 2002 in the renewed proceedings, the Secretariat again issued a procedural decision ordering the removal of the temporary facility within 15 days of receipt of the procedural decision and obliging the applicant to return the plot to its original state. The applicant filed an appeal against this procedural decision to the Ministry.

17. On 2 September 2002 the Ministry rejected the applicant's appeal as ill-founded, finding that the order to remove the applicant's temporary facility was in accordance with the law. On 14 October 2002 the applicant initiated an administrative dispute against this procedural decision before the Supreme Court of the Republika Srpska. These proceedings are still pending.

B. As to the court proceedings

18. On 9 November 1998 the applicant initiated proceedings before the First Instance Court in Prnjavor for compensation of damages caused by the alleged illegal destruction of the restaurant "Mađarica" facility.

19. From November 1998 until May 2001 the First Instance Court in Prnjavor held eight hearings in the applicant's proceedings, two of which were postponed on a proposal of the applicant's authorized representative and two of which were postponed due to the applicant's absence from the hearing.

20. On 17 January 2002 the applicants' representative proposed to the court that the hearing scheduled for 1 February 2002 be postponed until the administrative proceedings were completed.

21. On 1 February 2002 the First Instance Court in Prnjavor suspended the proceedings until the valid completion of the administrative proceedings. In the reasoning it is stated that the issue to be resolved in the administrative proceedings represented a preliminary issue in the proceedings for compensation of damages and that the legal requirements were met for the suspension of the proceedings.

22. On 21 June 2004 the applicant informed the Commission that, because the administrative dispute before the Republika Srpska Supreme Court is still pending, she did not request the continuance of the proceedings before the First Instance Court for damage compensation.

IV. RELEVANT LEGAL FRAMEWORK

A. Law on Physical Planning

23. The Law on Physical Planning (Official Gazette of Socialist Republic of Bosnia and Herzegovina nos. 9/87, 23/88, 24/89, 10/90, 14/90, 15/90 and 14/91) was in force at the time when the urban plan approval was issued to the applicant and when the administrative proceedings for removal of temporary facility were initiated.

24. Article 129 provides, in relevant part:

"(1) Urban plan approval for temporary facilities or temporary purposes shall be issued only exceptionally and with a limited deadline.

"(2) Urban plan approval mentioned in the previous paragraph entails an obligation for a location user to remove, that is pull down the facility, upon the expiry of the deadline, when requested by the municipal administrative body, without the right to compensation. Upon the removal of the facility, the plot on which the facility was located, shall be developed in accordance with the requirements determined in the urban plan approval, *i.e.* in accordance with the requirements set forth in the request to pull down *i.e.* to remove the facility, if so established in the urban plan approval."

25. On 26 August 1996 the new Law on Physical Planning of the Republika Srpska entered into force (Official Gazette of the Republika Srpska ("OG RS") no. 19/96). It was later amended several times (OG RS 25/96, 10/98, 53/02, 64/02 and 14/03). This Law, in the relevant part regarding the issue of the urban plan approval for temporary facilities, prescribes the obligation to remove the facility upon the expiry of the deadline, and development of the plot in accordance with requirements.

B. The Law on General Administrative Proceedings (Official Gazette of Socialist Federal Republic of Yugoslavia ("OG SFRY") 47/86)

26. Article 6 provides:

"When organs or self-management organizations and collectives resolve some administrative issues, they shall be obliged to ensure an efficient realization of interests and rights of laborers and citizens, organizations of associated labor and other self-management organizations and collectives."

27. Article 218 provides, in relevant part:

"(1) When the procedure is instituted in regard to a party's request, or *ex officio*, if that is in the party's interest, and it is not necessary to implement a special investigation procedure before decision-making, nor there are other reasons why the decision cannot be made without delay (solving the previous matter and etc.), the competent body is obliged to pass the decision and to send it to the party as soon as possible, and at the latest within a month counting from the day when the request was orderly submitted, or from the day when the procedure started *ex officio*, if a shorter deadline was not envisaged by a special regulation. In other cases when the procedure was instituted pursuant to a party's request, or *ex officio* if that is in the party's interest, the competent body is obliged to pass the decision and to forward it to the party at latest within two months if a shorter deadline was not envisaged by a special regulation."

28. Article 231 provides, in relevant part:

"(1) The decision cannot be implemented during the period in which is possible to file the appeal. After orderly stated appeal the decision cannot be implemented until the decision which is made in regard to the appeal is sent to the party.

"(2) Exceptionally, the decision can be implemented during the appeal period, as well as after filing the appeal, if it was foreseen by the law or if it is the matter of urgent actions (Article 141, Item 4) or if the delay of implementation would cause irreparable damage to any of the parties. If it is matter of the latest it is possible to seek an adequate insurance from the party whose interest is to carry out implementation and to condition the implementation by this insurance."

29. Article 242 provides, in relevant part:

"(1) If the second-instance body has determined that the facts were incompletely or wrongly established in the first-instance proceedings, that in the proceedings the attention was not paid to the rules of procedure which would be influential to solving of the matter, or that the contested decision is unclear or is in contradiction with the explanation, it shall complete the proceedings and remove the failures either by its own, or through the first-instance body or any other body asked to do so, and those bodies shall be bound to act according to the request of the second-instance body. If the second-instance body finds that based on the facts stipulated in the completed proceedings, the matter is to be solved in a different way comparing to its solving by the first-instance decision, it shall by its decision annul the first-instance decision and solve the matter by its own.

"(2) If the second instance body finds that the first-instance body will in a faster and more efficient way remove the failures of the first-instance proceedings, it shall by its decision annul the first-instance decision and remit the case to the first-instance body for re-proceedings. In that case the second-instance body shall be bound to explain in its decision to the first-instance body in what regard to make the proceedings complete, and the first instance body shall be bound to act under the second-instance decision without delay, and to make new decision at latest within 30 days from the day of receipt of the case. The party has right to an appeal against this decision."

30. Article 247 provides, in relevant part:

"A decision on the appeal must be made and submitted to the party as soon as possible, and at latest within two months counting from the date of delivery of the appeal, unless a shorter deadline has been defined by a separate regulation."

31. Article 270 provides, in relevant part:

"(1) The decision issued in an administrative procedure shall be enforced upon its becoming enforceable.

"(2) The first Instance decision shall become enforceable:

- (1) by expiration of the deadline for an appeal, if an appeal was not declared;
- (2) by submission to the party, if an appeal is not allowed;
- (3) by submission to the party, if the appeal does not postpone the enforcement;"

32. Article 271 provides, in relevant part:

"(1) The conclusion made in an administrative procedure shall be enforced upon its becoming enforceable.

"(2) The conclusion against which a special appeal is not allowed and the conclusion against which a special appeal is allowed and which does not delay the execution of the conclusion, shall be effective on the notification or delivery to the party.

"(3) When the law or the conclusion itself specifies that the appeal delays the execution of the conclusion, the conclusion shall become effective on the expiration of the appeal period if the appeal has not been made, and if it has been made - on the delivery of the decision which rejects or dismisses the appeal."

33. On 28 February 2002 the Republika Srpska adopted a new Law on General Administrative Proceedings (OG RS no. 13/02), which entered into force on 26 March 2002. In relevant part, the provisions of the new Law are the same as in the previous Law.

C. The Law on Civil Proceedings (OG SFRY 4/77, 36/80, 69/82, 58/84, 7487, 27/90 and 35/91; OG RS 17/93, 14/94 and 32/94)

34. Article 12 provides, in relevant part:

"(1) When the court 's decision depends on a prior decision on whether a certain right or legal relation exists or not, and such a decision has not yet been reached by the court or another competent body (prior question), the court may resolve the issue itself, if not stipulated otherwise in special regulations."

35. Article 213 provides, in relevant part:

"(1) Except in cases specifically set forth in this law, the interruption of the proceedings shall be ordered by the court ...

if the court decides not to decide on a prior question (Article 12)"

36. Article 215 provides, in relevant part:

"(2) If the court interrupted the proceedings for the reasons given under Article 213 paragraph 1 subparagraph 1 and paragraph 2 of this Law, the proceedings shall be continued when the proceedings before the court or another competent body is effectively concluded, or the court finds that there is no reason any more to wait for its completion.

"(3) In all other cases, the interrupted proceedings shall be continued upon proposal of the party, as soon as reasons for the interruption cease to exist."

37. On 17 July 2003 the Republika Srpska adopted a new Law on Civil Proceedings (OG RS no. 58/03), which entered into force on 1 August 2003. In relevant part, the provisions of the new Law are the same as in the previous Law.

D. The Law on Administrative Disputes (OG RS no. 12/94)

38. Article 10 provides, in relevant part:

" (1) The administrative decision shall be denied:

1. if a Law, any regulation based on law, or other legally made rule or general act have not been correctly applied;
2. if a decision has been issued by an unauthorized body;
3. if in the procedure preceding the decision the authority didn't act according to the rules of procedure, and especially if the facts of the case were not properly established, or if from the determined facts an incorrect conclusion was drawn regarding the facts of the case."

39. Article 32 provides:

"(1) If the Court does not reject the action immediately, either by procedural decision under Article 28, Paragraph 2 or Article 29 of this Law, or quash the disputed administrative decision under Article 30 of this Law, the Court shall submit one copy of the action with attachments to the defendant and to all interested parties if they exist.

(2) The response shall be given within a period of time that the court determines in each individual case. This time period cannot be shorter than 8 or longer than 30 days.

(3) In the determined period of time the defendant is obliged to submit to the Court all documentation regarding the case. If the defendant does not submit the case file even after the second request or if he/she states that it is not possible for him/her to send it, the Court can deal with the matter even without the case file."

40. Article 33 provides:

"(1) The Court shall deal with administrative disputes in closed sessions.

(2) The Court can make a decision to have an oral hearing, due to complex issue or if the Court finds it necessary for better clarification of the situation.

(3) For the same reasons a party in the dispute can suggest having an oral hearing."

41. Article 42 provides:

"(1) If an oral hearing is held, the court shall issue a judgment or a procedural decision, together with all the most important reasoning, immediately after completion of the hearing.

(2) In more complex cases the court can give up on verbal stating of the decision, and issue the judgment or procedural decision within eight days, at the latest.

(3) If it is not possible for the court to state the judgment or procedural decision, after completion of the oral hearing, because it is necessary to determine a fact for which discussion a new oral hearing is not necessary, the Court shall pass the decision without a hearing, within eight days from specifying the fact at the latest."

V. COMPLAINTS

42. The applicant complains that the respondent Party illegally pulled down her restaurant in Hrvaćani and that she is unable to obtain compensation for damages because her case has not been decided before the court and administrative bodies. The applicant states that the respondent Party's bodies, by their conduct, have violated her right to a fair hearing protected by Article 6 of the Convention, her right to an effective remedy protected by Article 13, and her right to peaceful enjoyment of her property protected by Article 1 of Protocol No.1 to the Convention, as well as the prohibition of discrimination under Article II(2)(b) of the Agreement.

43. The applicant requests the Commission to find a violation of her rights and to award her monetary compensation in the amount of 100,000 KM for the illegal removal of her facility and 30,000 KM for lost profits due to cessation of her business activities.

VI. SUBMISSIONS OF THE PARTIES

A. The Republika Srpska

1. As to the facts

44. The Republika Srpska has not contested the facts as presented by the applicant.

2. As to the admissibility

45. The respondent Party considers the application premature because the proceedings are still pending before the First Instance Court in Prnjavor, which has still not issued its judgment.

46. On two occasions the respondent Party had informed the Chamber on the status of the court proceedings, stating that there had been no resumption of the suspended proceedings because neither of the parties had requested it, nor had any party informed the First Instance Court that the administrative dispute had been resolved.

3. As to the merits

47. The respondent Party considers the application premature and contrary to Article VIII(2)(a) of the Agreement. The respondent Party particularly points out that since 9 November 1999 the First Instance Court in Prnjavor has scheduled eight hearings. Two hearings were postponed upon the request of Mr. Krstan Simić, the applicants' legal representative, and two others because she failed to appear. On 1 February 2002 the civil proceedings were suspended upon the applicants' request until the valid completion of the administrative proceedings, which were conducted before the Department for Physical Planning of the Municipality Prnjavor. The respondent Party points out that the suspended civil proceedings have not been resumed because none of the parties to the proceedings had requested resumption of the proceedings nor had the court received a notification on the completion of the administrative proceedings.

B. The applicant

48. In her application and submissions, the applicant does not contest that on 10 December 1989 she was issued an urban approval for a limited time period. However, she stresses that her restaurant "Mađarica" had existed on the plot since 1977 and that it had not disturbed anybody until 1992, when R.M. was allocated the plot on which the object was located for his permanent use. The applicant considers this allocation illegal because R.M., who also constructed a catering facility on the same plot, has benefited in this way. In her application, the applicant also alleges that the Municipality took such actions against her because of her Hungarian origin.

49. The applicant maintains that the authorities of the respondent Party illegally removed her facility although the proceedings upon appeal were pending. The appeal was accepted, the procedural decision pursuant to which the facility had been removed was quashed, and only in the renewed proceedings a procedural decision was issued ordering the removal of the object that had already been removed (see paragraphs 15 to 17 above).

VII. OPINION OF THE COMMISSION

50. The Commission recalls that the application was introduced to the Human Rights Chamber under the Agreement. As the Chamber had not decided on the application by 31 December 2003, in accordance with Article 5 of the 2003 Agreement, the Commission is now competent to decide on the application. In doing so, the Commission shall apply the admissibility requirements set forth in Article VIII(2) of the Agreement. Moreover, the Commission notes that the Rules of Procedure

governing its proceedings do not differ, insofar as relevant for the applicant's case, from those of the Chamber, except for the composition of the Commission.

A. Admissibility

51. Before considering the case on the merits, the Commission must first decide whether to accept the case, taking into account the admissibility criteria set out in Article VIII(2) of the Agreement. In accordance with Article VIII(2) of the Agreement, "the [Commission] shall decide which applications to accept.... In so doing, the [Commission] shall take into account the following criteria: (a) Whether effective remedies exist, and the applicant has demonstrated that they have been exhausted" and "(c) The [Commission] shall also dismiss any application which it considers incompatible with this Agreement, manifestly ill-founded, or an abuse of the right of petition."

1. As to the applicant's complaint relating to discrimination (Article II(2)(b) of the Agreement)

52. The applicant complains that her Hungarian origin was a motive for the issuance of the 24 April 1996 procedural decision on removal of her temporary facility and its allocation to R.M. for permanent use. The applicant therefore considers that she has been discriminated against on the ground of her national origin.

53. The Commission observes that the applicant has not substantiated her allegations by any evidence.

54. In these circumstances the Commission finds that the application does not disclose any appearance of discrimination against the applicant in the enjoyment of the rights and freedoms guaranteed under the Agreement. It follows that this part of the application is manifestly ill-founded, within the meaning of Article VIII(2)(c) of the Agreement. The Commission therefore decides to declare this part of the application inadmissible.

2. As to the applicant's complaint relating to a violation of the right to property (Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention)

55. The applicant further complains that the Municipality Prnjavor, by forcibly removing her temporary facility, has violated her right to property. She has initiated a lawsuit before the First Instance Court in Prnjavor for compensation of damages caused by the illegal destruction of the facility. This suit is still pending. The Commission therefore considers that the applicant's complaint relating to the violation of the right to property is premature because the proceedings for damage compensation are still pending before the First Instance Court in Prnjavor. Accordingly, the domestic remedies have not been exhausted as required by Article VIII(2)(a) of the Agreement. The Commission therefore decides to declare this part of the application inadmissible.

3. As to the applicant's complaint relating to the length of proceedings (Article 6 of the Convention)

56. The applicant complains of the length of the administrative proceedings concerning the removal of her temporary facility, which have been pending since 1996. The applicant also complains of the length of the civil proceedings before the First Instance Court in Prnjavor for damage compensation, initiated on 9 November 1998, which is related to the administrative proceedings. The respondent Party asserts that the applicant has not exhausted domestic remedies because the proceedings in question are still pending. The Commission notes, however, that the Chamber repeatedly held that the fact that proceedings were still pending did not prevent the Chamber from examining the applicant's complaint in relation to length of the proceedings (see, e.g., case no. CH/02/8770, *Dobojputevi d.d.*, decision on admissibility and merits of 5 December 2003, Decisions July-December 2003). The Commission therefore decides to declare

admissible the applicant's complaint under Article 6, paragraph 1 of the Convention with regard to the length of the civil and administrative proceedings.

4. Conclusion on admissibility

57. Consequently, the Commission considers the application admissible as to the length of the civil proceedings for damage compensation that have been pending since 9 November 1998 and in regard to the administrative proceedings pending since 1996. The Commission finds the remainder of the application inadmissible.

B. Merits

58. Under Article XI of the Agreement, the Commission must next address the question of whether the facts established above disclose a breach by the Republika Srpska of its obligations under the Agreement. Under Article I of the Agreement, the Parties are obliged to "secure to all persons within their jurisdiction the highest level of internationally recognized human rights and fundamental freedoms", including the rights and freedoms provided for by the Convention and the other international agreements listed in the Appendix to the Agreement.

1. Article 6, paragraph 1 of the Convention (length of proceedings)

(a) As to the civil proceedings

59. The Commission has declared the application admissible under Article 6, paragraph 1 of the Convention with regard to the length of the civil proceedings pending in the Municipality Prnjavor for damage compensation. These proceedings have been pending before the First Instance Court in Prijedor since 9 November 1998 and have not been resolved to date.

60. Article 6 of the Convention reads as follows:

"In the determination of his civil rights and obligations ..., everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law...."

61. The European Court of Human Rights ("the European Court") has explained that by requiring in Article 6, paragraph 1 of the Convention that cases should be heard "within a reasonable time", "the Convention underlines the importance of rendering justice without delays which might jeopardize its effectiveness and credibility" (Eur. Court HR, H. versus France, judgment of 24 October 1989., Series A no. 162, paragraph 58).

62. The Commission recalls that the Chamber in its case law held that disputes involving a request for damage compensation relate to "civil rights and obligations". The Commission also notes that the respondent Party has not put this conclusion in question. The Commission considers that the right that the applicant claims before the domestic court represents a "civil right" within the meaning of Article 6, paragraph 1 of the Convention. For these reasons, the Commission concludes that Article 6, paragraph 1 of the Convention is applicable in this case.

63. The first step in establishing the length of proceedings is to determine the time to be considered. For the purposes of Article 6, paragraph 1 of the Convention, the Commission finds that the period of time to be considered starts on the date on which the applicant initiated the lawsuit before the First Instance Court in Prnjavor, 9 November 1998. On 1 February 2002, on the applicant's proposal, the First Instance Court suspended the civil proceedings until the valid completion of the administrative proceedings which were initiated in 1996 and which have been pending since September 2002 before the Supreme Court of the Republika Srpska. The First Instance Court regarded the administrative proceedings as involving a preliminary issue on which the result of the court's decision in the civil proceedings depended. Because the administrative

proceedings have not been validly completed, the civil proceedings have never been resumed. Therefore, these proceedings have been pending for almost six years.

64. The reasonableness of the length of proceedings is to be assessed having regard to the criteria laid down by the case law of the European Court, the Chamber, and the Commission. Considerations include the complexity of the case, the conduct of the applicant and of the relevant authorities, and the other circumstances of the case (see, e.g., case no. CH/97/54, *Mitrović*, decision on admissibility of 10 June 1998, paragraph 10, Decisions and Reports 1998, with reference to the corresponding case-law of the European Court of Human Rights). In civil cases, the defendant's behaviour and what is at stake in the litigation for the plaintiff are also taken into account (Eur. Court, *Buchholz versus Germany*, judgment of 6 May 1981., Series A no. 42, paragraph 49).

65. With respect to the complexity of the case, the Commission considers the civil proceedings for compensation initiated by the applicant to be fairly simple. The Commission notes that the First instance Court had to establish whether the forcible removal of the temporary facility by the Municipality Prnjavor was based on the law and, depending on that conclusion, to establish the actual damage. The First instance Court decided to ask a building expert to draw up an expert report (it is unclear whether the findings and the opinion of the expert were delivered to the court) after which the proceedings were halted. In these circumstances, the Commission is of the opinion that the complexity of the case cannot justify a delay in these proceedings for almost six years.

66. As to the applicant's conduct, the Commission finds that the applicant's actions, as the plaintiff in these civil proceedings, had a decisive effect on the length of proceedings and the failure to decide the case. The Commission notes that the court scheduled eight hearings in this case out of which two were postponed on a proposal of the applicant's authorized representative and two due to the applicant's absence at the hearing. Consequently, the first instance court was unable to achieve any progress in the resolution of the case. The Commission further observes that the applicant's authorized representative notified the court on 17 January 2002 that the administrative proceedings were pending before the Department for Physical Planning of the Municipality Prnjavor for the removal of the facility and proposed to postpone the hearing scheduled for 1 February 2002 until the administrative proceedings were completed by the issuance a final and binding decision. The administrative proceedings have not been completed to date and the applicant has not filed a proposal for resumption of the civil proceedings. In these circumstances the Commission considers that the applicant, as the plaintiff in the proceedings, has expressed lack of interest in a more expedient resolution of her case and, to a large extent by her own actions, has caused the delay by which the case has not been decided.

67. As to the conduct of the competent first instance court, the Commission notes that the court, to a certain extent, was unable to resolve the case due to the applicant's absence at the hearings and partly due to the suspension of the civil proceedings and duration of the administrative proceedings. The Commission notes that in the civil proceedings, the court by itself may, when a preliminary issue arises, resolve the preliminary issue or suspend the proceedings until the competent body decides. In the present case, the court, acting in compliance with the applicant's proposal, assessed that a decision in the applicant's lawsuit depended on the final and binding decision in the administrative proceedings, and it consequently suspended the proceedings until the issuance of such an administrative decision. The Commission also observes that the court in these proceedings, until the suspension of the proceedings, held a preparatory hearing and three hearings for the main trial. The Court took certain actions to resolve the case, such as requesting the Municipality Prnjavor to submit the applicant's case file and ordering an expert to assess the amount of damage. In these circumstances, the Commission considers that the delay in deciding this case cannot be attributed to insufficient activity in the applicant's case by the First Instance Court in Prnjavor.

68. In these circumstances the Commission finds that the respondent Party has not violated the applicant's right to a fair hearing within a reasonable time under Article 6(1) of the Convention.

(b) As to the administrative proceedings

69. The Commission has declared the application admissible under Article 6, paragraph 1 of the Convention in connection with the length of the administrative proceedings for the removal of the applicant's temporary facility, which is pending before the respondent Party's competent bodies. These proceedings were initiated in 1996, and the first decision ordering the removal of the applicant's temporary facility was issued on 24 April 1996. These proceedings have not been completed to date, however, and are currently pending upon the applicant's lawsuit against the procedural decision of 2 September 2002 in the administrative dispute before the Supreme Court of the Republika Srpska.

i. Civil character of rights and obligations

70. The proceedings in question are related to determination of the applicant's obligation to remove the temporary facility from the plot owned by the State for which she was issued the urban plan approval of limited duration. According to the European Court's case law, the concept of "civil rights and obligations" is not to be interpreted solely by reference to the respondent State's domestic law.

"Article 6 para. 1 applies irrespective of the status of the parties, of the nature of the legislation which governs the manner in which the dispute is to be determined and of the character of the authority which has jurisdiction in the matter; it is enough that the outcome of the proceedings should be decisive for private rights and obligations."

(Eur. Court HR, *Tre Traktorer versus Sweden*, Judgement of 7 July 1989, Series A. no. 159., paragraph 18.; also *Allan Jacobsson versus Sweden*, Judgement of 25 September 1989, Series A. no. 163., paragraph 72.)

71. The Commission notes that the outcome in the administrative proceedings is necessary for a decision in the civil proceedings for the applicant's right to damage compensation as well as her right to continue her business in the facility. The First Instance Court assessed that the issue related to the applicant's obligation to remove the temporary facility was a preliminary issue in the proceedings to decide on the damage compensation claim for the forcible removal of the facility by the municipal authorities. The respondent Party has not contested the concept of civil rights and obligations to be determined in these proceedings. For these reasons, the Commission concludes that Article 6, paragraph 1 of the Convention is applicable in this case.

ii. The length of proceedings

72. The Commission has considered the reasonableness of the length of the administrative proceedings having regard to the criteria laid down by the case-law of the European Court, the Chamber, and the Commission: the complexity of the case, the conduct of the applicant and of the relevant authorities, and the other circumstances of the case (*see, e.g., case no. CH/97/54, Mitrović*, decision on admissibility of 10 June 1998, paragraph 10, Decisions and Reports 1998, with reference to the corresponding case-law of the European Court of Human Rights).

73. As to the length of proceedings to be taken into account, the Commission observes that the administrative proceedings were initiated on an unknown date and the first decision was issued on 24 April 1996. This decision was quashed in the second instance for procedural flaws, but in the renewed proceedings an identical decision was issued on 2 January 1998, as well as a conclusion on its enforcement. This decision was also quashed on 30 April 1998. However, on 8 May 1998 the forcible removal of the facility took place. Subsequently, the first instance body issued a decision in the renewed proceedings on 28 January 2002, more than three and one-half years later. On 2 September 2002 the second instance body rejected the applicant's appeal, and on 14 October 2002 the applicant initiated the administrative dispute before the Supreme Court of the Republika Srpska. Consequently, these proceedings have been pending since early 1996, more than eight years. The time period from 8 May 1998 until 28 January 2002—three years, eight

months and twenty days—is particularly noticeable, that being the time taken by the respondent Party's bodies to decide in the renewed proceedings.

iii. Complexity of the case

74. As to the complexity of the case, the Commission considers that the administrative proceedings for the removal of the applicant's temporary facility are a rather simple legal matter. The Commission observes that the first instance body established the factual state, which was not disputed, without any particular difficulty. However, due to the procedural flaws, the first instance decision ordering the removal of the facility was quashed twice and the proceedings on review of the decision issued in the administrative proceedings are currently pending. In these circumstances, the Commission considers that the extension of the proceedings for more than eight years cannot be justified by the complexity of the case.

iv. Conduct of the applicant

75. As to the conduct of the applicant, the Commission cannot find any indication that the applicant contributed to the delay in the proceedings. Moreover, the respondent Party has not claimed that the applicant contributed to the delay in the administrative proceedings.

v. Conduct of the relevant authorities

76. As to the conduct of the relevant authorities, the Commission notes that the respondent Party's bodies have had this case before them for eight and one-half years, since early 1996. The First Instance administrative decisions were quashed only because of procedural flaws and it took three and one-half years since the decision was quashed for the second time and until the first instance procedural decision was issued again. The Commission cannot find any justification for this delay in deciding the case. The Commission further observes that on 8 May 1998 the Municipality Prnjavor carried out the forcible removal of the applicant's temporary facility on the basis of the 12 December 1997 procedural decision and the 2 January 1998 conclusion on enforcement, although the Ministry had quashed both decisions on 30 April 1998 (see paragraphs 14 and 15 above). These administrative proceedings are still pending, however. The Commission considers that the delay may be attributed to insufficient activity of the respondent Party in the applicant's case. Moreover, the Commission can find no other reason to justify this delay.

2. Conclusion as to the merits

77. Having regard to the above, the Commission considers that the delay in the civil proceedings cannot be regarded as entirely due to the conduct of the First Instance Court in Prnjavor, for which the respondent Party is held responsible. The Commission concludes that the length of the civil proceedings is mainly caused by the conduct of the applicant and her passive position in these proceedings, namely her failure to attend hearings and her proposals for postponing hearings.

78. By examination of the way in which the administrative proceedings were conducted for the removal of the applicant's facility, the Commission concludes that the delay in these proceedings occurred due to the inaction of the administrative bodies, for which the respondent Party is responsible. The length of the administrative proceedings has also caused the delay in deciding on the applicant's claim for damage compensation. The Commission finds, in examining the manner in which the administrative proceedings were conducted, that the administrative bodies should have dealt far more expediently with this case and that there is no evident justification for the delay that has occurred.

79. The Commission therefore finds that the period in which the applicants' proceedings have been pending before the administrative bodies and the Supreme Court of the Republika Srpska is unreasonably long and, as a result, the Republika Srpska has violated the applicant's right to a fair hearing within a reasonable time as guaranteed by Article 6, paragraph 1 of the Convention.

3. The right to an effective remedy (Article 13 of the Convention)

80. In view of its decision with respect to Article 6, paragraph 1, that the applicant was deprived of the right to a fair hearing within a reasonable time, the Commission considers it unnecessary to consider the case under Article 13 of the Convention.

VII LEGAL REMEDIES

81. Under Article XI(1)(b) of the Agreement, the Commission must next address the question of what steps shall be taken by the respondent Party to remedy the established breaches of the Agreement. In this connection the Commission shall consider issuing orders to cease and desist, monetary relief (including pecuniary and non-pecuniary damages), as well as provisional measures.

82. The applicant requested that the violation of her rights be established and that compensation in the amount of 130,000 KM be paid. This claim appears to be similar to the applicant's compensation claim in the pending civil suit.

83. The Commission notes that it has found a violation of the applicant's rights protected by Article 6, paragraph 1 of the Convention with regard to the length of proceedings. As the applicant's rights have been violated because the administrative case has taken more than eight years, the Commission considers it appropriate to order the respondent Party to take all necessary steps to promptly and without further delay conclude the pending administrative proceedings.

84. The Commission will further order the respondent Party to pay the applicant a sum in the amount of 2,000.00 Convertible Marks (*Konvertibilnih Maraka*, "KM") for non-pecuniary damages in recognition of her suffering as a result of her inability to have her administrative case decided within a reasonable time. This amount is to be paid within two months of the date of receipt of this decision.

85. In addition, the Commission will order the Republika Srpska to pay the applicant simple interest at an annual rate of 10% from the due date set out in the above paragraph for the implementation of the compensation award, on the full amount of the award or any unpaid portion thereof until the date of settlement in full.

86. In addition, the Commission will order the Republika Srpska to report to it, or its successor institution, within three months of the receipt of this decision on the steps taken by it to implement these orders.

VIII. CONCLUSIONS

87. For the above reasons, the Commission decides,

1. unanimously, to declare admissible the part of the application related to the length of civil proceedings pending since 1998 and in regard to the length of the administrative proceedings pending since 1996;

2. unanimously, to declare the remainder of the application inadmissible;

3. unanimously, that the applicant's rights under Article 6, paragraph 1 of the Convention have not been violated with regard to the civil proceedings for damage compensation initiated by the applicant before the First Instance Court in Prnjavor;

4. unanimously, that the applicant's rights under Article 6, paragraph 1 of the Convention have been violated with regard to the length of the administrative proceedings for the removal of the facility, the Republika Srpska thereby being in breach of Article I of the Human Rights Agreement;
5. unanimously, that it is unnecessary to examine the applicant's claims under Article 13 of the Convention;
6. unanimously, to order the Republika Srpska to take all necessary steps, through its authorities, to promptly and without further delay conclude the pending administrative proceedings;
7. unanimously, to order the Republika Srpska to pay to the applicant, within two months of the date of receipt of this decision, the sum of 2,000.00 Convertible Marks by way of compensation for non-pecuniary damage;
8. unanimously, to order the Republika Srpska to pay to the applicant simple interest at an annual rate of 10% (ten percent) on the sum awarded in conclusion number 7 above from the due date set for such payment until the date of final settlement of all sums due to the applicant under this decision; and,
9. unanimously, to order the Republika Srpska to report to it, or its successor institution, within three months of the receipt of this decision on the steps taken by it to implement these orders.

(signed)
J. David YEAGER
Registrar of the Commission

(signed)
Jakob MÖLLER
President of the Commission

DECISION ON ADMISSIBILITY AND MERITS
(delivered on 10 December 1999)

Case no. CH/98/1785

Milomir RADULOVIĆ

against

THE REPUBLIKA SRPSKA

The Human Rights Chamber for Bosnia and Herzegovina, sitting as the First Panel on 4 November 1999 with the following members present:

Ms. Michèle PICARD, President
Mr. Rona AYBAY, Vice-President
Mr. Dietrich RAUSCHNING
Mr. Hasan BALIĆ
Mr. Želimir JUKA
Mr. Miodrag PAJIĆ
Mr. Andrew GROTRIAN

Mr. Anders MÅNSSON, Registrar
Ms. Olga KAPIĆ, Deputy Registrar

Having considered the aforementioned application introduced pursuant to Article VIII(1) of the Human Rights Agreement ("the Agreement") set out in Annex 6 to the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina;

Adopts the following decision pursuant to Articles VIII(2) and XI of the Agreement and Rules 52, 57 and 58 of the Chamber's Rules of Procedure:

I. INTRODUCTION

1. The applicant is a citizen of Bosnia and Herzegovina. He occupies a house in Banja Luka, Republika Srpska in accordance with an authorisation of the owner of the house, which was certified on 30 September 1994 by the Municipal Secretariat for General Administration ("the Secretariat"). On 14 December 1996, the Commission for the Accommodation of Refugees and the Administration of Abandoned Property in Banja Luka ("the Commission"), a department of the Ministry for Refugees and Displaced Persons ("the Ministry"), issued a decision concerning the house. This decision declared the applicant to be an illegal occupant and ordered him to vacate the house within three days, under threat of forcible eviction. The applicant was served with this decision on 17 December 1998.

2. The case raises issues principally under Article 8 of the European Convention on Human Rights.

II. PROCEEDINGS BEFORE THE CHAMBER

3. The applicant introduced his application on 18 December 1998. He requested that the Chamber order the respondent Party as a provisional measure to take all necessary steps to prevent his eviction from the house.

4. On 31 December 1998 the Vice-President of Panel I made an order in the above terms, in accordance with Rule 36(2) of the Chamber's Rules of Procedure. The case was also transmitted to the respondent Party for its observations on the admissibility and merits. Such observations were due by 31 January 1999. No observations were received from the respondent Party, however.

5. On 23 June 1999 the applicant was requested to submit a written statement and any claim for compensation or other relief which he wished to make. This statement, which did not contain a claim for compensation, was received by the Chamber on 3 September 1999, outside the time-limit set. The Chamber decided nevertheless to accept the applicant's statement. On 14 September 1999 it was transmitted to the Agent of the respondent Party for information.

6. The Chamber deliberated upon the admissibility and merits of the application on 4 November 1999 and on the same date adopted the present decision.

III. ESTABLISHMENT OF THE FACTS

A. The particular facts of the case

7. The facts of the case as they appear from the applicant's submissions and the documents in the case-file have not been contested by the respondent Party and may be summarised as follows.

8. The applicant occupies a house located at Kolubarska 10, Republika Srpska since 1990 with the permission of the owner. On 30 September 1994 the owner of the house authorised the applicant in writing to reside in the house. This authorisation was certified by the Secretariat. The owner of the house left Banja Luka around this time.

9. On 14 December 1998 the Commission issued a decision declaring the applicant to be an illegal occupant of the house under Article 10 of the Law on the Use of Abandoned Property (see paragraph 13 below). This decision ordered the applicant to vacate the house within three days of the date of delivery, under threat of forcible eviction. The applicant received this decision on 17 December 1998. On the following day he appealed to the Ministry, on the basis that he could not be considered to be an illegal occupant of the house as he occupied it with the written consent of the owner. The applicant has not received any response to this appeal to date. He still occupies the house.

B. Relevant legislation

1. The Law on the Use of Abandoned Property

10. The Law on the Use of Abandoned Property (Official Gazette of the Republika Srpska – hereinafter “OG RS” – no. 3/96) was adopted by the National Assembly of the Republika Srpska on 21 February 1996. It was published in the OG RS on 26 February 1996 and entered into force the following day. It established a legal framework for the administration of abandoned property. Accordingly, it defined what forms of property were to be considered as abandoned and set out the categories of persons to whom abandoned property could be allocated. The provisions of that law, insofar as they are relevant to the present case, are summarised below.

11. Articles 2 and 11 define “abandoned property” as real and personal property which has been abandoned by its owners and which is entered in the records of abandoned property. Types of property which could be declared abandoned include apartments (both privately and socially owned) and houses.

12. Article 3 states that abandoned property is to be temporarily protected and managed by the Republika Srpska. To this end, the Ministry is obliged, under Article 4, to establish commissions to carry out this task. Article 6 states that these commissions shall issue decisions on the allocation of abandoned property. The preparation of registers of abandoned property is to be carried out by the appropriate administrative bodies in each municipality.

13. Article 10 states that if a person enters into possession of abandoned property without a decision of the appropriate commission, that commission shall issue a decision ordering the person to leave the property concerned. An appeal may be lodged to the Ministry by the recipient within three days of receipt. The lodging of an appeal to the Ministry does not suspend the execution of the decision.

2. The Law on the Cessation of the Application of the Law on the Use of Abandoned Property

14. The Law on the Cessation of the Application of the Law on the Use of Abandoned Property (OG RS no. 38/98) establishes a detailed framework for persons to regain possession of property considered to be abandoned under the Law on the Use of Abandoned Property. It puts the Law on the Use of Abandoned Property out of force.

3. The Law on Administrative Disputes

15. Under Articles 3 and 18 of the Law on Administrative Disputes (OG RS no. 12/94), the Supreme Court of the Republika Srpska has general jurisdiction over administrative disputes. Under Article 25(1), if an administrative organ does not issue a decision on an appeal within 60 days of its being lodged, the applicant may lodge a reminder to the organ. If no decision is issued within 7 days of the lodging of such a reminder, the applicant may initiate an administrative dispute.

IV. COMPLAINTS

16. The applicant does not make any specific complaints of any violations of his human rights as protected by the Agreement. He complains generally of the decision of the Commission declaring him to be an illegal occupant of the house.

V. SUBMISSIONS OF THE PARTIES

17. The respondent Party has not made any submissions regarding the application.

18. The applicant maintains his complaint and also states that there has been no decision on the

appeal which he filed to the Ministry.

VI. OPINION OF THE CHAMBER

A. Admissibility

19. Before considering the merits of the case the Chamber must decide whether to accept it, taking into account the admissibility criteria set out in Article VIII(2) of the Agreement.

20. According to Article VIII(2)(a), the Chamber must consider whether effective remedies exist and whether the applicant has demonstrated that they have been exhausted. The Chamber notes that the respondent Party has not suggested that there is any “effective remedy” available to the applicant for the purposes of Article VIII(2)(a) of the Agreement.

21. The applicant lodged an appeal to the Ministry against the decision of the Commission of 14 December 1998. However, the lodging of such an appeal does not have any suspensive effect.

22. The Chamber notes that there has been no decision on this appeal to date. It would have been open to the applicant to commence administrative proceedings before the Supreme Court of the Republika Srpska in respect of the failure of the Ministry to issue a decision on his appeal. Before doing so, he would have had to lodge a reminder with the Ministry, which he has not done. The Ministry would then have a seven-day period in which to issue its decision. The applicant could then have initiated an administrative dispute before the Supreme Court.

23. As the Chamber noted in the *Onić* case (case no. CH/97/58, decision on admissibility and merits delivered on 12 February 1999, paragraph 38, Decisions January-July 1999), the remedies available to an applicant must be sufficiently certain not only in theory but in practice, failing which they will lack the requisite accessibility and effectiveness. In addition, when applying the rule on exhaustion it is necessary to take realistic account not only of the existence of formal remedies in the legal system concerned but also of the general legal and political context in which they operate as well as of the personal circumstances of the applicants.

24. The Chamber considers that the non-suspensive effect of the appeal lodged by the applicant against the decision of the Ministry of 14 December 1998 raises a question of whether there is an effective remedy available to him. This, together with the fact that the respondent Party did not seek to argue that there was any effective remedy available to the applicant, leads the Chamber to conclude that no such remedy is in fact available to him.

25. The Chamber considers that no other ground for declaring the case inadmissible has been established. Accordingly, the case is to be declared admissible.

B. Merits

26. Under Article XI of the Agreement the Chamber must next address the question whether the facts established above disclose a breach by the respondent Party of its obligations under the Agreement. Under Article I of the Agreement the Parties are obliged to “secure to all persons within their jurisdiction the highest level of internationally recognised human rights and fundamental freedoms”, including the rights and freedoms provided for in the Convention and the other treaties listed in the Appendix to the Agreement.

27. The applicant did not specifically allege a violation of his rights as protected by Article 8 of the Convention. The Chamber considers *proprio motu* that the case raises an issue under this provision. Article 8 reads as follows:

“1. Everyone has the right to respect for ... his home...

2. There shall be no interference by a public authority with the exercise of this right

except such as is in accordance with the law and is necessary in a democratic society in the interests of national security, public safety or the economic well-being of the country, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals, or for the protection of the rights and freedoms of others.”

28. The Chamber notes that the applicant has lived in the house since August 1990. It is therefore clear that it is to be considered as his “home” for the purposes of Article 8 of the Convention. The Chamber has already held that the threatened eviction of a person from his or her home constitutes an “interference by a public authority” with the exercise of the right to respect for home (see case no. CH/96/31, *Turčinović*, decision on the merits delivered on 11 March 1998, paragraph 20, Decisions and Reports 1998). The decision of the Commission of 14 December 1998 ordering the applicant’s eviction from the house therefore constitutes an “interference by a public authority” with his right to respect for his home. This decision has not been revoked to date and accordingly the interference is ongoing.

29. In order to examine whether this interference has been justified under the terms of paragraph 2 of Article 8 of the Convention, the Chamber must examine whether it was “in accordance with the law”, served a legitimate aim and “was necessary in a democratic society” (see the aforementioned decision in *Onić*, paragraph 48). There will be a violation of Article 8 if any one of these conditions is not satisfied.

30. The Chamber notes that Article 2 of the Law on the Use of Abandoned Property requires a property to be entered into the register of abandoned property before it can be allocated to a person within the categories set out in Article 15. The respondent Party has not provided any evidence that any such entry was made in respect of the house in question. Nor is there any other indication available to the Chamber that such an entry was made. Therefore, the requirements of domestic law were not adhered to in the present case. Accordingly, the decision of the Commission of 14 December 1998 cannot be considered to have been “in accordance with the law” within the meaning of paragraph 2 of Article 8 of the Convention.

31. The Chamber further notes that the aim of the Law on the Use of Abandoned Property is the provision of accommodation for refugees and displaced persons on the territory of the Republika Srpska. This may be considered to be a legitimate aim, given the large number of such persons whom the Republika Srpska is required to accommodate. However, the Chamber considers that the eviction of persons from properties which they occupy with the consent of the legal owner, without the provision of any compensation or alternative accommodation, cannot be considered to be proportional to that aim.

32. Accordingly, the Chamber considers that there has been a violation of the applicant’s rights as guaranteed by Article 8 of the Convention.

VII. REMEDIES

33. Under Article XI(1)(b) of the Agreement the Chamber must address the question of what steps shall be taken by the respondent Party to remedy the established breaches of the Agreement. In this connection the Chamber shall consider issuing orders to cease and desist, monetary relief as well as provisional measures.

34. The Chamber notes that the applicant does not claim compensation, but requests that he be allowed to remain in the house.

35. The Chamber notes that the Law on the Use of Abandoned Property has been put out of force by the adoption of the Law on the Cessation of the Application of the Law on the Use of Abandoned Property. However, this does not of itself remove the threat to the applicant that he would be evicted, as the new law does not affect the validity of decisions ordering evictions under the old law.

36. The Chamber therefore considers it appropriate to order the respondent Party to revoke the decision of the Commission of 14 December 1998 ordering the eviction of the applicant from the

house in question and to take no further steps to disturb the applicant's occupancy of the house in accordance with the terms of the authorisation of the owner.

VIII. CONCLUSION

37. For the above reasons, the Chamber decides,

1. unanimously, to declare the application admissible;

2. unanimously, that the decision of the Commission for the Accommodation of Refugees and the Administration of Abandoned Property in Banja Luka of 14 December 1998 declaring the applicant an illegal occupant and ordering him, under threat of eviction, to vacate the house he currently occupies, constitutes a violation of his right to respect for his home within the meaning of Article 8 of the European Convention on Human Rights, the Republika Srpska thereby being in breach of Article I of the Human Rights Agreement;

3. unanimously, to order the Republika Srpska to revoke the decision of the Commission for the Accommodation of Refugees and the Administration of Abandoned Property in Banja Luka of 14 December 1998 and to allow the applicant to enjoy undisturbed occupancy of the house in accordance with the terms of the authorisation of the owner of the house; and

4. unanimously, to order the Republika Srpska to report to it, within three months of the date of the present decision becoming final in accordance with Rule 66 of the Chamber's Rules of Procedure, on the steps taken by it to comply with the above order.

(signed)
Anders MÅNSSON
Registrar of the Chamber

(signed)
Michèle PICARD
President of the First Panel

DECISION ON ADMISSIBILITY AND MERITS
(delivered on 5 November 1999)

Case no. CH/98/1786

Muharem ODOBAŠIĆ

against

THE REPUBLIKA SRPSKA

The Human Rights Chamber for Bosnia and Herzegovina, sitting as the Second Panel on 2 November 1999 with the following members present:

Mr. Giovanni GRASSO, President
Mr. Viktor MASENKO-MAVI, Vice-President
Mr. Jakob MÖLLER
Mr. Mehmed DEKOVIĆ
Mr. Manfred NOWAK
Mr. Vitomir POPOVIĆ

Mr. Anders MÅNSSON, Registrar
Ms. Olga KAPIĆ, Deputy Registrar

Having considered the aforementioned application referred to it by the Human Rights Ombudsperson for Bosnia and Herzegovina ("the Ombudsperson") pursuant to Article VIII(1) of the Human Rights Agreement ("the Agreement") set out in Annex 6 to the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina;

Adopts the following decision pursuant to Articles VIII(2) and XI of the Agreement and Rules 52, 57 and 58 of the Chamber's Rules of Procedure:

I. INTRODUCTION

1. The applicant is a citizen of Bosnia and Herzegovina of Bosniak descent, resident in Prnjavor, Republika Srpska. On 14 September 1996 he was arrested by Mr. Braco Milijašević, a police officer in Prnjavor, for alleged failure to produce an identity card upon request, as required by the law of the Republika Srpska. He was detained at Prnjavor police station and released the same day. During his arrest and detention he was physically and verbally abused by Mr. Milijašević on the basis of his Bosniak origin.

2. On 22 November 1996 he was tried before the Petty Offences Court in Prnjavor and was convicted of failure to comply with a legal request to provide identification and of refusal to accompany a police officer to a police station. He was sentenced to 20 days imprisonment and ordered to pay court costs of 120 Yugoslav Dinars ("YUD"). On appeal, the sentence of imprisonment was replaced by a fine of YUD 200.

3. The case raises issues principally under Articles 3, 5 and 6 of the European Convention on Human Rights and under the provisions of the Agreement guaranteeing freedom from discrimination in the enjoyment of the rights enumerated in the Appendix thereto.

II. PROCEEDINGS BEFORE THE OMBUDSPERSON

4. The Ombudsperson issued two reports concerning the case. The first of these, registered at her office under number (B)72/96, concerned the arrest and detention of the applicant. The second, registered at her office under number (B)227/97, concerned the proceedings against the applicant before the courts of the Republika Srpska.

A. Application number (B)72/96

5. Application number (B)72/96 was submitted to the Ombudsperson on 28 October 1996 and registered on the same day. On 19 December 1996 the Ombudsperson decided to open an investigation into the application. On the same day she gave notice of the application to the respondent Party and requested the parties to submit written observations on its admissibility and merits. She also decided to seek the opinion of the respondent Party as to the possibility of an amicable settlement in the case. On 16 January 1997 the time-limit for the receipt of the respondent Party's observations expired. No such observations were received.

6. On 4 March 1997 the Ombudsperson, in accordance with paragraph 4 of Article V of the Agreement, adopted her report on the application. She concluded that the arrest and detention of the applicant had involved violations of his rights as guaranteed by Articles 3 and 5(1) of the Convention. The Ombudsperson found that there had been no violation of the applicant's rights as guaranteed by Article 5(2) of the Convention and that it was not necessary to examine the application under Article 14 of the Convention. The Ombudsperson found that as a consequence the respondent Party has violated its obligations under Article I of the Agreement. She made the following recommendations on the basis of her conclusions:

- (i) that the respondent Party pay to the applicant the nominal sum of 300 German Marks ("DM") on the understanding that the above sum would constitute recognition of the wrongs done to him and would not amount to full compensation for the damage he suffered;
- (ii) that the respondent Party provide the applicant with a written apology for the treatment he suffered; and
- (iii) that the respondent Party commence a full investigation into the conduct of police officer Milijašević (the arresting officer) in this case, in co-operation with the International Police Task Force.

7. These recommendations were to be carried out within four weeks of the date of the report. None have been complied with by the respondent Party.

B. Application number (B)227/97

8. Application number (B)227/97 was submitted to the Ombudsperson on 9 July 1997 and registered on the same day. On 8 October 1997 the Ombudsperson decided to give notice of the application to the respondent Party and requested the parties to submit written observations on its admissibility and merits. On 15 November 1997 the time-limit for the receipt of the respondent Party's observations expired. No such observations were received. On 29 September 1998, in accordance with paragraph 4 of Article V of the Agreement, the Ombudsperson adopted her report on the application. In her report, the Ombudsperson concluded that the court proceedings against the applicant arising out of his arrest and detention had involved violations of his rights as guaranteed by Article 6(1) and (3) of the Convention. The Ombudsperson found that as a consequence the respondent Party has violated its obligations under Article 1 of Agreement. She recommended that the respondent Party pay to the applicant, within six weeks of the date of the report, the nominal sum of 500 Convertible Marks (*Konvertibilnih Maraka*; "KM") by way of compensation for the moral damage he suffered.

9. This recommendation has not been complied with by the respondent Party.

III. PROCEEDINGS BEFORE THE CHAMBER

10. On 11 November 1998 the Ombudsperson, pursuant to paragraph 7 of Article V of the Agreement, initiated proceedings before the Chamber based on her reports referred to above. On 21 December 1998 the application was registered under the above case number.

11. The Chamber considered the application at its session in February 1999. It decided to transmit the application to the respondent Party for its observations on its admissibility and merits.

12. On 16 February 1999, pursuant to Rule 49(3)(b) of the Rules of Procedure, the application was so transmitted. Under the Chamber's Order concerning the organisation of the proceedings in the case, such observations were due by 16 March 1999.

13. No observations were received from the respondent Party within the time-limit set. Accordingly, on 16 March 1999, the applicant was requested to submit his further observations and any claim for compensation or other relief he wished to make. On 19 March 1999 the applicant's further observations, which included a claim for compensation, were received. On 23 March 1999 these observations were transmitted to the respondent Party.

14. The respondent Party's observations on the claim for compensation submitted by the applicant were due by 23 April 1999. On 29 March 1999 the applicant's further observations were transmitted to the Ombudsperson and she was invited to submit any written observations which she wished in response. On 2 April 1999 the Ombudsperson informed the Chamber that she did not wish to submit any written observations in response to the applicant's further observations and that Dr. Valerija Šaula, Deputy Ombudsperson, would represent her in the proceedings before the Chamber.

15. On 29 March 1999 the Parties were informed that the Chamber intended to hold a public hearing on the admissibility and merits of the case, either on 13 or 14 May 1999, in Sarajevo and that they would be informed of the exact date and time of the hearing before the end of April 1999.

16. On 13 April 1999 the respondent Party submitted its observations on the admissibility and merits of the application, outside the time-limit set by the Chamber. Despite this, the Chamber decided to accept these observations and on 4 May 1999 they were transmitted to the applicant for his further observations. On 20 May 1999 they were transmitted to the Ombudsperson for her further observations.

17. On 11 May 1999 the Parties were informed that the Chamber had decided to postpone the public hearing on the admissibility and merits of the case until 11 June 1999 in order to allow adequate time for the summoning of witnesses.

18. On 11 May 1999 the applicant's further observations, in response to the observations of the respondent Party on the admissibility and merits of the case, were received by the Chamber. On 20 May 1999 these further observations were transmitted to the respondent Party and the Ombudsperson for information.

19. On 4 June 1999 the Chamber received a request from the applicant that the public hearing in the case be postponed, due to his poor health, his lack of financial resources and fears regarding his safety. The Chamber, after considering the request, decided to postpone the public hearing until 8 July 1999. The Parties were informed of this new date for the hearing on 14 June 1999.

20. At its session in June 1999 the Chamber decided to request the Ombudsperson to submit to it any reports she had from the Organisation for Security and Co-operation in Europe ("OSCE") and/or the United Nations International Police Task Force ("UNIPTF") on her files relating to the application. On 22 June 1999 the Ombudsperson's office submitted certain reports from the OSCE and UNIPTF, the contents of which are summarised at paragraphs 60-63 below. These reports were sent to the applicant and respondent Party for information on 3 August 1999.

21. At its session in June 1999 the Chamber also considered which witnesses to summon to appear at the public hearing on the admissibility and merits of the case. It decided to summon the following persons: Mr. Braco Milijašević, the police officer who arrested the applicant on 14 September 1996; Mr. Mladen Ružičić, one of the police officers who accompanied the applicant to Prnjavor police station after his arrest, Mr. Goran Debeljak and Ms. Mlađa Studić, witnesses to the arrest of the applicant and the doctor or doctors who examined the applicant at Prnjavor health centre on the day of his arrest. On 21 June 1999 an official of the Chamber duly summoned Messrs. Ružičić and Debeljak and Ms. Studić. Dr. Slavko Šušak of the Prnjavor health centre was also summoned on the same date. On 24 June 1999 Mr. Milijašević was also duly summoned by an official of the Chamber.

22. On 23 June 1999 the Chamber received a letter from Ms. Mlađa Studić, informing it that she would not be able to attend the public hearing on 8 July 1999 due to the serious illness of her husband.

23. On 1 July 1999 the Chamber received a letter from Dr. Valerija Šaula, Deputy Ombudsperson, in which she requested a postponement of the public hearing, due to illness. On 5 July 1999 the Chamber considered this request and decided not to accede to it and to request the Ombudsperson's office to nominate another official to represent it at the public hearing. On 6 July 1999 a letter in these terms was sent to the office of the Ombudsperson. No reply was received.

24. On 6 July 1999 the Chamber received a letter from Dr. Slavko Šušak, informing it that on 14 September 1996 he had referred the applicant to the Accident and Emergency Department of the health centre in Prnjavor. Dr. Šušak asked that he be relieved from the requirement to appear before the Chamber as witness.

25. On 8 July 1999 the Chamber held a public hearing on the admissibility and merits of the application in the Cantonal Court building in Sarajevo. The applicant appeared in person. The respondent Party was represented by its legal representative before the Human Rights Commission for Bosnia and Herzegovina, Mr. Stevan Savić. The Ombudsperson was not represented. Of the witnesses who had been summoned, only Mr. Goran Debeljak appeared.

26. The Chamber heard addresses from the applicant and respondent Party. It then heard the evidence of Mr. Goran Debeljak as witness. The Agent of the respondent Party submitted certain documents relating to the domestic proceedings against the applicant. Copies of these documents were given to the applicant by the Registry on the same day.

27. On 3 August 1999 the Chamber transmitted to the applicant and respondent Party certain

documents received from the OSCE and UNIPTF relating to the application. A deadline of 18 August 1999 was set for the receipt of any observations on these documents. On 10 August 1999 the Chamber received further observations from the applicant. No further observations have been received from the respondent Party.

28. The Chamber deliberated upon the admissibility and merits of the application on 8 July, 6 and 8 October and 1 November 1999. On 2 November 1999 it adopted the present decision.

IV. ESTABLISHMENT OF THE FACTS

A. The particular facts of the case

29. The Chamber regrets that due to the failure of Messrs. Miljašević, Ružičić, Ms. Studić and Dr. Šušak to comply with their summons to appear before the Chamber, it has not had the opportunity of hearing them in person. However, the Chamber has sufficient information on its case file to enable it to properly establish the facts and decide upon the application.

30. The facts of the case are established by the Chamber on the basis of the reports of the Ombudsperson referred to at paragraphs 4-9 above, the submissions of the applicant and respondent Party, the reports of the OSCE and UNIPTF referred to at paragraphs 60-63 below and the information and evidence presented at the public hearing. The facts of the case are summarised as set out below.

31. The applicant is a lawyer and former judge from Prnjavor, Republika Srpska of Bosniak origin. Until November 1992 he was employed as a judge in the Municipal Court in Prnjavor, when he was removed from his position. He remained in Prnjavor town, which has a population of approximately 10,000, during the war. He still lives there today with his brother in a house in the centre of the town.

32. Early in the morning of 14 September 1996 the applicant was walking down Vida Nježića Street in the centre of Prnjavor, as was his daily habit. The first national elections after the war took place throughout Bosnia and Herzegovina on that day. The applicant was walking towards a butcher shop, owned by Mr. Goran Debeljak. The exact time is in dispute between the parties and has not been established exactly. However, the Chamber finds it established that it was between 5.30 a.m. and 6.30 a.m. and that it was clear daylight. The weather was clear. A white Volkswagen Golf car without number plates, driven by Mr. Milijašević, a local police officer, approached the applicant. Mr. Milijašević opened the door of the car and ordered the applicant to get into it. He used language of an extremely insulting nature to the applicant on the basis of his Bosniak origin, including the derogatory phrases "Balija" and "Alija". He also called the applicant a "Turk", which is considered derogatory when used in an aggressive manner to describe members of the Bosniak nation.

33. The applicant knew Mr. Milijašević, who had been a party in a case heard by the applicant as a judge and who had also made unsolicited approaches to the applicant regarding his house. They had also had frequent professional dealings while the applicant had been a judge in Prnjavor. On one occasion, Mr. Milijašević had threatened the applicant that his house would be mined if he refused to sell it to him. In addition, witness Debeljak, the Chief of Police in Prnjavor, as well as Mr. Milijašević himself, have all confirmed that the applicant was known to him.

34. The applicant refused to enter the car and go with Mr. Milijašević to the police station. An altercation followed outside witness Debeljak's shop. This altercation involved Mr. Milijašević attempting, by the use of force, to bring the applicant to the police station. The Chamber has obtained conflicting accounts of the exact events involved in this altercation. Having examined all of the evidence, the Chamber finds that the applicant was physically maltreated by Mr. Milijašević, involving sustained and repeated assaults, by the use of excessive force. This excessive force included Mr. Milijašević intentionally beating the applicant on the chest after the applicant had informed him that he had a heart condition. The applicant sought to enter witness Debeljak's shop, where he was a regular customer, in order to request that Mr. Debeljak inform the applicant's brother of what was happening.

35. Mr. Milijašević continued to use force against the applicant while he was attempting to enter the shop. Witness Debeljak, who saw this happen, motioned to Mr. Milijašević to enter the shop, as he hoped to defuse the situation by informing him of the applicant's identity. Witness Debeljak was under the impression that perhaps Mr. Milijašević was unaware of the applicant's identity. Mr. Milijašević entered witness Debeljak's shop, and upon being informed of the applicant's identity, stated "Yes, I know". During the altercation, the applicant offered to show his identity card ("*Lična Karta*") to Mr. Milijašević, who said it was not necessary. In his evidence at the trial of the applicant before the Petty Offences Court in Prnjavor, Mr. Milijašević specifically stated that he knew who the applicant was, but that he still sought to detain the applicant and bring him to Prnjavor police station in order to establish his identity. Mr. Milijašević also stated that while attempting to detain the applicant he left him in order to move his car, so that a bus could pass by. The altercation thereafter continued.

36. Another person, Ms. Mlađa Studić, passed by during the altercation. The applicant requested her to inform UNIPTF of what was happening. It is not known if she did so. The physical and verbal assault of the applicant by Mr. Milijašević continued, involving continued beating and derogatory language, such as the use of the word "Balija". The applicant was ordered to empty his pockets on the street. Mr. Milijašević ignored the repeated pleas of the applicant to stop beating him. This was despite the fact that the applicant had asked Mr. Milijašević what it was he wanted the applicant to do. The length of time the altercation lasted has not been established precisely, but the Chamber finds it established that it lasted at least a number of minutes.

37. Mr. Milijašević motioned to a uniformed police officer on duty nearby to come and assist him in detaining the applicant. This officer came to the scene. Mr. Milijašević then called on his two-way radio for further officers to come from the police station to bring the applicant there. One of the police officers who arrived was Mr. Ružičić. The applicant was then taken to the police station in a police vehicle. During this journey, the applicant requested from Mr. Ružičić, who is also known to him, that he protect him from Mr. Milijašević, which Mr. Ružičić said he would do. Mr. Ružičić assured the applicant that he would be dealt with by the duty officer at the station, who would treat him in accordance with the appropriate regulations.

38. Upon his arrival at the police station, the applicant was not taken to the required area. Instead of being taken to the duty officer, he was taken to an unofficial detention room by Mr. Milijašević, who had already arrived at the police station independently of the applicant. There he was further maltreated by Mr. Milijašević in front of a number of other police officers. Mr. Ružičić left the room, having been instructed to do so by the other police officers present. The applicant's further maltreatment again involved physical assault, verbal abuse (again including being called a "Balija" and "Turk" and being told for whom he should vote for in the elections on that day) and humiliating treatment, involving having a kitten placed upon his head. None of the other police officers present intervened to protect the applicant. Instead, they laughed at the treatment suffered by the applicant and showed their approval of that treatment.

39. Mr. Milijašević told the applicant that he would be dealt with by the courts. After this further maltreatment had ended, Mr. Milijašević told the applicant, who at this stage was waiting to see the senior police officer in charge of the police station, "Let Alija fuck you" and "Get out of here before I tramp on you". The reference to "Alija" is to Alija Izetbegović, the Bosniak member of the Presidency of Bosnia and Herzegovina.

40. The applicant returned home briefly and then went to the health centre in Prnjavor to receive medical assistance. There he was examined by a doctor. The medical report, which was stated to be issued solely for the purposes of criminal proceedings, was signed by Drs. Slavko Šušak and Branko Šikanić. It concludes that the applicant had received physical injuries on his head, chest and legs. He suffered contusions to his ear, face, chest and lower limbs. The contusion on his chest measured approximately 10 cm by 5 cm. The opinion of the examining doctors was that the applicant had suffered minor injuries. A copy of this report was sent to the police in Prnjavor.

41. After this examination, the applicant went to the OSCE office in Prnjavor and reported the incident. A report was made by Mr. Igor Lapsha, a Human Rights Officer in the Prnjavor OSCE Office. On the same morning the matter was referred to UNIPTF who also interviewed the applicant. The

UNIPTF report, written by Mr. Jesper Haaning, noted that the applicant was in an emotional state and cried on occasion during the interview. It also noted that the applicant had bruising to his ear, face and chest and that his clothes had been damaged.

42. A report of the Head of the police in Prnjavor, Mr. Dragan Mektić, dated 14 September 1996, was sent to the Banja Luka Public Security Station and UNIPTF. In this report, Mr. Metkić apologised to UNIPTF for the incident. He also stated that the police officer involved could have acted in a more restrained manner.

43. On 23 September 1996 the applicant was visited at his home by three uniformed police officers and instructed to attend Prnjavor police station on the same day. He did so that afternoon. At his request, his interview was postponed until the following day with the agreement of the Head of Police in Prnjavor, as the applicant wished that UNIPTF monitors be present at the interview. The applicant was not able to contact UNIPTF monitors in time for the meeting to proceed on 23 September 1996. On 24 September 1996 an interview was held between the Deputy Head of Police in Prnjavor and the applicant in the presence of UNIPTF monitors. This interview concerned the events of 14 September 1996.

44. On 28 September 1996 Mr. Dejan Šamara, the Head of the Banja Luka Public Security Station, stated in a letter to the Prnjavor police station that the force used to detain the applicant was in accordance with the law.

45. On 10 October 1996 the applicant was summoned to appear at the Petty Offences Court in Prnjavor on 22 November 1996. The summons indicated that the applicant was charged with an offence under Article 2(5), of the Law on Public Order and Peace (see paragraph 72 below). He was represented by Mr. Milorad Ivošević and Ms. Spomenka Starović-Boda, lawyers practising in Doboj. Both lawyers had been engaged by the OSCE to represent the applicant.

46. The trial was attended by representatives of the OSCE and United Nations Civil Affairs Office. The judge in charge of the case was Zdravko Bunić. The Court heard submissions from the applicant's representative, Mr. Ivošević. It heard the applicant, Mr. Milijašević, Mr. Ružičić and Mr. Debeljak as witnesses. Two further witnesses, police officers who brought the applicant to the police station in Prnjavor on the day of his arrest, were summoned to appear but did not. The applicant, through his representative, was given the opportunity to cross-examine the witnesses. He was also given an opportunity to present his version of events in detail. While he was interrupted on a number of occasions, these interruptions do not appear to have been of such an intrusive nature as to have prevented the applicant from having his version of events heard by the Court.

47. Mr. Milijašević sought to intimidate the trial judge, the representative of the applicant and representatives of international organisations present at the hearing. He appeared before the Court wearing his personal weapon, which is not permitted when appearing as a witness. He made certain inflammatory statements to the Court, including "I would crush anyone who would deny the authority of the (Republika Srpska) police." He also stated that he would take certain punitive actions against the doctors who wrote the medical report of the applicant's injuries sustained during his arrest and detention, saying that they had exaggerated them. The judge did not reprimand Mr. Milijašević for his actions. Mr. Milijašević admitted during his evidence that he knew the applicant. The applicant's representative requested that the Court schedule a further hearing for the purpose of hearing the evidence of Ms. Mlada Studić.

48. In a letter to the Court dated 26 November 1996, Mr. Ivošević, one of the applicant's representatives, withdrew the request for the Court to hear further evidence, stating that he considered the evidence heard by the Court on 22 November 1996 to be sufficient. He also complained of the fact that the Court had allowed an armed person to appear before it and act as he had. He also expressed his hope that the further proceedings in the case would be conducted in accordance with the laws of the Republika Srpska.

49. On 3 February 1997 the Petty Offences Court found the applicant guilty of failing to comply with the request of a police officer, acting as an authorised official, to produce an identity card to identify himself and of refusing to accompany a police officer to a police station for that purpose, as

prescribed by Article 2(5) of the Law on Public Order (see paragraph 72 below). In accordance with Article 7(1)(5) of the same Law, the applicant was sentenced to twenty days' imprisonment and, in accordance with Article 130 of the Law on Petty Offences, was ordered to pay the costs of the proceedings, which amounted to YUD 120 (at the time 1 Dinar was worth approximately 0.30 German Marks ("DEM"), so that YUD 120 was approximately DEM 36).

50. The judgment of the Petty Offences Court contains a detailed account of the evidence and submissions as heard by it. The Court stated that it could not rely on the medical report from the health centre in Prnjavor concerning the examination of the applicant on 14 September 1996, as that report had not been verified by the health centre, as it was not important for the determination of the matter by the Court and because it had not been issued for the specific purposes of the present proceedings.

51. The Court essentially accepted the evidence as presented by Mr. Milijašević, finding that the applicant had been stopped by him at approximately 5.20am on the morning of 14 September 1996, while it was still dark, for the purposes of establishing his identity, which the applicant refused to do. The Court could not find that Mr. Milijašević had used excessive force in detaining the applicant and that he was required to restrain the applicant as he repeatedly sought to get away from him. The Court found that the arrogant behaviour of the applicant towards the authorities of the Republika Srpska represented an aggravating circumstance in terms of sentencing.

52. The decision allowed for an appeal to be made within eight days of receipt to the Regional Court in Banja Luka. On 17 February 1997 the applicant received a copy of this decision from the OSCE Field Office in Doboj. On 21 February 1997 he lodged an appeal to the Regional Court in Banja Luka, which was received by that Court on 27 February 1997. In his appeal the applicant contested the findings of fact made by the Petty Offences Court and its indulgence of the behaviour of Mr. Milijašević. He also complained of the failure of the Petty Offences Court to hear the evidence of Ms. Studić. In conclusion, the applicant contested both the findings of the Petty Offences Court on the evidence and its conclusions based on those findings.

53. One of the applicant's representatives, Mr. Ivošević, also appealed to the Regional Court in Banja Luka against the decision of the Court of 3 February 1997. This appeal was lodged without the knowledge of the applicant. In its decision of 31 March 1997 the Regional Court, sitting with three members, upheld the findings of fact made by the Court. It however replaced the penalty of imprisonment imposed upon the applicant with a fine of YUD 200 (approximately DEM 61 at the exchange rate at the time), payable within fifteen days of the receipt of the decision. Failure to pay within this time limit would lead to the reimposition of the penalty of imprisonment. The Regional Court found that the Court had correctly established the relevant facts and had given clear and convincing reasons for its decision.

54. The applicant received the decision of the Regional Court on 30 June 1997. On the same day he lodged a request to the Republic Public Prosecutor to initiate proceedings before the Supreme Court of the Republika Srpska for the "protection of legality", due to the failure of the Regional Court to accept his appeal. This is an extraordinary remedy.

55. On 23 July 1997 the Petty Offences Court issued a decision replacing the sentence imposed by the Regional Court with a sentence of 20 days imprisonment, as the applicant had not paid the fine of YUD 200 within the relevant time-limit. The length of imprisonment was on the basis that under Article 27 of the Law on Offences, one day of imprisonment counted as YUD 10 at the time. The part of the sentence relating to the payment of costs (YUD 120) remained unchanged. The decision allowed for an appeal to be lodged through the Petty Offences Court within eight days of receipt of the decision. The Petty Offences Court is responsible for forwarding the appeal to the Regional Court. Any such appeal was to be decided by the Regional Court. The applicant was served with this decision on 2 August 1997. On 7 August 1997 he lodged an appeal against it, which was stamped as received by the Petty Offences Court on the same day. There has been no decision on this appeal.

56. On 12 September 1997 the applicant was informed by the office of the Republic Public Prosecutor that, after its investigation of the matter, it had not found any basis for intervening and

accordingly would not do so.

57. On 3 November 1997 the applicant was summoned to appear before the Petty Offences Court on 18 November 1997 for the purposes of imprisoning him. On 8 November 1997 he received this summons and appealed against it on the same day. On 13 November 1997 the Petty Offences Court purported to reject the applicant's appeal of 8 November 1997 on the ground that it was out of time. From the Court's decision it appears that it considered the applicant's appeal to be against its decision of 23 July 1997 (see paragraph 55 above).

58. On 17 November 1997 the applicant went to the office of the Court in Prnjavor, fearing that he would be imprisoned if he did not pay the fine and costs of the proceedings (YUD 200 and 120, respectively). He did so and produced evidence of such payment to the Court.

B. Written evidence

59. The Chamber has received two reports of the OSCE and a report of the UNIPTF in Prnjavor. These reports are summarised briefly below.

1. OSCE reports

60. A report dated 14 September 1996 written by Mr. Igor Lapsha, a Human Rights Officer with the OSCE at the time, commences by giving an account of the arrest and detention of the applicant on that day. It gives the time of the arrest as "around 6.15 a.m.". In a document entitled "Weekly Report", dated 10 October 1996, from the OSCE's Field Office in Prnjavor to Ms. Larisa Gabriel, Head of the Human Rights Section at the OSCE, Mr. Lapsha recounts a conversation with the chief of the local police where they discussed the arrest of the applicant. He stated that he had informed the chief that various violations of the applicant's rights had occurred and that he would continue to monitor the case.

61. A further report dated 23 November 1996 was prepared by Mr. Tim Waters, OSCE Human Rights Officer in Dobož. This report contains a detailed account of the trial of the applicant before the Court on 22 November 1996. The report states that the evidence revealed serious inconsistencies in the account of Mr. Milijašević. It states that he acted in a threatening manner to both the judge and representative of the applicant and also towards an interpreter employed by the United Nations. The report also states that the presiding judge, Zdravko Bunić, allowed himself to be intimidated by Mr. Milijašević and interrupted the applicant on a number of occasions while he was giving his evidence. It concludes that the charges against the applicant were "trumped up" and that the evidence did not support a conviction.

2. UNIPTF Reports

62. A report of the UNIPTF, prepared by Prnjavor UNIPTF Station Commander Jesper Haaning and dated 14 September 1996, contains details of the arrest of the applicant and the subsequent events. The report states that the author met the applicant personally in the offices of the OSCE in Prnjavor at 9.30 a.m. on 14 September 1996. The author states that Mr. Odobašić appeared emotionally touched and wept periodically. It also stated that his left ear was severely swollen and that his left cheek bore a scratch mark. His shirt was torn and his upper body displayed bruising. The report also refers to an interview between the author of the report and Ms. Mlada Studić, a witness to the arrest of the applicant. In this interview she reportedly stated that she saw Mr. Milijašević harass the applicant while hitting him and kicking him.

63. A further report dated 20 September 1996 by Station Commander Haaning contains details of the UNIPTF investigation into the arrest and detention of the applicant. UNIPTF had interviewed certain witnesses, including Mr. Debeljak and another person who had seen the arrest of the applicant. The latter witness had not seen any events additional to those witnessed by Mr. Debeljak. The report also contains details of the weather report for that day as supplied by forces of the British Army stationed in the area. This report states that first light on 14 September 1996 was at 6 a.m. and that the weather was clear.

C. Oral testimony

64. At the public hearing on the admissibility and merits of the application (see paragraph 25 above) the Chamber heard evidence from Mr. Goran Debeljak, who appeared before the Chamber as a witness. His evidence may be summarised as follows.

65. Mr. Debeljak, who owns a butcher shop on the street on which the arrest of the applicant took place, was working in his shop in the morning of 14 September 1996. He had commenced work at approximately 5.30 a.m. that morning. He could not recall the time the events took place. He saw the applicant, as he does each morning. He also noticed the applicant engaged in a discussion with Mr. Milijašević. He did not have a clear unobstructed view, as part of his shop obscured his view. His visibility was not reduced by lack of light, as it was daylight at the time.

66. Witness Debeljak thought that Mr. Milijašević perhaps did not know the applicant and accordingly had requested his identification papers. He heard the applicant call his name and ask him to telephone his brother. He noticed the applicant trying to enter his shop, but failing to do so as he was being restrained by Mr. Milijašević. In order to try and resolve what he thought was a misunderstanding he motioned to Mr. Milijašević to enter into his shop. Mr. Milijašević did so and upon being informed by the witness of the identity of the applicant replied "Yes, I know". Mr. Milijašević was inside the witness' shop for a short period, approximately twenty seconds. While Mr. Milijašević was inside the witness' shop the witness could not see the applicant but saw him outside again as soon as Mr. Milijašević went outside again.

67. The witness saw that Mr. Milijašević then spoke into his two-way radio. A short time later some other police officers arrived and took the applicant away. The witness did not see Mr. Milijašević kick or treat the applicant roughly. He did see him being grabbed by Mr. Milijašević. The witness stated that he could not see both persons at all times during the incident. Mr. Milijašević was wearing a police uniform and driving a private car (i.e it did not bear any obvious markings indicating that it was an official police car).

D. Relevant legislation

1. Law on Identity Cards

68. The Law on Identity Cards (Official Gazette of the Republika Srpska – hereinafter "OG RS" – no. 14/92, as amended, regulates the question of identity cards. Article 9 states as follows:

"A person who is obliged to possess an identity card is obliged to carry it and to produce it upon the request of an official authorised to check identity."

69. Article 18 states as follows:

"A fine of YUD 9,000 or up to 30 days imprisonment will be imposed upon a person, i.e. a citizen, if:

...

3) he refuses to produce an identity card at the request of an official person authorised to check identity (Article 9).

..."

2. The Law on Internal Affairs

70. The Law on Internal Affairs which was in force at the time of the arrest and conviction of the applicant is contained in OG RS no. 6/94. Article 41 of this law, as in force at the relevant time, allowed authorised officials to check the identity of persons when it is necessary to do so in order to carry out their tasks. It also authorised such officials to detain persons in certain circumstances, including if they refused to provide identification upon request.

71. Article 50 allows the use of force by official persons in certain circumstances, including:

“... when it is necessary in order to protect themselves or another person ..., in order to suppress resistance by a person or persons who are violating public order and peace, or of persons who are to be detained or are being detained or otherwise deprived of their liberty in order to restore public order and peace or in order to prevent persons who are to be detained or are being detained or otherwise deprived of their liberty from escaping if there is a suspicion that they may try to escape.”

3. The Law on Public Order and Peace

72. Article 2 paragraph 5 of the Law on Public Order and Peace (Official Gazette of the Socialist Republic of Bosnia and Herzegovina no. 42/90), which was in force at the relevant time, states that it is an offence to refuse a request of an official person to accompany him or her to a public security station. This law has subsequently been replaced by another law of the same name (published in OG RS no. 10/98).

4. The Law on Petty Offences

73. The Law on Petty Offences (OG RS no. 12/94) regulates in detail the procedures to be followed in proceedings relating to petty offences. The relevant provisions are summarised as follows. Under Article 27 paragraph 1, if a person does not pay a fine of below YUD 300 within the prescribed time-limit, the fine shall be transformed into a term of imprisonment with one day counting for YUD 10. Article 27 paragraph 2 states that if the person pays the original fine at any time during the enforcement proceedings those proceedings shall be terminated.

V. COMPLAINTS

74. In his first complaint to the Ombudsperson, registered at that office under number (B)72/96, the applicant complained of violations of his following rights as protected by the Agreement:

- (i) Article 3 of the Convention (right to freedom from torture and inhuman and degrading treatment and punishment);
- (ii) Article 5 of the Convention (right to liberty and security of person);
- (iii) Article 8 of the Convention (right to respect for, *inter alia*, private and family life);
- (iv) Article 14 of the Convention (right to freedom from discrimination in respect of enjoyment of protected rights); and
- (v) Article 2 of Protocol No. 4 to the Convention (freedom of movement).

75. In his second complaint to the Ombudsperson, registered at that office under number (B)227/97, the applicant complained of a violation of his right to a fair trial as protected by Article 6 of the Convention.

VI. FINAL SUBMISSIONS OF THE PARTIES

A. The respondent Party

76. In its written observations of 13 April 1999 the Agent of the respondent Party contested the admissibility of the applications to the Ombudsperson, on the grounds that the domestic proceedings against him were still pending when they were lodged.

77. The Agent of the respondent Party denies that the alleged ill-treatment of the applicant while detained by the police in Prnjavor was racist, on the ground that the applicant is not of a different race than a Serb or Croat. In addition, the expression “Balija” and “Turk” are not indications of discrimination of a racist nature against the applicant. In fact, the word “Balija” is used to describe a capricious or lazy person and is not meant to refer specifically to Bosniaks.

78. The applicant could have initiated criminal proceedings against the arresting officer for illegal

arrest. Regarding the injuries suffered by the applicant, it would have been open to him to initiate private proceedings against the arresting officer. For the type of injuries suffered by the applicant, the law provides for the injured person to initiate proceedings, as opposed to cases involving more serious injuries where criminal proceedings are initiated *ex officio*. The courts have the power to award compensation in the event that they find a criminal act has been committed by a person acting in an official capacity.

79. The respondent Party claims that as the applicant has not initiated proceedings against the arresting officer, he cannot be considered to have exhausted the domestic remedies available to him and therefore the application should be declared inadmissible.

80. The respondent Party also contests the recommendation by the Ombudsperson that the applicant be paid compensation, as the domestic remedies available to the applicant had not been exhausted and in any event Article XI(1)(b) of the Agreement only the Chamber has the power to award compensation and other relief to applicants.

81. At the public hearing, the Agent of the respondent Party raised a further argument concerning the admissibility of the application, stating that it was inadmissible under Article VIII(2) of the Agreement as the proceedings before the Chamber had only been initiated nineteen months after the publication of the first Report of Ombudsperson (under reference (B)72/96 – see paragraphs 5-7 above).

82. On the merits of the case, the Agent also contested that there had been any violation of the applicant's rights. He claimed that the incident arose out of the applicant's refusal to show his identification to Mr. Milijašević and his general attitude and behaviour during the incident.

83. The Agent stated that if the Chamber accepted the findings of the Ombudsperson with regard to Articles 3 and 5 of the Convention, it should bear in mind the behaviour of the applicant. He also cast doubt on the relevance of the medical certificate issued by the health centre in Prnjavor on the day of the applicant's arrest (see paragraph 40 above). He based these doubts on the fact that Mr. Milijašević alleged during the domestic proceedings against the applicant that the medical report had exaggerated the applicant's injuries for political reasons.

B. The applicant

84. The applicant maintains his complaints and previous submissions to the Chamber. He agrees in essence with the findings of fact that the Ombudsperson made in her two Reports on the matter. He contested the evidence given by witness Debeljak at the public hearing in the case, claiming that the witness saw more than he stated at that hearing. He also stated that the lawyer appointed to defend him during the proceedings before the Court was not appointed officially but rather by the OSCE. He also stated that he had known Mr. Milijašević very well for a number of years prior to 14 September 1996 and gave details of numerous professional dealings between himself and Mr. Milijašević and displayed a detailed knowledge of the background and personal circumstances of Mr. Milijašević.

VII. OPINION OF THE CHAMBER

A. Admissibility

85. Before considering the merits of the case the Chamber must decide whether to accept it, taking into account the admissibility criteria set out in Article VIII(2) of the Agreement.

1. The six-month rule

86. Article VIII(2) of the Agreement requires the Chamber, when deciding upon the admissibility of an application, to take into account, *inter alia*, whether the application was filed with the Human Rights Commission within six months from the date when the final decision was taken in the matter at national level. The respondent Party objected to the admissibility of the application under this

provision, stating that the proceedings were initiated before the Chamber nineteen months after the adoption of the first Report in the matter by the Ombudsperson (under reference (B)72/96; see paragraphs 5-7 above).

87. The Chamber notes that the six-month time-limit refers to the submission of an application to the Human Rights Commission. It does not set down any time-limit for the initiation of proceedings before the Chamber by the Ombudsperson. Accordingly the rule does not apply in the present case and no issue of admissibility arises under this head.

2. Exhaustion of domestic remedies

88. According to Article VIII(2)(a), the Chamber must consider whether effective remedies exist and whether the applicant has demonstrated that they have been exhausted.

89. The respondent Party claimed that the applicant had not exhausted the domestic remedies available to him. In particular the applicant had not initiated private criminal proceedings against Mr. Milijašević for compensation for illegal arrest and the injuries caused to him. The Chamber has previously considered a similar argument in a case concerning arrest and detention (case no. CH/97/45, *Hermas*, decision on admissibility and merits delivered on 18 February 1998, paragraphs 22-24, Decisions and Reports 1998). In that case the Chamber found that an argument that an applicant complaining of illegal arrest and detention could have initiated proceedings for compensation was essentially a statement that domestic law provides for an enforceable right to compensation for detention in violation of Article 5 of the Convention. Such an argument therefore is essentially one that there has been no violation of Article 5 paragraph 5 of the Convention, which provides for an enforceable right to compensation at the domestic level in cases of detention in violation of Article 5. This argument does not therefore relate to the question of whether the applicant has exhausted the domestic remedies available to him.

90. Regarding the other remedies available to the applicant, the Chamber notes that the applicant and his lawyer appealed against his conviction by the Petty Offences Court. In addition, he has sought to avail himself of various other remedies at every stage of the domestic proceedings, such as lodging an appeal for protection of legality to the Republic Public Prosecutor. The Chamber therefore considers it established that the applicant has exhausted the remedies available to him.

91. The Chamber does not consider that any of the other grounds for declaring the case inadmissible have been established. Accordingly, the case is to be declared admissible.

B. Merits

92. Under Article XI of the Agreement the Chamber must next address the question whether the facts established above disclose a breach by the respondent Party of its obligations under the Agreement. Under Article I of the Agreement the Parties are obliged to "secure to all persons within their jurisdiction the highest level of internationally recognised human rights and fundamental freedoms", including the rights and freedoms provided for in the Convention and the other treaties listed in the Appendix to the Agreement.

93. Under Article II(2) of the Agreement the Chamber has competence to consider (a) alleged or apparent violations of human rights as provided in the Convention and its Protocols and (b) alleged or apparent discrimination arising in the enjoyment of the rights and freedoms provided for in the 16 international agreements listed in the Appendix to the Agreement (including the Convention), where such a violation is alleged to or appears to have been committed by the Parties, including by any organ or official of the Parties, Cantons or Municipalities or any individual acting under the authority of such an official or organ.

1. Article II(2)(a) of the Agreement

(a) Article 3 of the Convention

94. Article 3 of the Convention provides as follows:

“No one shall be subjected to torture or to inhuman or degrading treatment or punishment.”

95. The applicant claimed that he had been a victim of a violation of his rights as guaranteed under this provision.

96. The Ombudsperson found that the arrest and detention of the applicant constituted “inhuman and degrading treatment and punishment” and therefore violated the applicant’s rights as protected by Article 3 of the Convention.

97. The respondent Party denied that the applicant’s rights as guaranteed by this provision had been violated. It claimed that the arrest and detention of the applicant had been lawful and arose out of his failure to produce his identity card when requested to do so by Mr. Milijašević.

98. The Chamber has established that the applicant was physically and verbally abused by Mr. Milijašević in public for a number of minutes. This took place in his home town, where he is well known, including by Mr. Milijašević. During the arrest he was treated in a very abusive manner and treated with open and flagrant contempt by a law enforcement official of the Republika Srpska. The maltreatment included the making of derogatory remarks based on his national origin, such as being called a “Balija”, “Alija” and “Turk”. When he was finally taken to the Prnjavor police station, he was further humiliated and maltreated. He was taken to a room where he was laughed at by a number of police officers, while being assaulted by Mr. Milijašević. None of these police officers intervened on his behalf during these events. On the contrary they showed their approval of Mr. Milijašević’s actions by laughing at his treatment. He was forced to sit with a kitten on his head, and told for whom he should vote in that days’ elections.

99. A person in a situation such as that in which the applicant found himself would not only have suffered trauma as a result of the actual treatment but would also have been very afraid of the possibility of what else could have happened to him. To be detained in an unofficial room in a police station, while being verbally and physically assaulted by a police officer who is being cheered on by a number of his fellow officers, all acting with apparent impunity, would give rise to extreme concern for one’s personal safety. This fear and humiliation is in addition to the actual physical and verbal maltreatment he suffered.

100. Such treatment as that suffered by the applicant during his arrest and detention could not be justified in any circumstances. In a case such as the present, where the applicant had not committed any wrongdoing at all and was merely walking to a shop, the treatment is all the more inhuman and degrading. The medical report issued by the health centre in Prnjavor shows that the applicant suffered bruising and scratches (see paragraph 40 above). Persons who saw the applicant on the morning of the attack state that he was in an extremely distressed state (see paragraphs 41 and 62 above). The Chamber finds the fact that Mr. Milijašević commenced beating the applicant in the region of his chest after the applicant had informed him that he had a heart condition as a particularly serious and offensive aspect of the treatment suffered by the applicant.

101. As the Chamber has noted before, Article 3 enshrines one of the fundamental values of a democratic society (see the above-mentioned *Hermas* decision, paragraph 28). In the same decision the Chamber also noted that in respect of a person deprived of his liberty, any recourse to physical force which has not been made strictly necessary by his own conduct diminishes human dignity and is in principle an infringement of Article 3. In the Chamber’s view the treatment the applicant suffered is all the more serious as he was arrested without any valid reason (see paragraph 110 below).

102. In conclusion there has been a violation of the applicant’s right not to be subjected to inhuman and degrading treatment as guaranteed by Article 3 of the Convention.

(b) Article 5 of the Convention

103. Article 5 of the Convention provides, in relevant part, as follows:

“1. Everyone has the right to liberty and security of person. No one shall be deprived of his liberty save in the following cases and in accordance with a procedure prescribed by law:

(a) the lawful detention of a person after conviction by a competent court;

(b) the lawful arrest or detention of a person for non-compliance with the lawful order of a court or in order to secure the fulfillment of any obligations prescribed by law;

(c) the lawful arrest or detention of a person effected for the purpose of bringing him before the competent legal authority on reasonable suspicion of having committed an offence or when it is reasonably considered necessary to prevent his committing an offence or fleeing after having done so;

(d) the detention of a minor by lawful order for the purposes of educational supervision or his lawful detention for the purpose of bringing him before the competent legal authority;

(e) the lawful detention of persons for the prevention of the spreading of infectious disease, of persons of unsound mind, alcoholics or drug addicts or vagrants;

(f) the lawful arrest or detention of a person to prevent his effecting an unauthorised entry into the country or of a person against whom action is being taken with a view to deportation or extradition.

2. Everyone who is arrested shall be informed promptly, in a language which he understands, of the reasons for his arrest and of any charge against him.

(...)

5. Everyone who has been the victim of arrest or detention in contravention of the provisions of this Article shall have an enforceable right to compensation.”

(i) *Article 5 paragraph 1 – lawfulness of the applicant’s detention*

104. The applicant claimed that his detention had been in violation of Article 5 of the Convention.

105. The Ombudsperson, in her Report issued on 4 March 1997 under reference (B)72/96, found that the applicant’s detention had violated Article 5 paragraph 1 of the Convention.

106. The respondent Party claimed that the applicant’s detention was lawful as Mr. Milijašević was justified in requesting him to produce his identity card. The applicant’s refusal to do so justified his being detained and brought to Prnjavor police station.

107. The applicant was arrested and detained ostensibly as a result of his failure to produce identification pursuant to a request of an official person authorised to check identity.

108. Article 5 of the Convention guarantees in essence the right to liberty and security of person. Article 5 paragraph 1 sets out in detail the permitted circumstances in which a person may be deprived of his liberty. One of these is to secure an obligation imposed by law, as contained in Article 5 paragraph 1(b). The law of the Republika Srpska imposes an obligation to present identification to authorised persons on request.

109. The Chamber has established that the applicant and Mr. Milijašević had known each other for a number of years (see paragraphs 33, 35 and 66 above). It has also found (at paragraph 35 above) that the applicant actually offered to show his identification card to Mr. Milijašević, who refused to look at it. Therefore the justification put forward by the respondent Party for the arrest of the

applicant is unacceptable.

110. The Chamber considers it established that the sole reason for the arrest and detention of the applicant was to harass and intimidate him because of his religious and ethnic origin. Therefore the arrest and detention of the applicant was in violation of Article 5(1) of the Convention.

(ii) *Article 5 paragraphs 2 and 5*

111. The applicant claimed that he had been a victim of a violation of his rights as guaranteed by Articles 5 paragraphs 2 and 5 of the Convention.

112. The respondent Party claimed that the applicant's arrest and detention was lawful and therefore denied that there had been any violation of Article 5 in general.

113. In her Report under reference (B)72/96, the Ombudsperson dismissed the applicant's claim that he had not been informed of the reasons for his arrest, as required by Article 5 paragraph 2 of the Convention.

114. The Chamber, in view of its findings under Article 5 paragraph 1 of the Convention, does not consider it necessary to examine the case under Article 5 paragraph 2.

115. Article 5 paragraph 5 requires that national legal systems provide for an enforceable right of compensation in cases of arrest or detention contrary to Article 5. However, the Chamber does not consider it necessary to examine the case under Article 5 paragraph 5.

(c) Article 6 of the Convention

116. Article 6 paragraph 1 of the Convention reads, in relevant parts, as follows:

“In the determination of his civil rights and obligations or of any criminal charge against him, everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law...”

117. The applicant claimed that he had been denied a fair trial and that therefore he had suffered a violation of his rights as guaranteed by Article 6 of the Convention.

118. In her report on the matter under reference (B) 227/97 dated 29 September 1998 the Ombudsperson found that the applicant had been denied the right to a fair trial as guaranteed by Article 6 paragraphs 1 and 3 of the Convention.

119. The respondent Party did not submit any observations under this provision.

120. The Chamber has established that during the trial of the applicant before the Petty Offences Court, Mr. Milijašević was armed and acted in a threatening manner towards the representative of the applicant and other persons present at the trial and made certain inflammatory statements. This conduct was tolerated by the presiding judge. In its decision of 3 February 1997, the Petty Offences Court essentially accepted the evidence of Mr. Milijašević and convicted the applicant on the basis of that evidence. The decision of the Regional Court of 31 March 1997 on the applicant's appeal accepted the findings of the Petty Offences Court.

121. The Chamber considers that the threatening and intimidating behaviour of Mr. Milijašević during the hearing before the Petty Offences Court on 22 November 1996 attended by the applicant and his representatives before Judge Bunić created conditions that deprived the proceedings of the appearance of fairness. In addition, certain other elements of the proceedings, including the acceptance by Judge Bunić of the conduct of Mr. Milijašević before the Petty Offences Court and his assessment of the evidence in the case, put Judge Bunić's impartiality into question.

122. Accordingly, the Chamber finds that the principle of a fair hearing was not adhered to in the applicant's trial and that therefore there has been a violation of the applicant's right to a fair trial as

guaranteed by Article 6 paragraph 1 of the Convention.

(d) Article 8 of the Convention and Article 2 of Protocol No. 4 to the Convention

123. In his complaint to the Ombudsperson of 28 October 1996, the applicant complained of violations of his rights as guaranteed by Article 8 of the Convention and Article 2 of Protocol No. 4 to the Convention (see paragraph 74 above).

124. In her report adopted on 4 March 1997 in application No. (B)72/96 the Ombudsperson found that in view of her other findings in that report, no separate issue arose under these provisions.

125. The respondent Party did not submit any observations under these provisions.

126. In view of its other findings relating to the violations of the Agreement suffered by the applicant, the Chamber does not consider it necessary to examine the case under these provisions.

2. Article II(2)(b) of the Agreement

127. The Chamber has previously held on a number of occasions that the prohibition of discrimination is a central objective of the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina to which the Chamber must attach particular importance (see, *inter alia*, case no. CH/98/756, *D.M.*, decision on admissibility and merits delivered on 14 May 1999, paragraph 68, Decisions January-July 1999). Article II(2)(b) affords to it the jurisdiction to consider alleged or apparent discrimination on any ground in the enjoyment of any of the rights and freedoms provided for in the 16 international agreements listed in the Appendix to the Agreement.

128. The Chamber notes that it has already found violations of the rights of the applicant as protected by Articles 3, 5 and 6 of the Convention. It must now consider whether he has suffered discrimination in the enjoyment of those rights.

129. In examining whether there has been discrimination contrary to the Agreement the Chamber recalls its previous jurisprudence on the issue of discrimination in the enjoyment of the rights guaranteed under the Agreement. In the *D.M.* case (paragraph 73), the Chamber drew on the experience of other international judicial bodies such as the European Court of Human Rights and the United Nations Human Rights Committee, who have consistently found it necessary first to determine whether the applicant was treated differently from others in the same or relevantly similar situations.

130. Any differential treatment is to be deemed discriminatory if it has no reasonable and objective justification, that is, if it does not pursue a legitimate aim or if there is no reasonable relationship of proportionality between the means employed and the aim sought to be realised. There is a particular onus on the respondent Party to justify differential treatment which is based on any of the grounds explicitly enumerated in the relevant provisions, including religion or national origin.

131. The Chamber must first consider whether the applicant was treated differently from others in the same or relevantly similar situations. The Chamber has found (at paragraph 110 above) that the applicant was arrested and detained by Mr. Milijašević solely for the purpose of harassing and intimidating him as a member of the Bosniak minority in Prnjavor. This therefore constitutes differential treatment on the ground of national origin. This treatment could not, in any circumstances, be justified as pursuing a legitimate aim.

132. In conclusion, the arrest, detention and conviction of the applicant was designed to harass and intimidate the applicant, as a member of a minority in Prnjavor. The applicant has therefore been discriminated against in the enjoyment of his right not to be subjected to inhuman and degrading treatment as guaranteed by Article 3 of the Convention, in the enjoyment of his right to liberty and security of person as guaranteed by Article 5 of the Convention and in the enjoyment of his right to a fair trial in the determination of any criminal charge against him as guaranteed by Article 6 of the Convention.

133. In view of the serious nature of this case, the Chamber has also considered whether the

applicant suffered discrimination in the enjoyment of his rights under the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination.

134. Article 5(b) of this Convention prohibits racial discrimination in the enjoyment of the right to “security of person and protection by the State against violence or bodily harm, whether inflicted by government officials or by any individual, group or institution”.

135. The Chamber has found that the applicant was subjected to physical maltreatment by Mr. Milijašević which resulted in physical injuries and constituted inhuman and degrading treatment. It has also found that this treatment was the result of discrimination on the ground of his national origin. The Chamber therefore also finds it established that the applicant has been discriminated against in the enjoyment of his rights as guaranteed by Article 5(b) of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination.

VIII. REMEDIES

136. Under Article XI(1)(b) of the Agreement the Chamber must address the question of what steps shall be taken by the respondent Party to remedy the established breaches of the Agreement. In this connection the Chamber shall consider issuing orders to cease and desist, monetary relief as well as provisional measures.

137. The applicant did not make any specific claim for compensation. Instead, he said that he wished to leave it to the Chamber to decide what is the most appropriate way of remedying the violations of his rights that he suffered.

138. The Chamber notes that it has found that the applicant has suffered violations of his rights not to be subjected to inhuman and degrading treatment, to liberty and security of person and to a fair trial in the determination of any criminal charge against him. It has also found that he was discriminated against in the enjoyment of those rights and in the enjoyment of his right of protection by the State against violence inflicted by Government officials. The Chamber has found that these violations were essentially caused by one person, Mr. Braco Milijašević. The Chamber notes that he is no longer a serving police officer. It has been informed that Mr. Milijašević has retired and now runs his own business.

139. The Chamber has not been informed of the reasons for Mr. Milijašević’s retirement from the police service of the Republika Srpska while he is in his early thirties and cannot speculate as to the reasons therefor. It is sufficient for the Chamber to note that if Mr. Milijašević were still a serving police officer, it would have ordered the respondent Party to remove him from such a position of trust and responsibility in the community.

140. In view of the fact that Mr. Milijašević seriously violated Mr. Odošević’s human rights, and thereby exceeded his authority and abused his position, the Chamber finds it appropriate that criminal proceedings should be initiated against him. It considers that such acts, which not only adversely affected the applicant but also the police service of the Republika Srpska and indeed the Republika Srpska as a whole, should not go unpunished.

141. The Chamber therefore considers it necessary to order the respondent Party to initiate, in accordance with its internal legal procedures, an investigation into the conduct of Mr. Milijašević in relation to the arrest and detention of the applicant, with a view to initiating criminal proceedings against him in accordance with the law of the Republika Srpska.

142. The Chamber notes that this decision in itself, taken after the proceedings before the Chamber, will in large part constitute recognition of the wrongs done to the applicant. Nevertheless, the Chamber considers it appropriate to award the applicant a monetary sum as compensation for the appalling treatment he suffered. It considers an appropriate sum to be KM 3,500 and will accordingly order the Republika Srpska to pay this sum to the applicant within three months.

143. Additionally the Chamber awards 4% (four per cent) interest as of the date of expiry of the three-month period set for the implementation of the present decision on the sum awarded in paragraph 142 above.

IX. CONCLUSION

144. For the above reasons, the Chamber decides,

1. unanimously, to declare the application admissible;
2. unanimously, that the treatment to which the applicant was subjected by the police in Prnjavor while arrested and detained on 14 September 1996 constituted inhuman and degrading treatment and thus violated the applicant's rights under Article 3 of the European Convention on Human Rights, the Republika Srpska thereby being in breach of Article I of the Human Rights Agreement;
3. unanimously, that the arrest and detention of the applicant by the police in Prnjavor on 14 September 1996 constituted a violation of the right of the applicant to liberty and security of person as guaranteed by Article 5 of the Convention, the Republika Srpska thereby being in breach of Article I of the Agreement;
4. unanimously, that the conduct of the proceedings against the applicant, including the conduct of the hearing before the Petty Offences Court in Prnjavor on 22 November 1996, constituted a violation of the right of the applicant to a fair trial in the determination of a criminal charge against him as guaranteed by Article 6 of the Convention, the Republika Srpska thereby being in breach of Article I of the Agreement;
5. unanimously, that the applicant has been discriminated against in the enjoyment of his rights as guaranteed by Articles 3, 5 and 6 of the Convention, the Republika Srpska thereby being in breach of Article I of the Agreement;
6. unanimously, that the applicant has been discriminated against in the enjoyment of his right to security of person and to protection by the State against violence and bodily harm inflicted by Government officials, as guaranteed by Article 5(b) of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, the Republika Srpska thereby being in breach of Article I of the Agreement;
7. unanimously, to order the respondent Party to carry out an investigation into the conduct of Mr. Braco Milijašević on 14 September 1996, with a view to initiating criminal proceedings against him in accordance with the law of the Republika Srpska;
8. by 5 votes to 1, to order the respondent Party to pay to the applicant, within three months from the date on which this decision becomes final and binding in accordance with Rule 66 of the Chamber's Rules of Procedure, the sum of 3,500 (three thousand five hundred) Convertible Marks (*Konvertibilnih Maraka*) by way of compensation for moral damage suffered;
9. by 5 votes to 1, that simple interest at an annual rate of 4% (four per cent) will be payable on the sum awarded in conclusion number 8 above from the expiry of the three-month period set for such payment until the date of final settlement of all sums due to the applicant under this decision; and
10. unanimously, to order the Republika Srpska to report to it within three months from the date on which this decision becomes final and binding in accordance with Rule 66 of the Chamber's Rules of Procedure on the steps taken by it to comply with the above orders.

(signed)
Anders MÅNSSON
Registrar of the Chamber

(signed)
Giovanni GRASSO
President of the Second Panel

ANNEX

According to Rule 61 of the Chamber's Rules of Procedure, this Annex contains the partly dissenting opinion of Mr. Vitomir Popović.

PARTLY DISSENTING OPINION OF MR. VITOMIR POPOVIĆ

In the decision of the Human Rights Chamber no. CH/98/1786, issued by Panel II, I voted against the conclusions in paragraph 144 sub-paragraphs 8 and 9 for the following reasons:

1. In the disputed paragraphs, by 5 votes against 1 (my vote), it has been decided to order the respondent Party to pay to the applicant, within three months from the date on which the decision becomes final and binding, the amount of 3,500 Convertible Marks, as compensation for his mental suffering, with 4% interest on this amount from the date of expiry of the three-month time-limit until the date of final settlement of all sums due to the applicant.

Article VIII2(a) of the Human Rights Agreement prescribes that a decision whether to accept an application has to take into account the following criteria: "whether effective remedies exist, and the applicant has demonstrated that they have been exhausted..."

Article I of the aforementioned Agreement prescribes that: "The Parties shall ensure to all persons within their jurisdiction the highest level of internationally recognized human rights and fundamental freedoms..."

In the concrete case, the fact that the applicant did not institute any proceedings for compensation before competent bodies and courts of the Republika Srpska is not disputed, i.e. he did not, in accordance with Article I of the Agreement use any legal remedy at his disposal under the jurisdiction of the Republika Srpska. However, in order to give rise to a right to claim compensation for damage, in accordance with the applicable legislation of the Republika Srpska, the procedure against him must have been terminated or he must have been acquitted of the offence, and prove the existence of damage.

On the contrary, the applicant was found guilty of having committed the offence of failure to show his identification documents pursuant to an official request, and refusal to follow the police officer to the police station, for which he was sentenced to 20 days in prison and payment of the proceedings costs in the amount of 120 Dinars. The prison sentence was, according to his wish, replaced with the pecuniary penalty in the amount of 200 Dinars.

Since this case is about a long-serving judge of the First Instance Court in Prnjavor, who spent the whole period of war (and still lives) in Prnjavor, it is difficult to assume that "as a long-time attorney he was not familiar that he had the obligation to respect the existing legislation of the Republika Srpska and that the unlearned party instituted a procedure for compensation of damage". So, the applicant has failed to use all actions and options for a legal procedure, which is not disputable before this Panel, and enable the respondent Party to, in this way, according to Article I of the Agreement, "ensure the highest possible level of internationally recognized human rights, pursuant to its jurisdiction".

For this reason, the Panel should have declared inadmissible this claim for compensation, i.e. the claim should have been refused as premature for non-exhaustion of all domestic remedies, pursuant to Article VIII2(a) of the Agreement.

2. The applicant is a long-serving judge and his legal obligations are well known to him but, by his refusal to show his identification documents on the day of the elections, when police security measures are usually more strict, and his further refusal to come to the police station, he contributed to possible consequences in a certain manner. The fact of establishing violations of human rights in paragraph 144 sub-paragraphs 2, 3, 4, 5, 6, 7 and 10 represents satisfaction for the applicant, and, because of that, he could not claim a right to compensation.

3. The established rate of compensation, considering his relatively brief detention at a police

station (only a couple of hours), is inappropriately high and contrary to the way this compensation claim is usually established according to the jurisdiction of the Republika Srpska, under Article I of the Agreement.

(signed)
Prof. Dr. Vitomir Popović

ODLUKA O PRIHVATLJIVOSTI I MERITUMU

Predmet broj CH/99/1425

Uroš BUJIĆ

protiv

FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINA

Komisija za ljudska prava pri Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine, na zasjedanju Velikog vijeća od 8. novembra 2006. godine, sa sljedećim prisutnim članovima:

Gosp. Miodrag PAJIĆ, predsjednik
Gosp. Mehmed DEKOVIĆ, potpredsjednik
Gosp. Želimir JUKA, član
Gđa Valerija GALIĆ, član
Gđa Seada PALAVRIĆ, član

Gosp. Nedim ADEMOVIĆ, arhivar

Razmotrivši gore spomenutu prijavu podnesenu Domu za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu (u daljnjem tekstu: Dom) u skladu sa članom VIII(1) Sporazuma o ljudskim pravima (u daljnjem tekstu: Sporazum) sadržanom u Aneksu 6 uz Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini;

Konstatujući da je Dom prestao postojati 31. decembra 2003. godine i da je Komisija za ljudska prava pri Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Komisija) dobila mandat prema sporazumima u skladu sa članom XIV Aneksa 6 uz Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini koji su zaključeni u septembru 2003. i januaru 2005. godine (u daljnjem tekstu: Sporazum iz 2005. godine) da odlučuje o predmetima podnesenim Domu do 31. decembra 2003. godine;

Usvaja sljedeću odluku u skladu sa članom VIII(2)(d) Sporazuma, čl. 3. i 8. Sporazuma iz 2005. godine, kao i pravilom 21. stavom 1(a) u vezi sa pravilom 55. Pravila procedure Komisije:

I. UVOD

1. Podnositelj prijave se žali da je usljed diskriminacije po nacionalnoj osnovi došlo do povrede njegovih prava na rad.
2. Predmet postavlja pitanja diskriminacije podnosioca prijave u uživanju prava na rad, kao i pravične i povoljne uslove rada zaštićene čl. 6. i 7. Međunarodnog ugovora o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (u daljnjem tekstu: ICESCR).

II. ČINJENICE U PREDMETU

3. Činjenice koje su dole iznijete proizilaze iz prijave i priložene dokumentacije.
4. Podnositelj prijave navodi da je kao diplomirani pravnik bio zaposlen u preduzeću "Mepros" d.d. Sarajevo (u daljnjem tekstu: preduzeće) od 27. aprila 1987. godine. Nadalje, da je na osnovu rješenja direktora preduzeća, broj 1305/91 od 25. marta 1991. godine, raspoređen na radno mjesto rukovodioca Službe za pravne, kadrovske i opšte poslove u preduzeću. Takođe navodi da je nakon izbijanja oružanih sukoba u Bosni i Hercegovini nastavio raditi u preduzeću kao radnik u radnoj obavezi, s tim da je u periodu od 28. novembra 1995. do 31. oktobra 1996. godine bio odsutan sa posla zbog bolesti.
5. Direktor preduzeća je donio rješenje, broj 1340/96 od 1. novembra 1996. godine, kojim je podnositelj prijave upućen na čekanje, iz razloga što je za njegovim radom privremeno prestala potreba zbog smanjenja obima poslova za vrijeme ratne opasnosti, a najduže do prestanka ovih okolnosti. Pomenuto rješenje je donešeno u skladu sa čl. 7, 8. i 9. Zakona o radnim odnosima ("Službeni list Republike Bosne i Hercegovine", br. 21/92, 16/93 i 13/94) i članom 45. Statuta preduzeća. U obrazloženju je navedeno da se ukazala potreba za naizmjeničnim angažovanjem radnika H.Č. upućenog na čekanje 10. jula 1992. godine i podnosioca prijave kao raspoređenog radnika. Protiv navedenog rješenja podnositelj prijave je 5. decembra 1996. godine podnio prigovor Upravnom odboru preduzeća.
6. Direktor preduzeća je donio odluku, broj 251/97 od 19. februara 1997. godine, o raspoređivanju radnika i utvrđivanju koeficijenta plaća radnika, prema kojoj podnositelj prijave i dalje ima status zaposlenika na čekanju posla. Protiv navedene odluke podnositelj prijave je podnio prigovor Upravnom odboru preduzeća
7. Upravni odbor preduzeća je donio odluku, broj 1133/97 od 29. jula 1997. godine, kojom je odbio prigovore podnosioca prijave podnesene protiv rješenja, broj 1340/96 od 1. novembra 1996. godine i odluke, broj 251/97 od 19. februara 1997. godine, kao neosnovane.
8. Podnositelj prijave je 14. aprila 1997. godine podnio tužbu Općinskom sudu II u Sarajevu (u daljnjem tekstu: Općinski sud), protiv preduzeća, sa zahtjevom da se utvrdi da su nezakoniti rješenje, broj 1340/96 od 1. novembra 1996. godine i odluka, broj 251/97 od 19. februara 1997. godine, da mu se omogući povratak na posao, da mu se isplate plate počev od 1. novembra 1996. godine, kao i ostala primanja.
9. Općinski sud je donio djelimičnu presudu, broj Pr-48/97 od 25. februara 1998. godine, kojom je odbijen zahtjev podnosioca prijave za utvrđenje nezakonitosti rješenja, broj 1340/96 od 1. novembra 1996. godine i odluke, broj 251/97 od 19. februara 1997. godine. U obrazloženju je navedeno da je rješenje, broj 1340/96 od 1. novembra 1996. godine, zakonito, budući da je direktor na taj način izvršio naizmjenično angažovanje radnika, kako bi se obezbijedilo radno angažovanje svih radnika, kao i ublažio težak materijalni položaj radnika na čekanju. Nadalje, da je i odluka, broj 251/97 od 19. februara 1997. godine, zakonita, budući da je donešena u skladu sa čl. 3, 9. i 13. Pravilnika o organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta u preduzeću od 21. januara 1997. godine (u daljnjem tekstu: Pravilnik). Naime, članom 3. Pravilnika, predviđena je organizaciona cjelina – Sektor ekonomsko-pravnih poslova sa Pravnom službom. U Pravnoj službi predviđeno je

radno mjesto – rukovodilac Pravne službe, jedan izvršilac, za koje je potrebna visoka stručna sprema, odnosno viša stručna sprema, pravnog smjera i tri godine radnog iskustva. Član 9. stav 2. propisuje da se radno mjesto i broj izvršilaca utvrđuje u skladu sa zahtjevima procesa rada, a stav 4. da direktor preduzeća ima ovlaštenje da mijenja utvrđeni broj izvršilaca. Nadalje, član 13. propisuje da radnici preduzeća koji su se na dan stupanja na snagu Odluke o prestanku neposredne ratne opasnosti zatekli u statusu radnika na čekanju, a nisu odlukom direktora raspoređeni na radna mjesta utvrđena Pravilnikom, imaju status radnika koji čekaju na posao i ostvarivaće prava iz radnog odnosa u skladu sa zakonskim propisima i ekonomskom situacijom u preduzeću. Na kraju obrazloženja je navedeno da će sud o zahtjevu podnosioca prijave za naknadu plata i ostalih primanja raspraviti u nastavku postupka.

10. Protiv navedene djelimične presude podnosilac prijave je podnio žalbu Kantonalnom sudu u Sarajevu (u daljnjem tekstu: Kantonalni sud), koji je presudom, broj GŽ-312/98 od 6. avgusta 1998. godine, odbio žalbu i potvrdio prvostepenu presudu.

11. Općinski sud, odlučujući o preostalom dijelu tužbenog zahtjeva podnosioca prijave, donio je presudu, broj Pr-48/97 od 24. januara 2003. godine, kojom je naloženo preduzeću da isplati podnosiocu prijave iznos od 1.200 KM, sa zakonskom zateznom kamatom po specifikaciji u izreci presude, od dospjeća do isplate u roku od 8 dana, pod prijetnjom izvršenja. Sa preostalim dijelom tužbenog zahtjeva podnosilac prijave je odbijen. U odnosu na zahtjev za uplatu doprinosa za penzijsko i invalidskom osiguranje, tužba je odbačena zbog nenadležnosti suda. U obrazloženju je navedeno da podnosilac prijave ima pravo na novčanu naknadu za period od 5. novembra 1999. do 30. aprila 2000. godine, u skladu sa članom 143. stavom 3. Zakona o radu ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", broj 43/99). Nadalje, da mu ne pripada naknada za preostali period, budući da nije postojala obaveza preduzeća za isplatu naknade ukoliko nema materijalnih mogućnosti za istu, a što je u skladu sa članom 7. Zakona o radnim odnosima. Što se tiče uplate doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje, navedeno je da se sporovi oko uplate doprinosa rješavaju između poslodavca i Fonda za penzijsko i invalidsko osiguranje u upravnom postupku.

12. Odlučujući o žalbama podnosioca prijave i preduzeća protiv navedene presude, Kantonalni sud je donio presudu, broj GŽ-573/03 od 25. aprila 2003. godine, kojom su žalbe odbijene i prvostepena presuda potvrđena.

13. Direktor preduzeća je donio odluku, broj 457-2/00 od 20. novembra 2000. godine, kojom podnosiocu prijave, po sili zakona, prestaje radni odnos sa danom 5. maj 2000. godine. Takođe je navedeno da podnosiocu prijave pripada pravo na otpremninu, te da će se način, uslovi i rokovi isplate otpremnine utvrditi pisanim ugovorom između podnosioca prijave i preduzeća.

14. Podnosilac prijave je 5. decembra 2000. godine podnio žalbu Kantonalnoj komisiji za implementaciju člana 143. Zakona o radu (u daljnjem tekstu: Kantonalna komisija) radi regulisanja radno-pravnog statusa. Kantonalna komisija je donijela rješenje, broj 13-04-34-Ž-2274/00 od 6. septembra 2003. godine, kojim je utvrđeno da je žalba podnosioca prijave osnovana, te je naloženo preduzeću da u roku od 15 dana utvrdi visinu otpremnine i da zaključi ugovor o otpremnini sa podnosiocem prijave.

15. Podnosilac prijave i preduzeće su, u međuvremenu, zaključili ugovor, broj 165-2/01 od 13. aprila 2001. godine, kojim se preduzeće obavezalo da će podnosiocu prijave isplatiti otpremninu u iznosu od 1.255,23 KM u šest mjesečnih rata, od dana deblokade računa preduzeća.

III. POSTUPAK PRED DOMOM/KOMISIJOM

16. Prijava je podnesena 8. januara 1999. godine i registrovana je istog dana.

17. Komisija je 11. marta 2005. godine prosljedila tuženoj strani prijavu podnosioca radi dostavljanja pisanih zapažanja.

18. Tužena strana je 28. marta 2005. godine dostavila Komisiji pisana zapažanja o prihvatljivosti i meritumu.

19. Komisija je 8. aprila 2005. godine prosljedila zapažanja o prihvatljivosti i meritumu tužene strane podnosiocu prijave.

IV. RELEVANTNE ZAKONSKE ODREDBE

A. Uredba sa zakonskom snagom o radnim odnosima za vrijeme ratnog stanja ili u slučaju neposredne ratne opasnosti ("Službeni list Republike Bosne i Hercegovine", broj 21/92) stupila je na snagu 23. novembra 1992. godine. Skupština Republike Bosne i Hercegovine je kasnije potvrdila ovu Uredbu ("Službeni list Republike Bosne i Hercegovine", broj 13/94) i ona se počela primjenjivati kao Zakon o radnim odnosima, koji je ostao na snazi do 5. novembra 1999. godine. Navedeni zakon u relevantnom dijelu glasi:

Član 7.

Radnik za čijim radom privremeno prestane potreba zbog smanjenog obima posla za vrijeme ratnog stanja ili u slučaju neposredne ratne opasnosti može se uputiti na čekanje, a najduže do prestanka ovih okolnosti.

Radnik upućen na čekanje ima pravo na novčanu naknadu u iznosu utvrđenom odlukom direktora odnosno poslodavca, u skladu sa materijalnim mogućnostima preduzeća ili drugog pravnog lica odnosno poslodavca, ako platu odnosno novčanu naknadu ne ostvaruje po drugom osnovu.

[...]

Član 9.

Direktor ili drugi ovlašteni radnik u preduzeću ili drugom pravnom licu odnosno poslodavac može, po potrebi i u okviru mogućnosti, vršiti naizmjenično angažovanje radnika upućenog na čekanje i raspoređenog radnika.

[...]

V. ŽALBENI NAVODI

20. Podnosilac prijave se žali da mu je povrijeđeno pravo na rad, pravo na ravnopravnost, pravo na egzistenciju, ekonomsku sigurnost i zdravstvenu zaštitu, te smatra da je to rezultiralo povredom člana 14. Evropske konvencije. Pravni argument za tvrdnju da mu je prekršeno pravo na zabranu diskriminacije i ravnopravnost ogleda se u tome da je podnosilac prijave udaljen sa radnog mjesta putem tzv. "čekanja posla", čiju suštinu podnosilac prijave vidi u nacionalnoj neravnopravnosti i diskriminaciji po tom osnovu. Nadalje, ističe da je jedini radnik sa visokom stručnog spremom pravnog smjera u preduzeću, ali da su uslovi stručne spreme namjerno, izmjenom akta o sistematizaciji preduzeća, prilagođeni drugom radniku, a on upućen na čekanje. Povredu prava na egzistenciju, ekonomsku sigurnost i zdravstvenu zaštitu podnosilac prijave vidi i u činjenici da je faktički otpušten sa posla, da je povremeno uznemiravan telefonom i da mu, konačno, nije obezbjeđeno primanje kojim bi obezbjedio makar minimum egzistencije, pa čak ni zdravstvena zaštita u uslovima slabog zdravstvenog stanja.

21. Podnosilac prijave navodi da se poslodavcu obratio u zakonskom roku sa zahtjevom za povratak na radno mjesto, da je blagovremeno podnio prigovor na rješenja kojim je upućen na čekanje, kao i da se, radi zaštite svojih povređenih prava, blagovremeno obratio i redovnim sudovima. Međutim dobio je rješenje o prestanku radnog odnosa, broj 457/00 od 20. novembra 2000. godine, prema kojem mu po sili zakona prestaje radni odnos sa danom 5. majem 2000.

godine. Nadalje ističe, da dosuđeni iznos, na ime otpremnine, od 1.200 KM ne može se ni u kom slučaju smatrati adekvatnom naknadom za period koji nije radio. Podnosilac prijave smatra da je, zadržavanjem na radnom mjestu - rukovodioca pravnih i opštih poslova radnika sa nižim stepenom stručne spreme bošnjačke nacionalnosti, diskriminisan od strane preduzeća na osnovu svoje nacionalne pripadnosti.

VI. ODGOVOR TUŽENE STRANE

a) U vezi sa prihvatljivošću

22. Tužena strana smatra prijavu u ovom predmetu neprihvatljivom.

23. Odredbom člana VIII stav (2)(a) Sporazuma, propisano je da će Komisija pri odlučivanju koje žalbe da prihvati, biti obavezna da uzme u obzir sledeće kriterijume: da li postoje učinkoviti pravni lijekovi, da li je podnosilac dokazao da ih je sve iscrpio i da li je žalba podnesena Komisiji u roku od šest meseci nakon donošenja konačne odluke. Tužena strana zapaža da se podnosilac prijave žali da su Općinski sud i Kantonalni sud pogrešno ocjenili dokaze u njegovom predmetu i da su pogrešno primjenili materijalno pravo. Međutim, tužena strana podsjeća da Komisija za ljudska prava nema opću nadležnost da ocjenjuje činjenice i primjenu prava od strane domaćih sudova. Stoga, tužena strana predlaže da Komisija proglasi prijavu neprihvatljivom kao očigledno neosnovanu, shodno članu VIII (2) (c) Sporazuma.

b) U vezi sa meritumom

24. Tužena strana smatra da je prijava u meritumu neosnovana.

25. U odnosu na navodnu diskriminaciju, tužena strana je istakla da činjenično stanje i okolnosti ne ukazuju u čemu se sastojala diskriminacija, te smatra da su navodi o diskriminaciji neargumentovani. Naime, tužena strana smatra da su tvrdnje podnosioca prijave da je na čekanje upućen nakon povratka sa bolovanja dana 1. novembra 1996. godine samo zbog etničke pripadnosti, dok njegove poslove obavlja druga osoba niže stručne spreme, koja je po nacionalnosti Bošnjak, proizvoljne i neargumentovane. Okolnost da je podnosilac prijave u toku rata imao radnu obavezu, bio na bolovanju, te nakon bolovanja upućen na čekanje, ne dovodi u pitanje zakonitost odluke preduzeća broj 1340/96 od 1. novembra 1996. godine, odnosno ne isključuje mogućnost upućivanja podnosioca prijave na čekanje. Naime, u skladu sa članom 9. Zakona o radnim odnosima, postojala je mogućnost naizmjeničnog upućivanja radnika na čekanje. Konačno, s obzirom da je pravo na zabranu diskriminacije akcesorne prirode i da ono ne djeluje samostalno, činjenica da nije povređeno nijedno materijalno pravo koje osigurava Evropska konvencija znači da nije povređena ni odredba člana 14. Evropske konvencije.

26. Nadalje, tužena strana smatra da podnosilac prijave nije bio diskriminisan pri uživanju prava na rad, te da tužena strana nije prekršila član I Sporazuma o ljudskim pravima. U prilog naprijed navedenog, tužena strana ističe da podnosilac prijave nije pribavio nikakav dokaz kojim bi potkrijepio da je eventualno diskriminisan po nacionalnoj osnovi u vezi upućivanje na čekanje, odnosno prestanka radnog odnosa u preduzeću.

VII. MIŠLJENJE KOMISIJE

A. Prihvatljivost

27. Komisija podsjeća da je prijava podnesena Domu u skladu sa Sporazumom. S obzirom da Dom o njoj nije odlučio do 31. decembra 2003. godine, Komisija je, u skladu sa članom 2. Sporazuma iz septembra 2003. godine i članom 3. Sporazuma iz 2005. godine, nadležna da odlučuje o ovoj prijavi. Pri tome, Komisija će uzimati kriterije za prihvatljivost prijave sadržane u članu VIII(2) Sporazuma. Komisija, također, zapaža da se Pravila procedure kojima se uređuje njeno postupanje ne razlikuju, u dijelu koji je relevantan za predmet podnosioca prijave, od Pravila

procedure Doma, izuzev u pogledu sastava Komisije.

28. U skladu sa članom VIII(2) Sporazuma, Komisija će odlučiti koje prijave će prihvatiti. Pri tome će Komisija uzeti u obzir sljedeće kriterije: (a) postoje li djelotvorni pravni lijekovi i da li je podnositelj prijave dokazao da ih je iscrpio, (b) da li je prijava u biti ista kao i stvar koju je Dom/Komisija već ispitao, ili je već podnesena u nekom drugom postupku, ili je već predmet međunarodne istrage ili rješenja. Komisija će, također, odbiti svaku žalbu koju bude smatrala nespojivom sa ovim Sporazumom, ili koja je očigledno neosnovana, ili predstavlja zloupotrebu prava žalbe (c). U skladu sa članom VIII(3) Sporazuma "[Komisija] u bilo kojem trenutku svog postupka može obustaviti razmatranje neke žalbe, odbaciti je ili brisati iz razloga (a) što podnositelj namjerava odustati od žalbe; (b) što je stvar već riješena; ili (c) što iz bilo kojeg drugog razloga, koji utvrdi [Komisija], nije više opravdano nastaviti s razmatranjem žalbe; pod uvjetom da je takav rezultat u skladu s ciljem poštivanja ljudskih prava."

29. U konkretnom slučaju podnositelj prijave traži da se poništi rješenje, broj 1340/96 od 1. novembra 1996. godine, na osnovu kojeg je upućen na čekanje, da se poništi odluka, broj 251/97 od 19. februara 1997. godine, da mu se omogući povratak na posao, da mu se isplate plate počev od 1. novembra 1996. godine, te uplate doprinosi za penzijsko i invalidsko osiguranje.

30. U vezi s tim, Komisija zapaža da je podnositelj prijave, prije obraćanja Domu, podnio tužbu nadležnom sudu sa naprijed navedenim zahtjevom. Konačna odluka, protiv koje nema drugih pravnih lijekova po zakonu Entiteta, u konkretnom slučaju je presuda Kantonalnog suda, broj GŽ-312/98 od 6. avgusta 1998. godine, odnosno, kada je u pitanju preostali dio tužbenog zahtjeva (novčano potraživanje), konačna odluka je presuda Kantonalnog suda, broj GŽ-573/03 od 25. aprila 2003. godine. Nadalje, prijava je podnesena 8. januara 1999. godine, što u konkretnom slučaju znači da je ispoštovan rok od 6 mjeseci kako se to zahtijeva članom VIII(2) Sporazuma. Konačno, prijava ispunjava i ostale uslove prihvatljivosti iz člana VIII(2) i (3) Sporazuma.

31. S obzirom na naprijed navedeno, te žalbene navode podnosioca prijave, kao i činjenično stanje predmeta, Komisija smatra da predmetna prijava pokreće ozbiljna pitanja diskriminacije podnosioca prijave u uživanju prava na rad, kao i pravične i povoljne uslove rada. S obzirom na to, Komisija zaključuje da prijava treba biti ispitana u odnosu na navodnu povredu prava podnosioca prijave zaštićenih čl. 6. i 7. ICESCR-a.

A.1. Zaključak u pogledu prihvatljivosti

32. Komisija zaključuje da je prijava prihvatljiva u dijelu u kojem se podnositelj prijave žali na diskriminaciju u uživanju svog prava na rad.

B. Meritum

33. Prema članu XI Sporazuma, Komisija mora obraditi pitanje da li utvrđene činjenice otkrivaju da je tužena strana prekršila svoje obaveze iz Sporazuma. Kao što je već naglašeno, prema članu I Sporazuma, strane su obavezne "osigurati svim licima pod svojom nadležnošću najviši stepen međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda", uključujući prava i slobode predviđene Evropskom konvencijom i drugim sporazumima nabrojanim u Dodatku Sporazuma.

B.1. Diskriminacija u uživanju prava na rad, kao i na pravične i povoljne uslove rada zagarantovane ICESCR-om

34. Komisija ponavlja da je zabrana diskriminacije glavni cilj Dejtonskog mirovnog sporazuma na koji Komisija mora obratiti posebnu pažnju. U skladu sa članom II(2)(b) Aneksa 6, Komisija ima nadležnost da razmotri navodnu i očiglednu diskriminaciju po bilo kojem osnovu u vezi sa uživanjem svih prava i sloboda koje su predviđene međunarodnim sporazumima nabrojanim u Dodatku Sporazuma, između ostalog i Međunarodnim ugovorom o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i Međunarodnom konvencijom o zabrani svih oblika rasne diskriminacije (vidi

odluku o prihvatljivosti i meritumu Doma za ljudska prava, CH/97/67, *Zahirović protiv Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine*, uručena 8. jula 1999. godine, tačka 59. sa daljim referencama, Odluke januar-juli 1999; vidi odluku o prihvatljivosti i meritumu Doma za ljudska prava, CH/01/7351, *Kraljević protiv Federacije Bosne i Hercegovine*, uručena 12. aprila 2002. godine, tačka 61, Odluke 2002).

35. Nadalje, Komisija zapaža da se osnova diskriminacije u Bosni i Hercegovini često zasniva na uočenim etničkim ili nacionalnim razlikama koje su izražene terminima kao što su Bošnjak, Hrvat i Srbin. Komisija, zbog toga, koristi ovu terminologiju u predmetima diskriminacije bez podržavanja iste (vidi odluku o prihvatljivosti i meritumu Doma za ljudska prava, CH/99/2696, *Brkić protiv Federacije Bosne i Hercegovine*, uručena 12. oktobra 2001. godine, tačka 64, Odluke 2001).

36. Komisija će razmotriti navod o diskriminaciji prema članu II(2)(b) Sporazuma u vezi sa članovima 6(1) i 7(a)(i)(ii) ICESCR-a, koji, u relevantnom dijelu, glase:

Član 6(1) ICESCR-a:

Države potpisnice ovog Ugovora priznaju pravo na rad koje obuhvata pravo svakoga na mogućnost da zasluži dovoljno za život slobodno izabranim ili prihvaćenim radom, i preduzet će odgovarajuće mjere da zaštite to pravo.

Član 7 ICESCR-a:

Države potpisnice ovog ugovora priznaju pravo svakog lica na uživanje pravičnih i povoljnih uslova za rad koji naročito osiguravaju:

(a) naknadu koja minimalno osigurava svim radnicima:

(i) pravičnu zaradu i jednaku naknadu za rad i iste vrijednosti bez ikakve razlike, [...].

(ii) pristojan život za njih i njihove porodice u skladu sa odredbama ovog Ugovora; [...].

(a) Osporene radnje i propusti

37. Komisija zapaža da se podnosilac prijave, prije svega, žali na rješenje o upućivanju na čekanje, smatrajući ga osnovom za daljnja kršenja njegovih prava iz radnog odnosa. Naime, preduzeće je donijelo rješenje, broj 1340/96 od 1. novembra 1996. godine, kojim je podnosilac prijave upućen na čekanje iz razloga što je za njegovim radom privremeno prestala potreba zbog smanjenja obima poslova za vrijeme ratne opasnosti, a najduže do prestanka ovih okolnosti. Dakle, radnje i propusti, koji eventualno povlače odgovornost tužene strane prema Sporazumu, Komisija, u konkretnom slučaju, nalazi u propustu tužene strane da omogući podnosiocu prijave da se vrati na svoje radno mjesto nakon prestanka ratnih okolnosti.

38. Ove radnje utiču na uživanje podnosioca prijave u pravima zagwarantovanim članovima 6(1) i 7(a)(i) i (ii) ICESCR-a. Shodno tome, Komisija je pozvana da ispita da li je tužena strana propustila da ispuni svoju pozitivnu obavezu da osigura zaštitu tih prava bez diskriminacije.

(b) Različito postupanje i moguća opravdanost istog

39. Da bi ustanovila da li je podnosilac prijave bio diskriminisan, Komisija mora prvenstveno odrediti da li je sa podnosiocem prijave postupano drugačije nego sa drugima u istoj ili relevantno sličnoj situaciji.

40. Pritom, Komisija podsjeća na ustanovljenu praksu Doma po kojoj se svako različito postupanje smatra diskriminacijskim ako za njega ne postoji razumno i objektivno opravdanje, to

jest, ako nije u svrhu postizanja legitimnog cilja ili ako ne postoji razuman odnos proporcionalnosti između upotrijebljenih sredstava i cilja koji se želi postići (vidi predmet broj CH/97/67, *Zahirović*, Odluka o prihvatljivosti i meritumu uručena 8. jula 1999. godine, tačka 120, Odluke Januar-juli 1999. godine).

41. Komisija, takođe, podsjeća da se u svojoj praksi često susretala sa problemom diskriminacije po nacionalnoj osnovi iz oblasti radno-pravnog odnosa, pogotovo one sa područja Općine Livno (vidi, na primjer, odluku o prihvatljivosti i meritumu Doma za ljudska prava, CH/97/67, *Zahirović protiv Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine*, uručena 8. jula 1999, Odluke iz 1999; odluku o prihvatljivosti i meritumu Doma za ljudska prava, CH/00/3476, *M.M. protiv Federacije Bosne i Hercegovine*, od 3. marta 2003, Odluke iz 2003; odluku o prihvatljivosti i meritumu Komisije za ljudska prava, CH/00/6425 i dr., *Sulejman Đugum i drugi protiv Federacije Bosne i Hercegovine*, od 10. septembra 2004, Odluke iz 2004; odluku o prihvatljivosti i meritumu Komisije za ljudska prava, CH/02/9999, *Safija Duran protiv Federacije Bosne i Hercegovine*, od 1. novembra 2004, Odluke iz 2004. i odluku o prihvatljivosti i meritumu Komisije za ljudska prava, CH/99/2726 i dr., *Emina Borić i drugi protiv Federacije Bosne i Hercegovine*, od 6. aprila 2005).

42. Upravo zbog ovakve prakse, ali i cilja zbog kojeg je, *inter alia*, potpisan Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovinu (vidi tač. 33. i 34. ove Odluke), Komisija smatra da mora sa posebnom ozbiljnošću uzeti u obzir navode o diskriminaciji pripadnika manjinskog naroda u području drugog, većinskog konstitutivnog naroda.

43. U konkretnom slučaju direktor preduzeća je donio rješenje, broj 1340/96 od 1. novembra 1996. godine, kojim je podnosilac prijave upućen na čekanje, iz razloga što je za njegovim radom privremeno prestala potreba zbog smanjenja obima poslova za vrijeme ratne opasnosti, a najduže do prestanka ovih okolnosti. Pomenuto rješenje je donešeno u skladu sa čl. 7, 8. i 9. Zakona o radnim odnosima ("Službeni list Republike Bosne i Hercegovine", br. 21/92, 16/93 i 13/94). U obrazloženju je navedeno da se ukazala potreba za naizmjeničnim angažovanjem radnika H.Č. upućenog na čekanje 10. jula 1992. godine i podnosioca prijave kao raspoređenog radnika. U vezi s tim, Komisija podsjeća na član 7. stav 1. Zakona o radnim odnosima, koji propisuje da "[r]adnik za čijim radom privremeno prestane potreba zbog smanjenog obima posla za vrijeme ratnog stanja ili u slučaju neposredne ratne opasnosti može se uputiti na čekanje, a najduže do prestanka ovih okolnosti." Nadalje, član 9. stav 1. propisuje da "[d]irektor ili drugi ovlašteni radnik u preduzeću ili drugom pravnom licu odnosno poslodavac može, po potrebi i u okviru mogućnosti, vršiti naizmjenično angažovanje radnika upućenog na čekanje i raspoređenog radnika."

44. Imajući u vidu naprijed navedeno, Komisija zapaža da je rješenje o upućivanju podnosioca prijave na čekanje doneseno u skladu sa relevantnim odredbama Zakona o radnim odnosima, te da u konkretnom slučaju ništa ne ukazuje na to da je prema podnosiocu prijave različito postupano u poređenju sa drugim radnicima. Poslodavac je iskoristio zakonsku mogućnost da, radi zadovoljenja socijalne pravde, mijenja radnike na određenim radnim mjestima, kako bi svi bili na isti način pogođeni smanjenim obimom posla. Prema tome, Komisija smatra da je rješenje, broj 1340/96 od 1. novembra 1996. godine, zakonito, te da podnosilac prijave nije bio diskriminisan od strane preduzeće pri donošenju predmetnog rješenja.

45. Međutim, Komisija ima u vidu da je podnosilac prijave, u skladu sa članom 7. stavom 1. Zakona o radnim odnosima, upućen na čekanje iz razloga što je za njegovim radom privremeno prestala potreba zbog smanjenja obima poslova za vrijeme ratne opasnosti, a najduže do prestanka ovih okolnosti. U vezi s tim, Komisija podsjeća da su navedene okolnosti prestale 23. decembra 1995. godine, kada je Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine donijelo Odluku o ukidanju ratnog stanja. Osim toga, i Parlament Federacije Bosne i Hercegovine je 19. decembra 1996. godine donio Odluku o prestanku primjene Odluke o proglašenju neposredne ratne opasnosti na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine. S obzirom na naprijed navedeno Komisija smatra da je preduzeće bilo dužno omogućiti podnosiocu prijave da se odmah nakon prestanka ratnog stanja vrati na svoje radno mjesto, što je preduzeće u konkretnom slučaju propustilo učiniti.

46. Nadalje, Komisija zapaža da, u slučaju podnosioca prijave, preduzeće više nije koristilo ovlaštenje predviđeno članom 9. stavom 1. Zakona o radnim odnosima, u smislu da ponovo izvrši naizmjenično angažovanje radnika upućenog na čekanje i raspoređenog radnika, iako je podnosilac prijave upućen na čekanje već 1. novembra 1996. godine.

47. Konačno, Komisija ima u vidu da je preduzeće 21. januara 1997. godine donijelo novi Pravilnik o organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta. Članom 3. Pravilnika, predviđena je organizaciona cjelina Sektor ekonomsko-pravnih poslova sa Pravnim službom. U Pravnoj službi predviđeno je radno mjesto "rukovodilac Pravne službe", jedan izvršilac, za koje je potrebna visoka stručna sprema, odnosno viša stručna sprema, pravnog smjera i tri godine radnog iskustva. Po mišljenju Komisija, tužena je, i u ovom dijelu, propustila za sudski zaštitu podnosioca prijave, jer nije vraćen na radno mjesto, mada je imao najbolje kvalifikacije za radno mjesto. Osim toga, treba imati u vidu da je podnosilac prijave bio izvorno taj, koji je obavljao pravne poslove. Samim tim, njegovo upućivanje na čekanje u cilju naizmjeničnog angažovanja radnika H.Č. sa drugog radnog mjesta, iako je imalo opravdanja do prestanka ratna opasnost radi uspostavljanja socijalne pravde svih zaposlenika, nakon prestanka ratne opasnosti i kada je izvršena nova organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, podnosilac prijave je morao biti vraćen na to radno mjesto, koje je izvorno obavljao.

48. S obzirom na sve navedeno, Komisija smatra da je podnosilac prijave, zbog svoje nacionalne pripadnosti, bio podvrgnut drugačijem postupanju u poređenju sa radnikom H.Č. Nema dokaza da je postupanje prema podnosiocu prijave bilo objektivno opravdano. Komisija, zato, zaključuje da su vlasti tužene strane propustile da utvrde ovu diskriminaciju podnosioca prijave zbog njegove nacionalnosti, te da istu sankcionišu.

49. Što se tiče postupka pred redovnim sudovima, Komisija smatra da su nadležni sudovi bili dužni, prilikom donošenja svojih odluka, uzeti u obzir naprijed navedeno. Međutim, s obzirom na prirodu povrede, te protek vremena od učinjene povrede podnosiocu prijave, Komisija ne nalazi za potrebno da predmet vraća na ponovno odlučivanje nadležnim sudovima. S obzirom na to, Komisija će u dijelu o pravnim lijekovima izdati naredbe tuženoj strani kako bi na najefikasniji način otklonila povredu prava pričinjenu podnosiocu prijave.

B.2. Zaključak o meritumu

50. Komisija zaključuje da je podnosilac prijave, zbog svoje nacionalne pripadnosti, bio diskriminisan u uživanju prava na rad i srodnih prava zagwarantovanih članovima 6(1) i 7(a)(i) i (ii) ICESCR-a, za što je odgovorna tužena strana, Federacija Bosne i Hercegovine.

VIII. PRAVNI LIJEKOVI

51. Prema članu XI(1)(b) Sporazuma, a u vezi sa pravilom 58. stavom 1(b) Pravila procedure Komisije, Komisija mora razmotriti pitanje o koracima koje Federacija Bosne i Hercegovine mora preduzeti da ispravi kršenja Sporazuma koja je Komisija utvrdila, uključujući naredbe da sa kršenjima prestane i od njih odustane, te novčanu nadoknadu.

52. U svjetlu utvrđene povreda čl. 6. i 7. ICESCR-a, Komisija smatra odgovarajućim da iskoristi svoje ovlasti date prema članu XI(1)(b) Sporazuma i da naredi tuženoj strani da omogući podnosiocu prijave da se vrati na svoje ranije radno mjesto ili na drugo radno mjesto koje odgovara njegovoj stručnoj spremi i radnim sposobnostima, u roku od tri mjeseca od prijema ove Odluke.

53. Nadalje, da isplati podnosiocu prijave, na ime izgubljene zarade, iznos od 10.000 (desethiljada) konvertibilnih maraka, kao i da uplati doprinose za penzijsko i invalidsko osiguranje od 1. novembra 1996. godine do povratka na posao, sve u roku od tri mjeseca od prijema ove Odluke. Takođe da podnosiocu prijave isplati zateznu kamatu od 10% (deset posto) na ovaj dosuđeni iznos ili na svaki njegov neisplaćeni dio po isteku roka predviđenog za tu isplatu do

datuma pune isplate ovog naređenog iznosa.

54. Komisija, na kraju, napominje da u skladu sa pravilom broj 62. Pravila procedure Komisije, odluke Komisije konačne su i obavezne i dužno ih je poštovati svako fizičko i pravno lice. Svi organi vlasti tuženih strana u smislu Sporazuma, dužni su, u okviru svojih nadležnosti utvrđenih ustavom i zakonom, provoditi odluke Komisije. U datim rokovima, tužena strana, koja je obavezna da izvrši odluku Komisije, dužna je dostaviti obavijest o preduzetim mjerama u cilju izvršenja odluke Komisije, kako je to naznačeno u odluci. U slučaju nepostupanja, odnosno kašnjenja u izvršenju ili obavještenju Komisiji o preduzetim mjerama, Komisija donosi rješenje kojim se utvrđuje da odluka Komisije nije izvršena. Ovo rješenje dostavlja se nadležnom tužiocu i nadležnom agentu tužene strane. Komisija ističe da neizvršenje odluka Komisije, u skladu sa članom 239. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, predstavlja krivično djelo.

IX. ZAKLJUČAK

55. Iz ovih razloga, Komisija odlučuje,

1. jednoglasno, da je prijava, u odnosu na parnični postupak pokrenut tužbom 14. aprila 1997. godine, prihvatljiva u vezi sa navodima podnosioca prijave o diskriminaciji u uživanju prava na rad zagarantovanih članovima 6(1) i 7(a)(i) i (ii) Međunarodnog ugovora o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima;

2. jednoglasno, da je podnosilac prijave diskriminisan u uživanju prava na rad i srodnih prava zagarantovanih članovima 6(1) i 7(a)(i) i (ii) Međunarodnog ugovora o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, čime je Federacija Bosne i Hercegovine prekršila član I Sporazuma;

3. jednoglasno, da naredi Federaciji Bosne i Hercegovine da omogući podnosiocu prijave da se vrati na svoje ranije radno mjesto ili na drugo radno mjesto koje odgovara njegovoj stručnoj spremi i radnim sposobnostima, u roku od tri mjeseca od prijema ove Odluke;

4. jednoglasno, da naredi Federaciji Bosne i Hercegovine da isplati podnosiocu prijave, na ime izgubljene zarade, iznos od 10.000 (desethiljada) konvertibilnih maraka, kao i da uplati doprinose za penzijsko i invalidsko osiguranje od 1. novembra 1996. godine do povratka na posao, sve u roku od tri mjeseca od prijema ove Odluke;

5. jednoglasno, da naredi Federaciji Bosne i Hercegovine da isplati zateznu kamatu od 10% (deset posto) na iznos dosuđen u prethodnom zaključku ili na svaki njegov neisplaćeni dio po isteku roka predviđenog za tu isplatu do datuma pune isplate iznosa naređenog u ovoj Odluci; i

6. jednoglasno, da naredi Federaciji Bosne i Hercegovine da izvijesti Komisiju, u roku od mjesec dana od isteka rokova iz zaključaka br. 3-5. ove Odluke, o preduzetim mjerama po pravnim lijekovima.

(potpisao)
Nedim Ademović
Arhivar Komisije

(potpisao)
Miodrag Pajić
Predsjednik Komisije

ODLUKA O PRIHVATLJIVOSTI I MERITUMU

**Predmeti br. CH/99/1613, CH/00/3584, CH/00/3664, CH/00/4491, CH/00/4653,
CH/00/4654, CH/00/4684, CH/00/5015, CH/01/7226, CH/02/12334, CH/02/12424,
CH/02/12473, CH/03/13801, CH/03/14651, CH/03/14872, CH/03/14874, CH/03/14882 i
CH/03/15132**

**Š.B, Firdeusa JAŠAREVIĆ, Slavica JOLDŽIĆ, Dušanka BANJIN, Ibrahim PEHILJ,
Alija DILBEROVIĆ-DŽUBUR, Jozefina ŠARAVANJA, Danilo PEJANOVIĆ, Marko
BAJIĆ, Novak LUKIĆ, Sakib i Devleta HODŽIĆ, Mile MUDRINIĆ, Ilija ŠKORIĆ, Hadža
ZULIĆ, Đuro MIŠUR, F.I, Kosta BOLJAK i T.D.**

protiv

BOSNE I HERCEGOVINE

REPUBLIKE SRPSKE

i

FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Komisija za ljudska prava pri Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine, na zasjedanju Velikog vijeća od 14. decembra 2005. godine, sa sljedećim prisutnim članovima:

Gosp. Miodrag PAJIĆ, predsjednik
Gosp. Mehmed DEKOVIĆ, potpredsjednik
Gosp. Želimir JUKA, član
Gosp. Mato TADIĆ, član
Gđa Valerija GALIĆ, član

Gosp. Nedim ADEMOVIĆ, arhivar

Razmotrivši gore spomenute prijave podnesene Domu za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu (u daljnjem tekstu: Dom) u skladu sa članom VIII(1) Sporazuma o ljudskim pravima (u daljnjem tekstu: Sporazum) sadržanom u Aneksu 6 uz Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini;

Konstatujući da je Dom prestao postojati 31. decembra 2003. godine i da je Komisija za ljudska prava pri Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Komisija) dobila mandat prema sporazumima u skladu sa članom XIV Aneksa 6 uz Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini koji su zaključeni u septembru 2003. i januaru 2005. godine (u daljnjem tekstu: Sporazum iz 2005. godine) da odlučuje o predmetima podnesenim Domu do 31. decembra 2003. godine;

Usvaja sljedeću odluku u skladu sa članom VIII(2)(d) Sporazuma, čl. 3. i 8. Sporazuma iz 2005. godine, kao i pravilom 21. stavom 1(a) u vezi sa pravilom 53. Pravila procedure Komisije:

I. UVOD

1. Podnosioci prijava su građani Bosne i Hercegovine. Prije raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (u daljnjem tekstu: SFRJ), ulagali su devize kod bivših komercijalnih banaka sa sjedištem u Republici Bosni i Hercegovini. Zbog rastuće nestašice deviza i drugih ekonomskih problema isplata sredstava sa ovih "starih" deviznih štednih računa progresivno je ograničavana po zakonima koji su stupili na snagu početkom 1990-tih.

2. Neposredno pred početak, kao i u toku oružanih sukoba u Bosni i Hercegovini, podnosioci prijava uglavnom nisu bili u mogućnosti da podižu novac sa svojih štednih računa. Takođe, svi njihovi pokušaji da podignu novac u poslijeratnom periodu bili su odbijeni bez obrazloženja ili uz pozivanje na zakone koje su usvojile bivša SFRJ, Republika Bosna i Hercegovina i kasnije Republika Srpska.

3. Nakon raspada SFRJ, filijale banaka su se registrovale kao nove banke na teritoriji na kojoj su se nalazile. U slučaju Bosne i Hercegovine, Republika Srpska je donijela brojne zakone kojima je ustanovila vlastiti bankarski sistem, nezavisan od ostatka zemlje. Nove registrovane banke na teritoriji Republike Srpske su očigledno preuzele sva prava i obaveze svojih prethodnika (ranijih filijala), u skladu sa relevantnim zakonodavstvom.

4. Neki od podnosilaca prijava pokrenuli su sudske postupke, kako bi ostvarili svoja potraživanja po osnovu stare devizne štednje, međutim, niti jedan sudski postupak nije rezultirao ostvarenjem potraživanja, tako da su ti postupci do danas ostali bez rezultata. Neki od podnosilaca prijava pokrenuli su postupke pred Evropskim sudom za ljudska prava u Strazburu, kako bi ostvarili svoja potraživanja po osnovu stare devizne štednje, međutim, do danas ti postupci nisu okončani.

5. U skladu sa raznim zakonodavnim aktima Republike Srpske i odlukama Vlade, podizanje stare devizne štednje je ostalo efektivno zamrznuto i nakon oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini. Odlukom o obustavljanju isplate stare devizne štednje ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj 10/96), koju je Vlada Republike Srpske donijela 3. maja 1996. godine, privremeno je obustavljena isplata stare devizne štednje. Navedenom odlukom je određeno da se ne mogu izvršavati sudska rješenja donesna na osnovu pravosnažnih presuda, a koja se odnose na isplatu iz osnova stare devizne štednje, do donošenja propisa kojima će se ova isplata regulisati. Ministarstvo finansija Republike Srpske, Ministarstvo pravosuđa i uprave Republike Srpske i Narodna banka Republike Srpske će pripremiti navedene propise, kada se za to steknu uslovi.

6. Međutim, Ustavni sud Republike Srpske je 30. marta 1999. godine donio odluke kojima je utvrdio da Odluka o obustavljanju isplate stare devizne štednje nije u saglasnosti sa Ustavom Republike Srpske. Ustavni sud Republike Srpske je utvrdio da su odlukom, koju je donijela izvršna vlast, neustavno prekršene sudske ovlasti.

7. Zakonom o deviznom poslovanju Republike Srpske ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 15/96 i 10/97) propisano je da je ovlaštena banka dužna da po osnovu deviza položenih na devizni račun i deviznu štednu knjižicu izvrši obračun i isplatu kamata u devizama, ili na zahtjev domaćeg i stranog fizičkog lica, u novim dinarima. Utvrđeno je da domaća i strana fizička lica mogu sa svog deviznog računa ili devizne knjižice podizati efektivni strani novac, te da mogu prodati svoja potraživanja po osnovu stare devizne štednje domaćem pravnom ili fizičkom licu preko ovlaštene banke. Narodna skupština Republike Srpske je 23. aprila 1997. godine usvojila Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o deviznom poslovanju, kojim je određeno da se odredbe Zakona o deviznom poslovanju, koje se odnose na isplatu devizne štednje, neće primjenjivati na deviznu štednju građana položenu kod poslovnih banaka Republike Srpske do 6. aprila 1992. godine. Način isplate i obeštećenja građana po osnovu stare devizne štednje regulisat će se posebnim zakonom.

8. Zakonom o odlaganju od izvršenja sudskih odluka na teret sredstava budžeta Republike Srpske po osnovu isplate naknade materijalne i nematerijalne štete nastale usljed ratnih dejstava i po osnovu isplate stare devizne štednje ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 25/02 i 51/03), propisano je, *inter alia*, da se ne mogu izvršavati sudske odluke na teret sredstava budžeta Republike Srpske po osnovu stare devizne štednje, do donošenja propisa kojima će se ova isplata regulisati.

9. U skladu sa zakonima o privatizaciji, posebno Zakonom o privatizaciji državnog kapitala u preduzećima ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 24/98, 62/02, 38/03 i 54/05), te Zakonom o početnom bilansu stanja u postupku privatizacije državnog kapitala u bankama ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 24/98 i 70/01), obaveza stare devizne štednje građana je sa banaka prenesena na Vladu Republike Srpske, a potraživanja po osnovu ove štednje su se trebala riješiti u postupku privatizacije državne imovine. Po ovom sistemu, građani mogu svoju staru deviznu štednju pretvoriti u privatizacijske kupone, koji se mogu koristiti za kupovinu akcija u državnim preduzećima. Takođe, stara devizna štednja se može pretvoriti u vaučere, koji se mogu koristiti za otkup državnih stanova. Sistem je napravljen u cilju rješavanja potraživanja stare devizne štednje uz zaštitu banaka i opće ekonomije Republike Srpske od bankrota. Učešće imalaca stare devizne štednje u postupku privatizacije je čisto dobrovoljno.

10. Dom je 10. oktobra 2003. godine uručio svoju Odluku o prihvatljivosti i meritumu u predmetima br. CH/98/420, CH/00/5893, CH/02/9315 i CH/02/9852, *Azra Kugić, Đulan Ivazović, Drago Radovanović i M.M. protiv Bosne i Hercegovine i Republike Srpske* (u daljnjem tekstu: *Azra Kugić i drugi*), koja se odnosi na zahtjeve podnosilaca prijava za ostvarenje potraživanja po osnovu stare devizne štednje. Dom je odlučio u predmetima br. CH/98/420, CH/02/9315 i CH/02/9852 da Bosna i Hercegovina i Republika Srpska nisu prekršile prava podnosilaca prijava na mirno uživanje imovine prema članu 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (u daljnjem tekstu: Evropska konvencija). U pomenutim predmetima Dom je utvrdio da je radnjama Republike Srpske u pogledu stare devizne štednje uspostavljena pravična ravnoteža između općeg interesa i zaštite individualnih prava podnosilaca prijava, jer je podnosiocima prijava omogućeno da u postupku privatizacije iskoriste dio svoje devizne štednje (otkup državnih stanova putem vaučera, kupovina akcija u državnim preduzećima putem privatizacijskih kupona, prodaja privatizacijskih kupona na sekundarnom tržištu), te da na taj način ostvare neka svoja imovinska prava u vezi sa potraživanjem stare devizne štednje. S obzirom na navedeni zaključak, Dom je utvrdio da se propust Bosne i Hercegovine da preduzme posebnu radnju u vezi sa deviznom štednjom Republike Srpske, ne može smatrati propustom da se osiguraju prava podnosilaca prijava u navedena tri predmeta. U odnosu na predmet broj CH/00/5893, Dom je utvrdio da je Republika Srpska povrijedila pravo podnosioca prijave na mirno uživanje imovine prema članu 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, jer nije donijela nijedan "poseban propis niti zakon o restituciji kojim bi regulisala potraživanja stare devizne štednje za lica koja nisu državljani Republike Srpske". Dom je, u odnosu na navedeni predmet, takođe, zaključio da je i Bosna i Hercegovina povrijedila pravo podnosioca prijave na mirno uživanje imovine prema članu 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, zbog propusta da poduzme adekvatne radnje kako bi osigurala pravo na imovinu podnosioca prijave. Nadalje, Dom je u pomenutoj odluci utvrdio da je Republika Srpska, uspostavljanjem sistema privatizacije, kojim je građane koji nisu državljani Republike Srpske, a koji imaju ista imovinska prava na svoje štedne uloge, stavila u nejednak položaj u ostvarivanju tih prava, diskriminirala podnosioca prijave u predmetu broj CH/00/5893, u uživanju njegovih imovinskih prava zagarantovanih članom 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju.

11. Nakon toga, Narodna skupština Republike Srpske je na sjednici održanoj 28. i 29. novembra i 3. decembra 2003. godine, usvojila Zakon o privremenom odlaganju od izvršenja potraživanja iz budžeta Republike Srpske ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj 110/03; u daljnjem tekstu: Zakon o privremenom odlaganju od izvršenja), kojim je određeno da se privremeno odlaže od izvršenja izmirenje potraživanja iz budžeta Republike Srpske po osnovu unutrašnjeg javnog duga. Članom 3. navedenog Zakona utvrđeno je da će se privremeno odlaganje primjenjivati do donošenja posebnih zakona, kojima će se regulisati način izmirenja

potraživanja iz budžeta Republike Srpske po osnovu unutrašnjeg duga, a najkasnije do 30. juna 2004. godine. Stavom 2. pomenutog člana je predviđeno da se potraživanja po osnovu stare devizne štednje mogu koristiti u procesu privatizacije državnog kapitala, privatizacije državnih stanova i privatizacije poslovnih zgrada, poslovnih prostorija i garaža, do donošenja odgovarajućeg zakona, a najkasnije do 30. juna 2004. godine. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o privremenom odlaganju od izvršenja potraživanja iz budžeta Republike Srpske, koji je usvojen 29. juna 2004. godine ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj 63/04), član 3. je izmijenjen, tako da je rok za donošenje posebnih propisa kojima će se regulisati način izmirenja potraživanja iz budžeta Republike Srpske po osnovu unutrašnjeg duga, odnosno rok za korištenje potraživanja po osnovu stare devizne štednje u procesu privatizacije, produžen do 31. decembra 2004. godine.

12. Narodna skupština Republike Srpske je 29. juna 2004. godine usvojila Zakon o utvrđivanju i načinu izmirenja unutrašnjeg duga Republike Srpske ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj 63/04; u daljnjem tekstu: Zakon o izmirenju unutrašnjeg duga). Ovim zakonom Republika Srpska je utvrdila da će se izmirenje unutrašnjeg duga vršiti na način koji obezbjeđuje i podržava makroekonomsku stabilnost i fiskalnu održivost Republike Srpske. Utvrđeno je da se unutrašnji dug, između ostalog, odnosi i na obaveze po osnovu stare devizne štednje deponovane kod banaka na teritoriji Republike Srpske do 31. decembra 1991. godine, u iznosu od 774,9 miliona konvertibilnih maraka (u daljnjem tekstu: KM).

13. Vlada Republike Srpske je na sjednici od 7. jula 2005. godine donijela Uredbu o uslovima, postupku i rokovima verifikacije stare devizne štednje (u daljnjem tekstu: Uredba o verifikaciji stare devizne štednje). Član 1. navedene Uredbe predviđa da se Uredbom utvrđuju bliži uslovi, postupak i rokovi pojedinačne verifikacije stare devizne štednje građana, deponovane u filijalama banaka na teritoriji Republike Srpske, radi utvrđivanja ukupnog i pojedinačnog iznosa unutrašnjeg duga Republike Srpske po osnovu stare devizne štednje i izmirenja obaveza u skladu sa Zakonom o izmirenju unutrašnjeg duga. Nadalje, članom 3. je predviđeno da verifikaciju stare devizne štednje obavlja Agencija za posredničke, informatičke i finansijske usluge a.d. Banja Luka (u daljnjem tekstu: APIF).

14. Ministarstvo finansija Republike Srpske je, 12. jula 2005. godine, putem medija objavilo poziv za verifikaciju stare devizne štednje deponovane do 31. decembra 1991. godine u filijalama banaka na teritoriji Republike Srpske, radi utvrđivanja ukupnog i pojedinačnog iznosa unutrašnjeg duga Republike Srpske po osnovu stare devizne štednje i izmirenja istog, u skladu sa Zakonom o o izmirenju unutrašnjeg duga i Uredbom o verifikaciji stare devizne štednje. U navedenom pozivu je utvrđeno da se verifikacija stare devizne štednje vrši u svim poslovnim prostorijama APIF-a, u periodu od 10. avgusta do 10. novembra 2005. godine.

15. Predmetne prijave se odnose na zahtjeve podnosilaca prijava da ostvare svoja potraživanja po osnovu stare devizne štednje, deponovane kod banaka sa sjedištem u bivšoj Republici Bosni i Hercegovini i njihovim poslovnim jedinicama na teritoriji današnje Republike Srpske.

16. Prijave pokreću pitanja u vezi sa pravom podnosilaca prijava na mirno uživanje imovine po članu 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju i pravom na pravičnu raspravu u smislu prava na pristup sudu iz člana 6. stava 1. Evropske konvencije.

II. ČINJENICE U PREDMETIMA

A. Činjenice u pojedinačnim predmetima

1. Predmet broj CH/99/1613, Š.B. protiv Republike Srpske

17. Prijava je podnesena Domu 20. septembra 1999. godine i registrovana je istog dana.

18. Podnosilac prijave je polagao sredstva na tri devizne štedne knjižice kod Privredne banke Sarajevo, filijala Gradiška. Čini se da je iznos njegovog pologa na jednoj deviznoj štednoj knjižici

5.927 DEM. Podnosilac prijave je naveo da je preostale dvije devizne štedne knjižice Privredne banke izgubio, te da je, nakon što ih je oglasio nevažećim, podnio zahtjev za verifikaciju APIF-u, na osnovu javnog poziva za verifikaciju stare devizne štednje od 12. jula 2005. godine. Prema potvrdi APIF-a iznos pologa podnosioca prijave je 69.587,56 EUR.

19. Podnosilac prijave se nije obraćao ni domaćim ni međunarodnim institucijama radi rješavanja potraživanja stare devizne štednje.

2. Predmet broj CH/00/3584, Firdeusa JAŠAREVIĆ protiv Bosne i Hercegovine i Republike Srpske

20. Prijava je podnesena Domu 28. januara i registrovana je 31. januara 2000. godine.

21. Podnositeljica prijave je polagala sredstva na deviznu štednu knjižicu kod Privredne banke Sarajevo, Osnovna banka Banja Luka. Čini se da je ukupan iznos njenih pologa 891,46 DEM.

22. Podnositeljica prijave se nije obraćala ni domaćim ni međunarodnim institucijama radi rješavanja potraživanja stare devizne štednje.

3. Predmet broj CH/00/3664, Slavica JOLDŽIĆ protiv Republike Srpske

23. Prijava je podnesena Domu 28. februara 2000. godine i registrovana je istog dana.

24. Podnositeljica prijave je polagala sredstva na deviznu štednu knjižicu kod Privredne banke Sarajevo, Osnovna banka Banja Luka. Čini se da je ukupan iznos njenih pologa 14.119,78 DEM.

25. Podnositeljica prijave je podnijela tužbu Osnovnom sudu u Banjoj Luci (u daljnjem tekstu: Osnovni sud) protiv "Banjalučke banke" DD Banja Luka (koja je pravni sljedbenik Privredne banke Sarajevo, Osnovna banka Banja Luka), radi isplate devizne štednje. Presudom Osnovnog suda, broj P-126/93 od 30. juna 1993. godine, tužbeni zahtjev podnositeljice prijave je odbijen kao neosnovan. Međutim, navedena presuda je ukinuta rješenjem Višeg suda u Banjoj Luci (u daljnjem tekstu: Viši sud), broj GŽ-903/93.

26. Odlučujući u ponovnom postupku, Osnovni sud je donio presudu, broj P-231/94 od 28. marta 1994. godine, kojom je "Banjalučka banka" DD Banja Luka obavezana da podnositeljici prijave isplati devizni štedni ulog u iznosu od 14.119,78 DEM. Presudom Višeg suda, broj GŽ-197/94 od 24. juna 1994. godine, odbijena je žalba tužene i potvrđena prvostepena presuda.

27. Podnositeljica prijave je 27. septembra 1994. godine Osnovnom sudu podnijela prijedlog za izvršenje presude od 28. marta 1994. godine. Rješenjem Osnovnog suda, broj I-218/94 od 22. avgusta 1995. godine, određeno je predloženo izvršenje.

28. Podnositeljica prijave je navela da je izvršenje navedene presude obustavljeno Odlukom Vlade Republike Srpske o obustavljanju isplate stare devizne štednje, broj 02-393/96 od 3. maja 1996. godine. Podnositeljica prijave je uz svoju prijavu dostavila kopiju odluke Ustavnog suda Republike Srpske, broj U-36/96 i 49/96 od 30. marta 1999. godine, kojom se utvrđuje da pomenuta odluka Vlade Republike Srpske nije u saglasnosti sa Ustavom Republike Srpske.

29. Podnositeljica prijave je 28. februara 2000. godine podnijela tužbu Osnovnom sudu protiv "Banjalučke banke" DD Banja Luka, za isplatu kamata.

30. Podnositeljica prijave je 9. novembra 2005. godine obavijestila Komisiju da je dio svoje devizne štednje (u iznosu od 46%) prodala Agenciji "Napredak", Banja Luka.

4. Predmet broj CH/00/4491, Dušanka BANJIN protiv Bosne i Hercegovine

31. Prijava je podnesena Domu 30. marta i registrovana 31. marta 2000. godine.

32. Podnositeljica prijave je polagala sredstva na deviznu štednu knjižicu kod Privredne banke Sarajevo, filijala Sarajevo, ekspozitura Foča. Čini se da je ukupan iznos njenih pologa 17.965,02 DEM.

33. Podnositeljica prijave se nije obraćala ni domaćim ni međunarodnim institucijama radi rješavanja potraživanja stare devizne štednje.

5. Predmet broj CH/00/4653, Ibrahim PEHILJ protiv Bosne i Hercegovine

34. Prijava je podnesena Domu 13. aprila i registrovana 17. aprila 2000. godine.

35. Podnosilac prijave je polagao sredstva na devizne štedne knjižice kod Jugobanke Sarajevo, Jubbanka dd Sarajevo, ekspozitura Nevesinje. Čini se da je iznos njegovih pologa na jednoj deviznoj štednoj knjižici 626,51 DEM, na drugoj 16.067,92 EUR, te na trećoj 132,58 EUR.

36. Podnosilac prijave je, pismom od 19. jula 2005. godine obavijestio Komisiju da je sa prve devizne štedne knjižice "skinuto" 320,33 EUR, tako da je sada stanje na toj knjižici 42,33 EUR. Međutim, prema kopiji devizne štedne knjižice, koju je dostavio podnosilac prijave, čini se da je sa iste isplaćeno 278,00 EUR, a ne 320,33 EUR, tako da je na knjižici ostao iznos od 42,33 EUR.

37. Podnosilac prijave, u pismu od 23. juna 2005. godine, navodi da je član Udruženja za zaštitu deviznih štediša u Bosne i Hercegovine, te da je ovo Udruženje pokrenulo sudski postupak radi rješavanja potraživanja stare devizne štednje. Međutim, podnosilac prijave nije precizirao pred kojim sudom je postupak pokrenut.

6. Predmet broj CH/00/4654, Alija DILBEROVIĆ-DŽUBUR protiv Bosne i Hercegovine

38. Prijava je podnesena Domu 13. aprila i registrovana 17. aprila 2000. godine.

39. Podnositeljica prijave je polagala sredstva na deviznu štednu knjižicu kod Privredne banke Sarajevo, Osnovna banka Trebinje, filijala Gacko. Čini se da je ukupan iznos njenih pologa 860,40 DEM.

40. Podnositeljica prijave se nije obraćala ni domaćim ni međunarodnim institucijama radi rješavanja potraživanja stare devizne štednje.

7. Predmet broj CH/00/4684, Jozefina ŠARAVANJA protiv Bosne i Hercegovine

41. Prijava je podnesena Domu 18. aprila 2000. godine i registrovana je istog dana.

42. Z.Š. je polagao sredstva na deviznu štednu knjižicu kod Privredne banke Sarajevo, Osnovna banka Doboj, filijala Bosanski brod. Čini se da je ukupan iznos njegovih pologa 1.175,65 DEM. Podnositeljica prijave je lice ovlašteno za disponiranje sredstvima na navedenoj knjižici.

43. Podnositeljica prijave se nije obraćala ni domaćim ni međunarodnim institucijama radi rješavanja potraživanja stare devizne štednje.

8. Predmet broj CH/00/5015, Danilo PEJANOVIĆ protiv Bosne i Hercegovine

44. Prijava je podnesena Domu 1. juna i registrovana 2. juna 2000. godine.

45. Podnosilac prijave je polagao sredstva na devizne štedne knjižice kod Privredne banke Sarajevo, poslovna jedinica Nevesinje i Jugobanke d.d. Banja Luka, ekspozitura Nevesinje. Čini se da je ukupan iznos njegovih pologa kod Privredne banke 9.964,23 DM, a kod Jugobanke na jednom računu 11.797,54 DEM, te na drugom 31.512,69 DEM.

46. Podnosilac prijave je uz pismo Komisiji, od 28. marta 2005. godine, dostavio kopiju još

jedne devizne štedne knjižice, a koja glasi na ime Nade Pejanović, i na kojoj je evidentiran iznos od 16.243,19 DEM.

47. Podnosilac prijave se nije obraćao ni domaćim ni međunarodnim institucijama radi rješavanja potraživanja stare devizne štednje.

9. Predmet broj CH/01/7226, Marko BAJIĆ protiv Republike Srpske

48. Prijava je podnesena Domu 10. jula 2001. godine i registrovana je istog dana.

49. Podnosilac prijave je polagao sredstva na devizne štedne knjižice kod Privredne banke Sarajevo, filijala Prijedor, poslovna jedinica Bosanski Novi. Čini se da je iznos njegovog pologa na jednoj deviznoj štednoj knjižici 4.976,46 DEM, na drugoj 11.739,67 DEM, te 31.590,35 DEM na trećoj. Podnosilac prijave u svom dopisu Komisiji, od 28. novembra 2005. godine, navodi da je dio svoje devizne štednje u iznosu od 1.426 DEM utrošio za otkup stana. Prema stanju na deviznoj štednoj knjižici, koju je podnosilac prijave dostavio u prilogu navedenog dopisa, ukupan iznos njegovih pologa je pretvoren u eure i iznosi 23.565,34 EUR.

50. Podnosilac prijave se nije obraćao ni domaćim ni međunarodnim institucijama radi rješavanja potraživanja stare devizne štednje.

10. Predmet broj CH/02/12334, Novak LUKIĆ protiv Bosne i Hercegovine

51. Prijava je podnesena 14. oktobra 2002. godine i registrovana je istog dana.

52. Podnosilac prijave je polagao sredstva na devizne štedne knjižice kod Privredne banke Sarajevo, Osnovna banka Zvornik, filijala Bratunac. Čini se da je iznos njegovih pologa na jednoj knjižici 66.870,7 DEM, a na drugoj 46.220,12 DEM.

53. Podnosilac prijave se nije obraćao ni domaćim ni međunarodnim institucijama radi rješavanja potraživanja stare devizne štednje.

11. Predmet broj CH/02/12424, Sakib i Devleta HODŽIĆ protiv Bosne i Hercegovine i Republike Srpske

54. Prijava je podnesena Domu 11. novembra 2002. godine i registrovana je istog dana.

55. Podnosioci prijave su polagali sredstva na devizne štedne knjižice kod Privredne banke Sarajevo, Osnovna banka Bijeljina, odnosno kod Privredne banke Sarajevo, filijala Bijeljina. Čini se da je ukupan iznos pologa podnosioca prijave, Sakiba Hodžića, na njegovoj deviznoj štednoj knjižici 4.874,71 DEM, a iznos pologa podnositeljice prijave, Devlete Hodžić, na njenoj deviznoj štednoj knjižici 6.189,80 DEM.

56. Podnosioci prijave se nisu obraćali ni domaćim ni međunarodnim institucijama radi rješavanja potraživanja stare devizne štednje.

12. Predmet broj CH/02/12473, Mile MUDRINIĆ protiv Republike Srpske

57. Prijava je podnesena Domu 28. novembra 2002. godine i registrovana je istoga dana.

58. Podnosilac prijave je polagao sredstva na deviznu štednu knjižicu kod Privredne banke Sarajevo, filijala Prijedor. Čini se da je ukupan iznos njegovih pologa 26.298,57 DM.

59. Podnosilac prijave se nije obraćao ni domaćim ni međunarodnim institucijama radi rješavanja potraživanja stare devizne štednje.

13. Predmet broj CH/03/13801, Ilija ŠKORIĆ protiv Republike Srpske

60. Prijava je podnesena Domu 28. avgusta 2003. i registrovana je istog dana.

61. Podnosilac prijave je polagao sredstva na devizne štedne knjižice kod Privredne banke Sarajevo, filijala Banja Luka. Čini se da je iznos njegovih pologa 6.890,80 DEM, 3.523,20 EUR i 2.431,65 CHF.

62. Podnosilac prijave se nije obraćao ni domaćim ni međunarodnim institucijama radi rješavanja potraživanja stare devizne štednje.

14. Predmet broj CH/03/14651, Hadža ZULIĆ protiv Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine

63. Prijava je podnesena Domu 26. septembra 2003. godine i registrovana je istoga dana.

64. Podnositeljica prijave je polagala sredstva na deviznu štednu knjižicu kod Jugobanke Sarajevo, ekspozitura Doboj. Čini se da je ukupan iznos njenih pologa 10.110,69 DEM.

65. Podnositeljica prijave se nije obraćala ni domaćim ni međunarodnim institucijama radi rješavanja potraživanja stare devizne štednje.

15. Predmet broj CH/03/14872, Đuro MIŠUR protiv Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske

66. Prijava je podnesena Domu 2. decembra 2003. godine i registrovana je istog dana.

67. Podnosilac prijave je polagao sredstva na devizne štedne knjižice kod Jugobanke dd Banja Luka, ekspozitura Ilidža. Čini se da je ukupan iznos njegovih pologa 1.150 DEM.

68. Podnosilac prijave se nije obraćao ni domaćim ni međunarodnim institucijama radi rješavanja potraživanja stare devizne štednje.

16. Predmet broj CH/03/14874, F.I. protiv Republike Srpske

69. Prijava je podnesena Domu 2. decembra 2003. godine i registrovana je istog dana.

70. Podnositeljica prijave je polagala sredstva na deviznu štednu knjižicu kod Privredne banke Sarajevo, Osnovna banka Doboj, filijala Doboj. Čini se da je ukupan iznos njenih pologa 3.861,2 DEM.

71. Podnositeljica prijave se nije obraćala ni domaćim ni međunarodnim institucijama radi rješavanja potraživanja stare devizne štednje.

17. Predmet broj CH/03/14882, Kosta BOLJAK protiv Federacije Bosne i Hercegovine

72. Prijava je podnesena Domu 4. decembra 2003. godine i registrovana je istog dana.

73. Podnosilac prijave je polagao sredstva na deviznu štednu knjižicu kod Jugobanke dd Banja Luka, ekspozitura Ilidža. Čini se da je iznos njegovih pologa 15,67 DEM, 5.812,37 ITL, 26,05 FRF, 0,94 GBP, 5.003,58 USD, 3.954,82 ATS, 67,56 BEF i 8,61 CHF.

74. Podnosilac prijave se nije obraćao ni domaćim ni međunarodnim institucijama radi rješavanja potraživanja stare devizne štednje.

18. Predmet broj CH/03/15132, T. D. protiv Bosne i Hercegovine

75. Prijava je podnesena Domu 30. decembra 2003. i registrovana je 31. decembra 2003. godine.

76. Podnosilac prijave je polagao sredstva na deviznu štednu knjižicu kod Jugobanke d.d. Banja Luka. Čini se da je iznos njegovih pologa 36,05 DEM, 12,41 NLG, 14,38 CHF i 4.395,99 USD.

77. Podnosilac prijave se nije obraćao ni domaćim ni međunarodnim institucijama radi rješavanja potraživanja stare devizne štednje.

B. Usmeni i pisani nalaz i mišljenje vještaka prof. dr. Dragoljuba Stojanova, iz odluke Doma Azra Kugić i drugi.

78. S obzirom na značaj u rješavanju predmeta, Komisija ponavlja stav Dragoljuba Stojanova, profesora na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, u predmetu *Azra Kugić i drugi*.

(a) Pisano mišljenje

79. Gosp. Stojanov je rekao da je Republika Srpska preuzela pitanje stare devizne štednje kao pravni sljedbenik SFRJ i Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: SRBiH). Republika Srpska je definisala staru deviznu štednju kao depozite stare devizne štednje građana upisane u bilanse stanja banaka na teritoriji Republike Srpske do 31. decembra 1991. godine, zajedno sa kamatom obračunatom do 30. juna 1998. godine. Tog datuma, ukupan iznos stare devizne štednje je bio 1.444.658.746 KM, a obaveza za ovaj iznos je prenesena sa banaka na Ministarstvo finansija Republike Srpske, u skladu sa Zakonom o početnom bilansu stanja u postupku privatizacije državnog kapitala u bankama (vidi tačku 125. ove Odluke). Prema gosp. Stojanovu, svrha prenosa ove obaveze bila je "čišćenje" banaka da bi se olakšala njihova privatizacija.

80. U pogledu mogućih rješenja pitanja stare devizne štednje, gosp. Stojanov je naglasio da Republika Srpska, Federacija Bosne i Hercegovine i država Bosna i Hercegovina nemaju ekonomski potencijal da isplate depozite stare devizne štednje te da bi ovo rješenje vjerovatno dovelo do devalvacije KM-a, što je ishod koji je Međunarodni monetarni fond zabranio. Umjesto toga, bilo je nekih rasprava o pretvaranju obaveza stare devizne štednje u javni dug putem izdavanja obveznica, ali Republika Srpska je umjesto toga odabrala da svoj problem riješi postupkom privatizacije.

81. U postupku privatizacije, potraživanja stare devizne štednje građana su upisana na jedinstveni račun građana i mogu se pretvoriti u: (1) kupone za djelimični otkup stanova na kojima postoji stanarsko pravo; ili (2) vaučere za kupovinu akcija u privatizaciji državnih preduzeća. Imaoci stare devizne štednje tako mogu odabrati da pretvore svoju ušteđevinu, djelimično ili potpuno, u privatizacijske kupone ili vaučere, ili da ih zadrže u sadašnjem obliku, nadajući se gotovinskoj isplati u budućnosti. Prema gosp. Stojanovu, slabi izgledi gotovinske isplate u budućnosti stimulišu pretvaranje stare devizne štednje u privatizacijske kupone ili vaučere.

82. U pogledu otkupa stanova, upotreba stare devizne štednje pretvorene u vaučere je ograničena na 60 posto iznosa otkupne cijene. Nadalje, program određuje i popust od 30 posto kada se stanovi otkupljuju gotovinom, ali popust se ne daje kada se koriste vaučeri. Prema gosp. Stojanovu, tretiranje stare devizne štednje kao ekvivalenta gotovini u privatizaciji stanova bi stimulisalo veće investiranje stare devizne štednje u ovaj postupak.

83. U pogledu kupovine akcija državnih preduzeća u procesu privatizacije, plan Republike Srpske je da proda državni kapital za gotovinu i kupone stare devizne štednje. Od 11. aprila 2003. godine, prodana su 432 od 1622 subjekta privatizacije, a ukupan prihod od programa privatizacije iznosio je 150.550.377,85 KM. Od toga, 123.999.246,85 KM je došlo od stare devizne štednje.

Ovaj iznos predstavlja približno 9 posto od ukupnog iznosa stare devizne štednje registrovane sa danom 30. juni 1998. godine.

84. Rok za upotrebu kupona po osnovu stare devizne štednje je dvije godine (ali vidi tačku 123. ove Odluke, u kojoj su predstavljene izmjene i dopune relevantnog zakona). Ako se kuponi ne upotrijebe u ovom periodu, oni ističu, a njihova se vrijednost ne može vratiti na račune imalaca stare devizne štednje. Nadalje, postupak privatizacije zahtijeva da se u gotovini plati depozit u iznosu između 3 i 8 posto vrijednosti privatizovanog kapitala (ne u kuponima). Uslovi vremenskog roka i gotovine stavljaju imaoce privatizacijskih kupona u slabiji položaj u odnosu na lica koja imaju gotovinu.

85. Prema gosp. Stojanovu, u narednih pet godina u Republici Srpskoj neće biti prosperitetnih ekonomskih uslova neophodnih za uspostavljanje široke potražnje akcija preduzeća. Najveći subjekti privatizacije biće preduzeća elektroprivrede, naftna preduzeća i telekom, koja vjerovatno neće biti spremna za privatizaciju za nekoliko godina. Zbog njihove veličine, privatizacija ovih preduzeća će se morati izvršiti po uslovima međunarodne zajednice i kroz strateške partnere, što bi moglo ograničiti sposobnost učešća pojedinačnih vlasnika stare devizne štednje.

86. Gosp. Stojanov je rekao da postoji sekundarno tržište na kojem vlasnici stare devizne štednje mogu pretvoriti svoju štednju u privatizacijske kupone i prodati te kupone za približno 50 posto njihove nominalne vrijednosti, što je stopa koja će se u budućnosti vjerovatno smanjiti. Ovo je još jedan dokaz nejednakosti kupona sa gotovinom.

87. Zbog vladajućih ekonomskih okolnosti, nema velikog optimizma u pogledu iznosa potraživanja stare devizne štednje koji bi se mogli isplatiti u postupku privatizacije. Gosp. Stojanov predviđa da bi imaoći stare devizne štednje mogli sebi pribaviti dodatnih 500 miliona KM u državnom kapitalu putem investiranja stare devizne štednje. To bi ostavilo približno polovinu stare devizne štednje neiskorištenom u postupku privatizacije.

88. Prema mišljenju gosp. Stojanova, kombinovan pristup, koji uključuje privatizacijske kupone i javni dug, bi bio optimalan za Bosnu i Hercegovinu i Republiku Srpsku. Međutim, Međunarodni monetarni fond trenutno ne dozvoljava Bosni i Hercegovini ili entitetima da naprave dodatni javni dug.

(b) Dokazi dati na javnoj raspravi

89. Gosp. Stojanov je izrazio mišljenje da su, po propisima Republike Srpske, potraživanja stare devizne štednje od banaka u potpunosti zamijenjena potraživanjima od Republike Srpske.

90. Prema članu 20. Zakona o privatizaciji državnog kapitala u preduzećima (vidi tačku 123. ove Odluke), potraživanja stare devizne štednje od lica koja nisu državljani Republike Srpske trebaju se regulisati posebnim propisima i kompenzirati iz Fonda za restituciju. Prema gosp. Stojanovu, Fond za restituciju Republike Srpske je do danas bio nedjelotvoran i vjerovatno ne nudi realnu mogućnost isplate ovih potraživanja u gotovini.

91. U pogledu odredbe zakona Republike Srpske kojom se učešće imalaca stare devizne štednje u postupku privatizacije ograničava na državljane Republike Srpske, gosp. Stojanov je izrazio svoje mišljenje da je ova odredba diskriminirajuća, nelogična i štetna za postupak privatizacije i ekonomiju Bosne i Hercegovine.

92. Za vrijeme javne rasprave, gosp. Stojanov je izrazio podršku prijedlogu da se dozvoli da se režijski računi plaćaju starom deviznom štednjom, kao malom koraku prema isplati potraživanja imalaca stare devizne štednje. On je naveo da se stara devizna štednja treba staviti u isti položaj sa gotovinom u postupku privatizacije. On je dalje naveo da bi za Bosnu i Hercegovinu i entitete bilo logičnije da daju veći prioritet potraživanjima stare devizne štednje nego restituciji.

93. S obzirom na vladajuću slabu ekonomsku situaciju, spor ekonomski razvoj i ograničenja koja je nametnula međunarodna zajednica, gosp. Stojanov je naveo da nije vjerovatno da će u narednoj deceniji postojati fondovi dovoljni za isplatu računa stare devizne štednje. U ovim okolnostima, on je izrazio svoje mišljenje da bi za imaoce stare devizne štednje, koji su u teškim ekonomskim uslovima, moglo biti bolje da sada dobiju gotovinu, umjesto da podnose visok rizik čekanja na bolje rješenje.

III. POSTUPAK PRED DOMOM/KOMISIJOM

94. S obzirom na sličnost između činjenica u predmetima i žalbenih navoda podnosilaca prijava, Komisija je odlučila da prijave br. CH/99/1613, CH/00/3584, CH/00/3664, CH/00/4491, CH/00/4653, CH/00/4654, CH/00/4684, CH/00/5015, CH/01/7226, CH/02/12334, CH/02/12424, CH/02/12473, CH/03/13801, CH/03/14651, CH/03/14872, CH/03/14874, CH/03/14882 i CH/03/15132 spoji u skladu s pravilom 33. Pravila procedure Komisije istoga dana kada je usvojila ovu odluku.

95. Prijave su podnesene u periodu od 19. februara 1999. do 30. decembra 2003. godine.

96. Dom je 30. septembra 2002. godine prosljedio predmet broj CH/00/3584 tuženim stranama, Bosni i Hercegovini i Republici Srpskoj, radi dostavljanja pisanih zapažanja o prihvatljivosti i meritumu prema čl. 6. i 13. Evropske konvencije i članu 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju. Tužena strana Republika Srpska je 27. novembra 2002. godine dostavila svoja pisana zapažanja, a 29. oktobra 2004. godine je dostavila dodatne informacije. Tužena strana Bosna i Hercegovina nije dostavila svoja pisana zapažanja.

97. Komisija je, u periodu od 24. maja do 9. novembra 2005. godine, prosljedila tuženim stranama, Bosni i Hercegovini i Republici Srpskoj, prijave podnosilaca prijava radi dostavljanja pisanih zapažanja o prihvatljivosti i meritumu prema članu 6. Evropske konvencije i članu 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju.

98. Komisija je, za jedan dio prijava, 17. i 28. novembra te 6. decembra 2005. godine, zaprimila pisana zapažanja o prihvatljivosti i meritumu tužene strane Republike Srpske, koja su prosljeđena podnosiocima prijava.

99. Za drugi dio prijava, Komisija, do dana usvajanja ove Odluke, nije zaprimila pisana zapažanja o prihvatljivosti i meritumu tužene strane Republike Srpske.

100. Komisija, do dana usvajanja ove Odluke, nije zaprimila pisana zapažanja o prihvatljivosti i meritumu predmetnih prijava tužene strane Bosne i Hercegovine.

101. Komisija je dopisom od 18. februara 2005. godine pozvala Ured visokog predstavnika za Bosnu i Hercegovinu (u daljnjem tekstu: Ured Visokog predstavnika) da u postupku rješavanja predmeta devizne štednje pred Komisijom učestvuje u svojstvu *amicus curiae*. Ured Visokog predstavnika je 1. aprila 2005. godine dostavio svoje mišljenje.

102. Komisija je dopisom od 24. februara 2005. godine pozvala zastupnika Udruženja za zaštitu deviznih štediša u Bosni i Hercegovini, da u postupku rješavanja predmeta devizne štednje pred Komisijom, učestvuje u svojstvu *amicus curiae*.

103. Komisija je 14. marta 2005. godine primila mišljenje Udruženja za zaštitu deviznih štediša u Bosni i Hercegovini.

104. Mišljenje Ureda Visokog predstavnika i mišljenje Udruženja za zaštitu deviznih štediša u Bosni i Hercegovini su prosljeđena tuženim stranama, Bosni i Hercegovini i Republici Srpskoj.

IV. RELEVANTNE ZAKONSKE ODREDBE

105. Zbog rastuće nestašice deviznih sredstava i drugih ekonomskih problema u bivšoj SFRJ, podizanje novca sa starih deviznih štednih računa je bilo strogo ograničeno zakonima koji su doneseni početkom 1990-tih godina. Poslije oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini, bilo je pokušaja da se kroz legislativu privatizacije riješi nedostupnost stare devizne štednje. Međutim, nakon što su pokušaji ostvarenja potraživanja po osnovu stare devizne štednje u procesu privatizacije ostali uglavnom bezuspješni, Republika Srpska je usvojila novi zakon na osnovu kojeg stara devizna štednja postaje dio unutrašnjeg duga Republike Srpske.

A. Zakoni Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije

106. **Zakon o deviznom poslovanju** ("Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije", br. 66/85 i 71/86)

Član 14. propisuje:

Građani i građanska pravna lica mogu devize držati na deviznom računu ili deviznom štednom ulogu kod ovlaštene banke i koristiti za plaćanje u inostranstvu, u skladu sa odredbama ovog zakona.

[...]

Za devize na deviznim računima i deviznim štednim ulozima jamči Federacija.

107. **Zakon o osnovama bankarskog i kreditnog sistema** ("Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije", br. 70/85, 9/86, 34/86, 72/86 i 65/87)

Član 183. propisuje:

[...]

Za štedne uloge u stranoj valuti i depozite na deviznim štednim računima građana i stranih fizičkih lica jamči Federacija.

108. **Zakon o bankama i drugim finansijskim organizacijama** ("Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije", br. 10/89, 40/89, 87/89, 18/90, 72/90 i 79/90)

Član 14. propisuje:

Banka je pravno lice [...].

Statutom banke može se prenijeti u nadležnost dijelovima banke da u pravnom prometu sa trećim licima obavljaju određene poslove.

109. **Odluka o načinu na koji ovlaštene banke izvršavaju naloge za plaćanje domaćih fizičkih lica devizama s njihovih deviznih računa i deviznih štednih uloga** ("Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije", broj 28/91). Tačka 2. Odluke glasi:

Ovlaštene banke koje od dana stupanja na snagu ove odluke odobre devize deviznom štednom ulogu građana, dužne su da građanima obezbjede podizanje tih deviza s njihovih štednih uloga ili izvršavaju njihove naloge za plaćanje uvoza najkasnije u roku od sedam dana od dana kada su devize odobrene njihovom deviznom štednom ulogu, ako je građanin podnio uredan nalog za plaćanje, odnosno nalog za podizanje deviza sa njihovog deviznog štednog uloga.

110. **Odluka o načinu vođenja deviznog računa i deviznog štednog uloga domaćeg i stranog fizičkog lica** ("Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije", br. 6/91, 28/91, 34/91 i 36/91). Ovom odlukom je određeno da ovlaštene banke izvršavaju naloge za plaćanje domaćih fizičkih lica na teret deviza koje su položene na njihove devizne račune. Iznosi naloga i rokovi za isplatu su nekoliko puta mijenjani Odlukama o izmjenama i dopunama Odluke o načinu vođenja deviznog računa i deviznog štednog uloga domaćeg i stranog fizičkog lica. U posljednjim izmjenama, koje su stupile na snagu 18. maja 1991. godine, tačkom 2. utvrđeni su sljedeći rokovi i iznosi:

do 500 njemačkih maraka-u roku od 15 dana za prvo plaćanje sa deviznog računa, a u roku od 30 dana za svako naredno plaćanje;

do 1.000 njemačkih maraka-u roku od 30 dana za prvo plaćanje sa deviznog računa, a u roku od 45 dana za svako naredno plaćanje;

do 3.000 njemačkih maraka-u roku od 90 dana;

do 8.000 njemačkih maraka-u roku od 180 dana.

111. **Zakon o parničnom postupku SFRJ** ("Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije", br. 4/77, 36/77, 36/80, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90 i 35/91)

Član 59. propisuje:

Za suđenje u sporovima protiv pravnog lica koje ima poslovnu jedinicu van svog sjedišta, ako spor proizilazi iz pravnog odnosa te jedinice, pored suda opšte mjesne nadležnosti, nadležan je i sud na čijem području se nalazi ta poslovna jedinica.

B. Zakoni Republike Bosne i Hercegovine i Bosne i Hercegovine

112. Dana 11. aprila 1992. godine, nakon sticanja nezavisnosti Republike Bosne i Hercegovine, usvojena je **Uredba sa zakonskom snagom o deviznom poslovanju** iz 1992. godine ("Službeni list Republike Bosne i Hercegovine", broj 2/92). Relevantnim odredbama ove Uredbe predviđeno je sljedeće:

Član 9, u relevantnom dijelu, glasi:

Za devize na deviznim računima i deviznim štednim ulozima jamči Republika.

113. Uredba iz 1992. godine je kasnije zamijenjena **Uredbom sa zakonskom snagom o deviznom poslovanju** iz 1994. godine ("Službeni list Republike Bosne i Hercegovine", broj 10/94; kasnije usvojena kao zakon, "Službeni list Republike Bosne i Hercegovine", broj 13/94).

Sljedeće odredbe Uredbe iz 1994. godine su relevantne:

Član 3.

Devize se mogu koristiti samo za plaćanje prema inozemstvu osim ako ovom uredbom nije drugačije određeno.

Član 12.

Domaća i strana fizička lica mogu devize držati na računu kod banke i slobodno ih koristiti.

Član 44.

Devizne rezerve čine potraživanja na računima u inostranstvu, efektivni strani novac i vrijednosni papiri izdati u inozemstvu [deponovani] kod Narodne banke [Bosne i Hercegovine] i [ovlaštenih] banaka.

114. **Odluka o ciljevima i zadacima monetarno kreditne politike**, objavljena je 9. aprila 1995. godine ("Službeni list Republike Bosne i Hercegovine", broj 11/95). Tačka 12. Odluke glasi:

Deponovana devizna štednja građana trajno će se riješiti donošenjem zakona o javnom dugu Republike do kraja prvog polugodišta 1995. godine.

115. Ova Odluka je kasnije izmijenjena i dopunjena sa stupanjem na snagu 2. juna 1995. godine ("Službeni list Republike Bosne i Hercegovine", broj 19/95). Izmijenjena i dopunjena tačka 12. predviđa da treba donijeti zakon o javnom dugu prije kraja septembra 1995. godine. Dalje se dodaje da, do donošenja tog zakona, Narodna banka Bosne i Hercegovine može, uz saglasnost Ministarstva finansija, isplaćivati deviznu štednju u odgovarajućem iznosu u dinarima pripadnicima Armije Republike Bosne i Hercegovine za pokrivanje troškova njihovog liječenja i liječenja članova njihovih porodica.

116. **Odluka o ciljevima i zadacima devizne politike** donijeta je 10. aprila 1996. godine ("Službeni list Republike Bosne i Hercegovine", broj 13/96). Potvrđujući uglavnom Odluku iz 1995. godine, tačka 7. Odluke iz 1996. godine predviđala je bez posebnog određivanja datuma sljedeće:

Devizna štednja građana deponovana kod bivše Narodne banke Jugoslavije zajedno sa kamatama na ovu štednju, rješavaće se donošenjem zakona o javnom dugu Bosne i Hercegovine, ili na drugi način u sklopu ukupne konsolidacije duga Bosne i Hercegovine zajedno sa međunarodnom zajednicom.

117. Visoki predstavnik u Bosni i Hercegovini donio je 22. jula 1998. godine **Okvirni zakon o privatizaciji preduzeća i banaka u Bosni i Hercegovini**. Ovaj Zakon je stupio na snagu sljedećeg dana kao privremeni zakon ("Službeni list Bosne i Hercegovine", broj 14/98). Konačno, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine ga je usvojila 19. jula 1999. godine ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 12/99).

118. **Zakon o utvrđivanju i načinu izmirenja unutrašnjeg duga Bosne i Hercegovine** ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 44/04)

Član 1.

Ovim se zakonom uređuje način i postupak utvrđivanja i izmirivanja neizmirenog unutrašnjeg duga Bosne i Hercegovine prema budžetskim korisnicima do 31. decembra 2002. godine, isključujući obaveze na temelju izvršnih odluka (u daljnjem tekstu: unutrašnji dug).

C. Odluka o ratifikaciji sporazuma o pitanjima sukcesije Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 10/01).

119. U sporazumu o sukcesiji SFRJ, Aneks C, u relevantnom dijelu, predviđa sljedeće:

Član 2, stav 3.

[...]

Ostala finansijska dugovanja (SFRJ) uključuju:

(a) jamstva SFRJ ili njene narodne banke Jugoslavije za štednju u čvrstoj valuti položenu kod komercijalnih banaka ili njihovih filijala u bilo kojoj državi sljednici prije datuma kojeg je ona proglasila neovisnost;

[...].

Član 7.

Jamstva bivše SFRJ ili njene NBJ za štednju čvrste valute položenu kod komercijalne banke ili neke od njenih filijala u bilo kojoj državi sljednici prije datuma kada je ta država proglasila neovisnost predmet se pregovara bez odlaganja, vodeći naročito računa o potrebi zaštite štednje čvrste valute pojedinaca. Ovi pregovori će se odvijati pod pokroviteljstvom Banke za međunarodna poravnanja.

D. Zakoni Republike Srpske

120. **Zakon o deviznom poslovanju Republike Srpske** ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 15/96 i 10/97) predviđa sljedeće:

Član 62.

Ovlaštena banka dužna je da po osnovu deviza položenih na devizni račun i deviznu štednu knjižicu izvrši obračun i isplati kamatu u devizama ili, na zahtjev domaćeg i stranog fizičkog lica, u novim dinarima.

Član 63.

Domaća i strana fizička lica mogu sa svog deviznog računa ili devizne štedne knjižice podizati efektivni strani novac.

Domaća i strana fizička lica mogu svoja potraživanja po osnovu držanja na deviznom računu ili deviznoj štednoj knjižici prodati domaćem pravnom ili fizičkom licu preko ovlaštene banke.

Članom 6. Zakona o izmjenama i dopunama zakona o deviznom poslovanju, koji je usvojen 23. aprila 1997. godine, predviđeno je da se iza člana 137. dodaje novi član 137a. koji glasi:

Odredbe člana 62. i 63. Zakona neće se primjenjivati na deviznu štednju građana položenu kod poslovnih banaka Republike Srpske do 6. aprila 1992. godine.

Način isplate i obeštećenja građana-štediša po osnovu stare devizne štednje, regulisaće se posebnim zakonom.

Narodna skupština Republike Srpske je na sjednici, održanoj 5. i 6. novembra 2003. godine, usvojila novi **Zakon o deviznom poslovanju** ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj 96/03). Članom 64. navedenog zakona je propisano:

Način isplate obaveza prema građanima po osnovu stare devizne štednje, koju su građani položili na devizne račune i devizne štedne knjižice kod banaka, a koje se prenose na Republiku po Zakonu o početnom bilansu stanja u postupku privatizacije državnog kapitala u bankama, regulisaće se posebnim zakonom.

121. **Odluka Vlade Republike Srpske o obustavljanju isplate stare devizne štednje**, od 3. maja 1996. godine ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj 10/96). Ovom odlukom predviđeno je sljedeće:

Član 1.

Privremeno se obustavlja isplata "stare" devizne štednje (glavnice i kamate).

Član 2.

Sva sudska rešenja o izvršenju koja su donesena na osnovu pravosnažnih presuda, a odnose se na isplate iz osnova "stare" devizne štednje, ne mogu se izvršavati do donošenja propisa iz člana 1. ove odluke.

Član 3.

Ministarstvo finansija, Ministarstvo pravosuđa i uprave i Narodna banka će pripremiti propise iz člana 1. ove odluke kada se za to steknu uslovi.

Član 4.

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja, a objaviće se u "Službenom glasniku Republike Srpske".

122. Ustavni sud Republike Srpske je, odlukama br. U-36/96 i 49/96 od 30. marta 1999. godine ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj 22/99) utvrdio da Odluka o obustavljanju isplate "stare" devizne štednje nije u saglasnosti sa Ustavom Republike Srpske. Sud je presudio da su odlukom, koju je donijela izvršna vlast, neustavno prekršene sudske ovlasti.

123. **Zakon o odlaganju od izvršenja sudskih odluka na teret sredstava budžeta Republike Srpske po osnovu isplate naknade materijalne i nematerijalne štete nastale usljed ratnih dejstava i po osnovu isplate stare devizne štednje** ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 25/02 i 51/03)

Član 1.

Ovim zakonom se odlaže izvršenje sudskih odluka na teret sredstava budžeta Republike Srpske po osnovu isplate naknade materijalne i nematerijalne štete nastale usljed ratnih dejstava i po osnovu isplate stare devizne štednje, kao i ostalih sudskih odluka, vansudskih poravnanja i drugih upravnih akata po osnovu potraživanja iz perioda ratnih dejstava, a donesenih do dana stupanja na snagu ovog zakona.

Član 2.

Pod materijalnom i nematerijalnom štetom nastalom usljed ratnih dejstava podrazumijeva se šteta nastala usljed ratnih dejstava u Republici Srpskoj u periodu između 20. maja 1992. godine do 19. juna 1996. godine.

Pod starom deviznom štednjom podrazumijevaju se štedni ulogi fizičkih i pravnih lica kod banaka sa sjedištem na teritoriji Republike Srpske zatečeni na dan 31. decembra 1991. godine.

[...].

Član 3.

Ovaj zakon će se primjenjivati do donošenja zakona kojim će se regulisati način izmirenja obaveza nastalih po osnovu sudskih odluka iz člana 1. ovog zakona.

Član 4.

Ovaj zakon odnosi se i na odluke iz člana 1. ovog zakona donijete za vrijeme trajanja moratorijuma u smislu odredbe člana 3. ovog zakona.

Član 5.

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana od objavljivanja u "Službenom glasniku Republike Srpske".

124. **Zakon o privatizaciji državnog kapitala u preduzećima** ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 24/98, 62/02, 38/03 i 54/05)

Član 1.

Ovim zakonom uređuju se uslovi i postupak za prodaju i prenošenje državnog kapitala u preduzećima Republike Srpske, u svojini domaćih i stranih fizičkih i pravnih lica (u daljem tekstu: privatizacija).

Pod državnim kapitalom u smislu ovog zakona podrazumijeva se kapital u državnoj svojini u preduzećima (u daljem tekstu: državni kapital).

Član 2.

Osnovni principi privatizacije su javno učešće pod jednakim uslovima za sve učesnike i pravo učesnika na izbor određenih preduzeća u koja će investirati vaučere, kupone i novac.

Član 7.

U preduzećima od strateškog značaja iz oblasti proizvodnje i distribucije električne energije, željezničkog saobraćaja, telekomunikacija, vodosnabdijevanja, rudarstva i šumarstva, javnih medija, igara na sreću, proizvodnje oružja, vojne opreme, naftne industrije, državni kapital privatizuje se u skladu sa ovim zakonom, na osnovu posebnih privatizacionih programa koje odobrava i o kojima konačno odlučuje Vlada, a na osnovu pribavljene konsultacije u Narodnoj skupštini Republike Srpske i na osnovu principa slobodnog tržišta.

Član 12.

Privatizaciju provodi Direkcija.

Direkcija za svoj rad odgovara Vladi.

Član 14.

Kupci u postupku privatizacije mogu biti domaća i strana fizička i pravna lica.

[...].

Član 16.

Sredstva plaćanja u postupku privatizacije su:

[...]

- kuponi izdati kao kompenzacija za potraživanja po osnovu stare devizne štednje u skladu sa propisima koje donosi Vlada;

[...].

Član 17.

Lice koje je državljanin Republike Srpske ima pravo na vaučere.

Član 20.

Lice koje ima staru deviznu štednju u banci sa sjedištem na teritoriji Republike Srpske i koje je državljanin Republike Srpske na dan stupanja na snagu ovog zakona ima pravo na kupone za kupovinu akcija u skladu sa ovim zakonom.

Fizičko lice koje ima pravo na kupone u skladu sa odredbama ovog člana, može dobiti kupone za dio ili za cjelokupan iznos svoje štednje, o čemu samo odlučuje.

Broj i vrijednost kupona za lice iz stava 1. ovog člana utvrđuje se prema saldu njegovog devizno-štednog uloga na dan evidentiranja prava.

Član 21.

Realizacija potraživanja po osnovu stare devizne štednje iz člana 20. lica koje nije državljanin Republike Srpske, biće regulisana posebnim aktom i kompenzovana putem Fonda za restituciju.

Član 22.

Potraživanja na osnovu stare devizne štednje izražavaju se u KM, prema zvaničnoj valutnoj listi na dan ostvarivanja prava.

Član 23.

Broj vaučera i vrijednost kupona zapisuje se u elektronskom formatu na jedinstvenom privatizacionom računu, u organizaciji koja obavlja platni promet Republike Srpske (u daljem tekstu: organizacija za platni promet), prema prebivalištu lica.

Vaučeri i kuponi se mogu prenositi naslijeđivanjem, prodajom i drugim oblicima raspolaganja, u skladu sa aktom o njihovoj distribuciji i raspolaganju.

Član 24.

Lice koje dobije vaučere i kupone na osnovu ovog zakona biće blagovremeno obaviješteno od strane organizacije za platni promet o bilansu vaučera i kupona, kao i o promjenama na njegovom jedinstvenom privatizacionom računu.

Član 25.

Vaučeri se koriste isključivo za kupovinu akcija u vaučer ponudi.

Član 26.

Vaučeri se mogu iskoristiti do završetka vaučer ponude, a nakon toga, neiskorišteni vaučeri prestaju da važe.

Kuponi po osnovu stare devizne štednje mogu se koristiti dok traje privatizacija.

Pravo na dio stare devizne štednje, za koji su izdati kuponi, ne može se restituisati.

125. Zakon o privatizaciji državnog kapitala u bankama ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 24/98, 5/99, 18/99 i 70/01)

Član 1.

Ovim zakonom uređuju se uslovi i postupak prodaje i prenosa državnog kapitala u bankama u svojinu domaćih i stranih fizičkih i pravnih lica (u daljem tekstu: privatizacija).

[...].

126. Zakon o početnom bilansu stanja u postupku privatizacije državnog kapitala u bankama ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 24/98 i 70/01)

Član 1.

Ovim zakonom uređuju se uslovi i postupak izrade početnog bilansa stanja u postupku privatizacije državnog kapitala u bankama (u daljem tekstu: početni bilans stanja) u skladu sa Zakonom o privatizaciji državnog kapitala u bankama (u daljem tekstu: Zakon o privatizaciji).

Član 2.

U početnom bilansu stanja utvrđuje se vrijednost državnog kapitala banke.

Banka u čijem bilansu stanja, u strukturi kapitala državni kapital iznosi najmanje 50%, obavezna je sastaviti početni bilans stanja.

Početni bilans stanja sastavlja se sa stanjem na dan 30. juna 1998. godine.

[...].

Član 6.

U pasivnom podbilansu banke iskazuju se vrijednosti:

[...]

3. obaveze na osnovu devizne štednje građana sa stanjem 31. decembra 1991. godine;

[...].

Član 8.

Stanje obaveza po osnovu devizne štednje građana iz člana 6. tačka 3. ovog zakona, banka isknjižava na teret potraživanja po osnovu deponovane devizne štednje građana, odnosno plasmana po ovoj osnovi.

[...].

Član 20.

Stvari, prava, kapital i obaveze iskazane u pasivnom podbilansu banke iz člana 6.

ovog zakona, po izvršenju odobrenog programa privatizacije, prenose se na Ministarstvo [finansija Republike Srpske].

[...].

Član 24.

U roku od 15 dana od dana stupanja na snagu ovog zakona Vlada će na prijedlog Agencije za bankarstvo Republike Srpske propisati metodologiju za izradu početnog bilansa stanja.

127. **Zakon o privatizaciji stanova u državnom vlasništvu** ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 11/00, 18/01, 35/01, 47/02, 65/03, 3/04, 70/04, 2/05 i 67/05)

Član 1.

Ovim zakonom uređuje se privatizacije stanova u državnoj svojini.

Privatizacija se vrši otkupom stanova u skladu sa odredbama ovog zakona.

Član 33.

Otkup stana kupac može vršiti sredstvima svoje stare devizne štednje ili stare devizne štednje njegovog bračnog druga koja je položena kod poslovnih banaka Republike Srpske, a najviše do 60 posto utvrđene otkupne cijene stana.

128. **Zakon o privremenom odlaganju od izvršenja potraživanja iz budžeta Republike Srpske** ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 110/03 i 63/04)

Član 1.

Ovim zakonom privremeno se odlaže od izvršenja izmirenje potraživanja iz budžeta Republike Srpske po osnovu unutrašnjeg javnog duga.

Član 2.

Pod unutrašnjim javnim dugom, podrazumijeva se javni dug budžeta Republike Srpske prema pravnim i fizičkim licima nastao do 31. decembra 2002. godine, i to:

- potraživanja po osnovu stare devizne štednje-štedni ulozi fizičkih i pravnih lica kod najnižih organizacionih jedinica banaka sa sjedištem na teritoriji Republike Srpske, zatečeni na dan 31. decembra 1991. godine,

[...]

- izvršne sudske odluke i druga akta na teret budžeta Republike Srpske.

Član 3.

Privremeno odlaganje na osnovu ovog zakona, primjenjivaće se do donošenja posebnih zakona, kojim će se regulisati način izmirenja potraživanja iz budžeta Republike Srpske po osnovu unutrašnjeg duga, a najkasnije do 31. decembra 2004. godine.

Izuzetno od odredbe stava 1. ovog člana potraživanja po osnovu stare devizne štednje mogu se, do donošenja odgovarajućeg zakona, a najkasnije do 31. decembra 2004. godine, koristiti u procesu privatizacije državnog kapitala,

privatizacije državnih stanova i privatizacije poslovnih zgrada, poslovnih prostorija i garaža.

129. **Zakon o utvrđivanju i načinu izmirenja unutrašnjeg duga Republike Srpske** ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj 63/04), usvojen je 29. juna 2004. godine.

Član 1.

Ovim zakonom se uređuje postupak, način i rokovi utvrđivanja i izmirivanja unutrašnjeg duga Republike Srpske (u daljem tekstu: unutrašnji dug) prema fizičkim i pravnim licima, u ukupnom iznosu do 1.761,7 miliona KM.

Član 2.

Izmirenje unutrašnjeg duga vrši se u skladu sa odredbama ovog zakona na način koji obezbjeđuje i podržava makroekonomsku stabilnost i fiskalnu održivost Republike Srpske.

Obaveze po osnovu unutrašnjeg duga iz člana 1. ovog zakona izmiruju se isplatom u gotovini, emisijom obveznica i otpisivanjem, u skladu sa odredbama ovog zakona.

Član 3.

Pod unutrašnjim dugom, u smislu ovog zakona, podrazumijevaju se:

[...]

obaveze po osnovu devizne štednje deponovane kod banaka na teritoriji Republike Srpske do 31. decembra 1991. godine (u daljem tekstu: stara devizna štednja) u iznosu do 774,9 miliona KM.

Član 11.

Pod starom deviznom štednjom podrazumijeva se devizna štednja deponovana u najnižim poslovnim jedinicama banaka (filijalama) na teritoriji Republike Srpske, sa stanjem na dan 31. decembra 1991. godine, umanjena za iznos prenesenih sredstava na jedinstveni privatizacioni račun i jedinstveni račun vlasnika stare devizne štednje i iznos isplaćen do isteka roka za verifikaciju utvrđenog članom 12. ovog zakona, u ukupnom iznosu do 774,9 miliona KM.

Stara devizna štednja, definisana stavom 1. ovog člana ne obuhvata deviznu štednju deponovanu u filijalama Ljubljanske banke i Invest banke, na teritoriji Republike Srpske, koja će se rješavati u procesu sukcesije imovine bivše SFRJ.

Član 12.

Vlada Republike Srpske će u roku do 90 dana od dana stupanja na snagu ovog zakona donijeti akt kojim će se regulisati bliži uslovi, postupak i rokovi pojedinačne verifikacije obaveza iz člana 11. ovog zakona.

Obaveze po osnovu stare devizne štednje iz člana 11. ovog zakona preračunavaju se u KM po srednjem zvaničnom kursu Centralne banke BiH koji važi na dan 31. avgusta 2004. godine.

Član 13.

Obračunata neisplaćena ili neiskorištena kamata na staru deviznu štednju od 1. januara 1992. godine otpisuje se u cijelosti, a najviše do iznosa stanja devizne štednje na dan verifikacije i ne predstavlja obavezu Republike Srpske.

Obaveze po osnovu stare devizne štednje koje nisu verifikovane u skladu sa odredbama člana 12. ovog zakona otpisuju se i ne predstavljaju obavezu Republike Srpske.

Ukoliko su obaveze verifikovane na način propisan članom 12. ovog zakona veće od iznosa utvrđenog u članu 11. ovog zakona, razlika se otpisuje srazmjernim umanjnjem pojedinačnih obaveza i ne predstavlja obavezu Republike Srpske.

Član 14.

Obaveze definisane članom 11. ovog zakona izmiruju se isplatom u gotovini i emisijom obveznica.

Član 15.

Dio obaveza po osnovu stare devizne štednje u iznosu do 16,0 miliona KM izmiriće se isplatom u gotovini svakom vlasniku stare devizne štednje, do 100 KM, prilikom postupka verifikacije.

Iznos do 100 KM iz prethodnog stava uključuje verifikovana potraživanja po svim štednim računima vlasnika stare devizne štednje.

Prije isplate u gotovini kao što je predviđeno prethodnim stavom ovog člana pojedinačna potraživanja će se verifikovati na način predviđen članom 12. ovog zakona.

Dio obaveza po osnovu stare devizne štednje u iznosu do 39,1 milion KM izmiriće se isplatom u gotovini svakom vlasniku stare devizne štednje do 1.000 KM.

Obaveze po osnovu stare devizne štednje iz stava 4. ovog člana će se izmiriti u periodu od četiri godine, sa početkom u fiskalnoj 2004. godini.

Vlada Republike Srpske će u roku do 90 dana od dana stupanja na snagu ovog zakona donijeti akt kojim će odrediti dinamiku i visinu gotovinske isplate.

Član 16.

Preostale obaveze po osnovu stare devizne štednje koje nisu isplaćene po članu 15. ovog zakona u iznosu do 719,8 miliona KM, izmiriće se emisijom dugoročnih obveznica pod sljedećim uslovima:

1. sa rokom dospjeća do 30 godina,
2. isplatom u deset jednakih godišnjih rata počev od devete godine prije krajnjeg datuma dospjeća i
3. bez kamate.

Član 17.

Obveznice izdate u svrhu izmirenja unutrašnjih potraživanja prema Republici Srpskoj se ne mogu koristiti u privatizaciji državne imovine. Stara devizna štednja se može i dalje koristiti u procesu privatizacije do dana kada će se ista moći pretvoriti u obveznice, u skladu sa zakonskim propisima koji regulišu privatizaciju državnog kapitala.

Član 22.

U smislu ovog zakona obveznica predstavlja elektronski zapis, izdat od strane Republike Srpske ili u ime Republike Srpske, u cilju izmirenja unutrašnjeg duga, koji je registrovan u elektronskom registru, a sadrži pravo na isplatu na određeni datum po dospijeću zajedno sa kamatom, ako je ovim zakonom predviđena, a koji ne može biti realizovan ili prenesen bez elektronskog zapisa.

Emisija i način izdavanja svake serije obveznica u skladu sa odredbama ovog zakona vrši se posebnom odlukom Vlade Republike Srpske.

Na emisiju i promet obveznica primjenjuju se odredbe Zakona o hartijama od vrijednosti koji važi u Republici Srpskoj.

Obveznice definisane ovim zakonom glase na ime, u konvertibilnim markama su (KM), prenosive su bez ograničenja, u nematerijalnom su obliku i registruju se u Centralnom registru hartija od vrijednosti Banja Luka.

Nominalna vrijednost obveznica emitovanih u skladu sa odredbama ovog zakona iznosi 1 KM.

Iznosi u feninzima dobijeni preračunavanjem se otpisuju.

Obveznice izdate u skladu sa ovim zakonom predstavljaju unutrašnji dug Republike Srpske, odnosno monetarnu obavezu Republike Srpske, izražen u domaćoj valuti, isključujući dug Republike Srpske po osnovu međunarodnih sporazuma, a za koji je zajmoprimac Ministarstvo finansija Republike Srpske, u ime Republike Srpske.

Član 23.

Stupanjem na snagu ovog zakona prestaje da važi Zakon o privremenom odlaganju od izvršenja potraživanja po osnovu izvršnih odluka na teret budžeta Republike Srpske ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj 110/03) i Zakon o izmjenama Zakona o privremenom odlaganju od izvršenja potraživanja po osnovu izvršnih odluka na teret budžeta Republike Srpske, koji je Narodna skupština Republike Srpske donijela 29. juna 2004. godine.

130. Vlada Republike Srpske je na sjednici od 7. jula 2005. godine donijela **Uredbu o uslovima, postupku i rokovima verifikacije stare devizne štednje**

Član 1.

Ovom uredbom utvrđuju se bliži uslovi, postupak i rokovi pojedinačne verifikacije stare devizne štednje građana, deponovane u filijalama banaka na teritoriji Republike Srpske, radi utvrđivanja ukupnog i pojedinačnog iznosa unutrašnjeg duga Republike Srpske po osnovu stare devizne štednje i izmirenja obaveza u skladu sa Zakonom o utvrđivanju i načinu izmirenja unutrašnjeg duga Republike Srpske (u daljem tekstu: Zakon).

Član 2.

Staru deviznu štednju, iz člana 1. ove uredbe, čini devizna štednja deponovana u najnižim poslovnim jedinicama (filijalama) na teritoriji Republike Srpske, sa stanjem na dan 31. decembra 1991. godine, umanjena za iznos prenesenih sredstava na jedinstveni privatizacioni račun i jedinstveni račun vlasnika stare devizne štednje i iznos isplaćen do isteka roka za verifikaciju.

Iznos stare devizne štednje iz stava 1. ovog člana, preračunava se u konvertibilne marke, po srednjem zvaničnom kursu Centralne banke Bosne i Hercegovine, na dan 31. avgusta 2004. godine, i zaokružuje na cijeli broj.

Ako štediša raspolaže sa više štednih uloga, ukupan iznos verifikovane stare devizne štednje dobija se sabiranjem verifikovanih iznosa pojedinačnih štednih uloga.

Član 3.

[...]

Verifikaciju stare devizne štednje, iz člana 2. ove uredbe, obavlja Agencija za posredničke, informatičke i finansijske usluge a.d. Banja Luka (u daljem tekstu: APIF).

APIF je dužan provjeriti nivo organizacionog dijela banke kod koje je stara devizna štednja bila deponovana i koja se verifikuje.

Član 4.

U postupku verifikacije stare devizne štednje APIF je dužan:

1. donijeti uputstvo o sprovođenju postupka verifikacije u skladu sa ovom uredbom,
2. objaviti poziv za verifikaciju stare devizne štednje u najmanje dva dnevna lista dostupna na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine i to najmanje tri puta do isteka roka za verifikaciju,
3. započeti postupak verifikacije stare devizne štednje 30 dana nakon prvog objavljivanja poziva za verifikaciju, iz tačke 2. ovog stava,
4. izdati potvrdu vlasniku stare devizne štednje o zaprimljenom zahtjevu i priloženoj dokumentaciji za verifikaciju stare devizne štednje,
5. izvršiti verifikaciju stare devizne štednje u skladu sa ovom uredbom,
6. uspostaviti, redovno ažurirati i održavati registar stare devizne štednje, po deviznom štediši, uključujući podatke o stanju verifikovane stare devizne štednje nakon izvršenog otpisa kamate, iznosu otpisane kamate, prometu do okončanja postupka verifikacije i drugo,
7. obezbijediti potrebne sigurnosne postupke zaštite registra stare devizne štednje,
8. obezbijediti formiranje posebne baze podataka stare devizne štednje prema: filijalama iz Tabele 1 ove uredbe, filijalama sa teritorije Federacije Bosne i Hercegovine i Distrikta Brčko, utvrđenim zakonskim i drugim rasponima iznosa stare devizne štednje sa brojem štediša i drugim pokazateljima prema ukazanoj potrebi,

9. poništiti deviznu knjižicu nakon izvršene verifikacije u skladu sa ovom uredbom,
10. redovno obavještavati Ministarstvo finansija o izvršenoj verifikaciji,
11. čuvati arhivu o izvršenoj verifikaciji stare devizne štednje i
12. obavljati druge poslove u skladu sa ovom uredbom i zaključenim ugovorom sa Ministarstvom finansija.

Član 5.

U skladu sa članom 13. Zakona, APIF vrši otpis neisplaćene ili neiskorištene kamate na staru deviznu štednju obračunate od 1. januara 1992. godine, na sljedeći način:

1. kada je kamata obračunata i pripisana glavnici stare devizne štednje u štednoj knjižici, iznos kamate evidentiran u deviznoj knjižici oduzima se od posljednjeg stanja,
2. kada je kamata obračunata i pripisana glavnici stare devizne štednje, a nije evidentirana u deviznoj knjižici, iznos kamate iz obračuna dobijenog od banke kod koje je stara devizna štednja bila deponovana oduzima se od posljednjeg stanja.

Član 6.

Vlasnik stare devizne štednje dužan je, u roku od 90 dana od dana početka postupka verifikacije, [...] lično ili putem ovlaštenog punomoćnika, predati zahtjev za verifikaciju stare devizne štednje neposredno u poslovnim jedinicama APIF-a u mjestu filijale banke gdje je stara devizna štednja bila deponovana ili u poslovnoj jedinici APIF-a najbližoj mjestu prebivališta vlasnika stare devizne štednje.

Član 7.

Za potrebe verifikacije vlasnik stare devizne štednje dužan je lično ili putem ovlaštenog punomoćnika podnijeti APIF-u sljedeću dokumentaciju:

- zahtjev za verifikaciju stare devizne štednje,
- originalnu deviznu štednu knjižicu vlasnika stare devizne štednje,
- rodni list za maloljetne vlasnike stare devizne štednje,
- punomoć ovjerenu kod nadležnog organa,
- ličnu kartu ili pasoš i kopiju lične karte ili pasoša punomoćnika i
- pravosnažno rješenje o nasljeđivanju, ako je stara devizna štednja stečena nasljeđivanjem.

Zahtjev za verifikaciju stare devizne štednje podnosi se na Obrascu broj 1. koji je priložen uz ovu uredbu i njen je sastavni dio.

Član 8.

Iznos stare devizne štednje verifikovan u skladu sa ovom uredbom APIF evidentira u deviznoj štednoj knjižici i u registru stare devizne štednje nakon usklađivanja

stanja devizne štednje na deviznoj knjižici, odnosno računu stare devizne štednje sa stanjem u evidenciji APIF-a preuzetoj od poslovnih banaka.

O izvršenoj verifikaciji [...], APIF izdaje deviznom štediši zvanični akt u formi potvrde [...].

Ako devizni štediša raspolaže sa više štednih uloga, potvrda, iz stava 2. ovog člana, izdaje se na ukupan iznos verifikovane stare devizne štednje.

Nakon završetka postupka verifikacije, pojedinačni iznosi stare devizne štednje verifikovani u skladu sa Zakonom i ovom uredbom, umanjuju se za dio obaveza stare devizne štednje koji se izmiruje isplatom u gotovini u skladu sa članom 15. Zakona, evidentira na način iz stava 1. ovog člana i upisuje u potvrdu, iz stava 2. ovog člana.

Član 9.

Poništena devizna štedna knjižica i potvrda, iz člana 8. ove uredbe, služe vlasniku stare devizne štednje kao dokaz da je njegov štedni ulog verifikovan za potrebe ostvarivanja prava, po osnovu stare devizne štednje, u skladu sa Zakonom.

Član 10.

APIF vrši provjeru ispravnosti podataka iz dokumentacije podnesene od strane vlasnika stare devizne štednje, [...], u saradnji sa nadležnim organima.

Ako APIF utvrdi da nedostaje neki od podataka, odnosno dokument na osnovu kojeg se nesumnjivo može utvrditi stanje stare devizne štednje, [...], zatražiće od vlasnika stare devizne štednje ili ovlašćenog punomoćnika da u određenom roku dostavi potrebne podatke, odnosno dokumente.

Ako po isteku roka iz stava 2. ovog člana APIF ne dobije tražene podatke, odnosno dokumente ili ako uz dobijene dokumente nije moguće izvršiti verifikaciju iznosa stare devizne štednje, APIF će donijeti zaključak o odbacivanju zahtjeva za verifikaciju.

Protiv zaključka, iz stava 3. ovog člana, dopuštena je žalba Komisiji za verifikaciju stare devizne štednje (u daljem tekstu: Komisija), kao drugostepenom organu.

Rješavajući u postupku verifikacije stare devizne štednje, APIF i Komisija dužni su postupati po Zakonu o opštem upravnom postupku.

Član 11.

Komisija se sastoji od pet članova, koje imenuje Vlada Republike Srpske od predstavnika Ministarstva finansija, APIF-a, banke kod koje je stara devizna štednja bila deponovana, Ministarstva pravde i Glavne službe za reviziju javnog sektora Republike Srpske.

Administrativno-tehničke poslove za potrebe Komisije obavlja APIF.

Član 12.

Podatke o iznosu stare devizne štednje verifikovane u skladu sa Zakonom i ovom uredbom APIF je dužan dostavljati Ministarstvu finansija Republike Srpske-Sektoru za trezor i upravljanje dugom.

Ministarstvo finansija Republike Srpske – Sektor za trezor i upravljanje dugom dužan je redovno knjigovodstveno evidentirati obaveze Republike Srpske po osnovu verifikovane stare devizne štednje, na osnovu zaprimljenih podataka iz stava 1. ovog člana.

Član 14.

U postupku verifikacije banke su dužne sarađivati sa Ministarstvom finansija, APIF-om i Komisijom.

131. Ministarstvo finansija Republike Srpske je 12. jula 2005. godine, putem medija, objavilo **Poziv za verifikaciju stare devizne štednje**, u skladu sa članom 12. stavom 1. Zakona o izmirenju unutrašnjeg duga i članom 4. Uredbe o verifikaciji stare devizne štednje Vlade Republike Srpske. Tačkom 1. navedenog Poziva predviđeno je:

Pozivaju se vlasnici stare devizne štednje da izvrše verifikaciju stare devizne štednje deponovane do 31.12.1991. godine u filijalama banaka na teritoriji Republike Srpske, radi utvrđivanja ukupnog i pojedinačnih iznosa unutrašnjeg duga Republike Srpske po osnovu stare devizne štednje i izmirenja istog u skladu sa Zakonom o utvrđivanju i načinu izmirenja unutrašnjeg duga Republike Srpske.

Tačka 2.

Verifikacija stare devizne štednje vrši se u svim poslovnim prostorijama Agencije za posredničke, informatičke i finansijske usluge a.d. (APIF) u periodu od **10.08.2005. godine do 10.11.2005. godine**.

Tačka 4.

Zahtjev za verifikaciju stare devizne štednje mogu podnijeti i lica koja ne posjeduju originalnu deviznu štednu knjižicu.

[...].

V. ŽALBENI NAVODI

132. Podnosioci prijava se generalno žale da je povrijeđeno njihovo pravo na mirno uživanje imovine, zagarantovano članom 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju. Jedan dio podnosilaca prijava se, takođe, žali da je povrijeđeno njihovo pravo na pristup sudu, zagarantovano članom 6. stavom 1. Evropske konvencije.

133. Svi podnosioci prijava traže punu isplatu cjelokupne devizne štednje, a mnogi posebno traže isplatu kamata. Takođe, traže kompenzaciju za duševne patnje, troškove postupka pred domaćim sudovima i Domom, te ostale troškove. Neki od podnosilaca prijava traže od Doma da naredi donošenje zakona po kojem će stara devizna štednja biti proglašena neotuđivom privatnom imovinom bez ikakvih ograničenja.

VI. ODGOVOR TUŽENIH STRANA

A. Bosna i Hercegovina

134. Tužena strana Bosna i Hercegovina, do dana usvajanja ove Odluke, nije dostavila svoje pisano izjašnjenje o prihvatljivosti i meritumu predmetnih prijava.

B. Republika Srpska

135. U vezi sa činjenicama, tužena strana, Republika Srpska, ne osporava činjenično stanje iz prijava.

136. Po pitanju prihvatljivosti Republika Srpska predlaže da se prijave proglase neprihvatljivim, zbog neiscrpljivanja pravnih lijekova.

137. U pogledu merituma, tužena strana, Republika Srpska, ne osporava da potraživanja podnosilaca prijava, po osnovu stare devizne štednje, predstavljaju imovinu u smislu člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju. Nadalje, tužena strana ističe da je uplitanje u ovo pravo podnosilaca prijava bilo opravdano, tj. u javnom interesu i u skladu sa zakonom. U tom smislu, tužena strana se pozvala na svoj stav iznijet u odluci *Azra Kugić i drugi (op. cit, tač. 116-128)*. Tužena strana je, takođe, istakla da je u cilju implementacije navedene odluke Doma, u saradnji sa Državom Bosnom i Hercegovinom, Federacijom Bosne i Hercegovine, Uredom visokog predstavnika, Međunarodnim monetarnim fondom i Svjetskom bankom donijela Zakon o izmirenju unutrašnjeg duga. Tužena strana je navela da nema "slobodu i pravo" da samoinicijativno rješava pitanje izmirenja obaveza po osnovu unutrašnjeg duga, s obzirom da se ova materija reguliše na nivou Države u koordinaciji oba entiteta. Na osnovu svega navedenog Republika Srpska predlaže da se prijave odbiju i u meritumu, kao neosnovane.

C. Mišljenje *amicus curiae* – Udruženja za zaštitu deviznih štediša u Bosni i Hercegovini

138. Udruženje za zaštitu deviznih štediša u Bosni i Hercegovini stoji na stanovištu da su svi problemi i evidentna i flagrantna kršenja ljudskih prava u vezi sa "starom deviznom štednjom", položenom u bankama sa sjedištem u Bosni i Hercegovini ili filijalama banaka sa sjedištem u drugim republikama na teritoriji Bosne i Hercegovine prije 31. decembra 1990. godine, proistekla iz razloga što Bosna i Hercegovina, kao pravni sljednik Republike Bosne i Hercegovine i kao jedna od pravnih sljednica bivše SFRJ, nije poduzela potrebne radnje kojima bi zaštitila prava građanskih lica – imaoce deviznih računa i deviznih štednih uloga kod banaka, odnosno filijala na dan 31. decembra 1990. godine. Štaviše, donošenjem relevantnih zakona stvorila je pravnu nesigurnost za devizne štediša u pogledu ostvarivanja prava na imovinu.

139. Republika Bosna i Hercegovina je činom izlaska iz bivše SFRJ, prihvatanjem Ustava Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine i zakona Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine i donošenjem Uredbe sa zakonskom snagom o preuzimanju i primjenjivanju saveznih zakona, koji se u Bosni i Hercegovini primjenjuju kao republički zakoni ("Službeni list Republike Bosne i Hercegovine", broj 2/92), znala da preuzima i dio obaveza i odgovornosti za deviznu štednju građana za koju je garancije dala bivša SFRJ, pa je ovom pitanju morala posvetiti posebnu pažnju jer su je ustavne odredbe iz člana 39. Ustava Republike Bosne i Hercegovine, kojim se građanima zajamčuje pravo svojine i člana 85, kojim se zajamčuje pravo građanina da bude obaviješten, na to obavezivale.

140. Republika Bosna i Hercegovina je donijela Uredbu sa zakonskom snagom o deviznom poslovanju ("Službeni list Republike Bosne i Hercegovine", broj 2/92), kojom je stavila van snage savezni Zakon o deviznom poslovanju ("Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije", br. 66/85 i 82/90). U članu 144. navedene Uredbe, Republika je utvrdila da će se pitanje dijela stare devizne štednje, u dijelu koji se odnosi na redeponovanu štednju kod Narodne banke Jugoslavije, urediti posebnim propisom. Članom 9. iste Uredbe, preuzela je jemstvo za devize građana koje su se nalazile u posjedu banaka i na računima u inostranstvu ovlaštene banke za poslove sa inostranstvom čije je sjedište bilo u Bosni i Hercegovini.

141. Ako Republika Bosna i Hercegovina nije mogla obezbijediti pravo raspolaganja deviznom štednjom redeponovanom kod Narodne banke Jugoslavije, propustila je donijeti zakon kojim utvrđuje deviznu štednju građana u posjedu banaka na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine i način raspolaganja ovim deviznim sredstvima građana uz zaštitu prava građana sa teritorija koje nisu

bile pod njenom kontrolom.

142. Propuštajući da donese ovakav zakon, Bosna i Hercegovina je ostavila na volju bankama da same odlučuju o ovoj imovini građana. Banke su samovoljno odbile isplaćivati štednju i kamatu po deviznoj štednji. Jedino su visoki političari i funkcioneri uspjeli dobiti svoja sredstva nazad.

143. Potpisivanjem Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, Bosna i Hercegovina je preuzela ustavnu obavezu da osigura najviši standard ljudskih prava, pa time da osigura i pravo raspolaganja deviznim štedišama deviznom štednjom (Ustav Bosne i Hercegovine, član II/3.k), kao i pravo na pravično suđenje II/3.e). Treba imati na umu da je Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini, sa svojim aneksima, obezbijedio Bosni i Hercegovini pravni milje da ispuni ovu obavezu.

144. Odluka Bosne i Hercegovine o ciljevima i zadacima devizne politike u 1996. godini ("Službeni list Republike Bosne i Hercegovine", broj 33/94), u tački 7, propisuje da Bosna i Hercegovina preuzima obavezu da će staru deviznu štednju deponovanu kod Narodne banke Jugoslavije, zajedno sa kamatom na štednju, rješavati donošenjem zakona o javnom dugu Bosne i Hercegovine ili na drugi način, u sklopu ukupne konsolidacije duga Bosne i Hercegovine zajedno sa međunarodnom zajednicom.

145. Odgovornost Bosne i Hercegovine sastoji se u tome što nakon donošenja ove Odluke ("Službeni list Republike Bosne i Hercegovine", broj 13/96) nije poduzela daljnje operativne korake u realizaciji odluke o zaštiti prava štediša i interesa države, a morala je to učiniti.

146. Bosna i Hercegovina je odgovorna i za donošenje Okvirnog zakona o privatizaciji preduzeća i banaka u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 14/98), kojim je dala izričito pravo entitetima da privatiziraju preduzeća i banke smještene na njihovom teritoriju koje nisu u privatnom vlasništvu.

147. Nadalje, Udruženje za zaštitu deviznih štediša u Bosni i Hercegovini smatra da su sudski organi propustili da zaštite građane tako što nisu donosili ili izvršavali pravomoćne presude u pogledu devizne štednje, čime su prekršili član 6. Evropske konvencije.

148. Odgovornost Bosne i Hercegovine je i u tome što se oglašila na stavove Doma za ljudska prava, koji je, svojom Odlukom u predmetima *Poropat i drugi* (vidi Odluku o prihvatljivosti i meritumu, CH/97/48 i dr, od 10. maja 2000. godine/u daljnjem tekstu: *Poropat i drugi*), koji su se odnosili na istu pravnu problematiku, ukazao na ozbiljna kršenja ljudskih prava proistekla iz odbijanja odgovornosti Bosne i Hercegovine. Osim toga, Udruženje smatra da u pogledu devizne štednje, Država nije napravila niti jedan pozitivan pomak od donošenja relevantnih odluka Doma.

149. Činjenica je da je Bosna i Hercegovina ostala pasivna i po pitanju pregovora o preuzimanju obaveza po jemstvu bivše SFRJ za staru deviznu štednju, koji se vode pod pokroviteljstvom Banke za međunarodna poravnanja (Anex C Sporazuma o sukcesiji, član 7. stav 1). Bosna i Hercegovina je imala obavezu za pokretanje ovog pitanja putem Visokog predstavnika i Vijeća za implementaciju mira, čije su članice i 5 sljednica bivše SFRJ.

150. Stupanjem na snagu Sporazuma po pitanju sukcesije, Bosna i Hercegovina i entiteti imaju obaveze po pitanju stare devizne štednje u iznosima u kojima banke nosioci obaveza po deviznoj štednji utvrde da su Bosna i Hercegovina i entiteti koristili devizna sredstva za svoje potrebe.

151. Donešeni zakoni (Zakon o utvrđivanju i načinu izmirenja unutrašnjeg duga Bosne i Hercegovine; Zakon o utvrđivanju i načinu izmirenja unutrašnjeg duga Republike Srpske; Zakon o utvrđivanju i načinu izmirenja unutrašnjih obaveza Federacije Bosne i Hercegovine; Zakon o unutrašnjem dugu Brčko distrikta Bosne i Hercegovine) su prema Sporazumu o sukcesiji ništavni, a po Ustavu Bosne i Hercegovine su neustavni sa aspekta kršenja ljudskih prava. Obaveza po staroj deviznoj štednji svodi se isključivo na ugovoreni odnos banke, koja je pravni sljednik banke

na dan 31. decembra 1991. godine, i štediše te po zakonu o obligacijama ne može se prenijeti na trećeg bez pristanka povjerioca – štediše u konkretnom slučaju.

152. Umjesto trošenja silnih novaca i sati u daljim zakonskim i podzakonskim manipulacijama deviznom štednjom, entiteti su dužni dati naloge bankama da aktiviraju stavke po deviznoj štednji isknjižene u pasivnu podbilancu, tj. da ih vrate u aktivu i počnu vraćati štedišama novac. Država i entiteti će vratiti onaj dio sredstava devizne štednje koji su povukli, ili koristili, za vlastite potrebe.

153. Za potraživanja devizne štednje položene kod Narodne banke Jugoslavije sa pravom reotkupa, banke moraju pokrenuti sudske postupke protiv 5 država sljednica, budući da nije postignut dogovor pred Bankom za međunarodna poravnanja.

154. Odgovornost Bosne i Hercegovine i entiteta postoji u odnosu na donošenje zakonskih mjera kojima će se stare devizne štediše zaštititi od eventualnih zloupotreba od strane banaka. Naime, politike i način isplate devizne štednje od strane banaka moraju biti jasne, transparentne i u funkciji nediskriminacije štediša.

155. Donešeni entitetski zakoni kojima se devizna štednja pretvara u javni dug, ne omogućavaju deviznim štedišama procesne garancije u smislu člana 6. Evropske konvencije.

156. U mišljenju je istaknut stav da Država nema javni interes u pogledu opravdanosti miješanja u pravo na imovinu vlasnika stare devizne štednje. U tom smislu, navodi se da Država ne raspolaže podacima o svojoj imovini, te da je miješanje u ovo pravo neopravdano pošto Država ne vodi savjesno proces privatizacije. Na taj način, Država gubi veliki dio sredstava, koja bi pomogla u rješavanju problema stare devizne štednje.

157. Budući da se radi o kršenju ljudskih prava građana Bosne i Hercegovine, a isključivo u interesu organiziranog kriminala koji dolazi iz redova međunarodne zajednice i domaćih političkih oligarhija, *amicus curiae* je mišljenja da bi Komisija trebala:

- obavijestiti i pozvati članove Predsjedništva Bosne i Hercegovine da podnesu Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine zahtjev za preispitivanje ustavnosti zakona koji se odnose na privatizaciju banaka i preduzeća, zakona o javnom dugu i zakona o zabrani izvršenja sudskih presuda;

- zatražiti i izricanje mjere zabrane dalje privatizacije preduzeća i banaka dok se ne utvrdi i usvoji program konsolidacije i vraćanja ino duga koji su preuzeli entiteti i pitanje isplate stare devizne štednje građanima u Bosni i Hercegovini uključujući i izbjegla lica;

- sugerisati Predsjedništvu Bosne i Hercegovine da traže hitno sazivanje sjednice Vijeća za implementaciju mira s ciljem dobivanja stručne i političke podrške u zaštiti prava građana Bosne i Hercegovine.

D. Mišljenje *amicus curiae* – Ured Visokog predstavnika za Bosnu i Hercegovinu

158. Ured Visokog predstavnika, u svom mišljenju od 1. aprila 2005. godine, smatra da treba odustati od stavova Doma, izraženih u odluci *Poropat i drugi*, iz razloga što je Država prenijela tu nadležnost na entitete i Brčko Distrikt. Time je Država iskoristila svoju diskrecionu moć. Štaviše, Ured Visokog predstavnika smatra da je nerealno očekivati da entiteti i Brčko Distrikt mogu imati iste standarde za isplatu stare devizne štednje, jer se, uključujući privatizaciju, nalaze u različitim pozicijama.

159. U pogledu obaveza entiteta i Brčko Distrikta, Ured Visokog predstavnika je, uz upućivanje na podatke Međunarodnog monetarnog fonda, dao statistički pregled obaveza Države po pitanju unutarnjeg duga i pojedinih njegovih elemenata. Time je Ured Visokog predstavnika ukazivao na

ozbiljnost situacije.

160. U pogledu procesnih prava, naglašeno je da se pravo pristupa sudu u smislu člana 6. Evropske konvencije može ograničiti u javnom interesu, što bi bilo opravdano u slučajevima stare devizne štednje. U tom smislu, ukazano je na određenu praksu Evropskog suda za ljudska prava (presuda *National & Provincial Building Society et al. protiv Velike Britanije*, od 23. oktobra 1997. godine, broj 117/1996/736/933-935, stav 105). Osim toga, naglašeno je da se podzakonski propisi tek trebaju donijeti, tako da je ocjena zakona preuranjena.

161. Na kraju je istaknuto da postojeći zakonski okvir predstavlja proporcionalan odnos između prava pojedinca i interesa Države, pri čemu Država uživa široko polje procjene.

VII. MIŠLJENJE KOMISIJE

A. Prihvatljivost

162. Komisija podsjeća da su prijave podnesene Domu u skladu sa Sporazumom. S obzirom da Dom o njima nije odlučio do 31. decembra 2003. godine, Komisija je, u skladu sa članom 2. Sporazuma iz septembra 2003. godine i članom 3. Sporazuma iz 2005. godine, nadležna da odlučuje o ovim prijavama. Pri tome, Komisija će uzimati kriterije za prihvatljivost prijave sadržane u članu VIII(2) Sporazuma. Komisija, takođe, zapaža da se Pravila procedure kojima se uređuje njeno postupanje ne razlikuju, u dijelu koji je relevantan za predmete podnosilaca prijave, od Pravila procedure Doma, izuzev u pogledu sastava Komisije.

A.1. Nadležnost *ratione personae*

163. Općenito, Komisija podsjeća da se njena nadležnost, prema članu II(2) Sporazuma, proteže na navodne ili očigledne povrede ljudskih prava gdje je takvu povredu navodno ili očigledno počinila jedna ili više strana u Sporazumu. Imajući na umu kompleksnost pravnih i ustavnih aranžmana Bosne i Hercegovine, Komisija smatra da bi bilo nerazumno očekivati od podnosilaca prijave da su u stanju u svim okolnostima tačno imenovati tuženu stranu. Iz ovog razloga, Dom je uvijek smatrao da nije ograničen izborom tužene strane podnosioca prijave. Dom je, u nekoliko prilika, ispitao prijave u vezi sa tuženom stranom onako kako je to odredio sam Dom (*op. cit, Poropat i drugi, tač. 132-133*).

164. S obzirom na gore navedeno, Komisija će razmotriti sve ove prijave i protiv Bosne i Hercegovine i protiv Republike Srpske.

A.1.1. Odgovornost Bosne i Hercegovine

165. Komisija će razmotriti da li je i u kojoj mjeri rješavanje pitanja relevantnih za predmetne prijave odgovornost svake od tuženih strana.

166. Komisija podsjeća da, prema članu I Ustava, Bosna i Hercegovina nastavlja svoje pravno postojanje po međunarodnom pravu kao država i tako nasljeđuje status bivše Republike Bosne i Hercegovine. U tom svojstvu, Bosna i Hercegovina uzima učešće u pregovorima koji se tiču sukcesije imovine bivše SFRJ. Međutim, ne može se smatrati da samo taj status stvara odgovornost za bivše unutrašnje obaveze bivše SFRJ, uključujući i onu koja proizilazi iz deponovanja deviza u Narodnoj banci Jugoslavije i garancija koje je bivša SFRJ dala u vezi sa štednjom. Ipak, Republika Bosna i Hercegovina je usvojila zakone i propise u vezi sa deviznom štednjom (vidi tač. 112-117. ove Odluke). Član 9. Uredbe iz 1992. godine predviđao je da Republika daje garanciju za deviznu štednju, a član 12. Uredbe iz 1994. godine glasi da građani mogu koristiti svoju štednju slobodno. Imajući u vidu da je članom 144. Uredbe iz 1992. godine određeno da isplate devizne štednje građana uložene kod Narodne banke Jugoslavije treba odrediti posebnim propisom, Dom je, u odlukama koje su se odnosile na pitanja potraživanja stare

devizne štednje, zaključio da je ustanovljeno da se izričita garancija i obećanje da se štednja može slobodno koristiti nisu odnosili na staru deviznu štednju nego samo na nove štedne uloge koje su građani počeli ulagati u vrijeme kada je usvojena zakonska regulativa Republike (*ibid*, tačka 142. *et sequ*; vidi, takođe, Odluke o prihvatljivosti i meritumu, CH/97/104 i dr, *Todorović i drugi protiv Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine*, od 7. oktobra 2002. godine, tačka 96/u daljnjem tekstu: *Todorović i drugi*; i CH/98/377 i dr, *Đurković i drugi protiv Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine*, od 8. oktobra 2003. godine, tačka 202. *et sequ*/u daljnjem tekstu: *Đurković i drugi*). Ipak, ostavljajući rješavanje stare devizne štednje za poseban propis, Republika Bosna i Hercegovina je implicitno priznala odgovornost za ovu štednju. Odluke iz 1995. i 1996. godine ne samo da su pojačale ovo implicitno priznanje, već je jasno navedeno da će se pitanje stare štednje rješavati usvajanjem državnog zakona o javnom dugu ili na neki drugi način u okviru ukupne konsolidacije javnog duga države. Iz ovoga je jasno vidljiv kontinuitet obaveze Države od perioda raspada bivše SFRJ, pa sve do 14. decembra 1995. godine, kada su Sporazum i Ustav Bosne i Hercegovine stupili na snagu.

167. Komisija napominje da je Aneksom II/2 Ustava Bosne i Hercegovine propisan kontinuitet pravnih propisa, prema kojem “[s]vi zakoni, propisi i sudski poslovници, koji su na snazi na teritoriji Bosne i Hercegovine u trenutku kada Ustav stupa na snagu, ostaće na snazi u onoj mjeri u kojoj nisu u suprotnosti sa Ustavom dok drugačije ne odredi nadležni organ vlasti Bosne i Hercegovine“. Na taj način su svi normativni akti, koji su navedeni u prethodnoj tački ove Odluke, ostali na snazi. Nakon toga datuma, Država je prema novom Ustavu dobila nove obaveze, koje su se primjenjivale/se primjenjuju na pitanje imovinskih prava u smislu člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju. U alineji 4. Preambule Ustava, koja ima normativni karakter, u skladu sa III. djelimičnom odlukom Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u predmetu *U 5/98* (od 30. juna i 1. jula 2000. godine, tačka 17. *et sequ*), propisano je da je država obavezna da “podstakn[e] opšte blagostanje i ekonomski razvoj kroz zaštitu privatnog vlasništva i unapređenje tržišne privrede“. Članom I/4 Ustava Bosne i Hercegovine, stipulisana je, između ostalog, sloboda kretanja kapitala širom Bosne i Hercegovine, dok je članom II/1, “Bosna i Hercegovina i oba entiteta [obavezna] osigurati najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda. U tu svrhu postoji Komisija za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu, kao što je predviđeno u Aneksu 6 Opšteg okvirnog sporazuma“. Osim toga, članom II/6. Ustava Bosne i Hercegovine, “Bosna i Hercegovina, i svi sudovi, ustanove, organi vlasti, te organi kojima posredno rukovode entiteti ili koji djeluju unutar entiteta podvrgnuti su, odnosno primjenjuju ljudska prava i osnovne slobode na koje je ukazano u stavu 2“. Konačno, “[p]rava i slobode predviđeni u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i u njenim protokolima se direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini. Ovi akti imaju prioritet nad svim ostalim pravom“. Na kraju, Komisija napominje da je Država, u skladu sa članom III/1(d) Ustava Bosne i Hercegovine, direktno odgovorna za monetarnu politiku. Štaviše, član VII. Ustava označava Centralnu banku Bosne i Hercegovine kao jedini nadležni organ za monetarnu politiku u cijeloj zemlji. Tačno je da Centralnoj banci nije dato ovlaštenje da reguliše rad banaka uopće, ili posebno deviznu štednju. Međutim, isplata štednje sa predmetnih bankovnih računa ima reperkusije na protok deviza i tako utiče na monetarnu politiku za koju je Centralna banka, kao državna institucija, odgovorna.

168. Iz ovih odredbi jasno proizilazi da je pravo na imovinu, kao jedno od fundamentalnih prava modernog demokratskog društva, obaveza Države. Država se ne može osloboditi garantovanja poštivanja ovog prava činjenicom da je, na primjer, prenijela regulisanje i implementaciju ovih oblasti na entitetske institucije. U tom smislu, Komisija napominje da je Dom, u svojoj Odluci *Poropat i drugi* (op. cit, tačka 93) zapazio da je Okvirni zakon o privatizaciji preduzeća i banaka, koji priznaje pravo entitetima da privatiziraju imovinu preduzeća i banaka na njihovoj teritoriji koja nije u privatnom vlasništvu i predviđa da će entiteti usvojiti zakone u tom smislu pokrivajući sredstva i obaveze tako ustanovljene, usvojila Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine 19. jula 1999. godine, nakon što je Visoki predstavnik, 22. jula 1998. godine, donio privremeni zakon. Po mišljenju Doma, činjenica da je Parlamentarna skupština usvojila ovaj Zakon - koji se indirektno tiče i stare devizne štednje – je indikacija o nadležnosti Države da reguliše ove stvari, bar u formulisanju općih principa koje treba primijeniti. Komisija smatra da, i danas, činjenica da je Republika Srpska usvojila Zakon o deviznom poslovanju, Zakon o izmirenju unutrašnjeg duga, kao

i druge opšte akte ne može osloboditi Državu obaveze da se ovo pitanje ne riješi, barem principijelno, na državnom nivou i u skladu sa članom 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, za koji je Država direktno odgovorna.

169. Osim toga, Komisija napominje da je pitanje deponovanja novca kod bivše Narodne banke Jugoslavije faktičko pitanje, koje je Bosna i Hercegovina trebala uzeti u obzir kada je zakonski, znači, formalno preuzimala obaveze u pogledu devizne štednje. S druge strane, Država (ni Republika Bosna i Hercegovina, niti Bosna i Hercegovina) nije nikada garantovala štedne uloge imovinom i sredstvima Narodne banke Republike Bosne i Hercegovine (vidi dio Odluke *vis á vis* zakonodavstva Države). Iz tog razloga, likvidacija Narodne banke Republike Bosne i Hercegovine (Odluka Narodne banke Republike Bosne i Hercegovine o likvidaciji, broj 01-111/03, od 26. juna 2003. godine), i javni poziv kreditorima po osnovu potraživanja (vidi, na primjer, Obavijest o likvidaciji Narodne banke Bosne i Hercegovine, "Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", broj 39/98), ne može uticati na poziciju vlasnika stare devizne štednje, bez obzira što se ova državna imovina mogla separatisati i likvidirati.

170. Komisija zaključuje da Bosna i Hercegovina ostaje odgovorna za pronalaženje zajedničkog rješenja za problem starih bankovnih računa, te smatra da su prijave prihvatljive *ratione personae* protiv Bosne i Hercegovine u vezi sa članom 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju.

171. Što se tiče sudskih postupaka koje su pokrenuli neki od podnosilaca prijava i navoda o nemogućnosti drugih da pristupe sudu, Komisija zapaža da se to isključivo tiče sudstva Republike Srpske. Komisija, zbog toga, nalazi da su prijave neprihvatljive protiv Bosne i Hercegovine u vezi sa članom 6. stavom 1. Evropske konvencije.

A.1.II. Odgovornost Republike Srpske

172. Republika Srpska tvrdi da se ne može smatrati odgovornom za moguće povrede u ovim predmetima.

173. Komisija podsjeća da je sve zakone primjenjive na teritoriji Republike Srpske, koji se bave bankarstvom, potraživanjima građana, privatizacijom i unutrašnjim dugom, donijela Republika Srpska i da su svi organi određeni za implementaciju zakona institucije Republike Srpske. Nadalje, žalbe podnosilaca prijava i drugih tužilaca u vezi sa deviznom štednjom su ispitali sudovi koji su nadležni samo na teritoriji Republike Srpske. Republika Srpska je odgovorna u ovim predmetima za regulatorne mjere i druge postupke koje je preduzela u dijelu u kome su oni uticali na položaj podnosilaca prijava u odnosu na banke, a posebno, u odnosu na štedne uloge u bankama.

174. Komisija zaključuje da je nadležna *ratione personae* da razmatra predmetne prijave u odnosu na Republiku Srpsku.

A.2. Iscrpljivanje domaćih pravnih lijekova i pravilo 6 mjeseci

175. U skladu sa članom VIII(2)(a), Komisija će razmotriti da li postoje efikasni pravni lijekovi i, ako je tako, da li su podnosioci prijava dokazali da su ih iscrpili, te da li su podnosioci prijava dokazali da su prijave podnesene u roku od šest mjeseci od dana kada je donesena konačna odluka. Komisija podsjeća da pravilo iscrpljivanja pravnih lijekova zahtijeva da podnosioci prijava dođu do konačne odluke. Konačna odluka predstavlja odgovor na zadnji pravni lijek, koji je djelotvoran i adekvatan da ispita nižestepenu odluku kako u činjeničnom tako i u pravnom pogledu. Odluka kojom je djelotvoran pravni lijek odbačen zato što apelanti nisu ispoštovali formalne zahtjeve pravnog lijeka (rok, plaćanje taksi, forma ili ispunjenje zakonskih uvjeta i sl), ne može se smatrati konačnom. S druge strane, korištenje nedjelotvornog pravnog lijeka ne prekida rok od 6 mjeseci za podnošenje prijave Komisiji.

176. Komisija, na prvom mjestu, napominje da pri primjeni principa iscrpljivanja pravnih lijekova nije potrebno uzimati u obzir kvantitet odluka Evropske komisije za ljudska prava u pogledu

određene problematike (čak i da nema niti jednog predmeta u relevantnom smislu), već je potrebno ispitivati u svakom pojedinom slučaju da li je pravni lijek djelotvoran ili ne, prema relevantnim zakonima države.

177. Na pojedinca se ne može staviti pretjerani teret u otkrivanju koji je najefikasniji put kojim bi se došlo do ostvarivanja svojih prava (Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, *U 18/00*, od 10. maja 2002. godine, tačka 40, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 30/02). Djelotvornost pravnog lijeka se ne ogleda samo u činjenici da je on pravno i formalno predviđen, već i da je u praksi djelotvoran. Osnovna ljudska prava, koja štiti Evropska konvencija i Ustav Bosne i Hercegovine, moraju biti stvarna i djelotvorna kako u zakonu tako i u praksi, a ne iluzorna i teoretska. Pravni lijekovi koji su predviđeni za zaštitu prava moraju biti fizički dostupni, ne smiju biti ometani aktima, propustima, odlaganjima ili nemarom vlasti, te moraju biti u stanju štiti predmetna prava (Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, *U 36/02*, od 30. januara 2004. godine, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 9/04, tačka 25).

178. U vezi s tim, Komisija podsjeća da je u Bosni i Hercegovini već etablirana praksa da se podnosioci prijava mogu obratiti direktno Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine ili Domu, u slučaju kada nema djelotvornih pravnih lijekova u vezi sa određenim ustavnim pravom, odnosno pravom iz Sporazuma. Tako je u svim slučajevima nerazumnog trajanja postupka zaključeno da u Bosni i Hercegovini ne postoji odgovarajući pravni lijek. Iz toga razloga, apelanti, tj. podnosioci prijava nisu se morali obratiti niti jednom domaćem organu, već direktno Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine ili Domu, tj. Komisiji, i tvrditi povredu citiranog prava (vidi, nedavno usvojene predmete Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, *AP 769/04*, od 30. novembra 2004. godine, tačka 23, sa uputom na daljnju praksu Evropskog suda za ljudska prava). Nadalje, Dom je jasno naveo da činjenica da postupak još traje neće spriječiti Dom da ispita žalbene navode podnosioca prijave u vezi sa dužinom postupka (Odluka o prihvatljivosti i meritumu, *CH/99/1972, M.T. protiv Republike Srpske*, od 3. jula 2003. godine, tačka 27). Isti slučaj je bio sa pravom pristupa sudu, gdje je zaključeno da Bosna i Hercegovina i njeni entiteti i Brčko Distrikt nisu predvidjeli pravni lijek protiv povrede prava pristupa sudu (vidi, na primjer, Odluku o prihvatljivosti i meritumu Komisije, *Dmitar Arula protiv Federacije Bosne i Hercegovine*, od 8. i 9. marta 2005. godine, tačka 55; Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, *U 19/00*, od 4. maja 2001. godine, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 27/01, tačka 12. *et sequi*).

179. Komisija navodi da je prva indicija nedjelotvornog pravnog sistema u pogledu isplate stare devizne štednje činjenica da Bosna i Hercegovina do danas nije počela da isplaćuje staru deviznu štednju. Osim toga, podsjeća da su neki od podnosilaca prijava pokrenuli domaće sudske postupke kako bi im se isplatila gotovina sa njihovih računa (vidi tač. 23-30. ove Odluke). Nijedan od podnosilaca prijava nije do sada u tome uspio. Nadalje, Komisija uzima u obzir da su brojni postupci u toku i nakon više od pet godina od njihovog pokretanja. Konačno, sama zakonska rješenja ne dozvoljavaju trenutno da se pravomoćne presude iz oblasti ove problematike izvršavaju, jer su predviđeni drugi modaliteti isplate stare devizne štednje.

180. S obzirom na gore navedeno, Komisija smatra da ne postoje efikasni pravni lijekovi koji su dostupni podnosiocima prijava, a koje bi trebali iscrpiti. U ovim okolnostima, Komisija cijeni da je opravdano razmatrati prijave.

181. Komisija, zbog toga, zaključuje da prijave nisu neprihvatljive prema članu VIII(2)(a).

A.3. Ostalo

182. U skladu sa pravilom 50. stavom 2e. Pravila procedure Komisije, Komisija briše dio prijave u predmetu broj *CH/00/3664, Slavica Joldžić protiv Republike Srpske*, u vezi sa dijelom položenih sredstava kod Privredne banke Sarajevo u iznosu od 46%. Naime, podnositeljica prijave je 9. novembra 2005. godine obavijestila Komisiju da je prodala dio devizne štednje na sekundarnom tržištu u navedenom iznosu, zbog čega više nije opravdano da se u tom dijelu nastavi postupak pred Komisijom. Takođe, u skladu sa pravilom 50. stavom 2e. Pravila procedure Komisije,

Komisija briše dio prijave u predmetu broj *CH/00/4653, Ibrahim Pehilj protiv Bosne i Hercegovine*, u vezi sa dijelom položenih sredstava kod Jugobanke Sarajevo u iznosu od 320,33 EUR. Naime, podnosilac prijave je 19. jula 2005. godine obavijestio Komisiju da mu je sa jedne devizne štedne knjižice isplaćen iznos od 320,33 EUR, zbog čega više nije opravdano da se u tom dijelu nastavi postupak pred Komisijom. Konačno, u skladu sa pravilom 50. stavom 2e. Pravila procedure Komisije, Komisija briše dio prijave u predmetu broj *CH/01/7226, Marko Bajić protiv Republike Srpske*, u vezi sa dijelom položenih sredstava kod Privredne banke Sarajevo, filijala Prijedor, poslovna jedinica Bosanski Novi u iznosu od 1.426 KM, jer je podnosilac prijave potrošio ova sredstva za otkup stana.

183. U skladu sa pravilom 50. stavom 1f. Pravila procedure Komisije, Komisija zaključuje da nije nadležna *ratione temporis* da razmatra dio prijave u predmetu broj *CH/00/5015, Danilo Pejanović protiv Bosne i Hercegovine*. Naime, podnosilac prijave je u svom odgovoru na pismo Komisije, od 28. marta 2005. godine, dostavio i kopiju devizne štedne knjižice koja glasi na ime Nade Pejanović. Komisija zapaža da je ovaj zahtjev podnesen Komisiji po prvi put nakon 31. decembra 2003. godine, a prema članu 3. Sporazuma i pravilu 44. Pravila procedure Komisije, Komisija može odlučivati samo o "predmetima" odnosno "prijavama" podnesenim Domu do 31. decembra 2003. godine. Komisija smatra da se ovi izrazi ne odnose samo na potpuno nove prijave, nego i na nove zahtjeve od strane podnosioca prijave koji se ne odnose na stvar iznesenu u ranije podnesenoj prijavi. Novi zahtjev, koji je postavio podnosilac prijave, spada u tu kategoriju. Slijedi da je zahtjev nespojiv sa odredbama mandata Komisije predviđenog Sporazumom iz 2005. godine. Komisija, zbog toga, odlučuje da ovaj zahtjev proglašuje neprihvatljivim *ratione temporis*.

184. U vezi sa naknadom materijalne i nematerijalne štete, koju su tražili određeni podnosioci prijava, Komisija smatra da su takvi zahtjevi očigledno neosnovani zbog činjenice da je prvenstveni zadatak Komisije da ispita navodnu povredu prava u vezi dugogodišnje neisplate devizne štednje, te da, u slučaju da utvrdi ovu povredu, naredi pravne lijekove koji bi bili dostatni da se uspostavi sistem, kako bi povreda prava prestala. Komisija smatra da je ovo osnovni zahtjev podnosioca prijava. Ovo je ujedno i osnovna intencija Sporazuma i njegovog kataloga prava i sloboda – eliminacija uzroka povrede ljudskih prava i sloboda. Osim toga, uzimajući u obzir cjelokupnu situaciju u kojoj se nalazi Država, utvrđivanje i isplata materijalne i nematerijalne štete bi otežalo uspostavu održivog sistema za isplatu "stare devizne štednje", što bi bilo suprotno namjeri ove Odluke. Komisija napominje da je Država započela postupak uspostavljanja sistema za isplatu "stare devizne štednje", što je izuzetno bitno u okolnostima datih slučajeva. Slijedi da je ovaj dio prijava očigledno neosnovan u smislu člana VIII(2)(c). Komisija, zbog toga, odlučuje da ovaj dio prijava proglašuje neprihvatljivim.

A.4. Odgovornost Federacije Bosne i Hercegovine

185. U predmetima br. *CH/03/14651, Hadža Zulić protiv Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine*, *CH/03/14872, Đuro Mišur protiv Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske* i *CH/03/14882, Kosta Boljak protiv Federacije Bosne i Hercegovine*, podnosioci prijava su naveli, kao tuženu stranu, i Federaciju Bosne i Hercegovine. Komisija, međutim, uviđa da ovaj Entitet nema odgovornosti prema "staroj deviznoj štednji" podnosioca prijava, jer se relevantne banke i njene filijale nalaze na teritoriji Republike Srpske.

186. Komisija zaključuje da nije nadležna *ratione personae* da razmatra predmetne prijave u odnosu na Federaciju Bosne i Hercegovine.

A.5. Zaključak u pogledu prihvatljivosti

187. Komisija proglašava sve prijave prihvatljivim prema članu 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju u pogledu Bosne i Hercegovine, i u cijelosti prihvatljivim u pogledu Republike Srpske.

188. U skladu sa pravilom 50. stavom 1h. Pravila procedure Komisije, zaključuje da nije nadležna *ratione personae* da razmatra prijave u predmetima br. *CH/03/14651, Hadža Zulić protiv*

Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine, CH/03/14872, Đuro Mišur protiv Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske i CH/03/14882, Kosta Boljak protiv Federacije Bosne i Hercegovine u odnosu na Federaciju Bosne i Hercegovine.

189. U skladu sa pravilom 50. stavom 2e. Pravila procedure Komisije, Komisija briše dio prijava u predmetima br. *CH/00/3664, Slavica Joldžić protiv Republike Srpske, CH/00/4653, Ibrahim Pehilj protiv Bosne i Hercegovine i CH/01/7226, Marko Bajić protiv Republike Srpske*, jer nije opravdano nastaviti sa razmatranjem prijava.

190. U skladu sa pravilom 50. stavom 1f. Pravila procedure Komisije, Komisija zaključuje da nije nadležna *ratione temporis* da razmatra dio prijave u predmetu broj *CH/00/5015, Danilo Pejanović protiv Bosne i Hercegovine*, koji se tiče zahtjeva podnesenog nakon 31. decembra 2003. godine.

191. U skladu sa pravilom 50. stavom 1j. Pravila procedure Komisije, Komisija proglašava dio prijava koji se tiče zahtjeva za naknadu materijalne i nematerijalne štete neprihvatljivim.

B. Meritum

192. Prema članu XI Sporazuma, Komisija mora obraditi pitanje da li utvrđene činjenice otkrivaju da je tužena strana prekršila svoje obaveze iz Sporazuma. Kao što je već naglašeno, prema članu I Sporazuma, strane su obavezne "osigurati svim licima pod svojom nadležnošću najviši stepen međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda", uključujući prava i slobode predviđene Evropskom konvencijom i drugim sporazumima nabrojanim u Dodatku Sporazuma.

B.1. Član 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju

193. Podnosioci prijava se žale da je povrijeđeno njihovo pravo na imovinu prema članu 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju. Ova odredba glasi:

Svako fizičko i pravno lice ima pravo uživati u svojoj imovini. Niko ne može biti lišen imovine, osim u javnom interesu i pod uvjetima predviđenim zakonom i općim načelima međunarodnog prava.

Prethodne odredbe, međutim, ne utiču ni na koji način na pravo države da primjenjuje zakone koje smatra potrebnim da bi se regulisalo korištenje imovine u skladu sa općim interesima ili da bi se obezbijedila napalata poreza ili drugih dadžbina i kazni.

194. Podnosioci prijava se žale da su njihova prava povrijeđena odbijanjem banaka, tj. tuženih strana, da im isplate deviznu štednju. Dalje, podnosioci prijava tvrde da radnjama koje je preduzela Republika Srpska nije uspostavljena pravična ravnoteža između javnog i privatnog interesa, a rezultat toga je nastavljen povreda njihovih prava na imovinu.

195. Komisija, ponovo, ističe da tužena strana, Bosna i Hercegovina, nije dostavila svoje pisano izjašnjenje u vezi sa predmetnim prijavama. S druge strane, tužena strana, Republika Srpska, u svojim pisanim zapažanjima navodi da je nesporno da se radi o imovini podnosilaca prijava, ali da je ovo pitanje zakonski regulisano u skladu sa pravom na imovinu. Ističe, da je postignuta pravična ravnoteža između javnog interesa i podnosilaca prijava, te da je otklonjena buduća nesigurnost u pogledu devizne štednje. Nadalje, tužena strana, Republika Srpska, je navela da je prilikom donošenja Zakona o izmirenju unutrašnjeg duga surađivala sa Državom Bosnom i Hercegovinom, Federacijom Bosne i Hercegovine, Uredom Visokog predstavnika, Svjetskom bankom, te Međunarodnim monetarnim fondom, a sve u cilju normalnog funkcionisanja makroekonomske stabilnosti države, a ne samo jednog njenog dijela.

196. Prema jurisprudenciji Evropskog suda za ljudska prava, član 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju obuhvata tri različita pravila. Prvo, koje je izraženo u prvoj rečenici prvog stava i koje je opće prirode, izražava princip mirnog uživanja u imovini. Drugo pravilo, u drugoj rečenici istog stava, pokriva lišavanje imovine i podvrgava ga izvjesnim uvjetima. Treće, sadržano u drugom stavu, dozvoljava da države potpisnice imaju pravo, između ostalog, da kontrolišu korištenje imovine u skladu sa općim interesom, sprovođenjem onih zakona koje smatraju potrebnim u tu svrhu (vidi Odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, *U 3/99*, od 17. marta 2000. godine, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 21/00).

197. Uzimajući u obzir gornju tačku ove Odluke, slijedi da Komisija mora odgovoriti na tri pitanja. Prvo, da li se prava u vezi sa starom deviznom štednjom mogu smatrati "imovinom" u smislu člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju? Drugo, ako se smatraju imovinom, da li se postojećom zakonskom regulativom ili nedostatkom regulative Bosna i Hercegovina, tj. Republika Srpska miješa u ta prava tako da uključuje zaštitu člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju? Treće, ako je član 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju uključen, da li je miješanje opravdano prema tom članu?

B.1.a. Da li se radi o imovini podnosilaca prijava?

198. Prema ustanovljenoj praksi riječ imovina uključuje širok obim imovinskih interesa koje treba štiti (vidi presudu bivše Evropske komisije za ljudska prava, *Wiggins protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, aplikacija broj 7456/76, Odluke i izvještaji (OI) 13, st. 40-46 (1978)), a koji predstavljaju ekonomsku vrijednost. Koncept imovine ima autonomno značenje, a dokazivanje utvrđenog ekonomskog interesa može biti dovoljno ako se ustanovi pravo zaštićeno Evropskom konvencijom, pri čemu pitanje da li su imovinski interesi priznati kao zakonsko pravo u domaćem pravnom sistemu nije od značaja (vidi presudu Evropskog suda za ljudska prava, *Tre Traktörer Aktibolag protiv Švedske*, iz 1984. godine, Serija A, broj 159, stav 53).

199. Dom je u svojoj ranijoj praksi, u nekoliko predmeta, ustanovio da stara devizna štednja predstavlja imovinu u smislu člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju. Dom je utvrdio da, bez obzira na finansijsku situaciju banaka i opću ekonomsku situaciju u Državi i Republici Srpskoj, te ograničenja u podizanju stare devizne štednje ili *de facto* blokiranje te štednje, novac koji je deponovan na računima podnosilaca prijava predstavlja ekonomsku vrijednost. Potraživanja podnosilaca prijava kod banaka po osnovu njihove devizne štednje tako predstavljaju "vlasništvo" u smislu člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju (*op. cit, Azra Kugić i drugi*). Štaviše, Republika Srpska je afirmativno potvrdila ovaj navod podnosilaca prijava.

B.1.b. Navodne povrede od strane Bosne i Hercegovine

B.1.b.1. Da li se Bosna i Hercegovina nastavila miješati u pravo na imovinu podnosilaca prijava?

200. Komisija, prije svega, napominje da je u predmetu *Poropat i drugi* (*op. cit, tačka 164. et sequ*), Dom jasno utvrdio da se Bosna i Hercegovina miješala u pravo na imovinu podnosilaca prijava zbog činjenice da je propustila da "osigura štedišama stare devizne štednje njihovo pravo na mirno uživanje njihovog vlasništva. Ovo znači uplitanje u to pravo". Preko tri godine kasnije, u odluci *Đurković i dugi* (*op. cit, tačka 269. et sequ*), Dom je potvrdio miješanje Bosne i Hercegovine u isto pravo podnosilaca prijava.

201. Od ove odluke, koja je uručena 7. novembra 2003. godine, Država nije donijela niti jedan pravni akt kojim bi regulisala ovo pitanje. S druge strane, isplata stare devizne štednje nije izvršena u bilo kojem smislu. Iz ovog razloga, Komisija smatra da je Bosna i Hercegovina nastavila da se miješa u pravo podnosilaca prijava, zbog čega je neophodno da se ispita opravdanje ovakvog "propuštanja" Države da reguliše pitanje stare devizne štednje.

B.1.b.2. Da li je miješanje opravdano?

202. Prije stupanja na snagu Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, Država je bila zakonodavno aktivna u pogledu stare devizne štednje. Naime, Republika Bosna i Hercegovina je usvojila zakone i propise u vezi sa deviznom štednjom (vidi tač. 112-117. ove Odluke). Član 9. stav 3. Uredbe iz 1992. godine predviđao je da Republika Bosna i Hercegovina daje garanciju za deviznu štednju, a član 12. Uredbe iz 1994. godine stipulisao je da građani mogu koristiti svoju štednju slobodno. Imajući u vidu da je članom 144. Uredbe iz 1992. godine određeno da isplate devizne štednje građana uložene kod Narodne banke Jugoslavije treba odrediti posebnim propisom, Komisija smatra da je ustanovljeno da se izričita garancija i obećanje da se štednja može slobodno koristiti nisu odnosili na staru deviznu štednju nego samo na nove štedne uloge koje su građani počeli ulagati u vrijeme kada je usvojena zakonska regulativa Republike. Ipak, ostavljajući rješavanje stare devizne štednje za poseban propis, Republika je implicitno priznala odgovornost za ovu štednju. Odlukom od 9. aprila 1995. godine, ne samo da je pojačano ovo implicitno priznanje, već je jasno navedeno da će se pitanje stare štednje rješavati usvajanjem državnog zakona o javnom dugu Republike Bosne i Hercegovine.

203. Iako je Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini stupio na snagu nakon datuma koji su navedeni u prethodnoj tački, Komisija ponavlja da, prema članu I Ustava Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina nastavlja svoje pravno postojanje po međunarodnom pravu kao država i tako nasljeđuje status bivše Republike Bosne i Hercegovine. Komisija se, nadalje, poziva na Aneks II/2 Ustava Bosne i Hercegovine, kojim je propisan kontinuitet pravnih propisa, prema kojem "[s]vi zakoni, propisi i sudski poslovnici, koji su na snazi na teritoriji Bosne i Hercegovine u trenutku kada Ustav stupi na snagu, ostaće na snazi u onoj mjeri u kojoj nisu u suprotnosti sa Ustavom dok drugačije ne odredi nadležni organ vlasti Bosne i Hercegovine". *In conclusio*, svi opći akti, koji su usvojeni do stupanja na snagu Ustava Bosne i Hercegovine, ostaju na snazi u punom kapacitetu, sve dok drugačije ne odredi nadležni organ vlasti Bosne i Hercegovine. Time su i obaveze, koje je imala Republika Bosna i Hercegovina, a koje su opisane u prehodnoj tački, prešle na Državu, bez ikakvih ograničenja. Drugim riječima, jasno je vidljiv kontinuitet obaveze Države od perioda raspada bivše SFRJ pa sve do 14. decembra 1995. godine, kada je Sporazum i Ustav Bosne i Hercegovine stupio na snagu. U tom svojstvu, Bosna i Hercegovina uzima učešće u pregovorima koji se tiču sukcesije imovine bivše SFRJ.

204. Nakon stupanja na snagu Ustava Bosne i Hercegovine, Država je dobila nove obaveze koje se odnose na pitanja imovinskih prava u smislu člana 1. Protkola broj 1 uz Evropsku konvenciju. Prije svega, Komisija napominje da tumačenje nadležnosti Države i njenih teritorijalnih cjelina treba biti, prije svega, u okviru jezičkog značenja ustavnih odredbi, a na način da se najdjelotvornije ostvari cilj koji je propisan – u konkretnom slučaju, pravo na imovinu. U alineji 4. Preambule Ustava, koja ima normativni karakter, u skladu sa III. djelimičnom odlukom Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u predmetu *U 5/98* (od 30. juna i 1. jula 2000. godine, tač. 17. *et sequ*), propisano je da je država obavezna da "podstakn[e] opšte blagostanje i ekonomski razvoj kroz zaštitu privatnog vlasništva i unapređenje tržišne privrede". Članom I/4 Ustava Bosne i Hercegovine, stipulisana je, između ostalog, sloboda kretanja kapitala širom Bosne i Hercegovine i garantovanje jedinstvenog tržišta, dok je članom II/1, "Bosna i Hercegovina i oba entiteta [obavezna] osigurati najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda". Osim toga, članom II/6. Ustava Bosne i Hercegovine, "Bosna i Hercegovina, i svi sudovi, ustanove, organi vlasti, te organi kojima posredno rukovode entiteti ili koji djeluju unutar entiteta podvrgnuti su, odnosno primjenjuju ljudska prava i osnovne slobode na koje je ukazano u stavu 2". Konačno, "[p]rava i slobode predviđeni u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i u njenim protokolima se direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini. Ovi akti imaju prioritet nad svim ostalim pravom". Na kraju, Komisija napominje da je Država, u skladu sa članom III/1(d) Ustava Bosne i Hercegovine, direktno odgovorna za monetarnu politiku. Štaviše, član VII. Ustava označava Centralnu banku Bosne i Hercegovine kao jedini nadležni organ za monetarnu politiku u cijeloj zemlji. Tačno je da Centralnoj banci nije dato ovlaštenje da reguliše rad banaka uopšte ili posebno deviznu štednju. Međutim, isplata štednje sa predmetnih bankovnih računa ima

reperkuisije na protok deviza i tako utiče na monetarnu politiku za koju je Centralna banka, kao državna institucija, odgovorna.

205. S druge strane, u pogledu problema devizne štednje, Država je nastavila sa zakonodavnim aktivnostima nakon stupanja na snagu Sporazuma i Ustava Bosne i Hercegovine. Tako je Odlukom od 10. aprila 1996. godine potvrđena Odluka od 9. aprila 1995. godine, a kojom je propisano da "[d]evizna štednja građana deponovana kod bivše Narodne banke Jugoslavije zajedno sa kamatama na ovu štednju, riješavaće se donošenjem zakona o javnom dugu Bosne i Hercegovine ili na drugi način u sklopu ukupne konsolidacije duga Bosne i Hercegovine zajedno sa međunarodnom zajednicom". Država je 22. jula 1998. godine, odnosno 19. jula 1999. godine, usvojila Okvirni zakon o privatizaciji banaka i preduzeća, koji je samo formulisao određene opće principe u privatizaciji. Uprkos ovoj zakonodavnoj aktivnosti, a u skladu sa ustavnim obavezama Države, Dom je, u svojoj odluci o deviznoj štednji građana, *Poropat i drugi* (op. cit, tač. 164. et sequ), zaključio da je Država odgovorna za povredu člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, jer je propustila da preduzme određenu radnju i tako ostavila "štedište u situaciji u kojoj nije bilo pravne osnove po kojoj su oni mogli tražiti isplatu svoje štednje, bilo direktno od banaka ili indirektno od Države kroz plaćanje javnog duga". Ovakva situacija je nastavljena sve do oktobra 2003. godine, kada je Dom, u svojoj zadnjoj odluci *Đurković i drugi* (op. cit, tačka 204) u vezi sa štednim ulozima građana, zaključio:

[...] da Bosna i Hercegovina ostaje odgovorna za nalaz zajedničkog rješenja za problem starih bankovih računa. Bosna i Hercegovina je uključena u državne pregovore u vezi sa pitanjima kao što su odgovornosti banaka iz inostranstva (kao što su Ljubljanska banka i Unionbanka, bivša Jugobanka), prava ekonomske sukcesije, i druga pitanja koja utiču na imaoce deviznih štednih računa, uključujući i podnosiocima ovih prijava. Dom, radi toga, nalazi da su te prijave prihvatljive protiv Bosne i Hercegovine u vezi sa članom 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju.

206. Od 22. jula 1998. godine, odnosno 19. jula 1999. godine, zakonodavno stanje na terenu se nije mijenjalo. Država nije donosila nikakve zakone u vezi sa unutaršnjim dugom ili štednjom građana. Jedini zakon, koji je regulisao pitanje "državnog" duga, je Zakon o utvrđivanju i načinu izmirenja unutaršnjeg duga Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 44/04), iz kojeg očigledno proizilazi da Bosna i Hercegovina, tj. Država, ne podrazumijeva štednju građana kao svoj dug, već dug entiteta. Drugim riječima, sva aktivnost u pogledu "stare devizne štednje" građana prenesena je na entitete i Distrikt Brčko, koji su pitanje stare devizne štednje regulisali kroz relevantne zakone o unutaršnjem dugu. Na ovaj način, jasno je da se Država *de facto* i *de jure* odrekla obaveza koje su proizilazile iz legislative donesene od 1992-1999. godine, uključujući i obaveze iz Ustava Bosne i Hercegovine i Sporazuma.

207. Što se tiče samih obaveza Države, koje proizilaze iz legislative donesene od 1992-1999. godine, Država nije donijela niti jedan akt, kojim bi stavila van snage postojeću legislativu, a kojom je, u to vrijeme, direktno preuzela obaveze po osnovu stare devizne štednje. Problem bi mogao biti riješen primjenom principa *lex posterior derogat lex priori*, čime bi entiteti i Distrikt Brčko mogli preuzeti obavezu samostalnog garantovanja imovinskih prava po osnovu stare devizne štednje. Međutim, u ovom slučaju ne radi se samo o obavezi koja proizilazi iz "državnih" pozitivno-pravnih propisa, koji su derogirani donošenjem novih zakona, a koji regulišu istu materiju. Stara devizna štednja, nakon 14. decembra 1995. godine, predstavlja konstituisano imovinsko pravo u smislu člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, člana II/2/k) Ustava Bosne i Hercegovine, tj. člana 1. tačka 11. Sporazuma. Znači, radi se o pravima, koja su, s jedne strane, jasno definisana obavezama Države, a s druge strane, o pravima koja ne mogu biti derogirana i na niži teritorijalni nivo, na način na koji je to učinjeno. Iz navedenih razloga, potpuna derogacija bi mogla biti moguća da pravna pozicija podnosilaca prijava nije zaštićena Sporazumom i Ustavom Bosne i Hercegovine. Drugim riječima, Država se ne može osloboditi garantovanja poštivanja ovog prava njegovim prenosom, u smislu regulisanja i implementacije, na entitetske institucije, bez da obezbijedi dovoljno garanta za adekvatno rješavanje ovog pitanja na nižem nivou u skladu sa, između ostalog, standardima iz člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju.

208. Zašto je bitno da Država načelno reguliše pitanje stare devizne štednje? Komisija primjećuje da je Federacija Bosne i Hercegovine regulisala pitanje stare devizne štednje Zakonom o utvrđivanju i načinu izmirenja unutrašnjih obaveza Federacije Bosne i Hercegovine i Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o utvrđivanju i načinu izmirenja unutrašnjih obaveza Federacije Bosne i Hercegovine. Tim Zakonom, članom 2, "utvrđuje se sveobuhvatno izmirenje unutrašnjeg duga na način koji osigurava i podržava makroekonomsku stabilnost i fiskalnu održivost Federacije Bosne i Hercegovine". Republika Srpska je pitanje devizne štednje regulisala u Zakonu o utvrđivanju i načinu izmirenja unutrašnjeg duga Republike Srpske ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj 63/04). U članu 2. je navedeno da "[i]zmirenje unutrašnjeg duga vrši se u skladu sa odredbama ovog zakona na način koji obezbjeđuje i podržava makroekonomsku stabilnost i fiskalnu održivost Republike Srpske". Konačno, Distrikt Brčko je sopstvenim Zakonom o podmirenju obaveza po osnovu stare devizne štednje ("Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH", broj 27/04) regulisao pitanje isplate devizne štednje u gotovom novcu i obavezama, vodeći računa o makroekonomskoj stabilnosti Distrikta. Prema procjenama zakonodavaca entiteta i Brčko Distrikta, ukupan dug na ime stare devizne štednje u Distriktu Brčko iznosi 94 miliona konvertibilnih maraka, u Republici Srpskoj 774,9 miliona konvertibilnih maraka, dok se u Federaciji ukupan unutarnji dug procjenjuje na 1.858,9 miliona konvertibilnih maraka, od čega sigurno veliki dio otpada na staru deviznu štednju. Komisija je svjesna da je pitanje unutarnjeg duga veliko opterećenje za entitete. Njihova solventnost je interes Države, jer od toga direktno zavisi i moć Države, njena makroekonomska stabilnost. Država, s druge strane, ima obavezu da poštuje i brani princip državnog suvereniteta, što podrazumijeva i finansijsku samostalnost prema vani, ali i prema unutra. Odbrana suvereniteta Države (od čega zavisi i faktička moć prava na imovinu u konkretnim slučajevima) je takva obaveza, da Ustav Bosne i Hercegovine predviđa ne samo preduzimanje mjera u okviru datih joj nadležnosti, nego i sve ostale mjere, bez obzira čija je to konkretno nadležnost u Državi (član III/5.a) Ustava Bosne i Hercegovine). Drugim riječima, Država, u cilju odbrane forme i vrste svog političkog postojanja, može i mora preduzeti sve potrebne mjere. Prema tome, Država mora obezbijediti bezbjedno funkcionisanje svih nadležnih teritorijalnih cjelina u smislu budućih, uređenih dijelova finansijske privrede, koji će biti izloženi i u budućnosti velikim problemima i rizicima (na primjer, najava rješavanja problema restitucije). To se može postići samo na način da Država, zakonskim aktom, utvrdi principe za oba entiteta i Brčko Distrikt, a koji bi bili rezultat ekonomske analize makroekonomske stabilnosti Države u kontekstu postojećeg problema.

209. U vezi s tim, član III/1(d) Ustava Bosne i Hercegovine nadležno obavezuje Državu na polju monetarne politike. Štaviše, član VII. Ustava označava Centralnu banku Bosne i Hercegovine kao jedini nadležni organ za monetarnu politiku u cijeloj zemlji. Tačno je da Centralnoj banci nije dato ovlaštenje da reguliše rad banaka uopšte ili posebno deviznu štednju. Međutim, isplata štednje sa predmetnih bankovnih računa ide danas ne preko banaka, već direktno iz entitetskih budžeta, što ima reperkusije na protok novca i deviza i tako utiče na monetarnu politiku za koju je Centralna banka, kao državna institucija, odgovorna. Prema tome, bankovni sistem, osim Centralne banke Bosne i Hercegovine, nema ulogu u pitanju stare devizne štednje.

210. Član I/4. Ustava Bosne i Hercegovine obavezuje Državu da reguliše pitanje jedinstvenog tržišta u Bosni i Hercegovini, u koje spada, između ostalog, promet kapitala. Jedinstveno tržište i liberalizacija tržišta kapitala obuhvata isključenje svakog ograničenja, tj. ne samo diskriminirajućih mjera, nego i svih drugih mjera, koje bez obzira što nemaju diskriminirajući karakter opterećuju određene grupe više nego druge. Za Komisiju je neprihvatljivo da isto pitanje, za koje je Država odgovorna, i koje je bilo na isti način tretirano sve do donošenja entitetskih zakona o regulisanju ovog problema, uključujući Distrikt Brčko, postane regulisano na sasvim nejednak način. Tako, na primjer, Federacija Bosne i Hercegovine predviđa isplaćivanje, *inter alia*, u novcu u periodu od četiri godine (član 11. Zakona), dok dospijeće obveznica još nije regulisano. Republika Srpska je predvidjela druge modalitete novčane isplate (član 15. Zakona), dok obveznice imaju rok dospijeća do 30 godina (član 16. stav 1. tačka 1). Distrikt Brčko predvidio je rok od tri godine za novčanu isplatu (član 2. stav 1. Zakona), dok obveznice imaju rok dospijeća 25 godina (član 2. stav 2a. Zakona). Nejednako tretiranje je posljedica derogacije problema sa Države na entitete i Brčko Distrikt. Na taj način, različito zakonsko tretiranje će, pored zakona slobodnog tržišta, bitno i

direktno uticati na tržište obveznicama u Bosni i Hercegovini, kao jedinstvenom tržišnom prostoru. S druge strane, stara devizna štednja je bila, i principijelno ostala, državni problem. U vezi s tim, Komisija napominje da je država obavezna poštovati opći princip jednakosti u pravima, kako to propisuje Ustav Bosne i Hercegovine, i to ne samo naspram ustavnih prava, već svih prava koja su propisana zakonom. Pravo na jednakost je ustavno pravo i odnosi se na sva zakonska prava. Nijedan zakonodavac ne može biti oslobođen te obaveze. Komisija uvažava stav Države da je rješavanje ovog problema na nivou entiteta i Brčko Distrikta, u smislu njegove operacionalizacije i realizacije, optimalno rješenje. Međutim, Država mora dati garancije da su različita zakonska rješenja na nivoima entiteta i Brčko Distrikta neophodne mjere radi zaštite funkcionisanja finansijske privrede, monetarnog sistema, itd. Drugim riječima, Komisija uvažava stav Države da je opća ravnoteža u privredi veoma važan cilj Države. Međutim, različite mjere i različito tretiranje, koji utiču na jedinstveno tržište kapitala, su dozvoljeni ukoliko ispunjavaju pretpostavke principa proporcionalnosti (vidi presudu Suda za pravdu, predmet C-423/98, *Alfredo Albore*, Zbirka 2000, str. I-5965).

211. Država, dozvolivši da entiteti i Brčko Distrikt preuzmu operacionalizaciju i odgovornost za isplatu stare devizne štednje, nije dala niti jednu garanciju da će isplata, kako u novcu tako i u formi obveznica, biti realizovana. Komisija smatra da je neophodno da Država da određene garancije u tom smislu. Naime, po teoriji identiteta strana, Republike Bosne i Hercegovine i Bosne i Hercegovine, a koja jasno proizilazi iz člana I Ustava Bosne i Hercegovine, prema kojem Bosna i Hercegovina nastavlja svoje pravno postojanje po međunarodnom pravu kao država i tako nasljeđuje status bivše Republike Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina ima poziciju dužnika. Ne bi bilo u skladu sa principom pravne države, da se Država, kao dužnik, oslobodi u potpunosti svoje obaveze tako što bi se, preko svoje moći nadležnosti derogacije, oslobodila davanja garancija za ispunjenje obaveza u koje je ušla. Iz toga razloga, Komisija ne može prihvatiti garanciju koju daju entiteti, a pogotovo ne garanciju obezbjeđenja novca putem privatizacije javnih preduzeća, uzimajući u obzir dosadašnje rezultate iste. Konačno, davanje garancije bi omogućilo da se jača osjećaj postojanja principa kontinuiteta u smislu člana I Ustava Bosne i Hercegovine i dobre vjere u njega. Naime, podnosioci prijava, kao vjerovnici, u trenutku sklapanja pravnog posla sa državnim bankama, nisu bili opterećeni rizikom da će isplata njihove devizne štednje kad-tad propasti ili postati neutuživa. Stoga, Komisija smatra da je Država odgovorna da se ojača taj osjećaj dobre vjere u kontinuitet postojanja pravnog sistema.

212. Zbog svega navedenog, Komisija smatra da Država mora na određeni način regulisati navedenu problematiku, od čega će direktno zavisiti i uspjeh predviđenog modaliteta isplate stare devizne štednje. Komisija smatra da Država nije obavezna u potpunosti regulisati ova pitanja. Ipak, načelno regulisanje ovih pitanja, a prije svega, pitanje davanja garancije za isplatu od strane određene relevantne međunarodne institucije kapitala, ujednačavanje standarda na teritoriji cijele Države, vodeći računa o ostvarivanju jedinstvenog tržišta u Bosni i Hercegovini i makroekonomskoj stabilnosti Države, će voditi ka tome da pravo na imovinu ne bude ugroženo u budućem periodu, tj. da zakonska regulativa ispunji standarde koji su nametnuti pozitivnom obavezom za Državu, a koja proizilazi iz člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju. Komisija napominje da je zakonodavac najkompetentniji, uzimajući u obzir praktična stanovišta, da odluči koja su to pitanja na terenu, koja se načelno moraju uzeti u obzir, a koja pitanja mogu biti predmet daljnje razrade na nivou entiteta, predmet operacionalizacije i realizacije sistema kroz entitetsku podršku.

213. S obzirom da Država, Bosna i Hercegovina, nije donijela određeni okvirni zakon, kojim bi načelno regulisala ova pitanja, Komisija smatra da je Bosna i Hercegovina propustila da djelotvorno zaštititi pravo na imovinu podnosilaca prijava, čime je povrijedila svoje pozitivne obaveze koje proizilaze iz člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju.

B.1.c. Navodne povrede od strane Republike Srpske

214. Komisija, prije svega, ponavlja da se u predmetnim slučajevima radi o imovini podnosilaca prijava. Prema tome, Komisija mora utvrditi da li se postojećom zakonskom regulativom Republika

Srpska miješa u ta prava tako da to uključuje zaštitu člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju? Osim toga, Komisija mora ispitati, ako se radi o miješanju u to pravo, da li je miješanje opravdano prema tom članu?

B.1.c.1. Da li se radi o miješanju Republike Srpske u pravo na imovinu podnosilaca prijava i, ako je odgovor afirmativan, da li se ono sastoji u "kontroli" ili "lišenju" prava na imovinu?

215. Prema stanju spisa, a uzimajući u obzir postojeću zakonsku regulativu, zahtjev podnosilaca prijava odnosi se na isplatu iznosa stare devizne štednje, uključujući pripadajuće kamate.

216. U odluci *Azra Kugić i drugi (op. cit, tač. 151. et sequ)* Dom je naveo:

Dom smatra da primarna ograničenja pristupa podnosilaca prijava njihovoj staroj deviznoj štednji leže u Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o deviznom poslovanju, te Zakonu o početnom bilansu stanja u postupku privatizacije državnog kapitala u bankama. Čini se da je svrha člana 137a. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o deviznom poslovanju da se otpišu ugovorne obaveze banaka prema imalcima stare devizne štednje, a ovaj zaključak potvrđuju i čl. 6, 8. i 20. Zakona o početnom bilansu stanja. Zakon o odlaganju se takođe upliće u imovinska prava podnosilaca prijava. Razmotrivši ovo zakonodavstvo, Dom je zaključio da uplitanje u imovinska prava podnosilaca prijava radi toga jeste u skladu sa domaćim zakonom [...].

Dom dalje zaključuje da su zakonske mjere, koje je preduzela Republika Srpska, bile u skladu sa opštim interesom. U vezi s tim, Dom zapaža ekonomske teškoće Republike Srpske i njenog bankarskog sistema. Dom posebno zapaža izjavu OHR-a da stara devizna štednja u Republici Srpskoj iznosi približno 1,7 milijardi KM, što je jednako polovini bruto domaćeg proizvoda Republike Srpske, a što je 1,5 puta veći iznos od godišnjeg budžeta Republike Srpske [...]. U ovim okolnostima, čini se razumnim za Republiku Srpsku da problem stare devizne štednje pokuša riješiti kroz postupak privatizacije. Jasno je da je u opštem interesu da se potraživanja imovine podnosilaca prijava pokušaju riješiti na način osmišljen tako da se ekonomija i bankarski sistem zaštite od kolapsa. Tako Dom zaključuje da uplitanje nastalo relevantnim zakonodavstvom Republike Srpske ima korisnu svrhu.

U postupku privatizacije, potraživanja stare devizne štednje građana su upisana na jedinstveni račun građana i mogu se pretvoriti u: (1) vaučere koji važe za djelimični otkup stanova na kojima postoji stanarsko pravo; ili (2) kupone koji vrijede za kupovine u privatizaciji preduzeća u državnom vlasništvu ili poslovnih prostora. Učešće je čisto dobrovoljno. Imalci stare devizne štednje bi mogli odabrati da djelimično ili potpuno pretvore svoju ušteđevinu i da iskoriste privatizacijske mogućnosti ili da prodaju svoje kupone na sekundarnom tržištu. Umjesto toga, imaju opciju da ih zadrže u sadašnjem obliku, u nadi da će u budućnosti moći realizovati isplatu u gotovini. Dom zapaža nekoliko pozitivnih aspekata postupka privatizacije u Republici Srpskoj koji se odnose na stare devizne štediša. Prvo, program je dobrovoljan i nudi štedišama izbor u načinu postupanja sa svojim računima [...]. S obzirom na vladajuću ekonomsku situaciju u zemlji Dom je mišljenja da je radnjama Republike Srpske u pogledu stare devizne štednje uspostavljena pravična ravnoteža između opšteg interesa i zaštite individualnih prava podnosilaca prijava.

217. Komisija ističe da se od vremena donošenja ovih zaključaka situacija promijenila utoliko što je na snazi novi zakonski okvir, koji reguliše pitanje stare devizne štednje. Međutim, vlasnici stare devizne štednje još uvijek nisu dobili isplatu svoje devizne štednje. Naime, Republika Srpska je 29. juna 2004. godine usvojila Zakon o izmirenju unutrašnjeg duga, kojim je predviđen poseban

modalitet isplate stare devizne štednje, dok je članom 13. stavom 1. ovog Zakona predviđeno da se obračunata neisplaćena ili neiskorištena kamata na staru deviznu štednju od 1. januara 1992. godine otpisuje u cijelosti.

218. Zakon o izmirenju unutrašnjeg duga predviđa da će se dio obaveza po osnovu stare devizne štednje, u iznosu od 16 miliona KM, izmiriti isplatom u gotovini svakom vlasniku stare devizne štednje, do 100 KM, prilikom postupka verifikacije. Prije ove isplate pojedinačna potraživanja će se verifikovati na način predviđen ovim Zakonom. Nadalje, navedenim Zakonom je predviđeno da će dio obaveza po osnovu stare devizne štednje, u iznosu od 39,1 milion KM, izmiriti isplatom u gotovini svakom vlasniku stare devizne štednje do 1.000 KM, u periodu od četiri godine, sa početkom u fiskalnoj 2004. godini. Stavom 6. člana 15. ovog Zakona je predviđeno da će Vlada Republike Srpske u roku do 90 dana od dana stupanja na snagu ovog Zakona donijeti akt kojim će odrediti dinamiku i visinu gotovinske isplate. Preostale obaveze, koje nisu isplaćene na navedeni način, u iznosu od 719,8 miliona KM, izmiriće se emisijom dugoročnih obveznica sa rokom dospijeaća do 30 godina, isplatom u deset jednakih godišnjih rata počev od devete godine prije kranjeg datuma dospijeaća i bez kamate. Članom 13. stavom 3. Zakona o izmirenju unutrašnjeg duga predviđeno je da, ukoliko su obaveze po osnovu stare devizne štednje, verifikovane u skladu sa ovim Zakonom, veće od iznosa utvrđenog u članu 11. Zakona (774,9 miliona KM) razlika se otpisuje srazmjernim umanjnjem pojedinačnih obaveza i ne predstavlja obavezu Republike Srpske.

219. Komisija, nadalje, uviđa da izvršenje pravosnažnih presuda, donesenih u vezi sa starom deviznom štednjom još nije počelo.

220. Na osnovu izloženog, Komisija zaključuje da je Republika Srpska nastavila sa uplitanjem u imovinska prava pojedinih štediša, uključujući i konkretne podnosiocce prijava.

221. Za Komisiju ostaje da preispita kakva je priroda ovog miješanja u pravo na imovinu. S jedne strane, Komisija primjećuje da nikada nije bilo *de iure* lišenja ovog imovinskog prava (vidi, na primjer, *op. cit, Poropat i drugi*, tačka 78. – mišljenje OHR-a, kao *amicus curiae*, zakonsku regulativu Republike Bosne i Hercegovine i Bosne i Hercegovine, tačku 88. *et sequ.* iste Odluke). Međutim, Evropski sud za ljudska prava je u svojoj dugogodišnjoj praksi naglasio da *de facto* lišenje imovine ne pretpostavlja, tj. ne uslovljava bilo koji formalni akt lišenja imovine. Ono obuhvata državne mjere, koje zbog svojih teških reperkusija na pravo na imovinu, imaju istu posljedicu kao i formalni akt lišenja imovine (na primjer, eksproprijacija). Jurisprudencija, pri tome, stavlja akcent na pitanje da li postoji bilo kakva korist od "preostalog" prava na imovinu nakon takvih državnih mjera. U razgraničenju prema "kontroli korištenja prava na imovinu" (stav 2. člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju), postavlja se pitanje da li postoji opravdana vjera u mogućnost daljnjeg korištenja prava na imovinu, bez miješanja države u bilo kojoj formi (vidi, na primjer, presude Evropskog suda za ljudska prava, *Sporrong i Lönnroth protiv Švedske*, od 23. septembra 1982. godine, Serija A, broj 52, st. 70-73; *Allan Jacobson protiv Švedske*, od 25. oktobra 1989. godine, Serija A, broj 163, stav 54; *Fredin protiv Švedske*, od 18. februara 1991. godine, Serija A, broj 192, st. 46. i 52. *et sequ.*, itd).

222. Gledajući retrospektivno konkretnu situaciju oko stare devizne štednje, Komisija bi mogla zaključiti da se radi o *de facto* lišenju imovine. Naime, dugogodišnja nemogućnost da vlasnici stare devizne štednje dođu do realizacije svoga prava na imovinu, s jedne strane, a propali pokušaji Države da donese i implementira određene zakone, s druge strane, vode ka ovakvom zaključku (uporedi presudu Evropskog suda za ljudska prava, *Papmichalopoulos protiv Grčke*, od 24. juna 1993. godine, Serija A, broj 260-B, tač. 43-45). Ipak, u svjetlu novih zakonskih rješenja, Komisija smatra da se može opravdano očekivati da Republika Srpska isplati deviznu štednju u okvirima predviđenog modaliteta. Iz toga razloga, Komisija smatra da ovaj slučaj, nakon donošenja novog Zakona, pokreće pitanje "kontrole" prava na imovinu u smislu stava 2. člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju.

223. Na ovaj zaključak ne utiče ni činjenica da Zakon o izmirenju unutrašnjeg duga različito

tretira pitanje kamata od pitanja glavnice. Naime, Zakon ne lišava podnosiocima prijava glavnice, već predviđa određene modalitete njene isplate. Komisija zaključuje da zakonski *modus operandi* u vezi sa glavnicom jasno pokreće pitanje kontrole prava na imovinu. Kamate, s druge strane, iako mogu biti predmet pojedinačnog utuženja, te uprkos činjenici da kamate dospijevaju i zastarjevaju sa posebnim rokovima, one se moraju principijelno posmatrati kao sporedni zahtjev u odnosu na zahtjev za isplatu glavnice, te zajedno čine cjelinu (čl. 372, 399. *et sequ*, 1045. Zakona o obligacionim odnosima). Komisija je svjesna da se radi o periodu od 1. januara 1992. godine. Prema tome, lišavanje prava na kamatu, za period duži od 12 godina, sigurno predstavlja značajno ograničenje navedenog prava. Ipak, u svjetlu rečenog, Komisija će tretirati ovo pitanje zajedno sa pravom na glavnice kao pitanje miješanja u pravo na imovinu od strane Republike Srpske u smislu njegove kontrole – član 1. stav 2. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju. Komisija napominje da ovaj zaključak nema suštinskog uticaja na konačni ishod predmeta.

B.1.c.2. Da li je miješanje opravdano?

224. Kao što je navedeno, prema jurisprudenciji Evropskog suda za ljudska prava, član 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju obuhvata tri različita pravila. Prvo, koje je izraženo u prvoj rečenici prvog stava i koje je generalne prirode, izražava princip mirnog uživanja u imovini. Drugo pravilo, u drugoj rečenici istog stava, pokriva lišavanje imovine i podvrgava ga izvjesnim uslovima. Treće, sadržano u drugom stavu, dozvoljava da države potpisnice imaju pravo, među ostalim, da kontrolišu korištenje imovine u skladu sa općim interesom, sprovođenjem takvih zakona koje smatraju potrebnim u tu svrhu (*loc. cit*, *Sporrong i Lönnroth protiv Švedske*, stav 61; vidi, takođe, i *Scollo protiv Italije*, od 28. septembra 1995. godine, Serija A, broj 315-C, stav 26. sa daljnjim uputama). Svako miješanje u pravo prema drugom ili trećem pravilu mora biti predviđeno zakonom, mora služiti legitimnom cilju, mora uspostavljati pravičnu ravnotežu između prava nosioca prava i javnog i općeg interesa. Drugim riječima, opravdano miješanje se ne može nametnuti samo zakonskom odredbom koja ispunjava uslove vladavine prava i služi legitimnom cilju u javnom interesu, nego mora, takođe, održati razuman odnos proporcionalnosti između upotrijebljenih sredstava i cilja koji se želi ostvariti. Miješanje u pravo ne smije ići dalje od potrebnog da bi se postigao legitiman cilj, a nosioci imovinskih prava se ne smiju podvrgavati proizvoljnom tretmanu i od njih se ne smije tražiti da snose prevelik teret u ostvarivanju legitimnog cilja (vidi Odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, *U 83/03*, od 22. septembra 2004. godine, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 60/04, tačka 49).

B.1.c.2.a. Miješanje predviđeno zakonom?

225. Miješanje je zakonito samo ako je zakon koji je osnova miješanja (a) dostupan građanima, (b) toliko precizan da omogućava građanima da odrede svoje postupke, (c) u skladu sa principom pravne države, što znači da sloboda odlučivanja koja je zakonom data izvršnoj vlasti ne smije biti neograničena, tj. zakon mora obezbijediti građanima adekvatnu zaštitu protiv proizvoljnog miješanja (*op. cit*, *Sunday Times protiv Velike Britanije*, stav 49; *op. cit*, *Malone protiv Velike Britanije*, st. 67. i 68). Sud je istakao da su u mnogim zakonima neizbježno upotrijebljeni termini koji su, u većem ili manjem opsegu, dvosmisleni ili neodređeni i čija je interpretacija i primjena pitanje prakse (vidi presudu Evropskog suda za ljudska prava, *Silver i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, od 25. marta 1983, Serija A, broj 18, stav 89).

226. Komisija ne sumnja da Zakon vezan za ovaj predmet ispunjava standarde u smislu Evropske konvencije (vidi Odluku o prihvatljivosti i meritumu *Doma, M.P. i drugi protiv Federacije Bosne i Hercegovine*, CH/02/8202, st. 144 i dalje).

B.1.c.2.b. Miješanje u javnom interesu

227. Podnosioci prijava, iako nisu *explicite* naveli, smatraju da je miješanje, tj. kontrola njihovog prava na imovinu, neproporcionalno. Udruženje za zaštitu deviznih štediša u Bosni i Hercegovini, u svojstvu *amicus curiae*, smatra da Država nema interes, niti ga je navela u svojim aktima. Osim toga, ovo Udruženje smatra da se Republika Srpska, nesavjesnim ponašanjem prema vlastitoj

imovini, ne može pozivati na javni interes. Republika Srpska, u svom odgovoru, navodi da je donošenje ovakvih zakonskih rješenja neophodno da se spriječi kolaps bankovnog sistema, te da je Entitet morao voditi računa o makroekonomskoj stabilnosti i fiskalnoj održivosti Entiteta.

228. Komisija smatra da su ciljevi postojećih zakonskih rješenja opravdani – sprečavanje kolapsa bankovnog sistema, makroekonomska stabilnost i fiskalna održivost Entiteta.

B.1.c.2.c. Uspostavljanje pravične ravnoteže između prava nosioca prava i javnog interesa (proporcionalnost)

229. U odluci *Azra Kugić i drugi*, koja je uručena 10. oktobra 2003. godine, Dom je zaključio da zakonima o privatizaciji Republike Srpske nije došlo do uplitanja u prava podnosioca prijave po članu 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju. Dom je u ovoj odluci utvrdio da je radnjama Republike Srpske u pogledu stare devizne štednje uspostavljena pravična ravnoteža između opšteg interesa i zaštite individualnih prava podnosioca prijave, jer je podnosiocima prijave omogućeno da u postupku privatizacije iskoriste dio svoje devizne štednje, te da na taj način ostvare neka svoja imovinska prava u vezi sa potraživanjem stare devizne štednje. Komisija zapaža da je Dom, prilikom donošenja odluke *Azra Kugić i drugi*, razmatrao, prije svega, zakone o privatizaciji Republike Srpske. U tom smislu, Komisija ističe da su od ukupno četiri predmeta koji su bili obuhvaćeni pomenutom odlukom, u tri predmeta podnosioci prijave učestvovali u procesu privatizacije sa jednim dijelom svoje stare devizne štednje, tj. iskoristili su dio svoje stare devizne štednje za kupovinu stanova, odnosno akcija državnih preduzeća u postupku privatizacije, ili su u postupku pred Domom izrazili namjeru da to učine. Prema tome, Komisija zaključuje da je, u pogledu ovih predmeta, sasvim opravdan i razumljiv stav koji je zauzeo Dom.

230. Međutim, u pomenutoj odluci Dom je, u odnosu na predmet broj CH/00/5893, zaključio da je Republika Srpska povrijedila pravo podnosioca prijave na mirno uživanje imovine prema članu 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, jer nije donijela nijedan "poseban propis niti zakon o restituciji kojim bi regulisala potraživanja stare devizne štednje za lica koja nisu državljani Republike Srpske". Takođe, Dom je u navedenoj odluci utvrdio da je Republika Srpska, uspostavljanjem sistema privatizacije kojim je građane koji nisu državljani Republike Srpske, a koji imaju ista imovinska prava na svoje štedne uloge, stavila u nejednak položaj u ostvarivanju tih prava, diskriminirala podnosioca prijave, u predmetu broj CH/00/5893, u uživanju njegovih imovinskih prava zagwarantovanih članom 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju. Osim toga, Komisija napominje da je Dom, osim nekoliko pozitivnih aspekata postupka privatizacije u Republici Srpskoj, u pomenutoj odluci istakao i nekoliko negativnih strana ovog postupka. Tako, Dom je istakao da ne postoje zakonske odredbe koje dozvoljavaju pojedincu da raspoláže svojom ušteđevinom na bilo koji drugi način, osim da je pretvori u privatizacijske kupone ili vaučere. Prema tome, imalac stare devizne štednje može nešto dobiti u postupku privatizacije samo pretvaranjem svoje devizne štednje u privatizacijske kupone ili vaučere, odnosno prodajom na sekundarnom tržištu.

231. Cca. 2 godine nakon donošenja navedene odluke Doma, zakonodavna situacija u pogledu regulisanja potraživanja stare devizne štednje u Republici Srpskoj se znatno izmijenila. Novo zakonodavno rješenje, s jedne strane, u potpunosti izjednačava državljane i ne-državljanje Republike Srpske u vezi sa starom deviznom štednjom, a, s druge strane, predviđa sasvim novi *modus* za isplatu stare devizne štednje. Iz ovog razloga, odluka *Azra Kugić i drugi* je pravno opsoletna u citiranim argumentima.

232. Zbog svega navedenog, za Komisiju se postavlja pitanje kakvo je to novo zakonsko rješenje? Komisija, prije svega, napominje da je 29. juna 2004. godine usvojen Zakon o izmirenju unutrašnjeg duga, kojim je Republika Srpska preuzela obaveze po osnovu stare devizne štednje ostvarene u najnižim poslovnim jedinicama banaka na svojoj teritoriji, kao dio svog unutrašnjeg duga. Zakonom je izričito propisano da će se metod i visina isplata u gotovini vršiti na način koji osigurava i podržava makroekonomsku stabilnost i fiskalnu održivost Republike Srpske. Nadalje, Vlada Republike Srpske je na sjednici od 7. jula 2005. godine donijela Uredbu o verifikaciji stare

devizne štednje, kojom su operacionalizirane odredbe o verifikaciji stare devizne štednje Zakona o izmirenju unutrašnjeg duga. Republika Srpska je navela da nova zakonska rješenja uspostavljaju u potpunosti princip proporcionalnosti kontrole prava na imovinu.

233. Komisija priznaje napore Republike Srpske da nastoji da Zakonom o izmirenju unutrašnjeg duga iznađe rješenja prihvatljiva za podnosiocima prijave, odnosno, da nastoji postići pravičnu ravnotežu između općeg interesa i pojedinačnog tereta podnosioca prijave. Međutim, Komisija zapaža da nova zakonska rješenja predstavljaju samo okvir na osnovu kojeg treba utvrditi jasan model isplata devizne štednje podnosioca prijave. Prema tome, postojeći zakonski okvir još uvijek ne daje jasnu i dovoljno izvjesnu pravnu situaciju u pogledu konačnog rješenja problema, što dovodi do miješanja u prava podnosioca prijave od strane Republike Srpske. Komisija je došla do ovog zaključaka iz sljedećih razloga:

234. Prvo pitanje, koje se nameće u ovom kontekstu, jeste pitanje verifikacije iznosa stare devizne štednje. Drugim riječima, radi se o verifikaciji "građanskog prava". Članom 12. stavom 1. Zakona o izmirenju unutrašnjeg duga predviđeno je da će Vlada Republike Srpske u roku do 90 dana od dana stupanja na snagu ovog zakona donijeti akt kojim će se regulisati bliži uslovi, postupak i rokovi pojedinačne verifikacije obaveza po osnovu stare devizne štednje deponovane u najnižim poslovnim jedinicama banaka (filijalama) na teritoriji Republike Srpske. Ovaj Zakon je stupio na snagu 7. jula 2004. godine.

235. Vlada Republike Srpske je 7. jula 2005. godine donijela Uredbu o verifikaciji stare devizne štednje, kojom je utvrđeno da "[v]erifikaciju stare devizne štednje obavlja Agencija za posredničke, informatičke i finansijske usluge a.d. Banja Luka". Članom 6. ove Uredbe predviđeno je da je vlasnik stare devizne štednje dužan da u roku od 90 dana od dana početka postupka verifikacije, lično ili putem ovlaštenog punomoćnika, preda zahtjev za verifikaciju stare devizne štednje neposredno u poslovnim jedinicama APIF-a u mjestu filijale banke gdje je stara devizna štednja bila deponovana ili u poslovnoj jedinici APIF-a najbližoj mjestu prebivališta vlasnika stare devizne štednje. Uz zahtjev za verifikaciju, vlasnik stare devizne štednje je, između ostalog, APIF-u dužan podnijeti originalnu deviznu štednu knjižicu, odnosno pravosnažno rješenje o nasljeđivanju, ako je stara devizna štednja stečena nasljeđivanjem. Članom 8. Uredbe o verifikaciji stare devizne štednje je predviđeno da iznos stare devizne štednje, verifikovan u skladu sa ovom Uredbom, APIF evidentira u deviznoj štednoj knjižici i u registru stare devizne štednje nakon usklađivanja stanja devizne štednje na deviznoj knjižici, odnosno računu stare devizne štednje sa stanjem u evidenciji APIF-a preuzetom od poslovnih banaka. O izvršenoj verifikaciji APIF izdaje deviznom štediši zvanični akt u formi potvrde. APIF vrši provjeru podataka iz dokumentacije podnesene od strane vlasnika stare devizne štednje u saradnji sa nadležnim organima. Podatke o iznosu stare devizne štednje verifikovane u skladu sa Zakonom o izmirenju unutrašnjeg duga i Uredbom o verifikaciji stare devizne štednje APIF je dužan dostavljati Ministarstvu finansija Republike Srpske – Sektoru za Trezor i upravljanje dugom.

236. Komisija napominje da od postupka verifikacije direktno zavisi postojanje ili nepostojanje prava na imovinu. Uredbom o verifikaciji stare devizne štednje predviđeno je da će APIF donijeti zaključak o odbacivanju zahtjeva za verifikaciju ako iz dobijene dokumentacije nije moguće izvršiti verifikaciju iznosa stare devizne štednje, odnosno ako, u ostavljenom roku, vlasnik stare devizne štednje ili njegov punomoćnik, ne dostave dopunu relevantne dokumentacije. Protiv zaključka o odbacivanju zahtjeva za verifikaciju dopuštena je žalba Komisiji za verifikaciju stare devizne štednje, kao drugostepenom organu. Komisija za verifikaciju stare devizne štednje se sastoji od pet članova koje imenuje Vlada Republike Srpske od predstavnika Ministarstva finansija, APIF-a, banke kod koje je stara devizna štednja bila deponovana, Ministarstva pravde i Glavne službe za reviziju javnog sektora Republike Srpske. Takođe, propisano je da su APIF i Komisija za verifikaciju stare devizne štednje, u postupku verifikacije stare devizne štednje, dužni postupati po Zakonu o opštem upravnom postupku.

237. Međutim, uprkos naporima Vlade Republike Srpske da donese ove akte i ispoštuje zakonske obaveze, Komisija ima određene primjedbe u vezi sa podzakonskim aktima u kontekstu

predmetnih slučajeva. Naime, svaki vlasnik stare devizne štednje mora imati obezbijedeno pravo da aktivno učestvuje u tom postupku. U tom smislu, Zakon mora jasno definisati tijelo koje će vršiti verifikaciju u smislu člana 6. Evropske konvencije. Ono ne mora biti sudsko tijelo. Naime, verifikacija se može vršiti i od strane upravnih organa. Međutim, u tom slučaju, postupak verifikacije mora, barem u jednoj instanci, imati karakter sudskog postupka pred "tribunalom", u smislu člana 6. Evropske konvencije. U Republici Srpskoj, Uredbom o verifikaciji stare devizne štednje jasno je predviđeno koje tijelo će vršiti verifikaciju, te je obezbijedeno da svaki vlasnik stare devizne štednje aktivno učestvuje u postupku verifikacije. Naime, citiranom Uredbom o verifikaciji stare devizne štednje određeno je da verifikaciju obavlja APIF, te da je Komisija za verifikaciju stare devizne štednje drugostepeni organ, nadležan za postupanje po žalbama vlasnika stare devizne štednje protiv zaključaka APIF-a o odbacivanju zahtjeva za verifikaciju. Međutim, Komisija zapaža da verifikacija mora biti okončana, u slučaju spora oko faktičkih ili pravnih pitanja, pred nezavisnim i nepristranim tijelom, koje bi dalo konačno mišljenje u smislu postojanja ili nepostojanja, visine i drugih važnih pitanja oko stare devizne štednje. Tu spada i pitanje konverzije deviza. Pored toga, "tribunal" ne smije biti vezan utvrđenim činjenicama upravnog organa, već mora imati mogućnost da sam preispita činjenice relevantne za svaki pojedini slučaju (u pogledu obaveze sudske zaštite u vezi sa starom deviznom štednjom i nadležnostima takvog tijela vidi *mutatis mutandis* Odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, *U 19/00*, od 4. maja 2001. godine, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 27/01, tačka 23; presude Evropskog suda za ljudska prava, *Iatridis protiv Grčke*, od 25. marta 1999. godine, stav 58, Izvještaji o presudama i odlukama 1999-II; *Hentrich protiv Francuske*, od 22. septembra 1994. godine, Serija A, broj 296-A, stav 42; u pogledu karaktera "tribunala", pojmu nezavisnosti i nepristrasnosti, vidi Odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, *U 47/03*, od 15. juna 2004. godine, tačka 23, sa daljnjim uputama na praksu Evropskog suda za ljudska prava). Prema tome, Komisija zapaža da je Vlada Republike Srpske propustila da oformi jedno takvo tijelo, koje bi činilo "tribunal" u smislu člana 6. Evropske konvencije, a koje bi, u slučaju spora oko potvrde o izvršenom verificiranju potraživanja, omogućilo imaćima stare devizne štednje da preispitaju potvrdu u materijalno-pravnom smislu u skladu sa standardima pravičnog postupka. S druge strane, tužena strana nije jasno odredila da je moguće voditi upravni spor pred nadležnim sudom, čime bi se ispunili standardi Evropske konvencije. U vezi sa institucionalnom zaštitom u postupku verifikacije, Komisija preporučuje, u cilju zaštite djelotvornog sudskog sistema, da se verifikacionom tijelu Entiteta omogući posjedovanje karakteristika "tribunala", kako se redovni sudovi (ili oni u upravnim sporovima) ne bi opterećivali eventualnim problemima mnogobrojnih imalaca stare devizne štednje u postupku verifikacije.

238. Drugo pitanje se odnosi na procesna prava u postupku verifikacije. Komisija je, prije svega, zabrinuta, a što je u svom mišljenju *amicus curiae*, Udruženje za zaštitu štediša u Bosni i Hercegovini, takođe istakao, za eventualne probleme oko utvrđivanja stare devizne štednje. Članom 8. Uredbe o verifikaciji stare devizne štednje predviđeno je da APIF evidentira iznos stare devizne štednje u deviznoj štednoj knjižici i u registru stare devizne štednje nakon usklađivanja stanja devizne štednje na deviznoj knjižici, odnosno računu stare devizne štednje sa stanjem u evidenciji APIF-a preuzetom od poslovnih banaka. Članom 14. Uredbe o verifikaciji stare devizne štednje utvrđena je obaveza banaka da sarađuju sa Ministarstvom finansija Republike Srpske, APIF-om i Komisijom za verifikaciju stare devizne štednje. Međutim, navedenom Uredbom nije preciziran način na koji se ova saradnja treba ostvariti. U tom smislu, Komisija zapaža da, turbulentnim promjenama u bankovnom sistemu, podaci o imaćima stare devizne štednje mogu biti nedostupni. Ovo, štaviše, zbog činjenice da su komercijalne banke, u principu, oslobođene izmirenja duga po osnovu stare devizne štednje, čime se kod njih gubi osjećaj odgovornosti prema obavezi čuvanja podataka. Konačno, ne smije se zanemariti činjenica da su mnogim vlasnicima stare devizne štednje nestale, izgorile ili na drugi način uništene štedne knjižice, kao osnovni dokument i "ugovor" u obligaciono-pravnom smislu. Zbog toga, Entitet mora, s jedne strane, jasno predvidjeti pozitivnu obavezu banaka u tom smislu, a, s druge strane, obezbijediti pravo pristupa informacijama imalaca stare devizne štednje. Komisija napominje da se radi o posebno osjetljivoj grupi građana, u velikom broju, penzionerima lošeg imovnog stanja, koji se u postupku verifikacije ne smiju dodatno opteretiti administrativnim troškovima. Osim toga, ratna događanja u Bosni i Hercegovini dovela su do toga da je veliki broj građana napustio domicilni entitet ili, štaviše, Državu. Iz toga razloga, veoma je važan medijski istup nadležnih u Entitetu, transparentnost i

reduciranje troškova na minimum kod postupka verifikacije. Što se tiče samih procesnih prava, za Komisiju nije sporno da "verifikaciono tijelo" predvidi *ex officio* postupak verifikacije, čak i bez procesnog učešća imaoća devizne štednje. Međutim, ono mora promptno obavijestiti vlasnika devizne štednje o rezultatu verifikacije, kako bi se vlasnik stare devizne štednje mogao aktivno uključiti u odbranu svojih imovinskih prava pred "tribunalom" u smislu ranih tačaka ove Odluke. Samo na taj način, neće doći do povrede prava na djelotvoran pristup sudu u smislu člana 6. stava 1. Evropske konvencije (u tom smislu vidi presudu Evropskog suda za ljudska prava, *Airey protiv Irske*, od 9. oktobra 1979. godine, Serija A, broj 32, stav 25; Odluku o prihvatljivosti i meritumu Komisije, *CH/98/240, I.D. protiv Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine*, od 8. februara 2005. godine, tačka 113. *et sequi*).

239. S druge strane, Komisija zapaža da je, prema Zakonu o izmirenju unutrašnjeg duga, koji je stupio na snagu 7. jula 2004. godine, Vlada Republike Srpske trebala donijeti akt kojim će se regulisati bliži uslovi, postupak i rokovi pojedinačne verifikacije obaveza po osnovu stare devizne štednje u roku do 90 dana od dana stupanja na snagu ovog Zakona. Ovaj akt, Vlada Republike Srpske je donijela 7. jula 2005. godine, dakle osam mjeseci nakon predviđenog roka.

240. Prema Pozivu za verifikaciju stare devizne štednje, koji je Ministarstvo finansija Republike Srpske objavilo u medijima 12. jula 2005. godine, verifikacija stare devizne štednje se vrši u svim poslovnim prostorijama APIF-a u periodu od 10. avgusta 2005. do 10. novembra 2005. godine.

241. Osim toga, niti samim Zakonom o izmirenju unutrašnjeg duga, niti podzakonskim aktima (Uredbom o verifikaciji stare devizne štednje), nije pravno definisan pojam "verifikacije", kao takav. Ovakvo pravno stanje opravdano izaziva konfuziju kod imalaca prava u vezi s njihovim obavezama. Prema tome, Komisija naglašava da zakonski rok za verifikaciju, na cijeloj teritoriji Države mora biti jedinstven, jer je to jedan od ključnih elemenata da bi se prava na deviznu štednju tretirala jedinstveno na državnom nivou. Osim toga, zbog trenutne nejasne zakonske situacije, a radi poštovanja principa pravne sigurnosti u smislu člana 1/2. Ustava Bosne i Hercegovine, zakon ili podzakonski akti moraju jasno definisati pojam "verifikacije", uključujući obrazloženje da se ne radi o raskidanju ugovornih odnosa sa "starim deviznim štedišama", već o nužnom tehničkom sredstvu, neophodnom da se utvrde tačni iznosi njihove devizne štednje. Prema tome, tužena strana, pored usaglašavanja svih akata u pogledu rokova i upotrebljivanih zakonskih pojmova, mora, s jedne strane, započeti verifikaciju, a, s druge strane, prilagoditi svoja zakonska rješenja državnom zakonu, koji će biti donesen.

242. S druge strane, Komisija uviđa pozitivan pomak u pogledu javnog istupa nadležnih organa, s obzirom da su nadležni entiteti i Brčko Distrikt, u toku jula 2005. godine, putem medija, ukazali nosiocima stare devizne štednje na njihova prava i obaveze u postupku verifikacije. Komisija smatra da se obaveza informisanja mora nastaviti u narednom periodu, sve dok se problem stare devizne štednje ne okonča, a najranije, do ispunjenja svih obaveza tuženih strana iz Odluke Komisije u predmetu *Besarović i drugi*. Komisija ovaj zaključak smatra pozitivnom obavezom, koja proizilazi iz člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju.

243. Na kraju, a u vezi sa pravima nosilaca prava na staroj deviznoj štednji, kojima su nadležni sudovi utvrdili pravosnažno njihova prava, Komisija napominje da je Entitet u obavezi da izvrši sve takve presude. Ovo je imperativ vladavine prava, u smislu člana 1/2 Ustava Bosne i Hercegovine. Ovaj princip ima prednost nad činjenicom da su pojedini sudovi odbili da procesuiraju određene zahtjeve imalaca prava na staroj deviznoj štednji, čime se stvorio različit tretman kod iste grupe nosilaca prava. U tom smislu, Komisija podržava stav Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u svom predmetu (odluke Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, *U 21/02*, od 26. marta 2004. godine, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 18/04, tačka 40; *AP 288/04*, od 17. decembra 2004. godine, tačka 27. *et sequi*).

244. Treće pitanje se odnosi na otpis kamata od 1. januara 1992. godine (član 13. stav 1. Zakona) i na modalitet isplate stare devizne štednje. Komisija je već navela da je dio unutrašnjeg duga, koji se odnosi na staru deviznu štednju, veliko opterećenje za Državu i njene teritorijalne

cjeline. Komisija ponavlja da je u tom smislu opravdan javni interes Države.

245. Evropski sud za ljudska prava je ustanovio da domaće vlasti uživaju široko polje procjene prilikom donošenja odluka koje su vezane za lišavanje imovinskih prava pojedinaca zbog neposrednog poznavanja društva i njegovih potreba. Odluka da se oduzme imovina često uključuje razmatranje političkih, ekonomskih i socijalnih pitanja o kojima će se mišljenja u okviru demokratskog društva bitno razlikovati. Stoga će se presuda domaćih vlasti poštivati, osim ako je očigledno bez opravdanog osnova (vidi Odluku o prihvatljivosti i meritumu Doma, *CH/98/1311 i CH/01/8542, Kurtišaj i M.K. protiv Federacije Bosne i Hercegovine*, od 2. septembra 2002. godine, tačka 87; vidi presudu Evropskog suda za ljudska prava, *James i drugi protiv Velike Britanije*, od 21. februara 1986. godine, Serija A, broj 98, stav 46). U predmetu *Lithgow i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (presuda od 8. jula 1986. godine, Serija A, broj 102, stav 122), koja se tiče nacionalizovanja imovine, Sud je izjavio:

Odluka da se usvoji zakon o nacionalizaciji će obično uključiti razmatranje raznih pitanja o kojima se mišljenja u demokratskom društvu mogu, što je i razumljivo, široko razlikovati. Zbog toga, što one direktno poznaju svoje društvo i njegove potrebe i resurse, domaće vlasti su u principu u boljem položaju od međunarodnog sudije da procijene koje mjere su odgovarajuće u toj oblasti i prema tome sloboda procjene koju oni imaju treba biti široka.

246. Pri tome će pomoći i stav Evropskog suda za ljudska prava, u njegovoj odluci *Lithgow i drugi protiv Velike Britanije* (*ibid*, stav 121. i dalje), u kojoj je naglasio da oduzimanje imovine uz naknadu, koja ne predstavlja tržišnu vrijednost, u principu, ne predstavlja proporcionalno miješanje u pravo na imovinu nosioca prava. Međutim, pravo na imovinu iz člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju ne garantuje pravo na punu kompenzaciju u svim okolnostima, s obzirom da legitimni ciljevi javnog interesa, koji služe da se izvrši određena ekonomska reforma ili ostvari veća socijalna pravda, mogu imati takav značaj da opravdavaju davanje manjeg iznosa od tržišne vrijednosti. Štaviše, Evropski sud za ljudska prava je naglasio da nije nedozvoljeno, pri lišavanju imovine nosilaca prava, da se ne naknadi izgubljena dobit ili nerealizirana mogućnost upotrebe – *ususfructus* (vidi Odluku o dopustivosti bivše Evropske komisije za ljudska prava, *X. protiv Austrije*, od 13. decembra 1979. godine, aplikacija broj 7978/7, Odluke i izvještaji (OI), broj 18, tačka 3, str. 47). U citiranoj odluci je nadalje navedeno da se izgubljena korist ili dobit može naknaditi samo ako je, "lišenje" imovine direktan uzrok tome. Konačno, Komisija smatra da se ne može primijeniti isti pristup u rješavanju problema "kontrole i lišenja" prava na imovinu, koji pogađa jednu veliku skupinu ljudi, a zakonodavac predviđa globalnu soluciju, od situacije kada se država miješa u individualni slučaj. Komisija, zbog toga, smatra da je na Državi mnogo veća obaveza naknade pune vrijednosti lišenog prava na imovinu ili naknade zbog miješanja u imovinu u individualnim slučajevima, nego kada se radi o generalnom rješavanju slučajeva. Ovakve stavove Komisija podržava iz razloga što je imovina socijalna kategorija i ne može se, u pravno-filozofskom smislu, separatno, apstraktno posmatrati, već ona mora podlijegati društvenim zakonima, koji će, s jedne strane, odražavati interese pojedinca, a s druge strane, interese društvene zajednice. Upravo zbog veze društva i imovine, od pojedinca, kao vlasnika imovinskog prava, očekuje se, već od trenutka sticanja imovinskog prava, da prihvati određenu mjeru "žrtvovanja", ako je potrebno. Samo preko ove granice, postoji obaveza za državu da se naknadi vrijednost lišene imovine, tj. "kontrole" imovine. Gdje leži ova granica, zavisi od obrazloženja iz prethodnih tačaka ove Odluke.

247. Polazeći od gore navedenog, Komisija uvažava ekspertne napore Države, da riješi problem stare devizne štednje na najdjelotvorniji način. Komisija napominje da su pravo na imovinu, pravna sigurnost i pravna jasnoća principi na kojima se mora temeljiti pravni sistem Bosne i Hercegovine u rješavanju postojećeg problema unutaršnjeg duga, tj. stare devizne štednje. Samo na taj način se može postići pravni mir u budućnosti Države. Komisija je svjesna da se problem stare devizne štednje mora rješavati u svjetlu cjelokupne situacije u kojoj se Država nalazi. Država ne može apstraktno posmatrati ovaj problem, ne uzimajući u obzir sistem i hijerarhiju vrijednosti koje je stvorio Ustav Bosne i Hercegovine. Pri tome, Komisija posebnu pažnju polaže na princip socijalne države (Preambula Ustava Bosne i Hercegovine).

248. Bosna i Hercegovina je doživjela katastrofu i razaranja, politički i privredni krah. Jedna od posljedica ovih događaja je, sigurno, neriješeno pitanje unutarnjih obaveza Države. Bivša Republika Bosna i Hercegovina, uprkos svome kontinuitetu prema Ustavu Bosne i Hercegovine, doživjela je određenu vrstu privrednog i financijskog sloma. S obzirom da država, kao pravno lice, ne može doživjeti formalni bankrot i nesolventnost, niti je moguće na nju primijeniti opće stečajno pravo, država mora predvidjeti druge mjere, kako bi gradila budući, siguran privredni i financijski sistem. Pri tome je zakonodavac "prirodni" organ za zakonodavstvo, koji ima zadatak da zakonski obradi pitanje aktive i pasive države, vodeći računa o budućnosti.

249. Pri stvaranju buduće države, zakonodavac mora voditi računa o cjelokupnoj budućoj državnoj politici i financijskoj privredi, što je velika razlika u poređenju sa stečajnim postupkom privatnog pravnog lica. Prema tome, u tom postupku ne radi se o "obračunu" sa prošlošću, već o stvaranju osnova za budućnost. Sanacija države i stvaranje zdravog sistema je osnova uređenog razvoja socijalnog i političkog života.

250. Pri tome, zakonodavac nije obavezan niti ima zadatak da uspostavi određeni odnos između ispunjenja starih obaveza i ispunjenja tekućih obaveza, niti da suprostavi ove vrijednosti. Prema tome, pri "sanaciji" države, ne postoji obaveza zakonodavca da uspostavi pravno-obavezujuću skalu obaveza. Ona ne postoji uprkos činjenici da su određene obaveze nastale ranije, a druge obaveze tek nastaju. Isto tako, država, pri stvaranju novog poretka, ne mora da ima obavezu ispunjavanja "novonastalih" obaveza u onoj mjeri u kojoj to dozvoljavaju stare obaveze. Ovo važi posebno u situaciji kada se država, zbog kolateralne štete, obnavlja u svakom svom aspektu.

251. Komisija napominje da "šteta", koju su imao stare devizne štednje pretrpili, nije jedina koja postoji. Od početka 1990-tih, a zbog ukupnih događanja u Bosni i Hercegovini, stradali su mnogi životi, zdravlje i sloboda ljudi, druga materijalna dobra, radna mjesta, profesionalni napredak ljudi, itd. U tom smislu govore i statistički podaci koje je prezentirao Ured Visokog predstavnika, a koji su odraz ukupnih događanja u Državi. Prema njima, Bosna i Hercegovina ima zajednički procijenjeni dug koji premašuje sumu od 9,2 milijardi konvertibilnih maraka, od čega 4,8 milijardi otpada na obaveze nastale prije 31. decembra 2002. godine. Procijenjeno je da spoljni i unutrašnji dug u decembru 2003. godine iznosi 75% bruto godišnjeg proizvoda, što je razlog za tešku ekonomsku krizu Države (str. 2. mišljenja). Prema tome, zakonodavac, pri pomirenju svih interesa, mora voditi računa da država ima zadatak stvarati prosperitetnu državu, a ne samo popravljati uništeno i ispravljati nepravdu. Drugim riječima, u vanrednim okolnostima, država mora pomiriti prošlost i budućnost u granicama mogućeg. Prema tome, država se odgovarajućim mjerama ne nastavlja miješati u pravo, jer to nije dozvoljeno, nego preduzima mjere, kojima se usmjerava razvoj već učinjenog miješanja u pravo (uporedi odluke Saveznog ustavnog suda Savezne Republike Njemačke nakon raspada nacionalsocijalističkog sistema *Državni bankrot* (Staatsbankrott), (BVerGE 15, 126, od 23. maja 1962. godine) i spajanja Savezne Republike i Demokratske Republike Njemačke, *Zemaljska reforma* (Bodenreform), (BVerfGE 84, 90, od 23. aprila 1991. godine; vidi i presudu Evropskog suda za ljudska prava, *Wittek protiv Savezne Republike Njemačke*, od 12. decembra 2002. godine, stav 50. *et sequ*).

252. Naravno, država se mora pridržavati principa zabrane proizvoljnosti i prava na jednakost. Pri tome, moraju se forsirati određene vrijednosti, kao što je vjera u bankarski sistem. Bankarski sistem je toliko važan da je čak i Savezna Republika Njemačka priznala sve štedne uloge koji su bili ulagani u banke za vrijeme "Njemačkog Rajha", uprkos činjenici da je ovaj nacionalsocijalistički sistem u potpunosti propao (čl. 10-30. Zakona o općim ratnim štetama, "Službeni glasnik" I, str. 1747, od 1. januara 1958. godine). Osim toga, Komisija smatra da isplata stare devizne štednje ima svoju socijalnu ulogu u podizanju općeg blagostanja građanstva. Konačno, realizacija isplate stare devizne štednje jačala bi vjeru u slovo zakona, pravnu državu i jednakost pred zakonom. Pravna sigurnost, koja proizilazi iz principa vladavine prava, nadopunjuje princip proporcionalnosti u vezi sa miješanjem države u pravo na imovinu. Komisija upućuje na jedan primjer Ustavnog suda Češke Republike (Odluka broj IV.US 215/94, od 8. juna 1995. godine), u pogledu zahtjeva za restitucijom slovačkog državljanina u Češkoj. Naime, pravno valjan zahtjev za restitucijom za vrijeme postojanja jedne države, postao je zakonski irelevantan disolucijom Čehoslovačke i

tumačenjem istih zakona na novi način u novoj državi. Ustavni sud Češke Republike je, u svojoj odluci, pozivajući se na navedene principe pravne države i vjere u jednakost, naveo:

[...] Ustavni sud polazi od činjenice da je svrha kompletne restitucije da se olakšaju posljedice određenih imovinskih nepravdi, koje su se desile za vrijeme relevantnog perioda. Iako je zakonodavac bio svjestan da je nerealno pokušati da se izliječe sve nepravde, tako da je neophodno biti zadovoljan samo sa ispravljanjem nekih od njih, ovi akti [restitucije] ne mogu biti tumačeni dogmatski i neustavno, tako da u pogledu određenih ljudi stvaraju nove nepravde.

253. U konkretnim slučajevima, Komisija zapaža da je, u skladu sa novim Zakonom, Republika Srpska, preuzela obaveze na osnovu stare devizne štednje, te da je predvidjela da ove obaveze izmiri isplatom u gotovini i izdavanjem obveznica nakon verifikacije potraživanja. Komisija, prije svega, uočava da je kamata otpisana za period od 1. januara 1992. godine. U odnosu na gotovinske isplate propisano je da će Vlada Republike Srpske u roku do 90 dana od dana stupanja na snagu ovog zakona donijeti akt kojim će odrediti dinamiku i visinu gotovinske isplate (član 15. stav 6. Zakona). Nadalje, članom 13. stavom 3. ovog Zakona predviđeno je da, ukoliko su obaveze po osnovu verifikacije stare devizne štednje veće od 774,9 miliona KM (što predstavlja ukupan predviđeni iznos potraživanja po osnovu stare devizne štednje, u skladu sa članom 11. ovog Zakona), razlika se otpisuje srazmjernim umanjnjem pojedinačnih obaveza i ne predstavlja obavezu Republike Srpske.

254. Takođe, u odnosu na dio gotovinskih isplata (u iznosu do 39,1 milion KM, koje se izmiruju isplatom u gotovini svakom vlasniku stare devizne štednje do 1.000 KM) predviđeno je da će se isplate izvršiti u periodu od četiri godine počevši od fiskalne 2004. godine, te da će se preostale gotovinske isplate (u iznosu do 16 miliona KM, koje se izmiruju isplatom u gotovini svakom vlasniku stare devizne štednje do 100 KM) započeti isplaćivati nakon postupka verifikacije. S druge strane, u pogledu obaveza koje ne budu izmirene isplatom u gotovini, predviđeno je da će se izdavati obveznice sa rokom dospijeca do 30 godina, isplatom u deset jednakih godišnjih rata počev od devete godine prije krajnjeg datuma dospijeca i bez kamate.

255. Što se tiče kamata, novi Zakon ih je otpisao, i to za period od 1. januara 1992. godine. Komisija smatra da je ovakav pristup razuman, objektivan i opravdan. Naime, kamata se mora shvatiti i razmatrati u predmetnim slučajevima, upravo, u duhu ovog instituta. Kamata je vrsta naknade onome koji je dao kapital na raspolaganje – naknada za upotrebu. Uzimajući u obzir da nije u potpunosti jasno u kojoj mjeri i na koji način je Država raspolagala deviznim sredstvima (*op. cit, Poropat i dr, tačka 58, amicus curiae* mišljenje Udruženja za zaštitu deviznih štediša u Bosni i Hercegovini, strana 25, tačka 2), a zbog činjenice da postoji snažan javni interes i potreba da se Država ne optereti u budućnosti, Komisija smatra da je otpis kamata opravdan. Ovaj otpis je opravdan čak i pod pretpostavkom da su komercijalne banke raspolagale sa jednim dijelom deviznih sredstava, jer bi, u današnjim okolnostima, reaktiviranje pasive kod banaka sigurno vodilo ka narušavanju bankarskog sistema, što nije interes Bosne i Hercegovine. Konačno, Evropski sud za ljudska prava naglasio je da Država ima šire polje procjene da li je naknada za izgubljenu dobit potrebna i opravdana, nego je to slučaj sa osnovnim imovinskim zahtjevom – u konkretnim slučajevima, glavnicom (*op. cit, X. protiv Austrije*). Ovo iz razloga što se izgubljena dobit mora naknaditi samo ako je miješanje u pravo na imovinu direktan uzrok gubitku te dobiti, prema tome, podliježe mnogo strožim kriterijima. Prevedeno na konkretne slučajeve, Komisija zaključuje da razlog gubitku kamate nije neopravdano neisplaćivanje stare devizne štednje, već događaji koji su se desili u Bosni i Hercegovini nakon 1992. godine. Nadležnost Komisije u ovakvim slučajevima bila bi da ocijeni da li je došlo do proizvoljnosti Države u lišenju ovoga prava, što u konkretnim slučajevima Komisija ne može da potvrdi (uporedi, *op.cit, James i drugi protiv Velike Britanije*, tač. 46. i 54).

256. Što se tiče modaliteta isplate, Komisija smatra da novo zakonsko rješenje nije opravdano iz više razloga. Naime, novi Zakon nije još uvijek sasvim izvjesno propisao model i obim izmirenja obaveza prema podnosiocima prijave, i to na način, na koji bi podnosioci prijave mogli, s jedne

strane, ostvariti svoja imovinska prava, a s druge strane, izdefinisati svoju imovinsko-pravnu poziciju za budućnost. To se odnosi, prije svega, na obveznice. Naime, članom 22. stavom 2. Zakona predviđeno je da se emisija i način izdavanja svake serije obveznica, u skladu sa odredbama ovog Zakona, vrši posebnom odlukom Vlade Republike Srpske. Zakon mora sadržavati osnovna načela u vezi sa uslovima, pod kojima će obveznica biti izdata. Naime, ovi uslovi, a prije svega, vrijeme dospijea, su okosnica miješanja u pravo na imovinu. Iz toga razloga, neopravdano je derogirati definisanje ovog prava izvršnoj vlasti. Izvršna vlast nema taj demokratski supstrat, niti nadležnost donositi demokratske zakone, kao što ima zakonodavac. Komisija ponavlja da je miješanje u pravo na imovinu, u smislu člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, moguće samo na osnovu zakona. Zato svaki zakon, koji iskorištava pravo, dato, *inter alia*, u stavu 2. člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, mora sadržavati barem načelna i okvirna rješenja, koja upravni organi mogu, podzakonskim aktima, razrađivati unutar jasno definisanih granica zakona. U protivnom, rješenja nisu donesena u smislu vladavine prava, jer se upravnim organima dozvoljava da predviđaju granice miješanja u imovinska prava, umjesto da izaberu najbezbolniju varijantu unutar datih zakonskih granica. Takvi zakoni ne ispunjavaju standard i kriterij "predvidivosti", zbog čega nisu u skladu sa pravom na imovinu. Čak i kada bi se pretpostavljalo da je ta granica "makroekonomska stabilnost" Republike Srpske, ovaj pojam, sa tačke gledišta jednog prosječnog građanina, je pravno nedefinisan pojam i otvara mogućnost zloupotrebe od strane izvršne vlasti. S druge strane, upotreba ovako nejasnih pojmova je dozvoljena pod uslovom da je omogućena sudska kontrola, koja bi dala konačnu riječ u pogledu toga da li je u individualnom slučaju izvršni organ pravilno supsumirao činjenično stanje pod pravno nejasan pojam. U konkretnim slučajevima, postojeći Zakon daje mogućnost ne da se takav pojam primjenjuje na individualne slučajeve, već da se na osnovu njega rješava globalna situacija, što je van kontrole suda u pojedinačnim slučajevima (u tom smislu vidi presudu Evropskog suda za ljudska prava, *Kruslin protiv Francuske*, od 24. aprila 1990. godine, Serija A, broj 176-A, stav 24. f).

257. Nadalje, Komisija smatra da je Zakonom predviđeni rok dospijea obveznica do 30 godina neopravdano dug. Naime, cilj isplate stare devizne štednje je omogućavanje njihovim vlasnicima, u opravdanim granicama moći Države, da raspolazu svojom imovinom po ovom osnovu. Vlasnici devizne štednje su, po podacima iz podnesenih prijava, ali i po navodima *amicus curiae*, Udruženja za zaštitu deviznih štediša u Bosni i Hercegovini (str. 30), većinom starija populacija, slabe ekonomske moći i socijalno ugrožena kategorija stanovništva. Iz ovih razloga, vlasnici stare devizne štednje će biti, većinom, iz socio-ekonomskih razloga i starosne dobi, prisiljeni trgovati obveznicama. Velika ponuda, a predug rok dospijea, uticaće da njihova realna vrijednost bude znatno manja od nominalne vrijednosti. Na taj način, ne bi se postigao cilj izdavanja obveznica – isplata uložene vrijednosti, dok bi puna vrijednost, po dospijecu obveznica, prešla na ekonomski jaču populaciju, što nije cilj Zakona. Komisija smatra da je maksimalan rok do 15 godina opravdan, te da čuva, s jedne strane, interes države da se ne optereti budžet u prevelikom iznosu, a s druge strane, da omogući vlasnicima obveznica po osnovu stare devizne štednje da im vrijednost ne padne ispod razumne granice. Komisija napominje da će 4-godišnja isplata stare devizne štednje u gotovom novcu, u granicama predviđenim članom 15. Zakona, pomoći da se prebrode socio-ekonomske poteškoće u kriznom i inicijalnom periodu. Ovo štaviše zbog činjenice da je 70% deviznih štediša u posjedu knjižice koja glasi na iznos ispod 1000 konvertibilnih maraka, tj. 470.000 štediša čiji su pojedinačni devizni ulogi 200 konvertibilnih maraka ili manje (mišljenje Ureda Visokog predstavnika, str. 9, tačka 13; mišljenje eksperta, prof. dr. Dragoljuba Stojanova u Odluci *Poropat i drugi*).

258. Konačno, Komisija ističe da Zakon o izmirenju unutrašnjeg duga nije predvidio kamate na obveznice, tj. članom 16. stavom 1. tačka 3. Zakona izričito je propisano da će se vršiti emisija dugoročnih obveznica bez kamata. Međutim, Komisija ističe da je neophodno predvidjeti pravičnu kamatu na obveznice (novim zakonskim rješenjima, odnosno podzakonskim aktima). Naime, u trenutku dospijea istih, obveznice moraju imati vrijednost koja bi oslikavala realnu vrijednost uloženi deviza, uključujući prosječnu inflacionu stopu. Komisija, u tom smislu, ukazuje na praksu Evropskog suda za ljudska prava, koji je u predmetu *Küçük protiv Turske* (od 10. jula 2001. godine, stav 25) naglasio da država-članica povređuje član 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju u slučaju da kroz duži period ne ispunjava svoje imovinske obaveze, dok vrijednost

istih, zbog uticaja inflacije, opada.

259. Iz svega navedenog, Komisija smatra da se Republika Srpska, neproporcionalnim, nepotpunim zakonskim rješenjima miješala u pravo podnosioca prijava na njihovu imovinu. Time je tužena strana, Republika Srpska, propustila pozitivne obaveze koje proističu iz principa zakonitosti, kao elementa inherentnog članu 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju.

260. Na kraju, Komisija napominje da je Država obavezna riješiti pitanje "stare devizne štednje" tako što će donijeti okvirni zakon ili sličan zakonski okvir, kojim bi se predvidjeli principi i osnovni standardi rješenja isplate stare devizne štednje. Iako je Komisija prihvatila stav da se entiteti i Brčko Distrikt, u smislu operacionalizacije i realizacije rješenja, mogu uključiti u sistemsko rješavanje ovog teškog pitanja, kompletan sistem, na oba administrativno-teritorijalna nivoa u Bosni i Hercegovini mora biti u potpunosti usaglašen.

B.2. Član 6. Evropske konvencije

261. Komisiji ostaje još da ispita da li je podnosiocima prijava povrijeđeno pravo na pravično suđenje u smislu člana 6. stava 1. Evropske konvencije. Član 6. stav 1. Evropske konvencije glasi:

Prilikom utvrđivanja građanskih prava i obaveza ili osnovanosti bilo kakve krivične optužbe protiv njega, svako ima pravo na pravično suđenje i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim, zakonom ustanovljenim sudom.

262. Komisija smatra da predmetne prijave pokreću pitanje prava na pravično suđenje u smislu prava na pristup sudu iz člana 6. stava 1. Evropske konvencije. Naime, podnosioci prijava se žale da se ne mogu obratiti niti jednoj instituciji, koja bi zaštitila njihova prava na imovinu. S druge strane, neki podnosioci prijava se žale da ne mogu da izvrše pravomoćne odluke u vezi sa starom deviznom štednjom. Prema tome, Komisija zaključuje da postoje dvije vrste problema – s jedne strane nemogućnost institucionalne zaštite usljed uskraćivanja prava na "pristup sudu", a, s druge strane, nemogućnost izvršenja pravosnažnih presuda u vezi sa starom deviznom štednjom.

263. Komisija je u svojoj nedavno usvojenoj praksi još jednom ukazala na značaj prava pristupa sudu (vidi Odluku o prihvatljivosti i meritumu, *CH/99/1888, Milutin Mišić protiv Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine*, od 8. i 9. marta 2005. godine, tačka 77). U tom smislu, Komisija je navela:

Nema sumnje, što je potvrđeno dugogodišnjom praksom sudskih organa u BiH, da je pravo pristupa sudu element inherentan pravu iskazanom u članu 6. stavu 1. Evropske konvencije (vidi odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, *U 3/99*, od 17. marta 2000. godine, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 21/00). Pravo na pristup sudu iz člana 6. stava 1. Evropske konvencije podrazumijeva, prije svega, široke proceduralne garancije i zahtjev za hitni i javni postupak (neobjavljena odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, *U 107/03*, od 19. novembra 2004. godine, tač. 7. i 21). Pravo pristupa sudu ne znači samo formalni pristup sudu, već efikasan pristup sudu. Da bi nadležni organ bio efikasan, on mora obavljati svoju funkciju na zakonit i djelotvoran način. Obaveza obezbjeđivanja efikasnog prava na pristup nadležnim organima spada u kategoriju dužnosti, tj. pozitivne obaveze države (vidi presudu Evropskog suda za ljudska prava, *Airey protiv Irske*, od 9. oktobra 1979. godine, Serija A, broj 32, stav 25).

264. U dijelu o prihvatljivosti prijava (vidi tačku 174. *et sequ.* Odluke), Komisija je zaključila da podnosioci prijava, većinom, nisu iscrpljivali pravne lijekove, što nije ni potrebno, jer Entitet, kao nadležan u tom smislu, nije predvidio djelotvoran pravni sistem. Samim tim, Komisija smatra da podnosioci prijava, uprkos činjenici da stara devizna štednja nije isplaćivana, kao ugovorna obaveza, nisu imali nikakvu institucionalnu zaštitu niti mogućnost da se obrate bilo kojem sudu ili

drugom organu. Ovakvo stanje traje još od samog početka problema, znatno ranije nego je Sporazum stupio na snagu. Situacija se nije promijenila do danas, uprkos odlukama Doma (prije svega, *op. cit., Poropat i drugi*, tač. 152-156; *op. cit., Đurković i drugi*, tač. 220-222), u kojima je *explicite* navedeno da u pravnom sistemu Bosne i Hercegovine ne postoje djelotvorni pravni lijekovi, te je nađeno flagrantno kršenje prava na imovinu vlasnika stare devizne štednje. Konačno, Komisija primjećuje da tek donošenjem najnovijeg zakona o regulisanju problema unutrašnjeg duga, vlasnici stare devizne štednje imaju formalno-pravno (tj, zakonsko) ograničenje prava "pristupa sudu". Do tada, niti jedan akt nije ograničavao ovo pravo, što je Ured Visokog predstavnika, štaviše, izričito naveo u svom mišljenju, izraženom kao *amicus curiae*, u Odluci *Poropat i drugi* (tačka 79). Međutim, Komisija napominje da su prijave podnijete u periodu od 1999. do 2003. godine, znači prije stupanja na snagu navedenog zakona, te da cijelo vrijeme postoji *de facto* frustracija podnosilaca prijava oko prava "pristupa sudu". Ova činjenica se ne može zanemariti. Konačno, uzimajući u obzir zaključke ove Odluke u vezi sa pravom na imovinu, gdje je nađena povreda, Komisija smatra da pravo pristupa sudu još uvijek nije opravdano i izbalansirano. Iz ovih razloga, Komisija ne može prihvatiti uputu na presudu Evropskog suda za ljudska prava u predmetu *National & Provincial Building Society et al. protiv Velike Britanije*, od 23. oktobra 1997. godine. Naime, u ovom predmetu se radilo o "izbalansiranom" ograničenju prava "pristupa sudu" u vezi sa povratom poreza. S druge strane, Komisija naglašava da država ima veće diskreciono pravo u pogledu javnih obaveza (bez obzira što se one u konkretnom slučaju definišu kao imovina u smislu člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju), nego je to slučaj sa čistim privatno-pravnim imovinskim pozicijama, kao što je pravo na uložena devizna sredstva. U oblasti javnog prava, kontrola se svodi na zabranu arbitrarnosti, te je dovoljno da javna obaveza bude zasnovana na zakonu i da ne bude proizvoljna (vidi, na primjer, Odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, *U 27/01*, od 28. septembra 2001. godine, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 8/02). Samim tim, u oblasti javnog prava je mogućnost ograničenja prava na "pristup sudu" veća nego u čistim obligaciono-pravnim odnosima (ugovor o štednji).

265. Na zaključak Komisije da podnosioci prijava nisu imali opravdano ograničenje prava na pristup sudu ne može uticati ni činjenica da određena lica imaju pravosnažne presude, jer se, s jedne strane, radi o izuzecima, a, s druge strane, o činjenici da niti jedna odluka nikada nije izvršena (vidi *Poropat i dr, loc. cit.*, tač. 155, 156, 195). Komisija je, u svojoj nedavnoj jurisprudenciji (vidi Odluku o prihvatljivosti i meritumu, *CH/03/14913, Mira Bešlić protiv Federacije Bosne i Hercegovine*, od 8. i 9. marta 2005. godine, tač. 38. i 39), navela:

Izvršenje presude, koju donese bilo koji sud, mora biti posmatrano kao integralni dio "suđenja" u smislu člana 6. Evropske konvencije (vidi presudu Evropskog suda za ljudska prava, *Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, od 7. maja 1974. godine, Serija A, broj 18, st. 34-36). To će biti slučaj ako ne postoji izvršenje u razumnom zakonskom roku ili ako neopravdanost neizvršenja povlači ponovnu povredu tog građanskog prava. Komisija podržava i stav Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u vezi sa ovim problemom, koji je naveo da u slučaju neizvršenja bilo kojeg pravosnažno utvrđenog građanskog prava, to pravo ima karakter iluzornog prava (*op.cit., AP-288/03*, tačka 27). Naime, ako se pravosnažno utvrdi građansko pravo, a nadležni organ neće da ga izvrši, pravo na pravičan postupak u postupku utvrđivanja građanskog prava bi postalo bespredmetno i bez adekvatnog dejstva. Na taj način, negira se pravo na pristup sudu. Nema sumnje, što je potvrđeno dugogodišnjom praksom sudskih organa u Bosni i Hercegovini, da je pravo pristupa sudu element inherentan pravu iskazanom u članu 6. stavu 1. Evropske konvencije (vidi odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, *U 3/99*, od 17. marta 2000. godine, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 21/00). Pravo na pristup sudu iz člana 6. stava 1. Evropske konvencije podrazumijeva, prije svega, široke proceduralne garancije i zahtjev za hitni i javni postupak (neobjavljena odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, *U 107/03*, od 19. novembra 2004. godine, tač. 7. i 21). Pravo pristupa sudu ne znači samo formalni pristup sudu, već efikasan pristup sudu. Da bi nadležni organ bio efikasan, on mora obavljati svoju funkciju na zakonit i djelotvoran način. Obaveza obezbjeđivanja efikasnog prava na pristup

nadležnim organima spada u kategoriju dužnosti, tj. pozitivne obaveze države (vidi presudu Evropskog suda za ljudska prava, *Airey protiv Irske*, od 9. oktobra 1979. godine, Serija A, broj 32, stav 25). Ipak, pravo pristupa sudu traje sve dok se ne realizira utvrđeno građansko pravo. U protivnom, djelotvoran postupak prilikom utvrđivanja građanskih prava i obaveza bi bio iluzoran, ako u naknadnom, izvršnom postupku, to građansko pravo ne može zaživjeti.

Komisija, takođe, podsjeća i na niz odluka Doma, koje se tiču nepoštivanja odluka sudova u Bosni i Hercegovini. Na primjer, u odluci *CH/96/17, Blentić protiv Republike Srpske* (vidi Odluku o prihvatljivosti i meritumu Doma za ljudska prava, od 5. novembra 1997. godine, tačka 35) Dom je našao povredu prava na pravično suđenje zato "što je policija bila pasivna usprkos svojoj obavezi da pomogne u izvršenju sudske odluke". Takođe, Komisija podsjeća i na praksu Ombudsmana za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu (u daljnjem tekstu: Ombudsman za ljudska prava), u sličnim predmetima. Tako, u predmetu B. D. protiv Federacije Bosne i Hercegovine (vidi predmet (B) 746/97, Izvještaji od 24. marta 1999. godine) Ombudsman za ljudska prava našao je povredu člana 6. Evropske konvencije zbog činjenice da "vlasti nisu, više od dvije godine, izvršile presudu i nalog za izvršenje koje je izdao Osnovni sud u Tuzli u korist podnosioca prijave". Također, u predmetu A. O. protiv Republike Srpske (vidi predmet broj (B) 60/96, Izvještaji od 13. aprila 1999. godine) Ombudsman za ljudska prava našao je povredu člana 6. stav 1. Evropske konvencije u "propustu Osnovnog suda iz Banja Luke da izvrši konačnu i obavezujuću odluku, koju je donijela Komisija osnovana prema Aneksu 7 u korist podnosioca žalbe". Iz navedenog je vidljivo da postoji izgrađena praksa u pogledu toga da neizvršavanje pravosnažnih sudskih odluka predstavlja povredu prava na pravično suđenje.

266. U vezi sa citiranom Odlukom, a u kontekstu predmetnih slučajeva, Komisija primjećuje da je podnositeljica prijave Slavica Joldžić došla do pravosnažne presude, jer je žalba tuženog, presudom Višeg suda, broj GŽ-197/94 od 24. juna 1994. godine, odbijena i potvrđena presuda prvostepenog suda, koja, međutim, nikada nije izvršena. Štaviše, pokrenut je izvršni postupak i donijeto je rješenje o izvršenju Osnovnog suda, broj I-218/94 od 22. avgusta 1995. godine, koje nikada nije realizovano.

267. U pogledu zabrane izvršenja pravosnažnih presuda po osnovu stare devizne štednje Komisija, najprije, podsjeća da je Vlada Republike Srpske 3. maja 1996. godine donijela Odluku o obustavljanju isplate stare devizne štednje ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj 10/96), kojom je propisano da se sva sudska rješenja koja su donesena na osnovu pravosnažnih presuda, a odnose se na isplatu iz osnova stare devizne štednje, ne mogu izvršavati do donošenja propisa kojima će se ta isplata regulisati (član 2). Međutim, Ustavni sud Republike Srpske je, odlukama br. U-36/96 i 49/96 od 30. marta 1999. godine ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj 22/99), utvrdio da navedena Odluka nije u saglasnosti sa Ustavom Republike Srpske. Sud je utvrdio da su odlukom, koju je donijela izvršna vlast, neustavno prekršene sudske ovlasti. Nakon toga, donesen je Zakon o odlaganju od izvršenja sudskih odluka na teret sredstava budžeta Republike Srpske po osnovu isplate naknade materijalne i nematerijalne štete nastale usljed ratnih dejstava i po osnovu isplate stare devizne štednje ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 25/02 i 51/03). Ovim Zakonom propisano je, *inter alia*, da se ne mogu izvršavati sudske odluke na teret sredstava budžeta Republike Srpske po osnovu stare devizne štednje, do donošenja propisa kojima će se ova isplata regulisati. Nadalje, Narodna skupština Republike Srpske je na sjednici, održanoj 28. i 29. novembra i 3. decembra 2003. godine, usvojila Zakon o privremenom odlaganju od izvršenja potraživanja iz budžeta Republike Srpske ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 110/03 i 63/04), kojim je određeno da se privremeno odlaže od izvršenja izmirenje potraživanja iz budžeta Republike Srpske po osnovu unutrašnjeg javnog duga. Članom 3. ovog Zakona utvrđeno je da će se privremeno odlaganje primjenjivati do donošenja posebnih zakona, kojima će se regulisati način izmirenja potraživanja iz budžeta Republike Srpske po osnovu unutrašnjeg duga, a najkasnije do 31. decembra 2004. godine.

268. Prema tome, Komisija zapaža da do donošenja ovih zakona (Zakona o odlaganju od izvršenja sudskih odluka na teret sredstava budžeta Republike Srpske po osnovu isplate naknade materijalne i nematerijalne štete nastale usljed ratnih dejstava i po osnovu isplate stare devizne štednje i Zakona o privremenom odlaganju od izvršenja potraživanja iz budžeta Republike Srpske), znači do 2002. godine, nije postojala nikakva pravna osnova koja bi zabranila izvršenje pravosnažnih presuda po osnovu stare devizne štednje u Bosni i Hercegovini. Komisija podsjeća da je Odluka Vlade Republike Srpske proglašena protivustavnom. Nadalje, i nakon donošenja ovih zakonskih akata, sve do donošenja Zakona o privremenom odlaganju od izvršenja potraživanja iz budžeta Republike Srpske, tj. do 2004. godine, osim formalne zabrane izvršenja presuda, nije bilo zakonskih standarda koji bi opravdali miješanje u "pravo na pristup sudu" podnosilaca prijava (na primjer, nije jasno definisano šta čini unutrašnji javni dug Republike Srpske, kakva su buduća prava i obaveze imalaca pravosnažnih presuda, itd). Konačno, s obzirom na zaključke Komisije u vezi sa pravom na imovinu podnosilaca prijava iz člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, Komisija smatra da je neopravdano privremeno odlaganje izvršenja potraživanja nastalih na osnovu pravosnažnih izvršnih presuda. Komisija, iz ovog razloga, napominje da sve dok se pitanje stare devizne štednje ne uredi na način saglasan sa standardima iz člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, odlaganje izvršenja pravosnažnih presuda neće biti opravdano.

269. Zbog svega navedenog, Komisija zaključuje da je došlo do povrede prava podnosilaca prijava prema članu 6. stavu 1. Evropske konvencije, za što je odgovorna tužena strana, Republika Srpska. Tužena strana nije obezbijedila podnosiocima prijava pravo pristupa sudu i nema opravdan razlog za neizvršenje pravosnažnih presuda u vezi sa starom deviznom štednjom.

B.3. Zaključak o meritumu

270. Komisija zaključuje da su Bosna i Hercegovina i Republika Srpska povrijedile prava podnosilaca prijava na imovinu koje štiti član 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju.

271. Komisija zaključuje da je Republika Srpska povrijedila prava podnosilaca prijava na pravično suđenje, u smislu prava pristupa sudu, koje štiti član 6. stav 1. Evropske konvencije.

VIII. PRAVNI LIJEKOVI

272. Prema članu XI(1)(b) Sporazuma, a u vezi sa pravilom 58. stavom 1(b) Pravila procedure Komisije, Komisija mora razmotriti pitanje o koracima koje Bosna i Hercegovina i Republika Srpska, moraju preduzeti da isprave kršenja Sporazuma koja je Komisija utvrdila, uključujući naredbe da sa kršenjima prestanu i od njih odustanu, te novčanu naknadu.

273. Pri utvrđivanju pravnih lijekova, Komisija će uzeti u obzir pravne lijekove koje je izrekla u svojoj sličnoj odluci, *Besarović i drugi*, od 6. aprila 2005. godine, ali i svim naknadnim odlukama. Naime, ova Odluka mora biti u skladu sa prethodno donesenim pravnim lijekovima, kako bi Komisija ispoštovala princip vladavine prava, iz kojeg proizilazi princip pravne sigurnosti. U pogledu Bosne i Hercegovine, s obzirom na pravne lijekove i aktivnosti u vezi sa implementacijom ovih pravnih lijekova iz odluke *Besarović i drugi*, Komisija smatra da trenutno nije opravdano nalagati druge pravne lijekove u tom smislu.

274. U pogledu Republike Srpske, a u vezi sa svim neproporcionalnim rješenjima u pogledu prava na pristup sudu u smislu člana 6. stava 1. Evropske konvencije i prava na imovinu u smislu člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, Komisija smatra da je nužno da se svi zakonski akti dovedu u sklad sa obrazloženjem ove Odluke. Međutim, Komisija napominje da će državni zakonski okvir biti donešen u skladu sa zaključcima prethodnih odluka Komisije, a koje se tiču iste problematike kao predmetna. S obzirom na to, tužena strana Republika Srpska, pored obaveze da ispoštuje zaključke iz obrazloženja ove Odluke, ima daljnju obavezu da usaglasiti vlastita zakonska rješenja sa državnim zakonskim aktom, kako bi, s jedne strane, povrede prava podnosilaca

prijava, koje su utvrđene ovom Odlukom, prestale, a, s druge strane, uspostavio se jedinstven sistem za rješenje problema "stare devizne štednje" građana.

275. Dovodeći u vezu sve naložene pravne lijekove u prethodnim odlukama sa ovom Odlukom, proizilazi da je Država obaveza da uspostavi jedinstven sistem za rješenje problema "stare devizne štednje" na teritoriji cijele Države do 1. marta 2006. godine. Do tog datuma, tužena strana Republika Srpska mora usaglasiti svoja zakonska rješenja sa obrazloženjem ove Odluke i državnim zakonskim okvirom. U slučaju nepoštivanja ovog roka, Republici Srpskoj se nalaže da od 1. marta 2006. godine podnosiocima prijava isplaćuje iznos od 100 (sto) konvertibilnih maraka mjesečno, ili puni iznos njene ili njegove stare devizne štednje (za iznose ispod 100 konvertibilnih maraka), sve do ispunjenja obaveza iz zaključaka ove Odluke.

276. Komisija smatra da, u predmetu broj CH/00/3664, *Slavica Joldžić protiv Republike Srpske*, nije opravdano da se naloži izvršenje presude Osnovnog suda u Banjoj Luci, broj P-231/94 od 28. marta 1994. godine. Naime, cilj ove Odluke je, prije svega, uspostavljanje sistema za isplatu stare devizne štednje. U slučaju da tužene strane ne ispune svoje obaveze iz zaključaka odluka Komisije, Komisija naglašava da odlaganje izvršenja te presude ne bi više bilo opravdano. Između ostalih, i iz ovog razloga, Komisija zadržava pravo donošenja odluke o daljnjim pravnim lijekovima.

277. Nadalje, Republici Srpskoj se nalaže da, sve do ispunjenja svih naloženih obaveza iz zaključaka ove Odluke, javno istupa u medijima i na odgovarajući način, transparentno i jasno, ukazuje na prava i obaveze vlasnika stare devizne štednje.

278. Takođe, Komisija smatra da bi bilo opravdano da naloži Republici Srpskoj da isplati svim podnosiocima prijava iznos od po 500 konvertibilnih maraka (KM) ili puni iznos njene ili njegove stare devizne štednje, u zavisnosti od toga koji je iznos manji, najkasnije u roku od tri mjeseca od dana prijema ove Odluke, zbog povrede prava koja su podnosioci prijava pretrpjeli.

279. Komisija, na kraju, napominje da u skladu sa pravilom broj 62. Pravila procedure Komisije, odluke Komisije konačne su i obavezne i dužno ih je poštovati svako fizičko i pravno lice. Svi organi vlasti tuženih strana u smislu Sporazuma, dužni su, u okviru svojih nadležnosti utvrđenih ustavom i zakonom, provoditi odluke Komisije. U datim rokovima, tužena strana, koja je obavezna da izvrši odluku Komisije, dužna je dostaviti obavijest o preduzetim mjerama u cilju izvršenja odluke Komisije, kako je to naznačeno u odluci. U slučaju nepostupanja, odnosno kašnjenja u izvršenju ili obavještenju Komisiji o preduzetim mjerama, Komisija donosi rješenje kojim se utvrđuje da odluka Komisije nije izvršena. Ovo rješenje dostavlja se nadležnom tužiocu i nadležnom agentu tužene strane. Komisija ističe da neizvršenje odluka Komisije, u skladu sa članom 239. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, predstavlja krivično djelo.

IX. ZAKLJUČAK

280. Iz ovih razloga, Komisija odlučuje,

1. jednoglasno, da prijave proglasi prihvatljivim protiv Bosne i Hercegovine i Republike Srpske u dijelu koji se odnosi na navodne povrede ljudskih prava nakon 14. decembra 1995. godine u vezi sa pravom na imovinu iz člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju;
2. jednoglasno, da prijave proglasi prihvatljivim protiv Republike Srpske u dijelu koji se odnosi na navodne povrede ljudskih prava nakon 14. decembra 1995. godine u vezi sa pravom na pravično suđenje iz člana 6. stava 1. Evropske konvencije;
3. jednoglasno, da prijave proglasi neprihvatljivim protiv Bosne i Hercegovine u dijelu koji se odnosi na navodne povrede ljudskih prava nakon 14. decembra 1995. godine u vezi sa pravom na pravično suđenje iz člana 6. stava 1. Evropske konvencije;

4. jednoglasno, da nije nadležna *ratione personae* da razmatra prijave u predmetima br. CH/03/14651, *Hadža Zulić protiv Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine*, CH/03/14872, *Đuro Mišur protiv Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske* i CH/03/14882, *Kosta Boljak protiv Federacije Bosne i Hercegovine* u odnosu na Federaciju Bosne i Hercegovine;
5. jednoglasno, da proglasi neprihvatljivim dio prijave u predmetu broj CH/00/5015, *Danilo Pejanović protiv Bosne i Hercegovine*, u dijelu koji se tiče zahtjeva podnesenog nakon 31. decembra 2003. godine, iz razloga nenadležnosti Komisije *ratione temporis*;
6. jednoglasno, da briše dio prijava u predmetu broj CH/00/3664, *Slavica Joldžić protiv Republike Srpske*, u vezi sa dijelom položenih sredstava kod Privredne banke Sarajevo u iznosu od 46%, u predmetu broj CH/00/4653, *Ibrahim Pehilj protiv Bosne i Hercegovine*, u vezi sa dijelom položenih sredstava kod Jugobanke Sarajevo, u iznosu od 320,33 EUR i u predmetu broj CH/01/7226, *Marko Bajić protiv Republike Srpske*, u vezi sa dijelom položenih sredstava kod Jugobanke Sarajevo, filijala Prijedor, poslovna jedinica Bosanski Novi u iznosu od 1.426 KM;
7. jednoglasno, da dio prijava koji se tiče zahtjeva za naknadu materijalne i nematerijalne štete proglasi neprihvatljivim;
8. jednoglasno, da je Bosna i Hercegovina prekršila prava podnosioca prijava na mirno uživanje imovine po članu 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, ne preduzevši odgovarajuće radnje u vezi sa njihovom starom deviznom štednjom kako bi osigurala prava podnosioca prijava zagarantovana tom odredbom, čime je Bosna i Hercegovina prekršila član I Sporazuma;
9. jednoglasno, da je Republika Srpska prekršila prava podnosioca prijava na mirno uživanje imovine po članu 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, čime je Republika Srpska prekršila član I Sporazuma;
10. jednoglasno, da je Republika Srpska prekršila pravo podnosioca prijava na pravično suđenje iz člana 6. stava 1. Evropske konvencije, čime je Republika Srpska prekršila član I Sporazuma;
11. jednoglasno, da naredi Republici Srpskoj da usaglasi svoja zakonska rješenja sa obrazloženjem iz ove Odluke i zakonskim okvirom na državnom nivou u cilju uspostavljanja jedinstvenog sistema za rješenje problema "stare devizne štednje" na teritoriji cijele Države do 1. marta 2006. godine, u skladu sa Odlukom Komisije, broj CH/98/375 i drugi (*Besarović i drugi*);
12. jednoglasno, da naredi Republici Srpskoj da, u slučaju nepoštivanja roka, datog u zaključku broj 11. ove Odluke, od 1. marta 2006. godine, podnosiocima prijava isplaćuje iznos od 100 (sto) konvertibilnih maraka mjesečno, ili puni iznos njene ili njegove stare devizne štednje (za iznose ispod 100 konvertibilnih maraka), sve do ispunjenja obaveza iz tog zaključaka;
13. jednoglasno, da naredi Republici Srpskoj da, sve do ispunjenja svih naloženih obaveza iz zaključaka ove Odluke, javno istupa u medijima i na odgovarajući način, transparentno i jasno, ukazuje na prava i obaveze vlasnika stare devizne štednje;
14. jednoglasno, da naredi Republici Srpskoj da isplati svim podnosiocima prijava iznos od po 500 konvertibilnih maraka (KM) ili puni iznos njene/njegove stare devizne štednje, u zavisnosti od toga koji je iznos manji, najkasnije u roku od tri mjeseca od dana prijema ove Odluke;
15. jednoglasno, da naredi Republici Srpskoj da podnosiocima prijava isplati zateznu godišnju kamatu od 10 (deset) posto na iznose koji su im dosuđeni u zaključcima br. 12. i 14, ili svaki njihov neisplaćeni dio od dana isteka roka određenog za takvu isplatu do dana pune isplate svih iznosa podnosiocima prijava u skladu sa tim zaključcima;

CH/99/1613 i drugi

16. jednoglasno, da naredi Republici Srpskoj da izvijesti Komisiju, svakog mjeseca od dana prijema ove Odluke, pa sve do izvršenja zaključaka ove Odluke, o koracima preduzetim u sprovođenju gore spomenutih naredbi; i

17. jednoglasno, da Komisija zadržava pravo da donese odluku o daljnjim pravnim lijekovima.

(potpisao)
Nedim Ademović
Arhivar Komisije

(potpisao)
Miodrag Pajić
Predsjednik Komisije

ODLUKA O PRIHVATLJIVOSTI I MERITUMU

Predmeti br. CH/99/1669, CH/01/7385, CH/02/8778, CH/03/14153 i CH/03/14435

**S.G, Miodrag i Danica STAJKOVIĆ i Vesna GRGUR, Todor PANOVSKI, Ostoja
MANOJLOVIĆ i Jugoslav KOVAČEVIĆ**

protiv

BOSNE I HERCEGOVINE

i

FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Komisija za ljudska prava pri Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine, na zasjedanju Velikog vijeća od 13. septembra 2006. godine, sa sljedećim prisutnim članovima:

Gosp. Miodrag PAJIĆ, predsjednik
Gosp. Mehmed DEKOVIĆ, potpredsjednik
Gosp. Želimir JUKA, član
Gđa Hatidža HADŽIOSMANOVIĆ, član
Gosp. Jovo ROSIĆ, član

Gosp. Nedim ADEMOVIĆ, arhivar

Razmotrivši gore spomenute prijave podnesene Domu za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu (u daljnjem tekstu: Dom) u skladu sa članom VIII(1) Sporazuma o ljudskim pravima (u daljnjem tekstu: Sporazum) sadržanom u Aneksu 6 uz Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini;

Konstatujući da je Dom prestao postojati 31. decembra 2003. godine i da je Komisija za ljudska prava pri Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Komisija) dobila mandat prema sporazumima u skladu sa članom XIV Aneksa 6 uz Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini koji su zaključeni u septembru 2003. i januaru 2005. godine (u daljnjem tekstu: Sporazum iz 2005. godine) da odlučuje o predmetima podnesenim Domu do 31. decembra 2003. godine;

Usvaja sljedeću odluku u skladu sa čl. VIII(2)(a), VIII(2)(c), VIII(2)(d) i VIII(3)(b) Sporazuma, čl. 3. i 8. Sporazuma iz 2005. godine, pravilom 50. st. 1(a), 1(j) i 2(d), kao i pravilom 21. stavom 1(a) u vezi sa pravilom 53. Pravila procedure Komisije:

I. UVOD

1. Predmeti se odnose na zahtjeve podnositelja prijave, pripadnika bivše Jugoslovenske narodne armije (u daljnjem tekstu: JNA), odnosno u predmetu br. CH/99/1669 i CH/01/7971, supruge pripadnika bivše JNA, a u predmetu broj CH/03/14435, sina pripadnika bivše JNA, da vrate u posjed stanove u Bosni i Hercegovini i da budu priznati kao njihovi vlasnici. U predmetima br. CH/99/1669, CH/03/14153 i CH/03/14435, podnosioci prijave traže uknjižbu prava vlasništva na predmetnim stanovima.

2. Predmeti postavljaju pitanja u vezi sa članom 6. stavom 1. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljnjem tekstu: Evropska konvencija) i članom 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju.

II. ČINJENICE U PREDMETIMA

3. Činjenice koje su dole iznijete proizilaze iz prijava, priložene dokumentacije i navoda tužene strane, Federacije Bosne i Hercegovine.

a. Činjenice koje su zajedničke u predmetima

4. Predmetni stanovi su bili u društvenom vlasništvu. Imaoci društvene svojine u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji (u daljnjem tekstu: SFRJ) su bili državni organi ili pravna lica. JNA je bila jedan takav državni organ koji je kontrolisao određeni dio imovine u društvenom vlasništvu. Podnosioci prijave su bili u službi JNA kao vojna lica, odnosno, u predmetu broj CH/99/1669 suprug podnositeljice prijave, a u predmetu broj CH/03/14435, otac podnosioca prijave, su bili vojna lica u službi JNA.

5. Podnosioci prijave, u predmetima br. CH/99/1669, CH/01/7385, CH/03/14153 i CH/03/14435, su vlasnici predmetnih stanova. Naime, podnosioci prijave (tačnije, u predmetu broj CH/99/1669 suprug podnositeljice prijave, a u predmetu broj CH/03/14435, otac podnosioca prijave) su u toku 1991. i 1992. godine zaključili sa JNA ugovor o kupoprodaji stanova na kojima su imali stanarsko pravo. Ugovori su zaključeni u skladu sa Zakonom o stambenom obezbjeđenju u JNA ("Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije", broj 84/90), sa državom SFRJ – Saveznim sekretarijatom za narodnu odbranu – Vojnom ustanovom za upravljanje stambenim fondom JNA (u daljnjem tekstu: Stambeni fond bivše JNA). Ovim zakonom, koji je donesen 1990. godine i koji je stupio na snagu 6. januara 1991. godine, su, u osnovi, regulisane stambene potrebe vojnih i civilnih pripadnika JNA. Ugovori su potpisani od strane obje ugovorne strane i potvrđena im je pravovaljanost od strane vojnog pravobranioca. Ugovori sadrže pečat nadležne poreske službe. Podnosioci prijave, u predmetima br. CH/99/1669, CH/03/14153 i CH/03/14435, su uplatili cjelokupan iznos na ime kupoprodajne cijene predmetnih stanova, te su dostavili dokaze u vidu kopija uplatnica ili potvrda banaka o potpunoj uplati kupoprodajne cijene stana. U predmetu broj CH/01/7385, podnosilac prijave je naveo da je uplatio cjelokupan iznos kupoprodajne cijene stana, ali nije dostavio dokaze kojima bi potkrijepio svoje navode.

6. Podnosioci prijave su stanove napustili početkom ratnih dejstava u Bosni i Hercegovini.

7. U cilju povrata u posjed predmetnih stanova svi podnosioci prijave su pokrenuli upravne postupke pred nadležnim organima, koji su osporili njihove zahtjeve za povrat zbog primjene člana 3a. Zakona o prestanku primjene Zakona o napuštenim stanovima ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 11/98, 38/98, 12/99, 18/99, 27/99, 43/99, 31/01, 56/01, 15/02 i 29/03).

8. Također, svi podnosioci prijave su pokrenuli postupke pred Komisijom za imovinske zahtjeve raseljenih lica i izbjeglica (u daljnjem tekstu: CRPC) za povrat posjeda svojih stanova. Svi podnosioci prijave posjeduju CRPC odluke kojima se potvrđuje da su oni, ili članovi njihovih

porodica, bili nosioci stanarskih prava na predmetnim stanovima na dan 1. aprila 1992. godine. Međutim, navedene odluke nikada nisu izvršene.

b. Činjenice u pojedinačnim predmetima

1. Predmet broj CH/99/1669, S.G. protiv Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine

9. Predmet prijave je zahtjev podnositeljice prijave da se vrati u posjed stana koji se nalazi u ulici Envera Šehovića broj 10 u Sarajevu, te da se uknjiži pravo vlasništva na istom.

10. Podnositeljica prijave je sve postupke pred domaćim organima vodila u ime Č.G, svog bivšeg supruga, kao njegov punomoćnik, te je i tokom postupka pred Komisijom dostavila punomoć bivšeg supruga, kojom je on ovlastio da ga zastupa u svim pravnim poslovima. S obzirom na navedeno, Komisija će smatrati da je prijava podnesena i u ime Č.G, bivšeg supruga podnositeljice prijave.

11. Rješenjem Komande Garnizona Sarajevo suprugu podnositeljice prijave, Č.G, je 1981. godine dodijeljen na korištenje predmetni stan. Č.G. je 10. februara 1992. godine sa Stambenim fondom bivše JNA zaključio ugovor o kupoprodaji predmetnog stana, broj 3513-2472-4. Ugovor je potpisan od strane obje ugovorne strane, ovjeren od strane vojnog pravobranioca, te sadrži nepopunjen pečat nadležne poreske službe. Ukupna kupoprodajna cijena stana iznosi 533.266 dinara. Podnositeljica prijave je dostavila kopiju uplatnice o plaćenju kupoprodajnoj cijeni stana u cijelosti.

12. Podnositeljica prijave je, zajedno sa porodicom, napustila predmetni stan početkom ratnih dejstava. Rješenjem Generalštaba Armije Republike Bosne i Hercegovine predmetni stan je proglašen trajno napuštenim 5. aprila 1996. godine. Brak podnositeljice prijave i Č.G. je razveden 1. aprila 1999. godine. Pravosnažnom presudom Općinskog suda II u Sarajevu, broj: RS-71/99 od 20. oktobra 1999. godine, sud je za isključivog nosioca stanarskog prava na predmetnom stanu odredio podnositeljicu prijave.

a. Postupak pred domaćim organima

13. Podnositeljica prijave je 3. juna 1998. godine Upravi za stambena pitanja Kantona Sarajevo (u daljnjem tekstu: Uprava) podnijela zahtjev za povrat u posjed predmetnog stana. Uprava je rješenjem, broj 23/6-372-P-1247/98 od 24. aprila 2000. godine, odbila zahtjev podnositeljice prijave kao neosnovan, jer je utvrđeno da je Č.G, koji je na dan 31. aprila 1991. godine bio nosilac stanarskog prava na predmetnom stanu, ostao u aktivnoj službi u oružanim snagama van teritorije Bosne i Hercegovine i nakon 14. decembra 1995. godine. Naime, u toku postupka je utvrđeno da je Č.G. vandredno unaprijeđen u čin pukovnika veze Naredbom saveznog ministra za odbranu, broj 25-24 od 1. februara 1993. godine, ("Službeni vojni list Savezne Republike Jugoslavije", broj 3/93), kao i da je podnositeljica prijave na raspravi potvrdila da je Č.G-u aktivna vojna služba u Vojsci Jugoslavije prestala krajem 1999. godine, te da je isti penzionisan od strane Vojske Jugoslavije u činu pukovnika veze.

14. Protiv navedenog rješenja, podnositeljica prijave je podnijela žalbu Ministarstvu stambenih poslova Kantona Sarajevo (u daljnjem tekstu: Ministarstvo), koje je rješenjem, broj 27/02-23-1808/00 od 23. augusta 2000. godine, odbilo žalbu kao neosnovanu.

15. Nakon toga, podnositeljica prijave je tužbom pred Kantonalnim sudom u Sarajevu (u daljnjem tekstu: Kantonalni sud) pokrenula upravni spor. Kantonalni sud je presudom, broj U-618/00 od 28. maja 2001. godine, tužbu podnositeljice prijave odbio kao neosnovanu, jer na dan podnošenja zahtjeva za povrat predmetnog stana nije bila nosilac stanarskog prava na istom, a njenom suprugu, kao nosiocu stanarskog prava, nije priznato pravo na povrat stana u posjed, jer se ne smatra izbjeglicom u skladu sa relevantnim zakonom.

16. Protiv navedene presude podnositeljica prijave je podnijela žalbu Vrhovnom sudu Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Vrhovni sud), koji je presudom, broj UŽ-339/01 od 8. aprila 2004. godine, uvažio žalbu i preinačio pobijanu presudu Kantonalnog suda na način da je usvojio tužbu podnositeljice prijave, poništio prvostepeno i drugostepeno rješenje upravnih organa, te predmet vratio na ponovni postupak.

17. Uprava je zaključkom od 10. septembra 2004. godine prekinula postupak u predmetu povrata predmetnog stana po zahtjevu podnositeljice prijave, do donošenja izmjena i dopuna Zakona o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo. Podnositeljica prijave je podnijela žalbu protiv navedenog zaključka. Ministarstvo je rješenjem, broj 27/02-23-2872/04 od 18. novembra 2004. godine, poništilo zaključak Uprave jer je u međuvremenu donesen Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo i predmet vratilo na ponovni postupak. U obrazloženju rješenja Ministarstvo je navelo da će u ponovnom postupku prvostepeni organ postupiti po presudi Vrhovnog suda od 8. aprila 2004. godine, kao i po zahtjevu za izvršenje odluke CRPC od 2. septembra 2003. godine koja se nalazi u spisu.

18. Nakon toga, Uprava je postupajući po presudi Vrhovnog suda od 8. aprila 2004. godine i rješenju Ministarstva od 18. novembra 2004. godine, rješenjem, broj 23/6-372-1247/99 od 7. novembra 2005. godine, potvrdila da je Č.G. bio nosilac stanarskog prava na predmetnom stanu i utvrdila da podnositeljici prijave pripada pravo na vraćanje predmetnog stana u posjed. Nadalje, utvrđeno je da predmetni stan koristi I.S, kojem prestaje pravo korištenja predmetnog stana i naređuje napuštanje istog u roku od 15 dana od dana dostavljanja rješenja, bez prava na alternativni smještaj.

19. Protiv navedenog rješenja žalbe su podnijeli Ministarstvo odbrane Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: FMO) i I.S. Ministarstvo je rješenjem, broj 27/02-23-21519/05 od 15. decembra 2005. godine, poništio pobijano rješenje i predmet vratilo prvostepenom organu na ponovni postupak. U obrazloženju je navedeno da prvostepeni organ nije uzeo u obzir presudu Općinskog suda II Sarajevo od 10. septembra 2003. godine (vidi tačku 25. Odluke), te da je u ponovnom postupku potrebno utvrditi da li se radi o stanu u vlasništvu Č.G-a ili stanu na kome je nosilac stanarskog prava podnositeljica prijave, njegova bivša supruga. Komisija nema informacija o daljnjem postupku.

b. Postupak pred CRPC-om

20. Podnositeljica prijave je 4. augusta 1997. godine, u ime Č.G, podnijela zahtjev za povrat predmetnog stana CRPC-u. CRPC je odlukom, broj 502-165-1/1 od 2. septembra 2003. godine, potvrdila da je Č.G. na dan 1. aprila 1992. godine bio nosilac stanarskog prava na predmetnom stanu.

21. Č.G. (podnositeljica prijave) je 29. oktobra 2003. godine Upravi podnijela zahtjev za izvršenje navedene CRPC odluke. Uprava je zaključkom, broj 23-04/II-23-1247/98 od 10. septembra 2004. godine, obustavila ovaj postupak do donošenja drugostepene odluke. U obrazloženju zaključka je navedeno da je Pravobranilaštvo FMO-a 3. oktobra 2003. godine podnijelo zahtjev za ponovno razmatranje CRPC odluke od 2. septembra 2003. godine. Dalje je citirana Odluka Predstavničkog doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, objavljena u "Službenim novinama Federacije Bosne i Hercegovine" broj 28/04 od 26. maja 2004. godine, kojom je određeno da se, do formiranja i početka rada Komisije za rješavanje u drugom stepenu po zahtjevima za preispitivanje prvostepenih odluka CRPC-a u Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, obustave postupci izvršenja CRPC odluka protiv kojih je podnijen zahtjev za njihovo preispitivanje do donošenja drugostepene odluke, te da se prekinu svi sudski i upravni postupci za povrat vojnih stanova do donošenja izmjena i dopuna Zakona o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo. Podnositeljica prijave navodi da je podnijela žalbu protiv zaključka Uprave.

22. Podnositeljica prijave je, 21. februara 2005. godine, dostavila punomoć Č.G-a kojom je

ovlašćuje da ga zastupa u svim pravnim poslovima, kao i dokumentaciju iz koje proizilazi da je Č.G. upisan kao vlasnik predmetnog stana sa dijelom 1/1 u Zemljišno-knjižnom uredu Općinskog suda u Sarajevu.

23. Podnositeljica prijave je, također, dostavila kopiju dopisa Službe za stambenu oblast Općine Novo Sarajevo od 28. decembra 2004. godine, kojim je zastupnik Č.G, advokat Jakša Mitrović, obaviješten u vezi sa podnesenim zahtjevom za nastavak postupka prekinutog zaključkom Službe, broj 05-23-1525/04 od 9. augusta 2004. godine, (vidi tačku 27. Odluke) da nisu prestali razlozi za prekid postupka, jer su na spornom stanu pravo vlasništva stekle dvije osobe, Č.G i I.S, kojem je stan u međuvremenu dodijeljen, te da bi ovo pitanje trebao razriješiti nadležni sud.

24. Čini se da ni podnositeljica prijave, a ni Č.G, nisu u posjedu predmetnog stana.

c. Postupak za priznavanje prava vlasništva na predmetnom stanu

25. Č.G. je 29. aprila 2002. godine podnio tužbu radi uknjižbe prava vlasništva Općinskom sudu II Sarajevo. Općinski sud II Sarajevo je presudom, broj P: 1020/02 od 10. septembra 2003. godine, utvrdio da je ugovor pravno valjan i naložio Zemljišno-knjižnom uredu Općinskog suda I u Sarajevu uknjiženje predmetnog stana u korist Č.G-a. Federalno ministarstvo odbrane je podnijelo žalbu protiv navedene presude Kantonalnom sudu, koji je presudom, broj GŽ: 283/04, od 12. maja 2004. godine, odbio žalbu i potvrdio prvostepenu presudu.

26. Č.G. je 14. jula 2004. godine Općinskom sudu u Sarajevu dostavio zahtjev za uknjižbu stana u skladu sa pravomoćnom presudom Općinskog suda II Sarajevo, broj P-1020/02, od 10. septembra 2003. godine. Zemljišno-knjižni ured Općinskog suda u Sarajevu donio je 14. jula 2004. godine rješenje, kojim se dozvoljava prenos prava vlasništva na predmetnom stanu sa Federalnog ministarstva odbrane na Č.G. (Dn I: 6887/2004).

27. Č.G. je 28. jula 2004. godine Odjeljenju za imovinsko-pravne poslove Općine Novo Sarajevo podnio zahtjev za povrat imovine. Služba je zaključkom, broj 05-23-1525/04 od 9. augusta 2004. godine, prekinula postupak po navedenom zahtjevu na osnovu Odluke Predstavničkog doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine od 26. maja 2004. godine, kojom je određeno da se prekinu svi sudski i upravni postupci za povrat vojnih stanova do donošenja izmjena i dopuna Zakona o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo. Protiv ovog zaključka Č.G. je podnio žalbu. Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoliša, Uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove Kantona Sarajevo je rješenjem, broj 25-31-2494/04 od 20. septembra 2004. godine, odbila žalbu kao neutemeljenu.

2. Predmet broj CH/01/7385, Miodrag i Danica STAJKOVIĆ i Vesna GRGUR protiv Federacije Bosne i Hercegovine

28. Predmet prijave se odnosi na zahtjev podnositelaca prijave da se vrate u posjed svog prijeratnog stana, koji se nalazi u ulici Porodice Ribar broj 3 u Sarajevu. Takođe, podnosioci prijave su podnijeli zahtjev za naknadu materijalne štete u iznosu od 50.000 konvertibilnih maraka (u daljnjem tekstu: KM), te zahtjev za naknadu nematerijalne štete u iznosu od 10.000 KM, kao i naknadu za troškove putovanja i boravka u Sarajevu, PTT i telefonske troškove u iznosu od 500 KM.

29. Rješenjem komande Garnizona Sarajevo, broj S-289 od 2. februara 1971. godine, podnosiocu prijave je dodijeljen na korištenje predmetni stan. Podnositelj prijave je zaključio ugovor o korištenju stana, broj 07/4-21-1319/70 od 12. februara 1971. godine, sa Stambenim preduzećem Sarajevo.

30. Podnositelj prijave je 11. februara 1992. godine sa Stambenim fondom bivše JNA zaključio ugovor o kupoprodaji predmetnog stana, broj 3513-1994-4. Ugovor je potpisan od strane oba

ugovarača i ovjeren od strane vojnog pravobranioca. Podnosilac prijave navodi da je platio otkup stana, ali nije dostavio dokaze kojima bi potkrijepio svoje navode.

31. Rješenjem Zavoda za socijalno osiguranje vojnih osiguranika, Generalštaba Vojske Jugoslavije, broj 101856-UP-1-00716/94 od 15. januara 1994. godine, podnosiocu prijave je priznato pravo na penziju počev od 1. januara 1994. godine.

a. Postupak pred domaćim organima

32. Podnosilac prijave je 11. septembra 1998. godine podnio Upravi zahtjev za vraćanje u posjed predmetnog stana. Uprava je donijela rješenje, broj 23/6-372-P-4618/98 od 20. septembra 2000. godine, kojim je odbijen zahtjev podnosioca prijave kao neosnovan. Podnosilac prijave je protiv navedenog rješenja imao mogućnost podnošenja žalbe drugostepenom organu, Ministarstvu, što je propustio uraditi, te je rješenje Uprave postalo pravosnažno 21. novembra 2000. godine.

b. Postupak pred CRPC-om

33. Podnosilac prijave je 3. decembra 1997. godine CRPC-u podnio zahtjev za povrat predmetnog stana.

34. Odlukom CRPC-a, broj 303-3602-1/1 od 2. septembra 2003. godine, potvrđeno je da je podnosilac prijave na dan 1. aprila 1992. godine bio savjestan posjednik predmetnog stana. Takođe, istom odlukom je naloženo nadležnim opštinskim organima da podnosioca prijave uvedu u posjed predmetne nekretnine, te da izvrše eventualne izmjene u evidencijama o nekretninama.

35. Pravobranilaštvo FMO je 16. decembra 2003. godine podnijelo zahtjev za preispitivanje CRPC odluke od 2. septembra 2003. godine. U zahtjevu je navedeno da je podnosilac prijave ostao u oružanim snagama van teritorije Bosne i Hercegovine nakon 19. maja 1992. godine, te da se shodno članu 3a. Zakona o prestanku primjene Zakona o napuštenim stanovima ne može smatrati raseljenom osobom i izbjeglicom. Komisija nema podataka o daljnjem toku postupka pred CRPC-om.

36. Služba za stambenu oblast Općine Novo Sarajevo (u daljnjem tekstu: Služba) je, na zahtjev podnosioca prijave donijela zaključak o dozvoli izvršenja, broj 05-23-3075/03 od 25. februara 2004. godine. Navedenim zaključkom dozvoljeno je izvršenje CRPC odluke od 2. septembra 2003. godine, utvrđeno je da se predmetni stan vraća u posjed podnosiocu prijave, te da privremenom korisniku prestaje pravo na korištenje predmetnog stana i da je dužan, u roku od 90 dana da napusti nekretninu i preda je podnosiocu prijave.

c. Postupak u vezi sa zahtjevom za uknjižbu prava vlasništva

37. Podnosilac prijave je 7. oktobra 1999. godine FMO-u podnio zahtjev za izdavanje naloga za uknjižbu prava vlasništva na predmetnom stanu.

38. Dopisom FMO-a, broj 04-03-42-77/01 od 8. januara 2001. godine, odbijen je zahtjev podnosioca prijave, iz razloga što nije okončan upravni postupak po zahtjevu podnosioca prijave za povrat predmetnog stana.

39. Tužena strana, Federacija Bosne i Hercegovine, je, na osnovu podataka o rješavanju stambenog pitanja iz stambenog fonda Vojske Srbije i Crne Gore, broj 8-03-37-140/04 od 3. marta 2005. godine, utvrdila da je podnosilac prijave ostvario stanarsko pravo, odnosno da je riješio stambeno pitanje iz stambenog fonda Vojske Srbije i Crne Gore.

3. Predmet broj CH/02/8778, Todor PANOVSKI protiv Federacije Bosne i Hercegovine

40. Predmet prijave je zahtjev podnosioca prijave da se vrati u posjed stana koji se nalazi u ulici Envera Šehovića broj 6/8 u Sarajevu.

41. Podnosilac prijave je 19. maja 1981. godine zaključio ugovor o korištenju predmetnog stana, broj 40-567/81, sa Zajednicom stanovanja Stambenog fonda JNA. U predmetnom stanu je živio do početka sukoba u Bosni i Hercegovini.

a. Postupci pred upravnim i sudskim organima

42. Podnosilac prijave je 25. augusta 1998. godine Upravi podnio zahtjev za povrat predmetnog stana u posjed. Uprava je 18. decembra 2000. godine donijela rješenje, broj 23/6-372-P-3760/98, kojim se zahtjev podnosioca prijave odbija kao neosnovan.

43. Podnosilac prijave je 15. januara 2001. godine podnio žalbu Ministarstvu, koje je 30. marta 2001. godine donijelo rješenje, broj 27/02-23-356/01, kojim se žalba podnosioca prijave odbija i prvostepeno rješenje potvrđuje.

44. Podnosilac prijave je 9. maja 2001. godine podnio Kantonalnom sudu u Sarajevu tužbu protiv rješenja Ministarstva od 30. marta 2001. godine. Kantonalni sud u Sarajevu je 5. septembra 2002. godine donio presudu broj U-338/01 kojom je uvažio tužbu podnosioca prijave, te prvostepeno rješenje poništio i vratio na ponovno rješavanje.

45. Uprava je 28. marta 2003. godine, postupajući po presudi Kantonalnog suda u Sarajevu od 5. septembra 2002. godine, donijela rješenje broj 23/6-372-P-3760/98 kojim se zahtjev podnosioca prijave za povrat predmetnog stana u posjed odbija kao neosnovan. Podnosilac prijave je podnio žalbu protiv pomenutog rješenja Uprave.

46. Ministarstvo je 17. juna 2004. godine donijelo rješenje broj 27/02-23-1732/04 kojim se žalba podnosioca prijave, protiv rješenja Uprave od 28. marta 2003. godine, odbija.

47. Podnosilac prijave je 24. septembra 2004. godine tužbom pokrenuo upravni spor pred Kantonalnim sudom u Sarajevu protiv rješenja Ministarstva od 17. juna 2004. godine.

48. Kantonalni sud u Sarajevu je 4. marta 2005. godine donio presudu broj U-793/04 kojom se tužba podnosioca prijave, protiv rješenja Ministarstva broj 27/02-23-1732/04 od 17. juna 2004. godine, uvažava, osporeno i prvostepeno rješenje se poništavaju i predmet vraća prvostepenom organu na ponovni postupak.

b. Postupak pred CRPC-om

49. CRPC je 2. septembra 2003. godine donio Odluku broj 202-3836-1/1 kojom se potvrđuje da je podnosilac prijave bio nosilac stanarskog prava na predmetnom stanu.

50. Podnosilac prijave je 11. novembra 2003. godine podnio Upravi zahtjev za izvršenje Odluke CRPC od 2. septembra 2003. godine. Uprava je 5. marta 2004. godine donijela zaključak broj 23/6-372-3760/98 kojim je utvrđeno da podnosiocu prijave pripada pravo na povrat u posjed predmetnog stana, te se nalaže privremenom korisniku predmetnog stana iseljenje u roku od 15. dana.

51. FMO je 3. oktobra 2003. godine podnijelo CRPC zahtjev za ponovno razmatranje Odluke CRPC od 2. septembra 2003. godine.

52. Uprava je 11. juna 2004. godine donijela zaključak broj 23/6-372-3760/98 kojim se privremeno obustavlja izvršenje Odluke CRPC od 2. septembra 2003. godine do okončanja zahtjeva FMO od 3. oktobra 2003. godine pred nadležnim organom.

4. Predmet br. CH/03/14153, Ostoja MANOJLOVIĆ protiv Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine

53. Podnosilac prijave je sa Vazduhoplovnim zavodom "Orao" Rajlovac zaključio ugovor o

kupoprodaji stana u ulici Braće Ribar broj 53F u Sarajevu, broj 20/456-444 od 11. novembra 1991. godine. Ugovor je potpisan od strane obje ugovorne strane, ovjeren od strane vojnog pravobranioca i sadrži pečat nadležne poreske službe. Ukupna kupoprodajna cijena stana iznosi 306.039 dinara. Podnosilac prijave je dostavio fotokopije uplatnica, na jednoj je uplaćen iznos od 4.000 dinara i na drugoj 306.039 dinara na ime otkupa predmetnog stana. Međutim, druga uplatnica ne sadrži pečat nadležnog organa.

a. Postupak pred domaćim organima

54. Podnosilac prijave je 5. aprila 1999. godine podnio zahtjev Upravi za vraćanje u posjed predmetnog stana. Uprava je nakon usmene rasprave na kojoj je podnosilac prijave izjavio da nikada nije ušao u posjed predmetnog stana, da ne posjeduje rješenje o dodjeli stana, kao i da nije zaključio ugovor o korištenju stana, donijela rješenje, broj 23/6-372-P-1004/99 od 13. maja 2003. godine, kojim se odbija zahtjev podnosioca prijave. U obrazloženju rješenja je navedeno da je članom 11. Zakona o stambenim odnosima regulisano da stanarsko pravo stiče građanin zakonitim useljenjem u stan na osnovu ugovora o korištenju stana, te da podnosilac prijave ne posjeduje navedeni ugovor. Dalje je navedeno, da je članom 3. stavom 1. Zakona o prestanku primjene Zakona o napuštenim stanovima izričito određeno da nosilac stanarskog prava ili član njegovog porodičnog domaćinstva, kao što je utvrđeno Zakonom o stambenim odnosima, ima pravo na povrat stana u skladu sa Sporazumom, što nije slučaj sa podnosiocem prijave te isti nema aktivnu stranačku legitimaciju. Podnosilac prijave nije podnio žalbu protiv pomenutog rješenja Uprave.

b. Postupak pred CRPC

55. Podnosilac prijave je 19. novembra 1997. godine podnio zahtjev Komisiji za imovinske zahtjeve raseljenih lica li izbjeglica (u daljem tekstu: CRPC) za vraćanje predmetnog stana u posjed. CRPC je, odlučujući po zahtjevu podnosioca prijave za povrat u posjed predmetnog stana, donijela odluku, broj 402-1846-1/1, od 9. jula 2002. godine, kojom je potvrdila da je podnosilac prijave na dan 1. aprila 1992. godine bio savjestan posjednik predmetnog stana.

56. Podnosilac prijave je 10. oktobra 2002. godine podnio zahtjev Upravi za izvršenje CRPC odluke od 9. jula 2002. godine. Uprava je 5. maja 2005. godine dostavila predmet podnosioca prijave Službi za stambenu oblast Općine Novo Sarajevo (u daljnjem tekstu: Služba) kao nadležnom organu na rješavanje, i ista je donijela zaključak o dozvoli izvršenja, broj 05-23-739/05 od 22. juna 2005. godine.

57. Korisnik predmetnog stana je 7. jula 2005. godine CRPC-u podnio zahtjev za preispitivanje odluke broj 402-1846-1/1 od 9. jula 2002. godine.

58. Služba je zaključkom, broj 05-23-739/05, od 19. jula 2005. godine, odgodila izvršenje zaključka o dozvoli izvršenja odluke CRPC-a, broj 402-1846-1/1, od 9. jula 2002. godine do donošenja odluke drugostepenog organa CRPC-a. Podnosilac prijave je protiv navedenog zaključka podnio žalbu Ministarstvu prostornog uređenja i zaštite okoliša-Uprava za geodetske i imovinsko pravne poslove Kantona Sarajevo, koje je rješenjem, broj 25-31-17004/05 D od 19. septembra 2005. godine odbilo žalbu kao neutemeljenu. Podnosilac prijave nije pokrenuo upravni spor protiv pomenutog rješenja Ministarstva.

5. Predmet broj CH/03/14435, Jugoslav KOVAČEVIĆ protiv Federacije Bosne i Hercegovine

59. Podnosioca prijave pred Domom, odnosno Komisijom zastupa njegova majka, Plema Kovačević.

60. Otac podnosioca prijave, D.K. je sa Vojnom ustanovom za upravljanje stambenim fondom JNA - Beograd zaključio ugovor o kupoprodaji, broj 3519-616-4 od 25. novembra 1991. godine za

stan koji se nalazi u ulici Hakije Kulenovića 14 u Sarajevu. Ugovor je potpisan od strane oba ugovarača, ovjeren je od strane vojnog pravobranioca i sadrži pečat nadležne poreske službe. Ukupna kupoprodajna cijena stana iznosi 313.506 dinara. U parničnom postupku koji se vodio pred Općinskim sudom u Sarajevu pod brojem P-245/03 utvrđeno je, prema potvrdi Srpske banke AD Beograd, da je podnosilac prijave 15. februara 1992. godine uplatio ukupan iznos na ime otkupa predmetnog stana (vidi tačku 65. Odluke).

a. Postupak pred domaćim organima

61. Podnosilac prijave je 1. oktobra 1999. godine podnio zahtjev za povrat stana Upravi za stambena pitanja Kantona Sarajevo (u daljnjem tekstu: Uprava). Uprava je zaključkom broj 23-4/1-23-2190/99 od 1. februara 2002. godine odbacila zahtjev podnosioca prijave kao neblagovremen, jer je podnesen izvan zakonskog roka za podnošenje zahtjeva za povrat stanova koji su proglašeni napuštenim, kao što je u konkretnom slučaju. Podnosilac prijave podnio je žalbu protiv navedenog zaključka Uprave, ali je Ministarstvo stambenih poslova Kantona Sarajevo odbilo žalbu kao neosnovanu rješenjem, broj 27/02-23-2194/02 od 23. oktobra 2002. godine. Čini se da podnosilac prijave nije pokrenuo upravni spor protiv pomenutog rješenja.

b. Postupak pred CRPC-om

62. Uporedo sa postupkom pred Upravom, podnosilac prijave pokrenuo je 25. novembra 1997. godine postupak za povrat nekretnine-stana pred Komisijom za imovinske zahtjeve raseljenih lica i izbjeglica (u daljnjem tekstu: CRPC). CRPC je odlukom broj 301-3852-1/1 od 9. jula 2002. godine potvrdila da je D.K. na dan 1. aprila 1992. godine bio savjestan posjednik predmetnog stana. Majka podnosioca prijave je 2. septembra 2002. godine, Službi za upravu za imovinsko-pravne poslove, geodetske poslove i katastar nekretnina, Općine Centar Sarajevo (u daljnjem tekstu: Služba), podnijela zahtjev za izvršenje CRPC odluke. Služba je donijela zaključak, broj 05-31-1246/02 od 27. januara 2003. godine, kojim se prekida postupak po zahtjevu za izvršenje pomenute CRPC odluke i upućuje se Z.M. da kod Općinskog suda I Sarajevo pokrene postupak utvrđivanja valjanosti prenosa prava vlasništva na predmetnoj nekretnini. Prekid postupka traje dok Općinski sud I ne riješi ovo pitanje, a imenovana je dužna u roku od deset dana od dana konačnosti ovog zaključka podnijeti ovom organu dokaz o pokrenutom postupku kod pomenutog suda, jer ukoliko to ne učini postupak će biti obustavljen. Naime, utvrđeno je da predmetni stan koristi Z.M. kao zemljišno-knjižni vlasnik, jer je isti otkupila na osnovu ugovora o kupoprodaji stana zaključenim sa FMO, od 3. maja 2000. godine.

63. Majka podnosioca prijave podnijela je žalbu na navedeni zaključak Službe od 27. januara 2003. godine. Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo je odbilo njenu žalbu kao neosnovanu. Komisija nema informacija da li je podnosilac prijave pokrenuo upravni spor protiv pomenutog rješenja.

c. Postupak za priznavanje prava vlasništva

64. Korisnica stana, Z.M. podnijela je 6. februara 2003. godine Općinskom sudu u Sarajevu tužbu radi utvrđivanja vlasništva na predmetnom stanu. Majka podnosioca prijave je podnijela protivtužbu tražeći da se utvrdi ništavost ugovora o kupoprodaji koji je zaključila Z.M.

65. Općinski sud donio je presudu, broj P-245/03 od 26. maja 2005. godine kojom je tužbu Z.M. odbacio kao nedopuštenu, zbog nepostojanja pravnog interesa tužiteljice, a protivtužbu podnosioca prijave odbio je kao neosnovanu zbog nedostatka aktivne legitimacije. Majka podnosioca prijave izjavila je žalbu protiv navedene presude. Postupak pred Općinskim sudom još uvijek traje.

III. POSTUPAK PRED DOMOM/KOMISIJOM

66. Prijave su podnesene u periodu od 4. marta 1999. do 22. jula 2003. godine.
67. Komisija je, u periodu od 27. januara 2004. do 26. maja 2006. godine, prosljedila prijave podnosilaca prijava tuženoj strani, Federaciji Bosne i Hercegovine, radi dostavljanja pisanih zapažanja o prihvatljivosti i meritumu.
68. Tužena strana, Federacija Bosne i Hercegovine, je, u periodu od 27. februara 2004. do 15. juna 2006. godine, dostavila svoja zapažanja o prihvatljivosti i meritumu predmetnih prijava, koja su prosljeđena podnosiocima prijava.
69. Komisija je 13. februara 2004. godine prijavu broj CH/03/14153 prosljedila tuženoj strani Bosni i Hercegovini. Komisija do dana donošenja ove Odluke nije zaprimila pisana zapažanja tužene strane Bosne i Hercegovine.
70. U predmetu broj CH/02/8778, tužena strana, Federacija Bosne i Hercegovine, je u nekoliko navrata dostavila dodatne informacije, koje su prosljeđene podnosiocu prijave.
71. S obzirom na sličnost između činjenica u predmetima i žalbenih navoda podnosilaca prijava, Komisija je odlučila da ove prijave spoji u skladu s pravilom 33. Pravila procedure Komisije.

IV. RELEVANTNE ZAKONSKE ODREDBE

72. **Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini – Aneks 7, Sporazum o izbjeglicama i raseljenim osobama**, koji su potpisale Republika Bosna i Hercegovina, Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska, se bavi pitanjima izbjeglica i raseljenih osoba. U skladu s članom VII Aneksa 7 uspostavljena je Nezavisna komisija za raseljene osobe i izbjeglice, koja je kasnije promijenila naziv u Komisija za imovinske zahtjeve izbjeglica i raseljenih osoba.

73. **Ustav Bosne i Hercegovine**

Član III/5. Ustava Bosne i Hercegovine, u relevantnom dijelu, glasi:

(a) Bosna i Hercegovina će preuzeti nadležnosti u onim stvarima u kojima se o tome postigne saglasnost entiteta; stvarima koje su predviđene u Aneksima 5-8 Opšteg okvirnog sporazuma; ili koje su potrebne za očuvanje suvereniteta, teritorijalnog integriteta, političke nezavisnosti i međunarodnog subjektiviteta Bosne i Hercegovine, u skladu sa podjelom nadležnosti među institucijama Bosne i Hercegovine. Dodatne institucije mogu biti uspostavljene prema potrebi za vršenje ovih nadležnosti.

[...].

74. **Zakon o prestanku primjene Zakona o napuštenim stanovima** ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 11/98, 38/98, 12/99, 18/99, 27/99, 43/99, 31/01, 56/01, 15/02 i 29/03) (u daljnjem tekstu: Zakon o prestanku primjene), stupio je na snagu 4. aprila 1998. godine i potom je u više navrata dopunjavan i mijenjan. Zakonom o prestanku primjene ukinut je raniji Zakon o napuštenim stanovima. Prema Zakonu o prestanku primjene, nadležni organi vlasti ne mogu dalje donositi odluke kojima se stanovi proglašavaju napuštenim (član 1, stav 2). Svi upravni, sudski i drugi akti kojima je nosiocu stanarskog prava prestalo stanarsko pravo oglašavaju se ništavim (član 2, stav 1). Ipak, akti kojima je dodijeljen stan na privremeno korištenje ostaju na snazi dok se ne ponište u skladu sa Zakonom o prestanku primjene (član 2, stav 2). Sva stanarska

prava ili ugovori o korištenju koji su zaključeni od 1. aprila 1992. do 7. februara 1998. godine prestaju da važe (član 2, stav 3). Osoba koja koristi stan po osnovu poništenog stanarskog prava ili odluke o privremenom korištenju smatraće se privremenim korisnikom (član 2, stav 3).

Član 3.

Nosilac stanarskog prava na stanu koji je proglašen napuštenim, ili član njegovog ili njenog porodičnog domaćinstva, ima pravo na povrat stana u skladu sa Aneksom 7 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini.

Član 4.

Nosilac stanarskog prava iz člana 3. ovog zakona ima pravo tražiti vraćanje stana u posjed.

Zahtjev za vraćanje stana u posjed podnosi se općinskom organu uprave nadležnom za stambene poslove, ako zakonom kantona – županije nije drugačije određeno.

[...].

Član 14.

Stranka na koju se odnosi odluka iz člana 7. ovog zakona može u svako vrijeme pokrenuti postupak pred Komisijom. U slučaju da je takav postupak pokrenut, svi drugi postupci koji se vode pred nadležnim organima uključujući i postupak izvršenja odluke, prekinut će se do donošenja konačne odluke Komisije, ali samo u slučajevima u kojima je predloženi organ odbacio ili odbio zahtjev podnosioca zahtjeva iz formalnih ili materijalnih razloga i u kojima je Imovinska komisija tražila obustavu.

Odluke Komisije su pravosnažne i obavezujuće.

U pogledu određivanja prava i obaveza stranke iz stava 1. ovog člana, odluka Komisije ima istu snagu kao i odluka bilo kojeg nadležnog organa donesena u saglasnosti sa ovim zakonom.

75. Zakon o izvršenju odluka Komisije za imovinske zahtjeve izbjeglica i raseljenih osoba ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 43/99, 51/00, 56/01, 27/02 i 24/03) (u daljem tekstu: Zakon o izvršenju) reguliše izvršenje odluka CRPC-a.

Član 7.

[...]

Ako je tražilac izvršenja podnio kod nadležnog organa uprave zahtjev za povrat u posjed iste imovine ili stana, u skladu sa Zakonom o prestanku primjene Zakona o napuštenim stanovima ili Zakonom o prestanku primjene Zakona o privremeno napuštenim nekretninama u svojini građana, te ukoliko to lice, naknadno, podnese odluku Komisije na izvršenje, nadležni organ uprave će spojiti postupke za izvršenje koji se odnose na obje odluke i donijeti zaključak o dozvoli izvršenja u skladu sa ovim članom.

Član 11.

Po prijemu zahtjeva za ponovno razmatranje Komisija može obavijestiti nadležne organe uprave koji su odgovorni za izvršenje odluke Komisije o podnesenom

zahtjevu za ponovno razmatranje.

Nadležni organ uprave ne obustavlja izvršenje odluke Komisije, osim ukoliko ne primi zvaničnu obavijest od Komisije kojom se posebno zahtjeva obustava do donošenja odluke po zahtjevu za ponovno razmatranje.

[...].

76. **Sporazum između Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske o prenosu nadležnosti i nastavku finansiranja i rada Komisije za imovinske zahtjeve raseljenih lica i izbjeglica u skladu sa članom XVI Aneksa 7 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini** ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", br. 32/04 i 32/05). Prema ovom Sporazumu, strane (Bosna i Hercegovina, Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska) su saglasne da će po zahtjevima za ponovno razmatranje odluke Komisije rješavati u skladu sa odredbama pravilnika CRPC-a, koje nisu u suprotnosti sa odredbama važećih zakona u Bosni i Hercegovine (član 3, stav 2). Odluke Komisije donesene po zahtjevima za ponovno razmatranje će biti konačne i obavezujuće, na njih se neće moći uložiti žalba i imat će pravno dejstvo kod nadležnih organa kao i prethodne odluke Komisije (član 3, stav 4). Nakon 31. decembra 2003. godine, Komisija će se sastojati od sedam članova. Vijeće ministara Bosne i Hercegovine će predložiti tri člana, a Vlada Republike Srpske i Vlada Federacije Bosne i Hercegovine će predložiti po dva člana Komisije. Predsjedništvo Bosne i Hercegovine će temeljem tih prijedloga imenovati članove Komisije u roku od 15 dana od dana potpisivanja ovog Sporazuma (član 3, stav 6).

77. **Odluka o imenovanju Komisije za imovinske zahtjeve raseljenih osoba i izbjeglica.** Predsjedništvo Bosne i Hercegovine je na svojoj sjednici, održanoj 13. oktobra 2004. godine, donijelo Odluku o imenovanju Komisije za imovinske zahtjeve raseljenih osoba i izbjeglica. Prema ovoj Odluci, mandat članova Komisije traje godinu dana od dana imenovanja. Ukoliko se ukaže potreba produženja mandata članovima Komisije, Predsjedništvo Bosne i Hercegovine donijet će posebnu odluku o produženju mandata (tačka IV). Komisija će o svom radu podnositi izvještaj Predsjedništvu Bosne i Hercegovine, Vijeću ministara i entitetskim vladama (tačka V).

78. **Zakon o prenosu i rješavanju neriješenih zahtjeva za vraćanje u posjed stana na kojem postoji stanarsko pravo ili nekretnine u vlasništvu koji su podneseni Komisiji za imovinske zahtjeve raseljenih lica i izbjeglica** ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 6/04, 22/04 i 28/05) (u daljnjem tekstu: Zakon prenosu nadležnosti CRPC)

Član 1.

Ovim zakonom reguliše se prenos i rješavanje zahtjeva za vraćanje u posjed stana na kojem postoji stanarsko pravo i zahtjeva za vraćanje u posjed nekretnine u vlasništvu koji su podneseni Komisiji za imovinske zahtjeve raseljenih lica i izbjeglica (u daljem tekstu: Komisija).

Član 2.

Zahtjeve iz člana 1. ovog zakona Komisija prenosi opštinskoj, odnosno gradskoj službi za upravu nadležnoj za stambene poslove odnosno imovinsko-pravne poslove, ako zakonom kantona nije drugačije određeno (u daljem tekstu: nadležni organ).

Član 3.

Zahtjevi iz člana 1. ovog zakona rješavaju se uporedo sa zahtjevima podnesenim nadležnom organu u skladu sa Zakonom o prestanku primjene Zakona o napuštenim stanovima ("Službene novine Federacije BiH", br. 11/98, 38/98, 12/99,

18/99, 43/99 i 56/01) odnosno Zakonom o prestanku primjene Zakona o privremeno napuštenim nekretninama u svojini građana ("Službene novine Federacije BiH", br. 11/98, 29/98, 27/99, 43/99, 37/01 i 56/01).

Po prijemu zahtjeva iz člana 1. ovog zakona nadležni organ rješava zahtjeve prema hronološkom redu po kojem su primljeni od strane Komisije.

Krajnji rok za rješavanje zahtjeva iz člana 1. ovog zakona je 31. 12. 2005. godine

Član 4.

Zahtjev za vraćanje u posjed stana smatra se podnesenim u roku ukoliko je podnesen u skladu sa odredbom člana 5. Zakona o o prestanku primjene Zakona o napuštenim stanovima i to:

- do 04.07.1999. godine za stanove koji su proglašeni napuštenim;

- do 04.10.1999. godine za stanove iz člana 2. stav 5. i člana 18 b. stav 1. Zakona o prestanku primjene Zakona o napuštenim stanovima i člana 83 a. stav 4. Zakona o preuzimanju Zakona o stambenim odnosima; odnosno ukoliko je podnesen u skladu sa Pravilnikom Komisije i to:

- do 02.09.1999. godine za stanove koji su proglašeni napuštenim;

- do 03.12.1999. godine za stanove iz alineje 2. ovog člana.

79. **Zakon o prometu nepokretnosti** ("Službeni list Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine", br. 38/78, 4/89, 29/90 i 22/91; "Službeni list Republike Bosne i Hercegovine" br. 21/92, 3/93, 17/93, 13/94, 18/94 i 33/94). Član 9. stav 2. Zakona o prometu nepokretnosti predviđa da ugovor o prenosu nepokretnosti mora biti sačinjen u pismenom obliku, a potpisi ugovarača ovjereni u nadležnom sudu. Stavom 4. se, između ostalog, predviđa da je pismeni ugovor o prenosu nepokretnosti koji je u potpunosti ili značajnom dijelu izvršen valjan čak i ako potpisi ugovornih strana nisu ovjereni kod nadležnog suda.

80. **Zakon o parničnom postupku** ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 42/98, 3/99 i 53/03)

Član 54.

Tužitelj može u tužbi tražiti da sud samo utvrdi postojanje odnosno nepostojanje kakva prava ili pravnog odnosa, ili istinitost odnosno neistinitost kakve isprave.

Takva se tužba može podići kad je to posebnim propisima predviđeno, kad tužitelj ima pravni interes da sud utvrdi postojanje odnosno nepostojanje kakva prava ili pravnog odnosa ili istinitost odnosno neistinitost kakve isprave prije dospelosti zahtjeva za činidbu iz istog odnosa ili kad tužitelj ima kakav drugi pravni interes za podizanje takve tužbe.

Ako odluka o sporu ovisi o tome postoji li ili ne postoji kakav pravni odnos koji je tokom parnice postao sporan, tužitelj može, pored postojećeg zahtjeva, istaknuti i tužbeni zahtjev da sud utvrdi da takav odnos postoji odnosno da ne postoji, ako je sud pred kojim parnica teče nadležan za takav zahtjev.

Isticanje zahtjeva prema odredbi stava 3. ovog članka neće se smatrati preinakom tužbe.

81. **Odluka Predstavničkog doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine** ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", broj 28/04), stupila je na snagu 26. maja 2004. godine. Predstavnički dom Parlamenta Federacija Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Predstavnički dom) je na svojoj sjednici od 27. aprila 2004. godine donio Odluku koja glasi:

Zadužuje se Federalno ministarstvo prostornog uređenja Federacije BiH, kantonalne uprave za stambena pitanja, kao i nadležni općinski organi u Federaciji BiH da do formiranja i početka rada Komisije za rješavanje u drugom stepenu po zahtjevima za preispitivanje prvostepenih odluka CRPC u Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH-obustave izvršenja odluka CRPC protiv kojih je podnijet zahtjev za njihovo preispitivanje do donošenja drugostepene odluke, te da se prekinu svi upravni i sudski postupci za povrat vojnih stanova do donošenja izmjena i dopuna Zakona o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo, a koji je u parlamentarnoj proceduri.

V. ŽALBENI NAVODI

82. Podnosioci prijava se žale da im je onemogućen povrat u posjed prijeratnih stanova, a u predmetima br. CH/99/1669, CH/01/7385, CH/03/14153 i CH/03/14435, i ostvarenje vlasničko-pravnih ovlaštenja na osnovu pravno valjanih ugovora o otkupu predmetnih stanova.

83. Prema mišljenju Komisije prijave pokreću pitanja u vezi sa članom 6. stavom 1. Evropske konvencije i članom 1. Protokola broj 1. uz Evropsku konvenciju.

VI. ODGOVOR TUŽENE STRANE

A. Federacija Bosne i Hercegovine

84. Po pitanju prihvatljivosti, tužena strana u svojim zapažanjima predlaže da prijave budu proglašene neprihvatljivim. Konkretno, u predmetu broj CH/01/7385, tužena strana smatra da je prijava neprihvatljiva iz razloga što podnosilac prijave nije iscrpio djelotvorne pravne lijekove kada je u pitanju ostvarivanje prava na povrat stana. Naime, Uprava je, odlučujući po zahtjevu podnosioca prijave za povrat predmetnog stana, donijela rješenje od 20. septembra 2000. godine kojim je njegov zahtjev odbijen kao neosnovan. Tužena strana naglašava da podnosilac prijave nije podnio žalbu drugostepenom organu, te da je navedeno rješenje postalo pravosnažno 21. novembra 2000. godine. Nadalje, tužena strana, u predmetu broj CH/03/14153, ističe da podnosilac prijave nije podnio žalbu protiv rješenja Uprave, od 13. maja 2003. godine, kao i da podnosilac prijave nije pokrenuo upravni spor protiv rješenja drugostepenog upravnog organa, broj 25-31-17004/05, od 19. septembra 2005. godine, kojim je odbijena žalba podnosioca podnesena protiv zaključka o odgodi izvršenja odluke CRPC-a.

85. U pogledu merituma prijave, tužena strana predlaže da prijave budu odbijene u meritumu kao neosnovane. U vezi sa članom 6. Evropske konvencije tužena strana navodi da domaći organi nisu prekršili navedeni član, jer su odluke donesene u razumnom roku, a podnosioci prijave nisu iscrpili domaće pravne lijekove u postupku pred upravnim organima. U vezi sa članom 8. Evropske konvencije, Federacija Bosne i Hercegovine navodi da nije prekršila pravo podnosioca prijave na poštivanje doma, jer je utvrdila da im, u skladu sa Zakonom o prestanku primjene, ne pripada pravo na povrat stana jer su ostali u oružanim snagama van teritorije Bosne i Hercegovine nakon 14. decembra 1995. godine. Tužena strana, nadalje, navodi da pravo podnosioca prijave iz člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju nije povrijeđeno, s obzirom da je tužena strana svima omogućila povrat stanova, ali pod uvjetima koji su predviđeni članom 3a. navedenog Zakona.

VII. MIŠLJENJE KOMISIJE

A. Prihvatljivost

86. Komisija podsjeća da su prijave podnesene Domu u skladu sa Sporazumom. S obzirom da Dom o njima nije odlučio do 31. decembra 2003. godine, Komisija je, u skladu sa članom 2. Sporazuma iz septembra 2003. godine i članom 3. Sporazuma iz 2005. godine, nadležna da odlučuje o ovim prijavama. Pri tome, Komisija će uzimati kriterije za prihvatljivost prijava sadržane u članu VIII(2) Sporazuma. Komisija, također, zapaža da se Pravila procedure kojima se uređuje njeno postupanje ne razlikuju, u dijelu koji je relevantan za predmete podnositelaca prijava, od Pravila procedure Doma, izuzev u pogledu sastava Komisije.

A.1. Prihvatljivost prijava u dijelu upućenom protiv Bosne i Hercegovine

87. U skladu sa članom VIII(2) Sporazuma, "[Komisija] će odlučiti koje prijave će prihvatiti [...]. Pri tome će [Komisija] uzeti u obzir sljedeće kriterije: [...] (c) [Komisija] će također odbiti svaku žalbu koju bude smatrala nespojivom sa ovim Sporazumom, ili koja je očigledno neosnovana, ili predstavlja zloupotrebu prava žalbe".

88. Podnosioci prijava u predmetima br. CH/99/1669, CH/01/8778, CH/03/14049, CH/03/14153 i CH/03/14435 pokrenuli su postupke za vraćanje predmetnih stanova u posjed pred CRPC-om, a nakon toga pokrenuli postupke pred domaćim organima uprave.

89. CRPC je osnovana na osnovu Aneksa 7 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini (u daljnjem tekstu: Aneks 7). Aneksom 7 je propisano da će CRPC odlučivati o svakom potraživanju nepokretne imovine u Bosni i Hercegovini, kada ta imovina nije dobrovoljno prodana ili na drugi način prenesena od 1. aprila 1992. godine. Sistem povrata imovine po Aneksu 7 predstavlja drugi mogući način povrata imovine, pored mogućnosti podnošenja zahtjeva domaćim organima. Oba sistema su egzistirala paralelno i na dispoziciji svake stranke ležala je odluka da li će pokrenuti jedan ili drugi postupak radi povrata imovine ili, štaviše, oba u isto vrijeme. Međutim, u slučaju obostranog pokretanja postupaka, a u skladu sa članom 14. Zakona o prestanku primjene (u konačnoj verziji), svi drugi postupci koji se vode pred nadležnim organima, uključujući i postupak izvršenja odluke, morali su se prekinuti do donošenja konačne CRPC odluke. Izuzetak su činili slučajevi u kojima je predloženi organ odbacio ili odbio zahtjev podnosioca zahtjeva iz formalnih ili materijalnih razloga i u kojima je CRPC tražila obustavu.

90. Tumačeći ove odredbe, koje regulišu odnos između "domaćeg" i međunarodnog mehanizma povrata imovine, može se reći da su odluke CRPC-a imale veći autoritet, jer su, s jedne strane, konačne i obavezujuće, a s druge strane, bez prava domaćih upravnih organa ili sudova da ih preispituju ili ponište. Davanje prednosti jednom sistemu realizacije zahtjeva za povrat imovine i izbjegavanje paralelnih postupaka je, s tačke gledišta principa pravne sigurnosti, u smislu člana 1/2. Ustava Bosne i Hercegovine, u potpunosti opravdano.

91. Međutim, razlika između odluka CRPC-a i domaćih organa je u činjenici nemogućnosti njenog preispitivanja od strane Komisije. U vezi s tim, Komisija podsjeća da je Dom u nekoliko navrata naveo da se tužena strana, u konkretnom slučaju Federacija Bosne i Hercegovine, ne može smatrati odgovornom za odluke CRPC-a (vidi Odluku o prihvatljivosti i meritumu, CH/01/7728, V.J. protiv Federacije Bosne i Hercegovine, od 31. marta 2003. godine). Dom je to objasnio na sljedeći način:

I na kraju, Dom nalazi da su se Strane potpisnice Aneksa 7, među njima i Federacija Bosne i Hercegovine, složile da će CRPC samostalno donijeti svoja pravila i da neće postojati preispitivanje odluka CRPC-a od strane organa Federacije Bosne i Hercegovine. Stoga, Dom nalazi da se tužena Strana prema Sporazumu ne može smatrati odgovornom za postupke kojima je CRPC donio

svoje odluke. Takođe, tužena Strana se prema Sporazumu ne može smatrati odgovornom za propust da obezbjedi preispitivanje odluka CRPC-a od strane nezavisnog i nepristrasnog suda, jer je takvo preispitivanje isključeno Aneksom 7. U tom pogledu, žalbeni navod je nespojiv *ratione personae* sa Sporazumom.

92. Isti stav zauzela je i Komisija (vidi Odluku o prihvatljivosti, *CH/00/5481, Tihomir Aleksić protiv Federacije Bosne i Hercegovine*, od 6. juna 2005. godine).

93. Međutim, treba istaći da je 31. decembra 2003. godine CRPC prestala sa radom. Da ne bi došlo do pravne praznine ukidanjem CRPC-sistema, s jedne strane, a nerješavanjem svih podnijetih zahtjeva za preispitivanje već donesenih odluka CRPC-a, s druge strane, nadležnost za rješavanje zahtjeva za preispitivanje "prvostepenih" odluka CRPC-a prenesena je, u konkretnom slučaju, na Komisiju za imovinske zahtjeve, a na osnovu Sporazuma između Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske o prenosu nadležnosti CRPC-a. Sporazum je potpisan 27. maja 2004. godine, kada je i stupio na snagu. Sporazumom je utvrđeno da je 31. decembar 2004. godine krajnji rok za rješavanje ovih zahtjeva. Sporazum je 13. maja 2005. godine izmijenjen tako što je rok za rješavanje zahtjeva pomjeren za 31. decembar 2005. godine.

94. Prema tome, prenosom nadležnosti na domaće organe, Bosna i Hercegovina, je postala odgovorna *ratione temporis* i *ratione personae* za postupanje po ovim zahtjevima nakon 27. maja 2004. godine. Međutim, postavlja se pitanje ko je preuzeo nadležnost za rješavanje predmeta koje bivši CRPC nije riješio: Bosna i Hercegovina ili Federacija Bosne i Hercegovine.

95. Komisija primjećuje da je Aneks 7 potpisan od strane sve tri strane – entiteta i Bosne i Hercegovine (član XVIII Aneksa 7). S druge strane, član XVI Aneksa 7 je predvidio da će se nakon 31. decembra 2003. godine, "odgovornost za finansiranje i rad Komisije [...] prenijeti na Vladu Bosne i Hercegovine osim ako se strane ne dogovore drugačije. U slučaju ovog drugog, Komisija će nastaviti da radi kako je gore navedeno". Prema tome, Aneks 7 je otvorio mogućnost da se ovo pitanje reguliše onako kako Država smatra shodnim i riješio je pitanje odgovornosti (Bosna i Hercegovina), ukoliko ona ne riješi ovo pitanje na drugi način. "Sporazumom između Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske o prenosu nadležnosti i nastavku finansiranja i rada Komisije za imovinske zahtjeve raseljenih lica i izbjeglica u skladu sa članom XVI Aneksa 7 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini" riješeno je ovo pitanje. Naime, navedeni Sporazum, pozivajući se na član III/5. Ustava Bosne i Hercegovine, stipulisao je Bosnu i Hercegovinu kao odgovornu za rad Komisije za imovinske zahtjeve raseljenih lica i izbjeglica (član 1. st. 1. i 2). Iako nije tačno navedeno, prenos nadležnosti uslijedio je na osnovu tačke a) člana III/5, prvi dio rečenice – prenos nadležnosti uz saglasnost entiteta i Države. Na osnovu člana 3. stava 5. Sporazuma, Država je dužna finansirati rad Komisije. Na osnovu člana 6. stava 3, Komisija će se sastojati od sedam članova. Vijeće ministara Bosne i Hercegovine će predložiti tri člana, a Vlada Republike Srpske i Vlada Federacije Bosne i Hercegovine će predložiti po dva člana Komisije. Predsjedništvo Bosne i Hercegovine će temeljem tih prijedloga imenovati članove Komisije u roku od 15 dana od dana potpisivanja ovog Sporazuma.

96. Što se tiče same pravne osnove za odlučivanje "državnog" organa povodom zahtjeva za povrat imovine, Komisija zaključuje da ni Aneks 7, niti drugi pravni akti, ne nameću Državi daljnju obavezu u pogledu donošenja određenih zakona ili sličnih pravnih akata, jer prenos nadležnosti sa međunarodnog tijela na domaće odnosio se samo na prenos u institucionalnom smislu. Prema tome, Komisija za imovinske zahtjeve raseljenih lica i izbjeglica dužna je poštovati Aneks 7, što ne isključuje primjenu zakona na nižem administrativnom nivou, koji su u skladu sa ovim Aneksom (prije svega, misli se na Zakon o prestanku primjene i Zakon o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo).

97. Komisija, podsjeća, da je, u svim predmetima, CRPC donijela odluke kojima je potvrdila da su podnosioci prijava (tj. u predmetu broj CH/99/1669, suprug podnositeljice prijave, a u predmetu broj CH/03/14435, otac podnosioca prijave), bili savjesni posjednici predmetnih stanova na dan 1. aprila 1992. godine. Međutim, postupci izvršenja CRPC odluka su obustavljeni zbog toga što je

FMO podnijelo zahtjeve za ponovno razmatranje prvostepenih odluka, odnosno u predmetu broj CH/99/1699 i na osnovu Odluke Predstavničkog doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, od 26. maja 2004. godine. U predmetu broj CH/03/14435, postupak izvršenja CRPC odluke obustavljen je do okončanja postupka pred Općinskim sudom I u Sarajevu u vezi s utvrđivanjem valjanosti prenosa prava vlasništva na predmetnom stanu. U pogledu zahtjeva za ponovno razmatranje, Komisija ističe da ovaj pravni lijek ne omogućava njegovom podnosiocu, bez da dostavi "nove dokaze ili navode o novim dokazima koje CRPC nije razmatrala", preispitivanje pravne i činjenične ispravnosti donesene odluke. Prema tome, ovakav pravni lijek ima veliku sličnost sa zahtjevima za ponavljanje postupka (vidi, na primjer, član 235. stav 1. tačka 6. Zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine ili član 42. stav 1. tačka 1. Zakona o upravnim sporovima Bosne i Hercegovine). Prema sudskoj praksi organa Evropske konvencije, kao i praksi Doma, koju preuzima Komisija (vidi Odluku o prihvatljivosti i meritumu, CH/98/1366, V.Č. protiv Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine, od 7. marta 2000. godine, tačka 59, Odluke o prihvatljivosti i meritumu januar – juni 2000. godine), zahtjevi za ponavljanje postupka ne mogu se smatrati djelotvornim pravnim lijekom, osim ukoliko se isti nije pokazao uspješnim i nije rezultirao ponavljanjem postupka. Ovakav stav zauzeo je i Ustavni sud Bosne i Hercegovine (vidi odluke AP 532/04, od 23. jula 2004. godine, sa uputom na daljnju jurisprudenciju bivše Evropske komisije za ljudska prava; AP 343/04, od 29. septembra 2004. godine, tačka 6. i dalje; AP 193/04, od 29. septembra 2004. godine, tačka 6).

98. Komisija zapaža da u predmetnim slučajevima nema odluka o ponavljanju postupka, pa prema tome nije ni došlo do zasnivanja nadležnosti Bosne i Hercegovine. S obzirom na navedeno Komisija zaključuje da su prijave očigledno neosnovane u dijelu u kojem su podnesene protiv Bosne i Hercegovine.

A.2. Prihvatljivost prijava u dijelu upućenom protiv Federacije Bosne i Hercegovine

99. U skladu sa članom VIII(2) Sporazuma, Komisija će odlučiti koje prijave će prihvatiti. Pri tome će Komisija uzeti u obzir sljedeće kriterije: (a) postoje li djelotvorni pravni lijekovi i da li je podnosilac prijave dokazao da ih je iscrpio, da li je prijava u biti ista kao i stvar koju su Dom/Komisija već ispitali, ili je već podnesena u nekom drugom postupku, ili je već predmet međunarodne istrage ili rješenja. Komisija će, takođe, odbiti svaku žalbu koju bude smatrala nespojivom sa ovim Sporazumom, ili koja je očigledno neosnovana, ili predstavlja zloupotrebu prava žalbe.

100. U skladu sa članom VIII(3) Sporazuma "[Komisija] u bilo kojem trenutku svog postupka može obustaviti razmatranje neke žalbe, odbaciti je ili brisati iz razloga (a) što podnosilac prijave namjerava odustati od žalbe; (b) što je stvar već riješena; ili (c) što iz bilo kojeg drugog razloga, koji utvrdi [Komisija], više nije opravdano nastaviti s razmatranjem žalbe; pod uslovom da je takav rezultat u skladu s ciljem poštivanja ljudskih prava".

A.2.1. Prihvatljivost prijava u odnosu na postupke za povrat stanova pred domaćim organima

A.2.1.a. U odnosu na predmete br. CH/99/1699 i CH/02/8778

101. Podnosioci prijava tvrde da nemaju mogućnost da dođu do konačnog meritornog odlučanja povodom zahtjeva za povrat njihovih stanova, da postupci traju van razumnog roka, te da im nije omogućen djelotvoran pravni lijek, uzimajući u obzir cjelokupnu situaciju.

102. Komisija podsjeća da su podnosioci prijava pokrenuli postupke za povrat u posjed predmetnih stanova u toku 1998. godine. Od tada je prošlo 8 godina, a postupci vraćanja nisu meritorno okončani. Komisija naglašava da upravni postupak funkcioniše po načelu efikasnosti (član 6. Zakona o upravnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, "Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 2/98 i 48/99). Prvostepeni postupak, prema članu 216. stavu 1. navedenog Zakona, traje 60 dana, dok drugostepeni postupak, prema članu 244, traje najduže

30 dana. Uzimajući u obzir čak i mogućnost vođenja upravnog spora, navedeni rokovi i stvarne dužine postupaka nisu u razumnom odnosu.

103. Pravilo iscrpljivanja pravnih lijekova se mora fleksibilno primjenjivati i aplikantima se moraju uzeti u obzir posebne okolnosti, ako one postoje (vidi odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, U 22/00, od 22. i 23. juna 2001. godine, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 25/01, tačka 20). Komisija naglašava da Aneks 7 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, s obzirom na svoje ciljeve i zadatke, podrazumijeva obavezu nadležnih državnih organa da uspostave sistem i procedure, koji bi zadovoljili hitnost rješavanja svih predmeta koji se tiču povrata imovine i ljudi. Prema tome, hitno postupanje kod povrata, bez obzira što sami postupci, pozitivno-pravnim propisima, nisu definisani kao takvi, mogu se posmatrati kao takve posebne okolnosti.

104. S druge strane, činjenica da se povodom istog zahtjeva (za povrat u posjed predmetnih stanova) vode paralelni postupci, odnosno, činjenica da se pred organima uprave i dalje vode postupci povodom stvari o kojoj je meritorno odlučeno, pravosnažnim i obavezujućim CRPC odlukama, povlači ozbiljna pitanja povrede člana 6. stava 1. Evropske konvencije, kao i člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju.

A.2.1.b. U odnosu na predmete br. CH/01/7385, CH/03/14153 i CH/03/14435

105. Komisija zapaža da u predmetu broj CH/01/7385, podnosilac prijave nije podnio žalbu protiv rješenja Uprave, broj 23/6-372-P-4618/98 od 20. septembra 2000. godine, kojim je njegov zahtjev za povrat stana odbijen kao neosnovan, te je pomenuto rješenje postalo pravosnažno 21. novembra 2000. godine. Nadalje, u predmetu broj CH/03/14153, podnosilac prijave nije podnio žalbu protiv rješenja Uprave, broj 23/6-372-P-1004/99 od 13. maja 2003. godine, kojim je odbijen njegov zahtjev za povrat u posjed predmetnog stana, kao neosnovan. Nadalje, u predmetu broj CH/03/14435, podnosilac prijave nije pokrenuo upravni spor protiv rješenja Ministarstva, broj 27/02-23-2194/02 od 23. oktobra 2002. godine, kojim je odbijena njegova žalba. Podnosioci prijava nisu dokazali da ovi pravni lijekovi nisu djelotvorni, niti se Komisiji tako čini.

106. Prema tome, Komisija smatra da podnosioci prijava nisu iscrpili djelotvorne pravne lijekove u postupku pred domaćim organima, kako se zahtijeva članom VIII(2)(a) Sporazuma. Komisija, zbog toga, odlučuje da ovaj dio prijava proglasi neprihvatljivim.

A.2.2.a Prihvatljivost prijava u odnosu na žalbene navode podnosilaca prijava o neizvršenju CRPC odluka

107. Komisija podsjeća da je, u konkretnim predmetima, CRPC donijela odluke, od 9. jula 2002, odnosno od 2. septembra 2003, kojima je potvrdila da su podnosioci prijava (tj. u predmetu broj CH/99/1669, suprug podnositeljice prijave, a u predmetu broj CH/03/14435, otac podnosioca prijave) na dan 1. aprila 1992. godine bili savjesni posjednici predmetnih stanova, te da im pripada pravo na povrat istih.

108. U predmetu broj CH/99/1699, podnositeljica prijave je Upravi podnijela zahtjev za izvršenje CRPC odluke, od 2. septembra 2003. godine, međutim, Uprava je zaključkom, od 10. septembra 2004. godine, obustavila taj postupak do donošenja drugostepene odluke, po zahtjevu FMO-a za ponovno razmatranje, kao i na osnovu Odluke Predstavničkog doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, od 26. maja 2004. godine. Nadalje, u predmetu broj CH/01/7385, zaključkom Službe, od 25. februara 2004. godine, dozvoljeno je izvršenje CRPC odluke od 2. septembra 2003. godine, ali izvršenje nikada nije sprovedeno.

109. U predmetima br. CH/02/8778 i CH/03/14153, zaključcima Uprave, odnosno Službe, od 5. marta 2004. i 22. juna 2005. godine, dozvoljeno je izvršenje navedenih CRPC odluka. Međutim, postupci izvršenja CRPC odluka su obustavljeni zbog toga što je FMO, odnosno trenutni korisnik predmetnog stana, podnio zahtjeve za ponovno razmatranje prvostepenih odluka. Konačno, u

predmetu broj CH/03/14435, majka, zastupnica podnosioca prijave, je Službi podnijela zahtjev za izvršenje CRPC odluke, ali je Služba zaključkom, od 27. januara 2003. godine, prekinula postupak i uputila Z.M, trenutnu korisnicu predmetnog stana, da kod Općinskog suda I u Sarajevu pokrene postupak utvrđivanja valjanosti prenosa prava vlasništva na predmetnom stanu.

110. Komisija ističe da je Zakonom o izvršenju predviđeno da CRPC odluke izvršavaju upravni organi nadležni za stambene poslove u općini u kojoj se nalazi stan na kojem postoji stanarsko pravo. S obzirom da se predmetni stan nalazi na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine, u Sarajevu, izvršenje CRPC odluke je u nadležnosti organa tužene strane Federacije Bosne i Hercegovine. Prema tome prijava je *ratione personae* prihvatljiva protiv Federacije Bosne i Hercegovine.

111. Nadalje, Komisija zapaža da je CRPC odlukama utvrđeno da podnosiocima prijava pripada pravo na povrat predmetnih stanova, odnosno, utvrđeno je pravo na imovinu podnosilaca prijava, kao njihovo građansko pravo. Dakle, iako se u konkretnim slučajevima radi o izvršnom postupku, a ne o postupku u okviru kojeg se utvrđuje nečije građansko pravo, Komisija, u skladu sa svojom ranijom praksom, kao i praksom Evropskog suda za ljudska prava, ističe da se procesne garancije iz člana 6. Evropske konvencije primjenjuju i u slučaju neizvršenja konačne i obavezujuće odluke, koju donese bilo koji sud (vidi presudu Evropskog suda za ljudska prava, *Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, od 7. maja 1974. godine, Serija A, broj 18, st. 34-36). Prema tome, Komisija zaključuje da je *ratione materiae* nadležna da razmatra ove navode podnosilaca prijava.

112. Komisija, nadalje, zapaža da je podnositeljica prijave u predmetu broj CH/99/1669 podnijela žalbu protiv zaključka Uprave o obustavi izvršenja, te da je navedeni postupak, prema stanju spisa, još uvijek u toku. Međutim, Komisija ističe da činjenica da postupak nije okončan, ne sprječava Komisiju da u konkretnom slučaju razmatra navodnu povredu prava podnositeljice prijave (vidi Odluku o prihvatljivosti i meritumu Doma za ljudska prava, *CH/99/1972, M.T. protiv Republike Srpske*, od 3. jula 2003. godine, tačka 27). Naime, podnositeljica prijave je pokrenula postupak za povrat stana prije cca. 8 godina. Dobila je meritornu odluku u svoju korist. Neizvršenje ove konačne i obavezujuće odluke postavlja ozbiljna pitanja u pogledu člana 6. Evropske konvencije. Komisija smatra da bi bilo iluzorno očekivati da podnositeljica prijave i u ovom postupku iscrpi sve pravne lijekove. To bi bio pretjeran teret za podnositeljicu prijave. Prema tome, Komisija se zadovoljava navodima podnositeljice prijave da CRPC odluka, uprkos činjenici da je konačna i obavezujuća, preko 35 mjeseci nije izvršena i da ovo neizvršavanje mora biti meritorno ispitano.

A.2.2.b Prihvatljivost u vezi sa zahtjevima za priznavanje prava vlasništva u predmetima br. CH/99/1669, CH/01/7385, CH/03/14153 i CH/03/14435

113. Komisija, najprije, zapaža da je u predmetu broj CH/99/1669, presudom Općinskog suda II Sarajevo, od 10. septembra 2003. godine, utvrđeno da ugovor o kupoprodaji predmetnog stana pravno valjan, te je naloženo Zemljišno-knjižnom uredu Općinskog suda I Sarajevo uknjiženje prava vlasništva na istom u korist Č.G-a, bivšeg supruga podnositeljice prijave. Nakon toga, Općinski sud I je rješenjem, od 14. jula 2004. godine, dozvolilo prenos prava vlasništva na predmetnom stanu sa FMO na Č.G. Podnositeljica prijave je 21. februara 2005. godine obavijestila Komisiju da je Č.G. upisan kao vlasnik predmetnog stana sa dijelom 1/1 u Zemljišno-knjižnom uredu Općinskog suda u Sarajevu. Pored toga, Komisija smatra da ne postoje posebne okolnosti u vezi sa poštivanjem ljudskih prava koje zahtijevaju da se nastavi sa ispitivanjem ovog dijela prijave. Komisija, zbog toga, odlučuje da prijavu, u ovom dijelu, briše u skladu sa članom VIII(3)(b) Sporazuma.

114. Zakon o parničnom postupku (vidi tačku 32. ove Odluke) predviđa pravni lijek kojim se utvrđuje postojanje ili nepostojanje nekog prava, ili autentičnost nekog dokumenta. Komisija podsjeća da je ranije Dom utvrdio da je član 54. Zakona o parničnom postupku (ili član 172, prema bivšem Zakonu o parničnom postupku) djelotvoran domaći pravni lijek koji se mora iscrpiti u slučaju kada podnosilac prijave nema u posjedu kupoprodajni ugovor, nego se mora utvrditi da je

vlasnik na osnovu koraka koje je preduzeo u otkupu stana tokom 1991. i 1992. godine (vidi Odluku o prihvatljivosti i brisanju Doma za ljudska prava, CH/98/1160, CH/98/1177 i CH/98/1264, Pajagić, Kuruzović i M.P. protiv Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine, od 9. maja 2003. godine). Komisija je nastavila sa istim pristupom ovom pravnom lijeku (vidi Odluku o prihvatljivosti i brisanju Komisije za ljudska prava, CH/99/1921, Blagojević protiv Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine, od 16. januara 2004. godine). U takvim predmetima Komisija smatra razumnim da očekuje da podnosioci prijave moraju podnijeti teret pokretanja sudskog spora radi utvrđivanja postojanja ugovornog odnosa ili bilo kog ugovornog prava.

115. U tom smislu, Komisija ističe da u predmetima br. CH/01/7385 i CH/03/14153 podnosioci prijava nisu dostavili dokaze kojim bi potkrijepili svoje navode da su isplatili cjelokupan iznos kupoprodajne cijene predmetnih stanova. Podnosioci prijava imaju mogućnost da pokretanjem sudskog spora, u skladu sa članom 54. Zakona o parničnom postupku, dokažu pravnu valjanost zaključenog kupoprodajnog ugovora. Podnosioci prijava nisu dokazali da ovaj pravni lijek nije djelotvoran, niti se Komisiji tako čini. Prema tome, domaći pravni lijekovi nisu iscrpljeni kako se zahtijeva članom VIII(2)(a) Sporazuma. Komisija, zbog toga, odlučuje da prijave, u ovom dijelu, proglaši neprihvatljivim.

116. Nadalje, Komisija zapaža da u ostalim predmetima podnosioci prijava posjeduju kupoprodajne ugovore, koji su u svim aspektima, pravovaljani ugovori. Potpisale su ih sve strane, ugovori uključuju otkupnu cijenu i uslove plaćanja, a imaju i pečat nadležne poreske službe. Komisija smatra da teret pokretanja postupka radi utvrđivanja valjanosti ugovora treba pasti na stranu koja ga želi osporiti, a ne na nosioce ugovora, koji uopće nemaju razloga da sumnjaju u pravovaljanost ugovora koji posjeduju.

117. S obzirom da podnosioci prijava posjeduju kupoprodajne ugovore koji su pravovaljani, Komisija zaključuje da pokretanje sudskog postupka prema članu 54. Zakona o parničnom postupku nije domaći pravni lijek koji podnosioci prijava moraju iscrpiti u smislu člana VIII(2)(a) Sporazuma.

118. S druge strane, pitanje upisa vlasništva je kauzalno povezano sa pitanjem povrata stana, što za Komisiju, principijelno, nije sporno. Komisija će meritorno dati odgovor da li je postupak po zahtjevima za povrat u posjed stana u skladu sa standardima prava i sloboda iz Sporazuma. U slučaju da je došlo do određene povrede, Komisija će narediti pravne lijekove, kako bi povreda prestala, a posljedice se sanirale. Prema tome, u ovoj fazi postupka, prigovor tužene strane da podnosioci prijava nisu iscrpili pravni lijek podnošenja zahtjeva za izdavanje naloga za upis prava vlasništva, u konkretnom slučaju je osnovan, jer podnosioci prijava moraju da ostvare pravo na povrat, što je *conditio sine qua non* (uz navedeni izuzetak u predmetu broj CH/99/1669).

A.2.2.c Prihvatljivost prijave broj CH/01/7385 u vezi sa zahtjevom za naknadu štete

119. Podnosilac prijave je podnio zahtjev za naknadu materijalne štete u iznosu od 50.000 KM, te zahtjev za naknadu nematerijalne štete u iznosu od 10.000 KM, kao i naknadu za troškove putovanja i boravka u Sarajevu, PTT i telefonske troškove u iznosu od 500 KM.

120. Komisija zaključuje da je ovaj zahtjev neprihvatljiv zbog preuranjenosti, jer podnosilac prijave nije utužio ovu štetu u redovnom parničnom postupku, tj. nije iscrpio djelotvorne pravne lijekove koji mu stoje na raspolaganju po zakonima Entiteta.

A.3. Zaključak u pogledu prihvatljivosti

121. Komisija proglašava prijave neprihvatljivim, kao očigledno neosnovane, u dijelu u kojem su podnesene protiv Bosne i Hercegovine, jer se ova tužena strana ne može smatrati odgovornom.

122. Nadalje, Komisija, briše dio prijave broj CH/99/1669, u dijelu u kojem se odnosi na zahtjev za uknjižbu prava vlasništva, u skladu sa članom VIII(3)(b) Sporazuma.

123. Komisija proglašava neprihvatljivim prijave br. CH/01/7385, CH/03/14153 i CH/03/14435, u dijelu koji se odnosi na postupak pred domaćim organima za povrat stana u posjed, a prijavu broj CH/01/7385, i u dijelu u kojem se odnosi na zahtjev za priznavanje prava vlasništva, kao i u pogledu zahtjeva za naknadu materijalne i nematerijalne štete, zbog neiscrpljivanja pravnih lijekova.

124. Nadalje, Komisija proglašava prihvatljivim prijave br. CH/99/1669 i CH/02/8778, protiv Federacije Bosne i Hercegovine, u odnosu na navodnu povredu člana 6. stava 1. Evropske konvencije.

125. Konačno, Komisija zaključuje da su sve prijave prihvatljive u odnosu na žalbe podnosilaca prijava na povredu njihovih prava iz člana 6. stava 1. Evropske konvencije i člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, protiv Federacije Bosne i Hercegovine, u dijelu u kojem se odnose na neizvršenje konačnih i obavezujućih CRPC odluka.

B. Meritum

126. Prema članu XI Sporazuma, Komisija mora obraditi pitanje da li utvrđene činjenice otkrivaju da je tužena strana prekršila svoje obaveze iz Sporazuma. Kao što je već naglašeno, prema članu I Sporazuma, strane su obavezne "osigurati svim licima pod svojom nadležnošću najviši stepen međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda", uključujući prava i slobode predviđene Evropskom konvencijom i drugim sporazumima nabrojanim u Dodatku Sporazuma.

127. Komisija zaključuje da predmetne prijave moraju biti ispitane u pogledu člana 6. stava 1. Evropske konvencije i člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju.

B.1. Član 6. Evropske konvencije

128. Član 6. stav 1. Evropske konvencije, u relevantnom dijelu, glasi:

Prilikom utvrđivanja građanskih prava i obaveza ili osnovanosti bilo kakve krivične optužbe protiv njega, svako ima pravo na pravično suđenje i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim, zakonom ustanovljenim sudom.

B.1.a. U odnosu na postupak pred domaćim organima uprave u vezi sa prijavama br. CH/99/1699 i CH/02/8778)

129. Nema sumnje, što je potvrđeno dugogodišnjom praksom sudskih organa u Bosni i Hercegovini, da je pravo pristupa sudu elementar inherentan pravu iskazanom u članu 6. stavu 1. Evropske konvencije (vidi odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, *U 3/99*, od 17. marta 2000. godine, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 21/00). Pravo na pristup sudu iz člana 6. stava 1. Evropske konvencije podrazumijeva, prije svega, široke proceduralne garancije i zahtjev za hitni i javni postupak (neobjavljena odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, *U 107/03*, od 19. novembra 2004. godine, tač. 7. i 21). Pravo pristupa sudu ne znači samo formalni pristup sudu, već efikasan pristup sudu. Da bi nadležni organ bio efikasan, on mora obavljati svoju funkciju na zakonit i djelotvoran način, što zavisi od datih okolnosti svakog pojedinog slučaja. Obaveza obezbjeđivanja efikasnog prava na pristup nadležnim organima spada u kategoriju dužnosti, tj. pozitivne obaveze države (vidi presude Evropskog suda za ljudska prava, *Golder protiv Velike Britanije*, od 21. februara 1975. godine, Serija A, broj 18, st. 34-36; i *Philis protiv Grčke*, od 27. avgusta 1991. godine, Serija A, broj 209, stav 59). Vladavina prava u građanskim stvarima se teško može zamisliti bez postojanja mogućnosti pristupa sudovima (*ibid*, *Golder protiv Velike Britanije*).

130. Komisija napominje da ima zadatak, u skladu sa članom I Sporazuma, da osigura najviši

stepen zaštite ljudskih prava i sloboda. S druge strane, pravo povratka imovine i lica, u smislu Aneksa 7 uz Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini, mora da bude jedan od prioriteta u Bosni i Hercegovini. U vezi s tim, Aneks 7 zahtijeva da se član 6. Evropske konvencije i član 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju tumače na širi način, tj. da se tuženim stranama nametne viši standard pozitivne obaveze zaštite u vezi sa povratkom. To znači da su strane potpisnice Sporazuma dužne obezbijediti brz i djelotvoran način povratka imovine i ljudi i djelotvornu zaštitu istih. Drugim riječima, Aneksi 6 i 7 Sporazuma, garantuju pravo na pravično suđenje, koje obuhvata kako efikasan pristup sudu tako i odlučivanje o predmetu spora u vezi s povratkom u "razumnom roku".

131. Komisija ističe da su podnosioci prijava u toku 1998. godine nadležnom organu uprave podnijeli zahtjeve za povrat u posjed predmetnih stanova. Paralelno sa tim postupkom, podnosioci prijava su isti zahtjev podnijeli i CRPC-u. CRPC je 2. septembra 2003. godine donijela odluke, br. 502-165-1/1 i 202-3836-1/1, potvrdila da su podnosioci prijava, tj. bivši suprug podnositeljice prijave u predmetu broj CH/99/1669, na dan 1. aprila 1992. godine, bili nosioci stanarskog prava na predmetnim stanovima.

132. U predmetu broj CH/99/1669, podnositeljica prijave je Upravi podnijela zahtjev za izvršenje CRPC odluke, međutim, Uprava je zaključkom, od 10. septembra 2004. godine, obustavila navedeni postupak do donošenja drugostepene odluke, po zahtjevu FMO-a za ponovno razmatranje CRPC odluke od 2. septembra 2003. godine, kao i na osnovu odluke Predstavničkog doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, od 26. maja 2004. godine. Nadalje, u predmetu broj CH/02/8778, postupajući po zahtjevu podnosioca prijave, Uprava je 5. marta 2004. godine donijela zaključak o dozvoli izvršenja CRPC odluke. Međutim, nakon toga, pomenuti postupak je obustavljen zaključkom Uprave od 11. juna 2004. godine, do donošenja drugostepene odluke, po zahtjevu FMO-a za ponovno razmatranje CRPC odluke od 2. septembra 2003. godine.

133. Komisija podsjeća da su CRPC odluke pravosnažne i obavezujuće (član 14. Zakona o prestanku primjene), te da se zahtjev za ponovno razmatranje ne smatra djelotvornim pravnim lijekom (vidi tačku 97. Odluke). Prema tome, podnosioci prijava posjeduju konačne meritorne odluke kojima je meritorno odlučeno o njihovom zahtjevima za povrat predmetnih stanova, međutim, postupci pred upravnim organima, povodom istih zahtjeva, još nisu okončani. Naime, u predmetu broj CH/99/1669, Ministarstvo je, odlučujući po žalbama FMO-a i trenutnog korisnika spornog stana, rješenjem od 15. decembra 2005. godine, poništio rješenje Uprave od 7. novembra 2005. godine, te je predmet vratilo prvostepenom organu na ponovni postupak. Ponovni postupak je, prema stanju spisa, još uvijek u toku. U predmetu broj CH/02/8778, Kantonalni sud je 4. marta 2005. godine donio presudu kojom je uvažio tužbu podnosioca prijave, podnesenu protiv rješenja Ministarstva od 17. juna 2004. godine, poništio prvostepeno i osporavano rješenje, te predmet vratio prvostepenom organu na ponovni postupak, koji je, prema stanju spisa, još u toku.

134. Komisija, obzirom na navedeno, ističe da se u konkretnom slučaju ne radi o tzv. pozitivnom pravu na pristup sudu, tj. pravu da se zahtijeva od suda da "utvrđuje građansko pravo i obavezu", već o tzv. "negativnom pravu na pristup sudu". Naime, iz činjeničnog stanja proizilazi da su podnosioci prijava već utvrdili svoje pravo, pravo na povrat predmetnih stanova, i, u tom smislu, dobili konačne i obavezujuće odluke CRPC-a, kojima je potvrđeno njihovo pravo na povrat predmetnih stanova. Međutim, i pored toga, postupci pred domaćim organima, povodom istih zahtjeva, nisu okončani, drugim riječima, prava podnosilaca prijava su i dalje ugrožena činjenicom da postupci pred organima uprave još nisu meritorno okončani, a traju punih 8 godina.

135. Prema tome, Komisija mora dati odgovor na pitanje da li je vođenje paralelnih postupaka povodom istog zahtjeva zakonito, jer, u suprotnom, podnosiocima prijava bi bilo povrijeđeno "negativno pravo na pristup sudu", tj. pravo da se o njihovom pravu više ne raspravlja, jer postoje za to formalno-pravne prepreke – ne samo institut *res iudicata* i *litis pendentio*, već i obvezujuća priroda konačnih odluka CRPC-a.

136. O "negativnom pravu na pristup sudu" već postoji praksa, koju je usvojio Ustavni sud Bosne i Hercegovine. Tako, na primjer, u predmetu *AP 397/04* (od 15. maja 2005. godine, tačka 21. i dalje), Ustavni sud Bosne i Hercegovine je našao povredu člana 6. stava 1. Evropske konvencije, jer je Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine omogućio protivniku apelanta revizioni postupak, iako, po relevantnim zakonskim propisima, nije dozvoljen da se vodi. Na taj način, podnosilac prijave je bio opterećen nečim što zakonski nije trebao da trpi – vođenje dodatnog postupka.

137. Predmetni slučajevi su još ozbiljniji, jer je tužena strana, Federacija Bosne i Hercegovine, omogućila da se pred nadležnim domaćim organima uprave punih 8 godina vode postupci po zahtjevima podnosioca prijave za povrat u posjed predmetnih stanova, iako već postoje konačne i obavezujuće CRPC odluke, kojima je odlučeno o navedenim zahtjevima. Ako se to paralelno vođenje postupaka povodom istih zahtjeva, shvati kao miješanje u negativno pravo na pristup sudu, onda bi ono, da bi bilo u skladu sa standardima iz člana 6. Evropske konvencije, moralo biti (a) zakonito, (b) u skladu sa javnim interesom i (c) proporcionalno individualnom interesu stranke o čijem pravu se radi.

138. Polazeći od prethodnog obrazloženja, Komisija mora, prije svega, ispitati da li je u konkretnim slučajevima miješanje u "negativno pravo na pristup sudu" bilo zakonito. Zakonitost ograničenja pristupa sudu podrazumijeva da, s jedne strane, postoji odredba u zakonu koja to predviđa, a s druge strane, da nadležni organ pravilno, a ne arbitrarno primijeni zakon ili arbitrarno utvrdi činjenično stanje (uporedi, naprimjer, odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, broj *U 24/00* od 31. augusta 2001. godine, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 1/02; vidi, također, Odluku o prihvatljivosti i meritumu Komisije za ljudska prava, *CH/02/12546, Alija Čustović protiv Federacije Bosne i Hercegovine*, od 5. jula 2006. godine).

139. U konkretnim predmetima, CRPC je 2. septembra 2003. godine donijela odluke, br. 502-165-1/1 i 202-3836-1/1, kojima je potvrdila da podnosiocima prijave pripada pravo na povrat predmetnih stanova. Međutim, u isto vrijeme se vodi još jedan postupak povodom identičnih zahtjeva, ali pred entitetskim organima uprave. Oba postupka pružaju istu materijalno-pravnu zaštitu, jer je poštovanje Aneksa 7 neophodno u oba slučaja, ali i ostalih zakonskih akata koji regulišu ovo pitanje (u tom smislu, vidi Odluku o prihvatljivosti i meritumu Komisije za ljudska prava, *CH/01/8608 i CH/03/15127, Miro Rakočević i Oliver Mitrevski protiv Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine*, od 6. jula 2005. godine, tačka 108. i dalje).

140. U tom smislu, u odnosu na opravdanost vođenja paralelnih postupaka povodom istog zahtjeva, Komisija podsjeća da je članom 14. Zakona o prestanku primjene određeno da "[s]tranka na koju se odnosi odluka iz člana 7. ovog zakona [nosilac stanarskog prava ili član njegovog porodičnog domaćinstva] može u svako vrijeme pokrenuti postupak pred Komisijom. U slučaju da je takav postupak pokrenut, svi drugi postupci koji se vode pred nadležnim organima uključujući i postupak izvršenja odluke, prekinut će se do donošenja konačne odluke Komisije, ali samo u slučajevima u kojima je predloženi organ odbacio ili odbio zahtjev podnosioca zahtjeva iz formalnih ili materijalnih razloga i u kojima je Imovinska komisija tražila obustavu". Nadalje, članom 2. Zakona o izvršenju predviđeno je da CRPC odluke postaju konačne danom njihovog donošenja. Članom 7. istog Zakona propisano je da "[a]ko je tražilac izvršenja podnio kod nadležnog organa uprave zahtjev za povrat u posjed iste imovine ili stana, u skladu sa Zakonom o prestanku primjene Zakona o napuštenim stanovima ili Zakonom o prestanku primjene Zakona o privremeno napuštenim nekretninama u svojini građana, te ukoliko to lice, naknadno, podnese odluku Komisije na izvršenje, nadležni organ uprave će spojiti postupke za izvršenje koji se odnose na obje odluke i donijeti zaključak o dozvoli izvršenja u skladu sa ovim članom".

141. Uzimajući u obzir citirane odredbe, Komisija zaključuje da situacija stvorena u konkretnim predmetima nije bila pravno moguća, tj. da je takvo postupanje organa tužene strane u suprotnosti sa odredbama relevantnih zakona. Pored toga, Komisija ističe da je vođenje dva postupka povodom istog zahtjeva apsolutno nedopustivo, jer grubo krši princip pravne sigurnosti koji proizilazi iz principa pravne države garantovan članom 1/2. Ustava Bosne i Hercegovine. Takvim postupanjem

organa uprave, tužena strana se nezakonito umiješala u "pravo negativnog pristupa sudu" podnosioca prijava, odnosno, podnosioci prijava su nezakonito bili primorani da nastave postupke po zahtjevima o kojima je već odlučeno konačnim i obavezujućim CRPC odlukama.

142. Imajući u vidu naprijed navedeno, Komisija zaključuje da su nadležni organi uprave tužene strane u ovim predmetima povrijedili član 6. stav 1. Evropske konvencije.

B.1.b. U odnosu na neizvršenje CRPC odluka u svim predmetima

143. Komisija podsjeća da je, u konkretnim predmetima, CRPC donijela odluke, od 9. jula 2002, odnosno od 2. septembra 2003. godine, kojima je potvrdila da su podnosioci prijava (tj. u predmetu broj CH/99/1669, suprug podnositeljice prijave, a u predmetu broj CH/03/14435, otac podnosioca prijave) na dan 1. aprila 1992. godine bili savjesni posjednici predmetnih stanova, te da im pripada pravo na povrat istih.

144. U predmetu broj CH/99/1699, podnositeljica prijave je Upravi podnijela zahtjev za izvršenje CRPC odluke, od 2. septembra 2003. godine, međutim, Uprava je zaključkom, od 10. septembra 2004. godine, obustavila taj postupak do donošenja drugostepene odluke, po zahtjevu FMO-a za ponovno razmatranje, kao i na osnovu Odluke Predstavničkog doma, od 26. maja 2004. godine. Nadalje, u predmetu broj CH/01/7385, zaključkom Službe, od 25. februara 2004. godine, dozvoljeno je izvršenje CRPC odluke od 2. septembra 2003. godine, ali do izvršenja nikada nije došlo. Iz činjenica predmeta proizilazi da postupak izvršenja nikada nije formalno obustavljen.

145. U predmetima br. CH/02/8778 i CH/03/14153, zaključcima Uprave, odnosno Službe, od 5. marta 2004. i 22. juna 2005. godine, dozvoljeno je izvršenje navedenih CRPC odluka. Međutim, postupci izvršenja CRPC odluka su obustavljeni zbog toga što je FMO, odnosno trenutni korisnik predmetnog stana, podnio zahtjev za ponovno razmatranje prvostepenih odluka. Konačno, u predmetu broj CH/03/14435, majka, zastupnica podnosioca prijave, je Službi podnijela zahtjev za izvršenje CRPC odluke, ali je Služba zaključkom, od 27. januara 2003. godine, prekinula postupak i uputila Z.M, trenutnu korisnicu predmetnog stana, da kod Općinskog suda I u Sarajevu pokrene postupak utvrđivanja valjanosti prenosa prava vlasništva na predmetnom stanu.

146. Komisija, naglašava, da nije u njenoj nadležnosti da meritorno razmatra odluke CRPC, međutim, zapaža da se u konkretnim slučajevima radi o postupku izvršenja, odnosno neizvršenja navedenih odluka.

147. Da bi se određena prijava razmatrala u okviru člana 6. stava 1. Evropske konvencije, potrebno je, s jedne strane, da predmetni slučaj povlači pitanje "odlučivanja o građanskim pravima i obavezama". U tom smislu, Komisija ističe da je odlukama CRPC utvrđeno imovinsko pravo podnosioca prijava, kao njihovo građansko pravo.

148. Komisija, nadalje, primjećuje da predmet ovih prijava nije parnični postupak, u okviru kojeg se utvrđuje nečije građansko pravo, već izvršni postupak. Komisija naglašava da izvršni postupak, u principu, ne određuje građanska prava i slobode utvrđene Evropskom konvencijom (vidi Odluku o prihvatljivosti Komisije za ljudska prava, *CH/03/14010, Mahmutbegović protiv Federacije Bosne i Hercegovine*, od 18. januara 2005. godine, tačka 14). Naime, ta prava su utvrđena u prethodnom, građanskom postupku. Prema tome, Komisija zaključuje da se pravo na pravičan postupak može garantovati samo pri utvrđivanju nečijih građanskih prava, što nije izvršni postupak.

149. Međutim, tumačiti član 6. Evropske konvencije, kao da se tiče isključivo vođenja postupka, vodilo bi, sigurno, u situacije inkompatibilne sa principima vladavine prava koje su države ugovornice preuzele kada su ratifikovale Evropsku konvenciju. Stoga, izvršenje presude, koju donese bilo koji sud, mora biti posmatrano kao integralni dio "suđenja" u smislu člana 6. Evropske konvencije (*op. cit., Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva*). To će biti slučaj ako ne postoji izvršenje u razumnom zakonskom roku ili ako neopravdanost neizvršenja povlači ponovnu povredu tog građanskog prava. Komisija podržava i stav Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u vezi sa ovim

problemom, koji je naveo da u slučaju neizvršenja bilo kojeg pravosnažno utvrđenog građanskog prava, to pravo ima karakter iluzornog prava (*op. cit.*, AP-288/03, tačka 27). Naime, ako se pravosnažno utvrdi građansko pravo, a nadležni organ neće da ga izvrši, pravo na pravičan postupak u postupku utvrđivanja građanskog prava bi postalo bespredmetno i bez adekvatnog dejstva. Na taj način, negira se pravo na pristup sudu. Nema sumnje, što je potvrđeno dugogodišnjom praksom sudskih organa u Bosni i Hercegovini, da je pravo pristupa sudu element inherentan pravu iskazanom u članu 6. stavu 1. Evropske konvencije (vidi odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, U 3/99, od 17. marta 2000. godine, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 21/00). Pravo na pristup sudu iz člana 6. stava 1. Evropske konvencije podrazumijeva, prije svega, široke proceduralne garancije i zahtjev za hitni i javni postupak (neobjavljena odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, U 107/03, od 19. novembra 2004. godine, tač. 7. i 21). Pravo pristupa sudu ne znači samo formalni pristup sudu, već efikasan pristup sudu. Da bi nadležni organ bio efikasan, on mora obavljati svoju funkciju na zakonit i djelotvoran način. Obaveza obezbjeđivanja efikasnog prava na pristup nadležnim organima spada u kategoriju dužnosti, tj. pozitivne obaveze države (vidi presudu Evropskog suda za ljudska prava, *Airey protiv Irske*, od 9. oktobra 1979. godine, Serija A, broj 32, stav 25). Ipak, pravo pristupa sudu traje sve dok se ne realizira utvrđeno građansko pravo. U protivnom, djelotvoran postupak prilikom utvrđivanja građanskih prava i obaveza bi bio iluzoran, ako u naknadnom, izvršnom postupku, to građansko pravo ne može zaživjeti.

150. Komisija, također, podsjeća i na niz odluka Doma, koje se tiču nepoštivanja odluka sudova u Bosni i Hercegovini. Na primjer, u odluci CH/96/17, *Blenić protiv Republike Srpske* (*op. cit.*, tačka 35) Dom je našao povredu prava na pravično suđenje zato "što je policija bila pasivna usprkos svojoj obavezi da pomogne u izvršenju sudske odluke". Također, Komisija podsjeća i na praksu Ombudsmana za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu (u daljnjem tekstu: Ombudsman za ljudska prava), u sličnim predmetima. Tako, u predmetu *B.D. protiv Federacije Bosne i Hercegovine* (vidi predmet (B) 746/97, Izvještaji od 24. marta 1999. godine) Ombudsman za ljudska prava našao je povredu člana 6. Evropske konvencije zbog činjenice da "vlasti nisu, više od dvije godine, izvršile presudu i nalog za izvršenje koje je izdao Osnovni sud u Tuzli u korist podnosioca prijave". Također, u predmetu *A.O. protiv Republike Srpske* (vidi predmet broj (B) 60/96, Izvještaji od 13. aprila 1999. godine) Ombudsman za ljudska prava našao je povredu člana 6. stava 1. Evropske konvencije u "propustu Osnovnog suda iz Banja Luke da izvrši konačnu i obavezujuću odluku, koju je donijela Komisija osnovana prema Aneksu 7 u korist podnosioca žalbe". Iz navedenog je vidljivo da postoji izgrađena praksa u pogledu toga da neizvršavanje pravosnažnih sudskih odluka predstavlja povredu prava na pravično suđenje.

B.1.b.1 Prekid u predmetima br. CH/01/7385, CH/02/8778 i CH/03/1153

151. U predmetima br. CH/02/8778 i CH/03/1153, postupci izvršenja CRPC odluka su obustavljeni zaključcima Uprave, odnosno Službe, od 11. juna 2004. i 19. jula 2005. godine, zbog toga što je podnesen zahtjev za ponovno razmatranje prvostepenih CRPC odluka.

152. U tom smislu, Komisija ističe da je članom 14. Zakona o prestanku primjene propisano da su CRPC-odluke konačne i obavezujuće. Nadalje, članom 2. Zakona o izvršenju predviđeno je da CRPC-odluke postaju konačne danom njihovog donošenja, a članom 11. st. 1. i 2. istog Zakona određeno je da "[p]o prijemu zahtjeva za ponovno razmatranje Komisija [za imovinske zahtjeve raseljenih lica i izbjeglica] može obavijestiti nadležne organe uprave koji su odgovorni za izvršenje odluke Komisije o podnesenom zahtjevu za ponovno razmatranje. Nadležni organ uprave ne obustavlja izvršenje odluke Komisije, osim ukoliko ne primi zvaničnu obavijest od Komisije kojom se posebno zahtijeva obustava do donošenja odluke po zahtjevu za ponovno razmatranje". Iz činjenica konkretnih predmeta proizilazi da CRPC nadležnim organima uprave nije uputila zahtjev za obustvu postupka izvršenja, u smislu stava 2. citiranog člana. Komisija, također, podsjeća da je u nekim predmetima CRPC upozoravala nadležne organe uprave da im činjenica da je podnesen zahtjev za ponovno razmatranje odluke ne daje pravo da obustave postupak izvršenja te odluke (vidi Odluku o prihvatljivosti i meritumu Komisije za ljudska prava, CH/02/9178 i CH/03/13628, *Milovan Smiljanić i Milan Maričić protiv Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine*, od

5. oktobra 2005. godine, tačka 16). Prema tome, u navedenim predmetima nadležni organi uprave Federacije Bosne i Hercegovine su na nezakonit način, arbitrarnim tumačenjem citirane odredbe, obustavili izvršenje CRPC odluka.

153. Isto se odnosi i na predmet broj CH/01/7385. Naime, u navedenom predmetu zaključkom Službe, od 25. februara 2004. godine, dozvoljeno je izvršenje CRPC odluke od 2. septembra 2003. godine, ali do izvršenja nikada nije došlo. Iz činjenica predmeta proizilazi da Služba nije donijela zaključak o obustavi postupka izvršenja. Dakle, CRPC odluka nije sprovedena, iako postupak izvršenja nikada nije formalno obustavljen. Prema tome, u konkretnom slučaju se radi o još očitijem slučaju povrede prava podnosioca prijave, odnosno o odbijanju nadležnih organa da postupe u skladu sa konačnom i obavezujućom CRPC odlukom.

B.1.b.II Prekid u predmetu broj CH/03/14435

154. U predmetu broj CH/03/14435, postupak izvršenja CRPC odluke obustavljen je zaključkom Službe, od 27. januara 2003. godine, te je, trenutna korisnica predmetnog stana, Z.M, upućena da kod Općinskog suda I u Sarajevu pokrene postupak utvrđivanja valjanosti prenosa prava vlasništva na predmetnom stanu, a u skladu sa članom 12a. Zakona o izvršenju. Međutim, Komisija podsjeća da je navedeni član propisivao da će nadležni organ uputiti podnosioca žalbe protiv zaključka o dozvoli izvršenja CRPC odluke da pokrene postupak pred nadležnim sudom, kako bi dokazao da je nosilac prava iz CRPC odluke prenio svoje prave vlasništva na njega, na dobrovoljan i zakonit način. Međutim, Komisija ističe da je u konkretnom slučaju Z.M. zaključila ugovor o kupoprodaji predmetnog stana sa FMO-om, dakle, nije se radilo o prenosu vlasništva sa podnosioca prijave na Z.M, pa se, prema tome, nije ni mogao primijeniti član 12a. Zakona o izvršenju. Dakle, nadležni organi su u predmetnom slučaju proizvoljno tumačili navedenu odredbu, i time na nezakonit način obustavili izvršenje CRPC odluke.

B.1.b.III Prekid u predmetu broj CH/99/1669

155. U predmetu broj CH/99/1669 postupak izvršenja je prekinut zbog toga što je FMO podnijelo zahtjev za ponovno razmatranje prvostepene CRPC odluke, kao i na osnovu odluke Predstavničkog doma, od 27. aprila 2004. godine. U odnosu na prekid postupka zbog podnošenja zahtjeva za ponovno razmatranje, Komisija upućuje na svoje obrazloženje iz tačke 153. Odluke, koje se može primijeniti i u konkretnom slučaju.

156. S druge strane, Komisija će razmotriti zakonitost prekida postupka izvršenja na osnovu pomenute odluke Predstavničkog doma, koja glasi: "Zadužuje se Federalno ministarstvo prostornog uređenja Federacije BiH, kantonalne uprave za stambena pitanja, kao i nadležni općinski organi u Federaciji BiH da do formiranja i početka rada Komisije za rješavanje u drugom stepenu po zahtjevima za preispitivanje prvostepenih odluka CRPC u Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice BiH-obustave izvršenja odluka CRPC protiv kojih je podniet zahtjev za njihovo preispitivanje do donošenja drugostepene odluke, te da se prekinu svi upravni i sudski postupci za povrat vojnih stanova do donošenja izmjena i dopuna Zakona o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo, a koji je u parlamentarnoj proceduri" (u daljnjem tekstu: Odluka Predstavničkog doma). Navedena odluka je stupila na snagu 26. maja 2004. godine, danom objave u "Službenim novinama Federacije Bosne i Hercegovine", broj 28/04.

157. Dom naroda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Dom naroda) je, na sjednici od 6. maja 2004. godine, donio Preporuku o obustavi od izvršenja odluka CRPC-a protiv kojih je podnesen zahtjev za njihovo preispitivanje do osnivanja i početka rada Komisije za rješavanje u drugom stepenu i sudskih odluka koje su suprotne članu 3a. Zakona o prestanku primjene zakona Zakona o napuštenim stanovima (u daljnjem tekstu: Preporuka Doma naroda), u istovjetnom tekstu kao što glasi prethodno citirana Odluka Predstavničkog doma. Navedena Preporuka je objavljena u "Službenim novinama Federacije Bosne i Hercegovine", broj 29/04, od 29. maja 2004. godine.

158. Prema tome, Odlukom Predstavničkog doma obustavljen je postupak izvršenja odluka CRPC-a protiv kojih je podniet zahtjev za njihovo preispitivanje, i prekinuti su svi upravni i sudski postupci za povrat vojnih stanova, koji su se vodili u skladu sa Zakonom o izvršenju odluka Komisije za imovinske zahtjeve raseljenih lica i izbjeglica, odnosno prekinuti su svi ostali upravni i sudski postupci za povrat vojnih stanova u kojima se, između ostalih, primjenjivao Zakon o prestanku primjene Zakona o napuštenim stanovima i Zakon o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo. Ovakav prekid upravnih i izvršnih postupaka, Komisija ocjenjuje kao ograničenje prava na pristup sudu, jer se postupci, u kojima se utvrđuju građanska prava – pravo na dom i povrat imovine – prekidaju. Komisija stoga mora ispitati kvalitet Odluke Predstavničkog doma i Preporuke Doma naroda i donijeti meritoran sud da li je ovakav način regulisanja, tj. miješanja u građansko pravo u smjeru ograničenja prava na dom, može biti saglasan sa članom 6. Evropske konvencije (pravo na pravično suđenje).

159. Miješanje državnih organa u građansko pravo je saglasno sa članom 6. Evropske konvencije ukoliko su ispunjena sljedeća tri uslova: miješanje mora biti u skladu sa zakonom, mora biti u javnom interesu i zakonsko rješenje mora biti proporcionalno (vidi, *mutatis mutandis*, Odluka o meritumu Doma za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu, *Ivica Kevešević protiv Federacije Bosne i Hercegovine*, CH/97/46, od 15. jula 1998. godine, tačka 49. i dalje; Odluka o meritumu Doma za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu, *Cecilija Turčinović protiv Federacije Bosne i Hercegovine*, CH/96/31, od 17. februara 1998. godine, tačka 20. i dalje; Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine predmet *U-26/00: Prethodno pitanje Općinskog suda u Cazinu*, od 21. decembra 2001. godine, tačka 21. i dalje).

160. Komisija podsjeća da Evropska konvencija, tj. njen član 6, ali i član 1/2. Ustava Bosne i Hercegovine (koji ustanovljava princip pravne države), zahtijevaju da se građansko pravo reguliše zakonom. Prema tome, postojanje zakona je nužna pretpostavka za "utvrđivanje građanskog prava" u pravičnom postupku. S druge strane, svi zakonom propisani uslovi za ostvarivanje određenog prava, bez obzira koliko oni bili banalni ili ne, predstavljaju ograničenja za ostvarivanje građanskog prava. Pozivajući se na praksu Evropskog suda za ljudska prava, Ustavni sud Bosne i Hercegovine je, u predmetu *AP 981/04* (od 20. decembra 2005. godine, tačka 32.), definisao određene karakteristike zakona, kao općeg pravnog akta, te naveo:

Ukoliko bi se navedeni zakoni posmatrali kao uplitanje države u određena imovinska prava građana (s obzirom da su usmjereni na odlaganje izvršenja izvršnih isprava) morao bi biti uspostavljen pravedan odnos između zahtjeva općeg interesa zajednice i potrebe da se zaštite osnovna prava pojedinca, dakle morao bi postojati razuman odnos proporcionalnosti između korištenih sredstava i cilja koji se želi ostvariti. Osim toga, takvi zakoni morali bi biti doneseni u javnom interesu, morali bi slijediti legitimne ciljeve i morali bi ispunjavati već spomenuti princip proporcionalnosti. Potrebna ravnoteža, tj. proporcionalnost između javnog interesa zajednice i osnovnih prava pojedinaca neće biti utvrđena ako "dotične osobe moraju da snose prevelik tereć".

161. Osim toga, Dom je, u svom predmetu *Muhamed Škrgić i drugi protiv Federacije Bosne i Hercegovine* (Odluka o prihvatljivosti i meritumu od 8. februara 2002. godine, tačka 289) naglasio da zakon "mora biti pristupačan, dovoljno precizan i sa predvidivim posljedicama".

162. Komisija, također, podsjeća da je Dom u svojoj odluci *Ivica Kevešević protiv Federacije Bosne i Hercegovine* (CH/97/46, od 15. jula 1998. godine), naveo:

52. Izraz "zakon" odnosi se na određene kvalitativne kriterije norme, zahtijevajući od nje da bude spojiva sa vladavinom zakona, koja je izričito spomenuta u preambuli Konvencije (Evropski sud za ljudska prava, *Malone protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 02.08.1984., Serija A br. 82, tačka 67). Uključuje sljedeće elemente.

53. Prvo, zakon mora biti podjednako pristupačan: građanin mora imati naznaku koja je adekvatna u okolnostima zakonskih pravila primjenjivih u datom predmetu (Europski sud za ljudska prava, *Sunday Times protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (br. 1), 26.04.1979., Serija A br. 30., tačka 49.). Drugo, pravilo se ne može smatrati "zakonom" osim ako nije formulirano sa dostatnom preciznošću kako bi omogućilo građaninu da podesi svoje ponašanje: mora moći - ukoliko mu treba odgovarajući savjet - predvidjeti, do stupnja koji je u datim okolnostima razuman, posljedice koje isto djelovanje može za sobom povući (*ibidem*). Konačno, iz sudske prakse Europskog suda za ljudska prava izgleda da zakon mora predvidjeti zaštitu od zlouporabe (Europski sud za ljudska prava, *Silver i Drugi* (vidjeti tačku 50. gore, tačka 90.); pitanje zaštite, međutim, je pitanje koje će Dom razmotriti u širem kontekstu članka 6. (*mutatis mutandis*, Europski sud za ljudska prava, *Silver i Drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, *ibidem*).

163. Primjenjujući navedene kriterije, Komisija, prije svega, primjećuje da prema članu 17. Ustava Federacije Bosne i Hercegovine, ukoliko Ustavom nije drugačije utvrđeno, odluke Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine zahtijevaju potvrdu oba doma, osim za poslovnike i deklaracije koje domovi samostalno donose. Prema članu 132. Poslovnika Predstavničkog doma (prečišćeni tekst sa ugrađenim izmjenama i dopunama Poslovnika objavljenim u "Službenim novinama Federacije Bosne i Hercegovine", br. 8/97, 2/98, 26/98 i 6/03) i članu 139. Poslovnika Doma naroda ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", broj 27/03), zakon se mijenja ili dopunjuje zakonom, a ostali opći akti, osim zaključka, odlukom. Predstavnički dom donosi odluku kao akt vršenja prava i dužnosti, kao propis za izvršavanje zakona ili drugih općih akata ili kao akt uređivanja unutrašnje organizacije i odnosa u Predstavničkom domu. Odlukom kao aktom vršenja prava Predstavničkog doma odlučuje se o izboru, imenovanju, razrješenju, smjenjivanju, opozivu i ostavci, o davanju potvrde, odnosno saglasnosti na akte federalnih organa i organizacija, kao i o drugim pravima Predstavničkog doma kad je to Ustavom Federacije, zakonom i ovim poslovníkom utvrđeno. Odluka kao izvršni propis je akt koji se donosi radi izvršavanja i konkretiziranja pojedinih odredaba zakona, ako je to predviđeno tim zakonom. Odlukom se uređuju unutrašnja organizacija, rad i odnosi u Predstavničkom domu i Parlamentu Federacije (član 137. Poslovnika Predstavničkog doma).

164. Komisija zapaža da je Predstavnički dom donio spornu Odluku "kao propis za izvršavanje zakona ili drugih općih akata", koji se donosi radi izvršavanja i konkretiziranja pojedinih odredaba zakona. Međutim, Komisija naglašava da Poslovnik jasno propisuje da je korištenje zakonodavne tehnike putem „odluka“, kao formalno-pravnih akata, moguće samo ako je to "predviđeno [relevantnim] zakonom“, čije se izvršenje reguliše. S obzirom da se navedenom Odlukom Predstavničkog doma obustavljaju postupci izvršenja odluka CRPC-a protiv kojih je podnesen zahtjev za njihovo preispitivanje, odnosno, prekidaju svi upravni i sudski postupci koji su se odnosili na povrat vojnih stanova. jasno je da se "interveniše" materiju koja je regulisana posebnim zakonima (naprimjer, Zakon o upravnom postupku, Zakon o izvršenju CRPC odluka, itd). Kako se, s jedne strane, zakon mijenja ili dopunjuje samo zakonom, a, s druge strane, relevantni zakoni nisu predvidjeli mogućnost regulisanja izvršenja zakona putem "odluka" zakonodavnog tijela, Predstavnički dom nije mogao odlukom, kao aktom koji se donosi radi izvršavanja i konkretiziranja pojedinih odredbi zakona, obustaviti/prekinuti predmetne postupke. Komisija, stoga, smatra da je Predstavnički dom, donošenjem predmetne Odluke, na arbitraran način koristio svoju zakonodavnu nadležnost i, time se, "nezakonito", u formalno-pravnom smislu, umiješao u ostvarivanje građanskog prava podnosioca prijave, tj. "nezakonito" ograničio pristup sudu u smislu člana 6. stava 1. Evropske konvencije.

165. Komisija, također, napominje da povrat imovine u Bosni i Hercegovini, tj. realizacija tog aspekta Aneksa 7 Sporazuma, ima izuzetno važan značaj. Svako ograničavanje toga prava, kao što se desilo u ovom slučaju, mora ne samo biti u skladu sa principima pravne države, već i apsolutno opravdano u smislu javnog interesa i odnosa proporcionalnosti. U ovom slučaju, "zaobilazanjem" regulisanja ove materije putem "zakona", bez obzira što je to učinio entitetski zakonodavni organ, izgubio se izuzetno važan demokratski supstrat i legitimitet u donesenom

pravnom aktu, ne samo iz razloga što "odluka" nije mogla biti "pravno sredstvo" regulisanja ovog pitanja, već i zato što nije prošla ni proces dvodomnosti, koji je nužan kod usvajanja "zakona", a koji predstavlja jedan od osnovnih elemenata parlamentarne demokratije prema Ustavu Federacije Bosne i Hercegovine. Na ovakav stav ne utiče ni činjenica da je Dom naroda usvojio "preporuku", jer "preporuka", čak i u istovjetnom tekstu, nije u ustavno-pravnom smislu "potvrda" drugog doma, niti je obavezujući pravni akt (vidi član 142. Poslovnika Doma naroda). Konačno, tužena strana mora biti svjesna da se ovim pravnim aktom ograničava ustavno "pravo na pristup sudu" u smislu člana 6. Evropske konvencije (analogno, član II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine), što za sobom povlači strogu obavezu zakonitosti u "formalno-pravnom", a ne samo "materijalno-pravnom" smislu. U suprotnom, ne samo da se gube prethodno navedeni elementi demokratske zaštite lica koja su pogođena takvom odlukom putem Ustavnog suda Bosne i Hercegovine (član VI/3.a) i VI/3.c) Ustava Bosne i Hercegovine; u tom smislu, vidi, naprimjer, odluke Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, AP 624/04, od 28. juna 2005. godine, U-9/05, od 31. marta 2006. godine).

166. Na kraju, Komisija ponavlja svoj stav, koji je iznesen u Odluci o prihvatljivosti i meritumu *Sreten Lubura protiv Federacije Bosne i Hercegovine* (CH/02/9413, od 9. novembra 2005. godine), u vezi sa prekidom postupka povrata:

52. Komisija zapaža da je Kantonalni sud prekinuo postupak po pokrenutom upravnom sporu da bi sačekao izmjene i dopune Zakona o prodaji stanova. Komisija, međutim, smatra da je ovakvo postupanje jednog suda u suprotnosti sa članom 6, koji zahtijeva da sud donese odluku u skladu sa važećim zakonom u trenutku trajanja postupka. Naime, pravo pristupa sudu zahtijeva odlučivanje po pozitivno-pravnim propisima (vidi Odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, U 107/03, od 19. novembra 2004. godine, tač. 7. i 21). Konačno, to zahtijeva i princip zakonitosti propisan članom I/2. Ustava Bosne i Hercegovine. Prema tome, Sud je imao obavezu odlučiti u skladu sa svojom nadležnošću o pravnoj stvari koja se pred njim nalazila u skladu sa važećim propisima, ne čekajući propise koji bi eventualno tek trebali stupiti na snagu. Takođe, nužno je istaći da je postupak, koji je prekinut 2004. godine, započeo zahtjevom za povrat stana u posjed podnesenim 2002. godine. Dakle, podnosilac prijave nema mogućnost da se o njegovom zahtjevu odluči ni nakon pune 2 godine. Na ovaj način, direktno je povrijeđeno pravo podnosioca prijave na pristup sudu prema članu 6. Evropske konvencije.

167. Dakle, obustava postupaka izvršenja odluka CRPC-a protiv kojih je podniet zahtjev za njihovo preispitivanje i prekid svih upravnih i sudskih postupaka koji su se odnosili na povrat vojnih stanova Odlukom Predstavničkog doma je bila "nezakonita". Ovakav zaključak je dovoljan da Komisija utvrdi da je došlo do povrede prava na pristup sudu u skladu sa članom 6. Evropske konvencije.

168. Komisija, zbog svega navedenog, a uzimajući u obzir i zaključak o djelotvornosti zahtjeva za ponovno razmatranje CRPC odluke (vidi tačku 72. ove Odluke), zaključuje da je neizvršenjem konačnih i obavezujućih CRPC odluka Federacija Bosne i Hercegovine prekršila pravo podnosioca prijave na pravičan postupak prema članu 6. stavu 1. Evropske konvencije.

B.2. Zaključak o meritumu

169. Komisija zaključuje da je, u predmetima br. CH/99/1669 i CH/02/8778, došlo do povrede prava podnosioca prijave na pristup sudu prema članu 6. stavu 1. Evropske konvencije, u vezi sa postupcima pred domaćim organima, za što je odgovorna tužena strana, Federacija Bosne i Hercegovine.

170. Nadalje, Komisija zaključuje da je u svim predmetima došlo do povrede prava podnosioca prijave na pravičan postupak koje štiti član 6. stav 1. Evropske konvencije, u vezi sa neizvršenjem konačnih i obavezujućih CRPC odluka, za što je odgovorna tužena strana, Federacija Bosne i

171. U svjetlu svojih zaključaka o povredi člana 6. stava 1. Evropske konvencije, Komisija ne smatra potrebnim da ispita prijave u vezi sa članom 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju.

VIII. PRAVNI LIJEKOVI

172. Prema članu XI(1)(b) Sporazuma, a u vezi sa pravilom 58. stavom 1(b) Pravila procedure Komisije, Komisija mora razmotriti pitanje o koracima koje Federacija Bosne i Hercegovine mora preduzeti da ispravi kršenja Sporazuma koja je Komisija utvrdila, uključujući naredbe da sa kršenjima prestane i od njih odustane, te novčanu naknadu.

173. Komisija je utvrdila da je tužena strana prekršila svoje obaveze prema Sporazumu time što je povrijedila pravo podnosioca prijava na pravičan postupak u smislu člana 6. stava 1. Evropske konvencije. Komisija, zbog toga, smatra shodnim da naredi izvršenje konačnih i obavezujućih CRPC odluka, br. 402-1846-1/1 i 301-3852-1/1 od 9. jula 2002. godine i br. 502-165-1/1, 202-3836-1/1 i 303-3602-1/1 od 2. septembra 2003. godine, te da naredi tuženoj strani da, najkasnije u roku od mjesec dana od dana prijema ove Odluke, uvede podnosiocu prijava u posjed predmetnih stanova. Ovim pravnim lijekom, Komisija ne prejudicira konačan ishod postupka pred Komisijom za imovinske zahtjeve, u postupku preispitivanja odluka CRPC-a, kako u formalno-pravnom, tako i materijalno-pravnom smislu. Naime, Komisija za imovinske zahtjeve će u navedenim postupcima, zavisno od utvrđenog činjeničnog stanja, utvrditi da li se na podnosiocu prijava primjenjuje član 3a. Zakona o prestanku primjene ili član 39e. Zakona o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo, drugim riječima, utvrdit će da li im, po tom osnovu, pripada pravo na povrat u posjed predmetnih stanova, utvrđeno CRPC odlukama, ili pravo na odgovarajući iznos naknade za iste, od čega će zavisiti i pitanje zadržavanja predmetnih stanova.

174. Nadalje, Komisija je, u predmetima br. CH/99/1669 i CH/02/8778, utvrdila povredu prava podnosioca prijava na negativan pristup sudu, u smislu člana 6. stava 1. Evropske konvencije, jer su nadležni organi uprave tužene strane, protivno zakonskim propisima, nastavili voditi paralelne postupke po zahtjevima o kojima je već donesena pravosnažna odluka CRPC-a. S obzirom na navedeno, Komisija smatra opravdanim da naloži tuženoj strani, Federaciji Bosne i Hercegovine, da, najkasnije u roku od dva mjeseca od dana prijema ove Odluke, prekine postupke koji su u toku pred nadležnim upravnim organima u smislu člana 14. Zakona o prestanku primjene, te da poništi sve odluke donesene u upravnim postupcima i upravnim sporovima koje su podnosioci prijava vodili do dana donošenja ove Odluke pred upravnim organima i sudovima Federacije Bosne i Hercegovine.

175. Komisija, na kraju, napominje da u skladu sa pravilom broj 62. Pravila procedure Komisije, odluke Komisije konačne su i obavezne i dužno ih je poštovati svako fizičko i pravno lice. Svi organi vlasti tuženih strana u smislu Sporazuma, dužni su, u okviru svojih nadležnosti utvrđenih ustavom i zakonom, provoditi odluke Komisije. U datim rokovima, tužena strana, koja je obavezna da izvrši odluku Komisije, dužna je dostaviti obavijest o preduzetim mjerama u cilju izvršenja odluke Komisije, kako je to naznačeno u odluci. U slučaju nepostupanja, odnosno kašnjenja u izvršenju ili obavještenju Komisiji o preduzetim mjerama, Komisija donosi rješenje kojim se utvrđuje da odluka Komisije nije izvršena. Ovo rješenje dostavlja se nadležnom tužiocu i nadležnom agentu tužene strane. Komisija ističe da neizvršenje odluka Komisije, u skladu sa članom 239. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, predstavlja krivično djelo.

IX. ZAKLJUČAK

176. Iz ovih razloga, Komisija odlučuje,

1. jednoglasno, da prijave proglašeni neprihvatljivim, kao očigledno neosnovane, u dijelu koji se

odnosi na navodne povrede ljudskih prava počinjene od strane Bosne i Hercegovine;

2. jednoglasno, da briše dio prijave broj CH/99/1669, u dijelu u kojem se odnosi na zahtjev za uknjižbu prava vlasništva, u skladu sa članom VIII(3)(b) Sporazuma;
3. jednoglasno, da prijave br. CH/01/7385, CH/03/14153 i CH/03/14435, proglasi neprihvatljivim protiv Federacije Bosne i Hercegovine, u dijelu koji se odnosi na postupke po zahtjevima za povrat stanova pred domaćim organima, zbog neiscrpljivanja pravnih lijekova;
4. jednoglasno, da prijavu broj CH/01/7385 proglasi neprihvatljivom u dijelu u kojem se odnosi na zahtjev za priznavanje prava vlasništva, kao i u pogledu zahtjeva za naknadu materijalne i nematerijalne štete, zbog neiscrpljivanja pravnih lijekova;
5. jednoglasno, da prijave br. CH/99/1669 i CH/02/8778, proglasi prihvatljivim, protiv Federacije Bosne i Hercegovine, u vezi sa navodima o povredi prava na pristup sudu iz člana 6. stava 1. Evropske konvencije i povredi prava na imovinu, u postupcima pred domaćim upravnim organima;
6. jednoglasno, da sve prijave proglasi prihvatljivim, protiv Federacije Bosne i Hercegovine, u vezi sa navodima o povredi prava iz člana 6. stava 1. Evropske konvencije, u dijelu u kojem se odnose na neizvršenje konačnih i obavezujućih CRPC odluka;
7. jednoglasno, da je, u predmetima br. CH/99/1669 i CH/02/8778, prekršeno pravo podnosioca prijava na pristup sudu prema članu 6. stavu 1. Evropske konvencije, čime je Federacija Bosne i Hercegovine prekršila član I Sporazuma;
8. jednoglasno, da je u svim predmetima prekršeno pravo podnosioca prijava na pravično suđenje prema članu 6. stavu 1. Evropske konvencije, čime je Federacija Bosne i Hercegovine prekršila član I Sporazuma;
9. jednoglasno, da naredi Federaciji Bosne i Hercegovine da izvrši konačne i obavezujuće CRPC odluke, br. 402-1846-1/1 i 301-3852-1/1 od 9. jula 2002. godine i br. 502-165-1/1, 202-3836-1/1 i 303-3602-1/1 od 2. septembra 2003. godine, tako što će podnosiocima prijava vratiti u posjed predmetnih stanova, najkasnije u roku od mjesec dana od dana prijema ove Odluke;
10. jednoglasno, da naredi Federaciji Bosne i Hercegovine da, u predmetima br. CH/99/1669 i CH/02/8778, najkasnije u roku od dva mjeseca od dana prijema ove Odluke, prekine postupke koji su u toku pred nadležnim upravnim organima, te da poništi sve odluke donesene u upravnim postupcima i upravnim sporovima koje su podnosioci prijava vodili do dana donošenja ove Odluke pred upravnim organima i sudovima Federacije Bosne i Hercegovine;
11. jednoglasno, da naredi Federaciji Bosne i Hercegovine da izvijesti Komisiju, u roku od mjesec dana od proteka rokova iz zaključaka br. 9. i 10. ove Odluke, o mjerama preduzetim radi provođenja gore navedenih naredbi; i
12. jednoglasno, da Komisija zadržava pravo na donošenje odluke o daljnjim pravnim lijekovima.

(potpisao)
Nedim Ademović
Arhivar Komisije

(potpisao)
Miodrag Pajić
Predsjednik Komisije

ODLUKA O PRIHVATLJIVOSTI I MERITUMU

Predmet broj CH/99/1700

Dmitar ARULA

protiv

BOSNE I HERCEGOVINE

i

FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Komisija za ljudska prava pri Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine, na zasjedanju Velikog vijeća od 8. i 9. marta 2005. godine, sa sljedećim prisutnim članovima:

Gosp. Miodrag PAJIĆ, predsjednik
Gosp. Mehmed DEKOVIĆ, potpredsjednik
Gosp. Želimir JUKA, član
Gđa Hatidža HADŽIOSMANOVIĆ, član
Gosp. Jovo ROSIĆ, član

Gosp. Nedim ADEMOVIĆ, arhivar

Razmotrivši gore spomenutu prijavu podnesenu Domu za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu (u daljnjem tekstu: Dom) u skladu sa članom VIII(1) Sporazuma o ljudskim pravima (u daljnjem tekstu: Sporazum) sadržanom u Aneksu 6 uz Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini;

Konstatujući da je Dom prestao postojati 31. decembra 2003. godine i da je Komisija za ljudska prava pri Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Komisija) dobila mandat prema sporazumima u skladu sa članom XIV Aneksa 6 uz Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini koji su zaključeni u septembru 2003. i januaru 2005. godine (u daljnjem tekstu: Sporazum iz 2005. godine) da odlučuje o predmetima podnesenim Domu do 31. decembra 2003. godine;

Usvaja sljedeću odluku u skladu sa članom VIII(2)(d) Sporazuma, čl. 3. i 8. Sporazuma iz 2005. godine, kao i pravilom 21. stavom 1(a) u vezi sa pravilom 51. stavom 1(a). Pravila procedure Komisije:

I. UVOD

1. Predmet se odnosi na pokušaje podnosioca prijave, pripadnika bivše Jugoslovenske narodne armije (u daljnjem tekstu: JNA), da vrati u posjed stan u ulici Malta broj 3 (raniji naziv Braće Vujčić), u Sarajevu i da bude priznat kao njegov vlasnik.

2. Prijava pokreće pitanja u vezi s čl. 6. i 8. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (u daljnjem tekstu: Evropska konvencija) i članom 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, te članom II(2)(b) Sporazuma.

II. POSTUPAK PRED DOMOM/KOMISIJOM

3. Prijava je podnesena 8. marta, a registrovana je 9. marta 1999. godine.

4. Komisija je 25. marta 2004. godine prijavu prosljedila tuženoj strani Federaciji Bosne i Hercegovine. Tužena strana je dostavila pismena zapažanja 26. aprila 2004. godine.

5. Podnosiocu prijave su pismena zapažanja prosljeđena 7. maja 2004. godine.

III. ČINJENICE

6. Predmetni stan je bio u društvenom vlasništvu. Imaoci društvene svojine u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji su bili državni organi ili pravna lica. JNA je bila jedan takav državni organ koji je kontrolisao određeni dio imovine u društvenom vlasništvu. Podnosilac prijave je bio u službi JNA kao vojno lice. Podnosilac prijave je uživao stanarsko pravo na svom stanu koji mu je dodijelila JNA.

7. Podnosilac prijave je 10. februara 1992. godine zaključio ugovor o kupoprodaji stana sa državom SFRJ – SSNO – Vojnom ustanovom za upravljanje stambenim fondom Jugoslovenske narodne armije (u daljnjem tekstu: Stambeni fond bivše JNA). Ugovor je potpisan od strane oba ugovarača. Ugovor je umjesto podnosioca prijave potpisala njegova supruga A.M. Punomoć podnosioca prijave, data supruzi u postupku otkupa stana od 17. decembra 1991. godine, dostavljena je Komisiji. Ugovor je ovjeren od strane vojnog pravobranioca, a potpisi ugovarača ovjereni pred nadležnim sudom. Ugovor sadrži pečat nadležne poreske službe. Iz dostavljene kopije uplatnice, proizilazi da je podnosilac prijave isplatio kupoprodajnu cijenu predviđenu ugovorom 12. februara 1992. godine. Ugovor je zaključen u skladu sa Zakonom o stambenom obezbjeđivanju u Jugoslovenskoj narodnoj armiji (vidi tačke 14. i 15. ove odluke). Ovim zakonom, koji je donesen 1990. godine i koji je stupio na snagu 6. januara 1991. godine, su, u osnovi, regulisane stambene potrebe vojnih i civilnih pripadnika JNA.

8. Podnosilac prijave je stan i Bosnu i Hercegovinu (u daljnjem tekstu: BiH) napustio 1992. godine. Zahtjev za vraćanje u posjed predmetnog stana, podnosilac prijave je podnio 18. augusta 1998. godine Upravi za stambene poslove Kantona Sarajevo (u daljnjem tekstu: Uprava). Uprava je rješenjem, broj: 23/6-372-P-3528/98 od 22. decembra 1999. godine, odbila zahtjev podnosioca prijave za vraćanje stana u posjed kao neosnovan, jer je utvrđeno da je podnosilac prijave bio u službi bivše JNA nakon 30. aprila 1991. godine i da nije bio državljanin Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine na navedeni datum.

9. Podnosilac prijave je protiv rješenja Uprave podnio žalbu Ministarstvu za stambene poslove Kantona Sarajevo (u daljnjem tekstu: Ministarstvo). Ministarstvo je rješenjem, broj: 27/02-23-719/00 od 25. maja 2000. godine odbilo žalbu podnosioca prijave.

10. Dopisom od 10. maja 2004. godine, zastupnica podnosioca prijave obavijestila je Komisiju da je 28. aprila 2004. godine podnijela Upravi prijedlog za obnovu postupka. Komisija nema informacije o eventualnom ishodu ovog postupka.

11. Podnosilac prijave je 29. juna 2004. godine pokrenuo parnični postupak pred Općinskim sudom u Sarajevu radi utvrđenja valjanosti ugovora o otkupu stana i uknjižbe prava vlasništva na stanu. Komisija nema informacije o ishodu ovog postupka.

12. Stan je u međuvremenu dodijeljen na korištenje pripadniku Vojske Federacije Bosne i Hercegovine, S.C, rješenjem Uprave logistike Generalštaba Armije Republike Bosne i Hercegovine. S.C je zaključio i ugovor o korištenju stana sa Upravom logistike Generalštaba Armije Republike Bosne i Hercegovine 3. marta 1997. godine. Ugovor je i nadovjeren 26. juna 2003. godine.

13. Podnosilac prijave je, Komisiji nepoznatog datuma, podnio Federalnom Ministarstvu odbrane zahtjev za izdavanje naloga za uknjiženje prava vlasništva na predmetnom stanu. Komisija nema podataka o ishodu ovog postupka.

IV. RELEVANTNE ZAKONSKE ODREDBE

A. Relevantno zakonodavstvo Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine

1. Zakon o stambenom obezbjeđenju u JNA

14. Podnosioci prijave su otkupili stan prema Zakonu o stambenom obezbjeđenju u JNA ("Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije", broj 84/90). Ovaj zakon je usvojen 1990. godine, a na snagu je stupio 6. januara 1991. godine. Zakon je, u osnovi, regulisao stambene potrebe vojnih i građanskih lica na službi u JNA.

15. Član 21. navodi opći način na koji se trebala odrediti otkupna cijena stana. Cijena se trebala odrediti uzimajući u obzir revalorizovanu građevinsku vrijednost, a biće umanjena za vrijednost amortizacije stana i dalje smanjena revalorizovanim iznosom troškova nabavnih i komunalnih objekata građevinskog zemljišta, te revalorizovanim iznosom doprinosa za stambenu izgradnju koji se uplaćivao Stambenom fondu JNA. Savezni sekretar je takođe bio ovlašten da propiše tačnu metodologiju za određivanje cijene otkupa.

2. Uputstvo o metodologiji za utvrđivanje otkupne cene stanova stambenog fonda Jugoslovenske narodne armije (u daljnjem tekstu: Uputstvo)

16. Ovo Uputstvo je objavljeno u aprilu 1991. godine u Vojnom službenom listu i predviđalo je način izračunavanja otkupne cijene stanova koji su se trebali otkupiti iz Stambenog fonda JNA.

3. Pravilnik o otkupu stanova iz stambenog fonda Jugoslovenske narodne armije (u daljnjem tekstu: Pravilnik)

17. Ovaj pravilnik objavljen je u aprilu 1991. godine u Vojnom službenom listu i utvrdio je proceduru koja će se slijediti u otkupu stana od Stambenog fonda JNA.

4. Zakon o porezu na promet nepokretnosti i prava

18. Zakon o porezu na promet nepokretnosti i prava ("Službeni list Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine" – br. 37/71, 8/72, 37/73, 23/76, 21/77, 6/78, 13/82 i 29/91) bio je na snazi u vrijeme kada su podnosioci prijave zaključili kupoprodajni ugovor sa JNA. Član 3, stav 1, tačka 18. predviđao je da se ne plaća porez na promet nepokretnosti u slučaju otkupa stana od Stambenog fonda JNA.

B. Relevantno zakonodavstvo Republike Bosne i Hercegovine

1. Zakon o napuštenim stanovima

19. Predsjedništvo tadašnje Republike Bosne i Hercegovine je 15. juna 1992. godine donijelo Uredbu sa zakonskom snagom o napuštenim stanovima ("Službeni list Republike Bosne i Hercegovine", br. 6/92, 8/92, 16/92, 13/94, 36/94, 9/95 i 33/95). Skupština Republike Bosne i Hercegovine usvojila je ovu Uredbu 17. juna 1994. godine kao "Zakon o napuštenim stanovima". Zakonom su regulisani uslovi pod kojima se određene kategorije stanova u društvenom vlasništvu proglašavaju napuštenim i pod kojima se ponovo dodjeljuju.

20. Članom 2. određuje se da se napuštenim stanom smatra stan kojeg su prijeratni nosilac stanarskog prava i članovi njegovog porodičnog domaćinstva napustili, čak i privremeno. Ukoliko prijeratni nosilac stanarskog prava nije ponovo otpočeo koristiti stan u roku određenom članom 3. ovoga zakona (tj. do 6. januara 1996. godine), smatraće se da je stan trajno napustio.

21. U skladu sa izmijenjenim i dopunjenim članom 10, ako nosilac stanarskog prava ne otpočne koristiti stan u propisanom roku smatra se da je stan trajno napustio. Prestanak stanarskog prava se utvrđuje rješenjem nadležnog organa.

C. Relevantno zakonodavstvo Federacije Bosne i Hercegovine

1. Zakon o prestanku primjene Zakona o napuštenim stanovima

22. Zakon o prestanku primjene Zakona o napuštenim stanovima (u daljnjem tekstu: Zakon o prestanku primjene) stupio je na snagu 4. aprila 1998. godine i potom je u više navrata dopunjavan i mijenjan ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 11/98, 38/98, 12/99, 18/99, 27/99, 43/99, 31/01, 56/01, 15/02 i 29/03). Zakonom o prestanku primjene je ukinut raniji Zakon o napuštenim stanovima.

23. Prema Zakonu o prestanku primjene, nadležni organi vlasti ne mogu dalje donositi odluke kojima se stanovi proglašavaju napuštenima (član 1, stav 2). Svi upravni, sudski i drugi akti kojima je nosiocu stanarskog prava prestalo stanarsko pravo oglašavaju se ništavim (član 2, stav 1). Ipak, akti kojima je dodijeljen stan na privremeno korištenje ostaju na snazi dok se ne ponište u skladu sa Zakonom o prestanku primjene (član 2, stav 2).

24. Sva stanarska prava ili ugovori o korištenju koji su zaključeni od 1. aprila 1992. do 7. februara 1998. godine prestaju da važe (član 2, stav 3). Osoba koja koristi stan po osnovu poništenog stanarskog prava ili odluke o privremenom korištenju smatraće se privremenim korisnikom (član 2, stav 3).

25. Nositelj stanarskog prava na stanu koji je proglašen napuštenim, ili član njegovog ili njenog porodičnog domaćinstva, ima pravo na povrat stana u skladu sa Aneksom 7 uz Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini (član 3, stav 1. i 2).

26. Raniji član 3a., st. 1. i 2, koji su bili na snazi između 4. jula 1999. godine i 1. jula 2003. godine, određivao je slijedeće:

Izuzetno od odredbe člana 3. stav 1. i 2. ovog zakona, u vezi sa stanovima koji su proglašeni napuštenim na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine, a koji su na raspolaganju Federalnog ministarstva odbrane, nosilac stanarskog prava ne smatra se izbjeglicom ako je 30. aprila 1991. godine bio u aktivnoj službi u SSNO – u JNA (tj. nije bio penzionisan) i nije bio državljanin SR Bosne i Hercegovine prema evidenciji državljana, izuzev ako mu je odobren boravak u statusu izbjeglice ili drugi vid zaštite koji odgovara ovom statusu u nekoj od zemalja van bivše SFRJ prije 14. decembra 1995. godine.

Nosilac stanarskog prava na stan iz stava 1. ovog člana ne smatra se izbjeglicom ukoliko je poslije 14. decembra 1995. godine ostao u aktivnoj službi u bilo kojim oružanim snagama van teritorije Bosne i Hercegovine, ili ako je stekao novo stanarsko pravo van teritorije Bosne i Hercegovine.

27. Član 3a, koji je stupio na snagu 1. jula 2003. godine, određuje slijedeće:

Izuzetno od odredbe člana 3. st. 1. i 2. Zakona, stanovi koji su proglašeni napuštenim na teritoriju Federacije Bosne i Hercegovine, a kojima raspolaže Federalno ministarstvo odbrane čiji je nosilac stanarskog prava nakon 19. maja 1992. godine ostao u službi vojnog ili civilnog lica u bilo kojim oružanim snagama izvan teritorija Bosne i Hercegovine, ne smatra se izbjeglicom niti ima pravo na povrat stana u Federaciji Bosne i Hercegovine, izuzev ako mu je odobren boravak u statusu izbjeglice ili drugi oblik zaštite koji odgovara tom statusu u nekoj od zemalja izvan bivše SFRJ prije 14. decembra 1995. godine.

Izbjglicom se ne smatra niti ima pravo na povrat stana u Federaciji Bosne i Hercegovine ni nosilac stanarskog prava na stanove iz stava 1. ovog člana, koji je iz istoga stambenog fonda bivše JNA ili utemeljenih fondova oružanih snaga država nastalih na prostorima bivše SFRJ stekao novo stanarsko pravo koje odgovara tom pravu.

3. Zakon o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo

28. Član 27. Zakona o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 27/97, 11/98, 22/99, 27/99, 7/00, 32/01, 61/0, 15/02 i 54/04) prvi put je stupio na snagu 1997. godine. Članovi 39a, 39b, 39c, 39d. i 39e. su stupili na snagu 5. jula 1999. godine, kada su objavljeni u "Službenim novinama Federacije Bosne i Hercegovine", nakon što ih je nametnuo Visoki predstavnik za Bosnu i Hercegovinu. Odredbe, koje se odnose na otkup vojnih stanova, su značajno izmijenjene i dopunjene 16. oktobra 2004. godine, a posebno članovi 39, 39a. i 39e. Prvobitna i izmijenjena verzija su dole citirane.

29. Član 18.

Vrijednost stana čini građevinska vrijednost stana korigirana koeficijentom položajne pogodnosti stana. Građevinska vrijednost stana je 600 DEM po m². Koeficijent položajne pogodnosti stana utvrđuje nadležna vlada kantona-županije u rasponu od 0,80 do 1,20 ovisno o zoni naselja u kojem se stan nalazi, opremljenosti naselja, katnosti i drugih bitnih elemenata.

30. Član 27. predviđa da se pravo vlasništva na stanu stiče uknjižbom tog prava u zemljišne knjige nadležnog suda.

31. Član 39. je, u relevantnom dijelu, predviđao:

Nositeljima stanarskog prava koji su zaključili ugovor o otkupu stana na osnovu Zakona o obezbjeđenju u JNA [...], prilikom zaključenja ugovora o prodaji stana u skladu sa odredbama ovog zakona priznat će se uplaćeni iznos iskazan u DEM po kursu na dan uplate.

32. Izmijenjeni član 39, koji je na snazi od 16. oktobra 2004. godine, predviđa:

Nositelj prava iz kupoprodajnog ugovora zaključenog s bivšim SSNO-om, na temelju Zakona o stambenom obezbjeđenju u JNA ("Službeni list SFRJ", broj 84/90) i podzakonskih akata za njegovu provedbu, za stan koji je na raspolaganju Federalnom ministarstvu obrane, zaključio je pravno obvezujući ugovor ako je zaključio pisani ugovor o otkupu stana do 06. travnja 1992. godine i ugovor dostavio na ovjeru nadležnoj poreznoj službi, te ukoliko je kupoprodajna cijena utvrđena sukladno tada vrijedećem Zakonu i iznos cijene izmirio u ugovorenom roku.

33. Član 39a. predviđa sljedeće:

Ako nosilac stanarskog prava na stanu koji je na raspolaganju Ministarstva odbrane Federacije taj stan koristi legalno, i ako je prije 6. aprila 1992. zaključio pravno obavezujući ugovor o otkupu stana sa Saveznim sekretarijatom za narodnu odbranu (SSNO) u skladu sa zakonima navedenim u članu 39. ovog zakona, Ministarstvo odbrane Federacije izdaje nalog da se nosilac stanarskog prava uknjiži kao vlasnik stana u nadležnom sudu.

34. Član 39b., u relevantnom dijelu, određuje:

U slučaju kada nosilac stanarskog prava iz člana 39a. ovog zakona nije izvršio uplatu cijelog iznosa prodajne cijene stana u skladu sa kupoprodajnim ugovorom, onda će platiti ostatak prodajne cijene navedene u tom ugovoru Ministarstvu odbrane Federacije.

[...]

Odredbe člana 39a. ovog zakona i st. 1. i 2. ovog člana primjenjuju se i na ugovore o otkupu stana koji su zaključeni prije 6. aprila 1992. godine u slučajevima kada nije izvršena ovjera potpisa kod nadležnog suda.

35. Član 39c. određuje:

Odredbe člana 39a. i 39b. primjenjuju se i na nosioca stanarskog prava koji je ostvario pravo na povrat stana prema odredbama Zakona o prestanku primjene Zakona o napuštenim stanovima ("SNFBiH", br. 11/98 i 18/99).

36. Član 39d. Određuje da ako neko lice ne ostvari svoje pravo u vezi sa stanom, kako je određeno Zakonom o prodaji stanova, ili ako ne pokrene zahtjev za vraćanje stana u posjed, on ili ona može pokrenuti postupak kod nadležnog suda.

37. Član 39e. je predviđao:

Nosilac stanarskog prava koji nema pravo na povrat stana ili ne podnese zahtjev za povrat stana u skladu sa odredbama iz čl. 3. i 3a. Zakona o prestanku primjene Zakona o napuštenim stanovima, a koji je prije 6. aprila 1992. godine zaključio pravno obavezujući ugovor o kupovini stana sa bivšim Saveznim sekretarijatom za narodnu odbranu (SSNO), ima pravo da podnese zahtjev Ministarstvu odbrane Federacije za nadoknadu sredstava plaćenih po ovom osnovu, izuzev ako se dokaže da su mu ta sredstva priznata za otkup stana van teritorije Bosne i Hercegovine.

38. Izmijenjeni član 39e. predviđa sljedeće:

Nositelju prava iz kupoprodajnog ugovora koji je zaključio pravno obvezujući ugovor iz članka 39. stavak 1. Zakona, a koji je napustio stan u Federaciji Bosne i Hercegovine i nakon toga iz istoga stambenog fonda ili novoutemeljenih stambenih fondova oružanih snaga država nastalih iz bivše SFRJ stekao novo stanarsko pravo ili pravo koje odgovara tome pravu, stjecanjem novoga stana raskinut je ugovor o otkupu stana u Federaciji Bosne i Hercegovine, te nema pravo na upis prava vlasništva nad tim stanom.

Nositelj prava iz kupoprodajnog ugovora koji je zaključio pravno obvezujući ugovor iz članka 39. stavak 1. Zakona, koji je nakon 14. prosinca 1995. godine ostao u službi u oružanim snagama izvan teritorija Bosne i Hercegovine, a nije stekao novo stanarsko pravo ili pravo koje odgovara tome pravu, umjesto upisa prava vlasništva po zaključenom ugovoru ima pravo na naknadu od Federacije Bosne i Hercegovine, utvrđenu sukladno članku 18. Zakona, umanjenu za amortizaciju.

Nositelj prava iz kupoprodajnog ugovora koji je zaključio pravno obvezujući ugovor iz članka 39. stavak 1. Zakona za čiji stan je sadašnji korisnik, sukladno vrijedećim zakonima, zaključio ugovor o korištenju stana ili ugovor o otkupu stana, umjesto upisa prava vlasništva na stanu, ima pravo na naknadu od Federacije Bosne i Hercegovine, utvrđenu na način iz stavka 2. ovoga članka, izuzev nositelja prava kupoprodajnog ugovora iz stavka 1. ovoga članka.

4. Zakon o parničnom postupku

39. Član 54. Zakona o parničnom postupku ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 42/98, 3/99 i 53/03) određuje sljedeće:

Tužitelj može u tužbi tražiti da sud samo utvrdi postojanje odnosno nepostojanje kakva prava ili pravnog odnosa, ili istinitost odnosno neistinitost kakve isprave.

Takva se tužba može podići kad je to posebnim propisima predviđeno, kad tužitelj ima pravni interes da sud utvrdi postojanje odnosno nepostojanje kakva prava ili pravnog odnosa ili istinitost odnosno neistinitost kakve isprave prije dospelosti zahtjeva za činidbu iz istog odnosa ili kad tužitelj ima kakav drugi pravni interes za podizanje takve tužbe.

Ako odluka o sporu ovisi o tome postoji li ili ne postoji kakav pravni odnos koji je tokom parnice postao sporan, tužitelj može, pored postojećeg zahtjeva, istaknuti i tužbeni zahtjev da sud utvrdi da takav odnos postoji odnosno da ne postoji, ako je sud pred kojim parnica teče nadležan za takav zahtjev.

Isticanje zahtjeva prema odredbi stava 3. ovog članka neće se smatrati preinakom tužbe.

V. ŽALBENI NAVODI

40. Podnosilac prijave se žali na činjenicu da nije vraćen u posjed svog stana i da nije priznat njegov ugovor o otkupu stana. On smatra da je vlasnik i da mu se mora omogućiti raspolaganje stanom.

VI. ODGOVOR TUŽENE STRANE

41. Po pitanju prihvatljivosti, tužena strana, Federacija Bosne i Hercegovine, predlaže da prijava bude proglašena neprihvatljivom zbog toga što podnositelj prijave nije iskoristio pravna sredstva u sudskom postupku, naročito postupak radi utvrđenja prava koji mu je stajao na raspolaganju u skladu sa Zakonom o parničnom postupku (vidi tačku 39. gore).

42. U pogledu merituma, a u vezi sa navodnom povredom člana 8. Evropske konvencije, Federacija Bosne i Hercegovine navodi da nije prekršila pravo podnosioca prijave na poštivanje doma, jer je utvrdila da mu u skladu sa Zakonom o prestanku primjene, ne pripada pravo na povrat stana, jer se nije mogao smatrati izbjeglicom u smislu člana 3a. pomenutog Zakona. U odnosu na navodnu povredu člana II(2)(b) Sporazuma, Federacija Bosne i Hercegovine smatra da podnositelj prijave nije diskriminisan u uživanju prava i sloboda ni po jednom osnovu, jer je Federacija Bosne i Hercegovine donijela niz zakona kojima se svim izbjeglim i raseljenim licima omogućava povratak njihovim domovima bez obzira na nacionalnu, vjersku ili drugu pripadnost, ili političko uvjerenje. U vezi sa članom 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, Federacija Bosne i Hercegovine sumnja u validnost predmetnog ugovora kao osnove sticanja vlasništva, smatra da samo domaći sud može o tome odlučiti, te stoga zaključuje da nije povrijedila član 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju.

VII. MIŠLJENJE KOMISIJE

A. Prihvatljivost

43. Komisija podsjeća da je prijava podnesena Domu u skladu sa Sporazumom. S obzirom da Dom o njoj nije odlučio do 31. decembra 2003. godine, Komisija je, u skladu sa članom 3. Sporazuma iz 2005. godine, sada nadležna da odlučuje o ovoj prijavi. Pri tome, Komisija će uzimati u obzir kriterije za prihvatljivost prijave sadržane u članu VIII(2) i (3) Sporazuma. Komisija, također, zapaža da se Pravila procedure kojima se uređuje njeno postupanje ne razlikuju, u dijelu koji je relevantan za predmet podnosioca prijave, od Pravila procedure Doma, izuzev u pogledu sastava Komisije.

1. Prihvatljivost prijave u dijelu upućenom protiv Bosne i Hercegovine

44. U skladu sa članom VIII(2) Sporazuma, "[Komisija] će odlučiti koje prijave će prihvatiti... Pri tome će [Komisija] uzeti u obzir sljedeće kriterije: [...] (c) [Komisija] će također odbiti svaku žalbu koju bude smatrala nespojivom sa ovim Sporazumom, ili koja je očigledno neosnovana, ili predstavlja zloupotrebu prava žalbe."

45. Komisija zapaža da podnositelj prijave upućuje svoju prijavu protiv BiH i Federacije Bosne i Hercegovine.

46. U ranijim predmetima, u kojima je Dom odlučio o pitanju u vezi sa JNA stanovima, Dom je smatrao da je BiH odgovorna za donošenje zakona kojima su ugovori o otkupu JNA stanova retroaktivno poništeni (vidi, na primjer, odluke o meritumu, CH/96/3, CH/96/8 i CH/96/9, *Medan, Baštijanović i Marković*, od 3. novembra 1997. godine, Odluke o prihvatljivosti i meritumu mart 1996. - decembar 1997.; CH/96/22, *Bulatović*, od 3. novembra 1997. godine, Odluke o prihvatljivosti i meritumu mart 1996. - decembar 1997; Odluku o prihvatljivosti i meritumu CH/96/2 i dr, *Podvorac i dr*, od 14. maja 1998., Odluke i Izvještaji 1998).

47. Međutim, Komisija zapaža da u ovom predmetu postupanje organa, koji su odgovorni za postupke na koje se podnositelj prijave žali, kao što su Uprava za stambene poslove Kantona Sarajevo, Ministarstvo za stambene poslove Kantona Sarajevo i Ministarstvo odbrane uključuje odgovornost Federacije Bosne i Hercegovine, a ne BiH, u smislu člana II(2) Sporazuma. Prema tome, u dijelu u kome je upućena protiv BiH prijava je nespojiva *ratione personae* sa odredbama Sporazuma u smislu člana VIII(2)(c).

48. Komisija zbog toga odlučuje da prijavu proglasi neprihvatljivom protiv BiH.

2. Prihvatljivost prijave u dijelu upućenom protiv Federacije Bosne i Hercegovine

49. U skladu sa članom VIII(2) Sporazuma, Komisija će odlučiti koje prijave će prihvatiti. Pri tome će Komisija uzeti u obzir sljedeće kriterije: (a) postoje li djelotvorni pravni lijekovi i da li je podnosilac prijave dokazao da ih je iscrpio, da li je prijava u biti ista kao i stvar koju je Dom/Komisija već ispitao, ili je već podnesena u nekom drugom postupku, ili je već predmet međunarodne istrage ili rješenja. Komisija će, također, odbiti svaku žalbu koju bude smatrala nespojivom sa ovim Sporazumom, ili koja je očigledno neosnovana, ili predstavlja zloupotrebu prava žalbe.

50. U skladu sa članom VIII(3) Sporazuma "[Komisija] u bilo kojem trenutku svog postupka može obustaviti razmatranje neke žalbe, odbaciti je ili brisati iz razloga (a) što podnosilac prijave namjerava odustati od žalbe; (b) što je stvar već riješena; ili (c) što iz bilo kojeg drugog razloga, koji utvrdi [Komisija], nije više opravdano nastaviti s razmatranjem žalbe; pod uvjetom da je takav rezultat u skladu s ciljem poštivanja ljudskih prava."

a. Iscrpljivanje domaćih pravnih lijekova u vezi sa zahtjevom za povrat stana u posjed

51. Podnosilac prijave tvrdi da nema mogućnost da dođe do konačnog meritornog odlučivanja povodom povrata njegovog stana, da postupak traje van razumnog roka, te da mu nije omogućen djelotvoran pravni lijek, uzimajući u obzir cjelokupnu situaciju.

52. Federacija Bosne i Hercegovine navodi da podnosilac prijave nije iscrpilo djelotvorni pravni lijek u postupku vraćanja u posjed predmetnog stana i uknjiženja vlasništva na stanu.

53. Komisija zapaža da je podnosilac prijave pokrenuo postupak 1998. godine. Od tada je prošlo 6, tj. 7 godina, a postupak vraćanja nije meritorno okončan.

54. Pravilo iscrpljivanja pravnih lijekova se mora fleksibilno primjenjivati i podnosiocu prijave se moraju uzeti posebne okolnosti u obzir, ako one postoje (vidi odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, U 22/00, od 22. i 23. juna 2001. godine, tačka 20, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 25/01). Komisija naglašava da Aneks 7 uz Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini, s obzirom na svoje ciljeve i zadatke, podrazumijeva obavezu nadležnih državnih organa da uspostave sistem i procedure, koji bi zadovoljili hitnost rješavanja svih predmeta koji se tiču povrata imovine i ljudi. Prema tome, hitno postupanje kod povrata, bez obzira što sami postupci, pozitivno-pravnim propisima, nisu definisani kao takvi, mogu se posmatrati kao takve posebne okolnosti, na koje je ukazivao Ustavni sud Bosne i Hercegovine.

55. Obzirom da podnosilac prijave smatra da mu je povrijeđeno pravo pristupa sudu, zbog nemogućnosti da dođe do konačne odluke, Komisija zaključuje da podnosilac prijave nema izgleda za okončanje postupka u prolongiranom postupku povrata stana u posjed. Ovakav stav je opravdan, štaviše, činjenicom da u Bosni i Hercegovini, u konkretnom slučaju u Federaciji Bosne i Hercegovine, ne postoji djelotvorno pravno sredstvo koje bi omogućilo apelantu da se žali zbog predugog trajanja postupka ili pristupa sudu (vidi, odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, AP 769/04, od 30. novembra 2004. godine, tačka 31, sa uputom na daljnju praksu Evropskog suda za ljudska prava).

b. Iscrpljivanje domaćih pravnih lijekova u vezi sa zahtjevom za priznavanje vlasništva

56. Federacija Bosne i Hercegovine, *inter alia*, tvrdi da podnosilac prijave nije iscrpio domaće pravne lijekove koji su mu dostupni u vezi s uknjižbom vlasništva na stanu, jer podnosilac prijave nije pokrenuo sudski postupak za utvrđivanje valjanosti svog kupoprodajnog ugovora (vidi tačku 41. gore).

57. Komisija potvrđuje da Zakon o parničnom postupku predviđa pravni lijek kojim se utvrđuje postojanje ili nepostojanje nekog prava, ili autentičnost nekog dokumenta. Komisija podsjeća da je ranije Dom utvrdio da je član 54. Zakona o parničnom postupku (ili član 172, prema bivšem Zakonu o parničnom postupku) djelotvoran domaći pravni lijek koji se mora iscrpiti u slučaju kada podnositelj prijave nema u posjedu kupoprodajni ugovor, nego se mora utvrditi da je vlasnik na osnovu koraka koje je preduzeo u otkupu stana tokom 1991. i 1992. godine (vidi npr. predmete br. CH/98/1160, CH/98/1177, CH/98/1264, *Pajagić, Kuruzović i M.P.*, odluka o prihvatljivosti od 9. maja 2003.). Komisija je nastavila sa istim pristupom ovom pravnom lijeku (vidi, naprimjer, Odluku o prihvatljivosti, CH/99/1921, *Blagojević*, od 16. januara 2004. godine). U takvim predmetima Komisija smatra razumnim da očekuje da podnositelj prijave mora podnijeti teret pokretanja sudskog spora radi utvrđivanja postojanja ugovornog odnosa ili bilo kojeg ugovornog prava.

58. Konkretno, podnositelj prijave posjeduje kupoprodajni ugovor, koji je u svim aspektima, pravovaljan ugovor. Potpisale su ga sve strane, ugovor uključuje otkupnu cijenu i uslove plaćanja, a ima i pečat nadležne poreske službe. Komisija smatra da teret pokretanja postupka radi utvrđivanja valjanosti ugovora treba pasti na stranu koja ga želi osporiti, a ne na nosioca ugovora, koji uopće nema razloga da sumnja u pravovaljanost ugovora koji posjeduje.

59. Pošto podnositelj prijave posjeduje kupoprodajni ugovor koji je pravovaljan, Komisija zaključuje da pokretanje sudskog spora prema članu 54. Zakona o parničnom postupku nije domaći pravni lijek koji podnositelj prijave mora iscrpiti u smislu člana VIII(2)(a) Sporazuma.

A.1. Zaključak u pogledu prihvatljivosti

60. Komisija proglašava prijavu prihvatljivom u dijelu u kojem je upućena protiv Federacije Bosne i Hercegovine.

B. Meritum

61. Prema članu XI Sporazuma, Komisija mora obraditi pitanje da li utvrđene činjenice otkrivaju da je tužena strana prekršila svoje obaveze iz Sporazuma. Kao što je već naglašeno, prema članu I Sporazuma, strane su obavezne "osigurati svim licima pod svojom nadležnošću najviši stepen međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda", uključujući prava i slobode predviđene Evropskom konvencijom i drugim sporazumima nabrojanim u Dodatku Sporazuma.

62. Komisija zaključuje da predmetna prijava mora biti ispitana u pogledu čl. 6. i 8. Evropske konvencije i člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, te člana II(2)(b) Sporazuma.

B.1. Član 6. Evropske konvencije

63. Član 6. stav 1. Evropske konvencije, u relevantnom dijelu, glasi:

Prilikom utvrđivanja građanskih prava i obaveza ili osnovanosti bilo kakve krivične optužbe protiv njega, svako ima pravo na pravično suđenje i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim, zakonom ustanovljenim sudom.

64. Podnositelj prijave žalio se na pravo efektivnog pristupa sudu, jer dužina trajanja postupka vraćanja njegovog stana u posjed nije razumna i onemogućava ga da dođe do konačne odluke povodom svog zahtjeva.

65. Nema sumnje, što je potvrđeno dugogodišnjom praksom sudskih organa u Bosni i Hercegovini, da je pravo pristupa sudu elementar inherentan pravu iskazanom u članu 6. stavu 1. Evropske konvencije (vidi odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, *U 3/99*, od 17. marta 2000. godine, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 21/00). Pravo na pristup sudu iz člana 6. stava 1. Evropske konvencije podrazumijeva, prije svega, široke proceduralne garancije i zahtjev za hitni i javni postupak (neobjavljena odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, *U 107/03*, od 19. novembra 2004. godine, tač. 7. i 21). Pravo pristupa sudu ne znači samo formalni pristup sudu, već efikasan pristup sudu. Da bi nadležni organ bio efikasan, on mora obavljati svoju funkciju na zakonit i djelotvoran način, što zavisi od datih okolnosti svakog pojedinog slučaja. Obaveza obezbjeđivanja efikasnog prava na pristup nadležnim organima spada u kategoriju dužnosti, tj. pozitivne obaveze države (vidi presudu Evropskog suda za ljudska prava, *Airey protiv Irske*, od 9. oktobra 1979. godine, Serija A, broj 32, stav 25).

66. Komisija napominje da ima zadatak, u skladu sa članom I Sporazuma, da osigura najviši stepen zaštite ljudskih prava i sloboda. S druge strane, pravo povratka imovine i lica, u smislu Aneksa 7 uz Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini, mora da bude jedan od prioriteta u Bosni i Hercegovini. U vezi s tim, Aneks 7 zahtjeva da se član 6. Evropske konvencije i član 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju tumače na širi način, tj. da se tuženim stranama nametne viši standard pozitivne obaveze zaštite u vezi sa povratkom. To znači da su strane potpisnice Sporazuma dužne obezbijediti jedan brz i djelotvoran način povratka imovine i ljudi i djelotvornu zaštitu istih. Drugim riječima, Aneksi 7 i 6 Sporazuma, garantuju pravo na pravično suđenje, koje obuhvata kako efikasan pristup sudu tako i odlučivanje o predmetu spora u vezi povratka u "razumnom roku".

67. Komisija, najprije, zapaža da je zahtjev za povrat stana u posjed podnesen 1998. godine. Evidentno je da se postupak vodio od tada, pa sve do današnjeg dana (podnosilac prijave je podnio zahtjev za obnovu postupka). *In conclusio*, postupak, koji je još u toku, traje već 6-7 godina. Takav zaključak, sam po sebi, je protivan navodima iz prethodne tačke ove odluke.

68. Za razliku od "klasičnih" slučajeva pristupa sudu, konkretni predmet vodi ka zaključku da je pristup sudu bio formalno omogućen, ali da nije bio djelotvoran. U ovom postupku, podnosilac prijave je podnio zahtjev za obnovu postupka u aprilu 2004. godine, međutim, nadležni organ još uvijek nije odlučio o ovom zahtjevu. Tužena strana ne navodi opravdanje u pogledu dužine postupka. Osim toga, od podnošenja zahtjeva, pravna osnova za odlučivanje po zahtjevu se promijenila više puta. To, dodatno, otežava konkretnu situaciju. Konačno, Komisija je u mnogim slučajevima zaključila da podnosioci prijave ne mogu da dođu do konačnog odlučivanja, jer nadležni organi konstantno poništavaju rješenja, tj. ukidaju presude i vraćaju predmete podnosilaca prijave na nove postupke pred nižestepenim organima (vidi najnovije odluke Komisije, CH/98/240 i dr, *D.I. i drugi protiv Federacije Bosne i Hercegovine*, od 9. februara 2005. godine). Komisija, na kraju, naglašava da upravni postupak funkcionise po načelu efikasnosti (član 6. Zakona o upravnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, br. 2/98 i 48/99). Prvostepeni postupak, prema članu 216. stavu 1. navedenog Zakona, traje 60 dana, dok drugostepeni postupak, prema članu 244, traje najduže 60 dana. Uzimajući u obzir čak i mogućnost vođenja upravnog spora, navedeni rokovi i stvarne dužine postupaka nisu u razumnom odnosu.

69. Komisija zbog svega navedenog zaključuje da je Federacija Bosne i Hercegovine prekršila pravo podnosioca prijave prema članu 6. Evropske konvencije, zbog toga što mu nije omogućila djelotvoran pristup sudu.

B.2. Član 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju

70. Član 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju glasi:

Svako fizičko i pravno lice ima pravo uživati u svojoj imovini. Niko ne može biti lišen imovine, osim u javnom interesu i pod uvjetima predviđenim zakonom i općim načelima međunarodnog prava.

Prethodne odredbe, međutim, ne utiču ni na koji način na pravo države da primjenjuje zakone koje smatra potrebnim da bi se regulisalo korištenje imovine u skladu sa općim interesima ili da bi se obezbijedila napalata poreza ili drugih dadžbina i kazni.

71. Prema jurisprudenciji Evropskog suda za ljudska prava, član 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju obuhvata tri različita pravila. Prvo, koje je izraženo u prvoj rečenici prvog stava i koje je opće prirode, izražava princip mirnog uživanja u imovini. Drugo pravilo, u drugoj rečenici istog stava, pokriva lišavanje imovine i podvrgava ga izvjesnim uvjetima. Treće, sadržano u drugom stavu, dozvoljava da države potpisnice imaju pravo, između ostalog, da kontrolišu korištenje imovine u skladu sa općim interesom, sprovođenjem onih zakona koje smatraju potrebnim za tu svrhu (vidi Odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, *U 3/99*, od 17. marta 2000. godine, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 21/00).

72. Dom, odnosno Komisija, je u svojoj dosadašnjoj praksi naglasila da su podnosioci prijava dužni imati valjan ugovor o kupoprodaji stana organa (vidi, na primjer, Odluku o prihvatljivosti Komisije, CH//98/514, *Putnik*, od 7. jula 2004. godine, tač. 60-62, Odluke juli – decembar 2004). U principu, pitanje valjanosti ugovora je pitanje koje treba da riješi nadležni organ. Dom, odnosno Komisija, je u nekoliko navrata naveo da nema opću nadležnost da zamijeni svojom vlastitom ocjenu činjenica i primjenu prava od strane domaćih organa (vidi, na primjer, Odluku o prihvatljivosti Doma, CH/99/2565, *Banović*, od 8. decembra 1999. godine, tačka 11, Odluke august – decembar 1999). Obzirom da je tužena strana u određenim slučajevima (vidi, na primjer, Odluku o prihvatljivosti Komisije, CH//98/514, *Putnik*, od 7. jula 2004. godine, tačka 75, Odluke juli – decembar 2004) zlupotrebljavala svoje zakonske ovlasti u vezi nametanja kriterija za ispitivanje valjanosti predmetnih ugovora, Dom je bio prisiljen da utvrdi koji su stvarni kriteriji koje određeni ugovor mora ispuniti. Tako je Komisija utvrdila da podnosilac prijave mora imati valjan ugovor, koji u smislu člana 39. Zakona o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 27/97, 11/98, 22/99, 27/99, 7/00, 32/01, 15/02 i 54/04) podrazumijeva da je ugovor zaključen do 6. aprila 1992. godine, da dostavljen nadležnoj poreznoj službi na ovjeru, kod kojeg je kupoprodajna cijena utvrđena u skladu sa tada važećim zakonom i kod kojeg je iznos cijene u cijelosti izmiren u ugovorenom roku.

73. Obzirom da je podnosilac prijave zadovoljio navedene kriterije, nema sumnje da stan za njega predstavlja imovinu u smislu člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju. Za Komisiju ostaje još pitanje da riješi da li je došlo do miješanja, ako jeste, kakva je njegova priroda i da li je opravdana u smislu stava 2. člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju.

74. Član 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju ima svoj proceduralni i svoj materijalno-pravni aspekt. Kada se govori i proceduralnom aspektu, on zahtjeva od svake države da omogući djelotvornu institucionalnu zaštitu privatne imovine određenog lica. Ustavni sud Bosne i Hercegovine je naglasio da član 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju može da ukazuje na pozitivne obaveze vlasti da obezbijede djelotvornu zaštitu individualnog prava (vidi Odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, *U 18/00*, od 10. maja 2002. godine, tačka 53, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 30/02). Ovo je slučaj, štaviše, i kada se radi o regulisanju pravnih odnosa između privatnih pravnih i fizičkih lica, jer država uživa monopol nad kontrolom tih odnosa (vidi Odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, *U 35/00*, od 27. juna 2003. godine, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 31/03).

75. Ovaj proceduralni aspekt obuhvata, bez sumnje, zahtjev da predviđena institucionalna zaštita funkcioniše u skladu sa zakonom i datim okolnostima. Prema tome, zaštita imovine bi bila iluzorna ako je priznata, nadležni organi za njenu zaštitu postoje, ali ne funkcionišu po zahtjevima zakona, tj. članu 6. Evropske konvencije.

76. Komisija naglašava da se ovaj aspekt navedenog člana razlikuje od materijalno-pravnog aspekta, koji reguliše pitanja kao što su pojam imovine, ograničenje i lišenje imovine, itd. Djelujući zajedno, svaka individua ima pravo da mu se utvrdi da li uživa imovinu, te da li postoje razlozi za primjenu stava 2. člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju u pravilno funkcionirajućim institucionalnim okvirima.

77. Slijedeći dato obrazloženje i primjenjujući ga u konkretnim slučajevima, te uzimajući u obzir povredu člana 6. Evropske konvencije, jasno je da je Federacija Bosne i Hercegovine propustila da pruži adekvatnu institucionalnu zaštitu imovine podnosioca prijave. Drugim riječima, tužena strana se miješala u pravo na imovinu podnosioca prijave na način što nije odlučila u predmetu, u skladu sa svojom pozitivnom obavezom. Komisija ima zadatak, u skladu sa članom I Sporazuma, da osigura najviši stepen zaštite ljudskih prava i sloboda. Komisija ne može naći opravdanje za ovakvo postupanje. Komisija je, u dijelu koji se tiče prihvatljivosti prijave, apostrofirala značaj Aneksa 7 uz Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini, koji nalaže hitno postupanje po zahtjevima za povrat.

78. Komisija naglašava da se ovdje ne radi o pitanju da li je tužena strana trebala vratiti imovinu podnosiocu prijave, već o pitanju da li je omogućila adekvatan postupak koji bi riješio pitanje zaštite imovine i sve njegove modalitete, s obzirom da konkretne okolnosti. Pitanje povratka će tužena strana riješiti u redovnom upravnom postupku, u skladu sa važećim zakonskim propisima.

B.3. Zaključak o meritumu

79. Komisija zaključuje da je došlo do povrede prava podnosioca prijave na pravično suđenje u razumnom roku koje štiti član 6. Evropske konvencije i prava na imovinu koje štiti član 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju.

80. U svjetlu svog gornjeg zaključka o povredi člana 6. i člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, Komisija smatra nepotrebnim da ispita prijavu u vezi sa članom 8. Evropske konvencije i članom II(2)(b) Sporazuma.

VIII. PRAVNI LIJEKOVI

81. Prema članu XI(1)(b) Sporazuma, a u vezi sa pravilom 58. stavom 1(b) Pravila procedure Komisije, Komisija mora razmotriti pitanje o koracima koje Federacija Bosne i Hercegovine mora preduzeti da ispravi kršenja Sporazuma koja je Komisija utvrdila, uključujući naredbe da sa kršenjima prestane i od njih odustane, te novčanu nadoknadu.

82. Komisija nalazi da bi, uzevši u obzir dugotrajnost nastojanja podnosioca prijave da ostvari svoja prava pred upravnim organima, bilo korisno da podnosilac prijave dobije konačnu odluku u vezi sa svojim zahtjevom. Komisija, stoga, odlučuje da naredi Federaciji Bosne i Hercegovine da poduzme neophodne korake i osigura konačno rješavanje upravnog postupka za povrat stana podnosioca prijave. U provođenju navedenih mjera, Federacija Bosne i Hercegovine će uzeti u obzir hitnost u rješavanju ovih postupaka u skladu sa obrazloženjem ove odluke. Komisija, stoga, nalaže Federaciji Bosne i Hercegovine:

a) da podnosiocu prijave isplati iznos od 1000 KM (hiljadu konvertibilnih maraka) na ime nematerijalne štete u roku od mjesec dana od dana prijema ove odluke i da mu isplati zateznu kamatu od 10 % (deset posto) na ovaj dosuđeni iznos ili na svaki njegov neisplaćeni dio po isteku jednomjesečnog roka predviđenog za tu isplatu do datuma pune isplate ovog naređenog iznosa;

b) da hitno meritorno okonča postupak po zahtjevu za obnovu postupka u skladu sa standardima iz člana 6. i člana 1. Protokola 1 uz Evropsku konvenciju.

IX. ZAKLJUČAK

83. Iz ovih razloga, Komisija odlučuje,

1. jednoglasno, da prijavu proglasi neprihvatljivom u dijelu koji se odnosi na navodne povrede ljudskih prava počinjene od strane Bosne i Hercegovine;

2. jednoglasno, da prijavu proglasi prihvatljivom u dijelu koji se odnosi na navodne povrede ljudskih prava počinjene od strane Federacije Bosne i Hercegovine;

3. jednoglasno, da je prekršeno pravo podnosioca prijave na pravično suđenje prema članu 6. Evropske konvencije, čime je Federacija Bosne i Hercegovine prekršila član I Sporazuma;

4. jednoglasno, da je prekršeno pravo podnosioca prijave na mirno uživanje imovine prema članu 1. Protokola 1 uz Evropsku konvenciju, čime je Federacija Bosne i Hercegovine prekršila član I Sporazuma;

5. jednoglasno, da nije potrebno ispitivati prijavu prema članu 8. Evropske konvencije;

6. jednoglasno, da nije potrebno ispitivati prijavu prema članu II(2)(b) Sporazuma;

7. jednoglasno, da naredi Federaciji Bosne i Hercegovine da podnosiocu prijave isplati iznos od 1000 KM (hiljadu konvertibilnih maraka) na ime nematerijalne štete u roku od mjesec dana od dana prijema ove odluke;

8. jednoglasno, da naredi Federaciji Bosne i Hercegovine da podnosiocu prijave isplati zateznu kamatu od 10 % (deset posto) na iznos dosuđen u prethodnom zaključku ili na svaki njegov neisplaćeni dio po isteku jednomjesečnog roka predviđenog za tu isplatu do datuma pune isplate iznosa naređenog u ovoj odluci;

9. jednoglasno, da naredi Federaciji Bosne i Hercegovine da poduzme neophodne korake i osigura konačno rješavanje zahtjeva za povrat stana podnosioca prijave u hitnom postupku, a najkasnije u roku od 6 mjeseci od dana prijema ove odluke; i

10. jednoglasno da naredi Federaciji Bosne i Hercegovine da Komisiji u roku od mjesec dana od dana isteka roka navedenog u tački 9. Zaključka ove Odluke dostavi informaciju o poduzetim mjerama po pravnim lijekovima.

(potpisao)
Nedim Ademović
Arhivar Komisije

(potpisao)
Miodrag Pajić
Predsjednik Komisije

DECISION ON ADMISSIBILITY AND MERITS

Case no. CH/99/1704

Vojislav RADEČ

against

**BOSNIA AND HERZEGOVINA
and
THE FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA**

The Human Rights Commission within the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina, sitting in plenary session on 1 November 2004 with the following members present:

Mr. Jakob MÖLLER, President
Mr. Miodrag PAJIĆ, Vice-President
Mr. Želimir JUKA
Mr. Mehmed DEKOVIĆ
Mr. Andrew GROTRIAN

Mr. J. David YEAGER, Registrar
Ms. Olga KAPIĆ, Deputy Registrar
Ms. Meagan HRLE, Deputy Registrar

Having considered the aforementioned application introduced to the Human Rights Chamber for Bosnia and Herzegovina pursuant to Article VIII(1) of the Human Rights Agreement ("the Agreement") set out in Annex 6 to the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina;

Noting that the Human Rights Chamber for Bosnia and Herzegovina ("the Chamber") ceased to exist on 31 December 2003 and that the Human Rights Commission within the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina ("the Commission") has been mandated under the Agreement pursuant to Article XIV of Annex 6 to the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina entered into on 22 and 25 September 2003 ("the 2003 Agreement") to decide on cases received by the Chamber through 31 December 2003;

Adopts the following decision pursuant to Articles VIII(2) and XI of the Agreement, Articles 5 and 9 of the 2003 Agreement and Rules 50, 54, 56 and 57 of the Commission's Rules of Procedure:

I. INTRODUCTION

1. The application concerns the applicant's attempts to enter into possession of his pre-war apartment located at Zagrebačka 15 in Sarajevo, which he purchased from the former Yugoslav National Army ("the JNA") Housing Fund (*Vojna Ustanova za upravljanje stambenih fondom JNA--- Beograd, Odeljenje Sarajevo*), according to a purchase contract signed on 13 February 1992. The applicant also seeks to be registered as the owner of the apartment.

2. The application appears to raise issues in connection with Articles 6 and 8 of the European Convention on Human Rights ("Convention") and Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention.

II. PROCEEDINGS BEFORE THE CHAMBER AND THE COMMISSION

3. The application was introduced to the Chamber on 8 March 1999 and registered on 9 March 1999.

4. On 16 April 2002 the applicant requested the Chamber to order the respondent Party to abolish all provisions preventing the registration of ownership based on purchase contracts, as well as to enable him to enter into possession of his pre-war apartment.

5. At its session on 4 September 2002 the Chamber decided to reject the applicant's request for provisional measures.

6. On 16 September 2002 the application was transmitted to the respondent Parties for their observations on the admissibility and merits in connection with Articles 6 and 8 of the Convention as well as Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention, and Article II(2)(b) of the Agreement.

7. On 18 November 2002 the respondent Party the Federation of Bosnia and Herzegovina submitted its written observations on the admissibility and merits that were transmitted to the applicant on 2 December 2002 for his response. The respondent Party Bosnia and Herzegovina never submitted any response, therefore, throughout this decision, the term "respondent Party" in the singular refers to the Federation of Bosnia and Herzegovina.

8. On 24 December 2002 the applicant submitted his response to the observations of the respondent Party.

9. On 9 July 2004 and 16 July 2004 the Federation of Bosnia and Herzegovina submitted further observations that were transmitted to the applicant. On 27 July 2004 the applicant submitted his response.

10. By its letter of 29 July 2004 the Commission requested the Federation of Bosnia and Herzegovina to submit information as to whether the parliamentary procedure in relation to adoption of amendments to the Law on Sale of Apartments with an Occupancy Right were completed and to give its position with regard to the decision of the House of Representatives of the Federation of Bosnia and Herzegovina Parliament (see paragraph 43 below), in relation to Article 6 of the Convention. On 11 August 2004 and 19 August 2004 the Federation of Bosnia and Herzegovina submitted its response. However, it did not contain any comments on its position in relation to the stated decision of the House of Representatives of the Federation of Bosnia and Herzegovina Parliament.

11. On 19 October 2004 the Federation of Bosnia and Herzegovina informed the Commission that on 14 October 2004 the House of Representatives of the Federation of Bosnia and Herzegovina Parliament adopted the Law on Amendments of the Law on Sale of Apartments with Occupancy Right.

12. On 9 September 2004 and 1 November 2004 the Commission deliberated on the admissibility and merits of the application, and on the latter date adopted the present decision.

III. ESTABLISHMENT OF THE FACTS

13. The applicant was the pre-war occupancy right holder over an apartment located at Zagrebačka 15 in Sarajevo. He was allocated the apartment in 1983 as a civilian serving with the JNA as a biochemist in the Military Hospital in Sarajevo. The applicant concluded a contract on use of the apartment on 19 October 1983.

14. On 13 February 1992 the applicant concluded the purchase contract for the apartment with the JNA Housing Fund in accordance with the Law on Securing Housing for the JNA. It is stated in the contract that the purchase price amounts to 0.00 Yugoslav dinars. The signatures on the contract were not verified before the competent court. The contract contains the stamp of the Tax Administration that is undated.

15. On 10 May 1992 the applicant left the apartment with his family and went to Belgrade. The documentation in the case file shows that the applicant ended his active military service on 31 July 1992.

16. On 24 September 1996 the apartment was declared permanently abandoned by the Headquarters of the Army of the Republic of Bosnia and Herzegovina. Mrs. R.H. presently uses the apartment as alternative accommodation.

17. On 10 August 1998 the applicant submitted a repossession request for the apartment to the Administration for Housing Affairs of Canton Sarajevo ("the Administration"). On 8 June 2000 the Administration issued a procedural decision rejecting the applicant's request "to regain his occupancy right" over the apartment as ill-founded under Article 3a paragraph 1 of the Law on Cessation of the Application of the Law on Abandoned Apartments ("the Law on Cessation"). It is stated in the procedural decision that the applicant may not be considered a refugee or displaced person within the meaning of the Law on Cessation because on 30 April 1991 he was a civilian serving with the JNA and because he was not a citizen of Bosnia and Herzegovina on that day.

18. The applicant filed an appeal before the Canton Sarajevo Ministry for Housing Affairs ("the Ministry") against the procedural decision of 8 June 2000.

19. On 1 December 2000 the Ministry issued a procedural decision rejecting the applicant's appeal as ill-founded. The Ministry confirmed the decision of the Administration, stating that the applicant was, in accordance with the order of the Commander of the II Military Region on termination of active military service of 15 April 1992, in the JNA on 30 April 1991 and that he was not a citizen of Bosnia and Herzegovina. Therefore, in accordance with Article 3a, paragraph 1 of the Law on Cessation, the applicant cannot be considered a refugee or displaced person, and accordingly, he is not entitled to repossess the apartment.

20. On 6 March 2001 the applicant initiated an administrative dispute against the procedural decision of 1 December 2000 before the Cantonal Court in Sarajevo, requesting the court to annul the procedural decision in question, because he claims that he purchased the apartment in 1992.

21. On 4 July 2002 the Cantonal Court issued a judgement accepting the applicant's lawsuit, quashed the first and second instance procedural decisions and returned the case to the first instance organ for renewed proceedings. The Cantonal Court established that the applicant filed a repossession request for the apartment, and not a request for repossession of the occupancy right, while the first and second instance organs issued decisions as if the request for repossession of the occupancy right was filed. The Cantonal Court also established that the first and second

instance organs did not take into consideration provisions of the Constitution of Bosnia and Herzegovina, Article 8 of the Convention and Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention. Neither of the parties filed an appeal against the stated judgment.

22. On 7 November 2002 the Administration issued a procedural decision in the renewed proceedings rejecting the applicant's repossession request for the apartment as ill-founded, referring to the same reasons as in the procedural decision of 8 June 2000 (see paragraph 17 above). On 25 December 2002 the applicant filed an appeal against the procedural decision of 7 November 2002.

23. On 11 August 2003 the Ministry issued a procedural decision rejecting the applicant's appeal as ill-founded, repeating the formerly presented position that the applicant cannot be considered a refugee or displaced person within the meaning of the Law on Cessation, because on 30 April 1991 he was a civilian serving with the JNA. The Ministry also stated that based on the procedural decision on retirement issued by the Federal Secretariat for National Defence (SSNO) Institute for Social Insurance of Military Insurance Holders of 10 August 1992, it was established that the applicant was released from active military service on 31 July 1992.

24. On 7 October 2003 the applicant initiated an administrative dispute against the Ministry's procedural decision of 11 August 2003 before the Cantonal Court. On 18 April 2004 the Cantonal Court issued a procedural decision suspending the proceedings due to the decision of the House of Representatives of the Federation of Bosnia and Herzegovina Parliament published in the Official Gazette of the Federation of Bosnia and Herzegovina no. 28/04, ordering suspension of all administrative and court proceedings related to repossession of military apartments until amendments to the Law on Sale of Apartments with Occupancy Right have been passed, and which are in the parliamentary procedure (see paragraph 43 below).

25. On 19 July 2004 the applicant filed an appeal before the Supreme Court of the Federation of Bosnia and Herzegovina against the stated procedural decision of the Cantonal Court of 18 April 2004, alleging that the Cantonal Court had wrongly applied the substantive law, because in the present case, it was obliged to apply the provisions of the Law on Cessation and to issue a decision on the merits. The applicant also asserted that the House of Representatives did not have the power to derogate from existing laws in force.

26. On 17 October 2004 the Law on Amendments to the Law on Sale of Apartments entered into force, thereby putting out of force the Decision taken by the House of Representatives on suspension of proceedings related to military apartments (see paragraph 43 below).

27. On 29 October 2004 the applicant's representative stated that the procedural decision on suspension of the proceedings in the applicant's case was no longer in force, and that the proceedings before the Cantonal Court had been re-activated.

IV. RELEVANT DOMESTIC LEGISLATION

A. Relevant legislation of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia and of the Socialist Republic of Bosnia and Herzegovina

1. Law on Securing Housing for the Yugoslav National Army

28. The applicant purchased the apartment under the Law on Securing Housing for the Yugoslav National Army (Official Gazette of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia ("OG SFRJ") no. 84/90). This Law was passed in 1990 and came into force on 6 January 1991. It essentially regulated the housing needs for military and civilian members of the JNA.

29. Article 21 set forth the general manner in which the purchase price of the apartment was to be determined. The price was to be established taking into account the revaluated construction value, and reduced by the apartment's depreciation value, the revaluated amount of procurement and communal facilities costs of the construction land, and the revaluated amount of the housing construction contribution which was paid to the JNA Housing Fund. The Federal Secretary was also authorized to prescribe the exact methodology to determine the purchase price.

2. Instructions on the methodology to determine the purchase price for JNA apartments ("the Instructions")

30. These Instructions were published in the Military Official Gazette in April 1991 and set forth the manner of calculating the purchase price of apartments that were to be purchased from the JNA Housing Fund.

3. Guidelines for purchasing an apartment from the JNA Housing Fund ("the Guidelines")

31. These Guidelines were published in the Military Official Gazette in April 1991, and set forth the procedure to be followed in order to purchase an apartment from the JNA Housing Fund.

4. Law on Taxes on the Transfer of Real Estate and Rights

32. The Law on Taxes on the Transfer of Real Estate and Rights (Official Gazette of the Socialist Republic of Bosnia and Herzegovina ("OG SRBiH" nos. 6/78 and 13/82) was in force at the time the applicant concluded the purchase contract with the JNA. Article 3 paragraph 1, point 18 provided that tax on the transfer of real estate does not incur on the purchase of apartments from the JNA Housing Fund.

B. Relevant legislation of the Republic of Bosnia and Herzegovina

1. Law on Abandoned Apartments

33. On 15 June 1992 the Presidency of the then Republic of Bosnia and Herzegovina issued a Decree with Force of Law on Abandoned Apartments (Official Gazette of the Republic of Bosnia and Herzegovina ("OG RBiH") nos. 6/92, 8/92, 16/92, 13/94, 36/94, 9/95 and 33/95). The Parliament of the Republic of Bosnia and Herzegovina approved this Decree on 17 June 1994 and renamed the Decree the "Law on Abandoned Apartments". The Law governed the declaration of abandonment of certain categories of socially owned apartments and their re-allocation.

34. Article 2 set forth that apartments were to be considered abandoned if the pre-war occupancy right holder and his family members left the apartment, even if only temporarily. If the pre-war occupancy right holder failed to resume using the apartment within the applicable time limit laid down in Article 3 (*i.e.* before 6 January 1996), he or she was regarded as having abandoned the apartment permanently.

35. According to Article 10, as amended, the failure to resume using the apartment within the time limit would result in deprivation of the occupancy right. The resultant loss of the occupancy right was to be recorded in a decision by the competent authority.

2. Law on the Transfer of Real Estate

36. Article 9 of the Law on the Transfer of Real Estate (OG SRBiH nos. 38/78, 4/89, 29/90 and 22/91; OG RBiH nos. 21/92, 3/93, 17/93, 13/94, 18/94 and 33/94) provided that a contract on the transfer of real estate must be in written form and that signatures must be verified by the competent court. Paragraph 4, among other things, provides that written contracts on the transfer

of real estate that have been completely or substantially performed are valid even if the signatures of the contractual parties were not verified by the competent court.

C. Relevant legislation of the Federation of Bosnia and Herzegovina

1. The Law on Cessation of the Application of the Law on Abandoned Apartments (“The Law on Cessation”)

37. The Law on Cessation entered into force on 4 April 1998 and has been amended on numerous occasions (Official Gazette of the Federation of Bosnia and Herzegovina (“OG FBiH”) nos. 11/98, 38/98, 12/99, 18/99, 27/99, 43/99, 31/01, 56/01, 15/02 and 29/03). The Law on Cessation repealed the former Law on Abandoned Apartments.

38. According to the Law on Cessation, the competent authorities may make no further decisions declaring apartments abandoned (Article 1, paragraph 2). All administrative, judicial and other decisions terminating occupancy rights based on regulations issued under the Law on Abandoned Apartments are null and void (Article 2, paragraph 1).

39. All occupancy rights or contracts on use made between 1 April 1992 and 7 February 1998 were cancelled (Article 2, paragraph 3). A person occupying an apartment on the basis of a cancelled occupancy right or decision on temporary occupancy is to be considered a temporary user (Article 2, paragraph 3).

40. The occupancy right holder of an apartment declared abandoned, or a member of his or her household, has a right to return to the apartment in accordance with Annex 7 to the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina (Article 3, paragraphs 1 and 2).

41. The former Article 3a paragraphs 1 and 2, which were in force between 4 July 1999 and 1 July 2003, provided as follows:

“As an exception to Article 3, paragraphs 1 and 2 of this Law, regarding apartments declared abandoned on the territory of the Federation of Bosnia and Herzegovina, at the disposal of the Federation Ministry of Defence, the occupancy right holder shall not be considered a refugee if on 30 April 1991 he or she was in active service in the SSNO [Federal Secretariat for National Defence] – JNA (i.e., not retired) and was not a citizen of the Socialist Republic of Bosnia and Herzegovina according to the citizenship records, unless he or she had residence approved to him or her in the capacity of a refugee, or other equivalent protective status, in a country outside the former Socialist Federal Republic of Yugoslavia before 14 December 1995.

“A holder of an occupancy right from paragraph 1 of this Article will not be considered a refugee if s/he remained in the active military service of any armed forces outside the territory of Bosnia and Herzegovina after 14 December 1995, or if s/he has acquired another occupancy right outside the territory of Bosnia and Herzegovina.”

42. The present Article 3a, which came into force on 1 July 2003, provides as follows:

“As an exception to Article 3, paragraph 1 and 2 of the Law, regarding apartments declared abandoned on the territory of the Federation of Bosnia and Herzegovina at the disposal of the Federation Ministry of Defence, the occupancy right holder shall not be considered a refugee nor have the right to repossess the apartment if after 19 May 1992, she or he remained in the active service as a military or civilian personnel of any armed forces outside the territory of Bosnia and Herzegovina, unless she or he had residence approved to him or her in the capacity of a refugee, or other equivalent protective status, in a country outside the former Socialist Federal Republic of Yugoslavia before 14 December 1995.

“A holder of an occupancy right from paragraph 1 of this Article will not be considered a refugee or have the right to repossess the apartment in the Federation of Bosnia and

Herzegovina, if she or he has acquired another occupancy right or other equivalent right from the same housing fund of the former JNA or newly-established funds of armed forces of states created on the territory of the former Socialist Federal Republic of Yugoslavia.”

2. The Decision of the House of Representatives of the Federation of Bosnia and Herzegovina

43. The decision of the House of Representatives of the Federation of Bosnia and Herzegovina was published in the Official Gazette of the Federation of Bosnia and Herzegovina no. 28/04, and entered into force on 26 May 2004. In relevant part, this decision reads as follows:

“... and to suspend all administrative and court proceedings for repossession of military apartments until amendments to the Law on Sale of Apartments with an Occupancy Right are adopted, which is presently in the parliamentary procedure.”

3. The Law on Sale of Apartments with an Occupancy Right (“The Law on Sale of Apartments”)

44. The Law on Sale of Apartments (OG FBiH nos. 27/97, 11/98, 22/99, 27/99, 7/00, 32/01, 61/01,15/02 and 54/04) first came into force on 6 December 1997. Articles 39a, 39b, 39c, 39d, and 39e came into force on 5 July 1999, the date of their publication in the Official Gazette of the Federation of Bosnia and Herzegovina, as a result of their imposition by the High Representative of Bosnia and Herzegovina. On 16 October 2004 the provisions regarding purchase of military apartments were significantly amended, specifically Article 39, 39a and 39e were amended. The original and amended form will be cited below.

45. Article 18

“The value of the apartment shall consist of the construction value of the apartment, corrected by apartment's location coefficient. The construction value of an apartment shall be 600 DM per m².

The apartment's location coefficient shall be established by the competent Cantonal Government within the range from 0.80 to 1.20 depending on the area where the apartment is located, infrastructure supporting the area, the floor and other relevant facts.”

46. Article 27 provides that the ownership right to an apartment shall be acquired upon registration of that right in the Land Registry books of the competent court.

47. The former Article 39 provided, in relevant part:

“The occupancy right holders who previously concluded a contract on purchase of an apartment in accordance with the Law on Securing Housing for JNA ... shall have the amount they paid, expressed in German Marks (“DEM”) according to the applicable exchange rate on the day of purchase, recognised when the new contract on purchase of the apartment is concluded in accordance with this Law.”

48. The amended Article 39, in effect as of 16 October 2004, provides

“A holder of rights from a purchase contract concluded with the former SSNO on the basis of the Law on Securing Housing for the JNA (Official Gazette of SFRY, no. 84/90) and bylaws adopted for its implementation, for apartments at the disposal of Federation Ministry of Defence, who concluded a written contract on purchase for the apartment before 6 April 1992 and handed it over to the relevant tax office for verification, and if the sale price was established in accordance with the laws in force at the moment of concluding the contract, and if he or she paid the price in full within the contractual deadlines, is deemed to have concluded a legally binding contract.”

49. Article 39a provides as follows:

“If the occupancy right holder of an apartment at the disposal of the Federation Ministry of Defence uses the apartment legally and he or she entered into a legally binding contract on purchase of the apartment with the Federal Secretariat for National Defence (SSNO) before 6 April 1992 in accordance with the Laws referred to in Article 39 of this Law, the Federation Ministry of Defence shall issue an order for the registration of the occupancy right holder as the owner of the apartment with the competent court.”

50. Article 39b, in relevant part, provides,

“In the event that the occupancy right holder referred to in Article 39a of this Law did not effect the payment of the total amount of the sale price of the apartment in accordance with the purchase contract, she or he shall pay the remainder of the amount specified in that contract to the Ministry of Defence of the Federation.

....

“The provisions of Articles 39a of this Law and paragraphs 1 and 2 of this Article shall also be applied to contracts on the purchase of apartments concluded before 6 April 1992, in cases where the verification of signatures has not been done before the responsible court.”

51. Article 39c provides:

“The provisions of Articles 39a and 39b shall also be applicable to an occupancy right holder who has exercised the right to repossess the apartment pursuant to the provisions of the Law on Cessation of the Application of the Law on Abandoned Apartments (Official Gazette of the Federation of Bosnia and Herzegovina nos. 11/98 and 18/99).”

52. Article 39d provides:

“A person who does not realise his or her rights with the Ministry of Defence, as provided for in this Law, may initiate proceedings before the competent court.”

53. The former Article 39e provided:

“The occupancy right holder who is not entitled to repossess the apartment or does not submit a claim for the repossession of the apartment in accordance with the provisions of Article 3 and 3a of the Law on Cessation of the Application of the Law on Abandoned Apartments and who entered into a legally binding contract on purchase of the apartment with the former Federal Secretariat for National Defence (SSNO) before 6 April 1992, shall have the right to submit a request to the Federation Ministry of Defence for compensation of the funds paid on that basis, unless it is proved that these funds were acknowledged for purchase of an apartment outside the territory of Bosnia and Herzegovina”

54. The amended Article 39e provides as follows:

“A holder of rights from a purchase contract who concluded a legally binding contract as defined by Article 39, paragraph 1 of this Law, and who has abandoned his or her apartment in the Federation of Bosnia and Herzegovina and afterwards obtained a new occupancy right, or a corresponding right from the same housing stock or a newly established housing stock of armed forces of states created in the territory of the former Yugoslavia, loses rights to his or her previous pre-war apartment by obtaining the new apartment, and the relevant purchase contract shall be terminated, and he or she is not entitled to register his or her ownership to the apartment.

A holder of rights from purchase contract who concluded a legally binding contract from Article 39, paragraph 1 of the Law, and who remained in armed forces after 14 December 1995 outside of the territory of Bosnia and Herzegovina, and who afterwards has not obtained a new occupancy right or a corresponding right, does not have the right to register his or her ownership

right from the concluded contract, but has a right to compensation from the Federation of BiH determined in accordance with Article 18 of this Law, reduced for depreciation.

A holder of rights from a purchase contract who concluded a legally binding contract as defined by Article 39, paragraph 1 of this Law, and whose current user concluded a contract on use or purchase contract in accordance with valid legal provisions, does not have a right to register his or her ownership right from the concluded contract, but has a right to compensation from the Federation of Bosnia and Herzegovina determined in the manner set forth in paragraph 2 of this Article, with the exception of the holder of rights from a purchase contract as defined in paragraph 1 of this Article.”

4. Law on Civil Procedure

55. Article 54 of the Law on Civil Procedure (OG FBiH nos. 42/98, 3/99 and 53/03) provides as follows:

“A plaintiff may initiate a lawsuit and request that the court establish the existence or non-existence of some right or legal relationship, and authenticity or non-authenticity of some document, respectively.

“Such a lawsuit may be initiated when a special regulation provides so, or when the plaintiff has a legal interest that the court establish the existence or non-existence of some right or legal relationship and authenticity, or non-authenticity of some document before the maturity date of the claim for enforcement from the same relationship.

“If the decision in the dispute depends on whether some legal interest, which during the lawsuit became disputable, exists or not, the plaintiff may file, in addition to the existing claim, a complaint requesting that the court establish the existence or non-existence of such relationship, if the court before which the lawsuit is pending is competent for such a complaint.

“Filing the complaint under the provision in paragraph 3 of this Article shall not be deemed modification of the lawsuit.”

V. COMPLAINTS

56. The applicant complains that his right to the peaceful enjoyment of his property in connection with Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention has been violated. The applicant holds that Article 3a of the Law on Cessation is discriminatory and that the Law on Sale of Apartments violates his property rights. The applicant also specifically complains that the proceedings are taking too long, and that suspending the proceedings in 2004 violates his right of access to the court as protected by Article 6 of the Convention.

VI. SUBMISSIONS OF THE PARTIES

A. The Federation of Bosnia and Herzegovina

57. The respondent Party submitted its observations on the admissibility and merits of the application on 18 November 2002. The respondent Party does not dispute the facts, but points out that the applicant has not addressed the court in relation to his ownership, nor the Federation Ministry of Defense with a request to issue an order for registration of his ownership right over the apartment.

58. With respect to the admissibility of the application, the respondent Party states that the applicant’s claim is premature because the applicant did not exhaust domestic remedies. The respondent Party holds that the applicant failed to file a request to the Federation Ministry of

Defense to issue an order for registration of his ownership right over the apartment in question. It also states that the applicant could have filed a request for urgency before the first instance organ to issue a decision in the renewed proceedings, which the applicant has also failed to do.

59. As to the merits of the application, the respondent Party states that there has been no violation of any articles of the Convention. With regard to Article 6 of the Convention, the Federation of Bosnia and Herzegovina alleges that, since the proceedings before the domestic organs are still pending, the domestic organs have not violated Article 6 of the Convention. As to Article 8 of the Convention, the Federation states that it cannot give its opinion in relation to this Article because the domestic organs have not still issued a final and binding decision in that respect. As to Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention, the Federation of Bosnia and Herzegovina holds that the applicant must meet the requirements provided for in the Law on Sale of Apartments, according to which the applicant cannot register his ownership over the apartment if he has not exercised the right to repossess his apartment in accordance with the Law on Cessation. In relation to the alleged violation of Article II(2)(b) of the Agreement, the Federation holds that the applicant was not discriminated against in enjoyment of his rights and freedoms on any ground. Furthermore the Federation of Bosnia and Herzegovina passed a series of laws enabling all refugees and displaced persons to return to their homes regardless of their nationality, religious or other origin or political opinion.

B. The applicant

60. The applicant maintains his claims in full, and asserts that the respondent Party has violated his rights in connection with Articles 6 and 8 of the Convention, Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention, as well as discriminated against him. The applicant especially stresses that the proceedings before the domestic organs have lasted too long, and since he is 70 years old, it is very important to him to enter into possession of his property as soon as possible.

61. In her letter of 27 July 2004 the applicant stressed, with regard to the Decision of the House of Representatives of the Parliament, that the rights and freedoms guaranteed by the Constitution of Bosnia and Herzegovina have been violated by such decision. The applicant also asserts that the House of Representatives did not have the powers to derogate, terminate or suspend the application of the Law on Cessation, because it is *lex specialis* and independent from all other laws. Moreover, the applicant considers that the stated decision is discriminatory in its character toward persons that possess the occupancy right or the ownership over their pre-war apartments. The Cantonal Court is obliged to apply the existing positive regulations, i.e., the Law on Cessation, and to issue a decision upon the applicant's appeal.

VII. OPINION OF THE COMMISSION

A. Admissibility

62. The Commission recalls that the application was introduced to the Human Rights Chamber under the Agreement. As the Chamber had not decided on the application by 31 December 2003, in accordance with Article 5 of the 2003 Agreement, the Commission is now competent to decide on the application. In doing so, the Commission shall apply the admissibility requirements set forth in Article VIII(2) of the Agreement. Moreover, the Commission notes that the Rules of Procedure governing its proceedings do not differ, insofar as relevant for the applicant's case, from those of the Chamber, except for the composition of the Commission.

1. Admissibility as against Bosnia and Herzegovina

63. In accordance with Article VIII(2) of the Agreement, "the [Commission] shall decide which applications to accept.... In so doing, the [Commission] shall take into account the following

criteria: ... (c) The [Commission] shall also dismiss any application which it considers incompatible with this Agreement, manifestly ill-founded, or an abuse of the right of petition.”

64. The Commission notes that the applicant directs his application against Bosnia and Herzegovina and the Federation of Bosnia and Herzegovina.

65. In the previous cases decided by the Chamber on the subject of JNA apartments, the Chamber held Bosnia and Herzegovina responsible for passing the legislation that retroactively annulled the contracts on purchase of JNA apartments (*see, e.g.*, case nos. CH/96/3, CH/96/8 and CH/96/9, *Medan, Baštijanović, and Marković*, decision on merits of 3 November 1997, Decisions on Admissibility and Merits March 1996–December 1997; case no. CH/96/22, *Bulatović*, decision on merits of 3 November 1997, Decisions on Admissibility and Merits March 1996–December 1997; case no. CH/96/2 *et al.*, *Podvorac and others*, decision on admissibility and merits of 14 May 1998, Decisions and Reports 1998; case nos. CH/97/82 *et al.*, *Ostojić and others*, decision on admissibility and merits of 13 January 1999, Decisions January–July 1999; case no. CH/97/60 *et al.*, *Miholić and others*, decision on admissibility and merits of 9 November 2001, Decisions July–December 2001).

66. The Commission notes that in the present case the bodies responsible for the proceedings complained of by the applicant, such as the Administration for Housing Affairs of Sarajevo Canton, the Ministry of Housing Affairs of Sarajevo Canton, and the Ministry of Defence, engages the responsibility of the Federation of Bosnia and Herzegovina, not of Bosnia and Herzegovina, for the purposes of Article II(2) of the Agreement. Accordingly, as directed against Bosnia and Herzegovina, the application is incompatible *ratione personae* with the provisions of the Agreement, within the meaning of Article VIII(2)(c).

67. The Commission therefore decides to declare the application inadmissible against Bosnia and Herzegovina.

2. Admissibility as against the Federation of Bosnia and Herzegovina

a. Exhaustion of domestic remedies in relation to the ownership claim

68. In accordance with Article VIII(2) of the Agreement, “the [Commission] shall decide which applications to accept.... In so doing, the [Commission] shall take into account the following criteria: (a) Whether effective remedies exist, and the applicant has demonstrated that they have been exhausted”

69. In its submission of 18 November 2002, the Federation of Bosnia and Herzegovina asserts that the applicant has not exhausted the domestic remedies available with regard to the registration of ownership over the apartment because he has not initiated court proceedings to determine the validity of his purchase contract (see paragraphs 57 and 58 above).

70. The Commission acknowledges that the Law on Civil Procedure provides a remedy to determine whether some right exists or not, or the authenticity of a document. The Commission recalls that previously the Chamber has found Article 54 of the Law on Civil Procedure (or Article 172, under the former Law on Civil Procedure) was an effective domestic remedy that must be exhausted in cases where the applicants did not have a purchase contract in their possession, but rather asserted that they were the owners based on the steps taken towards the purchase of the apartment in 1991 and 1992 (*see, e.g.*, case nos. CH/98/1160, CH/98/1177, CH/98/1264, *Pajagić, Kurozović and M.P.*, decision on admissibility of 9 May 2003). The Commission has also adopted the same approach (*see, e.g.*, case no. CH/99/1921, *Blagojević*, decision on admissibility of 16 January 2004). In such cases, the Commission considers it reasonable to expect that the applicant must bear the burden of initiating a lawsuit to determine the existence of a contractual relationship or of any contractual rights.

71. In the case at hand, the applicant has a purchase contract that appears, in all aspects, to be a valid contract. It has been signed by the parties and contains the stamp of the Tax Administration that is undated. The Commission considers that the burden of initiating proceedings to determine the validity of the contract should fall on the party who wishes to dispute the contract, and not on the contract holder who otherwise has no reason to doubt the validity of the contract he or she possesses.

72. The Commission concludes that, because the applicant possesses a purchase contract which appears on its face to be valid, initiating a lawsuit in accordance with Article 54 of the Law on Civil Procedure is not a domestic remedy that the applicant must exhaust, within the meaning of Article VIII(2)(a) of the Agreement.

3. Conclusion as to the admissibility

73. In summary, the Commission declares the application inadmissible *ratione personae* as directed against Bosnia and Herzegovina and admissible in all respects as directed against the Federation of Bosnia and Herzegovina.

B. Merits

74. Under Article XI of the Agreement, the Commission must next address the question of whether the facts established above disclose a breach by the respondent Party of its obligations under the Agreement. Under Article I of the Agreement, the parties are obliged to "secure to all persons within their jurisdiction the highest level of internationally recognised human rights and fundamental freedoms," including the rights and freedoms provided for in the Convention and the other international agreements listed in the Appendix to the Agreement.

1. As to the alleged violation of Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention

75. The applicant alleges a violation of the peaceful enjoyment of his possessions with regard to the use and enjoyment of the apartment over which he was the pre-war occupancy right holder and which he purchased in February 1992.

76. Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention provides as follows:

"Every natural or legal person is entitled to the peaceful enjoyment of his possessions. No one shall be deprived of his possessions except in the public interest and subject to the conditions provided for by law and by the general principles of international law.

The preceding provisions shall not, however, in any way impair the right of a State to enforce such laws as it deems necessary to control the use of property in accordance with the general interest or to secure the payment of taxes or other contributions or penalties."

77. Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention thus contains three rules. The first rule enunciates the general principle that one has the protected right to the peaceful enjoyment of one's property. The second rule covers deprivation of property and subjects it to the requirements of the public interest and conditions laid out in law. The third rule recognises that States are entitled to control the use of property and subjects such control to the general interest and domestic law. It must then be determined in respect of these conditions whether a fair balance has been struck between the demands of the general interest of the community and the requirements of the protection of the individual applicant's rights, bearing in mind that the last two rules should be construed in light of the general principle (*see, e.g., case no. CH/96/17, Blentić, decision on admissibility and merits of 5 November 1997, paragraphs 31-32, Decisions on Admissibility and Merits March 1996-December 1997*). Thus, there must be a reasonable relationship of proportionality between the means employed and the aim sought to be realised.

78. The Commission must first consider whether the applicant has any rights under the contract that constitute “possessions” for the purposes of Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention. In this regard, the Commission refers to the Chamber’s decisions in case no. CH/96/3 *et al.*, *Medan and others*, decision on merits of 3 November 1997, Decisions on Admissibility and Merits March 1996–December 1997; and case no. CH/97/60 *et al.* *Miholić and others*, decision on admissibility and merits of 9 November 2001, Decisions July–December 2001. In the aforementioned cases, the Chamber consistently found that the rights under a contract to purchase an apartment concluded with the JNA, pursuant to the Law on Securing Housing for the JNA, constitute “possessions” for the purposes of Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention. The Commission notes that in the present case the applicant concluded a contract under factual circumstances similar to those in the cases cited, and therefore, the Commission sees no reason to differ from the previous jurisprudence of the Chamber in this regard.

a. Interference with the applicant’s rights

79. The Commission must next determine the nature of the interference, if any with the applicant’s rights flowing from the purchase contract. The Commission notes that the respondent Party states that the applicant has not addressed the Federation Ministry of Defence with a request to be registered as the apartment’s owner. The Commission is aware that the applicant has not requested the Federation Ministry of Defence (*Federalno ministarstvo odbrane*) to issue an order to be registered as the owner of the apartment. It is apparent from Article 39c of the Law on Sale of Apartments that the applicant would have no prospect of success if he were to do so, because this provision clearly requires the applicant to first repossess the apartment in accordance with the Law on Cessation before the Federation Ministry of Defence will issue the order for him to be registered as owner. In the present case the applicant has been unsuccessful in his attempts to repossess the apartment, and the provisions of the Law on Sale of Apartments therefore prevents him from realizing his contractual rights to the apartment. The Commission therefore concludes that the interference with the applicant’s rights flowing from the purchase contract is caused by the Law on Sale of Apartments.

b. Public interest

80. The central issue of this case, and what the Commission must now examine, is whether the continuing interference with the applicant’s property rights resulting from the Law of Sale of Apartments can be justified as “in the public interest.”

81. When considering whether the taking of property is “in the public interest”, it must be determined whether a “fair balance” has been struck between the demands of the general interest of the community and the requirements of the protection of the individuals’ fundamental rights. Thus, there must be a reasonable relationship of proportionality between the means employed and the aim to be achieved. The requisite balance will not be found if the persons concerned had to bear “an excessive burden” (*see, e.g., Eur. Court HR, Sporrang and Lönnroth v. Sweden*, judgement of 23 September 1982, Series A no. 52, pp. 26-28, paragraphs 70-73).

82. The European Court has acknowledged that in taking decisions involving the deprivation of property rights of individuals, national authorities enjoy a wide margin of appreciation because of their direct knowledge of their society and its needs. Further, the decision to expropriate property will often involve consideration of political, economic and social issues on which opinions within a democratic society may reasonably differ. Therefore, the judgement of the national authorities will be respected unless it was “manifestly without reasonable foundation” (*Eur. Court HR, James and Others v. United Kingdom*, judgement of 21 February 1986, Series A no. 98, p. 40, paragraph 46).

83. Nevertheless, respondent Parties have not been granted *carte blanche* when deciding upon appropriate measures of their social and economic policies. Those measures are still subject to the scrutiny of the European Court: (a) They must pursue a legitimate aim; and (b) there must be a “reasonable relation of proportionality between the means employed and the aim sought to be

realised” (see the above-mentioned *James and others* judgement, p. 34, paragraph 50). The latter requirement was expressed also by the notion of the “fair balance” that must be struck between the demands of the communal interest and the requirements of the protection of the individual’s fundamental rights. There is no “fair balance” if the person concerned has had to bear “an individual and excessive burden” (see the above-mentioned *Sporrong and Lönnroth* judgement, p. 26, paragraphs 69 and 73).

84. In its submission received on 18 November 2002, the respondent Party does not provide any comments on the Law on Sale of Apartments specifically, but rather notes that the applicant has not fulfilled the conditions to be recognized as the owner of the apartment as set forth in the Law on Sale of Apartments and therefore, it has not violated Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention. The Commission recalls that the amended Article 39 of the Law on Sale of Apartments sets forth a number of conditions that must be met for a purchase contract to be recognized as valid: (1) the apartment must be at the disposal of the Federation Ministry of Defence, (2) the purchase contract must be written, (3) concluded prior to 6 April 1992, (4) handed over to (*dostavljen*) the relevant tax office, (5) the sale price must be established by law in force at the time of its conclusion, and (6) the purchase price must have been paid within the contractual deadlines. This particular provision has not yet been applied in the applicant’s case, as it has just recently entered into force. It would appear, however, that the applicant’s contract would be considered “legally valid”. The applicant’s contract, on the backside, contains the stamp of the Tax Administration, although the stamp is undated. It is not clear what evidence will be sufficient to show that the contract was “handed over to” the competent tax administration. In all other respects, the applicant’s contract clearly meets the more stringent requirements of the amended Article 39 of the Law on Sale of Apartments.

85. The Commission notes that the above-mentioned requirements set forth in Article 39 are only threshold requirements to establish the validity of one’s contract. Once these conditions have been met, Articles 39a, 39c and 39e set forth more conditions for recognition of one’s ownership.

86. The Commission recalls that Articles 39a and 39c of the Law on Sale of Apartments have not been amended. Article 39a specifies that only a person who concluded a legally binding contract with the JNA prior to 6 April 1992, and who legally uses the apartment may obtain the order from the Federation Ministry of Defence to be registered as the owner of the apartment. Article 39c provides that a person must repossess the apartment in accordance with the Law on Cessation before the Federation Ministry of Defence will recognize that person’s ownership right to the apartment. The respondent Party has asserted no legitimate aim for these provisions, or even reasons supporting such an extraordinary requirement for contract holders. The Commission, *proprio motu*, cannot find any reason for conditioning one’s ownership rights upon possession of the property, as provided for in both Articles 39a and 39c of the Law on Sale of Apartments. Lacking any legitimate aim, the Commission therefore must find that the requirement that a contract holder be legally in possession of the apartment before being permitted to register his or her ownership rights, is not “in the public interest”. As such, Articles 39a and 39c of the Law on Sale of Apartments are not compatible with the requirements of Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention.

87. The respondent Party generally submits that the applicant should have initiated civil proceedings to determine the validity of his purchase contract. The Commission recalls that Article 39d of the Law on Sale of Apartments provides that persons who do not realize their rights to the apartment through this Law may initiate court proceedings to do so. The respondent Party, however, did not submit any reasons why contract holders who are in possession of their apartment should have their contract recognized, while contract holders who are not in possession must initiate a civil dispute to have their contract declared legally valid. As discussed above, the Commission accepts that such a requirement is appropriate in cases where the purchase contract was never concluded, or is in some form incomplete or lost, *etc.*, (see, e.g., case no. CH/99/1921, *Blagojević*, decision on admissibility of 16 January 2004). When, however, as in the present case, there are no apparent flaws in the purchase contract, the Commission considers that requiring the

applicant to initiate court proceedings places an excessive burden on the contract holder, and that this burden is not proportional to any legitimate aim. In coming to this conclusion, the Commission also bears in mind that the same burden is not placed on contract holders who are in possession of their apartment. Therefore, the Commission finds that the blanket requirement to initiate court proceedings as set forth in Article 39d of the Law on Sale of Apartments is not “in the public interest” and as such, it is incompatible with the requirements of Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention.

88. The Commission notes that neither the previous, nor the amended Article 39e is of relevance to the case at hand, therefore, the Commission will not comment on the amended Article 39e in the present decision.

c. Conclusion

89. Having regard to the above, the Commission finds that the provisions set forth in Articles 39a, 39c and 39d of the Law on Sale of Apartments are not in the public interest, and therefore not compatible with Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention. The Commission therefore finds a violation of the right to the peaceful enjoyment of the applicant’s possessions under Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention, the Federation of Bosnia and Herzegovina being responsible for this violation.

2. Alleged violation in connection with Article 6 of the Convention

90. Article 6 paragraph 1 of the Convention provides as follows,

“In the determination of his civil rights and obligations ...everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by the law.”

91. In light of its finding above of a violation of Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention, the Commission considers it unnecessary to also examine the application in connection with Article 6 of the Convention.

3. Alleged violation in connection with Article 8 of the Convention

92. Article 8 of the Convention provides as follows,

“1. Everyone has the right to respect for his private and family life, his home and his correspondence.

“2. There shall be no interference by a public authority with the exercise of this right except such as is in accordance with the law and is necessary in a democratic society in the interests of national security, public safety or the economic well-being of the country, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals, or for the protection of the rights and freedoms of others.”

93. In light of its finding above of a violation of Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention, the Commission considers it unnecessary to also examine the application in connection with Article 8 of the Convention.

4. Alleged violation in connection with discrimination

94. In light of its finding above of a violation of Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention, the Commission considers it unnecessary to also examine the application under Article II(2)(b) of the Agreement with respect to the alleged discrimination.

VIII. REMEDIES

95. The Commission has established that the Federation of Bosnia and Herzegovina violated the right of the applicant to the peaceful enjoyment of his possessions flowing from the purchase contract that he concluded with the JNA in 1992 in connection with Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention. Under Article XI(1)(b) of the Agreement, the Commission must next address the question of what steps shall be taken by the respondent Party to remedy the established breaches of the Agreement. In this connection the Commission shall consider issuing orders to cease and desist, monetary relief (including pecuniary and non-pecuniary damages), as well as provisional measures.

96. The Commission recalls that the applicant has not submitted a compensation claim.

97. In view of the finding of a violation of Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention, the Commission considers it appropriate to order the Federation of Bosnia and Herzegovina to ensure that the applicant is allowed to repossess the apartment located at Zagrebačka 15 in Sarajevo and to ensure that the applicant is registered as the apartment's owner in the Land Registry books of the competent court within three months from the date of receipt of this decision. The Commission considers that this remedy is sufficient satisfaction for the violation found.

98. The Commission will also order the Federation of Bosnia and Herzegovina to submit to it, or its successor institution, a report on the steps taken by it to comply with these orders within four months of the date of receipt of this decision.

IX. CONCLUSIONS

99. For the above reasons, the Commission decides,

1. unanimously, to declare the application inadmissible as directed against Bosnia and Herzegovina;

2. unanimously, to declare the application admissible in its entirety as directed against the Federation of Bosnia and Herzegovina;

3. unanimously, that the right of the applicant to the peaceful enjoyment of his possessions flowing from the purchase contract, within the meaning of Article 1 of Protocol No. 1 to the European Convention on Human Rights has been violated, the Federation of Bosnia and Herzegovina thereby being in breach of Article I of the Human Rights Agreement;

4. unanimously, that it is not necessary to examine the application in connection with Articles 6 and 8 of the European Convention on Human Rights, and Article II(2)(b) of the Human Rights Agreement with respect to the alleged discrimination;

5. unanimously, to order the Federation of Bosnia and Herzegovina to ensure that the applicant is permitted to repossess the apartment, and to ensure that he is registered as the owner over the apartment at Zagrebačka 15 in Sarajevo in the Land Registry books of the competent court within three months from the date of receipt of this decision; and,

6. unanimously, to order the Federation of Bosnia and Herzegovina to submit to the Commission, or its successor institution, a report on the steps taken by it to comply with these orders within four months of the date of receipt of this decision.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Jakob Möller', written in a cursive style.

(signed)
J. David YEAGER
Registrar of the Commission

(signed)
Jakob MÖLLER
President of the Commission

DECISION ON ADMISSIBILITY AND MERITS

Case no. CH/99/1713

Spomenka Vanovac

against

THE FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

The Human Rights Commission within the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina, sitting in plenary session on 5 November 2004 with the following members present:

Mr. Jakob MÖLLER, President
Mr. Miodrag PAJIĆ, Vice-President
Mr. Želimir JUKA
Mr. Mehmed DEKOVIĆ
Mr. Andrew GROTRIAN

Mr. J. David YEAGER, Registrar
Ms. Olga KAPIĆ, Deputy Registrar
Ms. Meagan HRLE, Deputy Registrar

Having considered the aforementioned application introduced to the Human Rights Chamber for Bosnia and Herzegovina pursuant to Article VIII(1) of the Human Rights Agreement ("the Agreement") set out in Annex 6 to the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina;

Noting that the Human Rights Chamber for Bosnia and Herzegovina ("the Chamber") ceased to exist on 31 December 2003 and that the Human Rights Commission within the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina ("the Commission") has been mandated under the Agreement Pursuant to Article XIV of Annex 6 to the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina entered into on 22 and 25 September 2003 ("the 2003 Agreement") to decide on cases received by the Chamber through 31 December 2003;

Adopts the following decision pursuant to Articles VIII(2) and XI of the Agreement, Articles 5 and 9 of the 2003 Agreement and Rules 50, 54, 56, and 57 of the Commission's Rules of Procedure:

I. INTRODUCTION

1. The applicant is a citizen of Bosnia and Herzegovina of Serb origin. She was employed by the public company PTT ("PTT") at the Post Office at Dolac Malta in Sarajevo before the outbreak of the armed conflict. After the end of the armed conflict she reported to the company for work, but she received a decision terminating her employment as of 23 May 1992 because she had been absent without leave for more than five consecutive days. She filed an objection to the Company's Steering Board against the procedural decision, but the Steering Board confirmed the original decision terminating her employment on 19 October 1996. The applicant initiated court proceedings. The second instance court (Cantonal Court in Sarajevo) referred the case back to the first instance court. In the repeated court proceedings before the Municipal Court in Sarajevo the proceedings were suspended and her case was transmitted to the Cantonal Commission for the Implementation of Article 143 of the Law on Labor ("the Cantonal Commission"). The case was later referred back to the first instance court, following a conclusion of the Cantonal Commission.

2. The case raises issues with regard to discrimination in the enjoyment of the right to work and related rights as guaranteed by Articles 6 and 7 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights ("ICESCR"). The application also raises issues under Article 6 of the European Convention on Human Rights ("the Convention").

II. PROCEEDINGS BEFORE THE CHAMBER AND THE COMMISSION

3. The application was introduced on 11 March 1999 and registered on 12 March 1999. The applicant is represented by Mrs. Senija Poropat, a lawyer practicing in Sarajevo.

4. On 27 April 2001 the applicant's authorized representative provided information concerning further developments related to the application and on 22 July 2002 she provided further information.

5. On 10 September 2002 the Chamber informed the applicant's authorized representative about its decision to organize the proceedings. On the same day the application was transmitted to the respondent Party for its observations.

6. On 11 November 2002 the Chamber received the written observations of the respondent Party.

7. On 20 November 2002 the Chamber forwarded the respondent Party's observations on the admissibility and merits to the applicant's authorized representative for comments.

8. On 24 April 2003 the Chamber received supplemental observations from the respondent Party. These supplemental observations were transmitted to the applicant's authorized representative, who responded by sending her additional observations to the Chamber on 14 May 2003.

9. On 27 May 2003, the Chamber transmitted the response of the applicant's authorized representative to the respondent Party.

10. The respondent Party submitted additional information to the Commission on 5 January 2004.

11. The Commission forwarded the additional information to the applicant's authorized representative on 9 January 2004.

12. On 19 January 2004 the Commission received additional written observations from the applicant's authorized representative, which were transmitted to the respondent Party for its information and possible comments on 21 January 2004. On 22 July 2004 and 15 September 2004, the respondent Party submitted additional information to the Commission.

III. FACTUAL BACKGROUND

13. The facts as summarized below are based on the application form and the attached documents.

14. The applicant is of Serb origin.

15. Before the outburst of the armed conflict, the applicant was employed with PTT and worked at the Post Office at Dolac Malta in Sarajevo. During the armed conflict she could not report for work, because her home and her place of work were located in the areas under control of opposite sides in this conflict. After the end of the armed conflict she reported for work, on which occasion (4 September 1996) she received a decision terminating her employment as of 23 May 1992 because she had been absent without leave for more than five consecutive days. She filed an objection to the Company's Steering Board against the procedural decision, but the Steering Board confirmed the original decision terminating her employment on 19 October 1996.

16. On 30 October 1996 the applicant initiated proceedings before the Municipal Court II in Sarajevo requesting the annulment of the procedural decision terminating her employment. On 9 December 1997, the Court issued the judgment refusing the applicant's statement of claim. On 4 May 1998, the applicant appealed against this judgment the Cantonal Court in Sarajevo. At the time she applied to the Chamber, the proceedings upon her appeal were still pending.

17. The applicant applied to the Human Rights Ombudsperson for Bosnia and Herzegovina ("Ombudsman"). On 29 April 1998 the Ombudsman decided not to open an investigation because the court proceedings were still pending.

18. On 25 February 1999 the Cantonal Court in Sarajevo issued a procedural decision quashing the judgment of the first instance court and returning the case for renewed proceedings because of incomplete factual background. During the course of renewed proceedings before the Municipal Court II in Sarajevo, the applicant amended her statement of claim, giving up her request to be reinstated into her work because in the meantime (as of 1 December 1998) she found employment with another employer. However, the applicant maintained her claim for the court to annul the procedural decision terminating her employment and to order the Company to pay her contributions for the pension and disability fund, to have her years of service recognized for the period 1 January 1992 through 1 December 1998, and to be compensated for damages and for legal costs and expenses.

19. On 18 June 2002 the Municipal Court II in Sarajevo suspended the court proceedings and referred the case to the Cantonal Commission for Implementation of Article 143 of the Labor Law.

20. On 15 July 2002 the applicant appealed to the Cantonal Court in Sarajevo against the procedural decision of the Municipal Court. On 12 March 2003 the Cantonal Court dismissed the applicant's appeal and upheld the procedural decision of the Municipal Court II, suspending the court proceedings and referring the case to the Cantonal Commission for Implementation of Article 143 of the Labor Law.

21. The Cantonal Commission, by its conclusion no. 13-04-34-Ž-14018/04 of 19 May 2004, dismissed the applicant's appeal, stating that it was not competent, and it returned the case file to the Municipal Court II in Sarajevo to deal with it on the merits and to issue its decision in the labour dispute. The proceedings are still pending.

IV. RELEVANT LEGAL PROVISIONS

A. The Law on Fundamental Rights in Labor Relations

22. The Law on Fundamental Rights in Labor Relations of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia ("SFRY") (Official Gazette of SFRY, nos. 60/89 and 42/90) was taken over as a law of the Republic of Bosnia and Herzegovina (Official Gazette of the Republic of Bosnia and Herzegovina – hereinafter "OG RBiH" - no. 2/92). Article 23 paragraph 2 of the Law provides that:

“A written decision on the realization of a worker’s individual rights, obligations and responsibilities shall be delivered to the worker obligatorily.”

Article 75 of the Law provides for the termination of a working relationship. Paragraph 2(3) of that Article reads as follows:

“The working relationship ends without the consent of the employee, ... if he or she stayed away from work for five consecutive days without good cause.”

B. The Law on Labor Relations

23. The Decree with Force of Law on Labor Relations during the State of War or Immediate Threat of War (OG RBiH no. 21/92 of 23 November 1992) entered into force on the day of its publication. It was later confirmed by the Assembly of the Republic (OG RBiH no. 13/94 of 9 June 1994) and applied as the Law on Labor Relations. It remained in force until 5 November 1999. The Law contained the following relevant provisions:

Article 10

“An employee can be sent on unpaid leave due to his or her inability to come to work in the following cases:

If he or she lives or if his or her working place is on occupied territory or on territory where fighting is taking place.

...

“Unpaid leave can last until the termination of the circumstances mentioned above, if the employee demonstrates, within 15 days after the termination of these circumstances, that he or she was not able to come to work earlier. During the unpaid leave all rights and obligations of the employee under the employment are suspended.”

Article 15

“The employment is terminated, if, while under a compulsory work order, the employee stayed away from work for more than 20 consecutive working days without good cause, or if he or she took the side of the aggressor against the Republic of Bosnia and Herzegovina.”

C. The Law on Labor

24. The Law on Labor (OG FBiH 43/99) entered into force on 5 November 1999. The Law was amended by the Law on Amendments to the Law on Labor (OG FBiH 32/00) with the particular effect that certain new provisions, including Articles 143a, 143b, and 143c, were added and entered into force on 7 September 2000.

25. Article 5 of the Law on Labor provides that:

“(1) A person seeking employment, as well as a person who becomes employed, shall not be discriminated against based on race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, ethnic or social origin, financial situation, birth or any other circumstance, membership or non-membership in a political party, membership or non-membership in a trade union, and physical or mental impairment in respect of recruitment, training, promotion, terms and conditions of employment, cancellation of the labor contract or other issues arising out of labor relations.

“(2) Paragraph 1 of this Article shall not exclude the following differences:

1. which are made in good faith based upon requirements of particular a job;

2. which are made in good faith based on incapability of a person to perform tasks required for a particular job or to undertake training required, provided that the employer or person securing professional training has made reasonable efforts to adjust the job or the training which such person is on, or to provide suitable alternative employment or training, if possible;

3. activities that have as an objective the improvement of the position of persons who are in unfavorable economic, social, educational or physical position.

“(3) In the case of breach of paragraphs 1 and 2 of this Article:

1. Persons whose rights are violated may submit a complaint before the competent court in relation to the infringement of their rights;

2. If the complainant presents obvious evidence of discrimination prohibited by this Article, the defendant is obliged to present evidence that such differential treatment was not made on discriminatory grounds;

3. If the court finds the complaint to be well-founded, it shall make such order as it deems necessary to ensure compliance with this article, including an order for employment, reinstatement, or the provision or restoration of any right arising from the contract of employment.”

26. Article 143 of the Law on Labor provides that:

“(1) An employee who is on the waiting list on the effective date of this law shall retain that status no longer than six months from the effective date of this law (5 May 2000), unless the employer invites the employee to work before the expiry of this deadline.

“(2) An employee who was employed on 31 December 1991 and who, within three months from the effective date of this law (5 February 2000), addressed in written form or directly the employer for the purpose of establishing the legal and working status – and had not accepted employment from another employer during this period, shall also be considered an employee on the waiting list.

“(3) While on the waiting list, the employee shall be entitled to compensation in the amount specified by the employer.

“(4) If a waiting list employee referred to in paragraphs 1 and 2 of this Article is not requested to return to work within the deadline referred to in paragraph 1 of this Article, his or her employment shall be terminated with a right to severance pay which shall be established according to the average monthly salary paid at the level of the Federation on the date of entry of this Law into force, as published by the Federal Statistics Institute.

“(5) The severance pay referred to in paragraph 4 of this Article shall be paid to the employee for the total length of service (experience) and shall be established on the basis of average salary referred to in paragraph 4 of this Article multiplied with the following coefficients:

Experience	Coefficient
- up to 5 years	1.33
- 5 to 10 years	2.00
- 10 to 20 years	2.66
- more than 20 years	3.00.”

...

(8) If the employee’s employment is terminated in terms of paragraph 4 of this Article, the employer may not employ another employee with the same qualifications or educational background within one year except the person referred to in Paragraphs 1 and 2 of this Article if that person is unemployed.”

27. Article 145 of the Law on Labor provides that:

“Proceedings to exercise and protect the rights of employees, which were instituted before this law has come into effect, shall be completed according to the regulations applicable on the territory of the Federation before the effective date of this law, if this is more favorable for the employees.”

D. The Law on Amendments to the Law on Labor

28. In the Law on Amendments to the Law on Labor, a new Article 143a was added to the Law on Labor as follows:

“(1) An employee believing that his employer violated a right of his arising from paragraph 1 and 2 of Article 143, may within 90 days from the entry into force of the Law on Amendments to Labor Law, introduce a claim to the Cantonal Commission for Implementation of Article 143 of the Law on Labor (hereinafter the “Cantonal Commission”), established by the Cantonal Minister competent for Labor Affairs (hereinafter the “Cantonal Minister”).

“(2) The Federal Commission for Implementation of Article 143 (hereinafter the “Federal Commission”), which is established by the Federal Minister, shall decide on the complaints against the procedural decisions of the Cantonal Commission.

“(3) In the case when the Cantonal Commission is not performing tasks for which it is established, the Federal Commission shall overtake the jurisdiction of the Cantonal Commission.

“(4) If a procedure pertaining to the rights of the employee under paragraph 1 and 2 of the Article 143 has been instituted before a Court, this Court shall refer the case to the Cantonal Commission, and issue a decision on suspension of procedure.”

29. In the Law on Amendments to the Law on Labor, a new Article 143b was added to the Law on Labor as follows:

“(1) Members of the Federal/Cantonal Commission shall be appointed by the Federal/Cantonal Minister on the basis of their professional experience and demonstrated ability for performance of their function.

(2) Members of the Commission have to be independent and objective and may not be elected officials or have any political mandate.

(3) The Federal Ministry or competent organ of the Canton shall bear the expenses of the Federal/Cantonal Commission.”

30. In the Law on Amendments to the Law on Labor, a new Article 143c was added to the Law on Labor as follows:

“The Federal/Cantonal Commission may:

1. hear the employee, employer, and their representatives;
2. summon witnesses and experts;
3. request appropriate authority organs and employers to submit all relevant information.

“Decisions of the Federal/Cantonal Commission shall be:

1. final and subject to the court’s review in accordance with the law;
2. legally based;

3. transmitted to the applicant within 7 days.”

31. The Law on Amendments to the Labor Law further added the following Articles 52, 53, and 54:

Article 52

“This Law shall not affect contracts and payments done between an employer and his employee in the application of Article 143 of the Law on Labor prior to the date of entry into force of this Law (i.e. 7 September 2000).

Article 53

“This Law shall not affect final decisions issued by the Court in the period prior to the entry into force of this Law (7 September 2000) in the application of Article 143 of the Law on Labor.

Article 54

“Procedures of realization and protection of employees’ rights initiated prior to the entry into force of this Law shall be completed according to the regulations applicable on the territory of the Federation prior to the entry into force of this Law (7 September 2000), if it is more favorable to the employee, with the exception of Article 143 of the Law on Labor.”

32. The Supreme Court of the Federation of Bosnia and Herzegovina, in its decision no. U-388/01, delivered on 12 December 2001, held that the decisions of the Cantonal Commission and Federal Commission do not have the legal nature of administrative acts. In its opinion, the Supreme Court stated that the Commissions are not organs that conduct proceedings under the laws regarding administrative proceedings, but they are *sui generis* bodies unique to the field of labour relations. Therefore, their final decisions are not subject to judicial review under regular administrative dispute procedures, which are limited to review of administrative acts. Extra-judicial remedies cannot be filed against the Commissions’ decisions because they can only be filed against effective judicial decisions. Commission decisions should, however, be subject to review by competent regular courts subject to the laws on civil procedure.

E. The Law on Civil Procedure

33. Article 426 of the Law on Civil Procedure (OG FBiH no. 42/98) stipulates that, in proceedings concerning labour relations, the court shall generally have regard to the urgency of such matters, especially in scheduling hearings and setting time limits.

V. COMPLAINTS

34. The applicant alleges a violation of her right to a fair hearing under Article 6 of the Convention as well as of the breach of the prohibited discrimination.

35. Also, in the opinion of the Commission, the application raises issues under Article 6 of the Convention, the issue of discrimination in the enjoyment of the right to work and related rights as guaranteed under Articles 6 and 7 of the ICESCR and Article 26 of the International Covenant on Civil and Political Rights ("ICCPR").

VI. SUBMISSIONS OF THE PARTIES

A. The respondent Party

1. As to the facts

36. In its observations, the respondent Party contests the applicant's allegations that she was prevented during the period concerned from reporting to work (after 30 April 1992), and that she

actually reported to work within 15 days after the integration of Grbavica into the Federation of Bosnia and Herzegovina. As for the remaining part, the respondent Party did not contest the facts as stated by the applicant.

2. As to the admissibility

37. The respondent Party first asserts a lack of competence in the Commission *ratione temporis* in relation to the issues raised in the application for the events that occurred before the Agreement entered into force.

38. The Federation further argues in its observations dated 11 November 2002 that the applicant did not exhaust domestic remedies because, at the time these observations were submitted, the applicant's case was not before the Cantonal Commission for the Implementation of Article 143 of the Law on Labor.

39. As to the applicant's allegations of violations of her rights guaranteed by Article 6 of the Convention, the respondent Party is of the opinion that this article has not been violated, and proposes that this part of the application be declared inadmissible as manifestly ill-founded.

3. As to the merits

40. In respect of Article 6 of the Convention, the respondent Party points out that the courts of the respondent Party, having acted in accordance with valid legal regulations, have decided within a reasonable time upon the applicant's requests and issued appropriate decisions in compliance with the "urgency" of this labour dispute.

41. As for discrimination in relation to articles 6 and 7 of the ICESCR, the respondent Party considers that the applicant has not been discriminated against and that its actions and the aforementioned decisions were issued in accordance with the relevant legislation, and that the applicant was not treated differentially because of her ethnic origin.

B. The applicant

42. The applicant asserts that the court proceedings initiated on 30 October 1996 have been delayed with no end in sight and that all the decisions issued up until now have been unlawful and discriminatory. In addition, the applicant considers that her case should not have been dealt with under Article 143 of the Law on Labor.

VII. OPINION OF THE COMMISSION

43. The Commission recalls that the application was introduced to the Human Rights Chamber under the Agreement. As the Chamber had not decided the application by 31 December 2003, in accordance with Article 5 of the 2003 Agreement, the Commission is now competent to decide on the application. In doing so, the Commission shall apply the admissibility requirements set forth in Article VIII(2) of the Agreement. Moreover, the Commission notes that the Rules of Procedure governing its proceedings do not differ, insofar as relevant for the applicant's case, from those of the Chamber, except for the composition of the Commission.

44. In accordance with Article VIII(2) of the Agreement, "the [Commission] shall decide which applications to accept [...]. In so doing, the [Commission] shall take into account the following criteria: (a) Whether effective remedies exist, and the applicant has demonstrated that they have been exhausted [...]" and "(c) The [Commission] shall also dismiss any application which it considers incompatible with this Agreement, manifestly ill-founded, or an abuse of the right of petition."

A. Admissibility

1. Competence *ratione temporis*

45. The Commission will next address the question of to what extent it is competent *ratione temporis* to consider this case, bearing in mind that the respondent Party objects, as to the

admissibility, that the issues raised in the application are outside the competence *ratione temporis* of the Commission.

46. The Commission notes that some of the alleged violations occurred before the entry into force of the Agreement on 14 December 1995. In accordance with generally accepted principles of international law, the Agreement cannot be applied retroactively. It is thus outside the competence of the Commission *ratione temporis* to decide whether events occurring before the entry into force of the Agreement gave rise to violations of human rights (see, e.g., *Matanović v. The Republika Srpska*, case no. CH/96/1, decision on the admissibility of 13 September 1996, Decisions 1996-1997).

47. Evidence relating to such events may, however, be relevant as a background to events occurring after the Agreement entered into force (see, e.g., *Eraković v. The Federation of Bosnia and Herzegovina*, case no. CH/97/42, decision of 15 January 1999, paragraph 37). Moreover, in so far as an applicant alleges a continuing violation of her rights after 14 December 1995, the case will fall within the Commission's competence *ratione temporis* (see *Bastijanović v. Bosnia and Herzegovina and The Federation of Bosnia and Herzegovina*, case no. CH/96/8, decision of 4 February 1997, Decisions 1996-97).

48. Although the respondent Party apparently considers the applicant's employment to have been effectively terminated on 23 May 1992, it concedes that this occurred by retroactive application of the decision of the PTT Steering Board taken on 17 October 1996, at which time the Chamber had jurisdiction. The applicant initiated court proceedings against the termination of his employment, and these proceedings have not been concluded yet. Accordingly, all acts complained of fell within the Chamber's competence *ratione temporis*.

49. The Commission is also competent to examine the fact that the applicants' salaries and related contributions have not been paid after 14 December 1995.

50. The Commission is also competent *ratione temporis* to examine any omissions on the part of authorities for which the Federation is responsible under the Agreement, in so far as such omissions occurred or continued after 14 December 1995.

2. Requirement to exhaust effective domestic remedies

51. The Commission must next consider whether, for the purpose of Article VIII(2)(a) of the Agreement, any "effective remedy" was available to the applicant in respect of her complaints and, if so, whether she has demonstrated that it has been exhausted. It is incumbent on a respondent Party arguing non-exhaustion to show that there was a remedy available to the applicant other than her application based on the Agreement and to satisfy the Commission that the remedy was an effective one.

52. The respondent Party asserts that the applicant has available domestic remedies and that they have not been exhausted since the proceedings to settle the working-legal status of the applicant are pending before the competent court. The respondent Party alleges that the applicant will have a possibility of further court review if she is not satisfied with the way this dispute is settled. In addition, the respondent Party considers that the mere doubt as to a successful outcome does not exonerate the applicant from the requirement to exhaust domestic remedies.

53. In the present case, the applicant asserts that the proceedings at issue are in contravention of article 6 of the Convention, since they have been pending ever since 1996 and she has no prospect of a final and binding conclusion. In that regard, the applicant requested the protection of her rights as guaranteed, *inter alia*, by the Convention because of her inability to obtain a final and binding court decision concerning her civil rights within reasonable time.

54. The Commission points out that under Article I of the Agreement, the Parties are obliged to "secure to all persons within their jurisdiction the highest level of internationally recognized human rights and fundamental freedoms". The Commission, in pursuance of the case law of the European Court of Human Rights regarding the principle of exhaustion of domestic remedies, also points out that in applying the rule contained in Article VIII(2)(a) of the Agreement, the Commission must act with a certain degree of flexibility and without excessive formalism (see European Court of Human

Rights judgment, *Cardot v. France*, of 19 March 1991, Series A, no. 200, paragraph 34). Furthermore, the Commission points out that the rule on exhaustion of domestic remedies, available under the law of the State, is not an absolute one and it may not be applied automatically. When examining whether the aforementioned principle has been complied with, it is essential to take into account the specific circumstances of each individual case (see European Court judgment *Van Oosterwijck v. Belgium*, of 6 November 1980, Series A, no. 40, paragraph 35). This means, *inter alia*, that there should be realistically taken into account not only the existence of formal remedies in a legal system, but also the overall legal and political context as well as the personal circumstances of appellant.

55. As already pointed out, under Article I of the Agreement, the Parties are obliged to “secure to all persons within their jurisdiction the highest level of internationally recognized human rights and fundamental freedoms”, including the rights and freedoms provided for by the Convention and the other international agreements listed in the Appendix to the Agreement. The Commission notes that Article 6 of the Convention not only places a positive obligation upon States to organize their legal systems in such manner as to enable persons to have fair proceedings in determining their civil rights and obligations but also to guarantee the “reasonable time” of those proceedings. Any flaws in the organization of the judicial system of an entity or a state, must not affect respect for individual rights and freedoms provided for by, *inter alia*, the Convention and its Article 6, neither should they be attributed to any individual (see Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina decision, no. U 15/03, of 28 November 2003, Official Gazette of Bosnia and Herzegovina, no. 8/04, paragraph 26).

56. Considering the abovementioned circumstances, the Commission notes that in Bosnia and Herzegovina, and in the present case in the Federation, there exists no remedy that would enable the applicant to complain of the excessive length of proceedings (compare *mutatis mutandis*, *Tomé Mota v. Portugal*, application no. 32082/96, ECHR 1999-IX), and it considers that the applicant was correct when she felt that no other remedy would have been effective in respect of her complaint. The respondent Party's allegations pertaining to the existence of a remedy are exclusively related to the applicant's claims which are being dealt with on the merits before regular courts, whereas it did not present any arguments to contravene the applicant's allegations that there is no remedy available against the unreasonable length of proceedings.

57. Finally, the Commission is of the opinion that the unreasonable length of proceedings may constitute a *de facto* deprivation of access to court and of a possibility to obtain a decision on the merits within a reasonable time concerning the present dispute in respect of civil rights before the competent institutions. Bosnia and Herzegovina must enable every individual to “effectively” avail herself of judicial proceedings (*mutatis mutandis* decision of the European Court of Human Rights, *Airey v. Great Britain*, of 9 October 1979, Series A, no. 32, paragraphs 20 ff), which also follows from the principle of the rule of law as stipulated in Article I(2) of the Constitution of Bosnia and Herzegovina. Otherwise, “unreasonable time” and a solely formal access to court would only constitute a formal, not *de facto* guarantee of protection of human rights and freedoms.

58. In the present case, the applicant tried to have her case resolved before domestic judicial bodies. However, her court proceedings remained unsolved until 2002, when it was suspended and the case referred to the Cantonal Commission, which in 2004 declared itself not competent to deal with her case again and returned the case file to the Municipal Court in Sarajevo. Under these circumstances the applicant cannot be required to exhaust any additional effective remedies because they do not exist.

59. The Commission concludes that the applicant has no effective remedy available to resolve the length of proceedings problem, making it impossible for her to obtain final and binding resolution of her claim before competent domestic institutions. The application against the Federation of Bosnia and Herzegovina is, therefore, admissible in its entirety.

3. Conclusion of the admissibility

60. The Commission concludes that the application is admissible in so far as it concerns the applicant's complaint of discrimination in the enjoyment of the rights stemming from her

employment and the violation of her right to a fair trial in respect of the actions or failures to act which occurred or have continued after the Agreement entered into force on 14 December 1995. The Commission rejects this application as inadmissible in the part relating to the actions or failures to act which occurred before 14 December 1995.

B. As to the merits

61. Under Article XI of the Agreement the Commission must next address the question whether the facts found disclose a breach by the respondent Party of its obligations under the Agreement. Under Article I of the Agreement, the Parties are obliged to “secure to all persons within their jurisdiction the highest level of internationally recognized human rights and fundamental freedoms”, including the rights and freedoms provided for by the Convention and the other international agreements listed in the Appendix to the Agreement.

1. Article 6 of the Convention

62. Article 6, paragraph 1 of the Convention provides, as far as relevant, as follows:

“In the determination of his civil rights and obligations..., everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law...”

(a) Length of proceedings

63. The Commission notes that the applicant initiated court proceedings on 30 October 1996 and, after successfully appealing the initial refusal of his complaint, the case was referred back to the first instance court for renewed proceedings. In renewed proceedings, the Municipal Court II in Sarajevo, by its procedural decision no. Pr-74/99 of 18 June 2002, suspended the proceedings and referred the case to the Cantonal Commission to deal with pursuant to Article 143 of the Law on Labour. This case was returned, following a conclusion by the Commission dated 19 May 2004 to the Municipal Court and no further action was taken in the proceedings.

64. When assessing the length of proceedings in terms of Article 6(1) of the Convention, the Commission must, *inter alia*, take into account the conduct of the applicant and the authorities as well as the complexity of the dispute, but also what is at stake for the applicant (see, eg., European Court of Human Rights decision in case *Vernillo v. France*, judgment of 20 February 1981, Series A, no. 198, paragraph 30; *Zimmermann & Steiner v. Switzerland*, judgment of 13 July 1983, Series A, no. 60, paragraph 24; the Chamber’s decision, *Arif Brkić*, CH/99/2696, paragraph 85).

(1) Complexity of the case

65. The Commission points out that the complexity of the case needs to be examined in the lights of the factual and legal aspect of this dispute, i.e. the evidence which the competent court needs to present and assess in the light of the legal nature of the dispute and the proceedings pertaining to this case.

66. The issue in the applicant’s case is whether her employment was terminated in accordance with law and, in that regard, whether she is entitled to have her contributions for the pension and disability insurance paid, to have her years of service recognized for the period 1 January 1992 through 1 December 1998 and also whether she is entitled to be compensated for the damage sustained in the amount of 12,800.00 KM. The issues presented are not of particularly complex nature. This conclusion is not affected by the fact that the applicant altered her statement of claim during the course of proceedings, as the factual and legal essence of the case remained the same.

67. The failure to conclude the proceedings within the reasonable time is worsened by the fact that an employee who considers his or her employment to have been terminated by mistake has a considerable personal interest in the proceedings to be speedily concluded and in obtaining a court decision, considering that he or she depends upon it for their livelihood. The domestic law requires that cases pertaining to labour relations must be dealt with having regard to the urgency of such matters. In that regard, the competent organs must invest additional efforts in order to conclude the proceedings within a reasonable time.

(2) The conduct of the parties to the proceedings

68. The Commission notes that the first instance proceedings, from the point of initiation on 30 October 1996, lasted for over a year and the appeal proceedings also lasted for over a year. In addition, the second instance proceedings resulted in the referral of the case to the first instance court, exposing the applicant to a new set of proceedings. Finally, the repeated proceedings lasted for over three years and did not result in a decision on the merits, but in a procedural decision suspending the proceedings and referring the case to the Cantonal Commission to deal with it under Article 143 of the Law on Labour. The Proceedings upon the appeal against this procedural decision lasted for about eight months, whereas the case was pending before the Commission as of March 2003 until the end of May 2004, when it was returned again to the Municipal Court in Sarajevo. Since the Cantonal Commission issued its conclusion, no action has been taken before the competent Municipal Court in Sarajevo. This means that the proceedings in this relatively simple legal matter have been pending for eight years already, although the Law explicitly requires an "urgent" procedure, because the right to work is one of the fundamental rights in the modern democratic society, which is based on the market economy.

69. According to the parties to the proceedings, there are no indications that the length of proceedings may be attributed to the applicant. Also, the respondent Party did not offer any explanation that could lead to the conclusion that any delays in the case could not be attributed to the judicial authorities or the respondent Party itself.

70. The Commission finds that the applicant cannot be held responsible for the delays in the proceedings, that the case is not a complex one and that the conduct of the courts indicates the lack of requisite dedication to the case. The Commission, further, finds that the period of eight years, which is the length of these proceedings, cannot be regarded as "reasonable". This constitutes a violation of her right to a fair hearing within reasonable time under Article 6, paragraph 1 of the Convention.

71. The Commission must stress that it is fundamental for a legal system to conduct proceedings within a reasonable time, as any unnecessary delays often lead to the *de facto* deprivation of individuals of their rights, and loss of confidence in the legal system.

72. The violation is aggravated by the suspension of the proceedings in the case before the Municipal Court II in Sarajevo and referral of the case to the Cantonal Commission, which took over a year to issue a procedural decision declaring itself not competent to deal with the case and returning it to the Municipal Court. Under these circumstances, the Commission finds that the procedural decision of the Municipal Court II in Sarajevo caused further delays in the applicant's case.

73. The Commission therefore concludes, based on the length of proceedings, that the Federation of Bosnia and Herzegovina has violated the applicant's right to a fair trial within reasonable time under Article 6 paragraph 1 of the Convention.

(b) Conclusion

74. For the above reasons, the Commission concludes that there has been a violation of the applicant's rights under Article 6, paragraph 1 of the Convention, for which the Federation of Bosnia and Herzegovina is responsible.

2. Discrimination in the enjoyment of the right to work and free choice of employment as guaranteed by Articles 6 and 7 of the ICESCR

75. Under Article II of the Agreement, the Chamber has jurisdiction to consider (a) alleged or apparent violations of human rights as provided in the Convention and its Protocols and (b) alleged or apparent discrimination arising in the enjoyment of the rights and freedoms provided for in the sixteen international agreements listed in the Appendix to the Agreement on any ground such as sex, race, colour, language, religion, political or other opinion, national or social origin, association with a national minority, property, birth, or other status, which follows from enjoyment of any rights or freedoms guaranteed in the international agreements listed in the Appendix to this Annex.

76. The Chamber has repeatedly held that the prohibition of discrimination is a central objective of the Dayton Peace Agreement to which the Chamber must attach particular importance. Article II(2)(b) of the Agreement affords the Commission jurisdiction to consider alleged or apparent discrimination on a wide range of grounds in the enjoyment of any of the rights and freedoms provided for in the international agreements listed in the Appendix to the Agreement, including the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR) and the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (see case no. CH/01/7351, *Kraljević*, decision on admissibility and merits, delivered on 12 April 2002, paragraph 62).

77. Article 6(1) of the ICESCR, as far as relevant, reads as follows:

“The States Parties to the present Covenant recognize the right to work, which includes the right of everyone to the opportunity to gain his living by work which he freely chooses or accepts, and will take appropriate steps to safeguard this right.”

78. Article 7 of the ICESCR, as far as relevant, reads as follows:

“The States Parties to the present Covenant recognize the right of everyone to the enjoyment of just and favorable conditions of work which ensure, in particular:

“(a) Remuneration which provides all workers, as a minimum, with:

“(i) fair wages and equal remuneration for work of equal value without distinction of any kind, ...

“(ii) a decent living for themselves and their families in accordance with the provisions of the present Covenant,”

(a) Impugned acts and omissions

79. Acts and omissions possibly implicating the responsibility of the Federation under the Agreement include the failure to annul the procedural decision terminating the applicant's employment, failing to order the Company to pay for the applicant her due contributions for the pension and disability insurance, and failing to recognize her years of service for the period 1 January 1992 through 1 December 1998, or to pay her compensation for sustained damage.

80. These acts affect the applicant's enjoyment of the rights guaranteed by Articles 6(1) and 7(a)(i) and (ii) of the ICESCR. The Commission will therefore examine whether the Federation has secured protection of these rights without discrimination.

(b) Differential treatment and possible justification thereof

81. The Commission must first determine whether the applicant was treated differently from others in the same or similar situations. Any differential treatment is to be deemed discriminatory if it has no reasonable and objective justification, that is, if it does not pursue a legitimate aim or if there is no reasonable relationship or proportionality between the means employed and the aim sought to be realized. The burden is on the respondent Party to justify otherwise prohibited differential treatment based on grounds explicitly enumerated in Article II(2)(b) of the Agreement (see case no. CH/99/2696, *Brkić*, decision on admissibility and merits of 8 October 2001, paragraph 71, Decisions July-December 2001).

82. The applicant asserts that her employment was terminated and that she was not re-employed solely because of her Serb origin. The respondent Party does not dispute that the applicant was employed by PTT but argues that her employment was lawfully terminated. The Federation claims that the employment was terminated by the procedural decision of 23 May 1992 because the applicant was absent from work for five consecutive days beginning 30 April 1992.

83. The Commission notes that the employer's decision to terminate the applicant's employment was based on his unjustified absence from work for five consecutive days under the Law on Fundamental Rights in Labor Relations.

84. The applicant lived in Grbavica and was prevented from going to work during the war. The applicant did not communicate the reason for her absence during the armed conflict. Her employer certainly knew, however, that she lived in an area where war conditions prevented her reporting to work, and there was no need to explain the situation. Moreover, the circumstances surrounding the armed conflict made any communications difficult.

85. The Commission notes that, under the circumstances, persons of Serb origin living in Grbavica and employed in the Federation were generally unable to report to work during the armed conflict and were the persons most likely to suffer termination of their employment by operation of the statutes in place at the time the applicant stopped reporting to work.¹ In light of all these considerations, the Commission finds that the applicant has been subjected to differential treatment in comparison with persons of different ethnic origin. There is no evidence that the applicant's treatment was objectively justified by law either during or after the armed conflict. In this regard, the Commission notes that the Municipal Court II in Sarajevo found no legal basis for the issuance of the procedural decision terminating the applicant's employment. The Commission concludes therefore that the Federation authorities, through PTT, actively discriminated against the applicant due to her Serb origin. This violation was perpetuated by the violation of the right to a fair proceedings within reasonable time, particularly by the unnecessary referral of the case to the Cantonal Commission, which was not competent to deal with the case because of which the proceedings were suspended for almost two years.

86. The Commission concludes that the applicant has been discriminated against in the enjoyment of her right to work, and to just and favourable conditions of work, as defined in Articles 6 and 7 of the ICESCR, the Federation thereby being in violation of its obligations under Article I of the Agreement to secure to all persons within its jurisdiction, without discrimination on any ground, the rights guaranteed by the ICESCR.

(c) Conclusion as to discrimination

87. The Commission concludes that the applicant has been discriminated against on the ground of her national or ethnic origin in the enjoyment of her right to work, and to just and favourable conditions of work, as defined in Articles 6 and 7 of the ICESCR, the Federation thereby being in violation of its obligations under Article I of the Agreement to secure to all persons within its jurisdiction, without discrimination on any ground, the rights guaranteed under the instrument in question.

3. Conclusion on the merits

88. The Commission concludes that the applicant's rights guaranteed under Article 6 of the Convention have been violated and that she has been discriminated against in enjoyment of her rights under Article 6(1) and Article 7(a) of the ICESCR.

VIII REMEDIES

89. Under Article XI(1)(b) of the Agreement the Commission must next address the question of which steps shall be taken by the Federation of Bosnia and Herzegovina to remedy breaches of the Agreement which the Commission has found, including orders to cease and desist, and monetary relief.

90. In her application the applicant does not seek reinstatement to her previous working post. However, the applicant requests from the Commission to order the respondent Party to pay her compensation in the amount of 12,800.00 KM including a simple interest rate of 10% annually starting from 2 December 1998 until full payment, to pay the applicant's contributions for pension and disability insurance, to recognize her years of service in the period 1 January 1992 through 1 December 1998 and to pay the legal costs and expenses in the amount of 3,154.00 KM.

¹ Subsequent legislation expressly prohibited the termination of the employment of persons who were unable to report to work because of hostilities (see paragraph 23, *supra*).

91. The respondent Party objects to the claim and submits that the claim is unjustified and ill-founded, particularly as far as it relates to the period before 14 December 1995, as the date of entry into force of the Agreement.

92. The Commission has found the respondent Party to be in breach of its obligations under the Agreement by violating the applicant's right to the conduct of court proceedings within a reasonable time and by discriminating against her because of her ethnic origin in the enjoyment of her rights under Articles 6(1) and 7(a)(i) and (ii) of the ICESCR. The Commission, therefore, finds it appropriate to order remedies, including the payment of monetary compensation as set out in paragraphs 94 and 98 below.

93. The Commission finds it appropriate to award to the applicant a certain amount in recognition of her sense of injustice she had suffered as a result of it being impossible for her to have her case dealt with before the competent courts. Accordingly, the Commission shall order the respondent Party to pay to the applicant the amount of 1,000.00 KM in recognition of her suffering as a result of not being able to have her case resolved within reasonable time, to be paid within one month of the date of receipt of this decision.

94. The Commission finds it appropriate to award the applicant compensation for her lost income. The applicant requested the Commission to order the respondent Party to pay her compensation in the amount of 12,800.00 KM as well as the contributions to the pension and disability insurance fund for the entire period when she was prevented from working until the date she found new employment. The respondent Party objects to these claims and argues that they are unjustified and ill-founded, particularly as far as they relate to the period before 14 December 1995, as the date of entry into force of the Agreement.

95. The Commission has already noted that it has no competence to order compensation for the damage sustained before the Agreement came into force. The Commission shall, therefore, order the respondent Party only to pay compensation for the period after the Agreement came into force, i.e. from 14 December 1995 onwards.

96. The Commission shall also order the respondent Party to calculate and pay for the applicant all due contributions to the appropriate funds, including unpaid contributions to the pension and disability insurance for the period 1 January 1996 through 1 December 1998, no later than one month after the date of receipt of this decision.

97. The Commission shall, further, order the respondent Party to pay the applicant, by way of compensation for her lost income for the period 1 January 1996 through 1 December 1998, the amount of 9,600.00 KM (nine thousand six hundred convertible marks), no later than one month after the date of receipt of this decision.

98. According to the Official Gazette of the Federation of Bosnia and Herzegovina (no. 5/97, 4/98, 5/99, 50/99 and 51/00), an average salary in "non-economic employment relationships" (including PTT employees) amounted to 239 KM in 1996, 348 KM in 1997, and 406 KM in 1998. The Commission is of the opinion that the applicant's claims to be paid the amount of 12,800.00 KM as compensation for the months when she was not working, as well as relevant contributions for the same period, are too high. However, the Commission finds that the amount of 300 KM per month is sufficient as compensation for her lost income in the relevant period (see case no. CH/97/90, *Rajić*, delivered on 7 April 2000, Decisions and Reports January-August 2000; case no. CH/98/1018, *Pogarčić*, delivered on 6 April 2001, Decisions and reports January-June 2001; case no. CH/99/269 *Brkić*, delivered on 12 October 2001, Decisions and reports July-December 2001; and case no. CH/00/3476 M.M., delivered on 7 March 2003, Decisions and reports January-June 2003). Starting from January 1996 until the end of December 1998, the sum of the applicant's lost income amounts to 9,600.00 KM (nine thousand six hundred convertible marks). This compensation is to be paid, no later than one month after the date of receipt of this decision. In respect of her claim to be compensated for the legal costs and expenses incurred in the proceedings by the applicant, the Commission finds that claim to be based on the value of the dispute and in accordance with applicable Federation advocates' fees. The Respondent Party did not object to the amount of the requested compensation for legal costs and expenses. Accordingly,

the Commission finds that the costs and expenses incurred in the proceedings before domestic courts and the Commission should be compensated in the amount of 3,154.00 KM, to be paid no later than one month after the date of receipt of this decision.

99. In addition, the Commission shall award an annual interest at the rate of 10 % to the amounts awarded to the applicant in the previous paragraph. This interest shall be payable as of the date of the expiry of the one-month period set for the implementation of this decision until the date of settlement in full.

IX CONCLUSION

100. For the above mentioned reasons, the Commission decides,

1. unanimously, to declare the application admissible insofar as it relates to alleged violations of human rights after 14 December 1995;
2. unanimously, to dismiss the remainder of the application as inadmissible;
3. unanimously, that the applicant's right to a fair hearing within a reasonable time under Article 6, paragraph 1 of the European Convention on Human Rights has been violated, the Federation of Bosnia and Herzegovina thereby being in violation of Article I of the Agreement;
4. unanimously, that the applicant has been discriminated against in the enjoyment of her right to work as guaranteed by Articles 6 and 7 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, in conjunction with Article II(2)(b) of the Human Rights Agreement, the Federation of Bosnia and Herzegovina thereby being in violation of Article I of the Agreement;
5. unanimously, to order the Federation of Bosnia and Herzegovina to calculate and pay for the applicant all due contributions to the appropriate funds, including the unpaid contributions for pension and disability insurance for the period from 1 January 1996 through 1 December 1998, no later than one month after the date of receipt of this decision;
6. unanimously, to order the Federation of Bosnia and Herzegovina to pay the applicant, no later than one month after the date of receipt of this decision, the amount of 13,754.00 KM (thirteen thousand seven hundred and fifty four convertible marks) by way of compensation for the lost salaries, non-pecuniary damage and legal costs and expenses;
7. unanimously, to order the Federation of Bosnia and Herzegovina to calculate and pay to the applicant interest at 10% (ten percent) per annum on the amount established in conclusion no. 6 or any unpaid amount thereof from the due date until the date of settlement in full; and
8. unanimously, to order the Federation of Bosnia and Herzegovina to report to the Commission, or its successor institution, within two months of its receipt of this decision, on the steps taken by it to comply with the above orders.

(signed)
J. David YEAGER
Registrar of the Commission

(signed)
Jakob MÖLLER
President of the Commission

DECISION ON ADMISSIBILITY AND MERITS
(delivered on 8 November 2002)

Case no. CH/99/1714

Mladen VANOVAC

against

THE FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

The Human Rights Chamber for Bosnia and Herzegovina, sitting as the Second Panel on 4 November 2002 with the following members present:

Mr. Giovanni GRASSO, President
Mr. Viktor MASENKO-MAVI, Vice-President
Mr. Jakob MÖLLER
Mr. Mehmed DEKOVIĆ
Mr. Manfred NOWAK
Mr. Vitomir POPOVIĆ
Mr. Mato TADIĆ

Mr. Ulrich GARMS, Registrar
Ms. Olga KAPIĆ, Deputy Registrar

Having considered the aforementioned application introduced pursuant to Article VIII(1) of the Human Rights Agreement ("the Agreement") set out in Annex 6 to the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina;

Adopts the following decision pursuant to Articles VIII(2) and XI of the Agreement and Rules 52, 57 and 58 of the Chamber's Rules of Procedure:

I. INTRODUCTION

1. The applicant is a citizen of Bosnia and Herzegovina of Serb origin. He was employed by the public company PTT (hereinafter "PTT") at the Post Office at Dolac Malta in Sarajevo before the outbreak of the armed conflict. During the armed conflict, he was unable to report to work because his home and his place of work were controlled by armies on different sides of the armed conflict. After the end of the armed conflict he attempted to return to work. The applicant sought legal redress to regain his position and received a court judgement in his favour, but on appeal his court proceedings were suspended and his case referred to the Cantonal Commission for Implementation of Article 143 of the Labour Law (hereinafter "the Cantonal Commission").

2. The case raises issues with regard to the discrimination in the enjoyment of the right to work and related rights as guaranteed by Articles 6 and 7 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights ("ICESCR"). The application also raises issues under Article 6 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms ("the Convention").

II. PROCEEDINGS BEFORE THE CHAMBER

3. The application was introduced on 11 March 1999 and registered on 12 March 1999. The applicant is represented by Mrs. Senija Poropat, a lawyer practising in Sarajevo.

4. On 22 May 2000, the Chamber transmitted the case to the respondent Party under Article II(2)(b) of the Agreement in conjunction with Articles 6 and 7 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, as well as under Article 6 of the Convention. The Chamber received the respondent Party's observations on 24 July 2000, 12 April 2001, 29 October 2001, 9 January 2002, and 16 September 2002.

5. The applicant responded on 20 June 2000, 14 September 2000, 5 June 2001, 15 January 2001, 11 December 2001, and 22 July 2002.

6. The Chamber deliberated on the admissibility and merits of the case on 6 September 2002, 11 October 2002, and 4 November 2002. On the latter date it adopted the present decision on the merits.

III. FACTS

7. The applicant was employed with PTT and worked at the Post Office at Dolac Malta in Sarajevo. After the beginning of the armed conflict, the applicant could not go to work any longer because the area where he was living (Grbavica) was controlled by the Serb Army and the area where he had worked was controlled by the Army of the Republic of Bosnia and Herzegovina. He stopped reporting to work on 30 April 1992. The respondent party claims that he was engaged in military duties beginning 6 May 1992.

8. On 19 March 1996, Grbavica was reintegrated into the territory of the Federation of Bosnia and Herzegovina (hereinafter "the Federation"), and the applicant reported to work within fifteen days. On 4 September 1996, he received delivery of a procedural decision dated 23 May 1992. The decision stated that his employment had been terminated on 30 April 1992 by PTT in Sarajevo because he had been absent without leave for more than five consecutive days.

9. On 18 September 1996, the applicant filed an appeal against this procedural decision to the Steering Board of PTT. On 17 October 1996, PTT issued a final decision refusing the appeal as ill-founded and confirming the procedural decision terminating the applicant's employment.

10. On 30 October 1996, the applicant initiated a labour dispute before the Municipal Court II in Sarajevo. On 20 May 1998, the Municipal Court II decided to refuse the applicant's complaint.

11. On 16 June 1998, the applicant filed an appeal to the Cantonal Court in Sarajevo against the judgement of 20 May 1998. The Cantonal Court accepted the appeal on 7 April 1999. The Court then annulled the first instance judgement and returned the case to the Municipal Court II.

12. On 4 December 2000, the Municipal Court II issued a judgement by which it ordered reinstatement and compensation for the applicant.

“The procedural decision of the Defendant (PTT Company Sarajevo) of 23 May 1992 and the decision of 17 October 1996 are annulled and the Defendant is obliged to reinstate the applicant and assign him to tasks corresponding to his education.

“The Defendant is obliged to pay compensation of 9,807.45 KM to the applicant because he did not work during the period from 30 April 1996 until 30 September 2000.... As to the other part of the suit, related to the recognition of years of service and payment of pension insurance, this court declares itself absolutely incompetent and the suit is rejected.

“The Defendant is obliged to pay expenses caused by this dispute in the amount of 135 KM....”

13. The applicant and the defendant appealed against this judgement on 11 January 2001 and 23 January 2001, respectively. On 26 October 2001, the Cantonal Court issued a procedural decision annulling the judgement, suspending the court proceedings, and referring the case to the Cantonal Commission for Implementation of Article 143 of the Labour Law. The case is currently registered and pending before the Cantonal Commission.

IV. RELEVANT LEGAL PROVISIONS

A. The Law on Fundamental Rights in Labour Relations

14. The Law on Fundamental Rights in Labour Relations of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia (“SFRY”) (Official Gazette of SFRY, nos. 60/89 and 42/90) was taken over as a law of the Republic of Bosnia and Herzegovina (Official Gazette of the Republic of Bosnia and Herzegovina – hereinafter “OG R BiH” - no. 2/92). Article 23 paragraph 2 of the Law provides that:

“A written decision on the realisation of a worker’s individual rights, obligations and responsibilities shall be delivered to the worker obligatorily.”

Article 75 of the Law provides for the termination of a working relationship. Paragraph 2(3) of that Article reads as follows:

“The working relationship ends without the consent of the employee, ... if he or she stayed away from work for five consecutive days without good cause.”

B. The Law on Labour Relations

15. The Decree with Force of Law on Labour Relations during the State of War or Immediate Threat of War (OG R BiH no. 21/92 of 23 November 1992) entered into force on the day of its publication. It was later confirmed by the Assembly of the Republic (OG R BiH no. 13/94 of 9 June 1994) and applied as the Law on Labour Relations. It remained in force until 5 November 1999. The Law contained the following relevant provisions:

Article 10

“An employee can be sent on unpaid leave due to his or her inability to come to work in the following cases:

If he or she lives or if his or her working place is on occupied territory or on territory where fighting is taking place.

...

Unpaid leave can last until the termination of the circumstances mentioned above, if the employee demonstrates, within 15 days after the termination of these circumstances, that he or she was not able to come to work earlier. During the unpaid leave all rights and obligations of the employee under the employment are suspended.”

Article 15

“The employment is terminated, if, while under a compulsory work order, the employee stayed away from work for more than 20 consecutive working days without good cause, or if he or she took the side of the aggressor against the Republic of Bosnia and Herzegovina.”

C. The Law on Labour

16. The Law on Labour (OG FBiH 43/99) entered into force on 5 November 1999. The Law was amended by the Law on Amendments to the Law on Labour (OG FBiH 32/00) with the particular effect that certain new provisions, including Articles 143a, 143b, and 143c, were added and entered into force on 7 September 2000.

17. Article 5 of the Law on Labour provides that:

“(1) A person seeking employment, as well as a person who becomes employed, shall not be discriminated against based on race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, ethnic or social origin, financial situation, birth or any other circumstance, membership or non-membership in a political party, membership or non-membership in a trade union, and physical or mental impairment in respect of recruitment, training, promotion, terms and conditions of employment, cancellation of the labour contract or other issues arising out of labour relations.

“(2) Paragraph 1 of this Article shall not exclude the following differences:

1. which are made in good faith based upon requirements of particular a job;
2. which are made in good faith based on incapability of a person to perform tasks required for a particular job or to undertake training required, provided that the employer or person securing professional training has made reasonable efforts to adjust the job or the training which such person is on, or to provide suitable alternative employment or training, if possible;
3. activities that have as an objective the improvement of the position of persons who are in unfavourable economic, social, educational or physical position.

“(3) In the case of breach of paragraphs 1 and 2 of this Article:

1. Persons whose rights are violated may submit a complaint before the competent court in relation to the infringement of their rights;
2. If the complainant presents obvious evidence of discrimination prohibited by this Article, the defendant is obliged to present evidence that such differential treatment was not made on discriminatory grounds;
3. If the court finds the complaint to be well-founded, it shall make such order as it deems necessary to ensure compliance with this article, including an order for employment, reinstatement, or the provision or restoration of any right arising from the contract of employment.”

18. Article 143 of the Law on Labour provides that:

“(1) An employee who is on the waiting list on the effective date of this law shall retain that status no longer than six months from the effective date of this law (5 May 2000), unless the employer invites the employee to work before the expiry of this deadline.

“(2) An employee who was employed on 31 December 1991 and who, within three months from the effective date of this law (5 February 2000), addressed in written form or directly the employer for the purpose of establishing the legal and working status – and had not accepted employment from another employer during this period, shall also be considered an employee on the waiting list.

“(3) While on the waiting list, the employee shall be entitled to compensation in the amount specified by the employer.

“(4) If a waiting list employee referred to in paragraphs 1 and 2 of this Article is not requested to return to work within the deadline referred to in paragraph 1 of this Article, his or her employment shall be terminated with a right to severance pay which shall be established according to the average monthly

salary paid at the level of the Federation on the date of entry of this Law into force, as published by the Federal Statistics Institute.

“(5) The severance pay referred to in paragraph 4 of this Article shall be paid to the employee for the total length of service (experience) and shall be established on the basis of average salary referred to in paragraph 4 of this Article multiplied with the following coefficients:

Experience	Coefficient
- up to 5 years	1.33
- 5 to 10 years	2.00
- 10 to 20 years	2.66
- more than 20 years	3.00.”

...

(8) If the employee’s employment is terminated in terms of paragraph 4 of this Article, the employer may not employ another employee with the same qualifications or educational background within one year except the person referred to in Paragraphs 1 and 2 of this Article if that person is unemployed.”

19. Article 145 of the Law on Labour provides that:

“Proceedings to exercise and protect the rights of employees, which were instituted before this law has come into effect, shall be completed according to the regulations applicable on the territory of the Federation before the effective date of this law, if this is more favourable for the employees.”

D. The Law on Amendments to the Law on Labour

20. In the Law on Amendments to the Law on Labour, a new Article 143a was added to the Law on Labour as follows:

“(1) An employee believing that his employer violated a right of his arising from paragraph 1 and 2 of Article 143, may within 90 days from the entry into force of the Law on Amendments to Labour Law, introduce a claim to the Cantonal Commission for Implementation of Article 143 of the Law on Labour (hereinafter the “Cantonal Commission”), established by the Cantonal Minister competent for Labour Affairs (hereinafter the “Cantonal Minister”).

“(2) The Federal Commission for Implementation of Article 143 (hereinafter the “Federal Commission”), which is established by the Federal Minister, shall decide on the complaints against the procedural decisions of the Cantonal Commission.

“(3) In the case when the Cantonal Commission is not performing tasks for which it is established, the Federal Commission shall overtake the jurisdiction of the Cantonal Commission.

“(4) If a procedure pertaining to the rights of the employee under paragraph 1 and 2 of the Article 143 has been instituted before a Court, this Court shall refer the case to the Cantonal Commission, and issue a decision on suspension of procedure.”

21. In the Law on Amendments to the Law on Labour, a new Article 143b was added to the Law on Labour as follows:

“(1) Members of the Federal/Cantonal Commission shall be appointed by the Federal/ Cantonal Minister on the basis of their professional experience and demonstrated ability for performance of their function.

(2) Members of the Commission have to be independent and objective and may not be elected officials or have any political mandate.

(3) The Federal Ministry or competent organ of the Canton shall bear the expenses of the Federal/Cantonal Commission.”

22. In the Law on Amendments to the Law on Labour, a new Article 143c was added to the Law on Labour as follows:

“The Federal/Cantonal Commission may:

1. hear the employee, employer, and their representatives;
2. summon witnesses and experts;
3. request appropriate authority organs and employers to submit all relevant information.

“Decisions of the Federal/Cantonal Commission shall be:

1. final and subject to the court's review in accordance with the law;
2. legally based;
3. transmitted to the applicant within 7 days.”

23. The Law on Amendments to the Labour Law further added the following Articles 52, 53, and 54:

“Article 52

“This Law shall not affect contracts and payments done between an employer and his employee in the application of Article 143 of the Law on Labour prior to the date of entry into force of this Law (i.e. 7 September 2000).

“Article 53

“This Law shall not affect final decisions issued by the Court in the period prior to the entry into force of this Law (7 September 2000) in the application of Article 143 of the Law on Labour.

“Article 54

“Procedures of realisation and protection of employees' rights initiated prior to the entry into force of this Law shall be completed according to the regulations applicable on the territory of the Federation prior to the entry into force of this Law (7 September 2000), if it is more favourable to the employee, with the exception of Article 143 of the Law on Labour.”

24. The Supreme Court of the Federation of Bosnia and Herzegovina, in its decision no. U-388/01, delivered on 12 December 2001, held that the decisions of the Cantonal Commission and Federal Commission do not have the legal nature of administrative acts. In its opinion, the Supreme Court stated that the Commissions are not organs that conduct proceedings under the laws regarding administrative proceedings, but they are *sui generis* bodies unique to the field of labour relations. Therefore, their final decisions are not subject to judicial review under regular administrative dispute procedures, which are limited to review of administrative acts. Extra-judicial remedies cannot be filed against the Commissions' decisions because they can only be filed against effective judicial decisions. Commission decisions should, however, be subject to review by competent regular courts subject to the laws on civil procedure.

E. The Law on Civil Procedure

25. Article 426 of the Law on Civil Procedure (OG FBiH no. 42/98) stipulates that, in proceedings concerning labour relations, the court shall generally have regard to the urgency of such matters, especially in scheduling hearings and setting time limits.

V. COMPLAINTS

26. The applicant alleges a violation of his right to a fair hearing under Article 6 of the Convention. He further alleges that he has been discriminated against in the enjoyment of the right to work on the basis of his Serb origin and place of residence.

27. The applicant requests the Chamber to order the respondent Party to reinstate him to his pre-war employment, to compensate him for lost salary from 4 April 1996 until the date of his re-employment, to pay contributions for pension and health insurance, and to pay the costs of court proceedings.

VI. SUBMISSIONS OF THE PARTIES

A. The respondent Party

1. As to admissibility

28. With respect to admissibility, the Federation argued, in its observations dated 24 July 2000, that the applicant had not exhausted effective domestic remedies because, at the time those observations were submitted, the applicant's case remained pending before the Municipal Court II in Sarajevo.

2. As to the merits

29. With respect to the merits, the Federation asserts that the application is ill-founded and that the applicant could have reported to work at least until the state of war was introduced by the decision of the Presidency of the Federation of Bosnia and Herzegovina on 20 June 1992. The Federation further states that the applicant's employment was terminated under lawful conditions, that he was not discriminated against in his enjoyment of the right to work, and that his allegations in that regard are unsupported.

30. With respect to Article 6, the Federation asserts that it is a very complex case, that the length of proceedings has been reasonable, and that the courts have been impartial.

31. The Federation further asserts that the applicant's labour dispute can only be resolved according to Article 143 of the Labour Law. Regarding the applicant's distrust of the Cantonal Commission because "it never reinstated anyone into a labour relation or paid anyone compensation or a severance package as of today", the Federation asserts that these allegations are arbitrary and ill-founded. The Federation does not, however, highlight any case in which a person was reinstated by the Cantonal Commission.

B. The applicant

32. The applicant asserts: (1) that the court proceedings initiated on 30 October 1996 have been delayed with no end in sight; (2) that his case does not involve Article 143 of the Labour Law; (3) that PTT had needs for new workers, as confirmed by job vacancy announcements in *Dnevni avaz* on 2 and 7 July 1997; and (4) that the exclusive reason for his dismissal was discrimination.

VII. OPINION OF THE CHAMBER

A. Admissibility

1. Competence *ratione temporis*

33. Although the respondent Party did not specifically raise a *ratione temporis* objection to the application, the Chamber will address the issue of its competence in this regard. Although the respondent Party apparently considers the applicant's employment to have been effectively terminated on 23 May 1992, it concedes that this occurred by retroactive application of the decision of the PTT Steering Board taken on 17 October 1996, at which time the Chamber had jurisdiction. Additionally, authorities of the Federation subsequently applied Article 143 of the Law on Labour, under which the applicant's labour relations were terminated by force of law. The applicant initiated administrative and court proceedings against the termination of his employment. Accordingly, all acts complained of fall within the Chamber's competence *ratione temporis*.

2. Requirement to exhaust effective domestic remedies

34. The Federation argues that the applicant has not exhausted effective domestic remedies. The Chamber must consider whether, for the purpose of Article VIII(2)(a) of the Agreement, any “effective remedy” was available to the applicant in respect of his complaints and, if so, whether he has demonstrated that it has been exhausted. It is incumbent on the respondent Party arguing non-exhaustion to show that there was a remedy available to the applicant other than his application based on the Agreement and to satisfy the Chamber that the remedy was an effective one.

35. Article 143 paragraph 2 of the Law on Labour provides that a person who does not work for his (former) employer anymore, but who was employed on 31 December 1991 and did not work for any other employer since that date, shall be considered to be an employee on the waiting list. According to the wording of the paragraph, this effect is restricted to persons who addressed their former employers to resume work within three months as from 5 November 1999 (i.e., until 5 February 2000). Pursuant to paragraph 4 of this Article, their employment relations shall be regarded as terminated by force of law on 5 May 2000 if the employer does not invite them to resume work before that day. This means that the working relations of all remaining employees on the waiting list cease on 5 May 2000 (see paragraphs 1 and 4 of Article 143). All persons laid off by force of law shall only be entitled to severance pay. The statement of claim for the severance pay can be filed with the Cantonal Commission.

36. Regardless of whether the applicant's employment status was affected by the PTT decision of 23 May 1992, the labour relationship was terminated by force of law on 5 May 2000. The Law on Labour, in Article 143, terminates the working relations of all employees still on the waiting list on that date, without exception. Accordingly, the applicant has no remedy available that he could be required to exhaust to obtain a decision from the courts or the Commission allowing him to resume work.

37. In any case, the applicant has pursued his case through the domestic court system and even obtained a lower court judgement in his favour. On appeal, however, his court proceedings were suspended and his case referred to the Cantonal Commission. Under the circumstances, there are no additional effective domestic remedies that the applicant could be required to pursue.

38. The Chamber concludes that there are no effective domestic remedies for the applicant to obtain reinstatement. The application is therefore admissible in its entirety against the Federation of Bosnia and Herzegovina.

B. Merits

1. Discrimination in the enjoyment of the right to work and free choice of employment as guaranteed by Articles 6 and 7 of the ICESCR

39. Under Article II of the Agreement, the Chamber has jurisdiction to consider (a) alleged or apparent violations of human rights as provided in the Convention and its Protocols and (b) alleged or apparent discrimination arising in the enjoyment of the rights and freedoms provided for in the sixteen international agreements listed in the Appendix to the Agreement on any ground such as sex, race, colour, language, religion, political or other opinion, national or social origin, association with a national minority, property, birth, or other status.

40. The Chamber has repeatedly held that the prohibition of discrimination is a central objective of the Dayton Peace Agreement to which the Chamber must attach particular importance. Article II(2)(b) of the Agreement affords the Chamber jurisdiction to consider alleged or apparent discrimination on a wide range of grounds in the enjoyment of any of the rights and freedoms provided for in the international agreements listed in the Appendix to the Agreement, including the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights and the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (see case no. CH/01/7351, *Kraljević*, decision on admissibility and merits, delivered on 12 April 2002, paragraph 62).

41. Article 6(1) of the ICESCR, as far as relevant, reads as follows:

“The States Parties to the present Covenant recognise the right to work, which includes the right of everyone to the opportunity to gain his living by work which he freely chooses or accepts, and will take appropriate steps to safeguard this right.”

42. Article 7 of the ICESCR, as far as relevant, reads as follows:

“The States Parties to the present Covenant recognise the right of everyone to the enjoyment of just and favourable conditions of work which ensure, in particular:

“(a) Remuneration which provides all workers, as a minimum, with:

“(i) fair wages and equal remuneration for work of equal value without distinction of any kind, ...

“(ii) a decent living for themselves and their families in accordance with the provisions of the present Covenant,”

(a) Impugned acts and omissions

43. Acts and omissions possibly implicating the responsibility of the Federation under the Agreement include the failure to re-employ the applicant after the end of the armed conflict and the attempted hiring of others for a position the applicant previously held.

44. These acts affect the applicant’s enjoyment of the rights guaranteed by Articles 6(1) and 7(a)(i) and (ii) of the ICESCR. The Chamber will therefore examine whether the Federation has secured protection of these rights without discrimination.

(b) Differential treatment and possible justification

45. The Chamber must first determine whether the applicant was treated differently from others in the same or similar situations. Any differential treatment is to be deemed discriminatory if it has no reasonable and objective justification, that is, if it does not pursue a legitimate aim or if there is no reasonable relationship or proportionality between the means employed and the aim sought to be realised. The burden is on the respondent Party to justify otherwise prohibited differential treatment based on grounds explicitly enumerated in Article II(2)(b) of the Agreement (see case no. CH/99/2696, *Brkić*, decision on admissibility and merits of 8 October 2001, paragraph 71, Decisions July-December 2001).

46. The applicant asserts that his employment was terminated and that he was not re-employed solely because of his Serb origin. The respondent Party does not dispute that the applicant was employed by PTT but argues that his employment was lawfully terminated. The Federation claims that the employment was terminated by the procedural decision of 23 May 1992 because the applicant was absent from work for five consecutive days beginning 30 April 1992.

47. The Chamber notes that the employer’s decision to terminate the applicant’s employment was based on his unjustified absence from work for five consecutive days under the Law on Fundamental Rights in Labour Relations.

48. The applicant lived in Grbavica and was prevented from going to work during the war. The applicant did not communicate the reason for his absence during the armed conflict. His employer certainly knew, however, that he lived in an area where war conditions prevented his reporting to work, and there was no need to explain the situation. Moreover, the circumstances surrounding the armed conflict made any communications difficult.

49. The Chamber notes that, under the circumstances, persons of Serb origin living in Grbavica and employed in the Federation were generally unable to report to work during the armed conflict and were the persons most likely to suffer termination of their employment by operation of the statutes in

place at the time the applicant stopped reporting to work.¹ In light of all these considerations, the Chamber finds that the applicant has been subjected to differential treatment in comparison with persons of different ethnic origin. There is no evidence that the applicant's treatment was objectively justified by law either during or after the armed conflict. In this regard, the Chamber notes that the Municipal Court II in Sarajevo found no legal basis for the issuance of the procedural decision terminating the applicant's employment. The Chamber concludes therefore that the Federation authorities, through PTT, actively discriminated against the applicant due to his Serb origin. This violation had been corrected by the Municipal Court II, but was subsequently perpetuated by the Cantonal Court's procedural decision suspending the court proceedings.

50. The Chamber concludes that the applicant has been discriminated against in the enjoyment of his right to work, and to just and favourable conditions of work, as defined in Articles 6 and 7 of the ICESCR, the Federation thereby being in violation of its obligations under Article 1 of the Agreement to secure to all persons within its jurisdiction, without discrimination on any ground, the rights guaranteed by the ICESCR.

2. Article 6 of the Convention

51. Article 6 paragraph 1 of the Convention provides, as far as relevant, as follows:

"In the determination of his civil rights and obligations..., everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law...."

(a) Length of proceedings

52. The Chamber notes that the applicant initiated court proceedings on 30 October 1996 and, after successfully appealing the initial refusal of his complaint, received a favourable judgement from the Municipal Court II on 4 December 2000. On appeal, however, the Cantonal Court suspended the proceedings and referred the case to the Cantonal Commission on 26 October 2001 for proceedings in accordance with Article 143 of the Law on Labour. The case is currently registered and pending before the Commission, and no further action has been taken in the proceedings.

53. When assessing the length of proceedings for the purposes of Article 6 paragraph 1 of the Convention, the Chamber must take into account, *inter alia*, the conduct of the applicant and the authorities and the matter at stake for the applicant (*see* the above-mentioned *Brkić* decision, paragraph 85). The issue in the applicant's case is whether his working relationship was terminated in accordance with the law. The issues presented are not of a particularly complex nature. There is no indication that the length of the proceedings can be imputed to the applicant. Nor has the respondent Party provided any explanation from which it would appear that the delays should not be imputed to the judicial authorities of the respondent Party itself.

54. The failure to bring proceedings to a conclusion within a reasonable time is further compounded by the fact that an employee who considers that his working relationship was wrongly terminated has an important personal interest in a speedy outcome of the dispute and in securing a judicial decision, considering that his very livelihood depends on it. Domestic law requires that matters concerning employment are to be resolved as a matter of urgency.

55. Under the circumstances, the fact that the applicant's case was pending for more than four years without any decision establishes a violation of the applicant's right to a hearing within a reasonable time under Article 6 paragraph 1 of the Convention.

56. The violation is compounded by the suspension of the applicant's case by the Cantonal Court. The Municipal Court II established that the applicant was entitled to reinstatement and compensation. With the subsequent decision of the Cantonal Court, however, the applicant can only expect, at best, to realise a substantially reduced compensation in the proceedings before the Commission under Article 143. Moreover, there is no telling how long the Commission proceedings

¹ Subsequent legislation expressly prohibited the termination of the employment of persons who were unable to report to work because of hostilities (*see* paragraph 15, *supra*).

might take. As of March 2002, the Cantonal Commission in Sarajevo had decided only 1700 of 14,000 pending cases, which suggests that there is a potential for lengthy delay in resolution of individual cases before the Commission. Under these circumstances, the Chamber considers that the procedural decision of the Cantonal Court has caused further delay in the applicant's case.

57. The Chamber therefore concludes, based on the length of proceedings, that the Federation of Bosnia and Herzegovina has violated the applicant's right to a hearing within a reasonable time under Article 6 paragraph 1 of the Convention.

(b) Access to court

58. The Chamber considers that the decision of the Cantonal Court of 26 October 2001 leaves the applicant with no access to court. The Commission proceedings are, as the Supreme Court of the Federation of Bosnia and Herzegovina has held, *sui generis* extra-judicial proceedings (see paragraph 24, *supra*). While his case is pending before the Cantonal Commission, the applicant has no expectation that his main complaint will be solved by the courts, but only that this case will be decided by the Cantonal Commission employing a straightforward application of Article 143.

59. The Cantonal Commission can apparently only order a statutorily prescribed level of compensation and is not competent to order the applicant's reinstatement or decide his discrimination claims. The same is true of the Federal Commission, the venue for direct appeal of the Cantonal Commission's decision.

60. Further, it is not clear what judicial review of the Cantonal or Federal Commission's decision, if any, will be available. The Supreme Court of the Federation of Bosnia and Herzegovina has made it clear that the Commission's decision is not subject to judicial review under regular administrative dispute procedures. While the Supreme Court stated that the Commission's decisions should be subject to review by competent courts under the laws on civil procedure, it is not apparent that such review would be of any value to the present applicant. At best, the applicant could bring his claim anew in Municipal Court. It appears, however, that the courts, following the law, could only uphold or repeat the referral of his case to the Cantonal Commission, and the applicant would have no prospect of reinstatement or determination of his discrimination claims. The existing system appears to place the applicant in an endless procedural loop, with no prospect of having his substantive claims heard by a court.

61. Under the circumstances, the Chamber concludes that the respondent Party has violated the applicant's right to access to court as guaranteed by Article 6 paragraph 1 of the Convention.

(c) Conclusion

62. For the foregoing reasons, the Chamber concludes that there has been a violation of the applicant's rights under Article 6 paragraph 1 of the Convention, for which the Federation of Bosnia and Herzegovina is responsible.

3. Conclusion on the merits

63. The Chamber concludes that the applicant's rights as guaranteed under Article 6 of the Convention have been violated and that he has been discriminated against in the enjoyment of his rights under Articles 6(1) and 7(a) of the ICESCR.

VIII. REMEDIES

64. Under Article XI(b) of the Agreement, the Chamber must next address the question of what steps shall be taken by the Federation of Bosnia and Herzegovina to remedy the breaches that it has found.

65. The applicant requests the Chamber to order the respondent Party to reinstate him to his pre-war employment, to compensate him for lost salary from 4 April 1996 until the date of his re-employment, to pay contributions for his pension and health insurance, and to pay the costs of court proceedings.

66. The Chamber has found the Federation to be in breach of its obligations under the Agreement by discriminating against the applicant on the basis of national and ethnic origin in the enjoyment of his rights under Articles 6 and 7 of the ICESCR and by failing to secure his rights guaranteed by Article 6 of the Convention. Therefore, the Chamber finds it appropriate to order the applicant's reinstatement to his previous employment and to award the applicant pecuniary and non-pecuniary compensation.

67. The Chamber orders the Federation to undertake immediate steps to ensure that the applicant is no longer discriminated against in his right to work and to just and favourable conditions of work, and that he be offered the possibility of resuming his previous position, or another position appropriate to his skills and training, with a salary commensurate to his previous position.

68. The Chamber finds it appropriate to award the applicant, by way of compensation, the sum of 15,000 Convertible Marks (*Konvertibilnih Maraka*, "KM") to cover both pecuniary and non-pecuniary damages suffered during the period from 4 April 1996 through 30 November 2002, taking into account the decision of the Municipal Court II in Sarajevo.

69. The applicant shall also receive on the first day of each month 300 KM, starting on 1 December 2002, until he is offered the possibility to resume his previous position, or another position appropriate to his skills and training, with a salary commensurate to his previous position. Additionally, the Chamber will award ten per cent interest per annum on the sums referred to in the preceding paragraphs and in this paragraph. This interest shall be paid as of the date of the expiry of the one-month period set for the implementation of this decision until the date of settlement in full.

IX. CONCLUSIONS

70. For the above reasons, the Chamber decides,

1. unanimously, to declare the application admissible;
2. by 6 votes to 1, that the applicant has been discriminated against in the enjoyment of his right to work as guaranteed by Articles 6 and 7 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, in conjunction with Article II(2)(b) of the Human Rights Agreement, the Federation of Bosnia and Herzegovina thereby being in violation of Article I of the Agreement;
3. by 6 votes to 1, that the applicant's right to a hearing within a reasonable time under Article 6 paragraph 1 of the European Convention on Human Rights has been violated, the Federation of Bosnia and Herzegovina thereby being in violation of Article I of the Agreement;
4. by 6 votes to 1, that the applicant's right to access to court under Article 6 paragraph 1 of the European Convention on Human Rights has been violated, the Federation of Bosnia and Herzegovina thereby being in violation of Article I of the Agreement;
5. unanimously, to order the Federation of Bosnia and Herzegovina to take all necessary steps to ensure that the applicant is immediately offered the possibility to resume his previous position, or another position appropriate to his skills and training, with a salary commensurate to his previous position;
6. by 6 votes to 1, to order the Federation of Bosnia and Herzegovina to pay the applicant, not later than one month after the present decision becomes final and binding in accordance with Rule 66 of the Chamber's Rules of Procedure, the amount of 15,000 KM by way of compensation for

pecuniary and non-pecuniary damages suffered during the period from 4 April 1996 through 30 November 2002, taking into account the decision of the Municipal Court II in Sarajevo;

7. by 6 votes to 1, to order the Federation of Bosnia and Herzegovina to pay 300 KM to the applicant on the first day of each month, starting on 1 December 2002, until he is offered the possibility to resume his previous position, or another position appropriate to his skills and training, with a salary commensurate to his previous position;

8. by 6 votes to 1, to order the Federation of Bosnia and Herzegovina to pay the applicant simple interest at a rate of 10 (ten) per cent per annum over the sums stated in conclusions nos. 6 and 7 or any unpaid portion thereof; and

9. unanimously, to order the Federation of Bosnia and Herzegovina to report to it not later than three months after the present decision becomes final and binding in accordance with Rule 66 of the Chamber's Rules of Procedure on the steps taken by it to comply with the above orders.

(signed)
Ulrich GARMS
Registrar of the Chamber

(signed)
Giovanni GRASSO
President of the Second Panel

DECISION ON ADMISSIBILITY AND MERITS
(delivered on 10 October 2003)

Case no. CH/99/1757

Đurđica SEKULIĆ

against

THE FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

The Human Rights Chamber for Bosnia and Herzegovina, sitting as the First Panel on 7 October 2003 with the following members present:

Ms. Michèle PICARD, President
Mr. Miodrag PAJIĆ, Vice-President
Mr. Dietrich RAUSCHNING
Mr. Hasan BALIĆ
Mr. Želimir JUKA
Mr. Andrew GROTRIAN

Mr. Ulrich GARMS, Registrar
Ms. Olga KAPIĆ, Deputy Registrar
Ms. Antonia DE MEO, Deputy Registrar

Having considered the aforementioned application introduced pursuant to Article VIII(1) of the Human Rights Agreement ("the Agreement") set out in Annex 6 to the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina;

Adopts the following decision pursuant to Articles VIII(2) and XI of the Agreement and Rules 52, 57 and 58 of the Chamber's Rules of Procedure:

I. INTRODUCTION

1. The applicant, who is of Serb origin, was employed by the Željezničko Građevinsko Preduzeće (“ŽGP”, Railway Construction Company) in Sarajevo. The applicant complains that during the war she was put on the waiting list and later, after the war, her employment was terminated ex lege due to the employer’s decision not to invite her to work. In 1998 the applicant initiated court proceedings requesting annulment of the employer’s decisions putting her on the waiting list, and later terminating her employment. The procedure seems to be still pending before the Supreme Court of the Federation of Bosnia and Herzegovina. The applicant alleges a violation of her right to a fair trial and an effective remedy, her right to work and the right to be free from discrimination in the enjoyment of those rights.

II. PROCEEDINGS BEFORE THE CHAMBER

2. The application was introduced on 23 March 1999 and registered on the same day.
3. On 10 November 1999 the Chamber transmitted the application to the Federation under Article 6 of the Convention and discrimination in the right to work as guaranteed by the Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination.
4. On 7 January 2000 the Federation submitted its observations on admissibility and merits. The applicant’s lawyer responded to these observations on 9 February 2000.
5. The respondent Party submitted further observations on 20 March, 13 April and 29 October 2001, 9 January 2002 and 24 June 2003. The applicant submitted her observations in reply on 9 February, 18 May, 15 and 20 June and 4 August 2000, 5 June and 11 December 2001, 1 February 2002 and 20 June and 3 July 2003.
6. The Chamber considered the admissibility and merits of the case on 2 November 1999, 9 September 2000 and 2 July, 4 September and 7 October 2003. It adopted the present decision on the latter date.

III. FACTS

7. The facts of the case as they appear from the submissions of the Parties and the documents in the case-file may be summarised as follows.
8. The applicant was an employee of the ŽGP in Sarajevo. On 19 October 1992 she received a decision issued by the Crisis Management of the ŽGP putting her on the waiting list. The applicant apparently stayed in Sarajevo during the war.
9. After the cessation of the armed conflict the applicant was not invited to work. The applicant claims that she has approached on several occasions, orally and in writing, the management of the ŽGP requesting reinstatement into her pre-war position. However, they failed to respond.
10. On 8 January 1998 the applicant initiated a court proceeding before the Municipal Court I in Sarajevo against ŽGP requesting the annulment of the decision putting her on the waiting list. At the beginning, several hearings were scheduled but no representative of the employer came to the hearings. The applicant’s representative requested the court to issue a default judgement.
11. On 16 November 1998 the court issued a decision rejecting the request of the applicant’s lawyer to issue a default judgement. In its decision the court stated that it could not grant the judgement in default because the defendant had “involved itself in the discussion and contested the claim”. This, according to the Article 314 of the Law on Civil Proceedings, is enough to prevent a judgement in default, despite the continuing failure of the defendant to appear. The applicant appealed against this decision, but the Cantonal Court in Sarajevo rejected the applicant’s appeal.

12. After the trial before the Municipal Court I in Sarajevo continued the applicant's lawyer requested the court to issue a partial judgement in default. On 10 November 1999 the court rejected this request.

13. During the proceedings before the court the applicant claimed that she was discriminated against on the ground of her national origin, because the employer invited to work employees from another organisational unit, who were of Bosniak origin. The employer, who has later started to appear at the hearings, contested that the applicant was discriminated against, claiming that no person has been hired for the applicant's position. It also argued that out of approximately 63 employees placed on the waiting list, the great majority, 50 of them, were of Bosniak origin. Several witnesses were heard during the proceedings in order to establish whether the applicant was discriminated against. The witnesses stated that workers from other organisational units were invited to work after the transformation of the ŽGP. However, from their statements it can not be clearly concluded whether other employees of Bosniak origin obtained the applicant's position or not.

14. On 1 February 2000 the applicant signed a new contract with her employer in accordance with Article 142 of the Law on Labour. In Article 3 of the contract it was stipulated that the applicant was an employee on the waiting list when the Law on Labour entered into force, and that her working status would be solved according to Article 143 of the Law. The applicant alleges that she was forced to sign this contract although she suspected that Article 3 of that contract is to her detriment. On 28 April 2000 ŽGP issued a procedural decision terminating the applicant's employment as allowed by Article 143(1) of the Law on Labour because she was not offered a position within 6 months since the entry into force of the law.

15. On 15 June 2000 the applicant filed a new action to the Municipal Court I in Sarajevo requesting the annulment of the decision on terminating her employment. Apparently, this claim was joined with the action filed on 8 January 1998 for joint decision.

16. On 16 March 2001 the court suspended proceedings and referred the case to the Cantonal Commission for Implementation of Article 143 of the Law on Labour. On 26 March 2001 the applicant appealed against this decision to the Cantonal Court in Sarajevo. She contested the application of Article 143 to her case. The applicant claimed that her employment situation should have been solved in application of the earlier law as allowed by Article 145 of the Law on Labour. On 25 October 2001 the Cantonal Court in Sarajevo issued a procedural decision rejecting the applicant's appeal. On 4 January 2002 the applicant filed a request for review (revizija) against this decision before the Supreme Court of the Federation of BiH. The applicant alleges that she was informed that the proceedings upon the request for review are still pending before the Supreme Court, and that the case has not yet been assigned to a judge. Due to the fact that the case file is at the Supreme Court, the case could not be transferred to the Cantonal Commission until the Supreme Court issues its decision on the request for review.

IV. RELEVANT LEGAL PROVISIONS

A. The Law on Fundamental Rights in Labour Relations

17. The Law on Fundamental Rights in Labour Relations of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia ("SFRY") (Official Gazette of the SFRY nos. 60/89 and 42/90) was taken over as a law of the Republic of Bosnia and Herzegovina (Official Gazette of the Republic of Bosnia and Herzegovina — hereinafter "OG RBiH"– no. 2/92). It provides in relevant part:

Article 23

"(2) A written decision on the realization of a worker's individual rights, obligations and responsibilities shall be delivered to the worker obligatorily."

B. Law on Labour Relations

18. The Law on Labour Relations was published in the Official Gazette of the Republic of Bosnia and Herzegovina (hereinafter "OG R BiH") no. 21/92 of 23 November 1992. It was passed during the state of war as a Decree with force of law, and was later confirmed by the Assembly of the Republic (OG R BiH, no. 13/94 of 9 June 1994). It contained the following relevant provisions:

Article 7:

"An employee whose work becomes temporarily unnecessary due to a reduced amount of work during the state of war or in case of immediate danger of war may be put on waiting list no longer than until the cessation of these circumstances.

An employee on the waiting list shall be entitled to monetary compensation in the amount defined by the director's or the employer's decision in accordance with material assets of the company or other legal person, i.e. the employer...

Article 10:

"An employee can be sent on unpaid leave due to his or her inability to come to work in the following cases:

if he or she lives or if his or her working place is on occupied territory or on territory where fighting is taking place.

...

Unpaid leave can last until the termination of the circumstances mentioned above, if the employee demonstrates, within 15 days after the termination of these circumstances, that he or she was not able to come to work earlier. During the unpaid leave all rights and obligations of the employee under the employment are suspended."

C. The Law on Labour

19. The Law on Labour (Official Gazette of the Federation of Bosnia and Herzegovina -hereinafter "OG FBiH"- 43/99) entered into force on 5 November 1999. The Law was amended by the Law on Amendments to the Law on Labour (OG FBiH no. 32/00) with the particular effect that certain new provisions, including Articles 143a, 143b, and 143c, were added and entered into force on 7 September 2000.

20. Article 5 of the Law on Labour provides that:

"(1) A person seeking employment, as well as a person who becomes employed, shall not be discriminated against based on race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, ethnic or social origin, financial situation, birth or any other circumstance, membership or non-membership in a political party, membership or non-membership in a trade union, and physical or mental impairment in respect of recruitment, training, promotion, terms and conditions of employment, cancellation of the labour contract or other issues arising out of employments.

"(2) Paragraph 1 of this Article shall not exclude the following differences:

1. which are made in good faith based upon requirements of a particular job;
2. which are made in good faith based on incapability of a person to perform tasks required for a particular job or to undertake training required, provided that the employer or person securing professional training has made reasonable efforts to adjust the job or the training which such person is on, or to provide suitable alternative employment or training, if possible;
3. activities that have as an objective the improvement of the position of persons who are in unfavourable economic, social, educational or physical position.

"(3) In the case of breach of paragraphs 1 and 2 of this Article:

1. Persons whose rights are violated may submit a complaint before the competent court in relation to the infringement of their rights;
2. If the complainant presents obvious evidence of discrimination prohibited by this Article, the defendant is obliged to present evidence that such differential treatment was not made on discriminatory grounds;
3. If the court finds the complaint to be well-founded, it shall make such order as it deems necessary to ensure compliance with this Article, including an order for employment,

reinstatement, or the provision or restoration of any right arising from the contract of employment.”

21. Article 142 of the Law on Labour provides that:

“(1)The employers are obliged to offer the employee a new contract on labour in accordance with this law, within three months form the date of entering this force in force.

(2)The employee who is not offered a new contract...stays in employment....

(3)The contract described in paragraph 1 can not be less favourable than the conditions under which the employment started, i.e. the conditions under which the relations between the employer end the employee has been set until the contract described in paragraph 1 is concluded, unless that issues are not differently provided by the provisions of this Law.”

22. Article 143 of the Law on Labour provides that:

“(1) An employee who is on the waiting list on the effective date of this Law shall retain that status no longer than six months from the effective date of this Law (5 May 2000), unless the employer invites the employee to work before the expiry of this deadline.

“(2) An employee who was employed on 31 December 1991 and who, within three months from the effective date of this Law (5 February 2000), addressed in written form or directly the employer for the purpose of establishing the legal and working status – and had not accepted employment from another employer during this period, shall also be considered an employee on the waiting list.

“(3) While on the waiting list, the employee shall be entitled to compensation in the amount specified by the employer.

“(4) If a waiting list employee referred to in paragraphs 1 and 2 of this Article is not requested to return to work within the deadline referred to in paragraph 1 of this Article, his or her employment shall be terminated with a right to severance pay, which shall be established according to the average monthly salary paid at the level of the Federation on the date of entry of this Law into force, as published by the Federal Statistics Institute.

“(5) The severance pay referred to in paragraph 4 of this Article shall be paid to the employee for the total length of service (experience) and shall be established on the basis of average salary referred to in paragraph 4 of this Article multiplied by the following coefficients:

Experience	Coefficient
- up to 5 years	1.33
- 5 to 10 years	2.00
- 10 to 20 years	2.66
- more than 20 years	3.00.

[...]

“(8) If the employee’s employment is terminated in terms of paragraph 4 of this Article, the employer may not employ another employee with the same qualifications or educational background within one year, except the person referred to in paragraphs 1 and 2 of this Article, if that person is unemployed.”

23. Article 145 of the Law on Labour provides that:

“Proceedings to exercise and protect the rights of employees, which were instituted before this Law has come into effect, shall be completed according to the regulations applicable on the territory of the Federation before the effective date of this Law, if this is more favourable for the employees.”

24. In the Law on Amendments to the Law on Labour, which entered into force on 7 September 2000, Article 103 was amended and new Article 143a and 143c were added to the Law on Labour as follows:

Article 103

“(3) An employee can file an action before the competent court on account of a violation of his labour related right within one year from the day when the decision which violates his right was delivered to him or from the day he learned of the violation of his right derived from employment.”

Article 143a

“(1) An employee, believing, that his employer violated his right arising from paragraphs 1 and 2 of Article 143, may within 90 days from the entry into force of the Law on Amendments to the Law on Labour, introduce a claim to the Cantonal Commission for Implementation of Article 143 of the Law on Labour (hereinafter the “Cantonal Commission”), established by the Cantonal Minister competent for Labour Affairs (hereinafter the “Cantonal Minister”).

“(2) The Federal Commission for Implementation of Article 143 (hereinafter the “Federal Commission”), which is established by the Federal Minister, shall decide on the complaints against the procedural decisions of the Cantonal Commission.

“(3) In the case when the Cantonal Commission is not performing tasks for which it is established, the Federal Commission shall take over the jurisdiction of the Cantonal Commission.”

“(4) If a procedure pertaining to the rights of the employee under paragraphs 1 and 2 of Article 143 has been instituted before a court, this court shall refer the case to the Cantonal Commission, and issue a decision on suspension of procedure.”

Article 143c

“Decisions of the Federal/Cantonal Commission shall be:

1. final and subject to the court’s review in accordance with the law;
2. legally based;
3. transmitted to the applicant within 7 days.”

25. The Law on Amendments to the Law on Labour further added the following Articles 52, 53, and 54:

Article 52

“This Law shall not affect contracts and payments done between an employer and his employee in the application of Article 143 of the Law on Labour prior to the date of entry into force of this Law (*i.e.* 7 September 2000).

Article 53

“This Law shall not affect final decisions issued by the court in the period prior to the entry into force of this Law (7 September 2000) in the application of Article 143 of the Law on Labour.”

Article 54

“Procedures of realisation and protection of employees’ rights initiated prior to the entry into force of this Law shall be completed according to the regulations applicable on the territory of the Federation prior to the entry into force of this Law (7 September 2000), if it is more favourable to the employee, with the exception of Article 143 of the Law on Labour.”

26. The Supreme Court of the Federation of Bosnia and Herzegovina, in its decision no. U-388/01, delivered on 12 December 2001, has held that the decisions of the Cantonal and Federal Commissions do not have the legal nature of administrative acts. In its opinion, the Supreme Court stated that the Commissions are not organs that conduct proceedings under the laws regarding administrative proceedings, but they are *sui generis* bodies unique to the field of employment. Therefore, their final decisions are not subject to judicial review under regular administrative dispute procedures, which are limited to the review of administrative acts. Extraordinary remedies cannot be filed against the Commissions’ decisions because they can only be filed against effective judicial

decisions. Commission decisions should, however, be subject to review by competent regular courts subject to the laws on civil procedure.

D. Law on Civil Proceedings

27. Article 314 of the Law on Civil Proceedings (OG FBiH no. 42/98) provides the conditions for issuance of a default judgement:

Article 314.

When the defendant ...does not come to the first hearing..., the judgement adopting the [plaintiff's] claim (the default judgement) will be issued, if the following conditions were met:

1. if the defendant was properly summoned;
 2. if the plaintiff requests issuance of the default judgement;
 3. if the defendant did not contest the claim in written submission;
 4. if the well-foundedness of the claim follows from the facts stated in the action;
-

28. Article 426 of the Law states that, in disputes concerning employment, the Court shall pay special attention to the need to resolve such disputes as a matter of urgency.

V. COMPLAINTS

29. The applicant alleges violations of her rights under Articles 6, 13 and 14 of the Convention and under Article II(2)(b) of the Agreement in conjunction with the enjoyment of the right to work provided in Article 5(e)(i) of the International Convention on Elimination of All Forms of Racial Discrimination.

VI. SUBMISSIONS OF THE PARTIES

A. The Respondent Party

30. The respondent Party considers the application inadmissible on the ground of failure to exhaust the domestic remedies, as well as *ratione temporis*.

31. As to the merits the respondent Party strongly contests the applicant's allegation of discrimination. The applicant was put on the waiting list on 19 October 1992. Further, on 28 October 1999 the Managing Board of the employer put 180 employees, including the applicant, on the waiting list due to the lack of business activity. Further, the respondent Party alleges that there was no differential treatment of the applicant as compared to the other employees on the ground of her national origin, stressing that no person has been hired by the applicant's employer to obtain her position or a position requiring her qualifications. The respondent Party claims that the applicant's allegations on that issue are not supported by arguments and that as respondent Party it can not give reasons justifying something that did not happen.

32. As to the alleged violation of Article 6 of the Convention, the Federation asserts that the court scheduled hearings on a regular basis and the dispute concerned a very complex issue. The Federation submits that the delays in the proceedings were caused by the conduct of the applicant's lawyer. According to the respondent Party, the applicant's lawyer took an arbitrary view in all the cases that she represents before the Chamber that the courts of the respondent Party are "inefficient" and "biased" in order to justify her failures in the representation. As examples of the applicant's lawyer allegedly causing delay by incompetence, the respondent Party mentions her request set forth at the fifth hearing that the court issue a judgement by default, as well as her request, made after her appeal had been rejected, that the court issue a partial judgement by default.

B. The applicant

33. The applicant contests the respondent Party's allegation that she was not discriminated against in the enjoyment of her right to work. She alleges that she was not offered to work after the war, although she requested it from the employer. Instead, the employer gave her job to the workers of another organisational unit, who were of Bosniak origin. Further, the applicant alleges that she had no choice but to sign the contract of 1 February 2000, although she suspected that "on the basis of Article 3 of the contract followed the final ethnic cleansing".

34. The applicant alleges that transferring her case to the Cantonal Commission can not remedy violation of her rights because "these commissions have never reinstated any employee into his work, nor have they paid the compensation to any employee". The applicant considers that her case has to be solved according to Article 145 of the Law on labour, i.e. by application of the old law.

35. The applicant considers that she proved that she was discriminated against, but the court did not want to deal with that problem and transferred the case to the Cantonal Commission. She also complains of the fact that the Supreme Court has not, as of to date, assigned her case upon request for review to a specific judge.

36. The applicant claims compensation for pecuniary and non-pecuniary damage, as well as for the cost of the proceedings.

VII. OPINION OF THE CHAMBER

A. Admissibility

37. Before considering the merits of the case, the Chamber must decide whether to accept the case, taking into account the admissibility criteria set out in Article VIII of the Agreement. In accordance with Article VIII(2) of the Agreement, "the Chamber shall decide which applications to accept [...]. In so doing, the Chamber shall take into account the following criteria: (a) Whether effective remedies exist, and the applicant has demonstrated that they have been exhausted [...] (c) The Chamber shall also dismiss any application which it considers incompatible with this Agreement, manifestly ill-founded, or an abuse of the right of petition."

1. Competence *ratione temporis*

38. The Chamber will first address the question to what extent it is competent *ratione temporis* to consider this case, bearing in mind that the respondent Party objects, as to the admissibility, that the issues raised in the application are outside the competence *ratione temporis* of the Chamber.

39. The Chamber notes that some of the alleged violations occurred before the entry into force of the Agreement on 14 December 1995. In accordance with generally accepted principles of international law, the Agreement cannot be applied retroactively. It is thus outside the competence of the Chamber *ratione temporis* to decide whether events occurring before the entry into force of the Agreement gave rise to violations of human rights (see, e.g., *Matanović v. The Republika Srpska*, Case No. CH/96/1, decision on the admissibility of 13 September 1996, Decisions 1996-1997).

40. Evidence relating to such events may, however, be relevant as a background to events occurring after the Agreement entered into force (see, e.g., *Eraković v. The Federation of Bosnia and Herzegovina*, case no. CH/97/42, decision of 15 January 1999, paragraph 37). Moreover, in so far as an applicant alleges a continuing violation of her rights after 14 December 1995, the case will fall within the Chamber's competence *ratione temporis* (see *Bastijanović v. Bosnia and Herzegovina and The Federation of Bosnia and Herzegovina*, case no. CH/96/8, decision of 4 February 1997, Decisions 1996-97).

41. The Chamber notes that the applicant was put on the waiting list prior to the entry into force of the Agreement on 14 December 1995. This status continued after cessation of the armed conflict.

The applicant has never been offered an opportunity to come back to her work. Therefore, the applicant's grievance in respect of her inability to go back to work relates to a situation which has continued after 14 December 1995. To this extent, the situation therefore falls within the Chamber's competence *ratione temporis*.

42. The Chamber is also competent *ratione temporis* to examine any omission on the part of authorities for which the Federation is responsible under the Agreement, in so far as such omission has occurred or continued after 14 December 1995.

2. Requirement to exhaust effective domestic remedies

43. The Chamber must next consider whether, for the purpose of Article VIII(2)(a) of the Agreement, any "effective remedy" was available to the applicant in respect of her complaints and, if so, whether she has demonstrated that it has been exhausted. It is incumbent on a respondent Party arguing non-exhaustion to show that there was a remedy available to the applicant other than her application based on the Agreement and to satisfy the Chamber that the remedy was an effective one.

44. The respondent Party alleges that the applicant did not exhaust all the domestic remedies since the case is still pending before the domestic courts.

45. The Chamber recalls that the applicant filed a civil action before the Municipal Court I in Sarajevo in 1998 requesting the annulment of the decision putting her on the waiting list, and later, in 2000, she requested the annulment of the employer's decision terminating her labour relation, as well. Since then, this court held several hearings and finally in 2001 the court referred the applicant's case to the Cantonal Commission. The Cantonal Court confirmed this decision and it became valid.

46. The Cantonal Commission, to which the applicant's case has been referred, cannot grant the applicant the one relief relevant to her case and annul the employer's decision terminating her employment. In these circumstances, the Chamber finds that the applicant can not be required, for the purposes of Article VIII(2)(a) of the Agreement, to further await the outcome of the proceedings before Commissions and Courts of the respondent Party.

3. With respect to discrimination claim and access to court

47. The applicant complains that she was discriminated against in the enjoyment of her right to work. She also complains of the Municipal and Cantonal Courts' decisions transferring her case to the Cantonal Commission, because the Cantonal Commission cannot order reinstatement into her employment. The applicant argues that, if her case is transferred to the Cantonal Commission, her claim of discrimination cannot be determined. In that way her right to access to court would be violated. However, the Chamber notes that the applicant filed a request for review to the Supreme Court of the Federation of Bosnia and Herzegovina against the Municipal and Cantonal Courts' decisions suspending proceedings upon her discrimination claim. The Chamber, further, notes that the Supreme Court has the competence to quash the first and second instance courts' decisions and order the courts to determine the applicant's discrimination claim. Therefore, the Chamber notes that the applicant's complaints are premature as the proceedings are still pending before the Supreme Court. Accordingly, the domestic remedies have not been exhausted as required by Article VIII(2)(a) of the Agreement. The Chamber therefore decides to declare the application inadmissible on the ground of failure to exhaust domestic remedies insofar as it relates to the discrimination claim and the alleged violation of the right to access to court.

4. Conclusion as to admissibility

48. The Chamber concludes that the application is admissible insofar as the applicant complains of violations of her rights to a fair hearing within a reasonable time and an effective remedy under Articles 6 and 13 of the Convention. The Chamber declares the remainder of the application inadmissible.

B. Merits

49. Under Article XI of the Agreement, the Chamber must next address the question of whether the facts established above disclose a breach by the respondent Party of its obligations under the Agreement. Under Article I of the Agreement, the parties are obliged to “secure to all persons within their jurisdiction the highest level of internationally recognised human rights and fundamental freedoms”, including the rights and freedoms provided for in the Convention.

1. Complaint under Article 6 of the Convention

50. The applicant complains about the length of the proceedings before domestic courts as well as of a violation of her right to access to a court. The Chamber will now consider the allegation that there has been a violation of Article 6 of the Convention in that the applicant’s case has not been determined within a reasonable time. The relevant part of Article 6 paragraph 1 provides as follows:

“In the determination of his civil rights and obligations [...], everyone is entitled to a fair ... hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law[...].”

51. The Chamber has therefore to decide whether Article 6 paragraph 1 is applicable in the present case and, if so, whether criterion of a “reasonable time” appearing in Article 6(1) was respected in the proceedings concerned.

a) Determination of the civil character of the proceedings

52. The Chamber recalls that in its constant jurisprudence it has considered that disputes relating to private employment relations concern “civil rights and obligations”. The Chamber further notes that this point has not been put at issue by the parties. Therefore, the Chamber considers that the “right” claimed by the applicant before the domestic courts is a “civil right” within the meaning of Article 6 paragraph 1 of the Convention. Consequently, the Chamber considers that Article 6 of the Convention is applicable in this case.

b) Length of the proceedings

53. The Chamber notes that the proceedings before the Municipal Court I in Sarajevo, initiated by the applicant on 8 January 1998, were concluded on 16 March 2001 when the court issued a procedural decision suspending the court proceedings and referred case to the Cantonal Commission for the Implementation of Article 143 of the Law on Labour. The applicant appealed against this decision, but on 25 October 2001 the Cantonal Court in Sarajevo rejected her appeal. The case is currently registered and pending before the Supreme Court of the Federation of BiH, upon the request for review filed by the applicant.

54. When assessing the length of proceedings for the purposes of Article 6 paragraph 1 of the Convention, the Chamber must take into account, *inter alia*, the complexity of the case, the conduct of the applicant and the authorities and the matter at stake for the applicant ((see, e.g., case no. CH/97/54, *Mitrović*, decision on admissibility of 10 June 1998, paragraph 10, Decisions and Reports 1998; Eur. Court HR, *Rajčević v. Croatia*, judgment of 23 July 2002, paragraph 36).

55. The issue in the applicant’s case is whether the employer’s decisions putting her on the waiting list and later terminating her employment were in accordance with the law. The courts should also have determined whether the applicant was discriminated against by her employer on the ground of her ethnic origin when she was not invited to work after the cessation of the armed conflict. The Chamber cannot find that the issues presented are of a particularly complex nature.

56. The respondent Party alleges that the length of the proceedings is primarily a consequence of the conduct of the applicant’s lawyer and of other external elements (see paragraph 32 above).

57. The Chamber is aware that the applicant through her lawyer contributed to the delay of the procedure and that her requests for issuance of the default judgement, although the conditions provided for by the law were not met, might have caused some further delay in the civil proceedings.

However, this action of the applicant's lawyer has influenced the length of the proceedings for only several months. The Chamber finds these elements do not explain why it required more than three years of proceedings to issue a first decision in the case, having in mind that this decision is only of procedural character, because it only suspended proceedings. Moreover, the case is now pending before the Supreme Court upon request for review. The request for review was filed in January 2002 but the case, apparently, has not yet been assigned to a specific judge. On the other hand, the case could not be transferred to the Cantonal Commission until the Supreme Court decides on the request for review. Although the request for review (revizija) is an extraordinary remedy according to domestic law, in practice, the proceedings before the Supreme Court prevent this particular case from being transferred to the Cantonal Commission until the Supreme Court decides upon this remedy. Thus, the delay in the proceedings before Supreme Court significantly contributed to the length of the proceedings in total.

58. The Chamber also notes that an employee who considers that she was discriminated against and that her employment was later wrongly terminated has an important personal interest in a speedy outcome of the dispute and in securing a judicial decision on the lawfulness of this measure. The Chamber finds therefore that an expeditious determination of the present labour dispute would have been of particular importance to the applicant.

59. Having considered all these elements, the Chamber finds that the length of the proceedings has been unreasonable and that the respondent Party is responsible for this, which constitutes violation of the applicant's right to a fair hearing within a reasonable time under Article 6 (1).

60. The violation is compounded by the suspension of the proceedings and the referral of the case to the Cantonal Commission for the Implementation of Article 143 of the Law on Labour. In fact the case has not yet been transmitted and registered by the Commission due to the fact that the Supreme Court has not decided upon the request for review filed by the applicant. However, this Commission can only award the applicant a severance payment if it finds that the applicant's employment was validly terminated on the basis that she was an employee on the waiting list. The courts have not decided upon the legality of the employer's decisions and the discrimination claim set by the applicant. The Cantonal Commission does not appear to be the appropriate organ to decide on the applicant's case. Therefore, the Chamber considers that the present case has been pending for more than five years and that the body presently in charge of it is not competent to solve it.

61. The Chamber therefore concludes, based on the length of proceedings, that the Federation of Bosnia and Herzegovina has violated the applicant's right to a hearing within a reasonable time under Article 6 paragraph 1 of the Convention.

c) Conclusion

62. For the foregoing reasons, the Chamber concludes that there has been a violation of the applicant's rights under Article 6 paragraph 1 of the Convention, for which the Federation of Bosnia and Herzegovina is responsible.

2. Complaint under Article 13 of the Convention

63. In view of its decision concerning Article 6, the Chamber considers that it does not have to examine the cases under Article 13. The requirements of that Article are less strict than those of Article 6 and are in this instance absorbed by them (see e.g., ECHR *Philis v. Greece* judgment of 27 August 1991, Series A no. 209, p.23 par. 67).

VIII. REMEDIES

64. Under Article XI(1)(b) of the Agreement, the Chamber must address the question of what steps shall be taken by the respondent Party to remedy the established breaches of the Agreement. In this connection the Chamber shall consider issuing orders to cease and desist, monetary relief as well as provisional measures. The Chamber is not necessarily bound by the claims of an applicant.

65. The applicant requests reinstatement into her employment and adequate compensation for lost salaries and cost of the proceedings.

66. The Chamber notes that it has found a violation of the applicant's right to a fair hearing within a reasonable time as guaranteed by Article 6 paragraph 1 of the Convention. Therefore, the Chamber considers it appropriate to order the respondent Party to take all necessary steps to ensure that the applicant's claim on discrimination is decided before the court by a final and binding decision in a reasonable time.

67. The Chamber considers it appropriate to award a sum to the applicant in recognition of the sense of injustice she has suffered as a result of her inability to have her case decided before the domestic courts.

68. Accordingly, the Chamber will order the respondent Party to pay to the applicant the sum of 1000 Convertible Marks (*Konvertibilnih Maraka*) in recognition of her suffering as a result of her inability to have her case decided within a reasonable time.

69. The Chamber further awards simple interest at an annual rate of 10% as of one month from the date on which this decision becomes final and binding in accordance with Rule 66 of the Chamber's Rules of Procedure on the sum awarded in the preceding paragraph or any unpaid portion thereof until the date of settlement in full.

IX. CONCLUSION

70. For the above reasons, the Chamber decides,

1. unanimously, to declare the application admissible insofar as it relates to alleged violations of the right to a fair hearing within a reasonable time and to an effective remedy under Articles 6 and 13 of the Convention;

2. unanimously, to dismiss the remainder of the application as inadmissible;

3. unanimously, that there has been a violation of the applicant's right to a fair hearing within a reasonable time under Article 6 paragraph 1 of the European Convention on Human Rights, the Federation of Bosnia and Herzegovina thereby being in breach of Article I of the Human Rights Agreement;

4. unanimously, that it is not necessary to examine the applicant's complaint also under Article 13 of the Convention;

5. unanimously, to order the Federation of Bosnia and Herzegovina to take all necessary steps to ensure that the applicant's claim of discrimination is decided before the court by a final and binding decision in a reasonable time;

6. unanimously, to order the Federation of Bosnia and Herzegovina to pay to the applicant, not later than one month after the date on which this decision becomes final and binding in accordance with Rule 66 of the Chamber's Rules of Procedure, 1000 Convertible Marks ("*Konvertibilnih Maraka*") by way of compensation for non-pecuniary damages;

7. unanimously, to order the Federation of Bosnia and Herzegovina to pay simple interest at the rate of 10 (ten) per cent per annum over the above sum or any unpaid portion thereof from the date

of expiry of the above one-month period until the date of settlement in full; and

8. unanimously, to order the Federation of Bosnia and Herzegovina to report to the Chamber or its successor institution, no later than one month after the date on which this decision becomes final and binding in accordance with Rule 66 of the Chamber's Rules of Procedure on the steps taken by it to comply with the above orders.

(signed)
Ulrich GARMS
Registrar of the Chamber

(signed)
Michèle PICARD
President of the First Panel

ODLUKA O PRIHVATLJIVOSTI I MERITUMU

Predmet broj CH/99/1828

Slavko STOJNIĆ

protiv

BOSNE I HERCEGOVINE

i

FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Komisija za ljudska prava pri Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine, na zasjedanju Velikog vijeća od 8. i 9. marta 2005. godine, sa sljedećim prisutnim članovima:

Gosp. Miodrag PAJIĆ, predsjednik
Gosp. Mehmed DEKOVIĆ, potpredsjednik
Gosp. Želimir JUKA, član
Gđa Hatidža HADŽIOSMANOVIĆ, član
Gosp. Jovo ROSIĆ, član

Gosp. Nedim ADEMOVIĆ, arhivar

Razmotrivši gore spomenutu prijavu podnesenu Domu za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu (u daljnjem tekstu: Dom) u skladu sa članom VIII(1) Sporazuma o ljudskim pravima (u daljnjem tekstu: Sporazum) sadržanom u Aneksu 6 uz Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini;

Konstatujući da je Dom prestao postojati 31. decembra 2003. godine i da je Komisija za ljudska prava pri Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Komisija) dobila mandat prema sporazumima u skladu sa članom XIV Aneksa 6 uz Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini koji su zaključeni u septembru 2003. i januaru 2005. godine (u daljnjem tekstu: Sporazum iz 2005. godine) da odlučuje o predmetima podnesenim Domu do 31. decembra 2003. godine;

Usvaja sljedeću odluku u skladu sa članom VIII(2)(d) Sporazuma, čl. 3. i 8. Sporazuma iz 2005. godine, kao i pravilom 21. stavom 1(a) u vezi sa pravilom 51. stavom 1(a), pravilom 50. stavom 1(b), (h) i stavom 2(d) Pravila procedure Komisije:

I. UVOD

1. Predmet se tiče pokušaja podnosioca prijave, pripadnika bivše Jugoslovenske narodne armije (u daljnjem tekstu: JNA), da vrati u posjed stan u ulici Kemala Kapetanovića broj 14, u Sarajevu i da bude priznat kao njegov vlasnik.
2. Prijava pokreće pitanja u vezi s čl. 6. i 8. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (u daljnjem tekstu: Evropska konvencija) i članom 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, te članom II(2)(b) Sporazuma.

II. POSTUPAK PRED DOMOM/KOMISIJOM

3. Prijava je podnesena i registrovana 8. februara 1999. godine.
4. Dom je prijavu prosljedio tuženim stranama 27. aprila 2000. godine. Tužene strane su dostavile svoja pismena zapažanja.
5. Pismena zapažanja prosljeđena su podnosiocu prijave 12. jula 2000. godine.

III. UTVRĐIVANJE ČINJENICA

6. Predmetni stan je bio u društvenom vlasništvu. Imaoci društvene svojine u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji su bili državni organi ili pravna lica. JNA je bila jedan takav državni organ koji je kontrolisao određeni dio imovine u društvenom vlasništvu. Podnosilac prijave je bio u službi JNA, kao vojno lice. Podnosilac prijave je uživao stanarsko pravo na stanu koji mu je dodijeljen rješenjem Komande Garnizona JNA 1983. godine.
7. Podnosilac prijave je zaključio ugovor o kupoprodaji stana sa državom SFRJ – SSNO – Vojnom ustanovom za upravljanje stambenim fondom Jugoslovenske narodne armije (u daljnjem tekstu: Stambeni fond bivše JNA). Ugovor ne sadrži datum zaključenja, ali sadrži pečat nadležne poreske službe, a kupoprodajna cijena stana isplaćena je u cijelosti 31. marta 1992. godine, te se, stoga, može zaključiti da je zaključen prije 6. aprila 1992. godine. Ugovor je zaključen u skladu sa Zakonom o stambenom obezbjeđenju u JNA (vidi tač. 10. i 11. ove Odluke). Ovim zakonom, koji je donesen 1990. godine i koji je stupio na snagu 6. januara 1991. godine, su, u osnovi, regulisane stambene potrebe vojnih i civilnih pripadnika JNA.
8. Čini se da je podnosilac prijave stan i mjesto stanovanja napustio početkom ratnih dejstava u Bosni i Hercegovini (u daljnjem tekstu: BiH). Podnosilac prijave je 29. januara 1999. godine zahtjev za povrat stana u posjed podnio Upravi za stambena pitanja Kantona Sarajevo (u daljnjem tekstu: Uprava). Uprava je rješenjem, broj: 23/6-372-99/99 od 4. aprila 2001. godine, odbila zahtjev podnosioca prijave za vraćanje stana u posjed kao neosnovan, jer je na osnovu rješenja o razrješenju od profesionalne službe Vojne pošte Beograd, broj 7-1/41-2/98 od 10. septembra 1998. godine utvrdila da je podnosilac prijave ostao u aktivnoj službi Vojske Jugoslavije nakon 14. decembra 1995. godine.
9. Protiv ovog rješenja podnosilac prijave je podnio žalbu Ministarstvu stambenih poslova Kantona Sarajevo (u daljem tekstu: Ministarstvo) ističući da je bio pripadnik Vojske Republike Srpske od aprila 1992. do juna 1996. godine, dok se za period od 1996. do 1998. godine nije izjasnio. Ministarstvo je rješenjem broj: 27/02-23-2201/01 od 23. novembra 2001. godine, odbacilo žalbu podnosioca prijave protiv rješenja od 4. aprila 2001. godine, kao neblagovremenu. Podnosilac prijave nije pokretao upravni spor protiv navedenog rješenja Ministarstva.

IV. RELEVANTNE ZAKONSKE ODREDBE

A. Relevantno zakonodavstvo Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine

1. Zakon o stambenom obezbjeđenju u JNA

10. Podnosilac prijave je otkupio stan prema Zakonu o stambenom obezbjeđenju u JNA ("Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije", broj 84/90). Ovaj zakon je usvojen 1990. godine, a na snagu je stupio 6. januara 1991. godine. Zakon je, u osnovi, regulisao stambene potrebe vojnih i građanskih lica na službi u JNA.

11. Član 21. navodi opći način na koji se trebala odrediti otkupna cijena stana. Cijena se trebala odrediti uzimajući u obzir revalorizovanu građevinsku vrijednost, a biće umanjena za vrijednost amortizacije stana i dalje smanjena revalorizovanim iznosom troškova nabavnih i komunalnih objekata građevinskog zemljišta, te revalorizovanim iznosom doprinosa za stambenu izgradnju koji se uplaćivao Stambenom fondu JNA. Savezni sekretar je takođe bio ovlašten da propiše tačnu metodologiju za određivanje cijene otkupa.

2. Uputstvo o metodologiji za utvrđivanje otkupne cene stanova stambenog fonda Jugoslovenske narodne armije (u daljnjem tekstu: Uputstvo)

12. Ovo Uputstvo je objavljeno u aprilu 1991. godine u Vojnom službenom listu i predviđalo je način izračunavanja otkupne cijene stanova koji su se trebali otkupiti iz Stambenog fonda JNA.

3. Pravilnik o otkupu stanova iz stambenog fonda Jugoslovenske narodne armije (u daljnjem tekstu: Pravilnik)

13. Ovaj pravilnik objavljen je u aprilu 1991. godine u Vojnom službenom listu i utvrdio je proceduru koja će se slijediti u otkupu stana od Stambenog fonda JNA.

4. Zakon o porezu na promet nepokretnosti i prava

14. Zakon o porezu na promet nepokretnosti i prava ("Službeni list Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine" – br. 37/71, 8/72, 37/73, 23/76, 21/77, 6/78, 13/82 i 29/91) bio je na snazi u vrijeme kada je podnosilac prijave zaključio kupoprodajni ugovor sa JNA. Član 3, stav 1, tačka 18. predviđao je da se ne plaća porez na promet nepokretnosti u slučaju otkupa stana od Stambenog fonda JNA.

B. Relevantno zakonodavstvo Republike Bosne i Hercegovine

1. Zakon o napuštenim stanovima

15. Predsjedništvo tadašnje Republike Bosne i Hercegovine je 15. juna 1992. godine donijelo Uredbu sa zakonskom snagom o napuštenim stanovima ("Službeni list Republike Bosne i Hercegovine", br. 6/92, 8/92, 16/92, 13/94, 36/94, 9/95 i 33/95). Skupština Republike Bosne i Hercegovine usvojila je ovu Uredbu 17. juna 1994. godine kao "Zakon o napuštenim stanovima". Zakonom su regulisani uslovi pod kojima se određene kategorije stanova u društvenom vlasništvu proglašavaju napuštenim i pod kojima se ponovo dodjeljuju.

16. Članom 2. određuje se da se napuštenim stanom smatra stan kojeg su prijeratni nosilac stanarskog prava i članovi njegovog porodičnog domaćinstva napustili, čak i privremeno. Ukoliko prijeratni nosilac stanarskog prava nije ponovo otpočeo koristiti stan u roku određenom članom 3. ovoga zakona (tj. do 6. januara 1996. godine), smatraće se da je stan trajno napustio.

17. U skladu sa izmijenjenim i dopunjenim članom 10, ako nosilac stanarskog prava ne otpočne koristiti stan u propisanom roku smatra se da je stan trajno napustio. Prestanak stanarskog prava se utvrđuje rješenjem nadležnog organa.

2. Zakon o prometu nepokretnosti

18. Član 9. stav 2. Zakona o prometu nepokretnosti ("Službeni list Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine" br. 38/78, 4/89, 29/90 i 22/91; "Službeni list Republike Bosne i Hercegovine" br. 21/92, 3/93, 17/93, 13/94, 18/94 i 33/94) predviđa da ugovor o prenosu nepokretnosti mora biti sačinjen u pismenom obliku, a potpisi ugovarača ovjereni u nadležnom sudu. Stavom 4. se, između ostalog, predviđa da je pismeni ugovor o prenosu nepokretnosti koji je u potpunosti ili značajnom dijelu izvršen valjan čak i ako potpisi ugovornih strana nisu ovjereni kod nadležnog suda.

C. Relevantno zakonodavstvo Federacije Bosne i Hercegovine

1. Zakon o prestanku primjene Zakona o napuštenim stanovima

19. Zakon o prestanku primjene Zakona o napuštenim stanovima (u daljnjem tekstu: Zakon o prestanku primjene) stupio je na snagu 4. aprila 1998. godine i potom je u više navrata dopunjavan i mijenjan ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 11/98, 38/98, 12/99, 18/99, 27/99, 43/99, 31/01, 56/01, 15/02 i 29/03). Zakonom o prestanku primjene je ukinut raniji Zakon o napuštenim stanovima.

20. Prema Zakonu o prestanku primjene, nadležni organi vlasti ne mogu dalje donositi odluke kojima se stanovi proglašavaju napuštenima (član 1, stav 2). Svi upravni, sudski i drugi akti kojima je nosiocu stanarskog prava prestalo stanarsko pravo oglašavaju se ništavim (član 2, stav 1). Ipak, akti kojima je dodijeljen stan na privremeno korištenje ostaju na snazi dok se ne ponište u skladu sa Zakonom o prestanku primjene (član 2, stav 2).

21. Sva stanarska prava ili ugovori o korištenju koji su zaključeni od 1. aprila 1992. do 7. februara 1998. godine prestaju da važe (član 2, stav 3). Osoba koja koristi stan po osnovu poništenog stanarskog prava ili odluke o privremenom korištenju smatraće se privremenim korisnikom (član 2, stav 3).

22. Nositelj stanarskog prava na stanu koji je proglašen napuštenim, ili član njegovog ili njenog porodičnog domaćinstva, ima pravo na povrat stana u skladu sa Aneksom 7 uz Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini (član 3, stav 1. i 2).

23. Raniji član 3a., st. 1. i 2, koji su bili na snazi između 4. jula 1999. godine i 1. jula 2003. godine, određivao je slijedeće:

Izuzetno od odredbe člana 3. stav 1. i 2. ovog zakona, u vezi sa stanovima koji su proglašeni napuštenim na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine, a koji su na raspolaganju Federalnog ministarstva odbrane, nosilac stanarskog prava ne smatra se izbjeglicom ako je 30. aprila 1991. godine bio u aktivnoj službi u SSNO – u JNA (tj. nije bio penzionisan) i nije bio državljanin Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine prema evidenciji državljana, izuzev ako mu je odobren boravak u statusu izbjeglice ili drugi vid zaštite koji odgovara ovom statusu u nekoj od zemalja van bivše SFRJ prije 14. decembra 1995. godine.

Nosilac stanarskog prava na stan iz stava 1. ovog člana ne smatra se izbjeglicom ukoliko je poslije 14. decembra 1995. godine ostao u aktivnoj službi u bilo kojim oružanim snagama van teritorije Bosne i Hercegovine, ili ako je stekao novo stanarsko pravo van teritorije Bosne i Hercegovine.

24. Član 3a, koji je stupio na snagu 1. jula 2003. godine, određuje slijedeće:

Izuzetno od odredbe člana 3. st. 1. i 2. Zakona, stanovi koji su proglašeni napuštenim na teritoriju Federacije Bosne i Hercegovine, a kojima raspolaže Federalno ministarstvo odbrane čiji je nosilac stanarskog prava nakon 19. maja 1992. godine ostao u službi vojnog ili civilnog lica u bilo kojim oružanim snagama izvan teritorija Bosne i Hercegovine, ne smatra se izbjeglicom niti ima pravo na povrat stana u Federaciji Bosne i Hercegovine, izuzev ako mu je odobren boravak u statusu izbjeglice ili drugi oblik zaštite koji odgovara tom statusu u nekoj od zemalja izvan bivše SFRJ prije 14. decembra 1995. godine.

Izbjglicom se ne smatra niti ima pravo na povrat stana u Federaciji Bosne i Hercegovine ni nosilac stanarskog prava na stanove iz stava 1. ovog člana, koji je iz istoga stambenog fonda bivše JNA ili utemeljenih fondova oružanih snaga država nastalih na prostorima bivše SFRJ stekao novo stanarsko pravo koje odgovara tom pravu.

2. Zakon o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo

25. Član 27. Zakona o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 27/97, 11/98, 22/99, 27/99, 7/00, 32/01, 61/0, 15/02 i 54/04 / u daljem tekstu: Zakon o prodaji stanova) prvi put je stupio na snagu 1997. godine. Članovi 39a, 39b, 39c, 39d. i 39e. su stupili na snagu 5. jula 1999. godine, kada su objavljeni u "Službenim novinama Federacije Bosne i Hercegovine", nakon što ih je nametnuo Visoki predstavnik za Bosnu i Hercegovinu. Odredbe, koje se odnose na otkup vojnih stanova, su značajno izmijenjene i dopunjene 16. oktobra 2004. godine, a posebno članovi 39, 39a. i 39e. Prvobitna i izmijenjena verzija su dole citirane.

26. Član 18.

Vrijednost stana čini građevinska vrijednost stana korigirana koeficijentom položajne pogodnosti stana. Građevinska vrijednost stana je 600 DEM po m². Koeficijent položajne pogodnosti stana utvrđuje nadležna vlada kantona-županije u rasponu od 0,80 do 1,20 ovisno o zoni naselja u kojem se stan nalazi, opremljenosti naselja, katnosti i drugih bitnih elemenata.

27. Član 27. predviđa da se pravo vlasništva na stanu stiče uknjižbom tog prava u zemljišne knjige nadležnog suda.

28. Član 39. je, u relevantnom dijelu, predviđao:

Nositeljima stanarskog prava koji su zaključili ugovor o otkupu stana na osnovu Zakona o obezbjeđenju u JNA [...], prilikom zaključenja ugovora o prodaji stana u skladu sa odredbama ovog zakona priznat će se uplaćeni iznos iskazan u DEM po kursu na dan uplate.

29. Izmijenjeni član 39, koji je na snazi od 16. oktobra 2004. godine, predviđa:

Nositelj prava iz kupoprodajnog ugovora zaključenog s bivšim SSNO-om, na temelju Zakona o stambenom obezbjeđenju u JNA ("SLSFRJ", broj 84/90) i podzakonskih akata za njegovu provedbu, za stan koji je na raspolaganju Federalnom ministarstvu obrane, zaključio je pravno obvezujući ugovor ako je zaključio pisani ugovor o otkupu stana do 06. travnja 1992. godine i ugovor dostavio na ovjeru nadležnoj poreznoj službi, te ukoliko je kupoprodajna cijena utvrđena sukladno tada vrijedećem Zakonu i iznos cijene izmirio u ugovorenom roku.

30. Član 39a. predviđa sljedeće:

Ako nosilac stanarskog prava na stanu koji je na raspolaganju Ministarstva odbrane Federacije taj stan koristi legalno, i ako je prije 6. aprila 1992. zaključio pravno obavezujući ugovor o otkupu stana sa Saveznim sekretarijatom za narodnu odbranu (SSNO) u skladu sa zakonima navedenim u članu 39. ovog zakona, Ministarstvo odbrane Federacije izdaje nalog da se nosilac stanarskog prava uknjiži kao vlasnik stana u nadležnom sudu.

31. Član 39b., u relevantnom dijelu, određuje:

U slučaju kada nosilac stanarskog prava iz člana 39a. ovog zakona nije izvršio uplatu cijelog iznosa prodajne cijene stana u skladu sa kupoprodajnim ugovorom, onda će platiti ostatak prodajne cijene navedene u tom ugovoru Ministarstvu odbrane Federacije.

[...]

Odredbe člana 39a. ovog zakona i st. 1. i 2. ovog člana primjenjuju se i na ugovore o otkupu stana koji su zaključeni prije 6. aprila 1992. godine u slučajevima kada nije izvršena ovjera potpisa kod nadležnog suda.

32. Član 39c. određuje:

Odredbe člana 39a. i 39b. primjenjuju se i na nosioca stanarskog prava koji je ostvario pravo na povrat stana prema odredbama Zakona o prestanku primjene Zakona o napuštenim stanovima ("SNFBIH", br. 11/98 i 18/99).

33. Član 39d. Određuje da ako neko lice ne ostvari svoje pravo u vezi sa stanom, kako je određeno Zakonom o prodaji stanova, ili ako ne pokrene zahtjev za vraćanje stana u posjed, može pokrenuti postupak kod nadležnog suda.

34. Član 39e. je predviđao:

Nosilac stanarskog prava koji nema pravo na povrat stana ili ne podnese zahtjev za povrat stana u skladu sa odredbama iz čl. 3. i 3a. Zakona o prestanku primjene Zakona o napuštenim stanovima, a koji je prije 6. aprila 1992. godine zaključio pravno obavezujući ugovor o kupovini stana sa bivšim Saveznim sekretarijatom za narodnu odbranu (SSNO), ima pravo da podnese zahtjev Ministarstvu odbrane Federacije za nadoknadu sredstava plaćenih po ovom osnovu, izuzev ako se dokaže da su mu ta sredstva priznata za otkup stana van teritorije Bosne i Hercegovine.

35. Izmijenjeni član 39e. predviđa sljedeće:

Nositelju prava iz kupoprodajnog ugovora koji je zaključio pravno obavezujući ugovor iz članka 39. stavak 1. Zakona, a koji je napustio stan u Federaciji Bosne i Hercegovine i nakon toga iz istoga stambenog fonda ili novoutemeljenih stambenih fondova oružanih snaga država nastalih iz bivše SFRJ stekao novo stanarsko pravo ili pravo koje odgovara tome pravu, stjecanjem novoga stana raskinut je ugovor o otkupu stana u Federaciji Bosne i Hercegovine, te nema pravo na upis prava vlasništva nad tim stanom.

Nositelj prava iz kupoprodajnog ugovora koji je zaključio pravno obvezujući ugovor iz članka 39. stavak 1. Zakona, koji je nakon 14. prosinca 1995. godine ostao u službi u oružanim snagama izvan teritorija Bosne i Hercegovine, a nije stekao novo stanarsko pravo ili pravo koje odgovara tome pravu, umjesto upisa prava vlasništva po zaključenom ugovoru ima pravo na naknadu od Federacije Bosne i Hercegovine, utvrđenu sukladno članku 18. Zakona, umanjenu za amortizaciju.

Nositelj prava iz kupoprodajnog ugovora koji je zaključio pravno obvezujući ugovor iz članka 39. stavak 1. Zakona za čiji stan je sadašnji korisnik, sukladno vrijedećim zakonima, zaključio ugovor o korištenju stana ili ugovor o otkupu stana, umjesto upisa prava vlasništva na stanu, ima pravo na naknadu od Federacije Bosne i Hercegovine, utvrđenu na način iz stavka 2. ovoga članka, izuzev nositelja prava kupoprodajnog ugovora iz stavka 1. ovoga članka.

3. Zakon o parničnom postupku

36. Član 54. Zakona o parničnom postupku ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 42/98, 3/99 i 53/03) određuje sljedeće:

Tužitelj može u tužbi tražiti da sud samo utvrdi postojanje odnosno nepostojanje kakva prava ili pravnog odnosa, ili istinitost odnosno neistinitost kakve isprave.

Takva se tužba može podići kad je to posebnim propisima predviđeno, kad tužitelj ima pravni interes da sud utvrdi postojanje odnosno nepostojanje kakva prava ili pravnog odnosa ili istinitost odnosno neistinitost kakve isprave prije dospelosti zahtjeva za činidbu iz istog odnosa ili kad tužitelj ima kakav drugi pravni interes za podizanje takve tužbe.

Ako odluka o sporu ovisi o tome postoji li ili ne postoji kakav pravni odnos koji je tokom parnice postao sporan, tužitelj može, pored postojećeg zahtjeva, istaknuti i tužbeni zahtjev da sud utvrdi da takav odnos postoji odnosno da ne postoji, ako je sud pred kojim parnica teče nadležan za takav zahtjev.

Isticanje zahtjeva prema odredbi stava 3. ovog članka neće se smatrati preinakom tužbe.

V. ŽALBENI NAVODI

37. Podnosilac prijave se žali na činjenicu da nije vraćen u posjed svog stana i da nije priznat njegov ugovor o kupoprodaji stana. On smatra da je vlasnik stana i da mu se mora omogućiti raspolaganje sa njim. Također, podnosilac prijave se žali na trajanje postupka odlučivanja o njegovom zahtjevu za povrat stana u posjed, čime mu je onemogućen efektivan pristup sudu.

VI. ODGOVOR TUŽENIH STRANA

a) Odgovor tužene strane Bosne i Hercegovine

38. Po pitanju prihvatljivosti, tužena strana, BiH, predlaže da prijava bude proglašena neprihvatljivom zbog toga što podnosilac prijave nije iskoristio pravna sredstva u sudskom postupku, naročito postupak radi utvrđenja prava koji mu je stajao na raspolaganju u skladu sa Zakonom o parničnom postupku. Također, nije iskoristio pravna sredstva koja su mu prema Zakonu o upravnom postupku stajala na raspolaganju.

39. U pogledu merituma prijave, tužena strana, BiH, predlaže da prijava bude odbijena i u meritumu. Tužena strana smatra da član 8. Evropske konvencije nije povrijeđen, jer je podnosilac prijave svoj dom napustio svojevrijedno. Također, član 1. Protokola 1 uz Evropsku konvenciju nije

prekršen, jer je procedura otkupa stanova regulisana Zakonom o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo. U konkretnom slučaju, podnosilac prijave će znati da li ima pravo vlasništva na stanu i da li mu se ono može priznati, nakon što bude odlučeno o njegovom pravu na povrat stana u posjed.

b) Odgovor tužene strane Federacije Bosne i Hercegovine

40. Federacija Bosne i Hercegovine je osporavala prihvatljivost prijave zbog toga što je smatrala preuranjenom, jer je u vrijeme dostavljanja zapažanja, upravni postupak za vraćanje stana u posjed pred upravnim organom bio u toku. Federacija Bosne i Hercegovine je, također, isticala prigovor neiscrpljivanja djelotvornih pravnih lijekova, jer je smatrala da je podnosilac prijave trebao pokrenuti postupak radi utvrđivanja pravne valjanosti ugovora kojeg je zaključio početkom 1992. godine.

41. U pogledu merituma prijave, tužena strana navodi da nije došlo do povrede članova Evropske konvencije. U vezi sa članom 6. Evropske konvencije, Federacija Bosne i Hercegovine navodi da domaći organi nisu prekršili navedni član, jer podnosilac prijave nije iscrpio pravne lijekove pred upravnim organima, niti je uopće pokretao postupak pred sudom. Što se tiče člana 8. Evropske konvencije, Federacija Bosne i Hercegovine navodi da nije prekršila njegovo pravo na poštovanje doma, jer je podnosilac prijave svoj dom napustio svojevrijedno. U vezi sa članom 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, Federacija Bosne i Hercegovine smatra da podnosilac prijave mora ispuniti uslove predviđene u Zakonu o prodaji stanova, prema kojem on ne može izvršiti upis prava vlasništva na stanu ako nije ostvario pravo na vraćanje stana u posjed u skladu sa Zakonom o prestanku primjene. U vezi s tim treba uzeti u obzir i uspostavljanje ravnoteže između interesa zajednica i osnovnih prava pojedinaca, tako da lica koja su ostala u oružanim snagama drugih država, nakon 1995. godine, moraju biti ograničena u pravu na povrat u posjed stanova. Tužena strana zaključuje da u ovom predmetu nije prekršila član 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju.

VII. MIŠLJENJE KOMISIJE

A. Prihvatljivost

42. Komisija podsjeća da je prijava podnesena Domu u skladu sa Sporazumom. S obzirom da Dom o njoj nije odlučio do 31. decembra 2003. godine, Komisija je, u skladu sa članom 3. Sporazuma iz 2005. godine, sada nadležna da odlučuje o ovoj prijavi. Pri tome, Komisija će uzimati u obzir kriterije za prihvatljivost prijave sadržane u članu VIII(2) i (3) Sporazuma. Komisija, također, zapaža da se Pravila procedure kojima se uređuje njeno postupanje ne razlikuju, u dijelu koji je relevantan za predmet podnosioca prijave, od Pravila procedure Doma, izuzev u pogledu sastava Komisije.

1. Prihvatljivost prijave u dijelu upućenom protiv Bosne i Hercegovine

43. U skladu sa članom VIII(2) Sporazuma, "[Komisija] će odlučiti koje prijave će prihvatiti... Pri tome će [Komisija] uzeti u obzir sljedeće kriterije: [...] (c) [Komisija] će također odbiti svaku žalbu koju bude smatrala nespojivom sa ovim Sporazumom, ili koja je očito neutemeljena, ili predstavlja zloupotrebu prava žalbe."

44. Komisija zapaža da podnosilac prijave upućuje svoju prijavu protiv BiH i Federacije Bosne i Hercegovine.

45. U ranijim predmetima, u kojima je Dom odlučio o pitanju u vezi sa JNA stanovima, Dom je smatrao da je BiH odgovorna za donošenje zakona kojima su ugovori o otkupu JNA stanova retroaktivno poništeni (vidi, na primjer, odluke o meritumu, CH/96/3, CH/96/8 i CH/96/9, *Medan, Baštijanović i Marković*, od 3. novembra 1997. godine, Odluke o prihvatljivosti i meritumu mart 1996. - decembar 1997; CH/96/22, *Bulatović*, od 3. novembra 1997. godine, Odluke o

prihvatljivosti i meritumu mart 1996. - decembar 1997; Odluku o prihvatljivosti i meritumu CH/96/2 i dr, *Podvorac i dr*, od 14. maja 1998. godine, Odluke i izvještaji 1998).

46. Međutim, Komisija zapaža da u ovom predmetu postupanje organa, koji su odgovorni za postupke na koje se podnosilac prijave žali, kao što su Uprava za stambene poslove Kantona Sarajevo i Ministarstvo za stambene poslove Kantona Sarajevo uključuje odgovornost Federacije Bosne i Hercegovine, a ne BiH, u smislu člana II(2) Sporazuma. Prema tome, u dijelu u kome je upućena protiv BiH prijava je nespojiva *ratione personae* sa odredbama Sporazuma u smislu člana VIII(2)(c).

47. Komisija, zbog toga, odlučuje da prijavu proglasi neprihvatljivom protiv BiH.

2. Iscrpljivanje domaćih pravnih lijekova u vezi sa zahtjevom za povrat stana u posjed i priznavanjem prava vlasništva

48. Komisija zapaža da je podnosilac prijave pokrenuo postupak za vraćanje stana u posjed 1999. godine. Postupak je okončan proceduralnom odlukom Ministarstva 2001. godine, dakle nakon 2 godine, u smislu da je upravni organ odbacio žalbu podnosioca prijave kao neblagovremenu. Također, podnosilac prijave nije pokretao postupak utvrđivanja pravne valjanosti ugovora pred nadležnim sudom.

49. U vezi sa činjeničnim stanjem iz prethodnog stava, Komisija smatra je potrebno da odgovori da li je predmetna prijava prihvatljiva po pitanjima vraćanja stana u posjed i priznavanja prava vlasništva.

50. Pravilo iscrpljivanja pravnih lijekova se mora fleksibilno primjenjivati i podnosiocu prijave se moraju uzeti u obzir posebne okolnosti, ako one postoje (vidi odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, *U 22/00*, od 22. i 23. juna 2001. godine, tačka 20, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 25/01). Komisija naglašava da Aneks 7 uz Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini, s obzirom na svoje ciljeve i zadatke, podrazumijeva obavezu nadležnih državnih organa da uspostave sistem i procedure, koji bi zadovoljili hitnost rješavanja svih predmeta koji se tiču povrata imovine i ljudi. Prema tome, hitno postupanje kod povrata, bez obzira što sami postupci, pozitivno-pravnim propisima nisu definisani kao takvi, mogu se posmatrati kao takve posebne okolnosti. Osim toga, činjenica je da u BiH, u konkretnom slučaju u Federaciji Bosne i Hercegovine, ne postoji djelotvorno pravno sredstvo koje bi omogućilo podnosiocu prijave da se žali zbog predugog trajanja postupka ili pristupa sudu (vidi odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, *AP 769/04*, od 30. novembra 2004. godine, tačka 31, sa uputom na daljnju praksu Evropskog suda za ljudska prava).

51. U vezi sa prvim pitanjem, problemom vraćanja stana u posjed, Komisija primjećuje da je podnosilac prijave pokrenuo postupak 1999. godine. Postupak je okončan proceduralnom odlukom Ministarstva od 23. novembra 2001. godine, kojom je žalba podnosioca prijave odbačena, jer je žalbu podnio nakon isteka roka za podnošenje žalbe. Podnosilac prijave nije pokretao upravni spor protiv navedene odluke Ministarstva i tužena strana je u dodatnim zapažanjima, koja je dostavila Komisiji, prigovorila da podnosilac prijave nije iscrpio djelotvorne pravne lijekove, te da bi prijava trebala biti proglašena neprihvatljivom.

52. Komisija zapaža da je u dosadašnjem postupku pred upravnim organima utvrđeno da podnosilac prijave nema pravo na povrat stana u posjed, jer je u službi oružanih snaga druge države ostao nakon 14. decembra 1995. godine, odnosno do 10. septembra 1998. godine. Prema članu 3a. Zakona o prestanku primjene (verzija od 1. jula 2003. godine), lice koje je nakon 19. maja 1992. godine ostalo u službi vojnog ili civilnog lica u bilo kojim oružanim snagama izvan teritorija Bosne i Hercegovine, ne smatra se izbjeglicom, niti ima pravo na povrat stana u Federaciji Bosne i Hercegovine (vidi tač. 23. i 24. ove odluke). Obzirom da je za podnosioca prijave utvrđeno da je do 1998. godine nastavio službu u oružanim snagama druge države, nesumnjivo proizilazi da podnosilac prijave ne bi mogao ostvariti pravo na povrat stana prema važećem zakonodavstvu. Isti

ishod bi bio i u slučaju ranije verzije čl. 3. i 3a. Zakona o prestanku primjene (verzija do 1. jula 2003. godine). Osim toga, Komisija zapaža da podnosioci prijava u mnogim sličnim slučajevima nisu mogli na djelotvoran način okončati postupke povrata stanova (vidi, na primjer, Odluku o meritumu Komisije, CH/98/874 i dr. *Kosta PEMAC i drugi protiv Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine*, od 7. i 9. februara 2004. godine). Obzirom na ovakav zaključak, Komisija ne smatra da bi žalba podnešena u zakonskom roku, pokretanje upravnog spora pred nadležnim sudom, kao i cjelokupan daljnji postupak bili djelotvorni pravni lijekovi za predmet podnosioca prijave. Komisija, stoga, smatra da je ovaj dio prijave prihvatljiv.

53. U pogledu pitanja priznavanja prava vlasništva, tužena strana navela je kako podnosilac prijave mora pokrenuti postupak radi utvrđenja pravne valjanosti ugovora kako bi se utvrdila valjanost ugovora i podnosiocu prijave priznalo pravo vlasništva.

54. Komisija potvrđuje da Zakon o parničnom postupku predviđa pravni lijek kojim se utvrđuje postojanje ili nepostojanje nekog prava, ili autentičnost nekog dokumenta. Komisija podsjeća da je ranije Dom utvrdio da je član 54. Zakona o parničnom postupku (ili član 172, prema bivšem Zakonu o parničnom postupku) djelotvoran domaći pravni lijek koji se mora iscrpiti u slučaju kada podnosilac prijave nema u posjedu kupoprodajni ugovor, nego se mora utvrditi da je vlasnik na osnovu koraka koje je preduzeo u otkupu stana tokom 1991. i 1992. godine (vidi npr. predmete br. CH/98/1160, CH/98/1177, CH/98/1264, *Pajagić, Kuruzović i M.P.*, odluka o prihvatljivosti od 9. maja 2003.). Komisija je nastavila sa istim pristupom ovom pravnom lijeku (vidi, naprimjer, Odluku o prihvatljivosti, CH/99/1921, *Blagojević*, od 16. januara 2004. godine). U takvim predmetima Komisija smatra razumnim da očekuje da podnosioci prijave moraju podnijeti teret pokretanja sudskog spora radi utvrđivanja postojanja ugovornog odnosa ili bilo kog ugovornog prava.

55. U ovoj prijavi konkretno, podnosilac prijave posjeduje kupoprodajni ugovor, koji je u svim aspektima, pravovaljan ugovor. Potpisale su ga sve strane, ugovor uključuje otkupnu cijenu i uslove plaćanja, a ima i pečat nadležne poreske službe. Komisija smatra da teret pokretanja postupka radi utvrđivanja valjanosti ugovora treba pasti na stranu koja ga želi osporiti, a ne na nosioca ugovora, koji uopšte nema razloga da sumnja u pravovaljanost ugovora koji posjeduje.

56. Pošto podnosilac prijave posjeduje kupoprodajni ugovor koji je pravovaljan, Komisija zaključuje da pokretanje sudskog postupka prema članu 54. Zakona o parničnom postupku nije domaći pravni lijek koji podnosilac prijave mora iscrpiti u smislu člana VIII(2)(a) Sporazuma.

A.1. Zaključak u pogledu prihvatljivosti

57. Komisija proglašava prijavu neprihvatljivom *ratione personae* u dijelu u kojem je upućena protiv BiH i prihvatljivom u dijelu u kojem je upućena protiv Federacije Bosne i Hercegovine.

A. Meritum

58. Prema članu XI Sporazuma, Komisija mora obraditi pitanje da li utvrđene činjenice otkrivaju da je tužena strana prekršila svoje obaveze iz Sporazuma. Kao što je već naglašeno, prema članu I Sporazuma, strane su obavezne "osigurati svim licima pod svojom nadležnošću najviši stepen međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda", uključujući prava i slobode predviđene Evropskom konvencijom i drugim sporazumima nabrojanim u Dodatku Sporazuma.

59. Komisija zaključuje da bi predmetna prijava trebala biti ispitana u pogledu člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, člana 8. Evropske konvencije, člana 6. Evropske konvencije i člana II(2)(b) Sporazuma. Komisija će prvo ispitati navode u pogledu povrede člana 6. Evropske konvencije.

B.1. Član 6. Evropske konvencije

60. Član 6. stav 1. Evropske konvencije, u relevantnom dijelu, glasi:

Prilikom utvrđivanja građanskih prava i obaveza ili osnovanosti bilo kakve krivične optužbe protiv njega, svako ima pravo na pravično suđenje i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim, zakonom ustanovljenim sudom.

61. Podnosilac prijave žalio se na pravo efektivnog pristupa sudu, jer dužina trajanja postupka vraćanja njegovog stana u posjed nije razumna i onemogućava ga da dođe do konačne odluke povodom njegovog zahtjeva.

62. Nema sumnje, što je potvrđeno dugogodišnjom praksom sudskih organa u BiH, da je pravo pristupa sudu element inherentan pravu iskazanom u članu 6. stavu 1. Evropske konvencije (vidi odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, *U 3/99*, od 17. marta 2000. godine, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 21/00). Pravo na pristup sudu iz člana 6. stava 1. Evropske konvencije podrazumijeva, prije svega, široke proceduralne garancije i zahtjev za hitan i javni postupak (neobjavljena odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, *U 107/03*, od 19. novembra 2004. godine, tač. 7. i 21). Pravo pristupa sudu ne znači samo formalni pristup sudu, već efikasan pristup sudu. Da bi nadležni organ bio efikasan, on mora obavljati svoju funkciju na zakonit i djelotvoran način, što zavisi od datih okolnosti svakog pojedinog slučaja. Obaveza obezbjeđivanja efikasnog prava na pristup nadležnim organima spada u kategoriju dužnosti, tj. pozitivne obaveze države (vidi presudu Evropskog suda za ljudska prava, *Airey protiv Irske*, od 9. oktobra 1979. godine, Serija A, broj 32, stav 25).

63. Komisija napominje da ima zadatak, u skladu sa članom I Sporazuma, da osigura najviši stepen zaštite ljudskih prava i sloboda. S druge strane, pravo povratka imovine i lica, u smislu Aneksa 7 uz Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini, mora da bude jedan od prioriteta u Bosni i Hercegovini. U vezi s tim, Aneks 7 zahtijeva da se član 6. Evropske konvencije i član 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju tumače na širi način, tj. da se tuženim stranama nametne viši standard pozitivne obaveze zaštite u vezi sa povratkom. To znači da su strane potpisnice Sporazuma dužne obezbijediti brz i djelotvoran način povratka imovine i ljudi i djelotvornu zaštitu istih. Drugim riječima, Aneksi 7 i 6 Sporazuma, a u vezi sa članom 6. Evropske konvencije, garantuju pravo na pravično suđenje, koje obuhvata kako efikasan pristup sudu tako i odlučivanje o predmetu spora u vezi povratka u "razumnom roku".

64. Komisija, najprije, zapaža da je zahtjev za povrat stana u posjed podnesen u januaru 1999. godine. Evidentno je da je prvostepena odluka upravnog organa donesena u aprilu 2001. godine, dakle nakon više od dvije godine. Kompletan postupak okončan je rješenjem Ministarstva iz novembra 2001. godine, što je skoro tri godine od vremena podnošenja zahtjeva za povrat stana u posjed. Takav zaključak je, sam po sebi, protivan navodima iz prethodne tačke ove odluke.

65. Osim toga, Komisija naglašava da upravni postupak funkcioniše po načelu efikasnosti (član 6. Zakona o upravnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, br. 2/98 i 48/99). Prvostepeni postupak, prema članu 216. stavu 1. navedenog Zakona, traje 60 dana, dok drugostepeni postupak, prema članu 244, traje najduže 60 dana. Uzimajući u obzir čak i mogućnost vođenja upravnog spora, navedeni rokovi i stvarna dužina postupka u konkretnom slučaju nisu u razumnom odnosu.

66. Konačno, Komisija ukazuje na svoje zaključke iz tačke 50. ff, iz kojih je jasno da podnosilac prijave ne bi imao omogućen djelotvoran postupak u smislu pristupa sudu i dobivanja konačne meritorne odluke u razumnom roku.

67. Komisija, zbog svega, navedenog zaključuje da je Federacija Bosne i Hercegovine prekršila pravo podnosioca prijave prema članu 6. Evropske konvencije, zbog toga što mu nije omogućila djelotvoran pristup sudu.

B.2. Član 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju

68. Obzirom na zaključke vezane za član 6. Evropske konvencije, u kojima je utvrđeno da podnosilac prijave nema izgleda na djelotvoran pristup sudu, Komisija će, uzimajući u obzir da je u predmetnom slučaju činjenično stanje u dovoljnoj mjeri utvrđeno, donijeti meritornu odluku u vezi sa članom 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju.

69. Član 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju glasi:

Svako fizičko i pravno lice ima pravo uživati u svojoj imovini. Niko ne može biti lišen imovine, osim u javnom interesu i pod uvjetima predviđenim zakonom i općim načelima međunarodnog prava.

Prethodne odredbe, međutim, ne utiču ni na koji način na pravo države da primjenjuje zakone koje smatra potrebnim da bi se regulisalo korištenje imovine u skladu sa općim interesima ili da bi se obezbijedila napalata poreza ili drugih dadžbina i kazni.

70. Prema jurisprudenciji Evropskog suda za ljudska prava, član 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju obuhvata tri različita pravila. Prvo, koje je izraženo u prvoj rečenici prvog stava i koje je opće prirode, izražava princip mirnog uživanja u imovini. Drugo pravilo, u drugoj rečenici istog stava, pokriva lišavanje imovine i podvrgava ga izvjesnim uvjetima. Treće, sadržano u drugom stavu, dozvoljava da države potpisnice imaju pravo, između ostalog, da kontrolišu korištenje imovine u skladu sa općim interesom, sprovođenjem onih zakona koje smatraju potrebnim za tu svrhu (vidi Odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, *U 3/99*, od 17. marta 2000. godine, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 21/00).

71. Uzimajući u obzir gornju tačku ove Odluke, slijedi da Komisija mora odgovoriti na tri pitanja. Prvo, da li se pravo u vezi sa stanovima JNA može smatrati "imovinom" u smislu člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju? Drugo, ako se smatraju imovinom, da li se zakonskom regulativom miješa u ta prava tako da to uključuje zaštitu člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju? Treće, ako je član 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju uključen, da li je miješanje opravdano prema tom članu?

B.2.a. Da li se radi o imovini?

72. Dom, odnosno Komisija, je u svojoj dosadašnjoj praksi naglasila da su podnosioci prijave dužni imati valjan ugovor o kupoprodaji stana (vidi, na primjer, Odluku o prihvatljivosti Komisije, CH//98/514, *Putnik*, od 7. jula 2004. godine, tač. 60-62, Odluke juli – decembar 2004). U principu, pitanje valjanosti ugovora je pitanje koje treba da riješi nadležni organ. Dom, odnosno Komisija, je u nekoliko navrata naveo da nema opću nadležnost da zamijeni svojom vlastitom ocjenu činjenica i primjenu prava od strane domaćih organa (vidi, na primjer, Odluku o prihvatljivosti Doma, CH//99/2565, *Banović*, od 8. decembra 1999. godine, tačka 11, Odluke august – decembar 1999). S obzirom da je tužena strana u određenim slučajevima (vidi, na primjer, Odluku o prihvatljivosti Komisije, CH//98/514, *Putnik*, od 7. jula 2004. godine, tačka 75, Odluke juli – decembar 2004) zlupotrebjavala svoje zakonske ovlasti u vezi nametanja kriterija za ispitivanje valjanosti predmetnih ugovora, Dom je bio prisiljen da utvrdi koji su stvarni kriteriji koje određeni ugovori moraju ispuniti. Tako je Komisija utvrdila da podnosilac prijave mora imati valjan ugovor, koji u smislu člana 39. Zakona o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo podrazumijeva da je

ugovor zaključen do 6. aprila 1992. godine, da je dostavljen nadležnoj poreznoj službi na ovjeru, kod kojeg je kupoprodajna cijena utvrđena u skladu sa tada važećim zakonom i kod kojeg je iznos cijene u cijelosti izmiren u ugovorenom roku.

73. Dom je u svojoj Odluci o prihvatljivosti i meritumu CH/96/3 (*Medan i ostali*, od 3. novembra 1997. godine, tačka 31. ff) jasno naglasio da retroaktivno poništavanje ugovora nije u skladu po članu 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju i da Federacija Bosne i Hercegovine, stoga, krši svoje obaveze po članu 1. Aneksa 6 uz Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini. Osim toga, Dom je dosljedno utvrđivao da prava prema ugovoru o kupovini stana zaključenom sa JNA, u skladu sa Zakonom o stambenom obezbjeđenju u JNA, predstavljaju "imovinu" u smislu člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju.

74. Obzirom da je podnosilac prijave zadovoljio navedene kriterije, nema sumnje da stan za njega predstavlja imovinu u smislu člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju. Za Komisiju ostaje još pitanje da riješi da li je došlo do miješanja, ako jeste, kakva je njegova priroda i da li je opravdana u smislu stava 2. člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju.

B.2.b. Da li se radi o miješanju tužene strane u pravo na imovini?

75. Komisija, prije svega, primjećuje da se u konkretnom slučaju ne radi o lišenju imovine u korist države, nego u korist drugih fizičkih lica. Ipak, član 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju ne podrazumijeva samo lišenje imovine u korist države, već uključuje i slučajeve lišenja u korist privatnih lica, ako se ovakvo lišenje, tj. transfer imovine, smatra "javnim interesom". Naime, pojam javnog interesa treba tumačiti kao "opći interes" i ne znači da on ne postoji ako isključivo privatna lica imaju korist od ovih mjera. Ipak, i ovakvi slučajevi podrazumijevaju poštivanje standarda koji su nametnuti stavom 2. člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju (vidi presudu Evropskog suda za ljudska prava, *James i dr. protiv Velike Britanije*, od 21. februara 1986. godine, Serija A, broj 98, stav 41-45). Iz ovoga slijedi da je transfer imovine od jednih privatnih lica ka drugim zaštićen članom 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju samo ako postoji takav "javni interes". U protivnom, član 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju se ne bi primjenjivao, jer bi se radilo o regulisanju odnosa koji nemaju veze sa državom i javnim interesom. Drugim riječima, imovinski odnosi između privatnih fizičkih ili pravnih lica su van domašaja navedenog člana – teorija direktnog trećeg dejstva ili tzv. direktni *Drittwirkung* (vidi i odluke o dopustivosti bivše Evropske komisije za ljudska prava, aplikacije broj E 8588/79 i 8589/79, *Bramelid i Malmström protiv Švedske*, Odluke i izvještaji (OI), broj 29, str. 64). Komisija nema sumnje da ovi slučajevi povlače pitanje javnog interesa.

76. Komisija primjećuje da podnosilac prijave nije ostvario pravo na povrat stana u posjed, jer su ostao služiti u JNA i nakon 14. decembra 1995. godine, odnosno do 1998. godine, dakle tri godine nakon što je Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini stupio na snagu.

77. U međuvremenu, 17. oktobra 2004. godine, stupio je na snagu izmijenjeni član 39.e Zakona o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo. Ovaj Zakon predviđa:

Nositelju prava iz kupoprodajnog ugovora koji je zaključio pravno obvezujući ugovor iz članka 39. stavak 1. Zakona, a koji je napustio stan u Federaciji Bosne i Hercegovine i nakon toga iz istoga stambenog fonda ili novoutemeljenih stambenih fondova oružanih snaga država nastalih iz bivše SFRJ stekao novo stanarsko pravo ili pravo koje odgovara tome pravu, stjecanjem novoga stana raskinut je ugovor o otkupu stana u Federaciji Bosne i Hercegovine, te nema pravo na upis prava vlasništva nad tim stanom.

Nositelj prava iz kupoprodajnog ugovora koji je zaključio pravno obvezujući ugovor iz članka 39. stavak 1. Zakona, koji je nakon 14. prosinca 1995. godine ostao u službi u oružanim snagama izvan teritorija Bosne i Hercegovine, a nije stekao novo stanarsko pravo ili pravo koje odgovara tome pravu, umjesto upisa prava vlasništva

po zaključenom ugovoru ima pravo na naknadu od Federacije Bosne i Hercegovine, utvrđenu sukladno članku 18. Zakona, umanjenu za amortizaciju.

Nositelj prava iz kupoprodajnog ugovora koji je zaključio pravno obvezujući ugovor iz članka 39. stavak 1. Zakona za čiji stan je sadašnji korisnik, sukladno vrijedećim zakonima, zaključio ugovor o korištenju stana ili ugovor o otkupu stana, umjesto upisa prava vlasništva na stanu, ima pravo na naknadu od Federacije Bosne i Hercegovine, utvrđenu na način iz stavka 2. ovoga članka, izuzev nositelja prava kupoprodajnog ugovora iz stavka 1. ovoga članka.

78. Tumačeći ovaj Zakon, a u vezi sa predmetnim slučajem, proizilazi da podnosilac prijave, kao vlasnik stana, ne može da ostvari pravo na povrat stana, jer je "nakon 14. prosinca 1995. godine osta[o] u službi u oružanim snagama druge države", što je dokazano u dosadašnjem postupku (vidi tačku 8. odluke).

79. Shodno tome, nema sumnje da se postojeći Zakon miješa u pravo na imovinu podnosioca prijave. Zakon onemogućava vlasnicima stanova, koji ne ispunjavaju uvjete date ovim članom, vraćanje u prijeratne stanove. Stav 2. ovoga člana, stoga, kontinuirano uskraćuje pravo podnosiocima prijave, koji su pogođeni primjenom ovog Zakona, da uživaju svoju imovinu.

80. Svako miješanje u pravo prema drugom ili trećem pravilu iz člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju mora biti predviđeno zakonom, mora služiti legitimnom cilju, mora uspostavljati pravičnu ravnotežu između prava nosioca prava i javnog i općeg interesa. Drugim riječima, opravdano miješanje se ne može nametnuti samo zakonskom odredbom koja ispunjava uvjete vladavine prava i služi legitimnom cilju u javnom interesu, nego mora, također, održati razuman odnos proporcionalnosti između upotrijebljenih sredstava i cilja koji se želi ostvariti. Miješanje u pravo ne smije ići dalje od potrebnog da bi se postigao legitiman cilj, a nosioci stanarskih prava se ne smiju podvrgavati proizvoljnom tretmanu i od njih se ne smije tražiti da snose prevelik teret u ostvarivanju legitimnog cilja.

B.2.c. Da li je miješanje predviđeno zakonom?

81. Miješanje je zakonito samo ako je zakon koji je osnova miješanja (a) dostupan građanima, (b) toliko precizan da omogućava građanima da odrede svoje postupke, (c) u skladu sa principom pravne države, što znači da sloboda odlučivanja koja je zakonom data izvršnoj vlasti ne smije biti neograničena, tj. zakon mora obezbijediti građanima adekvatnu zaštitu protiv proizvoljnog miješanja (vidi presudu Evropskog suda za ljudska prava, *Sunday Times protiv Velike Britanije*, od 26. aprila 1979. godine, Serija A, broj 30, stav 49; vidi, također, presudu Evropskog suda za ljudska prava, *Malone*, od 2. augusta 1984. godine, Serija A, broj 82, st. 67. i 68).

82. Komisija zaključuje da Zakon o prodaji stanova ispunjava standarde u smislu Evropske konvencije, jer je objavljen u "Službenim novinama Federacije Bosne i Hercegovine", tj. dostupan, i na zadovoljavajući način određuje pitanje povrata stanova u situacijama, kao što je situacija podnosioca prijave.

B.2.d. Da li je miješanje u skladu sa javnim interesom?

83. Evropski sud za ljudska prava je ustanovio da domaće vlasti uživaju široko polje procjene prilikom donošenja odluka koje su vezane za lišavanje imovinskih prava pojedinaca zbog neposrednog poznavanja društva i njegovih potreba. Odluka da se oduzme imovina često uključuje razmatranje političkih, ekonomskih i socijalnih pitanja o kojima će se mišljenja u okviru demokratskog društva bitno razlikovati. Stoga će se presuda domaćih vlasti poštivati, osim ako je očigledno bez opravdanog osnova (vidi presudu Evropskog suda za ljudska prava, *James i drugi*, od 21. februara 1986. godine, Serija A, broj 98, stav 46).

84. Tužena strana, Federacija Bosne i Hercegovine, smatra da podnosiocu prijave ne pripada pravo na povrat stana, jer je nakon određenog datuma ostao i dalje pripadnik JNA, zbog čega se nije mogao smatrati izbjeglicom. Federacija Bosne i Hercegovine smatra da podnosioci prijave, koji su ostali u oružanim snagama drugih država nakon 1995. godine, moraju biti ograničeni u pravu na povrat u posjed stanova. Osim toga, u javnoj raspravi u predmetu pred Ustavnim sudom Bosne i Hercegovine *U 83/03*, a koji se, također, ticao povrata JNA-stanova (od 22. septembra 2004. godine, tačka 34) tužena strana je navela da želi da sačuva stambeni fond i da pripadnicima vlastite armije, ratnim veteranima i ostalim osobama kojima je potreban stan, dā prioriteta u dodjeli stana. Slični navodi su izrečeni i u predmetu *Doma, CH/96/3 (Medan i drugi, od 3. novembra 1997. godine, tačka 36)*.

85. Komisija zaključuje da navedni član 39.e, bez sumnje, slijedi ova dva interesa, tj. omogućava njihovo zadovoljenje, te da se okolnosti od donošenja citiranih odluka nisu promijenile.

B.2.e. Uspostavljanje pravične ravnoteže između prava nosioca prava i javnog interesa (proporcionalnost)

86. U odlučivanju da li član 39e. Zakona uspostavlja pravičnu ravnotežu ili razuman odnos proporcionalnosti između prava nosioca prava i javnog interesa, Komisija mora, prije svega, razmotriti dva pitanja. Prvo, da li miješenje u prava ide dalje od potrebnog da bi se postigao legitiman cilj? Drugo, da li član 39e. Zakona podvrgava vlasnike stanova proizvoljno-nepovoljnom tretmanu u poređenju sa drugima, tako da se od njih traži da nose prevelik teret u ostvarivanju legitimnog cilja?

B.2.f. Obim miješanja

87. Da bi odgovorila na ovo pitanje, Komisija se poziva na zaključke Ustavnog suda Bosne i Hercegovine. U citiranom predmetu *U 83/03*, Ustavni sud Bosne i Hercegovine je naveo:

58. Uzimajući u obzir ozbiljnost problema stambenog deficita i ekonomskih problema u Bosni i Hercegovini, kao i poteškoća u odlučivanju kako dodijeliti stambene resurse velikom broju ljudi koji imaju potrebu za njim, uključujući i one koji trenutno žive u stanovima u skladu sa osporenim Zakonom, Ustavnom sudu su potrebni veoma jaki dokazi da bi se uvjerio da je stanovište zakonodavca prekoračilo granice slobodne procjene u odlučivanju što je potrebno da bi se pristupilo rješavanju ovog veoma ozbiljnog društvenog problema. Ustavni sud je veoma oprezan u pogledu donošenja stava da je neka institucija prekoračila dozvoljeno područje procjene u pogledu nužnosti određene mjere (što je na neki način analogno u domaćem pravu «institutu slobodnog polja procjene», što je državama ponekad dozvoljeno u međunarodnom pravu prema jurisprudenciji Evropskog suda za ljudska prava), kada se radi o pitanju prava sa značajnim ekonomskim posljedicama, kao što je to ovdje slučaj trenutnih nosilaca stanarskih prava, kao i bivših nosilaca stanarskih prava, a rješenje je postignuto donošenjem demokratskog zakona, nakon pune rasprave, uključujući ispitivanje zakona od Zakonodavno-pravne komisije Parlamenta.

88. Komisija primjećuje da se situacija opisana u predmetu *U 83/03* nije znatno promijenila. Problem stambenog deficita i ekonomski problemi u BiH su i dalje akutni. Prema tome, Komisija zaključuje da nije ustanovljeno da se zakonodavac miješao u prava više nego što se smatra potrebnim da bi se postigao legitiman cilj.

B.2.g. Proizvoljan tretman i nametanje prevelikog tereta

89. Da bi dala odgovor na ovo pitanje, Komisija mora, prije svega, analizirati određene aspekte razvoja prakse i zakonodavstva po pitanju vraćanja vojnih stanova.

90. Naime, bivši člana 39.e Zakona o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo je predviđao:

Nosilac stanarskog prava koji nema pravo na povrat stana ili ne podnese zahtjev za povrat stana u skladu sa odredbama iz čl. 3. i 3a. Zakona o prestanku primjene Zakona o napuštenim stanovima, a koji je prije 6. aprila 1992. godine zaključio pravno obavezujući ugovor o kupovini stana sa bivšim Saveznim sekretarijatom za narodnu odbranu (SSNO), ima pravo da podnese zahtjev Ministarstvu odbrane Federacije za nadoknadu sredstava plaćenih po ovom osnovu, izuzev ako se dokaže da su mu ta sredstva priznata za otkup stana van teritorije Bosne i Hercegovine.

91. Član 39.e zahtijevao je da lice, koje je "prije 6. aprila 1992. godine zaključio pravno obavezujući ugovor o kupovini stana", mora ispuniti uslove iz člana 3. i 3a. Zakona o prestanku primjene Zakona o napuštenim stanovima. Član 3, st. 1. i 2. predviđali su opću mogućnost da nositelj stanarskog prava na stanu koji je proglašen napuštenim, ili član njegovog ili njenog porodičnog domaćinstva, ima pravo na povrat stana u skladu sa Aneksom 7 uz Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini. Izuzetak je napravljen članom 3a, koji je, u svojoj verziji od 4. jula 1999. godine do 1. jula 2003. godine, predviđao da lice koje je 30. aprila 1991. godine bilo u aktivnoj službi u SSNO – u JNA (tj. nije bilo penzionisano) i nije bilo državljanin Bosne i Hercegovine prema evidenciji državljana ne može se smatrati izbjeglicom, izuzev "ako mu je odobren boravak u statusu izbjeglice ili drugi vid zaštite koji odgovara ovom statusu u nekoj od zemalja van bivše SFRJ prije 14. decembra 1995. godine".

92. Kada je Dom odlučio da izvorna forma člana 3a. Zakona krši (između ostalog) pravo nosioca stanarskog prava na mirno uživanje imovine, on je došao do tog zaključka, prije svega, na osnovu toga da je taj član proizvoljan i da nameće prevelik teret određenim grupama ljudi bez objektivnog i razumnog opravdanja. Prvi stav člana 3a. navedenog Zakona je diskriminirao ljude koji su bili članovi JNA u vrijeme (od 30. aprila 1991. godine) kada je BiH još uvijek bila dio jedinstvene države Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Diskriminacija je, također, bila zasnovana po osnovu državljanstva. Dom je odlučio da nije opravdano "nepovoljno" tretirati ljude na ovim osnovama. Dom je, također, smatrao da u pojedinim slučajevima nije bilo opravdano dodijeliti stanove ljudima koji nisu spadali u pogođene kategorije ljudi (vidi odluke o meritumu Doma, CH/02/8202, CH/02/9880 i CH/02/11011, *M.P. i ostali protiv Federacije Bosne i Hercegovine*, od 4. aprila 2003. godine, st. 154-158, 176 i 191-192).

93. Nakon odluka Doma, član 3a. dobio je novu formu i stupio je na snagu 1. jula 2003. godine. Ovaj član predvidio je stare uslove povrata u novom modalitetu, tako da je vremenska granica sa 30. aprila 1991. godine pomaknuta na 19. maj 1992. godine, znači datum kada se JNA povukla sa teritorije BiH (Rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija, UN dokument, S/RES/752 (1992) od 15. maja 1992. godine), a Vlada Republike Bosne i Hercegovine je preuzela kontrolu nad teritorijom Republike Bosne i Hercegovine. Izuzetak su činile osobe kojima je odobren boravak u statusu izbjeglice ili drugi oblik zaštite koji odgovara tom statusu u nekoj od zemalja izvan bivše države prije 14. decembra 1995. godine.

94. Ova odredba je bila predmet ispitivanja u postupku apstraktne kontrole ustavnosti pred Ustavnim sudom Bosne i Hercegovine u citiranom predmetu *U 83/03*. Tom prilikom, Ustavni sud Bosne i Hercegovine je zaključio da je odredba u saglasnosti sa članom 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju. Ustavni sud Bosne i Hercegovine je zaključio:

Od tog datuma, osoba koja je bila u oružanim snagama druge zemlje se mogla smatrati osobom koja više nema dužnost lojalnosti prema Republici Bosni i Hercegovini. Ako su oružane snage pripadale zemlji na teritoriji unutar područja bivše SFRJ, a ta zemlja i Republika Bosne i Hercegovina su bile u ratnim odnosima, može se zaključiti da Republika Bosna i Hercegovina nije više dugovala bilo kakvu zaštitu toj osobi. Premda FBiH nije objasnila zašto bi takva vojna služba rezultirala

gubitkom stanarskog prava osobe, Ustavni sud smatra da okončanje obaveza lojalnosti nekog stanovnika državi u kojoj prebiva i obaveza države da zaštiti i obezbijedi blagostanje svojim stanovnicima, mogu omogućiti racionalno i objektivno opravdanje za usvajanje neke mjere koja ljude tretira različito po toj osnovi.

95. Novim članom 39.e Zakona o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo isključeno je pozivanje na član 3. i 3a. Zakona o prestanku primjene Zakona o napuštenim stanovima. Ipak, pitanje povratka ponovo je uslovljeno ispunjenjem određenih uslova, a to je, za predmetne slučajeve, da povratnik nije "ostao u službi u oružanim snagama izvan teritorija Bosne i Hercegovine" nakon 14. decembra 1995. godine. S druge strane, navedeni Zakon predvidio je za one koji ne ispune ovaj uslov naknadu u skladu sa članom 18. Zakona o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo. Članom 18. predviđena je nadoknada u iznosu od 600 KM/m², umanjena za amortizaciju.

96. Iz prethodne tačke proizilazi da Komisija mora odgovoriti da li je ovakvo zakonsko rješenje proporcionalno u smislu člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju. Komisija podržava stav Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u pogledu pitanja nelojalnosti svojoj državi zbog služenja u vojsci van vlastite države poslije 14. decembra 1995. godine. Ovakav zaključak je, štaviše, neophodan u uslovima kada se dvije zemlje nalaze u "ratnim odnosima", kako je to zaključio taj Sud. Prema tome, Komisija zaključuje da takva lica ne mogu očekivati jednaku zaštitu kao i druga lica, koja nisu pokazala nelojalnost Bosni i Hercegovini.

97. Na ovakav zaključak ne utiču ni relevantne odredbe Aneksa 7 ni Ustava Bosne i Hercegovine. Naime, Aneks 7 uz Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini daje pravo na povratak domovima svim izbjeglicama i raseljenim licima. Prema članu I stavu 1. Aneksa 7, "sve izbjeglice i raseljena lica imaju pravo slobodno se vratiti u svoje domove. Imaju pravo na vraćanje imovine koje su lišeni u toku neprijateljstava od 1991. godine i na naknadu imovine koja se ne može vratiti. Prema članu II/5. Ustava Bosne i Hercegovine a u vezi sa članom VI Aneksa 7 "sve izbjeglice i raseljena lica koji su se vratili a optuženi su za kazneno djelo, osim za ozbiljna kršenja međunarodnog humanitarnog prava koja su definirana u Statutu Međunarodnog suda za ratne zločine na prostoru bivše Jugoslavije nakon 01. januara 1991. godine ili za kazneno djelo koje nije povezano s ratnim sukobom, nakon povratka bit će amnestirani. Ni u kojem slučaju optužbe za kaznena djela ne mogu biti podignute zbog političkih ili drugih neodgovarajućih razloga ili radi sprečavanja primjene amnestije". Iz citiranih odredbi bi se dalo zaključiti da bi vlasnici stanova, kao povratnici, trebali biti amnestirani zbog služenja u vojsci van BiH. Ipak, Dom je, u svojoj jurisprudenciji iz Odluke o meritumu u predmetu *M.P. i drugi* (CH/02/8202, od, 31. marta 2003. godine, tačka 162), napravio izuzetak u pogledu prijeratnih nosilaca stanarskog prava na stanovima JNA. Dom je naveo:

[...] Dom zapaža da su stanarska prava imala važnu društvenu ulogu u predratnoj Bosni i Hercegovini, kao i drugdje u bivšoj SFRJ. Pripadnicima tadašnje JNA su dakle dodjeljivani stanovi u Bosni i Hercegovini jer ih je bivša JNA poslala tu na službu i morala im je obezbijediti smještaj. Davalac takvih stanova na korištenje je bila bivša JNA. Nakon raspada bivše SFRJ, davalac takvih stanova na korištenje u Federaciji BiH je postalo Ministarstvo odbrane Federacije BiH. Svrha tih stanova je ostala ista da se obezbijedi smještaj pripadnicima oružanih snaga. Federacija BiH je u skladu sa tim principom oduzela gosp. Štrpcu, pripadniku bivše JNA koji je napustio Bosnu i Hercegovinu i nastavio da služi u stranoj vojsci, njegov stan u Bosni i Hercegovini. Dom zato smatra da je lišavanje gosp. Štrpca i podnosioca prijave njihovog predratnog stana proporcionalno cilju obezbjeđenja smještaja ratnim veteranima i njihovim porodicama. S obzirom na sve okolnosti, teret koji je podnosilac prijave Štrbac primoran da snosi nije pretjeran.

98. Ustavni sud Bosne i Hercegovine, pozivajući se na ovu praksu, naglasio je u predmetu *U 83/03* (*loc. cit.*, stav 65) da prihvata ovakav zaključak Doma. Nadalje, Ustavni sud Bosne i Hercegovine je objasnio "da je JNA smještala vojno osoblje tamo gdje je ono bilo stacionirano.

Stoga, premještanje stanarskog prava bi trebalo shvatiti kao novo stalno mjesto boravka. Osobe koje se nalaze u ovakvim situacijama ne bi se trebale smatrati izbjeglicama ili raseljenim licima u smislu člana 1. Aneksa 7 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini.“ Na ovakav zaključak ne utiče ni činjenica da se ne radi o nosiocima stanarskog prava, već vlasnicima stanova.

99. Ipak, činjenica da se radi o vlasnicima stanova treba da ima značaja kod pitanja da li je oduzimanje mogućnosti vraćanja stanova vlasnicima, koji su bili nelojalni svojoj državi u smislu prethodnih tačaka ove Odluke, proporcionalna mjera u datim okolnostima. Pri tome, Komisija naglašava da lišavanje imovine nije jedina mjera predviđena navedenim Zakonom, nego je popraćena nadoknadom u iznosu od 600 KM/m², pomnoženom sa položajnim koeficijentom od 0,8 do 1,2 i umanjenom za amortizaciju.

100. Evropski sud za ljudska prava, u svojoj odluci *Lithgow i dr. protiv Velike Britanije* (od 8. jula 1986. godine, Serija A, broj 102, st. 121. f) naglasio je da oduzimanje imovine uz naknadu, koja ne predstavlja tržišnu vrijednost, u principu, predstavlja neproporcionalno miješanje u pravo na imovinu nosioca prava. Međutim, pravo na imovinu iz člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju ne garantuje pravo na punu kompenzaciju u svim okolnostima, s obzirom da legitimni ciljevi javnog interesa mogu da budu usmjereni ka ostvarivanju veće socijalne pravde.

101. Uzimajući u obzir da je Federacija Bosne i Hercegovine naglasila da se radi o “nelojalnim“ građanima, a da, s druge strane, želi da sačuva stambeni fond i da pripadnicima vlastite armije, ratnim veteranima i ostalim osobama kojima je potreban stan, dā prioritet u dodjeli stana, te da je predviđena naknada za lišenje imovine u skladu sa ekonomskom moći države, kao i da je određena procedura za isplatu te naknade, Komisija ne vidi da je podnosiocu prijave povrijeđeno pravo na imovinu iz člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju. Komisija je svjesna da naknada ne predstavlja punu tržišnu vrijednost, međutim, ona nije proizvoljna uzimajući u obzir sve okolnosti predmetnih slučajeva.

B.2.h. Zaključak o meritumu

102. Komisija zaključuje da je došlo povrede prava podnosioca prijave na pristup sudu koje štiti član 6. Evropske konvencije.

103. Komisija zaključuje da nije došlo do povrede prava podnosioca prijave na imovinu koje štiti član 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju.

104. U svjetlu svog gornjeg zaključka u vezi sa meritornom odlukom u vezi sa članom 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, Komisija ne smatra potrebnim da ispita prijavu u vezi sa članom 8. Evropske konvencije i članom II(2)(b) Sporazuma.

105. U svjetlu svog gornjeg zaključka u vezi sa meritornom odlukom u vezi sa članom 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, Komisija smatra potrebnim da tužena strana omogući podnosiocu prijave hitan postupak naknade i garantovanje procesualnih standarda iz člana 6. i člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju u vezi sa istom.

VIII. PRAVNI LIJEKOVI

106. Prema članu XI(1)(b) Sporazuma, a u vezi sa pravilom 58. stavom 1(b) Pravila procedure Komisije, Komisija mora razmotriti pitanje o koracima koje Federacija Bosne i Hercegovine mora preduzeti da ispravi kršenja Sporazuma koja je Komisija utvrdila, uključujući naredbe da sa kršenjima prestane i od njih odustane, te novčanu nadoknadu.

107. Komisija je utvrdila povredu prava na djelotvoran pristup sudu podnosioca prijave. Podnosilac prijave tražio je naknadu materijalne i nematerijalne štete. Podnosilac prijave nije naveo iznos tražene naknade. Imajući u vidu dosadašnju praksu Doma/Komisije, Komisija smatra

pravičnim da naloži tuženoj strani, Federaciji Bosne i Hercegovine, da podnosiocu prijave isplati iznos od 1000 KM (hiljadu konvertibilnih maraka) na ime nematerijalne štete u roku od mjesec dana od dana prijema ove odluke i da mu isplati zateznu kamatu od 10 % (deset posto) na ovaj dosuđeni iznos ili na svaki njegov neisplaćeni dio po isteku jednomjesečnog roka predviđenog za tu isplatu do datuma pune isplate ovog naređenog iznosa.

108. Komisija, također, nalaže da tužena strana Federacija Bosne i Hercegovine obezbijedi djelotvoran i hitan postupak isplate naknade podnosiocu prijave prema članu 39e. stav 2. Zakona o prodaji stanova.

IX. ZAKLJUČAK

109. Iz ovih razloga, Komisija odlučuje,

1. jednoglasno, da prijavu proglaši neprihvatljivom u dijelu koji se odnosi na navodne povrede ljudskih prava počinjene od strane BiH;
2. jednoglasno, da prijavu proglaši prihvatljivom u dijelu koji se odnosi na navodne povrede ljudskih prava počinjene od strane Federacije Bosne i Hercegovine;
3. jednoglasno, da ostatak prijave proglaši prihvatljivim;
4. jednoglasno, da je prekršeno pravo podnosioca prijave na pravično suđenje prema članu 6. Evropske konvencije, čime je Federacija Bosne i Hercegovine prekršila član I Sporazuma;
5. jednoglasno, da nije prekršeno pravo podnosioca prijave na mirno uživanje imovine prema članu 1. Protokola 1 uz Evropsku konvenciju, čime Federacija Bosne i Hercegovine nije prekršila član I Sporazuma;
6. jednoglasno, da nije potrebno ispitivati prijavu prema članu 8. Evropske konvencije;
7. jednoglasno, da nije potrebno ispitivati prijavu prema članu II(2)(b) Sporazuma;
8. jednoglasno, da naredi Federaciji Bosne i Hercegovine da podnosiocu prijave isplati iznos od 1000 KM na ime nematerijalne štete u roku od mjesec dana od dana prijema ove odluke;
9. da naredi Federaciji Bosne i Hercegovine da poduzme neophodne korake i osigura hitnu isplatu naknade podnosiocu prijave prema članu 39e. stavu 2. Zakona o prodaji stanova bez daljnjeg odlaganja, a najkasnije u roku od 3 mjeseca od dana prijema ove Odluke;
10. jednoglasno, da naredi Federaciji Bosne i Hercegovine da podnosiocu prijave isplati zateznu kamatu od 10 % (deset posto) na iznos dosuđen u zaključcima br. 7. i 8. ili na svaki njegov neisplaćeni dio po isteku predviđenih rokova za tu isplatu do datuma pune isplate iznosa naređenog u ovoj Odluci;
11. da naredi Federaciji Bosne i Hercegovine da Komisiji u roku od mjesec dana od proteka rokova iz zaključaka br. 8. i 9. dostavi informaciju o poduzetim mjerama po pravnim lijekovima.

(potpisao)
Nedim Ademović
Arhivar Komisije

(potpisao)
Miodrag Pajić
Predsjednik Komisije

DECISION ON ADMISSIBILITY AND MERITS
(delivered on 4 July 2003)

**Case nos. CH/99/1838, CH/99/1894, CH/99/1898, CH/99/1928, CH/99/1930,
CH/99/1971, CH/99/2318, CH/99/2341, CH/00/3816, CH/00/3851,
CH/01/7049, CH/01/7083, CH/01/7106 and CH/01/7209**

**Miroslav KARAN, Stevan ZELIĆ, Miroslav RADAK, Jasminko ČEHobašić, Petar MILETIĆ,
Petar MILETIĆ, Nikola ŠAVIJA, M. K., Ilija JAKOVLJEVIĆ, Brane ČIČIĆ, Radovan PANIĆ,
Uroš PAJČIN, Zoran MANDIĆ and Momčilo PAJČIN**

against

THE FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

The Human Rights Chamber for Bosnia and Herzegovina, sitting as the First Panel on 6 June 2003 with the following members present:

Ms. Michèle PICARD, President
Mr. Miodrag PAJIĆ, Vice-President
Mr. Dietrich RAUSCHNING
Mr. Hasan BALIĆ
Mr. Želimir JUKA
Mr. Andrew GROTRIAN

Mr. Ulrich GARMS, Registrar
Ms. Olga KAPIĆ, Deputy Registrar
Ms. Antonia DE MEO, Deputy Registrar

Having considered the aforementioned applications introduced pursuant to Article VIII(1) of the Human Rights Agreement ("the Agreement") set out in Annex 6 to the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina ("the General Framework Agreement");

Adopts the following decision pursuant to Article VIII(2) and Article XI of the Agreement and Rules 34, 52, 57 and 58 of its Rules of Procedure:

I. INTRODUCTION

1. The applicants are citizens of Bosnia and Herzegovina. During the armed conflict in Bosnia and Herzegovina, ten of the applicants were members of the Army of the Republika Srpska (“Vojska Republike Srpske” – VRS). However, three applicants never joined the armed forces. All applicants were arrested and detained by units of the Croat Defence Council (“Hrvatsko Vijeće Obrane” – HVO) prior to the conclusion of the General Framework Agreement. The applicants allege that during their detention, they were ill-treated and forced to work. Seven of twelve applicants are now apparently disabled. In the majority of cases, their eventual release took place before the cessation of hostilities and was achieved with the assistance of the International Committee of the Red Cross (hereinafter “the ICRC”). However, in some instances, the applicants were only released after the General Framework Agreement entered into force. As of today, the applicants live in various municipalities across the Republika Srpska.

2. In order to obtain compensation for pecuniary and non-pecuniary damages, some of the applicants have unsuccessfully applied to the Ministry of Justice of the Federation of Bosnia and Herzegovina, to the Federal Ministry of Defence or to ministries on the cantonal level. All of the applicants initiated court proceedings in order to obtain compensation before the Municipal Court II in Sarajevo. The Court has refused to decide on the claims. It declared itself incompetent and referred the applicants instead to the “Human Rights Commission” formed under Annex 6 of the General Framework Agreement.

3. The cases raise issues under Articles 3, 4, 5, 6 and 13 of the European Convention on Human Rights (hereinafter “the Convention”).

II. PROCEEDINGS BEFORE THE CHAMBER

4. The applications were introduced to and registered by the Chamber between 12 February 1999 and 12 March 2001.

5. Petar Miletić submitted two application forms, received on 27 May 1999 and on 8 July 1999 respectively, registered under different case numbers. However, his second set of submissions provides additional information to the initial application.

6. The applicants Radovan Panić and Zoran Mandić had previously submitted applications to the Chamber (case nos. CH/99/1925 and CH/99/1926, respectively). On 12 January and on 8 February 2000, respectively, the Chamber declared the applications inadmissible for non-exhaustion of domestic remedies. In the case of Radovan Panić, his request for review of the Chamber’s decision on admissibility was rejected on 8 September 2000.

7. On 10 December 2002, the Chamber transmitted the cases of all thirteen applicants to the respondent Party.

8. As regards the applications of Miroslav Karan, Stevan Zelić and Petar Miletić (case nos. CH/99/1838, CH/99/1894, CH/99/1930 and CH/99/1971), they were transmitted to the respondent Party under Articles 3, 4, 5, 6 and 13 of the Convention. Observations of the Federation regarding these applications were received on 14 February 2003. On 15 May 2003, the respondent Party submitted additional observations regarding the case of Petar Miletić. Stevan Zelić replied to the Federation’s observations on 11 March 2003 and Petar Miletić did so on 20 March 2003.

9. The applications of Nikola Šavija, M.K., Ilija Jakovljević, Uroš and Momčilo Pajčin (case nos. CH/99/2318, CH/99/2341, CH/00/3816, CH/01/7083 and CH/01/7209) were transmitted to the respondent Party under Article 6 of the Convention. The Federation sent its observations regarding these five applications on 10 January 2003. Nikola Šavija replied to the respondent Party’s observations on 12 February 2003.

10. Concerning the applications of Miroslav Radak, Jasminko Čehobašić, Brane Čičić, Radovan Panić and Zoran Mandić (case nos. CH/99/1898, CH/99/1928, CH/00/3851, CH/01/7049 and

CH/01/7106), the Chamber decided to transmit them under Articles 3, 6 and 13 of the Convention. The Federation's observations were received on 14 February 2003. Additional observations regarding the case of Jasminko Čehobašić were received on 18 April 2003. Jasminko Čehobašić submitted letters on 12 March and on 12 May 2003, and Brane Čičić did so on 24 March 2003. On 13 March 2003, Radovan Panić and Zoran Mandić replied to the Federation's observations.

11. The Chamber deliberated on the admissibility and merits of the cases on 6 December 2002, on 6 May and on 6 June 2003. On the latter date, it adopted the present decision. Considering the similarity between the facts of the cases and the complaints of the applicants, the Chamber decided to join the present applications in accordance with Rule 34 of the Chamber's Rules of Procedure on the same day it adopted the present decision.

III. ESTABLISHMENT OF THE FACTS

A. The application of Miroslav KARAN, case no. CH/99/1838

12. The applicant, a member of the VRS, was arrested in Jajce by units of the HVO on 17 September 1995. He was detained there for four days and subsequently transferred to Livno and Mostar, where he was held in custody for short periods. Subsequently, he was brought to a prison in Sarajevo where he remained until his release on 21 April 1996.

13. On 9 February 1999, the applicant wrote to the Ministry of Defence of the Federation of Bosnia and Herzegovina, requesting to be compensated for the suffering during his detention. The Ministry of Defence answered on 19 February 1999, declaring itself incompetent to decide on the matter. Also, on 2 April 1999, the applicant inquired in writing to the Ministry of Justice of the Canton of Sarajevo about his claim. It appears that he never received a response. On 19 April 1999, the Federal Ministry of Interior refused to deal with the applicant's compensation claim.

14. In pursuance of his claim for compensation, on 14 June 1999, the applicant initiated civil proceedings before the Municipal Court II in Sarajevo against the Ministry of Justice of the Federation of Bosnia and Herzegovina, the Ministry of Defence of the Federation of Bosnia and Herzegovina and the Ministry of Interior of the Federation of Bosnia and Herzegovina (hereinafter "the Ministries"). On 1 February 2000, the Court declared itself "absolutely incompetent" to deal with the claim. It is noteworthy that the Court in its reasoning stated that not the Court, but the bodies established under Annex 6 to the General Framework Agreement were in charge of awarding compensation for human rights violations. The applicant's appeal, dated 25 December 2000, was rejected by the Municipal Court for being out of time. The Cantonal Court in Sarajevo on 13 December 2001 upheld this decision.

B. The application of Stevan ZELIĆ, case no. CH/99/1894

15. The applicant was a member of the VRS. He was arrested in a village near Jajce by units of the HVO on 13 September 1995. Until his release on 6 April 1996 he was detained in a prison in Mostar.

16. The applicant submitted a compensation claim to the Ministry of Defence of the Federation of Bosnia and Herzegovina on 7 April 1999. He also made a similar claim to the Ministry of Justice of the Hercegovina-Neretva Canton. It appears that there was no reaction to his claims.

17. On 21 October 1999, the applicant initiated court proceedings against the Ministries to receive compensation before the Municipal Court II in Sarajevo. The Court declared itself "absolutely incompetent" by a decision of 28 January 2000. Again, the applicant was advised to address the bodies established pursuant to the Agreement with his claim. The applicant appealed to the Cantonal Court on 15 February 2000, and on 23 June 2000, the Cantonal Court confirmed the decision of the first instance court.

C. The applications of Petar MILETIĆ, case nos. CH/99/1930 and CH/99/1971

18. The applicant, a member of the VRS, was arrested in Jajce by units of the HVO on 20 September 1995. Thereafter, he was transferred to prisons in Livno and in Mostar. On 6 April 1996, he was released from detention.

19. Apparently, the applicant did not submit a claim for compensation to any administrative body or Ministry.

20. On 27 May 1999, the applicant initiated proceedings against the Ministries to obtain compensation before the Municipal Court II in Sarajevo. The Court, on 10 June 1999, invited the applicant to further substantiate his action. On 25 June 1999, the applicant provided such further substantiation. On 25 February 2000, the Court rejected the applicant's claim because he had failed to notify the Court of his new mailing address.

D. The application of Nikola ŠAVIJA, case no. CH/99/2318

21. The applicant was arrested as a civilian in May 1992 and kept in detention in a prison in Livno until October 1992.

22. On 8 July 1999, the applicant initiated proceedings against the Ministries before the Municipal Court II in Sarajevo in order to achieve compensation for the detention. His claim was rejected on 19 November 1999, the Court stating that it was incompetent *ratione loci*. The applicant was referred to the courts in Livno, the place of his imprisonment. It appears that the applicant did not turn to the courts in Livno.

E. The application of M. K., case no. CH/99/2341

23. The applicant was a member of the VRS and arrested on 2 November 1994. He was detained in various prisons and camps in the areas of Livno and Mostar until his release on 25 May 1995.

24. On 3 September 1999, he filed a claim against the Ministries before the Municipal Court II in Sarajevo in order to be compensated. On 9 February 2000, that Court rejected the claim, declared itself "absolutely incompetent" and referred the applicant to the Human Rights Commission established under the Agreement. The applicant's appeal to the Cantonal Court in Sarajevo of 24 February 2000 was rejected on 22 November 2002.

F. The application of Ilija JAKOVLJEVIĆ, case no. CH/00/3816

25. The applicant, a member of the VRS, was injured in the fighting around Kupres and arrested there on 2 November 1994. He was provided medical assistance in hospitals in Livno and Tomislavgrad; after his recovery he remained in detention in a camp near Mostar. He was released on 24 May 1995.

26. On 21 September 1999, the applicant filed a lawsuit against the Ministries claiming compensation with the Municipal Court II in Sarajevo. That Court on 21 April 2000 declared itself "absolutely incompetent" to decide on the claim, instead referring the applicant to the bodies established under the Agreement. Upon the applicant's appeal, on 4 October 2002, the Cantonal Court in Sarajevo upheld the decision of the first instance court.

G. The application of Uroš PAJČIN, case no. CH/01/7083

27. The applicant was arrested as a civilian in Glamoč and held in a prison in Livno between 9 April and 14 May 1992. He was released with the assistance of the ICRC.

28. On 16 February 2001, the applicant filed a lawsuit against the Ministries claiming compensation with the Municipal Court II in Sarajevo. On 22 May 2001, the Municipal Court rejected the claim, stating that it was "absolutely incompetent" to deal with it and instead referring the applicant to the human rights bodies established pursuant to the Agreement. It appears that the applicant did not appeal against this decision.

H. The application of Momčilo PAJČIN, case no. CH/01/7209

29. As a civilian, the applicant was arrested in Livno on 28 April 1992 and was held in detention until his release on 19 July 1993.

30. On 20 June 2001, the applicant filed a lawsuit against the Ministries before the Municipal Court II in Sarajevo in order to be compensated for the time of his detention. On 28 June 2001, the Municipal Court declared itself “absolutely incompetent” to decide on the dispute. Instead, the Court indicated that the Human Rights Commission established pursuant to the Agreement could provide the applicant legal redress.

I. The application of Miroslav RADAK, case no. CH/99/1898

31. The applicant, a member of the VRS, was arrested near Jajce on 20 September 1995 and subsequently detained in a prison in Mostar. He was released with the assistance of the ICRC on 27 January 1996.

32. On 14 April 1999, the applicant submitted a compensation claim to the Federal Ministry of Defence and to the Ministry of Justice of the Hercegovina-Neretva Canton. It appears that there was no reaction to his claims.

33. On 12 July 1999, he instituted civil proceedings against the Ministries in order to obtain compensation with the Municipal Court II in Sarajevo. On 31 January 2000, the Municipal Court rejected the claim, stating that it was “absolutely incompetent” and instead referring the applicant to the bodies established pursuant to the Agreement. On 23 June 2000, the Cantonal Court in Sarajevo, deciding upon the applicant’s appeal, upheld the decision of the first instance court.

J. The application of Jasminko ČEHOBAŠIĆ, case no. CH/99/1928

34. The applicant was arrested in Lušci Palanka on 7 October 1995 as a member of the VRS. He was detained first in a prison in Krupa and later in Bihać. On 27 January 1996, he was released with the assistance of the ICRC.

35. On 11 May 1999, the applicant initiated a lawsuit before the Municipal Court II in Sarajevo seeking compensation. On 24 November 1999, the Court decided to adjourn the proceedings. As the applicant did not file a request to continue the proceedings within a fixed time-limit of four months, the Municipal Court on 10 April 2000 declared the claim withdrawn.

K. The application of Brane ČIČIĆ, case no. CH/00/3851

36. The applicant, a member of the VRS, was arrested near Sanski Most on 17 September 1995 and detained in various prisons in Cazin and Bihać. On 27 January 1996, he was released with the assistance of the ICRC.

37. On an unknown date, the applicant applied to the Federal Ministry of Justice and requested compensation. In its reply of 17 June 1999, the Ministry referred the applicant to “the competent court” in order to pursue his claim.

38. On 1 July 1999, the applicant instituted proceedings against the Ministries before the Municipal Court II in Sarajevo aiming to obtain compensation. On 2 February 2000, the Court declared itself “absolutely incompetent” and rejected the claim. It appears that the applicant did not appeal against this decision.

L. The application of Radovan PANIĆ, case no. CH CH/01/7049

39. On 20 September 1995, the applicant, then a member of the VRS, was arrested in Livno. He was detained in prisons in Livno and in Mostar prior to his release on 27 January 1996.

40. On 20 May 1999, the applicant filed a lawsuit against the Ministries with the Municipal Court II in Sarajevo in order to obtain compensation. In a decision of 3 June 1999, the Court declared itself “absolutely incompetent” to consider the claim. Upon an appeal of the applicant, the Cantonal Court on 13 December 1999 confirmed the decision of the first instance court.

M. The application of Zoran MANDIĆ, case no. CH/01/7106

41. The applicant was arrested as a member of the VRS in Livno on 20 September 1995. Before he was released on 27 January 1996, he was detained in a prison in Mostar.

42. On 24 May 1999, the applicant lodged a claim against the Ministries before the Municipal Court II in Sarajevo in order to obtain compensation. On 7 February 2000, the Court declared itself “absolutely incompetent” to consider the claim. By a decision on the applicant's appeal of 8 December 2000, the Cantonal Court in Sarajevo upheld the decision of the Municipal Court.

IV. RELEVANT LEGISLATION

A. Annex 1A Agreement on the Military Aspects of the Peace Settlement to the General Framework Agreement

43. The General Framework Agreement and its Annexes came into force on 14 December 1995. Its Annex 1A regulates the military aspects of the peace agreement, which include provisions on the release and transfer of prisoners of war.

44. Article 1, paragraph 1 sets out the general obligations and reads as follows:

“The Republic of Bosnia and Herzegovina, the Federation of Bosnia and Herzegovina, and the Republika Srpska (hereinafter the “Parties”) have agreed as follows:

Article I: General Obligations

1. The Parties undertake to recreate as quickly as possible normal conditions of life in Bosnia and Herzegovina. They understand that this requires a major contribution on their part in which they will make strenuous efforts to cooperate with each other and with the international organizations and agencies which are assisting them on the ground. They welcome the willingness of the international community to send to the region, for a period of approximately one year, a force to assist in implementation of the territorial and other militarily related provisions of the agreement as described herein.
 - a. The United Nations Security Council is invited to adopt a resolution by which it will authorize Member States or regional organizations and arrangements to establish a multinational military Implementation Force (hereinafter “IFOR”). The Parties understand and agree that this Implementation Force may be composed of ground, air and maritime units from NATO and non-NATO nations, deployed to Bosnia and Herzegovina to help ensure compliance with the provisions of this Agreement (hereinafter “Annex”). The Parties understand and agree that the IFOR will begin the implementation of the military aspects of this Annex upon the transfer of authority from the UNPROFOR Commander to the IFOR Commander (hereinafter “Transfer of Authority”), and that until the Transfer of Authority, UNPROFOR will continue to exercise its mandate. ...”

The Transfer of Authority from the UNPROFOR Commander to the IFOR Commander took place at the beginning of February 1996.

45. Article IX of Annex 1A to the General Framework Agreement deals with the question of prisoners of war. It reads as follows:

“Prisoner Exchanges

1. The Parties shall release and transfer without delay all combatants and civilians held in relation to the conflict (hereinafter "prisoners"), in conformity with international humanitarian law and the provisions of this Article.
 - a. The Parties shall be bound by and implement such plan for release and transfer of all prisoners as may be developed by the ICRC, after consultation with the Parties.
 - b. The Parties shall cooperate fully with the ICRC and facilitate its work in implementing and monitoring the plan for release and transfer of prisoners.
 - c. No later than thirty (30) days after the Transfer of Authority, the Parties shall release and transfer all prisoners held by them.
 - d. In order to expedite this process, no later than twenty-one (21) days after this Annex enters into force, the Parties shall draw up comprehensive lists of prisoners and shall provide such lists to the ICRC, to the other Parties, and to the Joint Military Commission and the High Representative. These lists shall identify prisoners by nationality, name, rank (if any) and any internment or military serial number, to the extent applicable.
 - e. The Parties shall ensure that the ICRC enjoys full and unimpeded access to all places where prisoners are kept and to all prisoners. The Parties shall permit the ICRC to privately interview each prisoner at least forty-eight (48) hours prior to his or her release for the purpose of implementing and monitoring the plan, including determination of the onward destination of each prisoner.
 - f. The Parties shall take no reprisals against any prisoner or his/her family in the event that a prisoner refuses to be transferred.
 - g. Notwithstanding the above provisions, each Party shall comply with any order or request of the International Tribunal for the Former Yugoslavia for the arrest, detention, surrender of or access to persons who would otherwise be released and transferred under this Article, but who are accused of violations within the jurisdiction of the Tribunal. Each Party must detain persons reasonably suspected of such violations for a period of time sufficient to permit appropriate consultation with Tribunal authorities. ..."

B. The Law on Criminal Procedure

46. The Law on Criminal Procedure (Official Gazette of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia – hereinafter "OG SFRY" – nos. 26/86, 74/87, 57/89 and 3/90 and Official Gazette of the Republic of Bosnia and Herzegovina – hereinafter "OG RBiH" – nos. 2/92, 9/92, 16/92 and 13/92) governed criminal procedure in the Federation at the time of the applicants' detention. Articles 541 and following articles governed compensation for unjustified detention.

47. Article 541(1) reads as follows:

" (1) An individual shall be entitled to compensation for damage because of an unjustified conviction if criminal sentence was pronounced on him and became final or if he was found guilty and released from punishment, but later on the basis of an extraordinary legal remedy the new proceeding was validly dismissed or a final verdict acquitted him of the charge or if the charge was dismissed, except in the following cases:
..."

48. Article 542(2) reads as follows:

"Before submitting a claim for compensation for damages, the person concerned is obliged to address his request to the Administration authority of the Republic which is competent for legal matters."

49. Article 543(1) reads as follows:

"If a claim for compensation for damages is not accepted or no decision by the authority organ has been taken on it within three months since the date of submitting it, the person concerned may submit a complaint to a competent court for compensation for damages. If an agreement has been made in respect to a part of the claim, the damaged person concerned

may submit a complaint regarding the remainder of the claim.”

50. Article 545(3) reads as follows:

“The right to compensation for damage belongs also to a person who is, because of a mistake or the illegal act of an organ, deprived of his or her freedom or kept for a longer period of time under custody or in prison than would otherwise have been the case.”

51. The above provisions were suspended from 2 June 1992 until 23 December 1996 by the Law on Application of the Law on Criminal Procedure (OG RBiH nos. 6/92, 9/92, 13/94 and 33/95). Since 23 December 1996 they became effective once again. This Law has been replaced by the new Law on Criminal Procedure (Official Gazette of the Federation of Bosnia and Herzegovina – hereinafter “OG FBiH” – no. 43/98), which entered into force on 28 November 1998.

52. In the new Law, the question of compensation is regulated under the heading “Procedure for Compensation of Damage, Rehabilitation and Exercise of Other Rights of Persons Convicted Without Justification and Imprisoned Without Due Cause”. The relevant provisions read as follows:

53. Article 524:

“(1) The right to compensation for damage shall expire 5 years from the date when the verdict in the first instance acquitting the accused of the charge or dismissing the charge became valid or the date when the decision in the first instance dismissing the proceeding became final; and if it occurred when a higher court was ruling on an appeal, from the date when the decision of the higher court was received.

(2) Before filing with the court a plea for compensation for damage, the injured party must present his petition to the Federal Ministry of Justice so that agreement might be reached as to the existence of damage and the type and amount of compensation.”

54. Article 525:

“(1) If a petition for compensation for damage is not accepted or if the Federal Ministry of Justice does not render a decision concerning such petition within 3 months from the date when the petition was filed, the injured party may file a plea with the competent court for compensation for damages. If an agreement has been reached only concerning a part of the petition, the injured party may file suit with respect to the remainder of the claim.

“(2) So long as the proceeding referred to in paragraph 1 of this Article persists, the statute of limitations envisaged in Article 524, paragraph 1, of this Law shall not run.

“(3) The plea for compensation for damage shall be filed against the Federation.”

55. Article 527

“(1) An individual shall also be entitled to compensation for damage in the following cases:

1. if he has been in custody, and a criminal proceeding was not instituted, or the proceeding has been dismissed by a decision that has become final, or he has been acquitted of the charge by a verdict that has become final, or the charge was dismissed;

2. if he has served a prison sentence, but in a retrial or in response to a petition for protection of legality a shorter sentence than he has served is pronounced against him or a criminal sanction is pronounced against him which does not consist of imprisonment, or he is found guilty but released from punishment;

3. if because of an error or illegal act by an authority he has been falsely arrested or kept for a prolonged period in custody or other institution for serving punishment or

measure;

4. if he has spent a longer time in custody than the prison sentence pronounced against him.”

C. The Law on Obligations

56. Articles 195 and 200 of the Law on Obligations (OG SFRY nos. 29/78, 39/85 and 45/89 and OG RBiH nos. 2/92, 13/93 and 13/94) provide for the possibility to claim in civil proceedings pecuniary and non-pecuniary damages suffered in case of bodily injury or impaired health.

57. Article 195 reads as follows:

“(1) He, who inflicts bodily injury or impairs someone’s health, is under an obligation to reimburse the medical expenses to that person and other necessary costs and expenses in this regard as well as the income lost because of that person’s inability to work during the time of his or her medical treatment.

(2) If the injured person, due to his or her complete or partial inability to work, loses income, or his necessities increase permanently, or the possibilities of his or her further development or advancement are ruined or reduced, then the responsible person is under an obligation to pay to the injured person a fixed annuity as compensation for that damage.”

58. Article 200 reads as follows:

“(1) For sustained physical pain, for mental suffering because of reduced quality of life, disfigurement, damaged reputation, honour, freedom or personality rights, death of a close person as well as fear, the court shall, if it finds that the circumstances of the case, especially the strength of pain and fear and their duration justify it, award a fair pecuniary compensation, regardless of the compensation for physical damages as well as in its absence.

(2) When deciding upon a compensation claim for non-pecuniary damages as well as the amount thereof, the court shall take into account the importance of the damaged asset and the purpose the compensation is aimed at, but also that it does not favour the aspirations incompatible with its nature and social purpose.”

59. Article 371 reads as follows:

“Claims expire within the period of five years unless another limitation deadline is stated by the law.”

V. COMPLAINTS

60. All the applicants complain of myriad physical and mental abuse while being detained. Among other things, they were allegedly tortured, forced to perform compulsory work and treated in a degrading and humiliating manner.

61. The applicants allege violations of the right not to be subjected to torture or to inhuman or degrading treatment (Article 3 of the Convention), the right not to be required to perform forced or compulsory labour (Article 4 paragraph 2 of the Convention) and the right to liberty and security of person (Article 5 of the Convention). They also allege that they have been discriminated against in the enjoyment of these rights (Article 14 of the Convention) and that they have been deprived of an effective remedy (Article 13 of the Convention). In addition, Momčilo Pajčin complains of a violation of his right to a fair trial, whereas Radovan Panić and Zoran Mandić allege a violation of their right to access to a court (Article 6 of the Convention).

62. As concerns compensation for pecuniary and non-pecuniary damages, the applicants request

that the Chamber order the respondent Party to award them monetary relief ranging from sums of 30,000 KM to 200,000 KM each. The applicant Brane Čičić does not explicitly request compensation.

VI. SUBMISSIONS OF THE PARTIES

A. The respondent Party

1. The applications of Miroslav Karan, Stevan Zelić and Petar Miletić (Case nos. CH/99/1838, CH/99/1894, CH/99/1930 and CH/99/1971)

63. The Federation suggests that these applications be declared inadmissible in the absence of a court judgment establishing individual criminal responsibility for the treatment suffered by the applicants. According to the respondent Party, it is necessary that such proceedings are conducted before compensation can be sought. As no statute of limitation applies to the prosecution of “war crimes”, it would be possible to conduct criminal proceedings still today. Only upon conclusion of such proceedings, the applicants should have addressed the Federal Ministry of Justice to reach an agreement on compensation. In case an amicable resolution with the Federal Ministry is not reached, compensation proceedings before a court may be initiated. As the applicants have not followed this procedure, the respondent Party concludes that domestic legal remedies have not been exhausted.

64. With regard to the application of Petar Miletić, the Federation points out that the applicant only availed himself of domestic legal remedies after he submitted his application to the Chamber. Moreover, the rejection of his claim is apparently due to the fact that the applicant had failed to provide the Court of First Instance with his current address in order to be summoned to a hearing. It argues, therefore, that the applicant failed to exhaust domestic remedies in this respect as well. Furthermore, the Federation submits that his application should be declared inadmissible because he introduced it later than six months after his release in April 1996.

65. Regarding a possible violation of Articles 3, 5 and 13 of the Convention, the Federation directs the applicants to the domestic legal system in order to remedy any violation of the applicants’ human rights that may have occurred. Furthermore, the respondent Party considers the factual submissions in the applications concerning a violation of Articles 3 and 4 of the Convention vague and unsubstantiated. The Federation reiterates its opinion that the rejection of the applicants’ claims before the domestic courts was justified because criminal proceedings were never conducted, and that such proceedings constitute a prerequisite for any form of compensation. Since the applicants could have initiated such proceedings, also their right of access to a court under Article 6 of the Convention was not violated.

2. The applications of Nikola Šavija, M.K., Ilija Jakovljević, Uroš and Momčilo Pajčin (Case nos. CH/99/2318, CH/99/2341, CH/00/3816, CH/01/7083 and CH/01/7209)

66. As regards the second set of applications, the respondent Party notes that some of the applicants have not appealed against the decision of the Municipal Court II in Sarajevo rendered as the court of first instance. Therefore, those applications should be declared inadmissible for non-exhaustion of domestic remedies. With respect to the applicants who availed themselves of an appeal, but were not successful, the respondent Party claims that extra-ordinary remedies were at the applicants’ disposal. Since they have not used them, those applications should be declared inadmissible on the same ground.

67. As to the merits, the respondent Party considers the applications to be ill-founded with regard to a possible violation of Article 6 of the Convention. It submits that the courts can only decide on the applicants’ compensation claim if there has been a preceding criminal investigation into the

allegations.

3. The applications of Miroslav Radak, Jasminko Čehobašić, Brane Čičić, Radovan Panić and Zoran Mandić (Case nos. CH/99/1898, CH/99/1928, CH/00/3851, CH/01/7049 and CH/01/7106)

68. The respondent Party also suggests that the third set of applications should be declared inadmissible. In these cases, the Federation notes that some the applicants have not addressed the Federal Ministry of Justice as prescribed by the relevant law. In the case of Jasminko Čehobašić, the rejection of his court claim apparently was following an omission on the part of the applicant. Moreover, the applicants have only availed themselves of domestic legal remedies after having submitted applications to the Chamber. For these reasons, the applications should all be declared inadmissible for non-exhaustion of domestic remedies. Cumulatively, the finding of inadmissibility could be based on non-compliance with the 'six-month rule'.

69. On the merits, the Federation argues that the applicants have not submitted sufficient evidence to prove that they have been tortured or ill-treated while being detained, as would be required to find a violation of Article 3 of the Convention. The respondent Party submits that Jasminko Čehobašić's bodily impairment results from injuries suffered during the armed conflict prior to his detention. Also, the Federation denies that the applicants' rights under Articles 6 and 13 of the Convention were violated. In support, it reiterates that compensation claims before the courts can not be processed before the conclusion of criminal proceedings against the perpetrators of the alleged ill-treatment.

B. The applicants

70. All applicants submit that they were arrested and detained without a legal basis.

71. The applicants Stevan Zelić, M.K., Momčilo Pajčin, Miroslav Radak and Jasminko Čehobašić submit that today they are 60% disabled, which they claim to be resulting from the ill-treatment they received while being detained. Petar Miletić apparently was injured during the critical period and not provided with sufficient medical care. Today, he is 50% disabled. The same is true for Brane Čičić.

VII. OPINION OF THE CHAMBER

A. Admissibility

72. Before considering the cases on the merits, the Chamber must decide whether to accept them, taking into account the admissibility criteria set out in Article VIII of the Agreement.

1. Regarding the detention prior to 14 December 1995

73. In accordance with Article VIII(2) of the Agreement, "the Chamber shall decide which applications to accept.... In so doing, the Chamber shall take into account the following criteria: ... (c) The Chamber shall also dismiss any application which it considers incompatible with this Agreement, manifestly ill-founded, or an abuse of the right of petition."

74. The Chamber observes that all the applicants were arrested prior to 14 December 1995, the date on which the Agreement entered into force. The Chamber also notes, however, that the detention of some of the applicants lasted after this date, in some instances even until April 1996, a time subsequent to the entry into force of the Agreement. This detention constitutes an ongoing interference with the applicants' rights to personal liberty.

75. It follows that all the applications, insofar as they concern the arrest and the detention prior to 14 December 1995, are incompatible *ratione temporis* with the provisions of the Agreement, within

the meaning of Article VIII(2)(c). As a consequence, the Chamber declares inadmissible *ratione temporis* the applications of Nikola Šavija, M.K., Ilija Jakovljević, Uroš Pajčin and Momčilo Pajčin with regard to Article 5 of the Convention insofar as they relate to detention before the entry into force of the Agreement.

76. The alleged violations in the time subsequent to the entry into force of the Agreement on 14 December 1995, however, are within the Chamber's competence *ratione temporis*. Accordingly, the applications of Miroslav Karan, Stevan Zelić, Petar Miletić, Miroslav Radak, Jasminko Čehobašić, Brane Čičić, Radovan Panić and Zoran Mandić are admissible *ratione temporis* with regard to Article 5 of the Convention insofar as they relate to detention after the entry into force of the Agreement.

2. Violations of Articles 3 and 4 of the Convention and of discrimination

77. According to Article VIII(2)(c) of the Agreement, the Chamber shall also dismiss any application which it considers manifestly ill-founded. The Chamber notes that the applicants' complaints about torture, inhuman or degrading treatment (Article 3 of the Convention) and forced or compulsory labour (Article 4 of the Convention) are expressed only in general terms. The fact that some of the applicants today are disabled does not *per se*, *i.e.* in the absence of additional substantiation, allow for the inference that their disability is the result of ill-treatment during detention or of forced labour. This is particularly so because the applicants were active service members and participated in combat activities during the armed conflict.

78. In this respect, the Chamber notes that the applicants have failed to substantiate these complaints not only in their submissions to the Chamber, but also in their claims to the domestic authorities.

79. The lack of substantiation also applies to the allegation that the applicants have been discriminated against in the enjoyment of their rights.

80. For this reason, the Chamber declares all the applications inadmissible as regards the applicants' complaints of violations of Articles 3 and 4 of the Convention and of discrimination.

3. Requirement to exhaust effective domestic remedies

81. According to Article VIII(2)(a) of the Agreement, the Chamber must consider whether effective remedies exist and whether the applicants have demonstrated that they have been exhausted. In the *Onić* case (case no. CH/97/58, *Onić v. The Federation of Bosnia and Herzegovina*, decision on admissibility and merits of 12 February 1999, Decisions January-July 1999, paragraph 38), the Chamber held that it was necessary to take realistic account not only of the existence of formal remedies in the domestic system, but also of the general legal and political context in which they operate.

82. At the outset, the Chamber will identify the different acts that form the subject of the applicants' remaining complaints in order to establish whether the domestic legal system provided for any remedy and if so, whether the applicants have availed themselves of it.

83. Insofar as the applicants raise complaints about the very fact of their illegal detention (Article 5 paragraph 1 of the Convention), the Chamber notes that the respondent Party has not argued that during the time of detention there was any domestic remedy available that provided legal redress, *i.e.* that could have resulted in their release.

84. The Chamber will now jointly consider whether the applicants have failed to exhaust available and effective remedies with regard to their complaints under Article 5 paragraph 5 of the Convention (enforceable right to compensation), Article 6 of the Convention (right of access to a court) and Article 13 of the Convention (right to an effective remedy).

85. With regard to these complaints, the respondent Party objects to the admissibility of the applications on the ground that the applicants have not initiated criminal proceedings against the perpetrators of the alleged ill-treatment as a prerequisite for any claim for compensation brought

before the courts. The Federation adds that in two cases, the rejection of the claims can be attributed to the applicants' own non-compliance with procedural provisions of the applicable laws. In some instances, the applicants have also not made use of their right to an appeal.

86. As to the Federation's first argument, the Chamber notes that both the old Law on Criminal Procedure, and the analogous provisions of the new law, stipulate that anyone detained illegally is obliged to first address an administrative body before turning to the courts. The institution of criminal proceedings or even the finding of individual guilt as a preliminary step is not mentioned by any law. It should also be noted that only the Federation in its observations before the Chamber has made this argument. Neither the Federal Ministry of Justice nor the courts have made use of this argument in rejecting the applicants' claims.

87. The Chamber finally notes in this respect, that neither in any of the present cases, nor in any of the cases of unlawful detention and ill-treatment in detention considered by the Chamber in the past, has the Federation been able to present any evidence of a victim of unlawful detention having successfully pursued this remedy (see case no. CH/98/1373, *Bajrić v. The Federation of Bosnia and Herzegovina*, decision on admissibility and merits of 10 May 2002, paragraphs 70-72). Thus, pursuance of this remedy suggested by the Federation not only is not required by the law, it also does not offer any realistic prospect of success.

88. As to the Federation's second argument, the Chamber observes that some of the applicants have indeed not availed themselves of an appeal against the decision of the Municipal Court in their case. It also appears that in some instances, the unsuccessful outcome of the proceedings was the result of the applicants' non-compliance with procedural provisions. However, the Chamber notes that every single compensation claim submitted either to the first or second instance court has been rejected, certainly for different reasons, but irrespective of compliance or non-compliance with procedural requirements. The persistent refusal of the Municipal Court II and the Cantonal Court in Sarajevo to deal with the subject-matter of the applicants' claims hence reveals a consistent pattern of unwillingness to decide on compensation claims of detainees from the side of the former enemy. In taking realistic account not only of the existence of formal remedies, but also of the general legal and political context in which they operate, the Chamber concludes that appellate proceedings cannot be said to be effective and, therefore, the applicants could not be required to avail themselves of this remedy.

89. Furthermore, the respondent Party objects to the admissibility of various applications on the ground that the applicants have not availed themselves of domestic legal remedies *before* submitting their application to the Chamber. According to Article VIII(2)(a) of the Agreement, Chamber is obliged to consider whether the applicant has exhausted domestic legal remedies at the point in time when it reaches a decision as to the admissibility of the application. Therefore, the date when an application was introduced is relevant only to the determination of the 'six-month rule', but not to the issue of whether domestic legal remedies have been exhausted. No impediment as to the admissibility of these applications appears on this ground.

90. As an additional fact, the Chamber takes notice that at the time of the applicants' release in April 1996, the provisions of the Law on Criminal Procedure regulating entitlement for compensation were suspended (see paragraph 48 above). The Law remains silent as to whether claims could be brought in respect of alleged illegal detention prior to 23 December 1996 once the suspension had been lifted. The Chamber has previously found that this lack of precision in practice had a restrictive impact on an applicant to succeed in the pursuance of his or her rights (cases nos. CH/98/1027 and CH/99/1842, *R.G. and Matković v. The Federation of Bosnia and Herzegovina*, decision on admissibility and merits of 9 June 2000, Decisions January – July 2000, paragraph 117).

91. Taken together, these findings lead to the conclusion that the remedies available to the applicants to pursue their claims for compensation offered no reasonable prospect of success and therefore, they could not be required to exhaust them. Hence, the applications are not inadmissible on the ground of non-exhaustion of domestic remedies.

3. Compliance with the 'six-month rule'

92. According to Article VIII(2)(a) of the Agreement, the Chamber shall also consider whether the application has been filed within six months from such date on which the final decision was taken. The respondent Party has raised objections as regards Petar Miletić's and other applicants' compliance with the 'six-month rule' and submitted that the date of release from detention should be considered to be the "final decision" in their cases. The Chamber recalls that by April 1996, all the applicants had been released. However, they have not initiated domestic proceedings, be it with a ministry or before a court, until some time between 1999 and 2001. Their applications were introduced to the Chamber between 12 February 1999 and 12 March 2001.

93. The Chamber notes that according to the Agreement, the time-limit of six months commences with the date of the "final decision". The applicants' release from detention, however, can only be considered to be such a "final decision" in the absence of domestic remedies. The European Commission of Human Rights in *Laçin v. Turkey* (Decision of 15 May 1995, Decisions and Reports no. 81-A, page 81) has held that:

"... special considerations could apply in exceptional cases where an applicant first avails himself of a domestic remedy and only at a later stage becomes aware, or should have become aware of the circumstances which make that remedy ineffective. In such a situation, the six months period might be calculated from the time when the applicant becomes aware or should have become aware of these circumstances."

94. The Chamber is of the opinion that such special circumstances are applicable in the present cases. Immediately after their release from detention, the legislation in force did not provide the applicants with any domestic remedy (see paragraph 48 above). It was only as of 23 December 1996, when the Law on Criminal Procedure, including the provisions regulating compensation for illegal detention, that this remedy was again applicable. Thereafter, all the applicants initiated either administrative or judicial proceedings, or both. However, as already discussed above, these proceedings did not prove to be effective. Therefore, the Chamber finds that the six-month period must be calculated from the date of the final court decision rejecting their claims, and not from the date of their release from detention.

95. Although some of the applicants have not availed themselves of appellate proceedings, the Chamber sees no reason to distinguish their cases in this respect. The overall similarity of the proceedings in these cases has made it abundantly clear that the domestic courts were simply not willing to deal with the substance of the requests. All of the applicants have submitted their applications to the Chamber within six months of the date when it must have become clear to them that the remedies they were pursuing offered no prospect of success.

96. It follows that the applications were lodged within the time-limit of six months after the final decision in their cases were taken, *i.e.* the date when their claims were finally rejected by the domestic courts, within the meaning of Article VIII(2)(a) of the Agreement.

5. Conclusion as to admissibility

97. As there are no other grounds for declaring the applications inadmissible, the Chamber concludes that the applications of Miroslav Karan, Stevan Zelić, Petar Miletić, Miroslav Radak, Jasminko Čehobašić, Brane Čičić, Radovan Panić and Zoran Mandić are admissible with regard to violations of Article 5 of the Convention, which allegedly occurred after the entry into force of the Agreement. All the applications are admissible under Articles 6 and 13 of the Convention. The remainder of the applications will be declared inadmissible.

B. Merits

98. Under Article XI of the Agreement the Chamber must next address the question of whether the facts found disclose a breach by the Federation of its obligations under the Agreement. Under Article I of the Agreement, the Parties are obliged to "secure to all persons within their jurisdiction the highest level of internationally recognised human rights and fundamental freedoms", including the rights and freedoms provided for by the Convention and the other international agreements listed in the Appendix to the Agreement.

1. Article 5 of the Convention

99. Article 5 of the Convention provides, in relevant part, as follows:

“1. Everyone has the right to liberty and security of person. No one shall be deprived of his liberty save in the following cases and in accordance with a procedure prescribed by law:

- (a) the lawful detention of a person after conviction by a competent court;
- (b) the lawful arrest or detention of a person for non-compliance with the lawful order of a court or in order to secure the fulfilment of any obligations prescribed by law;
- (c) the lawful arrest or detention of a person effected for the purpose of bringing him before the competent legal authority on reasonable suspicion of having committed an offence or when it is reasonably considered necessary to prevent his committing an offence or fleeing after having done so;
- (d) the detention of a minor by lawful order for the purposes of educational supervision or his lawful detention for the purpose of bringing him before the competent legal authority;
- (e) the lawful detention of persons for the prevention of the spreading of infectious disease, of persons of unsound mind, alcoholics or drug addicts or vagrants;
- (f) the lawful arrest or detention of a person to prevent his effecting an unauthorised entry into the country or of a person against whom action is being taken with a view to deportation or extradition.

...

5. Everyone who has been the victim of arrest or detention in contravention of the provisions of this Article shall have an enforceable right to compensation.”

(a) *Lawfulness of the applicants' detention*

100. The Chamber has already declared the cases of the applicants Miroslav Karan, Stevan Zelić, Petar Miletić, Miroslav Radak, Jasminko Čehobašić, Brane Čičić, Radovan Panić and Zoran Mandić admissible with regard to Article 5 of the Convention, as only these applicants were still in detention after the entry into force of the General Framework Agreement. As already found before, it is beyond the Chamber's competence *ratione temporis* to deal with this issue concerning applications where the detention and release of the applicants took place prior to 14 December 1995 (see paragraphs 70-73 above). The respondent Party has not made any arguments at all on the issue of the lawfulness of the applicants' detention.

101. The Chamber notes that applicants arrested as civilians were released before 14 December 1995. Those applicants still in detention as of that day were members of the VRS. It appears that they were detained solely as prisoners of war in the sense of the Convention (III) Relative to the Treatment of Prisoners of War (Geneva 1949, hereinafter: “Geneva Convention III”) and that the deprivation of liberty and the detention of the applicants were not based on any criminal charges. The Chamber notes that Article 5 of the Convention does not provide for deprivation of liberty as a consequence of prisoner of war status. At the same time, the Chamber observes that the detention of prisoners of war in accordance with the applicable international and domestic law cannot be said to be unlawful. Accordingly, the Chamber finds that the legality of the applicants' detention in the time from 14 December 1995 until April 1996 must be assessed in the light of Article IX of Annex 1A to the General Framework Agreement, which regulates questions regarding prisoners of war (see also cases nos. CH/99/1900 and CH/99/1901, *D.S. and N.S. v. The Federation of Bosnia and Herzegovina*, decision on admissibility and merits of 12 April 2002, paragraphs 64 et seq.).

102. In the above-mentioned decision, the Chamber found that the detention of the applicants as prisoners of war in itself is not a violation of Article 5 of the Convention. The Chamber notes that Article 15 of the Convention recognises the concept of derogation from the obligations under the Convention in a time of war or other public emergency. The existence of Article IX of Annex 1A to the General Framework Agreement also recognises that in the first days after the end of the armed conflict people would still be held prisoners of war by all the formerly conflicting parties. Thus, on 14 December 1995 and in the immediate time thereafter, the detention of the applicants in the case at hand was lawful. The respondent Party was obliged to treat the applicants in accordance with their status as prisoners of war regulated by the Geneva Convention III, including the obligation to release them without delay after the cessation of active hostilities, an obligation that is further regulated in the present cases by Article IX of Annex 1A of the General Framework Agreement.

103. The Chamber recalls that Article IX of Annex 1A to the General Framework Agreement provides that the respondent Party was obliged to “release and transfer without delay all combatants and civilians held in relation to the conflict”. The Article further sets a time-limit of not later than thirty (30) days after the Transfer of Authority (as defined in Article I, paragraph 1a of Annex 1A, see paragraphs 44-45 above) for the release and transfer of all prisoners.

104. The Chamber notes that with the expiry of the time-limits set out in Article IX of Annex 1A to the General Framework Agreement, justification for the applicants’ detention could no longer be found under Annex 1A of the General Framework Agreement or under Article 15 of the Convention. Therefore, as of that date, the respondent Party had to comply with all obligations of the Convention set out in Article 5 of the Convention (see also the *D.S./N.S.* case, paragraph 73). No justification listed in paragraph 1 of Article 5, which allows for a deprivation of liberty in certain circumstances, applies in the applicants’ cases.

105. In the present cases, the Chamber observes that the applicants Miroslav Radak, Jasminko Čehobašić, Brane Čičić, Radovan Panić and Zoran Mandić were released on 27 January 1996. Hence, the Chamber concludes that in these cases there has been no violation of Article 5 of the Convention. In the cases of the applicants Miroslav Karan, Stevan Zelić and Petar Miletić, their continuing detention from the first days of March 1996 until their release on 6 and 21 April 1996, respectively, constituted a violation of their rights under paragraph 1 of Article 5 of the Convention.

(b) Right to compensation for illegal detention

106. Having established that the applicants Miroslav Karan, Stevan Zelić and Petar Miletić were unlawfully detained, the Chamber will now address the complaints as regards the inability of these applicants to obtain compensation for their illegal detention as required by paragraph 5 of Article 5 of the Convention. This provision requires that national law provide for an enforceable right to compensation in respect of detention which is in contravention of the guarantees provided for in Article 5.

107. As the provisions of the Law on Criminal Procedure regulating entitlement for compensation were suspended at the time of the applicants’ release, the Chamber observes that no enforceable right to compensation for the applicants’ illegal detention was available to them until 23 December 1996, the date when the suspension was lifted (see paragraph 48 above). The law is unclear as to whether claims could be brought in respect of alleged illegal detention prior to 23 December 1996 once the suspension had been lifted (cases nos. CH/98/1027 and CH/99/1842, *R.G. and Matković v. The Federation of Bosnia and Herzegovina*, decision on admissibility and merits of 9 June 2000, Decisions January – July 2000, paragraph 117). The Chamber is of the opinion that, in order to comply with the requirements set out by Article 5 of the Convention, the respondent Party was under an obligation to provide an enforceable compensation mechanism for all cases in which prisoners of war were detained longer than until the first days of March 1996.

108. After 23 December 1996, the respondent Party submits, the applicants could have reported the incidents underlying their applications to the competent criminal investigating bodies, and on the basis of a finding of individual guilt, they could have settled their compensation claims with the Federal Ministry of Justice. In case of failure to react on the part of the Ministry, the applicants would have been entitled to initiate claims before the courts.

109. The Chamber observes that according to the Law on Criminal Procedure, compensation for unlawful detention must be claimed in a preliminary step before the Federal Ministry of Justice, and, when a mutual agreement cannot be reached, before the courts. The Chamber has already found above that this procedure in practice could not be regarded as an effective domestic legal remedy (see paragraph 88 above). It will now turn to the question of whether any of these elements could be considered an enforceable compensation mechanism, not only in theory but also in practice.

110. The institution of criminal proceedings, aimed at the establishment of individual guilt or absence thereof, clearly serves a different purpose. It may not be ascertainable by a criminal investigation who were the perpetrators, but it is an undisputed fact that the applicants were arrested by units of the HVO, and detained in prisons run by authorities of the Federation. To condition the enforcement of a compensation claim on an individual's conviction would therefore deprive the applicants of legal redress.

111. Next, the settlement of a claim for compensation with the Federal Ministry of Justice, which constitutes an *ex gratia* payment, again leaves the applicants without an enforcement mechanism. Thus, the only prospect of success would have been offered by the institution of civil proceedings, in this case before the Municipal Court II in Sarajevo. However, this Court has declared itself incompetent to decide on all the claims.

112. The Chamber concludes that the law enacted by the respondent Party and the practice of its bodies do not provide the applicants with an enforceable right to compensation for detention in violation of Article 5 of the Convention. Therefore, there has been a violation of the rights of the applicants Miroslav Karan, Stevan Zelić and Petar Miletić as guaranteed by paragraph 5 of Article 5 of the Convention.

2. Article 6 of the Convention

113. Paragraph 1 of Article 6 of the Convention reads, in relevant part:

“In the determination of his civil rights and obligations ..., everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law.”

114. Although not all of the applicants have explicitly complained of a violation of Article 6, the Chamber will examine issues under this Article in relation to all the applications, considering that all the applicants have instituted compensation proceedings before the domestic courts and failed to achieve any redress. The respondent Party argues that Article 6 was not violated since the rejection of civil claims due to the court's asserted lack of competence was in accordance with domestic law.

115. The Chamber notes that all the applicants have filed claims in order to obtain compensation, partly for pecuniary damages, but for the most part for non-pecuniary distress suffered while in detention. In their submissions to the courts, they complain of ill-treatment and sometimes allege that they were forced to work. The Chamber is not in a position to assess whether these claims, if they were considered by the domestic courts, would have a prospect of success. In the current examination, it will restrict itself to the question of whether the persistent rejection of all claims for compensation by the domestic courts was in accordance with the guarantees contained in Article 6 of the Convention.

116. Whereas paragraph 5 of Article 5 of the Convention requires the respondent Party to provide some kind of enforceable compensation for unlawful detention, paragraph 1 of Article 6 deals specifically with the determination of “civil rights” by a court. The Chamber observes that it is settled jurisprudence of the European Court of Human Rights that Article 6 paragraph 1 of the Convention encompasses the right of access to a court (*Golder v. United Kingdom*, judgment of 21 February 1975, Series A no. 18, paragraphs 26 *et seq.*). The right of access means access in fact, as well as in law.

117. The Chamber further observes that in their actions lodged before the Municipal Court II in Sarajevo, the applicants sought compensation for damages, both pecuniary and non-pecuniary, arising from their unlawful detention, ill-treatment and forced labour. The compensation claims asserted by the applicants are governed by provisions of the Law on Criminal Proceedings and by the Law on Obligations. In order to fall within the scope of Article 6 paragraph 1 of the Convention, these proceedings would have to be considered the “determination of civil rights and obligations”. As the European Court of Human Rights has held in *Georgiadis v. Greece* (judgment of 29 May 1997, Reports 1997 III, paragraph 35), the guarantee laid down in paragraph 1 of Article 6 applies to compensatory proceedings irrespective of the character of the domestic legislation and irrespective of the authority which is invested with jurisdiction over the matter. Against this background, the Chamber concludes that the applicants’ cases were within the ambit of Article 6 paragraph 1 of the Convention.

118. The Chamber recalls once more that prior to 23 December 1996, the domestic legal system did not foresee any mechanism in order to file compensation claims for alleged illegal detention. After that date, the Law on Criminal Procedure provided for such claims in its Articles 542-545. At all times, individuals could be sued for ill-treatment and infliction of bodily impairment pursuant to Articles 195 and 200 of the Law on Obligations, limited in time to five years (see paragraph 56 above). However, as demonstrated above, in practice the applicants had no expectation that their legitimate claims would be solved by the administrative bodies of the Federation or by the courts.

119. In this context, the Chamber notes that both the Cantonal Court and the Municipal Court II in Sarajevo have only declared themselves not competent to deal with the claims asserted by the applicants. In declaring their lack of competence, these courts have directed the applicants to the Human Rights Commission created under Annex 6 to the General Framework Agreement, *i.e.* to the Office of the Ombudsperson for Bosnia and Herzegovina or to the Chamber. In the Chamber’s view, this reveals a misunderstanding of the allocation of responsibility envisaged by the Agreement. Namely, according to Article I of the Agreement, it is the respondent Party’s and its organs’ obligation

“... to secure to all persons within their jurisdiction the highest level of internationally recognised human rights and freedoms ...”.

The Chamber’s mandate as part of the Human Rights Commission is

“... to assist in honoring their obligations under this Agreement”.

120. Moreover, Article II(1) of the Constitution of Bosnia and Herzegovina and Article 2 of the Constitution of the Federation of Bosnia and Herzegovina stipulate that the respondent Party shall

“... ensure the highest level of internationally recognised (human) rights and (fundamental) freedoms...”,

including the right of access to a court. Pursuant to Article II(2) of the Constitution of Bosnia and Herzegovina and to Article 6 of the Constitution of the Federation of Bosnia and Herzegovina, the rights protected by the Convention are directly applicable in the Federation of Bosnia and Herzegovina and enjoy preference over all other laws. The courts addressed by the applicants accordingly had the competence and the obligation to determine whether the applicants have a right to be compensated not only with regard to the Law on Criminal Procedure and the Law on Obligations, but also with regard to the Convention.

121. According to Article VIII(2)(a) of the Agreement, the Chamber shall accept an application only if the applicant has demonstrated that he exhausted effective domestic remedies before filing the application. This rule reflects the general principle that the task of securing human rights is, in the first place, the responsibility of the parties to the Agreement. In no case can the Chamber’s competence to consider alleged or apparent human rights violations release the courts of the respondent Party of their competence and duty to determine whether or not a person seeking compensation for unlawful detention or ill-treatment is entitled to the compensation claimed.

122. Under these circumstances, the Chamber concludes that the respondent Party has violated the right to access to court as guaranteed by Article 6 paragraph 1 of the Convention in all the present applicants' cases.

3. Article 13 of the Convention

123. In view of the finding of a violation under Article 6(1) of the Convention, the Chamber does not consider it necessary to examine whether there has been any violation of the applicants' rights under Article 13 of the Convention, given that the right of access under Article 6(1) of the Convention provides a stricter guarantee than Article 13 of the Convention (see also case no. CH/98/698, *Jusufović v. The Republika Srpska*, decision on admissibility and merits of 9 June 2000, Decisions January-June 2000, paragraph 101).

VIII. REMEDIES

124. Under Article XI(1) of the Agreement, the Chamber must next address the question of what steps shall be taken by the respondent Party to remedy breaches of the Agreement which it has found, including orders to cease and desist, monetary relief (including pecuniary and non-pecuniary injuries), and provisional measures.

125. The applicants request monetary compensation for pain and mental distress they underwent during their detention, and in some instances for pecuniary damages, ranging from the amount of 30,000 Convertible Marks (*Konvertibilnih Maraka*, "KM") to 200,000 KM. The Federation objects to the payment of any compensation and insists that no violations have occurred.

126. The Chamber notes that it has declared all the applications inadmissible insofar as the applicants complained of ill-treatment in detention and forced labour. It will therefore not award any compensation in this respect.

127. The Chamber also notes that it has not found a violation of the right of liberty and security of person in the cases of the applicants Miroslav Radak, Jasminko Čehobašić, Brane Čičić, Radovan Panić and Zoran Mandić. Again, in these cases it will therefore not award any compensation for the detention.

128. The Chamber has established that the applicants Miroslav Karan, Stevan Zelić and Petar Miletić have suffered a violation of their rights not to be arbitrarily deprived of their liberty, as protected by Article 5 paragraph 1 of the Convention. This violation is of a very serious nature, despite the fact that the period of time relevant for the finding of a breach of Article 5 paragraph 1 of the Convention is relatively short, compared with the overall duration of their detention. Moreover, the Federation is responsible for withholding from these applicants any enforceable compensation mechanism pursuant to Articles 5 paragraph 5 of the Convention.

129. The Chamber further notes that the respondent Party denied all applicants the right of access to a court for the determination of their "civil rights" pursuant to Article 6 paragraph 1 of the Convention.

130. With respect to the denial of access to a court, the Chamber will make an order to the respondent Party to the effect that the applicants are immediately provided with access to a court so that their various claims of ill-treatment, forced labour, unlawful detention and resulting bodily impairment can be determined.

131. As regards the claims for compensation, the Chamber will order the respondent Party to pay all applicants compensation for the sense of injustice suffered as a consequence of being denied access to a court in the amount of 2,000 KM each. With respect to the applicants Miroslav Karan, Stevan Zelić and Petar Miletić, the Chamber will additionally order the respondent Party to compensate them for the illegal detention and the denial of an enforcement mechanism in the amount of 3,000 KM each. This amount is to be paid within one month from the date on which this decision becomes final and binding in accordance with Rule 66 of the Chamber's Rules of Procedure.

132. The Chamber further awards simple interest at an annual rate of 10% as of the date of expiry of the one-month period set in the previous paragraph for the implementation of the present decision or any unpaid portion thereof until the date of settlement in full.

IX. CONCLUSIONS

133. For the above reasons, the Chamber decides,

1. unanimously, to declare the applications of Miroslav Karan, Stevan Zelić, Petar Miletić, Miroslav Radak, Jasminko Čehobašić, Brane Čičić, Radovan Panić and Zoran Mandić admissible in relation to the complaints under Articles 5 of the Convention insofar as they relate to detention since the entry into force of the Agreement;

2. unanimously, to declare all the applications admissible under Articles 6 and 13 of the Convention;

3. unanimously, to declare the remainder of the applications inadmissible;

4. unanimously, that the detention of the applicants Miroslav Radak, Jasminko Čehobašić, Brane Čičić, Radovan Panić and Zoran Mandić until 27 January 1996 did not constitute a violation of their right to liberty and security of person as guaranteed by Article 5 paragraph 1 of the Convention;

5. unanimously, that the detention of the applicants Miroslav Karan, Stevan Zelić and Petar Miletić from the beginning of March 1996 to 6 and 21 April 1996, respectively, constituted a violation of their right to liberty and security of person as guaranteed by Article 5 paragraph 1 of the Convention, the Federation of Bosnia and Herzegovina thereby being in breach of Article I of the Agreement;

6. unanimously, that the failure of the respondent Party to provide an effective mechanism to compensate the applicants Miroslav Karan, Stevan Zelić and Petar Miletić for being victims of detention in contravention of Article 5 paragraph 1 of the Convention constitutes a violation of their right to have an enforceable right to compensation as guaranteed by Article 5 paragraph 5 of the Convention, the Federation of Bosnia and Herzegovina thereby being in breach of Article I of the Agreement;

7. unanimously, that the rejection of the claims filed by all applicants before the civil courts constitutes a violation of their right to have access to a court for the determination of their civil rights as guaranteed by Article 6 paragraph 1 of the Convention, the Federation of Bosnia and Herzegovina thereby being in breach of Article I of the Agreement;

8. unanimously, that it is not necessary to examine the applications under Article 13 of the Convention;

9. unanimously, to order the Federation of Bosnia and Herzegovina to take all necessary action to provide the applicants with access to a court, thereby ensuring that their various claims can be determined;

10. unanimously, to order the Federation of Bosnia and Herzegovina to pay to the applicants Nikola Šavija, M.K., Ilija Jakovljević, Uroš Pajčin and Momčilo Pajčin, Miroslav Radak, Jasminko Čehobašić, Brane Čičić, Radovan Panić and Zoran Mandić, within one month from the date on which this decision becomes final and binding in accordance with Rule 66 of the Chamber's Rules of Procedure, the sum of 2,000 KM (two thousand Convertible Marks) each, by way of compensation for non-pecuniary damage;

11. unanimously, to order the Federation of Bosnia and Herzegovina to pay to the applicants Miroslav Karan, Stevan Zelić and Petar Miletić, within one month from the date on which this decision becomes final and binding in accordance with Rule 66 of the Chamber's Rules of Procedure, the sum

of 5,000 KM (five thousand Convertible Marks) each, by way of compensation for non-pecuniary damage;

12. unanimously, that simple interest at an annual rate of 10 % (ten per cent) will be payable on the sums awarded in conclusions 10 and 11 above from the expiry of the one-month period set for such payment until the date of final settlement of all sums due to the applicants under this decision; and

13. unanimously, to order the Federation of Bosnia and Herzegovina to report to it within one month from the date on which this decision becomes final and binding in accordance with Rule 66 of the Chamber's Rules of Procedure on the steps taken by it to comply with the above orders.

(signed)
Ulrich GARMS
Registrar of the Chamber

(signed)
Michèle PICARD
President of the First Panel

DECISION ON ADMISSIBILITY AND MERITS
(delivered on 11 February 2000)

Case no. CH/99/1859

Ruža JELIČIĆ

against

THE REPUBLIKA SRPSKA

The Human Rights Chamber for Bosnia and Herzegovina, sitting as the First Panel on 12 January 2000 with the following members present:

Ms. Michèle PICARD, President
Mr. Andrew GROTRIAN, Vice-President
Mr. Dietrich RAUSCHNING
Mr. Hasan BALIĆ
Mr. Želimir JUKA
Mr. Miodrag PAJIĆ

Mr. Anders MÅNSSON, Registrar
Ms. Olga KAPIĆ, Deputy Registrar

Having considered the aforementioned application introduced pursuant to Article VIII(1) of the Human Rights Agreement ("the Agreement") set out in Annex 6 to the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina;

Adopts the following decision pursuant to Articles VIII(2) and XI of the Agreement and Rules 52, 57 and 58 of the Chamber's Rules of Procedure:

I. INTRODUCTION

1. The applicant is a citizen of Bosnia and Herzegovina. She is the holder of savings accounts with Banjalučka Banka d.d., a company limited by shares. On 26 November 1998 the Court of First Instance in Banja Luka ordered the bank to pay to the applicant the sums she has on deposit with it. This decision entered into force on 30 December 1998. The applicant has sought execution of the decision, without success.

2. The case raises issues principally under Article 6 of the European Convention on Human Rights and under Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention.

II. PROCEEDINGS BEFORE THE CHAMBER

3. On 23 February 1999 the Human Rights Ombudsperson, in accordance with Article V(5) and Article VIII(1) of the Agreement, referred the application to the Chamber. The application was registered on 5 March 1999.

4. The applicant is represented by Mr. Dragutin Đurić, a lawyer practising in Banja Luka. He requested that the Chamber order the respondent Party as a provisional measure to pay to the applicant the sum of 50,000 German marks ("DEM"). At its session in April 1999 the Chamber decided to refuse the applicant's request for a provisional measure and to transmit the application to the respondent Party for its observations on its admissibility and merits.

5. On 30 July 1999 the applicant was requested to submit a written statement and any claim for compensation or other relief which she wished to make. This statement, which did not contain a claim for compensation, was received by the Chamber on 17 August 1999. On 24 August 1999 it was transmitted to the Agent of the respondent Party for information.

6. No observations have been received from the respondent Party.

7. The Chamber deliberated upon the admissibility and merits of the application on 4 November 1999 and on 12 January 2000. On the latter date it adopted the present decision.

III. ESTABLISHMENT OF THE FACTS

A. The particular facts of the case

8. The facts of the case as they appear from the applicant's submissions and the documents in the case-file have not been contested by the respondent Party and may be summarised as follows.

9. The applicant is the holder of two savings accounts at Banjalučka Banka d.d., a company whose capital is divided into shares. She opened the first account on 31 January 1983. On 3 October 1997 she initiated proceedings before the Court of First Instance in Banja Luka, requesting the termination of her accounts and the payment to her of all sums she had on deposit with the bank. As of the date she initiated proceedings, the total amount of money she had placed on deposit at the bank was DEM 300,169.94. This figure is composed of DEM 4,895.85 on the first account and DEM 295,274.09 on the second account.

10. On 26 November 1998 the court issued its decision in the applicant's proceedings. It terminated the applicant's second contract with the bank. It ordered the bank to pay to her all of the sums she had on deposit with it as of 3 October 1997, totalling DEM 300,169.94. In addition the bank was ordered to pay her the interest rate applicable in the country of the currency (i.e. Germany) on the sum awarded as and from 3 October 1997 until the date of payment. This sum was not quantified in the decision.

11. The court ordered the bank to pay to the applicant the sum of 9,076 Yugoslav dinars ("YUD") in respect of the costs of the proceedings, together with interest at the legal rate to be calculated from the date of the decision until payment. It rejected the applicant's claim for interest to be paid as and from 1 January 1997 and her request to terminate her first account with the bank. The decision allowed for an appeal to be filed, within 15 days of receipt, to the Regional Court. The bank did not do so and accordingly the decision became final on 30 December 1998.

12. On 5 February 1999 the Court of First Instance, pursuant to a request of the applicant's representative, ordered the enforcement of the decision of 26 November 1998. This has not occurred to date, allegedly due to the refusal of the Bureau for Payment Transactions (*Služba platnog prometa*) to execute the payment. According to the applicant, the reason for this is the decision of the Government of the Republika Srpska dated 3 May 1996, which purports to prevent the payment of so-called "old" foreign currency savings.

B. Relevant legislation

13. The Law on Enforcement Procedures (Official Gazette of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia no. 20/78), as amended, is still in force in the Republika Srpska and sets out a detailed regime for the enforcement of court decisions. Article 2 states that such enforcement is initiated at the request of the person in whose favour the decision was given. Article 3 states that enforcement is carried out by the regular courts. Article 7 provides for the issuing of a decision on enforcement by the competent court. Enforcement proceedings are, according to Article 10, to be carried out as a matter of urgency.

IV. COMPLAINTS

14. The applicant does not make any specific allegations of violations of her human rights as protected by the Agreement. She complains of the fact that, due to the actions of the bank, she is unable to access her savings, which she requires in order to pay for her son's operation.

V. SUBMISSIONS OF THE PARTIES

15. The respondent Party has not made any submissions regarding the application.

16. The applicant maintains her complaint and requests that the Chamber issue a decision in the case as soon as possible, claiming that she needs the money urgently to pay for her son's operation.

VI. OPINION OF THE CHAMBER

A. Admissibility

17. Before considering the merits of the case the Chamber must decide whether to accept it, taking into account the admissibility criteria set out in Article VIII(2) of the Agreement.

18. According to Article VIII(2)(a), the Chamber must consider whether effective remedies exist and whether the applicant has demonstrated that they have been exhausted. The Chamber notes that the respondent Party has not suggested that there is any "effective remedy" available to the applicant for the purposes of Article VIII(2)(a) of the Agreement.

19. The applicant initiated proceedings before the Court of First Instance on 3 October 1997, which issued its decision on 26 November 1998. This decision became final on 30 December 1998. The applicant sought execution of the decision, which the court ordered on 5 February 1999. The Chamber notes that there is no other step which the applicant may take at national level to seek execution of the decision. Accordingly, the applicant has exhausted the remedies available to her.

20. The Chamber considers that no other ground for declaring the case inadmissible has been established. Accordingly, the case is to be declared admissible.

B. Merits

21. Under Article XI of the Agreement the Chamber must next address the question whether the facts established above disclose a breach by the respondent Party of its obligations under the Agreement. Under Article I of the Agreement the Parties are obliged to “secure to all persons within their jurisdiction the highest level of internationally recognised human rights and fundamental freedoms”, including the rights and freedoms provided for in the Convention and the other treaties listed in the Appendix to the Agreement.

1. Article 6 of the Convention

22. The applicant did not specifically allege a violation of her rights as protected by Article 6 of the Convention. The Chamber raised it of its own motion when transmitting the application to the respondent Party. Article 6 paragraph 1, insofar as relevant, reads as follows:

“In the determination of his civil rights and obligations ..., everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law”

23. The Chamber has previously held that Article 6 paragraph 1 applies to enforcement proceedings following from a decision of a tribunal which is within its scope (see case no. CH/96/28, *M.J.*, decision on admissibility and merits delivered on 3 December 1997, paragraph 35, Decisions on Admissibility and Merits 1996-1997).

24. The decision of the Court of First Instance of 26 November 1998 is enforceable, as the time-limit for the lodging of an appeal against it has passed without such an appeal being lodged. The question of whether the decision of the court is in accordance with the law of the Republika Srpska is not for the Chamber to decide. The application before the Chamber concerns the non-enforcement of this decision. The respondent party in the domestic proceedings had the opportunity to appeal against it, which it did not avail itself of. The decision of the court is therefore fully binding and enforceable under the law of the Republika Srpska.

25. The court, pursuant to a request of the applicant, ordered the enforcement of the decision on 5 February 1999. However, the Bureau for Payment Transactions refused to pay the amount to the applicant, without giving reasons. Thus the decision of the court has not yet been enforced. The court has not taken any steps to ensure that this will happen, although such a possibility is provided for by the law of the Republika Srpska. The court has remained completely passive in the face of the clearly expressed intention of the Bureau for Payment Transactions to refuse to comply with a decision of a court of the Republika Srpska.

26. Accordingly, the applicant appears to have no prospect of having the decision of the Court of First Instance of 26 November 1998 enforced. This failure engages the responsibility of the Republika Srpska, as the Bureau for Payment Transactions, a public body for whose actions the Republika Srpska is accordingly responsible, has not taken any steps to have the decision enforced. Neither has the court taken any further steps to ensure such enforcement.

27. As the Chamber held in the above-mentioned *M.J.* decision, a situation where the authorities take no action to enforce a decision of a court deprives Article 6 paragraph 1 of all useful effect (sup. cit., paragraph 36). Accordingly, there has been a violation of the applicant's rights to a fair hearing in the determination of her civil rights as guaranteed by that provision.

2. Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention

28. The applicant did not specifically complain that her right to peaceful enjoyment of her possessions has been violated as a result of the non-enforcement of the decision of the Court of First Instance of 26 November 1998. Article 1 of Protocol No. 1 reads as follows:

“Every natural or legal person is entitled to the peaceful enjoyment of his possessions. No one shall be deprived of his possessions except in the public interest and subject to the conditions provided for by law and by the general principles of international law.

The preceding provisions shall not, however, in any way impair the right of a State to enforce such laws as it deems necessary to control the use of property in accordance with the general interest or to secure the payment of taxes or other contributions or penalties.”

29. The respondent Party did not submit any observations under this provision.

30. The Chamber finds that the applicant's deposits with the bank constitute her “possessions” within the meaning of Article 1 of Protocol No. 1.

31. The present case concerns the failure of the authorities of the Republika Srpska to enforce a court decision in the applicant's favour. As the Chamber has previously held (in the *M.J.* case, sup. cit., at paragraph 33), Article 1 of Protocol No. 1 imposes positive obligations on the Parties to provide effective protection for the rights of an individual. The Chamber considers that these obligations extend to the enforcement of court decisions such as that concerned in the present case. In the present case the failure of the respondent Party to take any steps to enforce the decision of the court of 26 November 1998 constitutes a failure to effectively secure the applicant's right to peaceful enjoyment of her possessions. Thus, there has been a breach of her rights as guaranteed by Article 1 of Protocol No. 1.

VII. REMEDIES

32. Under Article XI(1)(b) of the Agreement the Chamber must address the question of what steps shall be taken by the respondent Party to remedy the established breaches of the Agreement. In this connection the Chamber shall consider issuing orders to cease and desist, monetary relief as well as provisional measures.

33. The Chamber notes that the applicant requests that the decision of the Court of First Instance of 26 November 1998 be enforced. The Chamber has found that the failure to do so involves a breach by the respondent Party of the applicant's rights as protected by Article 6 of the Convention and Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention. It is accordingly appropriate that the respondent Party ensure the enforcement of the decision in full as soon as possible.

VIII. CONCLUSION

34. For the above reasons, the Chamber decides,

1. by 5 votes to 1, to declare the application admissible;

2. by 5 votes to 1, that the failure to take any steps to enforce the decision of the Court of First Instance of 26 November 1998 in the applicant's favour constitutes a violation of her right to a fair hearing in the determination of her civil rights as protected by Article 6 of the European Convention on Human Rights, the Republika Srpska thereby being in breach of its obligations under Article I of the Human Rights Agreement;

CH/99/1859

3. by 5 votes to 1, that this failure also constitutes a violation of the applicant's right to peaceful enjoyment of her possessions as protected by Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention, the Republika Srpska thereby being in breach of its obligations under Article I of the Agreement;

4. by 5 votes to 1, to order the Republika Srpska to ensure the full enforcement of the decision of the Court of First Instance in Banja Luka of 26 November 1998 in the applicant's proceedings against Banjalučka Banka d.d. without further delay; and

5. unanimously, to order the Republika Srpska to report to it, within one month of the date of the present decision becoming final in accordance with Rule 66 of the Chamber's Rules of Procedure, on the steps taken by it to comply with the above order.

(signed)
Anders MÅNSSON
Registrar of the Chamber

(signed)
Michèle PICARD
President of the First Panel

DECISION ON ADMISSIBILITY AND MERITS

Case no. CH/99/1885

Gordana STRIKA

against

THE REPUBLIKA SRPSKA

The Human Rights Commission within the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina, sitting in plenary session on 4 May 2004 with the following members present:

Mr. Jakob MÖLLER, President
Mr. Miodrag PAJIĆ, Vice-President
Mr. Želimir JUKA
Mr. Mehmed DEKOVIĆ
Mr. Andrew GROTRIAN

Mr. J. David YEAGER, Registrar
Ms. Olga KAPIĆ, Deputy Registrar
Ms. Meagan HRLE, Deputy Registrar

Having considered the aforementioned application introduced to the Human Rights Chamber for Bosnia and Herzegovina pursuant to Article VIII(1) of the Human Rights Agreement ("the Agreement") set out in Annex 6 to the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina;

Noting that the Human Rights Chamber for Bosnia and Herzegovina ("the Chamber") ceased to exist on 31 December 2003 and that the Human Rights Commission within the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina ("the Commission") has been mandated under the Agreement Pursuant to Article XIV of Annex 6 to the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina entered into on 22 and 25 September 2003 ("the 2003 Agreement") to decide on cases received by the Chamber through 31 December 2003;

Adopts the following decision pursuant to Article VIII(2) and Article XI of the Agreement, Articles 5 and 9 of the 2003 Agreement, and Rules 50, 54, 56 and 57 of the Commission's Rules of Procedure:

I. INTRODUCTION

1. The applicant sustained bodily injuries in a car accident, and thereafter the Public Prosecutor initiated criminal proceedings against the other party involved in the accident. The applicant complains that a judgement was not issued within a reasonable time and that, consequently, criminal proceedings were abandoned because the prosecution for the criminal act in question became time-barred. The applicant further complains that she is unable to obtain a final decision in the civil proceedings she initiated, due to the termination of the criminal proceedings.

2. The application raises issues regarding the applicant's right to a fair trial in a reasonable time under Article 6 of the European Convention on Human Rights ("the Convention").

II. PROCEEDINGS BEFORE THE CHAMBER AND THE COMMISSION

3. On 25 March 1999 the application was submitted to the Chamber. The applicant, a housewife, is represented by her husband, Mr. Rade Strika, who is a police officer.

4. On 23 September 2003 the application was transmitted to the Republika Srpska under Article 6 of the Convention. On 23 October 2003 the Chamber received the Republika Srpska's observations on the admissibility and merits.

5. On 23 March 2000 and 23 September 2003 the Chamber sent letters to the applicant requesting her to clarify certain key issues. On 10 February 2004 the Commission also requested additional information from the applicant.

6. The applicant submitted additional observations on 26 May 1999, 29 October 1999, 29 March 2000, 3 January 2001, 29 January 2001, 13 August 2001, 21 January 2002, 30 July 2002, 22 November 2002, 29 January 2003, 2 October 2003, 6 November 2003, and 19 February 2004.

7. On 5 September 2003 the Chamber deliberated on the admissibility and merits of the application. The Commission deliberated on the admissibility and merits of the application on 15 January 2004 and 4 May 2004. On the latter date it adopted the present decision.

III. STATEMENT OF FACTS

8. On 24 July 1996 the applicant and her husband were driving their vehicle on the road between Prijedor and Kozarska Dubica, the Republika Srpska. A minibus that S.D. was driving hit their vehicle. S.D. immediately left the scene of the accident. Due to this accident, the applicant was seriously injured and as a result became physically disabled.

9. On 12 September 1996 the Public Prosecutor charged S.D. with the criminal offence of threatening public traffic safety. At this time the applicant raised a claim under property law (*i.e.*, a civil claim for compensation for damages arising out of the commission of a crime, see paragraph 31 and footnote 1 below, also referred to in this decision as a "compensation claim").

10. On 22 October 1997 the Basic Court in Prijedor (*Osnovni sud u Prijedoru*) ("the Basic Court") issued a judgement finding S.D. guilty of driving under the influence of alcohol and at an excessive speed, thereby committing the criminal offence set out in Article 181, paragraph 1 in conjunction with Article 181, paragraph 3 of the Republika Srpska Criminal Code (see paragraph 23 below). The Basic Court, however, considered the fact that the brakes gave out while S.D. was trying to stop the vehicle as a mitigating factor and applied Articles 42 and 43 of the Criminal Code of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia (see paragraphs 24 and 25 below) in determining

the punishment. Accordingly, the Basic Court imposed a monetary fine on S.D. in the amount of 2,000 dinars, to be paid within 15 days after the judgement became final and binding, considering a monetary fine sufficient punishment. The Basic Court relied on witness statements, an expert report of the car garage "Autotransport" on the condition of the vehicle after the accident, and documentation regarding the road and its condition where the accident occurred. The Basic Court also instructed the applicant to initiate civil proceedings for claim under property law, in accordance with paragraph 2 of Article 108 of the Code of Criminal Procedure (see paragraph 31 below). The Basic Court stated that it could not award any compensation or decide on the civil claim within the criminal proceedings because the information acquired during the criminal proceedings did not provide a reliable basis for either a complete or partial award. S.D. appealed the judgement of the Basic Court.

11. On 3 June 1997 the applicant contacted S.D.'s insurance company, Krajina Osiguranje seeking the reimbursement for pecuniary damages (medical expenses) and compensation for non-pecuniary damages. S.D. has held an insurance policy there since 11 January 1996.

12. On 27 July 1998 the applicant initiated civil proceedings before the Basic Court in Prijedor against S.D., his insurance company Krajina Osiguranje, and the car company that owned the minibus S.D. was driving, with a view to obtaining compensation.

13. On 28 October 1998 the Higher Court in Banja Luka (*Okružni sud u Banja luci*), upon the appeal of S.D., quashed the Basic Court judgement of 22 October 1997. The Higher Court, in its procedural decision, stated that the operative section of the Basic Court ruling was incomprehensible, and that the court had therefore violated the rules governing criminal proceedings. The Higher Court further regarded the relevant facts to be incomplete; in particular, facts establishing the actual speed of the vehicle driven by S.D. and the condition of the road were missing. The Higher Court, therefore, returned the case to the Basic Court for renewed proceedings and instructed the Basic Court to issue a judgement containing this information.

14. On 21 June 1999 the Basic Court held a hearing in the civil proceedings, to which the applicant and her lawyer were invited.

15. On 28 December 1999 in the renewed criminal proceedings, the Basic Court issued a judgement imposing the same fine on S.D. and establishing his responsibility for the same offence as it had in the judgement of 22 October 1997. S.D. appealed against this judgement.

16. On 10 June 2000 the applicant received a letter from S.D.'s insurance company, Krajina Osiguranje, requesting her to submit the Basic Court's final and binding judgement or an expert report on traffic and technical issues in order for the insurance company to finalize her request.

17. On 12 October 2000 the Higher Court in Banja Luka, upon S.D.'s appeal, again quashed the judgement of the Basic Court of 28 December 1999 and returned the case to the Basic Court for renewed proceedings. The Higher Court repeated its earlier reasoning of 28 October 1998 and ordered the Basic Court to comply with its instructions.

18. On 18 November 2002 the Basic Court issued a procedural decision terminating the criminal proceedings on the ground that the criminal prosecution of the underlying act was time barred pursuant to Article 111, paragraph 6 and Article 112, paragraph 6 of the Criminal Code (see paragraphs 27 and 28 below). The Basic Court also instructed the applicant to initiate a civil action for her claims under property law.

19. Sometime after the termination of the criminal proceedings, S.D. died.

20. On 17 February 2003 the applicant received an invitation to participate in the 14 March 2003 main hearing in the civil proceedings she had initiated. After this hearing, the civil proceedings seem to have halted.

21. In June 2003 the applicant submitted a complaint to the Independent Judicial Commission in Banja Luka. On 1 July 2003 the Independent Judicial Commission confirmed its receipt of the complaint and stated that it had concluded that her allegations were founded and that a report would be submitted to the High Judicial and Prosecutor's Council.

IV. RELEVANT LEGAL FRAMEWORK

A. Criminal Code

22. A new Criminal Code of the Republika Srpska entered into force on 1 July 2003 (Official Gazette of the Republika Srpska ("OG RS") no. 49/03). However, at the time of S.D.'s conviction, the Criminal Code of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia (Official Gazette of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia ("OG SFRY") nos. 44/76, 34/84, 74/87, 57/89, and 3/90 and OG RS no. 12/93) and the Criminal Code of the Republika Srpska (Special Part) were in force (OG RS nos. 15/92, 4/93, 17/93, 26/93, 14/94, and 3/96).

23. On 22 October 1997, S.D. was found guilty of threatening public traffic safety as defined by paragraph 1, in conjunction with paragraph 3, of Article 181 of the Criminal Code of the Republika Srpska (Special Part) which provided as follows:

"(1) A participant in traffic on the road that does not comply with traffic regulations and therewith endangers the public traffic endangering the life of people or property to the greater extent due to which another person suffers heavily bodily injury or property is damaged exceeding the amount of three thousand dinars shall be punished by sentence of imprisonment from six months to five years.

"(2) Whoever endangers the human life or body or damages property to a greater extent by endangering the railway, shipping, tram, trolley bus, bus traffic or cableway traffic shall be punished by sentence of imprisonment from six months to five years.

"(3) Whoever commits the offences under paragraphs 1 and 2 of this Article out of negligence shall be punished by imprisonment of up to three years."

24. The Basic Court mitigated the sentence for the criminal offence in accordance with Article 42 and 43 of the Criminal Code of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia. Article 42, regarding the mitigation of punishment, provided as follows:

"The court may set the punishment for the perpetrator below the limit prescribed by the law or apply a milder kind of punishment:

"(1) when the law provides the possibility of reducing punishment;

"(2) when the court determines the existence of very mitigating circumstances which indicate that the purpose of the punishment can be attained by a lesser punishment."

25. Article 43, regarding the limitation on the mitigation of punishments, provided as follows:

"(1) When the conditions for the reduction of punishment referred to under Article 42 of this Code exist, the court shall reduce the punishment within the following limits:

"(1) if a period of three years' imprisonment is prescribed as the lowest punishment for the criminal offence, it may be reduced down to one year of imprisonment;

“(2) if a period of two years’ imprisonment is prescribed as the lowest punishment for the criminal offence, it may be reduced down to six months of imprisonment;

“(3) if a period of imprisonment of one year is prescribed as the lowest punishment for the criminal offence, it may be reduced down to three months of imprisonment;

“(4) if a period of imprisonment not exceeding one year is prescribed as the lowest punishment for the criminal offence, it may be reduced down to 15 days of imprisonment;

“(5) if a punishment of imprisonment is prescribed for a criminal offence without indication of the lowest limit, the court may pronounce a fine in lieu of imprisonment;

“(6) if a fine is prescribed as the lowest limit for the punishment for a criminal offence, it may be reduced to 500 dinars.

“(2) When deciding on the extent of reducing punishments in accordance with the rules set forth in paragraph 1 of this Article, the court shall take into special consideration the smallest and the largest punishment prescribed for the particular criminal offence.”

26. The Republika Srpska adopted another Criminal Code that entered into force on 1 October 2000 (OG RS nos. 22/00, 33/00, and 37/01). The Basic Court relied on this Code in issuing its 18 November 2002 procedural decision terminating the criminal proceedings.

27. Article 111, regarding the bar to prosecution by lapse of time, provided, in relevant part, as follows:

“(1) Unless it is stipulated otherwise in this Code, criminal prosecution is barred after the lapse of:

...

(6) three years from the commission of criminal offence for which the law provides imprisonment for a term exceeding one year; ...”

28. Article 112, regarding the running and interruption of the period of expiry of criminal prosecution, provided, in relevant part, as follows:

“(6) There shall be an absolute bar to prosecution when twice as much time lapses as required, by provisions of the law, for the bar to prosecution.”

B. Code of Criminal Procedure

29. A new Code of Criminal Procedure of the Republika Srpska entered into force on 1 July 2003 (OG RS no. 50/03). However, the previous Code of Criminal Procedure of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia (OG SFRY nos. 26/86, 74/87, 57/89, 3/90, and 27/92) was applied in the Republika Srpska by the Law on Application of the Code of Criminal Procedure (OG RS no. 4/93), as later amended by the Law on Amendments of the Code of Criminal Procedure of the Republika Srpska (OG RS nos. 26/93, 14/94, 6/97, and 60/01). This Code of Criminal Procedure is applicable in this case.

30. Chapter X of the Code of Criminal Procedure governed “claims under property law¹”. It provides, in pertinent part, as follows:

Article 103

“(1) A claim under property law which has arisen due to the commission of a crime shall be deliberated upon on the motion of the authorised persons in the criminal proceedings if this would not considerably prolong those proceedings.

“(2) A claim under property law may pertain to compensation for damage, repossession of things, or annulment of a particular legal transaction.”

Article 104(1)

“The petition to realise a claim under property law in criminal proceedings may be filed by the person authorised to pursue that claim in a civil action.”

Article 105(1)

“A petition to pursue a claim under property law in criminal proceedings shall be filed with the body or agency to whom the criminal charge is submitted or to the court before which the proceedings are being conducted.”

Article 107

“(1) The court before which proceedings are being conducted shall interrogate the accused concerning the facts alleged in the petition and shall investigate the circumstances that have a bearing on the establishment of the claim under property law. But even before a petition to that effect is presented, the court has a duty to gather evidence and investigate what is necessary to decide upon the claim.

“(2) If the investigation of the claim under property law would considerably prolong the criminal proceedings, then the court shall restrict itself to gathering that information for which the subsequent establishment would be impossible or considerably more difficult.”

31. The Basic Court, in its judgements issued on 22 October 1997 and 28 December 1999, instructed the applicant to initiate civil proceedings in accordance with paragraph 2 of Article 108.

Article 108

“(1) The court shall render a judgment on claims under property law.

“(2) In a verdict pronouncing the accused guilty, the court may award the injured party the entire claim under property law or may award him part of the claim under property law and refer him to a civil action for the remainder. If the information gathered in the criminal proceedings does not afford a reliable basis for either a complete or partial award, then the court shall instruct the injured party that he may file a civil action to pursue his entire claim under property law.”

32. Article 442 provided as follows:

“(1) The main trial shall be held even if the competent prosecutor does not appear though duly summoned. In this case, the injured party has the right to defend the accusation in the main trial within the limits of the indicting proposal.”

¹ For the sake of clarification, the concept of “claims under property law” in the domestic law and domestic practice is not exclusively related to property claims, but rather applies more broadly to civil claims for compensation for damages arising out of or related to the commission of a crime. The term property claim or compensation claim will be used interchangeably in this decision.

C. The Law on Civil Proceedings

33. A new Law on Civil Proceedings of the Republika Srpska entered into force on 17 July 2003 (OG RS nos. 58/03 and 85/03). However, before 17 July 2003, the Law on Civil Proceedings of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia was applicable (OG SFRY nos. 4/77, 36/80, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90, and 35/91) as later amended by the Law on Amendments of the Law on Civil Proceedings (OG RS nos. 17/93, 14/94, and 32/94). This Law on Civil Proceedings is applicable in this case and the relevant provisions are cited below.

34. Article 12 provided as follows:

“When the court’s decision depends on a prior decision on whether a certain right or legal relation exists or not, and such a decision has not yet been reached by the court or another competent body (prior question), the court may resolve the issue itself, if not stipulated otherwise in special regulations.

“The court’s decision on prior question has legal effect only in terms of that particular case in which the issue has been decided upon.

“During the civil proceedings, in respect to the existence of a criminal act and criminal responsibility of the perpetrator, the court is bound by the final decision of the criminal court pronouncing the defendant guilty.”

V. COMPLAINTS

35. The applicant complains that her right to a prompt and fair resolution of the criminal proceedings has been violated, as well as her right to obtain a satisfactory judgement sentencing S.D. The applicant further complains that she is unable to obtain compensation in the criminal proceedings although she submitted a compensation claim within those proceedings. Moreover, she complains about her inability to obtain a final decision and compensation within the civil proceedings she initiated, due to the delay in of the criminal proceedings and the eventual termination thereof. The applicant states that she is not able to obtain compensation from S.D.’s insurance company due to the termination of the criminal proceedings.

VI. SUBMISSIONS OF THE PARTIES

A. The Republika Srpska

1. As to the facts

36. In its observations, the respondent Party points out that the applicant’s statement regarding the length of the proceedings contradicts the 18 November 2002 procedural decision of the Basic Court on termination of the proceedings. The respondent Party also regards the applicant’s statement that she was not able to realize her right to obtain compensation as ill-founded because the applicant was clearly directed to initiate a civil lawsuit for compensation and she also could have participated in the criminal proceedings. The respondent Party also points out that the applicant did not submit an appeal against the 18 November 2002 procedural decision.

2. As to the admissibility

37. The respondent Party points out that the civil proceedings remain pending and have not yet been concluded. Therefore, the application is inadmissible because the applicant did not exhaust all available remedies. Moreover, the applicant could have appealed within three days against the 18 November 2002 procedural decision of the Basic Court in Prijedor, which she did not do. Therefore, the respondent Party regards the application as inadmissible under the six-month rule.

3. As to the merits

38. The respondent Party considers that the applicant's complaint that she has not been provided with access to court has no basis. In support of this, the Republika Srpska proffered a letter, dated 6 October 2003, that it obtained from the Basic Court in Prijedor. The letter contains a short summary of the relevant criminal proceedings. The respondent Party emphasizes the part in which the Basic Court in Prijedor confirms that the applicant was regularly summoned to all hearings, that she was actually present, and that the public prosecutor was not. The respondent Party explains that Article 442, paragraph 1 of the Code of Criminal Procedure applies in such circumstances (see paragraph 32 above). Under that provision, when the public prosecutor receives a proposal for an indictment and is not present at the main trial in person, the damaged party takes on the capacity of prosecutor. The Republika Srpska is therefore of the opinion that the applicant had access to all the available rights during the hearings.

39. The respondent Party again points out that the Basic Court directed the applicant to initiate civil proceedings, which also provided her with access to court.

B. The applicant

40. In response to the respondent Party's observations, the applicant states that the respondent Party confirms that the proceedings were still not finished at the time she submitted her application to the Chamber. The applicant points out that her application concerns the fact that the courts did not promptly resolve her case and that, as a consequence, the prosecution for the underlining criminal act became time-barred.

41. The applicant explains that she received the Higher Court's procedural decision of 12 October 2000 together with the Basic Court's procedural decision of 18 November 2002. Further, she received the procedural decision of the Higher Court after the death of S.D.

42. As to the possibility to appeal against the procedural decision of the Higher Court of 18 November 2002, the applicant states that the lawyer representing her in the civil proceedings informed her that there was no right of appeal against such procedural decision. Therefore, the applicant sought relief before the Chamber and the Independent Judicial Commission. The applicant further states that she was informed that she could not obtain a procedural decision in the civil proceedings as long as the criminal proceedings were pending.

43. As to the merits, the applicant states that she was never informed about the procedure provided for in Article 442, paragraph 1 of the Code on Criminal Procedure (see paragraph 32 above). Therefore, she never used the available privileges and only made a statement during the hearing.

44. The applicant asserts that the criminal court proceedings were not conducted in an adequate manner. For example, another person riding in S.D.'s minibus at the time of the accident was never heard as a witness. She further states that the vehicle was not inspected by an authorized court expert (*ovlašteni sudski vještak*) immediately after the accident, but only some time after, which created an opportunity to fix the damage. Moreover, the court expert never confirmed the facts concerning S.D.'s actual speed and the condition of the road at the time of the accident. The applicant states that although this matter was raised in the procedural decision of the Higher Court of 12 October 2000, the applicant did not receive that procedural decision until 18 November 2002, at the time she received the procedural decision of the Basic Court of 18 November 2002. The applicant alleges that a report exists on the condition of the vehicle, issued by the Faculty of Machinery in Banja Luka, which was never sent to her. The applicant also claims that there are witnesses who could confirm that S.D. did not try to stop his vehicle. The applicant notes that the Court verified the report of "Autotransport" Prijedor and it agreed that an essential part of the vehicle broke at the moment S.D. was trying to stop the vehicle. She asserts,

however, that the employees of “Autotransport” Prijedor are not experts. The applicant alleges that S.D. had influence over the judges because he knew them and had the financial means to influence them. Finally, the applicant asserts that the sentence was not a proper one.

VII. OPINION OF THE COMMISSION

A. Admissibility

45. The Commission recalls that the application was introduced to the Human Rights Chamber under the Agreement. As the Chamber had not decided the application by 31 December 2003, in accordance with Article 5 of the 2003 Agreement, the Commission is now competent to decide on the application. In doing so, the Commission shall apply the admissibility requirements set forth in Article VIII(2) of the Agreement. Moreover, the Commission notes that the Rules of Procedure governing its proceedings do not differ, insofar as relevant for the applicant’s case, from those of the Chamber, except for the composition of the Commission.

46. In accordance with Article VIII(2) of the Agreement, “the [Commission] shall decide which applications to accept.... In so doing, the [Commission] shall take into account the following criteria: (a) Whether effective remedies exist, and the applicant has demonstrated that they have been exhausted ...” and “(c) The [Commission] shall also dismiss any application which it considers incompatible with this Agreement, manifestly ill-founded, or an abuse of the right of petition.”

1. As to the criminal proceedings

47. Article 6, paragraph 1 of the Convention provides, in relevant part, as follows:

“In the determination of his civil rights and obligations or of any criminal charge against him, everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law. ...”

48. The Commission notes that Article 6 of the Convention does not indicate that the applicant, as a victim of a crime, has a viable claim under that Article in relation to the criminal proceedings (see case no. CH/99/2150, *Unković*, decision on admissibility and merits of 9 November 2001, paragraph 87, Decisions July—December 2001). The applicant herself has not been “charged” with an offence within the meaning of Article 6 of the Convention and it has not been shown that her “civil rights” would be determined in these criminal proceedings (see also case no. CH/98/981, *Galijašević*, decision on admissibility adopted 12 November 1998, paragraph 10, Decisions and Reports 1998). Although domestic law provides the applicant with the right to participate in criminal proceedings as an injured party, this is not a right guaranteed by the Convention. The applicant’s claim under Article 6 of the Convention, insofar as it concerns the criminal proceedings against S.D. regarding the accident of 24 July 1996, is therefore outside the scope of Article 6 of the Convention. The Commission therefore finds this part of the application inadmissible *ratione materiae* with the Agreement.

2. As to the civil proceedings

a. The applicant's complaint concerning the fairness of the proceedings (Article 6 of the Convention)

49. The applicant complains that the Courts before which the criminal proceedings and the civil proceedings have been pending, and in particular the judges, are biased due to alleged connections with S.D. She further alleges that the judges were, in collaboration with S.D., prolonging the criminal proceedings in order to prevent the applicant from obtaining compensation

in the civil proceedings. These complaints raise issues under Article 6, paragraph 1 of the Convention concerning the fairness of the proceedings.

50. The Commission observes, however, that the applicant has failed to substantiate these allegations. It follows that this part of the application is manifestly ill-founded within the meaning of Article VIII(2)(c) of the Agreement. The Commission therefore decides to declare this part of the application inadmissible.

b. The applicant's complaint concerning the length of proceedings (Article 6 of the Convention)

51. The applicant further complains about the length of her civil proceedings to obtain financial compensation, which have been pending before the Basic Court in Prijedor since 27 July 1998. The respondent Party submits that the applicant has failed to exhaust domestic remedies because these proceedings are still pending. As the Chamber has repeatedly held, however, the fact that proceedings are still pending does not prevent it from examining an applicant's complaint in relation to the length of the proceedings (see, e.g., case no. CH/02/8770, *Dobojsputevi d.d.*, decision on admissibility and merits of 5 December 2003). The Commission therefore decides not to declare inadmissible the applicant's complaint under Article 6, paragraph 1 concerning the length of the civil proceedings to obtain financial compensation.

3. Conclusion as to admissibility

52. In sum, the Commission finds that the application is admissible insofar as it concerns the length of the civil proceedings pending since 27 July 1998 and decides to declare the remainder of the application inadmissible.

B. Merits

53. Under Article XI of the Agreement, the Commission must next address the question of whether the facts established above disclose a breach by the Republika Srpska of its obligations under the Agreement. Under Article I of the Agreement, the parties are obliged to "secure to all persons within their jurisdiction the highest level of internationally recognised human rights and fundamental freedoms," including the rights and freedoms provided for in the Convention and the other international agreements listed in the Appendix to the Agreement.

1. Article 6, paragraph 1 of the Convention (length of proceedings)

54. The Commission has declared the application admissible under Article 6, paragraph 1 of the Convention concerning the length of the civil proceedings to obtain compensation for the injury she suffered in the traffic accident in July 1996. This claim has been pending before the Basic Court in Prijedor since 27 July 1998, and it has not been resolved to date.

55. Article 6, paragraph 1 of the Convention provides as follows:

"In the determination of his civil rights and obligations ..., everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law."

56. The European Court of Human Rights (the "European Court") has explained that, by requiring in Article 6, paragraph 1 that cases be heard within a reasonable time, "the Convention underlines the importance of rendering justice without delays which might jeopardise its effectiveness and credibility" (Eur. Court HR, *H. v. France*, judgement of 24 October 1989, Series A no. 162, paragraph 58).

57. The proceedings at issue, insofar as relevant, concern the applicant's right to compensation as an injured party damaged in some personal or property right by the commission of a crime. As such, the Commission finds this claim to constitute a civil right within the meaning of Article 6, paragraph 1 of the Convention. Accordingly, that provision is applicable to the proceedings in the present case, be they criminal or civil proceedings, by which the applicant is entitled to have her civil claim resolved (see Eur. Court HR, *Tomasi v. France*, judgement of 27 August 1992, Series A no. 241, paragraphs 121-122).

58. In establishing the validity of a claim related to the length of court proceedings, the Commission must first determine what period of time is to be considered. For the purposes of Article 6, paragraph 1 of the Convention, the Commission finds that the period of time to be considered starts on the date on which the applicant first raised her compensation claim in the criminal proceedings against S.D., 12 September 1996 (see *Tomasi v. France* at paragraph 124). In its judgement of 22 October 1997, the Basic Court however, did not decide upon the applicant's compensation claim in the criminal proceedings. Instead, the Basic Court directed the applicant to initiate a civil action, since it did "not have sufficient information to decide on the injured party's claim under property law either partly or in its entirety". Thereafter, the Basic Court terminated the criminal proceedings on 18 November 2002. The Commission notes that the applicant will, due to the termination of the criminal proceedings, never receive a decision on her compensation claim within the criminal proceedings. Moreover, the civil proceedings the applicant initiated in July 1998 have also been pending for more than five years.

59. The reasonableness of the length of proceedings is to be assessed having regard to the criteria set forth by the European Court, and established in the Chamber's jurisprudence, namely the complexity of the case, the conduct of the applicant and of the relevant authorities, and the other circumstances of the case (see, e.g., case no. CH/97/54, *Mitrović*, decision on admissibility of 10 June 1998, paragraph 10, Decisions and Reports 1998, with reference to the corresponding case law of the European Court). In civil cases, the defendant's behaviour and what is at stake in the litigation for the plaintiff are also taken into account (Eur. Court HR, *Buchholz v. Germany*, judgement of 6 May 1981, Series A no. 42, paragraph 49).

60. The Commission notes that, as an injured party, the applicant's civil lawsuit against S.D., Krajina Osiguranje, and the car company, would be more speedily adjudicated if the criminal proceedings against the perpetrator of the crime were finalised. The Commission understands that it is the regular practice for the courts to conclude the criminal proceedings before ruling on the civil action, despite these proceedings formally being independent of one another. Therefore, the criminal proceedings against the defendant S.D also bear upon the analysis of the reasonableness of the length of the proceedings to determine the applicant's civil claim.

61. With respect to the complexity of the case, the Commission considers that the criminal prosecution against S.D. was a relatively simple and straightforward legal matter. The criminal proceedings were conducted against only one defendant for one criminal offence (a car accident in which the defendant was allegedly at fault). The defendant raised different defences against the criminal offence for which he was charged, namely that he had not consumed any alcohol before the accident, that the brakes did not work at the moment he tried to stop the vehicle, and that he only left the scene of the accident because he was afraid he would be attacked by the applicant's husband. In the evidentiary proceedings, the Basic Court heard testimony from only one witness and reviewed the statements of all the parties involved. It further considered the minutes submitted by the car garage "Autotransport", which examined the vehicle after the accident; and reports concerning the condition of the road. Therefore, in the view of the Commission, the issues raised in the prosecution of the defendant, and therefore in the determination of the applicant's civil claim, are not so complex as to require more than seven years of proceedings.

62. With respect to the applicant's conduct, the Commission sees nothing in the court record to indicate that the applicant has been in any way responsible for the delay in the proceedings. Nor has the respondent Party argued that she has contributed to the prolonged delay.

63. With respect to the conduct of the courts involved, the Commission notes that a large portion of the delay was due to the fact that the domestic court has not been able to deal effectively with the case. The Commission notes that the Basic Court in Prijedor issued two judgements and was supposed to issue a third and final one, yet it terminated the proceedings due to lapse of time. The Basic Court's judgements have been quashed two times by procedural decisions of the Higher Court, and the case has been returned to the Basic Court for retrial. In the decisions of the Higher Court some instructions on possible action by the Basic Court have been given. Although the Basic Court was obliged to conduct the proceedings and examine the issues as instructed by the Higher Court's decisions, it appears that the Basic Court failed to do so. The Commission notes that the Basic Court could have easily applied the Higher Court's instructions. Moreover, the Commission observes that the Higher Court gave identical instructions to the Basic Court for the second time on 12 October 2000. The Basic Court, however, never issued a judgement following these instructions, but instead issued a procedural decision terminating the proceedings on 18 November 2002, more than two years after the instructions were given. The Commission finds that this delay by the Basic Court was unnecessary and its failure to act promptly and upon the instructions of the Higher Court caused the termination of the proceedings because the prosecution for the crime became time barred.

64. The Commission finds that the combination of protracted delays, ineffective and inefficient conduct of the criminal proceedings, and their subsequent termination, have adversely affected the applicant's efforts to seek justice and to have her civil claim for damages adjudicated.

65. The Commission further notes that the applicant has also been unsuccessful in obtaining compensation from S.D.'s insurance company due to the termination of the criminal proceedings and the delays in the civil proceedings.

2. Conclusion as to the merits

66. Having regard to the above, the Commission considers that the delay in the civil proceedings can be regarded as entirely due to the conduct of the Basic Court in Prijedor, for which the respondent Party is to be held responsible. The length of the criminal trial, which is clearly imputable to the respondent Party, directly contributed to the delay in the adjudication of the applicant's civil claim under property law arising out of the car accident. Finally, the Commission finds, in examining the manner in which the criminal proceedings were conducted, that the Basic Court in Prijedor should have dealt far more expediently with the criminal proceedings, and there was no apparent justification for the prolonged delays that occurred prior to the prosecution for the crime becoming time-barred.

67. The Commission therefore finds that the length of time that the proceedings to determine the applicant's property claim stemming from the car accident have been pending before the courts of the respondent Party is unreasonable and that the Republika Srpska has therefore violated the applicant's right to a fair trial within a reasonable time in the determination of her civil rights, as guaranteed by Article 6, paragraph 1 of the Convention.

VIII. REMEDIES

68. Under Article XI(1)(b) of the Agreement, the Commission must next address the question of what steps shall be taken by the respondent Party to remedy the established breaches of the Agreement. In this connection the Commission shall consider issuing orders to cease and desist, monetary relief (including pecuniary and non-pecuniary damages), as well as provisional measures.

69. The applicant requested a fair trial and a "fair judgement". In fashioning a remedy for the established breaches of the Agreement, Article XI(1)(b) provides the Commission with broad remedial powers, and the Commission is not limited to the requests' of the applicant.

70. The Commission notes that it has found a violation of the applicant's right protected by Article 6, paragraph 1 of the Convention with regard to the length of proceedings. Since the applicant's rights have been violated by the fact that the criminal case was pending for more than seven years, and the civil proceedings for more than five years, the Commission considers it appropriate to order the respondent Party to take all necessary steps to conclude the pending civil proceedings promptly and without any further delay. The Commission notes that S.D., who is deceased, can no longer be a party to the case. The Commission further notes, however, that the applicant continued her case against S.D.'s inheritors, his insurance company, and the company that owns the minibus. The Commission orders the respondent Party to conclude the relevant proceedings expeditiously.

71. The Commission also considers it appropriate to award monetary compensation to the applicant in recognition of the sense of injustice she has suffered as a result of her inability to have her case decided within a reasonable time. Accordingly, the Commission will order the respondent Party to pay the applicant the sum of five thousand (5,000) Convertible Marks (*Konvertibilnih Maraka*, "KM") for these non-pecuniary damages within one month of the date of receipt of this decision.

72. The Commission will further order the Republika Srpska to pay the applicant simple interest at a rate of 10% (ten per cent) per annum over the sum stated above or any unpaid portion thereof from the due date until the date of settlement in full.

73. The Commission will further order the Republika Srpska to report to it no later than 29 October 2004 on the steps taken by it to comply with the above orders.

IX. CONCLUSIONS

74. For the above reasons, the Commission decides,

1. unanimously, to declare admissible the part of the application relating to the length of the civil and criminal proceedings in relation to the applicant's compensation claim;

2. unanimously, to declare inadmissible the remainder of the application;

3. unanimously, that there has been a violation of the applicants' rights under Article 6, paragraph 1 of the European Convention on Human Rights with regard to the length of proceedings relating to the applicant's civil claim under property law, the Republika Srpska thereby being in breach of Article I of the Human Rights Agreement;

4. unanimously, to order the Republika Srpska, through its authorities, to take all necessary steps to promptly conclude the civil proceedings pending since 27 July 1998;

5. unanimously, to order the Republika Srpska to pay the applicant, within one month of the date of receipt of this decision, five thousand (5,000) Convertible Marks ("*Konvertibilnih Maraka*") by way of compensation for non-pecuniary damages;
6. unanimously, to order the Republika Srpska to pay the applicant simple interest at a rate of 10% (ten per cent) per annum over the sum stated in conclusion no. 5 or any unpaid portion thereof from the due date until the date of settlement in full; and
7. unanimously, to order the Republika Srpska to report to it no later than 29 October 2004 on the steps taken by it to comply with the above orders.

(signed)
J. David YEAGER
Registrar of the Commission

(signed)
Jakob MÖLLER
President of the Commission

ODLUKA O PRIHVATLJIVOSTI I MERITUMU

Predmet broj CH/99/1888

Milutin MIŠIĆ

protiv

BOSNE I HERCEGOVINE

I

FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Komisija za ljudska prava pri Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine, na zasjedanju Velikog vijeća od 8. i 9. marta 2005. godine, sa sljedećim prisutnim članovima:

Gosp. Miodrag PAJIĆ, predsjednik
Gosp. Mehmed DEKOVIĆ, potpredsjednik
Gosp. Želimir JUKA, član
Gđa Hatidža HADŽIOSMANOVIĆ, član
Gosp. Jovo ROSIĆ, član

Gosp. Nedim ADEMOVIĆ, arhivar

Razmotrivši gore spomenutu prijavu podnesenu Domu za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu (u daljnjem tekstu: Dom) u skladu sa članom VIII(1) Sporazuma o ljudskim pravima (u daljnjem tekstu: Sporazum) sadržanom u Aneksu 6 uz Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini;

Konstatujući da je Dom prestao postojati 31. decembra 2003. godine i da je Komisija za ljudska prava pri Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Komisija) dobila mandat prema sporazumima u skladu sa članom XIV Aneksa 6 uz Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini koji su zaključeni u septembru 2003. i januaru 2005. godine (u daljnjem tekstu: Sporazum iz 2005. godine) da odlučuje o predmetima podnesenim Domu do 31. decembra 2003. godine;

Usvaja sljedeću odluku u skladu sa članom VIII(2)(d) Sporazuma, čl. 3. i 8. Sporazuma iz 2005. godine, kao i pravilom 21. stavom 1(a) u vezi sa pravilom 51. stavom 1(a), pravilom 50. stavom 1(b), (h) i stavom 2(d) Pravila procedure Komisije:

I. UVOD

1. Predmet se odnosi na pokušaje podnosioca prijave, pripadnika bivše Jugoslovenske narodne armije (u daljnjem tekstu: JNA), da vrati u posjed stan u ulici Envera Šehovića broj 60 (ranije Omera Maslića) u Sarajevu i da bude priznat kao njegov vlasnik.
2. Prijava pokreće pitanja u vezi s čl. 6. i 8. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (u daljnjem tekstu: Evropska konvencija) i članom 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, te članom II(2)(b) Sporazuma.

II. POSTUPAK PRED DOMOM/KOMISIJOM

3. Prijava je podnesena i registrovana 30. marta 1999. godine.
4. Komisija je 27. aprila 2000. godine prijavu prosljedila tuženim stranama, Bosni i Hercegovini i Federaciji Bosne i Hercegovine. Tužene strane su dostavile pismena zapažanja.
5. Podnosiocu prijave pismena zapažanja tuženih strana proslijeđena su 12. jula 2000. godine.

III. ČINJENICE U PREDMETU

6. Podnosiocu prijave je rješenjem Komande Garnizona Sarajevo, 1989. godine, dodijeljen na korištenje predmetni stan. Podnosilac prijave je Komisiji dostavio kupoprodajni ugovor za predmetni stan, ovjeren od strane vojnog pravobranioca. Ugovor sadrži pečat nadležne poreske službe. Prema ugovoru kupoprodajna cijena iznosila je 492.004, a podnosilac prijave je dostavio kopiju uplatnice za iznos od plaćenih 490.000 jugoslovenskih dinara.
7. Čini se da je podnosilac prijave stan napustio početkom ratnih dejstava u Bosni i Hercegovini (u daljnjem tekstu: BiH). Zahtjev za povrat stana je podnio 1999. godine Upravi za stambena pitanja Kantona Sarajevo (u daljnjem tekstu: Uprava). Uprava je donijela rješenje broj: 23/6-372-P-950/99 od 22. marta 2002. godine, kojim se zahtjev za povrat stana podnosioca prijave odbija, jer je na osnovu rješenja Fonda za socijalno osiguranje vojnih osiguranika Beograd, od 17. jula 1997. godine, (kojim je podnosiocu prijave priznato pravo na invalidsku penziju), utvrđeno da je podnosilac prijave nakon 14. decembra 1995. godine ostao u službi Vojske Jugoslavije, zbog čega se ne smatra izbjeglicom.
8. Protiv navedenog rješenja, podnosilac prijave je podnio žalbu Ministarstvu za stambene poslove Kantona Sarajevo (u daljnjem tekstu: Ministarstvo) navodeći da nije bio pripadnik Vojske Jugoslavije, već Vojske Republike Srpske. Ministarstvo je rješenjem, broj: 27/02 – 23-4063/02 od 28. oktobra 2002. godine, poništilo prvostepeno rješenje i predmet vratilo na ponovni postupak zbog nepotpuno i pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja.
9. U ponovnom postupku, Uprava je donijela rješenje, broj 23/6-372-P-950/99 od 17. decembra 2002. godine, kojim se odbija zahtjev za povrat stana u posjed, jer je utvrđeno da je podnosiocu prijave priznato pravo na invalidsku penziju, a i da je Naredbom Vojske Jugoslavije iz 1996. godine podnosilac prijave unaprijeđen u čin potpukovnika.
10. Komisiji je dostavljena kopija Naredbe komadanta Glavnog štaba Vojske Republike Srpske od 25. juna 1994. godine, kojom je podnosilac prijave unaprijeđen u čin pješadijskog majora Vojske.
11. Protiv navedenog rješenja Uprave, podnosilac prijave je podnio žalbu Ministarstvu navodeći da nije unaprijeđen od strane Vojske Jugoslavije, već od strane Vojske Republike Srpske. Ministarstvo je rješenjem, broj: 27/02-23-1448/03 od 4. marta 2003. godine, poništilo rješenje i predmet vratilo Upravi na ponovni postupak.

12. U ponovnom postupku, Uprava je donijela rješenje, broj: 23/6-372-P-950/99 od 12. maja 2003. godine, kojim se zahtjev za povrat stana u posjed podnosioca prijave odbija, jer je podnosilac prijave nakon 14. decembra 1995. godine ostao u službi Vojske Jugoslavije, što je utvrđeno iz rješenja Fonda za socijalno osiguranje vojnih osiguranika Beograd, od 17. jula 1997. godine, na osnovu kojeg je podnosilac prijave penzionisan.

13. Podnosilac prijave je Komisiji dostavio kopiju potvrde Ministarstva odbrane Republike Srpske, kojom je potvrđeno da je podnosilac prijave bio pripadnik Vojske Republike Srpske u periodu od 6. aprila 1992. do 30. juna 1996. godine.

14. Protiv rješenja Uprave, podnosilac prijave je podnio žalbu Ministarstvu. Ministarstvo je rješenjem, broj: 27/02-23-3418/03 od 28. jula 2003. godine, poništilo rješenje Uprave od 12. maja 2003. godine i predmet vratilo na ponovni postupak jer je, između ostalog, utvrdilo "da se Milutin Mišić nije mogao utvrditi kao lice iz člana 3a. stav 2, obzirom da se iz podataka spisa može zaključiti da se status aktivnog vojnog lica imenovanog odnosi na Vojsku Republike Srpske".

15. Podnosilac prijave je 30. jula 2003. godine pred Općinskim sudom I u Sarajevu pokrenuo sudski postupak radi utvrđenja prava vlasništva. Općinski sud I se 19. septembra 2003. godine, rješenjem broj: P-1346/03, oglasio mjesno nenadležnim i predmet dostavio Općinskom sudu II Sarajevo.

16. U ponovnom postupku, Uprava je 23. septembra 2003. godine donijela rješenje, broj: 23/6-372-P-950/99, kojim je dozvolila vraćanje stana u posjed podnosiocu prijave. Protiv navedenog rješenja, Federalno ministarstvo odbrane podnijelo je žalbu Ministarstvu. Ministarstvo je rješenjem, broj: 27/02-23-5323/03 od 13. februara 2004. godine, žalbu odbilo.

17. Podnosilac prijave je 25. maja 2004. godine obavijestio Komisiju da je 12. aprila 2004. godine uveden u posjed predmetnog stana, te se izjasnio da je zainteresiran da nastavi postupak pred Komisijom do okončanja postupka uknjiženja.

18. Protiv rješenja Ministarstva od 13. februara 2004. godine, Federalno ministarstvo odbrane je pokrenulo upravni spor kod Kantonalnog suda u Sarajevu (u daljem tekstu: Kantonalni sud). Kantonalni sud je postupak prekinuo rješenjem, broj: U 171/04 od 22. juna 2004. godine.

19. Podnosilac prijave je 2. novembra 2004. godine obavijestio Komisiju da je 14. maja 2004. godine Federalnom ministarstvu odbrane podnio zahtjev za izdavanje naloga za uknjižbu prava vlasništva. Podnosilac prijave je naveo da je na ime kupoprodajne cijene potrebno da doplati još 2004 jugoslovenskih dinara, odnosno 23, 50 KM. Međutim, Federalno ministarstvo odbrane nije postupilo po zahtjevu podnosioca prijave.

IV. RELEVANTNE ZAKONSKE ODREDBE

A. Relevantno zakonodavstvo Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine

1. Zakon o stambenom obezbjeđenju u JNA

20. Podnosilac prijave je otkupio stan prema Zakonu o stambenom obezbjeđenju u JNA ("Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije", broj 84/90). Ovaj zakon je usvojen 1990. godine, a na snagu je stupio 6. januara 1991. godine. Zakon je, u osnovi, regulisao stambene potrebe vojnih i građanskih lica na službi u JNA.

21. Član 21. navodi opći način na koji se trebala odrediti otkupna cijena stana. Cijena se trebala odrediti uzimajući u obzir revalorizovanu građevinsku vrijednost, a biće umanjena za vrijednost amortizacije stana i dalje smanjena revalorizovanim iznosom troškova nabavnih i komunalnih objekata građevinskog zemljišta, te revalorizovanim iznosom doprinosa za stambenu izgradnju koji se uplaćivao Stambenom fondu JNA. Federalni sekretar je takođe bio ovlašten da propiše tačnu metodologiju za određivanje cijene otkupa.

2. Uputstvo o metodologiji za utvrđivanje otkupne cene stanova stambenog fonda Jugoslovenske narodne armije (u daljnjem tekstu: Uputstvo)

22. Ovo Uputstvo je objavljeno u aprilu 1991. godine u Vojnom službenom listu i predviđalo je način izračunavanja otkupne cijene stanova koji su se trebali otkupiti iz Stambenog fonda JNA.

3. Pravilnik o otkupu stanova iz stambenog fonda Jugoslovenske narodne armije (u daljnjem tekstu: Pravilnik)

23. Ovaj pravilnik objavljen je u aprilu 1991. godine u Vojnom službenom listu i utvrdio je proceduru koja će se slijediti u otkupu stana od Stambenog fonda JNA.

4. Zakon o porezu na promet nepokretnosti i prava

24. Zakon o porezu na promet nepokretnosti i prava ("Službeni list Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine" – br. 37/71, 8/72, 37/73, 23/76, 21/77, 6/78, 13/82 i 29/91) bio je na snazi u vrijeme kada su podnosioci prijava zaključili kupoprodajni ugovor sa JNA. Član 3, stav 1, tačka 18. predviđao je da se ne plaća porez na promet nepokretnosti u slučaju otkupa stana od Stambenog fonda JNA.

B. Relevantno zakonodavstvo Republike Bosne i Hercegovine

1. Zakon o napuštenim stanovima

25. Predsjedništvo tadašnje Republike Bosne i Hercegovine je 15. juna 1992. godine donijelo Uredbu sa zakonskom snagom o napuštenim stanovima ("Službeni list Republike Bosne i Hercegovine", br. 6/92, 8/92, 16/92, 13/94, 36/94, 9/95 i 33/95). Skupština Republike Bosne i Hercegovine usvojila je ovu Uredbu 17. juna 1994. godine kao "Zakon o napuštenim stanovima". Zakonom su regulisani uslovi pod kojima se određene kategorije stanova u društvenom vlasništvu proglašavaju napuštenim i pod kojima se ponovo dodjeljuju.

26. Članom 2. određuje se da se napuštenim stanom smatra stan kojeg su prijeratni nosilac stanarskog prava i članovi njegovog porodičnog domaćinstva napustili, čak i privremeno. Ukoliko prijeratni nosilac stanarskog prava nije ponovo otpočeo koristiti stan u roku određenom članom 3. ovoga zakona (tj. do 6. januara 1996. godine), smatraće se da je stan trajno napustio.

27. U skladu sa izmijenjenim i dopunjenim članom 10, ako nosilac stanarskog prava ne otpočne koristiti stan u propisanom roku smatra se da je stan trajno napustio. Prestanak stanarskog prava se utvrđuje rješenjem nadležnog organa.

2. Zakon o prometu nepokretnosti

28. Član 9. stav 2. Zakona o prometu nepokretnosti ("Službeni list Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine" br. 38/78, 4/89, 29/90 i 22/91; "Službeni list Republike Bosne i Hercegovine" br. 21/92, 3/93, 17/93, 13/94, 18/94 i 33/94) predviđa da ugovor o prenosu nepokretnosti mora biti sačinjen u pismenom obliku, a potpisi ugovarača ovjereni u nadležnom sudu. Stavom 4. se, između ostalog, predviđa da je pismeni ugovor o prenosu nepokretnosti koji je u potpunosti ili značajnom dijelu izvršen valjan čak i ako potpisi ugovornih strana nisu ovjereni kod nadležnog suda.

C. Relevantno zakonodavstvo Federacije Bosne i Hercegovine

1. Zakon o prestanku primjene Zakona o napuštenim stanovima

29. Zakon o prestanku primjene Zakona o napuštenim stanovima (u daljnjem tekstu: Zakon o prestanku primjene) stupio je na snagu 4. aprila 1998. godine i potom je u više navrata dopunjavan i mijenjan ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 11/98, 38/98, 12/99, 18/99, 27/99, 43/99, 31/01, 56/01, 15/02 i 29/03). Zakonom o prestanku primjene je ukinut raniji Zakon o napuštenim stanovima.

30. Prema Zakonu o prestanku primjene, nadležni organi vlasti ne mogu dalje donositi odluke kojima se stanovi proglašavaju napuštenima (član 1, stav 2). Svi upravni, sudski i drugi akti kojima je nosiocu stanarskog prava prestalo stanarsko pravo oglašavaju se ništavim (član 2, stav 1). Ipak, akti kojima je dodijeljen stan na privremeno korištenje ostaju na snazi dok se ne ponište u skladu sa Zakonom o prestanku primjene (član 2, stav 2).

31. Sva stanarska prava ili ugovori o korištenju koji su zaključeni od 1. aprila 1992. do 7. februara 1998. godine prestaju da važe (član 2, stav 3). Osoba koja koristi stan po osnovu poništenog stanarskog prava ili odluke o privremenom korištenju smatraće se privremenim korisnikom (član 2, stav 3).

32. Nositelj stanarskog prava na stanu koji je proglašen napuštenim, ili član njegovog ili njenog porodičnog domaćinstva, ima pravo na povrat stana u skladu sa Aneksom 7 uz Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini (član 3, stav 1. i 2).

33. Raniji član 3a., st. 1. i 2, koji je bio na snazi između 4. jula 1999. godine i 1. jula 2003. godine, određivao je slijedeće:

Izuzetno od odredbe člana 3. stav 1. i 2. ovog zakona, u vezi sa stanovima koji su proglašeni napuštenim na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine, a koji su na raspolaganju Federalnog ministarstva odbrane, nosilac stanarskog prava ne smatra se izbjeglicom ako je 30. aprila 1991. godine bio u aktivnoj službi u SSNO – u JNA (tj. nije bio penzionisan) i nije bio državljanin Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine prema evidenciji državljana, izuzev ako mu je odobren boravak u statusu izbjeglice ili drugi vid zaštite koji odgovara ovom statusu u nekoj od zemalja van bivše SFRJ prije 14. decembra 1995. godine.

Nosilac stanarskog prava na stan iz stava 1. ovog člana ne smatra se izbjeglicom ukoliko je poslije 14. decembra 1995. godine ostao u aktivnoj službi u bilo kojim oružanim snagama van teritorije Bosne i Hercegovine, ili ako je stekao novo stanarsko pravo van teritorije Bosne i Hercegovine.

34. Član 3a, koji je stupio na snagu 1. jula 2003. godine, određuje slijedeće:

Izuzetno od odredbe člana 3. st. 1. i 2. Zakona, stanovi koji su proglašeni napuštenim na teritoriju Federacije Bosne i Hercegovine, a kojima raspolaže Federalno ministarstvo odbrane čiji je nosilac stanarskog prava nakon 19. maja 1992. godine ostao u službi vojnog ili civilnog lica u bilo kojim oružanim snagama izvan teritorija Bosne i Hercegovine, ne smatra se izbjeglicom niti ima pravo na povrat stana u Federaciji Bosne i Hercegovine, izuzev ako mu je odobren boravak u statusu izbjeglice ili drugi oblik zaštite koji odgovara tom statusu u nekoj od zemalja izvan bivše SFRJ prije 14. decembra 1995. godine.

Izbjeglicom se ne smatra niti ima pravo na povrat stana u Federaciji Bosne i Hercegovine ni nosilac stanarskog prava na stanove iz stava 1. ovog člana, koji je iz istoga stambenog fonda bivše JNA ili utemeljenih fondova oružanih snaga država nastalih na prostorima bivše SFRJ stekao novo stanarsko pravo koje odgovara tom pravu.

2. Odluka Zastupničkog doma Federacije Bosne i Hercegovine

35. Odluka Zastupničkog doma Federacije Bosne i Hercegovine je objavljena u "Službenim novinama Federacije Bosne i Hercegovine" broj 28/04 i stupila je na snagu 26. maja 2004. godine, a, u relevantnom dijelu, ova odluka glasi:

[...]...i obustavi sve upravne i sudske postupke za vraćanje u posjed vojnih stanova do usvajanja izmjena i dopuna Zakona o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo, a koje su trenutno u parlamentarnoj proceduri.

3. Zakon o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo

36. Član 27. Zakona o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 27/97, 11/98, 22/99, 27/99, 7/00, 32/01, 61/0, 15/02 i 54/04) prvi put je stupio na snagu 1997. godine. Članovi 39a, 39b, 39c, 39d. i 39e. su stupili na snagu 5. jula 1999. godine, kada su objavljeni u "Službenim novinama Federacije Bosne i Hercegovine", nakon što ih je nametnuo Visoki predstavnik za Bosnu i Hercegovinu. Odredbe, koje se odnose na otkup vojnih stanova, su značajno izmijenjene i dopunjene 16. oktobra 2004. godine, a posebno članovi 39, 39a. i 39e. Prvobitna i izmijenjena verzija su dole citirane.

37. Član 18.

Vrijednost stana čini građevinska vrijednost stana korigirana koeficijentom položajne pogodnosti stana. Građevinska vrijednost stana je 600 DEM po m². Koeficijent položajne pogodnosti stana utvrđuje nadležna vlada kantona-županije u rasponu od 0,80 do 1,20 ovisno o zoni naselja u kojem se stan nalazi, opremljenosti naselja, katnosti i drugih bitnih elemenata.

38. Član 27. predviđa da se pravo vlasništva na stanu stiče uknjižbom tog prava u zemljišne knjige nadležnog suda.

39. Član 39. je, u relevantnom dijelu, predviđao:

Nositeljima stanarskog prava koji su zaključili ugovor o otkupu stana na osnovu Zakona o obezbjeđenju u JNA [...], prilikom zaključenja ugovora o prodaji stana u skladu sa odredbama ovog zakona priznat će se uplaćeni iznos iskazan u DEM po kursu na dan uplate.

40. Izmijenjeni član 39, koji je na snazi od 16. oktobra 2004. godine, predviđa:

Nositelj prava iz kupoprodajnog ugovora zaključenog s bivšim SSNO-om, na temelju Zakona o stambenom obezbjeđenju u JNA ("SLSFRJ", broj 84/90) i podzakonskih akata za njegovu provedbu, za stan koji je na raspolaganju Federalnom ministarstvu obrane, zaključio je pravno obvezujući ugovor ako je zaključio pisani ugovor o otkupu stana do 06. travnja 1992. godine i ugovor dostavio na ovjeru nadležnoj poreznoj službi, te ukoliko je kupoprodajna cijena utvrđena sukladno tada vrijedećem Zakonu i iznos cijene izmirio u ugovorenom roku.

41. Član 39a. predviđa sljedeće:

Ako nosilac stanarskog prava na stanu koji je na raspolaganju Ministarstva odbrane Federacije taj stan koristi legalno, i ako je prije 6. aprila 1992. zaključio pravno obavezujući ugovor o otkupu stana sa Saveznim sekretarijatom za narodnu odbranu (SSNO) u skladu sa zakonima navedenim u članu 39. ovog zakona, Ministarstvo odbrane Federacije izdaje nalog da se nosilac stanarskog prava uknjiži kao vlasnik stana u nadležnom sudu.

42. Član 39b., u relevantnom dijelu, određuje:

U slučaju kada nosilac stanarskog prava iz člana 39a. ovog zakona nije izvršio uplatu cijelog iznosa prodajne cijene stana u skladu sa kupoprodajnim ugovorom, onda će platiti ostatak prodajne cijene navedene u tom ugovoru Ministarstvu odbrane Federacije.

[...]

Odredbe člana 39a. ovog zakona i st. 1. i 2. ovog člana primjenjuju se i na ugovore o otkupu stana koji su zaključeni prije 6. aprila 1992. godine u slučajevima kada nije izvršena ovjera potpisa kod nadležnog suda.

43. Član 39c. određuje:

Odredbe člana 39a. i 39b. primjenjuju se i na nosioca stanarskog prava koji je ostvario pravo na povrat stana prema odredbama Zakona o prestanku primjene Zakona o napuštenim stanovima ("SNFBIH", br. 11/98 i 18/99).

44. Član 39d. Određuje da ako neko lice ne ostvari svoje pravo u vezi sa stanom, kako je određeno Zakonom o prodaji stanova, ili ako ne pokrene zahtjev za vraćanje stana u posjed, može pokrenuti postupak kod nadležnog suda.

45. Član 39e. je predviđao:

Nosilac stanarskog prava koji nema pravo na povrat stana ili ne podnese zahtjev za povrat stana u skladu sa odredbama iz čl. 3. i 3a. Zakona o prestanku primjene Zakona o napuštenim stanovima, a koji je prije 6. aprila 1992. godine zaključio pravno obavezujući ugovor o kupovini stana sa bivšim Saveznim sekretarijatom za narodnu odbranu (SSNO), ima pravo da podnese zahtjev Ministarstvu odbrane Federacije za nadoknadu sredstava plaćenih po ovom osnovu, izuzev ako se dokaže da su mu ta sredstva priznata za otkup stana van teritorije Bosne i Hercegovine.

46. Izmijenjeni član 39e. predviđa sljedeće:

Nositelju prava iz kupoprodajnog ugovora koji je zaključio pravno obavezujući ugovor iz članka 39. stavak 1. Zakona, a koji je napustio stan u Federaciji Bosne i Hercegovine i nakon toga iz istoga stambenog fonda ili novoutemeljenih stambenih fondova oružanih snaga država nastalih iz bivše SFRJ stekao novo stanarsko pravo ili pravo koje odgovara tome pravu, stjecanjem novoga stana raskinut je ugovor o otkupu stana u Federaciji Bosne i Hercegovine, te nema pravo na upis prava vlasništva nad tim stanom.

Nositelj prava iz kupoprodajnog ugovora koji je zaključio pravno obvezujući ugovor iz članka 39. stavak 1. Zakona, koji je nakon 14. prosinca 1995. godine ostao u službi u oružanim snagama izvan teritorija Bosne i Hercegovine, a nije stekao novo stanarsko pravo ili pravo koje odgovara tome pravu, umjesto upisa prava vlasništva po zaključenom ugovoru ima pravo na naknadu od Federacije Bosne i Hercegovine, utvrđenu sukladno članku 18. Zakona, umanjenu za amortizaciju.

Nositelj prava iz kupoprodajnog ugovora koji je zaključio pravno obvezujući ugovor iz članka 39. stavak 1. Zakona za čiji stan je sadašnji korisnik, sukladno vrijedećim zakonima, zaključio ugovor o korištenju stana ili ugovor o otkupu stana, umjesto upisa prava vlasništva na stanu, ima pravo na naknadu od Federacije Bosne i Hercegovine, utvrđenu na način iz stavka 2. ovoga članka, izuzev nositelja prava kupoprodajnog ugovora iz stavka 1. ovoga članka.

4. Instrukcija za sprovođenje odredaba čl. 39a., 39b., i 39c. Zakona o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 6/00, u daljnjem tekstu: Instrukcija)

47. Tačka 5. Instrukcije predviđa:

U slučaju kada nosilac stanarskog prava iz člana 39a. Zakona [o prodaji] nije isplatio ukupnu cijenu stana ili je ugovorio otplatu duga u obročnim otplatama na zahtjev podnosioca zahtjeva [...] Ministarstvo je dužno sačiniti aneks ugovora kojim će regulirati isplatu preostalih rata, te stavljanje pod hipoteku stana do otplate preostalog duga.

5. Zakon o parničnom postupku

48. Član 54. Zakona o parničnom postupku ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 42/98, 3/99 i 53/03) određuje sljedeće:

Tužitelj može u tužbi tražiti da sud samo utvrdi postojanje odnosno nepostojanje kakva prava ili pravnog odnosa, ili istinitost odnosno neistinitost kakve isprave.

Takva se tužba može podići kad je to posebnim propisima predviđeno, kad tužitelj ima pravni interes da sud utvrdi postojanje odnosno nepostojanje kakva prava ili pravnog odnosa ili istinitost odnosno neistinitost kakve isprave prije dospjelosti zahtjeva za činidbu iz istog odnosa ili kad tužitelj ima kakav drugi pravni interes za podizanje takve tužbe.

Ako odluka o sporu ovisi o tome postoji li ili ne postoji kakav pravni odnos koji je tokom parnice postao sporan, tužitelj može, pored postojećeg zahtjeva, istaknuti i tužbeni zahtjev da sud utvrdi da takav odnos postoji odnosno da ne postoji, ako je sud pred kojim parnica teče nadležan za takav zahtjev.

Isticanje zahtjeva prema odredbi stava 3. ovog članka neće se smatrati preinakom tužbe.

V. ŽALBENI NAVODI

49. Podnosilac prijave navodi povredu čl. 6, 8, 13. i 14. Evropske konvencije, te smatra da je diskriminiran u uživanju svojih prava.

50. Prema mišljenju Komisije, prijava pokreće pitanja u vezi s čl. 6. i 8. Evropske konvencije, članom 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, te članom II(2)(b) Sporazuma.

VI. ODGOVOR TUŽENIH STRANA

A. Odgovor tužene strane Bosne i Hercegovine

51. Po pitanju prihvatljivosti, tužena strana, BiH predlaže da prijava bude proglašena neprihvatljivom zbog toga što podnosilac prijave nije iskoristio pravna sredstva u sudskom postupku, naročito postupak radi utvrđenja prava vlasništva koji mu je stajao na raspolaganju u skladu sa Zakonom o parničnom postupku. Također, nije iskoristio pravna sredstva koja su mu prema Zakonu o upravnom postupku stajala na raspolaganju.

52. U pogledu merituma prijave, tužena strana, BiH, predlaže da prijava bude odbijena i u meritumu. Tužena strana smatra da član 8. Evropske konvencije nije povrijeđen, jer je podnosilac prijave svoj dom napustio svojevlasno. Također, član 1. Protokola 1 uz Evropsku konvenciju nije prekršen, jer je procedura otkupa stanova regulisana Zakonom o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo. U konkretnom slučaju, podnosilac prijave će znati da li ima pravo vlasništva na stanu i da li mu se ono može priznati, nakon što bude odlučeno o njegovom pravu na povrat stana u posjed.

B. Odgovor tužene strane Federacije Bosne i Hercegovine

53. Po pitanju prihvatljivosti, tužena strana, Federacija Bosne i Hercegovine predlaže da prijava bude proglašena neprihvatljivom zbog toga što podnosilac prijave nije iskoristio pravna sredstva u postupku povrata stana u posjed, da bi mu se, nakon toga, mogao izdati nalog za uknjiženje prava vlasništva. Također, imao je mogućnost pokretanja postupka radi utvrđenja valjanosti ugovora u skladu sa Zakonom o parničnom postupku. Zbog navedenog, tužena strana predlaže da prijava bude proglašena neprihvatljivom.

54. U pogledu merituma prijave, tužena strana navodi da je prijava u meritumu neosnovana. Smatra da član 6. Evropske konvencije nije povrijeđen, jer podnosilac prijave nije iscrpio pravne lijekove niti pred organima uprave niti pred sudskim organima. U vezi sa navodnom povredom člana 8. Evropske konvencije, podnosilac prijave je samovoljno napustio svoj dom 1992. godine bez uplitanja tužene strane. U vezi sa članom 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, Federacija Bosne i Hercegovine smatra da podnosilac prijave mora ispuniti uslove predviđene u Zakonu o prodaji stanova, prema kojem lice ne može izvršiti upis prava vlasništva na stanu ako nije ostvarilo pravo na vraćanje stana u posjed u skladu sa Zakonom o prestanku primjene. U vezi s tim, treba uzeti u obzir i uspostavljanje ravnoteže između interesa zajednica i osnovnih prava pojedinaca, tako da lica koja su ostala u oružanim snagama drugih država, nakon 1995. godine, moraju biti ograničena u pravu na povrat u posjed stanova. Tužena strana zaključuje da u ovom predmetu nije prekršila član 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju.

VII. MIŠLJENJE KOMISIJE

A. Prihvatljivost

55. Komisija podsjeća da je prijava podnesena Domu u skladu sa Sporazumom. S obzirom da Dom o njoj nije odlučio do 31. decembra 2003. godine, Komisija je, u skladu sa članom 3. Sporazuma iz 2005. godine, sada nadležna da odlučuje o ovoj prijavi. Pri tome, Komisija će uzimati u obzir kriterije za prihvatljivost prijave sadržane u članu VIII(2) i (3) Sporazuma. Komisija,

također, zapaža da se Pravila procedure kojima se uređuje njeno postupanje ne razlikuju, u dijelu koji je relevantan za predmet podnosioca prijave, od Pravila procedure Doma, izuzev u pogledu sastava Komisije.

A1. Prihvatljivost prijave u dijelu upućenom protiv Bosne i Hercegovine

56. U skladu sa članom VIII(2) Sporazuma, "[Komisija] će odlučiti koje prijave će prihvatiti... Pri tome će [Komisija] uzeti u obzir sljedeće kriterije: [...] (c) [Komisija] će također odbiti svaku žalbu koju bude smatrala nespojivom sa ovim Sporazumom, ili koja je očito neutemeljena, ili predstavlja zloupotrebu prava žalbe."

57. Komisija zapaža da podnosilac prijave upućuje svoju prijavu protiv BiH i Federacije Bosne i Hercegovine.

58. U ranijim predmetima, u kojima je Dom odlučio o pitanju u vezi sa JNA stanovima, Dom je smatrao da je BiH odgovorna za donošenje zakona kojima su ugovori o otkupu JNA stanova retroaktivno poništeni (vidi, na primjer, odluke o meritumu, CH/96/3, CH/96/8 i CH/96/9, *Medan, Baštijanović i Marković*, od 3. novembra 1997. godine, Odluke o prihvatljivosti i meritumu mart 1996. - decembar 1997.; CH/96/22, *Bulatović*, od 3. novembra 1997. godine, Odluke o prihvatljivosti i meritumu mart 1996. - decembar 1997.; Odluku o prihvatljivosti i meritumu CH/96/2 i dr, *Podvorac i drugi*, od 14. maja 1998., Odluke i izvještaji 1998).

59. Međutim, Komisija zapaža da u ovom predmetu postupanje organa, koji su odgovorni za postupke na koje se podnosilac prijave žali, kao što su Uprava za stambene poslove Kantona Sarajevo, Ministarstvo za stambene poslove Kantona Sarajevo i Ministarstvo odbrane uključuje odgovornost Federacije Bosne i Hercegovine, a ne BiH, u smislu člana II(2) Sporazuma. Prema tome, u dijelu u kome je upućena protiv BiH prijava je nespojiva *ratione personae* sa odredbama Sporazuma u smislu člana VIII(2)(c).

60. Komisija, zbog toga, odlučuje da prijavu proglasi neprihvatljivom protiv BiH.

A2. Prihvatljivost prijave u dijelu upućenom protiv Federacije Bosne i Hercegovine

61. U skladu sa članom VIII(2) Sporazuma, Komisija će odlučiti koje prijave će prihvatiti. Pri tome će Komisija uzeti u obzir sljedeće kriterije: (a) postoje li djelotvorni pravni lijekovi i da li je podnosilac prijave dokazao da ih je iscrpio, da li je prijava u biti ista kao i stvar koju je Dom/Komisija već ispitaio, ili je već podnesena u nekom drugom postupku, ili je već predmet međunarodne istrage ili rješenja. Komisija će, također, odbiti svaku žalbu koju bude smatrala nespojivom sa ovim Sporazumom, ili koja je očigledno neosnovana, ili predstavlja zloupotrebu prava žalbe.

62. U skladu sa članom VIII(3) Sporazuma "[Komisija] u bilo kojem trenutku svog postupka može obustaviti razmatranje neke žalbe, odbaciti je ili brisati iz razloga (a) što podnosilac namjerava odustati od žalbe; (b) što je stvar već riješena; ili (c) što iz bilo kojeg drugog razloga, koji utvrdi [Komisija], nije više opravdano nastaviti s razmatranjem žalbe; pod uvjetom da je takav rezultat u skladu s ciljem poštivanja ljudskih prava."

A.2.a. Iscrpljivanje domaćih pravnih lijekova u vezi sa zahtjevom za povrat stana u posjed i izdavanjem naloga za uknjižbu prava vlasništva

63. Komisija zapaža da je podnosilac prijave pokrenuo postupak za vraćanje stana u posjed 1999. godine. Postupak je meritorno okončan tek 2004. godine, dakle nakon 5 godina, u smislu da je upravni organ donio konačno i izvršno rješenje u korist podnosioca prijave. Ovo rješenje je izvršeno, jer je podnosilac prijave vraćen u svoj stan. Međutim, protiv navedenog rješenja Ministarstva od 13. februara 2004. godine, Federalno ministarstvo odbrane je pokrenulo upravni spor kod Kantonalnog suda u Sarajevu. Kantonalni sud je postupak prekinuo rješenjem, broj: U

171/04 od 22. juna 2004. godine. Komisija nema podataka o daljnjem toku ovoga postupka. S druge strane, podnosilac prijave se još uvijek ne može upisati kao vlasnik stana, jer Federalno ministarstvo odbrane još uvijek nije postupilo po zahtjevu za izdavanje naloga za uknjižbu prava vlasništva.

64. U vezi sa činjeničnim stanjem iz prethodnog stava, Komisija smatra da je potrebno da odgovori da li je predmetna prijava prihvatljiva po pitanjima vraćanja stana u posjed, dužine predmetnog postupka i izdavanja naloga za uknjižbu prava vlasništva.

65. U vezi sa prvim pitanjem, problemom vraćanja stana u posjed, Komisija zaključuje da je podnosilac prijave, po stanju spisa, ostvario svoje pravo. Komisija ne vidi više potrebu da meritorno raspravlja pitanje prava na povrat stana, jer je ovo pitanje postalo bespredmetno. Stoga, ovaj dio prijave treba brisati.

66. U vezi sa drugim pitanjem, dužinom predmetnog postupka, Komisija smatra da je prijava prihvatljiva po ovom pitanju, te da je potrebno da riješi ovo pitanje meritorno. Naime, postupak je trajao od 1999. do 2004. godine, znači, punih 5 godina. S obzirom da se radi o upravnom postupku u vezi sa povratom stanova, ova činjenica govori da prijava, po ovom pitanju nije *prima facie* neosnovana. Pravilo iscrpljivanja pravnih lijekova se mora fleksibilno primjenjivati i podnosiocu prijave se moraju uzeti u obzir posebne okolnosti, ako one postoje (vidi odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, *U 22/00*, od 22. i 23. juna 2001. godine, tačka 20, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 25/01). Komisija naglašava da Aneks 7 uz Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini, s obzirom na svoje ciljeve i zadatke, podrazumijeva obavezu nadležnih državnih organa da uspostave sistem i procedure, koji bi zadovoljili hitnost rješavanja svih predmeta koji se tiču povrata imovine i ljudi. Prema tome, hitno postupanje kod povrata, bez obzira što sami postupci, pozitivno-pravnim propisima nisu definisani kao takvi, mogu se posmatrati kao takve posebne okolnosti. Osim toga, činjenica je da u BiH, u konkretnom slučaju u Federaciji Bosne i Hercegovine, ne postoji djelotvorno pravno sredstvo koje bi omogućilo podnosiocu prijave da se žali zbog predugog trajanja postupka ili pristupa sudu (vidi odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, *AP 769/04*, od 30. novembra 2004. godine, tačka 31, sa uputom na daljnju praksu Evropskog suda za ljudska prava).

67. U pogledu pitanja izdavanja naloga za uknjižbu prava vlasništva, podnosilac prijave se obratio Federalnom ministarstvu odbrane tražeći izdavanje naloga za uknjiženje prava vlasništva (vidi tačku 19). Podnosilac prijave nije naveo da je podnio zahtjev u skladu sa tačkom 5. Instrukcije (vidi tačku 47), odnosno da je tražio od Federalnog ministarstva odbrane sačinjavanje Aneksa ugovora radi doplate kupoprodajne cijene. Postupak sačinjavanja Aneksa ugovora je postupak koji prethodi postupku izdavanja naloga za uknjiženje. Stoga, Komisija smatra da je podnošenje adekvatnog zahtjeva, u skladu sa prethodno navedenim, pravni lijek koji podnosilac prijave treba iscrpiti. Podnosilac prijave nije dokazao da je ovaj pravni lijek nedjelotvoran. Prema tome, domaći pravni lijekovi nisu iscrpljeni kako se zahtijeva članom VIII(2)(a) Sporazuma. Komisija, zbog toga, odlučuje da ovaj dio prijave proglasi neprihvatljivim u skladu sa članom VIII(2) (a) Sporazuma.

A.2.b Iscrpljivanje domaćih pravnih lijekova u vezi sa zahtjevom za priznavanje vlasništva

68. Federacija Bosne i Hercegovine, tvrdi da podnosilac prijave nije iscrpio domaće pravne lijekove koji su mu dostupni u vezi s uknjižbom vlasništva na stan, jer nije pokrenuo sudski postupak za utvrđivanje valjanosti svog kupoprodajnog ugovora (vidi tačku 51. gore).

69. Komisija potvrđuje da Zakon o parničnom postupku predviđa pravni lijek kojim se utvrđuje postojanje ili nepostojanje nekog prava, ili autentičnost nekog dokumenta. Komisija podsjeća da je ranije Dom utvrdio da je član 54. Zakona o parničnom postupku (ili član 172, prema bivšem Zakonu o parničnom postupku) djelotvoran domaći pravni lijek koji se mora iscrpiti u slučaju kada podnosilac prijave nema u posjedu kupoprodajni ugovor, nego se mora utvrditi da je vlasnik na osnovu koraka koje je preduzeo u otkupu stana tokom 1991. i 1992. godine (vidi npr. predmete br. CH/98/1160, CH/98/1177, CH/98/1264, *Pajagić, Kuruzović i M.P.*, odluka o prihvatljivosti od 9.

maja 2003. godine). Komisija je nastavila sa istim pristupom ovom pravnom lijeku (vidi, naprimjer, Odluku o prihvatljivosti, CH/99/1921, *Blagojević*, od 16. januara 2004. godine). U takvim predmetima Komisija smatra razumnim da očekuje da podnosioci prijave moraju pokrenuti sudski spor radi utvrđivanja postojanja ugovornog odnosa, odnosno priznavanja prava iz ovog ugovora.

70. U ovoj prijavi konkretno, podnosilac prijave posjeduje kuporodajni ugovor, koji je u svim aspektima, pravovaljan ugovor. Potpisale su ga sve strane, ugovor uključuje otkupnu cijenu i uslove plaćanja, a ima i pečat nadležne poreske službe. Komisija smatra da teret pokretanja postupka radi utvrđivanja valjanosti ugovora treba pasti na stranu koja ga želi osporiti, a ne na nosioca ugovora, koji uopće nema razloga da sumnja u pravovaljanost ugovora koji posjeduje.

71. Pošto podnosilac prijave posjeduje kupoprodajni ugovor koji je pravovaljan, Komisija zaključuje da pokretanje sudskog postupka prema članu 54. Zakona o parničnom postupku nije domaći pravni lijek koji podnosilac prijave mora iscrpiti u smislu člana VIII(2)(a) Sporazuma.

A.3. Zaključak u pogledu prihvatljivosti

72. Komisija proglašava prijavu neprihvatljivom *ratione personae* u dijelu u kojem je upućena protiv BiH, neprihvatljivom u dijelu prijave koji se tiče povrata stana, jer je stvar već riješena, neprihvatljivom u dijelu koji se tiče izdavanja naloga za uknjižbu prava vlasništva, jer je preuranjena i prihvatljivom u dijelu u kojem je upućena protiv Federacije Bosne i Hercegovine u pogledu pitanja dužine postupka.

B. Meritum

73. Prema članu XI Sporazuma, Komisija mora obraditi pitanje da li utvrđene činjenice otkrivaju da je tužena strana prekršila svoje obaveze iz Sporazuma. Kao što je već naglašeno, prema članu I Sporazuma, strane su obavezne "osigurati svim licima pod svojom nadležnošću najviši stepen međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda", uključujući prava i slobode predviđene Evropskom konvencijom i drugim sporazumima nabrojanim u Dodatku Sporazuma.

74. Prijava pokreće pitanja u vezi s čl. 6. i 8. Evropske konvencije i članom 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, te članom II(2)(b) Sporazuma. Komisija će prvo razmotriti pitanje povrede prava na razumnu dužinu postupka iz člana 6. Evropske konvencije.

B.1. Član 6. Evropske konvencije

75. Član 6. stav 1. Evropske konvencije, u relevantnom dijelu, glasi:

Prilikom utvrđivanja građanskih prava i obaveza ili osnovanosti bilo kakve krivične optužbe protiv njega, svako ima pravo na pravično suđenje i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim, zakonom ustanovljenim sudom.

76. Kao što je prethodno navedeno, podnosilac prijave se žali na pravo djelotvornog pristupa sudu, jer dužina trajanja postupka vraćanja njegovog stana u posjed nije bila razumna i onemogućavala ga je da dođe do konačne odluke povodom njegovog zahtjeva. Komisija naglašava da, iako je ovaj zahtjev podnosioca prijave za povrat stana riješen, Komisija mora utvrditi da li je predmetni slučaj predstavljao povredu prava na djelotvoran pristup sudu.

77. Nema sumnje, što je potvrđeno dugogodišnjom praksom sudskih organa u BiH, da je pravo pristupa sudu elementar pravo iskazanom u članu 6. stavu 1. Evropske konvencije (vidi odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, U 3/99, od 17. marta 2000. godine, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 21/00). Pravo na pristup sudu iz člana 6. stava 1. Evropske konvencije podrazumijeva, prije svega, široke proceduralne garancije i zahtjev za hitni i javni postupak (neobjavljena odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, U 107/03, od 19. novembra 2004.

godine, tač. 7. i 21). Pravo pristupa sudu ne znači samo formalni pristup sudu, već efikasan pristup sudu. Da bi nadležni organ bio efikasan, on mora obavljati svoju funkciju na zakonit i djelotvoran način. Obaveza obezbjeđivanja efikasnog prava na pristup nadležnim organima spada u kategoriju dužnosti, tj. pozitivne obaveze države (vidi presudu Evropskog suda za ljudska prava, *Airey protiv Irske*, od 9. oktobra 1979. godine, Serija A, broj 32, stav 25).

78. Komisija napominje da ima zadatak, u skladu sa članom I Sporazuma, da osigura najviši stepen zaštite ljudskih prava i sloboda. S druge strane, pravo povratka imovine i lica, u smislu Aneksa 7 uz Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini, mora da bude jedan od prioriteta u BiH. U vezi s tim, Aneks 7 zahtijeva da se član 6. Evropske konvencije i član 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju tumače na širi način, tj. da se tuženim stranama nametne viši standard pozitivne obaveze zaštite u vezi sa povratkom. To znači da su strane potpisnice Sporazuma dužne obezbijediti brz i djelotvoran način povratka imovine i ljudi i djelotvornu zaštitu istih. Drugim riječima, Aneksi 7 i 6 Sporazuma, u vezi sa članom 6. Evropske konvencije, garantuju pravo na pravično suđenje, koje obuhvata kako efikasan pristup sudu tako i odlučivanje o predmetu spora u vezi povratka u "razumnom roku".

79. Komisija, najprije, zapaža da je podnosilac prijave podnio zahtjev za povrat stana u posjed 1999. godine. Evidentno je da se postupak vodio od tada sve do donošenja rješenja Ministarstva, broj: 27/02-23-5323/03 od 13. februara 2004. godine. Postupak je, znači, okončan nakon 5 godina. Takav zaključak, sam po sebi, je protivan navodima iz prethodne tačke ove Odluke.

80. Za razliku od "klasičnih" slučajeva pristupa sudu, konkretni predmet vodi ka zaključku da je pristup sudu bio formalno omogućen, ali da nije bio djelotvoran. Predmet je po žalbi vraćan na ponovno odlučivanje tri puta, od toga je rezultat postupka bio isti dva puta. Upravni organi su u više navrata nedostatno utvrđivali činjenično stanje, dok viši organ, tj. sud, nije sam ispravljao greške, već je konstantno poništavao rješenja nižih organa i vraćao predmet na ponovni postupak. Ovim se može zaključiti da su organi bili aktivni, ali da podnosilac prijave nije mogao doći do konačnog mišljenja nadležnih organa, znači, ne i djelotvorni. Postavlja se pitanje da li tužena strana ima opravdanje za ovakvo postupanje.

81. Ukidanje odlučivanja nižih organa pred višim organima i vraćanje na ponovni postupak, u principu, ne čini pravne lijekove nedjelotvornim (vidi *mutatis mutandis* odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, *U 14/99*, od 29. septembra 2000. godine, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 36/00). Međutim, stalno vraćanje na ponovni postupak može učiniti pravne lijekove iluzornim, a postupak beskonačnim i bespredmetnim. Pravni put, od niže ka višoj instanci, treba da bude pravilo, jer omogućava aplikantu da brzo i djelotvorno dobije odlučjenje od najvišeg organa, kao najdemokratičnijeg, u vertikalnoj skali lijekova. Samo u izuzetnim slučajevima, ukidanje i poništavanje odlučivanja, vraćanje nižestepenim organima i ponavljanje postupka može biti opravdano, pogotovo ako se radi o hitnim postupcima.

82. Osim toga, Komisija naglašava da upravni postupak funkcioniše po načelu efikasnosti (član 6. Zakona o upravnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, "Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 2/98 i 48/99). Prvostepeni postupak, prema članu 216. stavu 1. navedenog Zakona, traje 60 dana, dok drugostepeni postupak, prema članu 244, traje najduže 60 dana. Uzimajući u obzir čak i mogućnost vođenja upravnog spora, navedeni rokovi i stvarna dužina postupka u konkretnom slučaju nisu u razumnom odnosu.

83. Komisija zbog svega navedenog zaključuje da je Federacija Bosne i Hercegovine prekršila pravo podnosioca prijave prema članu 6. Evropske konvencije, zbog toga što mu nije omogućila djelotvoran pristup sudu.

84. S obzirom na zaključke u odnosu na prihvatljivost ove prijave i u vezi sa članom 6. Evropske konvencije, Komisija ne smatra za potrebnim da raspravlja o pitanju povrede člana 8. Evropske konvencije i člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju.

B.2. Zaključak o meritumu

85. Komisija zaključuje da je došlo do povrede prava podnosioca prijave na pristup sudu koje štiti član 6. Evropske.

86. U svjetlu svog gornjeg zaključka u vezi sa meritornom odlukom u vezi sa članom 6. Evropske konvencije, Komisija ne smatra potrebnim da ispita prijavu u vezi sa članom 8. Evropske konvencije, članom 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju i članom II(2)(b) Sporazuma.

VIII. PRAVNI LIJEKOVI

87. Prema članu XI(1)(b) Sporazuma, a u vezi sa pravilom 58. stavom 1(b) Pravila procedure Komisije, Komisija mora razmotriti pitanje o koracima koje Federacije Bosne i Hercegovine mora preduzeti da ispravi kršenja Sporazuma koja je Komisija utvrdila, uključujući novčanu naknadu.

88. Komisija je utvrdila povredu prava na djelotvoran pristup sudu podnosioca prijave. Podnosilac prijave tražio je naknadu materijalne i nematerijalne štete. Podnosilac prijave nije naveo iznos tražene štete. Imajući u vidu dosadašnju praksu Doma/Komisije, Komisija smatra pravičnim da naloži tuženoj strani, Federaciji Bosne i Hercegovine, da podnosiocu prijave isplati iznos od 1000 KM (hiljadu konvertibilnih maraka) na ime nematerijalne štete u roku od mjesec dana od dana dostave ove odluke i da mu isplati zateznu kamatu od 10 % (deset posto) na ovaj dosuđeni iznos ili na svaki njegov neisplaćeni dio po isteku jednomjesečnog roka predviđenog za tu isplatu do datuma pune isplate ovog naređenog iznosa.

IX. ZAKLJUČAK

89. Iz ovih razloga, Komisija odlučuje,

1. jednoglasno, da prijavu proglasi neprihvatljivom u dijelu koji se odnosi na navodne povrede ljudskih prava počinjene od strane BiH;
2. jednoglasno, da prijavu proglasi prihvatljivom u dijelu koji se odnosi na navodne povrede ljudskih prava počinjene od strane Federacije Bosne i Hercegovine;
3. jednoglasno, da prijavu briše u dijelu koji se odnosi na priznavanje vlasništva, jer je stvar već riješena;
4. jednoglasno, da prijavu proglasi neprihvatljivom u dijelu koji se odnosi na vraćanje stana u posjed;
5. jednoglasno, da dio prijave, koji se odnosi na pravo na djelotvoran pristup sudu u pogledu zahtjeva za povrat stana u posjed, proglasi prihvatljivim;
6. jednoglasno, da je prekršeno pravo podnosioca prijave na pravično suđenje prema članu 6. Evropske konvencije, čime je Federacija Bosne i Hercegovine prekršila član I Sporazuma;
7. jednoglasno, da nije potrebno ispitivati prijavu prema članu 8. Evropsku konvencije i članu 1. Protokola 1 uz Evropsku konvenciju;
8. jednoglasno, da nije potrebno ispitivati prijavu prema članu II(2)(b) Sporazuma;
9. jednoglasno, da naredi Federaciji Bosne i Hercegovine da podnosiocu prijave isplati iznos od 1000 KM (hiljadu konvertibilnih maraka) na ime nematerijalne štete u roku od mjesec dana od dana prijema ove odluke;
10. da naredi Federaciji Bosne i Hercegovine da podnosiocu prijave isplati zateznu kamatu od 10% (deset posto) na iznos dosuđen u prethodnom zaključku ili na svaki njegov neisplaćeni dio po

CH/99/1888

isteku jednomjesečnog roka predviđenog za tu isplatu do datuma pune isplate iznosa naređenog u ovoj odluci;

11. jednoglasno, da naredi Federaciji Bosne i Hercegovine da Komisiji, u roku od mjesec dana od isteka roka iz zaključka broj 8, dostavi informaciju o poduzetim mjerama po pravnim lijekovima.

(potpisao)
Nedim Ademović
Arhivar Komisije

(potpisao)
Miodrag Pajić
Predsjednik Komisije

DECISION ON ADMISSIBILITY AND MERITS
(delivered on 5 September 2003)

Case no. CH/99/1905

Živko TANASIĆ

against

THE FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

The Human Rights Chamber for Bosnia and Herzegovina, sitting as the First Panel on 3 July 2003 with the following members present:

Ms. Michèle PICARD, President
Mr. Miodrag PAJIĆ, Vice-President
Mr. Dietrich RAUSCHNING
Mr. Hasan BALIĆ
Mr. Rona AYBAY
Mr. Želimir JUKA
Mr. Andrew GROTRIAN

Mr. Ulrich GARMS, Registrar
Ms. Olga KAPIĆ, Deputy Registrar
Ms. Antonia DE MEO, Deputy Registrar

Having considered the aforementioned application introduced pursuant to Article VIII(1) of the Human Rights Agreement ("the Agreement") set out in Annex 6 to the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina;

Adopts the following decision pursuant to Articles VIII(2) and XI of the Agreement and Rules 52, 57, and 58 of the Chamber's Rules of Procedure:

I. INTRODUCTION

1. The case concerns the attempts of the applicant to be compensated for his vehicles, which were confiscated during the armed conflict by the Crisis Headquarters of the Local Community Koševsko Brdo and the Regional Headquarters of the Territorial Defence of Koševsko Brdo.
2. The case raises issues under Article 6 paragraph 1 (length of proceedings) of the European Convention on Human Rights (the "Convention").

II. PROCEEDINGS BEFORE THE CHAMBER

3. The application was introduced on 19 April 1999 and registered on the same date.
4. On 17 September 1999, the case was transmitted to the respondent Party for its observations on admissibility and merits under Article 6 of the Convention.
5. On 21 October 1999, the respondent Party submitted its written observations.
6. On 11 January 2000, the applicant responded to the respondent Party's observations by raising arguments opposite to the respondent Party's observations. He further set forth a claim for compensation for pecuniary damages in the amount of 65,750 German Marks (*Deutsche Marks*, "DEM"), corresponding to the value of his confiscated vehicles, plus interest, counting from the dates when the confiscation took place.
7. On 28 February 2000, the respondent Party provided the Chamber with its observations on the applicant's compensation claims.
8. On 17 May 2001, the respondent Party submitted additional observations.
9. On 20 January 2003, the applicant further requested compensation for non-pecuniary damages in the amount of 30,000 Convertible Marks (*Konvertibilnih Maraka*, "KM").
10. On 22 May 2003, the applicant informed the Registry that the court proceedings in his case were still pending and that the next hearing was scheduled for 24 June 2003.
11. On 11 July 2003, the applicant informed the Chamber that the hearing mentioned in paragraph 10 above was postponed until 18 July 2003, due to the absence of the defendant Party, the Army of Bosnia and Herzegovina. Such information was confirmed on 16 July 2003 by the respondent Party.
12. The Chamber deliberated on the admissibility and merits of the application on 8 September 1999, 5 June 2003 and 3 July 2003. On the latter date, the Chamber adopted the present decision on admissibility and merits.

III. STATEMENT OF THE FACTS

13. On 9 June 1992, the Crisis Headquarters of the Local Community Koševsko Brdo and on 10 June 1992, the Regional Headquarters of the Territorial Defence of Koševsko Brdo confiscated two vehicles, an Audi 80 TD and a Mercedes 207D, owned by the applicant. These confiscations were confirmed by receipts issued to the applicant at the time of the confiscations.

14. On 24 January 1997, the applicant initiated proceedings before the First Instance Court I in Sarajevo against the Army of Bosnia and Herzegovina – Federation of Bosnia and Herzegovina and the Municipality Centar, Sarajevo (“the defendant Party”). It appears that, later on, the applicant indicated the Federal Ministry of Defence as a defendant Party. He requested compensation in the amount of 65,750 DEM, with corresponding interest calculating from 11 June 1992 until settlement in full. A number of hearings have been held in these proceedings, but no decision has been reached to date.

15. After he was invited by the Court, on 29 January 1997, to “submit evidence that he had previously applied to regain possession of the confiscated vehicles or to obtain compensation for them from the defendant Party“, the applicant submitted a request for compensation to the Headquarters of the Army of Bosnia and Herzegovina in Sarajevo (hereinafter: the “Headquarters”) on 12 February 1997. The applicant further asked the Headquarters to forward his request to the competent organ in case the Headquarters was not, itself, competent to decide upon his request.

16. In its reply of 3 March 1997, the Headquarters stated that the vehicles in question were not confiscated nor used by it. Further, it instructed the applicant to file a request with the competent Department of the Ministry of Defence of the Federation of Bosnia and Herzegovina or, in case a particular military troop confiscated the vehicles, to apply to its legal successor.

17. On 18 May 1998, the applicant filed a request with the Ministry of Defence of the Federation of Bosnia and Herzegovina, Secretariat of Defence Sarajevo, Department of Defence Centar, Sarajevo (hereinafter the “Department of Defence Centar”) requesting it to establish the fact that damage had occurred, to estimate the damage, and to conclude a settlement with the applicant in order to compensate him.

18. According to information provided by the respondent Party, on 19 May 1998, the applicant’s representative requested that the proceedings before the First Instance Court I in Sarajevo be interrupted for an indefinite period of time in order to define the defendant Party.

19. On 4 June 1998, the Department of Defence Centar informed the applicant that it was not in its competency to proceed upon his request, as it had not carried out the confiscation. Further, the Department of Defence Centar informed the applicant that one of the vehicles was used by a particular military troop, but that it had no information regarding the other vehicle.

20. On 21 March 2000, the representative of the applicant requested that the proceedings before the First Instance Court I in Sarajevo be continued. These proceedings are still pending. A hearing was scheduled for 24 June 2003, but it was postponed until 18 July 2003 due to the absence of the defendant Party. Based upon the information submitted by the respondent Party, it is evident that the defendant Party was properly summoned to appear at the hearing.

IV. RELEVANT LEGISLATION

A. Law on Civil Proceedings

21. Article 10 of the Law on Civil Proceedings (Official Gazette of the Federation of Bosnia and Herzegovina nos. 42/98, 3/99) provides that “the Court shall ensure that the proceedings are conducted without delay and with the least possible expenses and it shall prevent any misuse of the rights of the parties in the proceedings.”

B. Decree on Criteria and Standards of Deployment of Citizens and Resources to the Armed Forces and for Other Needs of Defence

22. In accordance with the Law on Defence (Official Gazette of the Republic of Bosnia and Herzegovina — hereinafter “OG RBiH” — nos. 4/92 and 9/92), the Government of the Republic of Bosnia and Herzegovina enacted the Decree on Criteria and Standards of Deployment of Citizens and Resources to the Armed Forces and for Other Needs of Defence (OG RBiH no. 19/92) providing that the persons whose resources were used, damaged or lost when confiscated are entitled to

compensation. This Decree also provides for the procedures to determine the amount of compensation to be awarded and the establishment of damage.

23. Article 82, insofar as relevant, provides as follows:

“Compensation referred to in Article 77, 78 and 79 of this Decree shall be paid to the owners of resources who utilised those resources. Such compensation shall be calculated and paid *ex officio* or following a request by the owner of the resources (...).”

“Compensation under paragraph 1 of this Article shall be calculated and paid as follows:

- For the means exempted for the needs of armed forces – the Defence Headquarters of social-political community, which submitted the request for the exemption of means”.

24. Article 86 provides as follows:

“The compensation amount referred to in Articles 77, 78 and 79 of this Decree shall be determined by a commission composed of three members, established by the municipal secretariat that ordered the seizure of the resources.

“The compensation referred to in paragraph 1 of this Article shall be determined by a procedural decision.

“An appeal may be filed against the procedural decision referred to in paragraph 2 of this Article to the Ministry of Defence within 15 days from the day of receipt of the procedural decision.

“The procedural decision issued following the appeal is final.”

25. Article 87 provides as follows:

“If the resources referred to in Articles 53, 66 and 75 of this Decree, except for perishable resources, are destroyed or damaged or go missing during the period of utilisation by the users of those resources, then the owner of those resources is entitled to compensation for sustained damage pursuant to general rules on compensation for damage.”

26. Article 88, insofar as relevant, provides as follows:

“The existence of damage and the amount of compensation for damaged, destroyed or missing resources shall be established by a commission composed of three members formed by the competent body of the user of those resources, who utilised those resources as follows:

1. the municipal secretariat – for resources seized for the needs of armed forces, civil protection, surveillance and information service, communication and crypto-protection units, as well as the organs of the state; (...).”

27. Article 89 provides as follows:

“The procedure for establishing the existence of damage and realising the compensation referred to in Article 87 of this Decree shall be initiated *ex officio* or following a request by the owner of the resources.

“In the procedure for establishing the existence of damage and its amount, the bodies referred to in Article 88 paragraph 1 of this Decree shall, in accordance with the finding of the commission, try and conclude an agreement with the injured person concerning damage compensation, but in case an agreement cannot be concluded, those bodies shall either

decide about the amount of compensation or refuse the claim for compensation by issuing a procedural decision.

“A procedural decision of the body referred to in paragraph 2 of this Article is final.

“The owner of resources may, if not satisfied with the decision contained in the procedural decision referred to in paragraph 2 of this Article, within 30 days from the day of receipt of such procedural decision, initiate proceedings before a competent regular court in order to effectuate damage compensation.”

28. The Law on Establishment and Pursuing Claims Originating from the Period of State of War and Immediate Threat of War (Official Gazette of the Federation of Bosnia and Herzegovina 41/01) regulates the manner of establishing and pursuing the claims of physical and legal persons to the Federation, which arose due to the needs of defense during the period of the State of War and the Immediate Threat of War.

29. Article 2 provides as follows:

“The right to lodge a claim lies with the physical and legal persons whose claims arose pursuant to the following legislation:

... - The Decree on Criteria and Standards for Deployment of Citizens and Resources to the Armed Forces and for Other Needs of Defense. ...”

30. Article 6 provides as follows:

“The claims under Article 3 of this Law shall be declared public debt of the Federation of Bosnia and Herzegovina and no interest shall be paid on their amounts for the period between the date of their arising and the day of their fulfillment.

31. Article 7 provides as follows:

“The Government of the Federation of Bosnia and Herzegovina, upon proposal of the Ministry of Finance, will provide the manner of establishment and settlement of the public debt under Article 6 of this law within 30 day as of the date of this law’s coming into effect.”

V. COMPLAINTS

32. The applicant claims that his rights as protected under Article 6(1) of the Convention have been violated due to the length of the court proceedings. Further, he complains that his property was confiscated and he was not compensated for it.

VI. SUBMISSIONS OF THE PARTIES

A. The respondent Party

33. In its submissions of 21 October 1999, the respondent Party argues with respect to admissibility that the application is inadmissible *ratione temporis* as the vehicles were confiscated in June 1992. The respondent Party further alleges that the applicant has failed to exhaust domestic remedies.

34. As to the merits, the respondent Party argues that the applicant’s complaints are ill-founded. According to the respondent Party, Article 6 of the Convention was not violated since the reasons for the length of the proceedings are attributable to the complexity of the case. The respondent Party argues that the court was required to establish all relevant facts in a complex case. Therefore, the

conduct of the court did not have any influence on the length of proceedings, and there could not be an excess of “reasonable time”.

35. On 28 February 2000, the respondent Party provided the Chamber with its observations on the applicant’s compensation claim. The respondent Party notes that the applicant’s compensation claim constitutes by itself the merits of the case and the respondent Party already found the application ill-founded in its merits. In addition, the respondent Party opines that the reasons for the length of the proceedings are attributable to the applicant’s conduct in that the applicant’s representative requested an interruption of the proceedings for an indefinite period of time (see paragraph 18 above).

B. The applicant

36. On 11 January 2000, with regard to the respondent Party’s observations, the applicant points out that there are certificates that the vehicles for which he claims compensation were confiscated; therefore, there is no need to submit new evidence to the court in order to establish such factual situation and thereby extend the length of the proceedings.

VII. OPINION OF THE CHAMBER

A. Admissibility

37. The respondent Party has argued that the applicant has not exhausted domestic remedies since he filed his application to the Chamber while the proceedings are still pending before the competent domestic bodies, and moreover, that the application is outside the competence of the Chamber *ratione temporis* as the vehicles were confiscated in June 1992.

1. Exhaustion of domestic remedies

38. In accordance with Article VIII(2) of the Agreement, “the Chamber shall decide which applications to accept.... In so doing, the Chamber shall take into account the following criteria: (a) Whether effective remedies exist, and the applicant has demonstrated that they have been exhausted...” and “... that the application has been filed with the Commission within six months from such date on which the final decision was taken.”

39. In the *Blentić* case (case no. CH/96/17, *Blentić*, decision on admissibility and merits delivered on 3 December 1997, paragraphs 19-21, Decisions on Admissibility and Merits 1996–1997, with further references), the Chamber considered this admissibility criterion in the light of the corresponding requirement to exhaust domestic remedies in Article 26 of the Convention (presently Article 35 of the Convention, as amended by Protocol No. 11 to the Convention). The European Court of Human Rights (the “Court”) has found that such remedies must be sufficiently certain not only in theory but in practice, failing which they will lack the requisite accessibility and effectiveness. The Court has, moreover, considered that in applying the rule on exhaustion it is necessary to take realistic account not only of the existence of formal remedies in the legal system of the Contracting Party concerned, but also of the general legal and political context in which they operate, as well as of the personal circumstances of the applicants.

40. In the present case the Federation of Bosnia and Herzegovina objects to the admissibility of the application on the ground that the applicant initiated court proceedings and prior to the final outcome of these proceedings, he filed his application with the Chamber. The civil proceedings afford remedies which might in principle qualify as effective ones within the meaning of Article VIII(2)(a) of the Agreement, insofar as the applicant is seeking to have his vehicles returned or compensation provided to him. Accordingly, the Chamber must ascertain whether, in the case now before it, these remedies can also be considered effective in practice.

41. The Chamber observes that the essence of the applicant’s claim with regard to his property concerns the over-all length of all the proceedings to attempt to obtain compensation for his confiscated vehicles. Considering that the applicant initiated proceedings on 24 January 1997 before

the First Instance Court I in Sarajevo, *i.e.* more than six years earlier, and that these proceedings are still not concluded, the Chamber finds that in this specific case these proceedings cannot be considered effective.

42. In these particular circumstances, the Chamber opines that the applicant could not be required to exhaust, for the purposes of Article VIII(2)(a) of the Agreement, any further remedy provided by domestic law. The Chamber will therefore reject this basis for declaring the application inadmissible.

2. Admissibility *ratione temporis*

43. In accordance with Article VIII(2) of the Agreement, “The Chamber shall decide which applications to accept... In doing so, the Chamber shall take into account the following criteria: ... (c) The Chamber shall also dismiss any application which it considers incompatible with this Agreement, manifestly ill-founded, or an abuse of the right of petition.”

44. The respondent Party has argued that the applicant’s complaints concern the confiscation of his goods and since this event took place before the Agreement entered into force, the application should be declared inadmissible.

45. The Chamber notes, however, that the applicant is not complaining about the act of confiscation. The Chamber recalls that the application concerns the applicant’s attempts to obtain compensation for his confiscated vehicles, which appear to have been damaged afterwards. Since the applicant’s request before the First Instance Court I in Sarajevo was initiated on 14 January 1997, and the Agreement governs facts subsequent to its entry into force, *i.e.* subsequent to 14 December 1995, it cannot be held that the application is incompatible *ratione temporis* with the provisions of the Agreement.

46. Therefore, for the purposes of Article VIII(2)(c) of the Agreement, the Chamber will reject this basis for declaring the application inadmissible.

3. Conclusion as to admissibility

47. The Chamber finds that none of the grounds for declaring the case inadmissible has been established. Accordingly, the Chamber declares the application admissible with respect to Article 6 paragraph 1 concerning the length of the proceedings.

B. Merits

48. Under Article XI of the Agreement, the Chamber must next address the question of whether the facts established above disclose a breach by the respondent Party of its obligations under the Agreement. Under Article I of the Agreement, the Parties are obliged to “secure to all persons within their jurisdiction the highest level of internationally recognised human rights and fundamental freedoms”, including the rights and freedoms provided for in the Convention.

1. Article 6 of the Convention

49. The applicant complains about the length of the proceedings to obtain compensation for his damaged and confiscated vehicles. The respondent Party argues that the period of time to be considered in examining a potential violation of Article 6 paragraph 1 of the Convention was prolonged because of the complexity of the case and the applicant’s conduct.

50. Article 6 of the Convention, insofar as relevant to the present case, reads as follows:

“1. In the determination of his civil rights and obligations ..., everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law....”

51. Noting that the pending proceedings concern the applicant's right to obtain compensation for his vehicles, which were confiscated during the hostilities, the Chamber finds that these proceedings relate to the determination of his "civil rights and obligations", within the meaning of Article 6 paragraph 1 of the Convention. Accordingly, that provision is applicable to the proceedings in the present case.

52. The first step in establishing the length of the proceedings is to determine the period of time to be considered. The Chamber finds that, considering its competence *ratione temporis*, it is competent to assess the reasonableness of the length of the proceedings (see paragraph 41 above).

53. Therefore, the Chamber finds that for the purpose of Article 6 paragraph 1 of the Convention, the period of time to be considered starts on the date on which the applicant initiated proceedings before the Court requesting compensation for his confiscated vehicles, *i.e.*, 24 January 1997 (see paragraph 14 above). To sum up, the total proceedings have lasted more than six years to date.

54. The reasonableness of the length of proceedings is to be assessed having regard to the criteria laid down by the Chamber, namely the complexity of the case, the conduct of the applicant and of the relevant authorities, and the other circumstances of the case (see, *e.g.*, case no. CH/97/54, *Mitrović*, decision on admissibility of 10 June 1998, paragraph 10, Decisions and Reports 1998, with reference to the corresponding case-law of the European Court of Human Rights).

55. The Chamber notes that the issue before the First Instance Court I in Sarajevo in the underlying case is whether or not the applicant's vehicles were confiscated during the armed conflict and whether or not the applicant, as a consequence of such confiscation, is entitled to compensation. The case does not seem to the Chamber to be so complex as to require over six years of proceedings. The Chamber especially notes that it is undisputed that in 1992, the Crisis Headquarters of the Local Community Koševsko Brdo and the Regional Headquarters of the Territorial Defence of Koševsko Brdo affirmed to the applicant that his vehicles were confiscated. Accordingly, the Chamber finds no reason why, after all these years, the proceedings are still not concluded.

56. As to the conduct of the applicant, the respondent Party notes that the applicant's representative on 19 May 1998 requested an interruption of the proceedings for an indefinite period of time in order to define the defendant Party. He requested continuation of proceedings on 21 March 2000. This factor, however, was not raised in the respondent Party's observations on admissibility and merits submitted on 21 October 1999, but rather, the respondent Party raised it later on. The applicant made no comment on such statement. Even if the Chamber accepts that a certain delay was partially caused due to applicant's behaviour — which was necessitated in part by confusion as to the proper defendant Party caused by the organisation of the military bodies of the respondent Party — it is still beyond any doubt that the First Instance Court, in this particular case, has not met its responsibility to ensure that the proceedings have been expedited within a reasonable time. The proceedings have been pending for over six years, and over three years since the applicant's representative requested that they continue. As the Chamber previously held in *Marijanović* decision (case no. CH/O1/8529, *Andrija MARIJANOVIĆ v. The Federation of Bosnia and Herzegovina*, decision on admissibility and merits delivered on 7 February 2003, paragraph 59), due to the failure of the Court to conclude the proceedings, the applicant has been in a state of uncertainty with regard to his property for a prolonged time.

2. Conclusion as to the merits

57. In view of the above, the Chamber finds that the respondent Party violated Article 6 paragraph 1 of the Convention in that the proceedings in the applicant's case have not been determined within a reasonable time.

VIII. REMEDIES

58. Under Article XI(1)(b) of the Agreement, the Chamber must address the question of what steps shall be taken by the Federation of Bosnia and Herzegovina to remedy the established breaches of the Agreement. In this regard, the Chamber shall consider issuing orders to cease and desist and for monetary relief.

59. The applicant has requested compensation for pecuniary damage in the amount of 65,750 DEM with corresponding interest and interest on overdue payments. He, further, has requested to be paid the amount of 30,000 KM for compensation for non-pecuniary damage.

60. The Chamber notes that it has found a violation with regard to the length of proceedings. The Chamber considers it appropriate to order the respondent Party to take all necessary steps to promptly conclude the pending civil proceedings, taking into account that the vehicles were registered as confiscated on 9 and 10 June 1992.

61. Furthermore, the Chamber considers it appropriate to award a sum to the applicant in recognition of the sense of injustice he has suffered as a result of his inability to have his case decided within a reasonable time.

62. Accordingly, the Chamber will order the respondent Party to pay to the applicant the sum of one thousand (1,000) Convertible Marks ("*Konvertibilnih Maraka*") as compensation for non-pecuniary damages in recognition of his suffering as a result of his inability to have his case decided within a reasonable time.

63. Additionally, the Chamber further awards simple interest at an annual rate of 10% on the sum awarded to be paid to the applicant in the preceding paragraph. The interest shall be paid as of one month from the date on which this decision becomes final and binding in accordance with Rule 66 of the Chamber's Rules of Procedure on the sum awarded or any unpaid portion thereof until the date of settlement in full.

IX. CONCLUSIONS

64. For these reasons, the Chamber decides,

1. unanimously, to declare the application admissible;
2. unanimously, that there has been a violation of the applicant's rights under Article 6 paragraph 1 of the European Convention on Human Rights with regard to the length of proceedings, the Federation of Bosnia and Herzegovina thereby being in breach of Article I of the Human Rights Agreement;
3. unanimously, to order the Federation of Bosnia and Herzegovina, through its authorities, to take all necessary steps to promptly conclude the pending civil proceedings in the applicant's case initiated on 14 January 1997 before the First Instance Court I in Sarajevo;
4. unanimously, to order the Federation of Bosnia and Herzegovina to pay to the applicant, no later than one month after the date on which this decision becomes final and binding in accordance with Rule 66 of the Chamber's Rules of Procedure, one thousand (1,000) Convertible Marks ("*Konvertibilnih Maraka*") by way of compensation for non-pecuniary damages;
5. unanimously, to order the Federation of Bosnia and Herzegovina to pay simple interest at the rate of 10 (ten) per cent per annum over the above sum or any unpaid portion thereof from the date of expiry of the above one-month period until the date of settlement in full; and

6. unanimously, to order the Federation of Bosnia and Herzegovina to report to it no later than two months after the date on which this decision becomes final and binding in accordance with Rule 66 of the Chamber's Rules of Procedure on the steps taken by it to comply with the above orders.

(signed)
Ulrich GARMS
Registrar of the Chamber

(signed)
Michèle PICARD
President of the First Panel

DECISION ON ADMISSIBILITY AND MERITS
(delivered on 6 December 2002)

Case no. CH/99/1951

Dušan and Petar SPREMO

against

THE REPUBLIKA SRPSKA

The Human Rights Chamber for Bosnia and Herzegovina, sitting as the First Panel on 5 November 2002 with the following members present:

Ms. Michèle PICARD, President
Mr. Rona AYBAY, Vice President
Mr. Dietrich RAUSCHNING
Mr. Hasan BALIĆ
Mr. Želimir JUKA
Mr. Miodrag PAJIĆ
Mr. Andrew GROTRIAN

Mr. Ulrich GARMS, Registrar
Ms. Olga KAPIĆ, Deputy Registrar

Having considered the aforementioned application introduced pursuant to Article VIII(1) of the Human Rights Agreement ("the Agreement") set out in Annex 6 to the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina;

Adopts the following decision pursuant to Article VIII(2) and XI of the Agreement and Rules and 52, 57 and 58 of the Chamber's Rules of Procedure:

I. INTRODUCTION

1. This case concerns the applicants' illegal eviction from their business premises in Zvornik in 1996 and their subsequent attempts to regain possession through court proceedings. After almost four years, the applicants received a final decision reinstating them into their business premises. The applicants allege violations of their right to property, their right to a fair trial within a reasonable time before an impartial tribunal, and discrimination in the enjoyment of these rights.

2. The applicants are father and son. The first applicant entered into the contract for lease of the business premises, while the second applicant is also named as he ran the business concerned together with his father.

II. PROCEEDINGS BEFORE THE CHAMBER

3 The application was received on 31 May 1999 and registered on 14 June 1999. The applicants are represented by Ilija and Marija Radulović.

4. The applicants requested that the Chamber order the respondent Party, as a provisional measure, to reinstate them into the business premises from which they had been evicted. On 9 July 1999 the Chamber rejected the request.

5. On 22 July 2000 the Chamber transmitted the application to the respondent Party under Article 6 of the European Convention on Human Rights (the "Convention"), Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention, and both in conjunction with Article II(2)(b) of the Agreement.

6. The Chamber received observations from the respondent Party on 24 September 1999, 22 November 1999, 12 January 2001, 9 March 2001. The Chamber received observations and additional documentation from the applicants throughout the proceedings before the Chamber, in particular, the Chamber received a claim for compensation on 4 October 1999.

7. The Chamber deliberated on the admissibility and merits on 9 July 1999, 9 March 2000, 5 December 2001, and on 5 November 2002, and it adopted the present decision on the latter date.

8. By a letter received 19 February 2001 the applicants informed the Chamber that despite their reinstatement, they wished the Chamber to consider their case based on the violations which occurred between October 1996 and February 2001.

III. ESTABLISHMENT OF THE FACTS

9. The facts of the case as they appear from the applicants' submissions, the documents in the case file, and the judgement from the First Instance Court delivered in February 2000, are not in dispute and may be summarised as follows.

10. On 6 June 1991 the applicant Dušan Spremo entered into a contract on lease of business premises located at the stadium of the Football Club "Drina" in Zvornik. The contract was concluded between the applicant Dušan Spremo and the then director of the Football Club, Vahid Junuzović. Under the contract the applicant was to carry out some investments which were to be made in place of rental payments. The applicant was therefore not obliged to pay any rent for over 15 years. The contract could only be terminated if the applicant did not pay the rent on time, which he was not obliged to do in any event until 2006. If there was any dispute between the parties the Municipal Court in Zvornik was to resolve it.

11. On 10 August 1996 the Steering Board of the Football Club terminated the contract, ostensibly because the applicant had not complied with his contractual obligations. No details of any alleged breaches were contained in the decision.

12. The applicants were ordered to vacate the premises within 30 days.

13. On 1 October 1996 the Municipal Department for General Municipal Administration Affairs wrote a letter requesting that the Zvornik Municipal Assembly Council for Sports and Culture deliver a decision requesting the termination of the lease contract.

14. Based on the contract termination, the Executive Board of the Municipal Assembly of Zvornik issued a conclusion on 2 October 1996 requesting the Steering Board of the Football Club Drina to request the assistance of the local police to assist in the termination of the lease agreement between the Football Club and the applicants.

15. On 30 October 1996 representatives of the Football Club entered the applicants' premises accompanied by the local police. At this time the applicants were banned from further operating their business, an inventory list was made, and the facility was sealed with an order to the applicants to vacate the property by 1 November 1996. The Zvornik police had neither a warrant nor legal grounds for conducting the forcible eviction. On 1 November 1996 the premises were finally vacated with police assistance.

16. On 31 October 1996 the applicants filed a lawsuit in the First Instance Court in Zvornik against the Football Club Drina and the Republika Srpska with respect to the termination of the contract and their eviction. On 1 October 1997 the court decided against the applicants. In a lengthy decision Judge Radovan Nikolić upheld the actions of the Municipal Assembly and the local police as in accordance with the law.

17. On 20 November 1997 the applicants appealed to the Second Instance Court in Bijeljina. In a decision issued in November 1999, the Second Instance Court annulled the determination of the First Instance Court and returned the case for further consideration.

18. On 11 February 2000, upon reconsideration, the First Instance Court, in a decision signed by Judge Olga Malešević, issued a decision in favour of the applicants, ordering that they be reinstated into the business premises. The court found that the defendants in the case, the Football Club and the Republika Srpska, had interrupted the applicants' peaceful and actual possession of their business premises. The court also found that the eviction and sealing of the premises had been conducted without any legal basis. On 25 August 2000 the Second Instance Court upheld this decision.

IV. RELEVANT DOMESTIC LAW

19. Article 17(2) of the Law on Contractual Obligations provides as follows,

“An obligation can cease to exist only through the mutual agreement of the parties to a contractual relation or by law.”

V. COMPLAINTS

20. The applicants allege violations of Article 6 of the Convention, Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention, as well as discrimination in the enjoyment of both of these rights on the grounds of political opinion.

VI. OPINION OF THE CHAMBER

A. Matters resolved while the case was pending before the Chamber

21. In accordance with Article VIII(3), the Chamber may decide to strike out an application, or part of the application, on the ground that...“(b) the matter has been resolved ... provided that such result is consistent with the objective of respect for human rights.”

22. The applicants complain that they were discriminated against by the ruling Serb Democratic Party (SDS) supporters in Zvornik, as the applicant Dušan Spremo is a member of the Socialist Party of the Republika Sprska. For this reason, they were illegally evicted from their business premises by the new directors of the Football Club Steering Board, and further were the victims of an unfair trial at the hands of Judge Radovan Nikolić, who allegedly was given their case as he would issue a decision in line with the ruling SDS party.

23. While the judgment issued by Judge Nikolić in November 1997 was issued squarely in favour of the Football Club and the Republika Srpska, upon reconsideration, in February 2000, the First Instance Court reversed its previous position and held in favour of the applicants. Judge Olga Malešević found that the applicants right to the peaceful enjoyment of their possessions had been violated by the Football Club and the Republika Sprska. The applicants were then reinstated into their property.

24. The Chamber finds that the domestic court system effectively set aside the previous judgment and remedied the applicants' primary complaint, the deprivation of their business premises. In this sense, the Chamber considers that the alleged violations of their right to property and lack of an impartial tribunal, in connection with discrimination, have been remedied by the local court. Therefore, the Chamber considers that it is not necessary for it to continue to examine these parts of the application, and this result is consistent with the objective of respect for human rights.

25. The Chamber therefore decides to strike out the parts of the application related to the violations of Article 6(1) of the Convention, lack of impartial tribunal, Article 1 of Protocol No. 1, and discrimination, in accordance with Article VIII(3)(b) of the Agreement.

B. Admissibility of matters not resolved

26. In accordance with Article VIII(2) of the Agreement, “the Chamber shall decide which applications to accept.... In so doing, the Chamber shall take into account the following criteria: (a) Whether effective remedies exist, and the applicant has demonstrated that they have been exhausted”

27. The Chamber must now consider the admissibility as to the remaining parts of the application, namely the claim for the damages arising from the loss of the use of their business premises, and the violation of Article 6(1) of the Convention concerning the length of proceedings. The Chamber notes that the applicants have stated that, while they are aware of the availability of domestic proceedings in which they should pursue their claim for compensation, they choose not to. The applicants have not shown that this remedy would be ineffective. Accordingly, with regard to the claim for compensation, the Chamber finds that the applicants have not, as required by Article VIII(2)(a) of the Agreement, exhausted the domestic remedies.

28. The Chamber notes that the applicants filed the application while proceedings were still pending before the domestic courts. While the case was pending before the Chamber, the courts have issued a final decision in the applicants' favour. Although the applicants have been reinstated, they understandably ask the Chamber to find a violation of their rights protected by the Agreement due to the time that elapsed between the eviction from their business premises, and the actual repossession in February 2000. The Chamber notes that the proceedings before the domestic courts lasted over three years, which may be considered lengthy for a simple contractual matter. Additionally, the alleged bias of the court in 1997 would appear to further contribute to the length of proceedings. The Chamber considers that the application is admissible with regard to Article 6(1) of the Convention due to the length of proceedings.

29. As there are no other grounds for declaring the application inadmissible, the Chamber declares the remainder of the application admissible.

C. Merits

30. Under Article XI of the Agreement the Chamber must in the present decision address the question whether the facts found disclose a breach by the respondent Party of its obligations under the Agreement. Under Article I of the Agreement the parties are obliged to “secure to all persons within their jurisdiction the highest level of internationally recognized human rights and fundamental freedoms”, including the rights and freedoms provided for in the treaties listed in the Appendix to the Agreement.

31. The Chamber has considered the present case under Article 6(1) of the Convention, as with regards the length of proceedings.

1. Article 6(1)

32. Article 6(1) of the Convention, so far as relevant, provides as follows:

“In the determination of his civil rights and obligations. . . everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law. . . “

33. Article 6(1) of the Convention therefore requires there to be a dispute over a right and for this right to be of a civil nature. In the present case, the Chamber finds that the unlawful interference with a lease for business premises concerns such a civil right (see, e.g., *Kevešević v. the Federation of Bosnia and Herzegovina*, CH/97/46, decision on the merits of 10 September 1998, Decisions and Reports 1998, paragraph 63).

34. The Chamber has already noted that the applicants initiated proceedings before the competent authorities in October 1996. It is from this date that the Chamber must consider the reasonableness of the length of proceedings under Article 6 of the Convention. The proceedings thereafter lasted for just under four years, terminating in August 2001, not including the requirement that the applicants then commence a separate proceeding for compensation damages arising from the unlawful deprivation of their possessions.

35. The reasonableness of the length of proceedings is to be assessed based on criteria laid down by the European Court of Human Rights, namely the complexity of the case, the conduct of the applicant, the conduct of the authorities and the matter at stake for the applicant (see, e.g., *Mitrović v. The Federation of Bosnia and Herzegovina*, Case No. CH/97/54, decision on admissibility of 10 June 1998, Decisions and Reports 1998, paragraph 10).

i. The complexity of the case

36. The issue in the applicants' case is whether the applicants' rights under their contract had been breached. The Chamber cannot find that this is a particularly complicated issue, particularly in light of the fact that the applicant Dušan Spremo has documentation showing that he is the lessee and the fact that the courts and administrative bodies themselves have concluded that he is entitled to possession under the lease contract. Nor can it be argued that the law is particularly complicated on this point.

ii. The conduct of the applicant

37. There is no information available to the Chamber which would tend to indicate that the applicants are responsible for the delay, nor has the respondent Party made any argument to this effect.

iii. The conduct of the national authorities

38. The Chamber notes that the proceedings lasted approximately three and a half years. The applicants first filed their complaint on 31 October 1996, and received a negative decision a year later, on 1 October 1997, by the Zvornik Court of First Instance. The applicants appealed this decision on 20 November 1997. Two years later, the Court of Second Instance, in November 1999 sent the case back to the First Instance Court for reconsideration. In February 2000 the Court of First Instance issued a decision. The Second Instance Court upheld the decision in August 2000. Accordingly during these three and a half years, there has been four court decisions.

39. The applicants allege that were it not for the biased judgment issued in November 1997, they would have been able to use their business premises two and half years earlier. While this may be true, the applicants are obligated to use the available domestic remedies. Upon appeal, they were successful in regaining the use of their property. The nature of the appeal system requires that there be some delay in obtaining a final judgment, and the Chamber does not find that this delay was excessive.

iv. Conclusion

40. The applicants rightfully made use of the appeals process, such that they finally received a decision in their favour in February 2000, at which time they repossessed their business premises. Given the above facts, the Chamber can not find that the proceedings were excessively long so as to call into question a violation of Article 6(1) of the Convention.

VII. CONCLUSION

41. For the reasons given above, the Chamber, decides as follows:

1. unanimously, to strike out the part of the application having regard to Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention, Article 6(1) of the Convention, right to impartial trial, and discrimination, as the matter has been resolved, in accordance with Article VIII(3)(b) of the Agreement;
2. unanimously, to declare the application inadmissible for what concerns the applicants' economic losses, as they have not exhausted domestic remedies, in accordance with Article VIII(2)(a) of the Agreement;
3. unanimously, to declare the remainder of the application admissible under Article VIII of the Agreement;
4. unanimously, that there is no violation of Article 6(1) of the Convention as with regards to the length of proceedings.

(signed)
Ulrich GARMS
Registrar of the Chamber

(signed)
Michèle PICARD
President of the First Panel

DECISION ON ADMISSIBILITY AND MERITS
(delivered on 8 February 2001)

Case no. CH/99/1961

Azra ZORNIĆ

against

BOSNIA AND HERZEGOVINA
THE REPUBLIKA SRPSKA
and
THE FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

The Human Rights Chamber for Bosnia and Herzegovina, sitting in plenary session on 9 January 2001 with the following members present:

Ms. Michèle PICARD, President
Mr. Giovanni GRASSO, Vice-President
Mr. Dietrich RAUSCHNING
Mr. Hasan BALIĆ
Mr. Rona AYBAY
Mr. Želimir JUKA
Mr. Jakob MÖLLER
Mr. Mehmed DEKOVIĆ
Mr. Manfred NOWAK
Mr. Miodrag PAJIĆ
Mr. Vitomir POPOVIĆ
Mr. Viktor MASENKO-MAVI
Mr. Andrew GROTRIAN
Mr. Mato TADIĆ

Mr. Peter KEMPEES, Registrar
Ms. Olga KAPIĆ, Deputy Registrar

Having considered the aforementioned application introduced pursuant to Article VIII(1) of the Human Rights Agreement ("the Agreement") set out in Annex 6 to the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina;

Adopts the following decision pursuant to Articles VIII(2) and XI of the Agreement and Rules 57 and 58 of the Chamber's Rules of Procedure:

I. INTRODUCTION

1. The case concerns the attempts of the applicant, a citizen of Bosnia and Herzegovina, to regain possession of an apartment located at Miroslava Krleže 12/1 in Dobrinja, Sarajevo. She holds the occupancy right over it and occupied it together with her family until 1992, when she was forced to vacate it due to the hostilities. She currently occupies another apartment in Sarajevo.

2. The applicant maintains that the area in which the apartment is located is, according to Annex 2 of the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina (“the General Framework Agreement”), part of the Federation of Bosnia and Herzegovina. However, it is in fact under the control of the Republika Srpska, the other entity in Bosnia and Herzegovina. The area in question is disputed between the two Entities.

3. The applicant claims that this situation has resulted in her being unable to regain possession of her apartment. She has initiated administrative proceedings before the relevant authorities of the Federation and the Republika Srpska. The applicant currently occupies a different apartment in the Federation which is the subject of proceedings by the pre-war occupant, who holds the occupancy right over it, to regain possession of it.

4. The case primarily raises issues under Article 8 of the European Convention on Human Rights and also under Articles 6 and 13 of the Convention and Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention.

II. PROCEEDINGS BEFORE THE CHAMBER

5. The application was submitted on 29 June 1999 and registered on the same day.

6. The applicant requested that the Chamber order the Federation as a provisional measure to take all necessary steps to prevent her eviction from the apartment she currently occupies, located at Trg Sarajevske Olimpijade 5. On 7 July 1999 the Chamber refused the request and on the same day decided to transmit the case to the Republika Srpska and the Federation.

7. The observations of the Federation on the admissibility and merits of the application were received on 24 September 1999 and those of the Republika Srpska on 28 September 1999. The applicant’s further observations in reply were received on 28 October 1999. She requested that the Chamber allow her to reserve her right to submit a claim for compensation at a later stage of the proceedings. Further observations of the Federation in reply were received on 10 December 1999.

8. On 30 December 1999 the applicant submitted further information concerning the steps she had taken at national level to regain possession of the apartment. This was transmitted to the respondent Parties.

9. The Chamber considered the case on 6 June 2000 and decided to transmit it also to Bosnia and Herzegovina for its observations on its admissibility and merits and to request certain further information from the respondent Parties.

10. On 30 June 2000 the observations of Bosnia and Herzegovina on the admissibility and merits of the case were received. Further information requested was received from the Federation on 30 June 2000 and from the Republika Srpska on 31 July 2000.

11. At its session in July 2000, the Chamber decided to request the High Representative for Bosnia and Herzegovina and the Commander of the Stabilisation Force (“SFOR”) to participate in the proceedings before it. It also decided to hold a public hearing on the admissibility and merits of the case in September 2000.

12. On 15 August 2000 the applicant submitted her observations in reply to the observations of Bosnia and Herzegovina and the further observations of the Republika Srpska and the Federation. These were transmitted to the respondent Parties on 30 August 2000.

13. On 23 August 2000 the SFOR Commander informed the Chamber that he would not participate in the proceedings before the Chamber.

14. On 28 August 2000 the Office of the High Representative informed the Chamber that the High Representative would participate in the public hearing, through Mr. Matthew Hodes, Judicial Reform Co-ordinator at that office.

15. On 7 September 2000 the Chamber held a public hearing on the admissibility and merits of the application in the Cantonal Court building in Sarajevo. The applicant attended in person. Bosnia and Herzegovina was represented by one of its agents, Mr. Jusuf Halilagić. The Republika Srpska was represented by its legal representative, Mr. Stevan Savić. The Federation was represented by its agent, Ms. Seada Palavrić, assisted by Ms. Safije Lulovac and Ms. Ljiljana Savić-Branković. The High Representative, appearing as *amicus curiae*, was represented by Mr. Matthew Hodes.

16. The parties and *amicus curiae* made addresses to the Chamber, after which they answered questions put to them by members of the Chamber.

17. The Chamber deliberated on the admissibility and merits of the application on 7 September, 8 and 9 November and 8 December 2000 and on 9 January 2001.

III. ESTABLISHMENT OF THE FACTS

A. The particular facts of the case

18. The facts of the case as they appear from the submissions of the parties and the documents in the case-file may be summarised as follows.

19. On 4 April 1988 the applicant was allocated an apartment located at Miroslava Krleža 12/I in Sarajevo. On 13 May 1988 she entered into a contract for its use. She occupied the apartment until 1992, when, due to the hostilities, she was forced to leave it. She remained in Sarajevo and entered into occupation of an apartment located at Trg Sarajevske Olimpijade 5/II, in Federation Sarajevo, which she still occupies. The pre-war occupant of this apartment has sought to regain possession of it and has received a decision in his favour from the competent authority. However, he has not been able to regain possession of the apartment as the applicant has not vacated it. The applicant's pre-war apartment is currently occupied by Mr. D.D., who occupies it in accordance with a decision of the Commission for Accommodation of Refugees and Administration of Abandoned Property in Srpska Ilidža, a department of the Ministry for Refugees and Displaced Persons of the Republika Srpska.

20. On 6 June 1998 the applicant applied to the competent organ of the municipality of Novi Grad in Federation Sarajevo, requesting that she be entitled to regain possession of the her pre-war apartment. On 3 August 1998 the Sarajevo Cantonal Administration for Housing Affairs issued a conclusion, rejecting the request of the applicant on the ground that that organ lacked competence to decide upon such matters. The basis given for reaching this conclusion was that the apartment had never been declared abandoned, within the meaning of the Law on Abandoned Apartments (Official Gazette of the Republic of Bosnia and Herzegovina no. 6/92, as amended).

21. On 14 December 1999 the applicant lodged a request for the renewal of the proceedings to the Sarajevo Cantonal Administration for Housing Affairs. In this request, she referred to certain legislative changes which had been made in July 1999, which had the effect that the relevant housing organs now have competence to decide upon requests for regaining of possession of apartments which were never declared abandoned. There has been no decision upon this request to date.

22. On 26 April 1999 the applicant applied to the Commission for Accommodation of Refugees and Administration of Abandoned Property in Srpska Ilidža, requesting that she be entitled to regain possession of the apartment. On 12 October 1999, not having received any reply to her request, she lodged a complaint against this failure to decide to the Ministry for Refugees and Displaced Persons of the Republika Srpska, at second instance.

23. During the Chamber's public hearing on 7 September 2000 the Agent of the Republika Srpska stated that, by a decision dated 11 May 2000, the Commission issued a decision, ordering the apartment to be returned into the possession of the applicant and ordering the current occupant to vacate it by 11 August 2000. This decision has not yet been implemented. An uncertified copy of the decision, bearing the date 11 May 2000, was handed to the applicant by the agent of the Republika Srpska, Mr. Savić, at the public hearing. There is no record of the delivery of the decision in question to the applicant in accordance with the relevant legal requirements.

24. The applicant has not yet regained possession of the apartment.

B. Relevant legislation

1. Constitution of Bosnia and Herzegovina

25. The Constitution of Bosnia and Herzegovina is contained in Annex 4 to the General Framework Agreement. Article III of the Constitution is entitled "Responsibilities of and Relations Between the Institutions of Bosnia and Herzegovina and the Entities". Paragraph 1 of Article III, entitled "Responsibilities of the Institutions of Bosnia and Herzegovina" reads as follows:

"The following matters are the responsibility of the institutions of Bosnia and Herzegovina:

- (a) Foreign policy.
- (b) Foreign trade policy.
- (c) Customs policy.
- (d) Monetary policy (...)
- (e) Finances of the institutions and for the international obligations of Bosnia and Herzegovina.
- (f) Immigration, refugee, and asylum policy and regulation.
- (g) International and Inter-Entity criminal law enforcement, including relations with Interpol.
- (h) Establishment and operation of common and international communications facilities.
- (i) Regulation of Inter-Entity transportation.
- (j) Air traffic control."

26. In paragraph 3 of Article III, it is stated that "... (a) All governmental functions and powers not expressly assigned in this Constitution to the institutions of Bosnia and Herzegovina shall be those of the Entities."

2. Laws in force in the Republika Srpska

(a) The Law on the Cessation of the Application of the Law on the Use of Abandoned Property

27. The Law on the Cessation of the Application of the Law on the Use of Abandoned Property of 11 December 1998 (Official Gazette of the Republika Srpska – hereinafter "OG RS" no. 38/98), as amended, establishes a detailed framework for persons to regain possession of property of which they have lost possession.

28. Article 3 gives the owner, possessor or user of real property who abandoned such property the right to repossess it and enjoy it on the same terms as he or she did before 30 April 1991, or the date of its becoming abandoned. Article 4 states that the terms "owner", "possessor" or "user" shall mean the persons who had such status under the applicable legislation at the time the property concerned became abandoned or when such persons first lost possession of the property, in the event that the property was not declared abandoned.

29. The relevant body of the Ministry for Refugees and Displaced Persons (i.e. the local Commission for the Accommodation of Refugees and Administration of Abandoned Property) shall determine, within the thirty-day time-limit for deciding upon a request for repossession of property, whether the temporary user is entitled under the new law to be provided with alternative temporary

accommodation. If it determines that this is the case, the Commission shall provide the temporary user with appropriate accommodation before the expiry of the deadline for him or her to vacate the property concerned.

30. Article 8 states that the owner, possessor or user of real property shall have the right to submit a claim for repossession of his or her property at any time. Such claims may be filed with the Commission. This Article also sets out the procedure for lodging of claims and the information that must be contained in such a claim.

31. Article 9 states that the Commission shall be obliged to issue a decision to the claimant within thirty days from the receipt by it of a claim.

32. Article 10 states that proceedings concerning return of property shall, unless otherwise specified, be carried out in accordance with the Law on General Administrative Proceedings (see paragraphs 35-40 below) and treated as an expedited procedure.

33. Article 12 requires that the decision of the Commission be delivered to the current occupants of the property concerned. An appeal may be lodged against a decision within fifteen days of its receipt. However, the lodging of an appeal does not suspend the execution of the decision.

34. Article 29 requires the Minister for Refugees and Displaced Persons to pass an instruction on the application of, *inter alia*, Articles 8 - 11 of the law. This instruction was published in OG RS no. 1/99 and entered into force on 21 January 1999. An amended instruction was contained in a decision of the High Representative dated 27 October 1999 and entered into force on 28 October 1999.

(b) The Law on General Administrative Proceedings

35. The Law on General Administrative Proceedings (Official Gazette of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia no. 47/86) was taken over as a law of the Republika Srpska. It establishes a detailed regime for the conduct of administrative proceedings. Article 2 states that a law may, in exceptional cases, provide for a different administrative procedure than that provided for in the Law on General Administrative Proceedings. In all other cases, the Law on General Administrative Proceedings applies.

36. Article 5 of the law states that organs conducting administrative proceedings shall act in such a manner as to enable the parties to the proceedings to realise their rights in the most efficient way possible, having regard both to the public interest and to the interests of others affected. Article 8 sets out the general principle that before making a decision, the deciding organ must give the parties the opportunity to express their opinion on all relevant facts and circumstances. According to Article 10, the deciding organ is to act and decide upon the matter independently.

37. The procedure envisaged by the law may be briefly summarised as follows. Once an organ is seised of a matter, it shall conduct that procedure in accordance with the law. The deciding organ may receive evidence both by written submission and at an oral hearing. Chapter VI of the law allows for the issuance of deadlines at various stages of the procedure, which are to be adhered to by the person or persons subject to them, in order to ensure that the proceedings are conducted expeditiously.

38. In accordance with Article 135 of the law, all facts necessary for the taking of a decision must be obtained by the deciding organ prior to the taking of such a decision. Article 149 allows for the holding of hearings, if it is desirable for the better resolution of the issue. In certain defined cases (e.g. where expert evidence is to be taken), a hearing must be held.

39. Under Article 202 of the law, the deciding organ shall issue its decision on the basis of the facts ascertained in the proceedings before it. Articles 206-214 of the law set out the requirements for the form and content of rulings.

40. The law also provides for, e.g., appeals against decisions and enforcement of decisions.

3. Laws in force in the Federation of Bosnia and Herzegovina

(a) The Law on Abandoned Apartments

41. The Law on Abandoned Apartments was originally issued on 15 June 1992 as a decree with force of law. It was adopted as a law on 1 June 1994 and amended various times (Official Gazette of the Republic of Bosnia and Herzegovina – hereinafter “OG R BiH” - no. 6/92 as amended). It governed the re-allocation of occupancy rights over socially owned apartments that had been abandoned.

42. According to Article 1 of this law, an occupancy right expired if the holder of the right and the members of his or her household had abandoned the apartment after 30 April 1991. An apartment was considered abandoned if, even temporarily, it was not used by the occupancy right holder or members of the household (Article 2). There were, however, certain exceptions to this definition. For example, an apartment was not to be considered abandoned if the apartment was destroyed, burnt or in direct jeopardy as a result of war actions. If the holder of the occupancy right failed to resume using the apartment within the time-limit of one or two weeks as laid down in Article 3 read in conjunction with Article 10, an apartment was to be considered permanently abandoned.

43. An apartment could be declared abandoned by the competent municipal housing authority either *ex officio* or upon request of an allocation right holder (i.e. a juridical person authorised to grant permission to use an apartment), a political or a social organisation, an association of citizens or a housing board.

(b) The Law on Cessation of Application of the Law on Abandoned Apartments

44. The Law on Cessation of Application of the Law on Abandoned Apartments entered into force on 4 April 1998 and has been amended on several occasions thereafter (Official Gazette of the Federation of Bosnia and Herzegovina – hereinafter “OG FBiH” - no. 11/98 as amended).

45. According to this legislation, no further decisions declaring apartments abandoned are to be taken (Article 1). All administrative, judicial and other decisions terminating occupancy rights on the basis of regulations issued under the previous law shall be null and void. Nevertheless, all decisions establishing a right of temporary occupancy shall remain effective until revoked in accordance with this law. A person occupying an apartment on the basis of a cancelled occupancy right or decision on temporary occupancy is to be considered as a “temporary user” (Article 2).

46. Under the provision of this law, the occupancy right holder shall be entitled to return to the apartment in accordance with Annex 7 of the General Framework Agreement (Article 3 paragraphs 1 and 2). All claims for repossession shall be presented to the municipal administrative authority competent for housing affairs (Article 4). The authority shall decide on such a repossession claim within 30 days (Article 6). The decision shall be delivered to the occupancy right holder, the holder of the allocation right and the current occupant within five days from its issuance. An individual has 15 days from the date of receipt of the decision in which to appeal to the Cantonal Ministry for Housing Affairs. An appeal shall not suspend the execution of the decision (Article 8). In no event shall a failure of the responsible bodies to meet their obligations under Article 3 delay “the ability of an occupancy right holder to enter into possession of the apartment” (Article 3 paragraph 9).

47. If the person occupying the apartment fails to comply with a decision ordering its vacation, the competent administrative body shall take enforcement measures at the request of the occupancy right holder (Article 11).

(c) The Law on Administrative Proceedings

48. Under Article 216 paragraph 1 of the Law on Administrative Proceedings (OG FBiH no. 2/98) the competent administrative organ has to issue a decision within 30 days upon receipt of a request to this effect. Article 216 paragraph 3 provides for an appeal to the administrative appellate body if a decision is not issued within this time limit (appeal against “silence of the administration”).

C. Oral evidence received at public hearing

Amicus curiae

49. The Office of the High Representative, appearing as *amicus curiae* at the public hearing before the Chamber, was represented by Mr. Matthew Hodes, Judicial Reform Coordinator at that Office. Mr. Hodes first stated that it was clear that Annex 2 of the General Framework Agreement is the primary source of resolution of disputes relating to the Inter-Entity Boundary Line. Mr. Hodes drew attention to the distinction between amendments to the Inter-Entity Boundary Line, provided for in Article II of Annex 2, and implementation, provided for in Article IV of Annex 2. Mr. Hodes stated that in relation to Article IV of Annex 2, the SFOR Commander has the authority to decide upon the location of the Inter-Entity Boundary Line. Article II concerned situations of potential agreements between the Entities relating to alterations to the line. The view of the Office of the High Representative was that the current dispute resolution mechanisms provided for in the General Framework Agreement provided sufficient means to resolve the dispute concerning the location of the Inter-Entity Boundary Line in Dobrinja. The General Framework Agreement did not provide the High Representative with the authority, responsibility or right to make decisions concerning the delineation of the maps to include the Inter-Entity Boundary Line.

IV. COMPLAINTS

50. The applicant claims that her rights as guaranteed by the Human Rights Agreement in Annex 6 to the General Framework Agreement have been violated as a result of her inability to return to her prewar home. In particular, she complains of violations of her right to respect for her home, as guaranteed by Article 8 of the Convention, and of her right to peaceful enjoyment of her possessions, as guaranteed by Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention. The applicant also specified her claims in relation to each respondent Party, which claims are set out below.

1. Bosnia and Herzegovina

51. The applicant claims that Bosnia and Herzegovina has, under Article III of the General Framework Agreement, undertaken an obligation to promote the fulfilment of Annex 2 to that agreement but that it has failed to fulfil this obligation. In addition, she claims that, regardless of which Entity her apartment is situated in, it is in any event within the territory of Bosnia and Herzegovina. The Constitution of Bosnia and Herzegovina guarantees a wide range of rights, including the right to respect for one's home, to all persons within its territory and Bosnia and Herzegovina is responsible for ensuring these rights. In addition, Bosnia and Herzegovina could have brought the issue of implementation of the Inter-Entity Boundary Line before the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina, as this court is empowered to resolve all disputes between the Entities. However, she claims, Bosnia and Herzegovina has failed to take any action to seek to resolve the dispute and is, as a result, responsible for the violations of her rights she has suffered.

2. Republika Srpska

52. The applicant claims that the Republika Srpska is responsible for violating her rights as protected by the Agreement for two reasons. Firstly, it never delivered her a decision upon her request for repossession of her apartment. Secondly, it occupies the area where the apartment is located, in contravention of Annex 2 to the General Framework Agreement. She claims that the area concerned is, according to the map appended to Annex 2 of the General Framework Agreement, part of the Federation. This is so, even though the Inter-Entity Boundary Line in the area concerned may not yet have been finally determined.

53. The applicant also complains that it would be unreasonable for her to have to return to her prewar home in the Republika Srpska, as this would involve her moving from the Federation to the Republika Srpska, thus causing many social and legal difficulties for her.

3. Federation of Bosnia and Herzegovina

54. The applicant states that the Federation considers the area concerned to be within its jurisdiction *de jure*. However, it has not taken any steps to seek to secure to itself this jurisdiction *de facto*, for example by negotiating or by initiating proceedings before the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina. She claims that this passivity means that the Federation has failed to act in accordance with the obligations imposed upon it by the Convention and it is therefore responsible for the violations of her rights which she is suffering.

V. SUBMISSIONS OF THE PARTIES

1. Bosnia and Herzegovina

55. Bosnia and Herzegovina first stated that it had requested the opinion of certain officials of Bosnia and Herzegovina itself and of its Entities on the question of the location of the Inter-Entity Boundary line in Dobrinja. These officials were Mr. Ejup Ganić, the President of the Federation, Mr. Mirko Šarović, the Vice-President of the Republika Srpska, Mr. Edhem Bičakčić, the President of the Government of the Federation and Mr. Milorad Dodik, the President of the Government of the Republika Srpska. None of these officials replied to its request.

56. Bosnia and Herzegovina, in its written observations, stated that the location of the Inter-Entity Boundary Line had not been finally determined in the area concerned. It stated that according to the map appended to Annex 2 to the General Framework Agreement, the area was within the territory of the Federation, but that this map was subject to the agreement of the parties, through a special Commission established for that purpose. It went on to point out that the failure of the Entities to agree on the final determination of the Inter-Entity Boundary Line could not result in the denial to the applicant of her rights (e.g. to respect for her home and to return to her apartment). It concluded that the applicant was entitled to return to her apartment.

57. At the public hearing before the Chamber, the agent of Bosnia and Herzegovina made the following statement:

“According to information available to us, during the discussions and negotiations in Dayton and on the occasion when the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina was concluded, the Parties agreed that the territorial division within Bosnia and Herzegovina, between the Federation of Bosnia and Herzegovina and the Republika Srpska, should be based on the wartime confrontation line. The line on the original map, which was created in Dayton, does not appear to reflect the confrontation line. However, in transferring the map which was used in Dayton, the scale of which was 1:600,000, to the official map with a scale of 1:50,000, a mistake appears to have occurred. Most probably the line was moved due to technical problems which arose during the transfer of this tiny line to the larger scale map. The Paris map is legally binding and drawn onto it is an Inter-Entity Boundary Line which in all respects lies 200 metres to the west of the wartime confrontation line. As a result, a territory which is 200 metres wide and 2 kilometres long, which legally belongs to the Federation of Bosnia and Herzegovina, is *de facto* under the control of the Republika Srpska. Therefore, there are, in fact, two Inter-Entity Boundary Lines. One was *de iure* drawn on the Paris map and the other is the *de facto* line which follows the confrontation line, which is considered by people from both Entities as “a realistic division”. The *de iure* line divides two housing buildings within the territory of the Republika Srpska. The Republika Srpska obviously refuses to surrender the disputed part of the territory. Bearing in mind the above mentioned facts, and especially the legal frameworks under Annex 2 to the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina, the SFOR Commander is entitled to decide on the location of the Inter-Entity Boundary Line, after consulting the Parties. In our opinion, and also according to an unofficial opinion of the Legal Department of the Office of the High Representative, it is to be noted that only consultations with the Parties are required, not their consensus, and that within the territory of Sarajevo, the SFOR Commander can adjust the separation line without consulting the Parties. Considering that the State of Bosnia and Herzegovina has no competence concerning the adjustment of the Inter-Entity Boundary Line, and bearing in mind the fact that it will be necessary in this case to establish where the applicant’s apartment is located, the Parties Federation of Bosnia and Herzegovina and

Republika Srpska, ought to have agreed on the Inter-Entity Boundary Line, as provided for by Annex 2 to the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina. Since obviously neither the Federation of Bosnia and Herzegovina nor the Republika Srpska wishes to do so, in accordance with the said Annex, it is for the SFOR Commander to determine this line on his own.”

58. Bosnia and Herzegovina concluded that it did not have any competence concerning the Inter-Entity Boundary Line.

2. The Republika Srpska

59. The Republika Srpska first stated that the applicant should be required to submit her application form in one of the official languages of Bosnia and Herzegovina, rather than in English.

60. It went on to state that none of the acts complained of by the applicant were the responsibility of the Republika Srpska. It pointed out that the applicant had applied to the relevant authorities of the Federation and argued that the matters complained of were the sole responsibility of that Entity.

61. In additional written observations submitted on 31 July 2000, the agent of the Republika Srpska stated that the area where the applicant's apartment is located was part of the territory of the Republika Srpska.

62. Concerning Article 6 of the Convention, the Republika Srpska claimed that the applicant had not initiated court proceedings against the failure of the relevant authorities of the Republika Srpska to decide upon her request to regain possession of her apartment. Accordingly, she had not availed herself of the domestic remedies available to her and therefore there had been no violation of her rights as guaranteed by this provision.

63. At the public hearing before the Chamber, the agent of the Republika Srpska handed a copy of a decision bearing the date 11 May 2000 (see paragraph 23 above) to the applicant.

64. Concerning Article 8 of the Convention, the Republika Srpska claimed that its organs had not taken any action to prevent the applicant from returning to her home and thereby exercising her right to respect for her home. On the contrary, by issuing the decision of 11 May 2000 (see paragraph 23 above), they had enabled her to achieve this right. The Republika Srpska further stated that there had been no violations of the rights of the applicant guaranteed by the Convention.

3. Federation of Bosnia and Herzegovina

65. In its written observations on the admissibility and merits of the application, the Federation first contested the admissibility of the application. It stated that the applicant had not exhausted the domestic remedies available to her, for example by initiating an administrative dispute against the failure of the relevant organ to decide upon her request to regain possession of her apartment.

66. Concerning the merits of the application, the Federation stated that there had been no violation of the rights of the applicant as guaranteed by Article 8 of the Convention, as it had not been responsible for any action which has prevented her from returning to her apartment. It stated that it had allowed, through its legislation, all persons who had lost possession of their homes to regain possession of those homes.

67. Concerning Articles 6 and 13 of the Convention and Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention, the Federation stated that it was not responsible for any violations of the rights of the applicant that she may have suffered.

68. The Federation also stated that the area where the applicant's apartment is located was, under the General Framework Agreement, part of its territory.

69. At the public hearing before the Chamber, the agent of the Federation withdrew the previous objections of that Entity to the admissibility of the application and suggested that it be declared admissible against all three respondent Parties. The agent said that it was clear that there were no

effective domestic remedies available to the applicant. This was because, although her apartment is, *de jure*, in the Federation, it was, *de facto*, controlled by the Republika Srpska and therefore there was no prospect of the applicant actually regaining possession of the apartment.

70. The agent then gave the views of her Government on the merits of the case. She reiterated the view of her Government that the demarcation of the Inter-Entity Boundary Line was settled by the General Framework Agreement, particularly Annex 2. She stated that any changes to the agreed demarcation line are to be made by agreement between the Parties, in consultation with the SFOR Commander. In addition, SFOR was responsible for ensuring compliance by the Parties with their obligations concerning the Inter-Entity Boundary Line, which in this case it had failed to do. The Agent of the Federation stated that it is only through the enforcement of the Inter-Entity Boundary Line by SFOR that the area concerned could be placed under the control of the Federation. It was not possible to initiate proceedings against the Republika Srpska before the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina, as this court did not have jurisdiction over issues arising out of Annex 2 to the General Framework Agreement.

71. The agent of the Federation claimed that in view of the above, it was clear that there had been violations of the rights of the applicant as guaranteed by Articles 6 and 8 of the Convention and by Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention. Concerning the responsibility for these violations, the agent of the Federation stated that it was clear that it was the Republika Srpska which was responsible and not the Federation.

72. In conclusion, the Federation suggested that the Chamber: declare the application admissible against all three respondent Parties, find the Republika Srpska responsible for violations of the rights of the applicant as guaranteed by Articles 6 and 8 of the Convention and by Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention, find that the Federation was not responsible for any violations of the rights of the applicant, and order the Republika Srpska, within 45 days of the decision of the Chamber, to withdraw all of its forces from the area concerned. It also suggested that the Republika Srpska be ordered to pay to the applicant appropriate compensation.

4. The applicant

73. The applicant maintained her submissions contained in her application.

74. Concerning the argument of the Federation that she had not exhausted the domestic remedies available to her, the applicant stated that there were no effective domestic remedies available to her and that therefore she could not be required to exhaust them.

75. Concerning the arguments of the Republika Srpska, the applicant first claimed that she had never received the decision of 11 May 2000 (see paragraph 23 above) and was unaware of its existence. Therefore, she was in no position to seek its enforcement. She contested the claim of the Republika Srpska that it was legally entitled to occupy the area concerned, as it was clear from the General Framework Agreement and its relevant Annexes and Appendices that that area was part of the Federation.

76. The applicant maintained that Bosnia and Herzegovina, as an internationally recognised state, was responsible for the violations she complains of, as these matters had occurred within its territory. She argued that the passivity of Bosnia and Herzegovina constituted in itself a violation of her rights.

VI. OPINION OF THE CHAMBER

A. Admissibility

77. Before considering the merits of the case the Chamber must decide whether to accept it, taking into account the admissibility criteria set out in Article VIII(2) of the Agreement. According to Article VIII(2)(a), the Chamber must consider whether effective remedies exist and whether the applicant has demonstrated that they have been exhausted.

1. Bosnia and Herzegovina

78. Bosnia and Herzegovina does not object to the admissibility of the application against it on any ground.

79. The Chamber notes that the competencies of Bosnia and Herzegovina are set out in Annex 4 to the General Framework Agreement, entitled "Constitution of Bosnia and Herzegovina". Under Article III of Annex 4, it is stated that any matters not specifically reserved to Bosnia and Herzegovina are within the power of the Entities. The powers of Bosnia and Herzegovina do not include, for example, housing issues or the return of displaced persons and refugees to their prewar homes. Although the question of the responsibility of Bosnia and Herzegovina for the matters complained of thus arises, the Chamber considers it appropriate to examine the case as against Bosnia and Herzegovina on the merits.

2. The Republika Srpska

80. The agent of the Republika Srpska first states that the applicant should be required to submit her application in one of the official languages of Bosnia and Herzegovina, i.e. Bosnian, Serbian or Croatian. The Chamber notes, however, that the official languages before it are not only those three languages, but also English (Rule 30(1) of the Chamber's Rules of Procedure). Applicants to the Chamber are therefore entitled to submit applications in English.

81. The agent then contests the admissibility of the application on the ground that the application did not raise any issues that are within its responsibility. The Chamber notes, however, that it is not disputed that the Republika Srpska is exercising effective control over the area in which the applicant's apartment is located. It observes in addition that the Republika Srpska alleges that that area is properly within its territory and apparently considers itself entitled to issue a decision restoring to the applicant her home.

82. The Chamber is of the opinion that the responsibility of a Party to the Agreement may be engaged by acts of its authorities which produce effects outside its own boundaries. The European Court of Human Rights affirmed this principle in *Loizidou v. Turkey* (Preliminary objections, judgment of 23 March 1995, Series A no. 310), where it held as follows:

"In this respect the Court recalls that, although Article 1 sets limits on the reach of the Convention, the concept of "jurisdiction" under this provision is not restricted to the national territory of the High Contracting Parties. According to its established case-law, for example, the Court has held that the extradition or expulsion of a person by a Contracting State may give rise to an issue under Article 3, and hence engage the responsibility of that State under the Convention. (...) In addition, the responsibility of Contracting Parties can be involved because of acts of their authorities, whether performed within or outside national boundaries, which produce effects outside their own territory...."

83. Applying this reasoning in the present case, *mutatis mutandis*, the Chamber concludes that, regardless of whether the area where the applicant's apartment is located is in fact on the Republika Srpska side of the Inter-Entity Boundary Line, the responsibility of the Republika Srpska is engaged by virtue of its effective occupation of that area. The preliminary objection to the effect that the Republika Srpska is not responsible for the events complained of must therefore be rejected.

83. The Chamber then notes that the applicant first sought to regain possession of the apartment by applying to the authorities of the Republika Srpska on 26 April 1999 (see paragraph 22 above).

85. The questions whether any effective remedies are available to the applicant and whether she has exhausted them must be considered.

86. In the *Onić* case (case no. CH/97/58, decision on admissibility and merits delivered on 12 February 1999, paragraph 38, Decisions January-July 1999), the Chamber held that the domestic remedies available to an applicant "must be sufficiently certain not only in theory but in practice,

failing which they will lack the requisite accessibility and effectiveness. ... (M)oreover, ... in applying the rule on exhaustion it is necessary to take realistic account not only of the existence of formal remedies in the legal system ... concerned but also of the general legal and political context in which they operate as well as of the personal circumstances of the applicants.”

87. The Chamber notes that the applicant has applied under the appropriate law in the Republika Srpska to regain possession of the apartment. She did not receive a decision within the prescribed time-limit (see paragraph 22 above) and a copy of a decision bearing the date 11 May 2000 was only handed to her by the agent of the Republika Srpska at the public hearing before the Chamber on 7 September 2000, nearly four months after it was purportedly adopted. The applicant has not taken any steps provided for by the law of the Republika Srpska to seek to have this decision enforced.

88. As the Chamber noted in its decision in *Eraković* (case no. CH/97/42, decision on admissibility and merits delivered on 15 January 1999, paragraph 40, Decisions January-July 1999) a remedy such as that provided for by the law applicable in the Federation, analogous to the 1998 law in the Republika Srpska, could in principle qualify as an effective one. The Chamber finds that its analysis in that case applies equally to the 1998 law relevant to the present case.

89. In the *Eraković* case, the Chamber considered the factual background to the case in the context of its admissibility. It held that the circumstances of that case, including the failure on the part of the authorities to adhere to the relevant time-limits, meant that the applicant could not be required to exhaust any further remedy provided for by national law.

90. In the present case the Chamber considers that, in view of the failure of the authorities of the Republika Srpska to adhere to the time-limits for issuing decisions, and of their failure to deliver the eventual decision, which bears the date 11 May 2000, to the applicant in accordance with the applicable legal provisions, the remedies available to her in the Republika Srpska cannot be considered to have been effective in the present case. Therefore, it cannot be found that the application, in so far as it is directed against the Republika Srpska, is inadmissible on the ground that she failed to exhaust them.

3. The Federation of Bosnia and Herzegovina

91. Having originally contested the admissibility of the application against it on grounds of non-exhaustion of domestic remedies, the Federation, at the public hearing before the Chamber, requested the Chamber to declare the case admissible as against all three respondent Parties. While this request cannot bind Bosnia and Herzegovina and the Republika Srpska, the Chamber will declare the case admissible in its entirety as against the Federation.

4. Conclusion as to admissibility

92. Accordingly, the application is to be declared admissible in its entirety as against all three respondent Parties in relation to the applicant's right to respect for her home, as guaranteed by Article 8 of the Convention, and also in relation to Articles 6 and 13 of the Convention and Article 1 of Protocol No. 1 thereto.

B. Merits

93. Under Article XI of the Agreement the Chamber must address the question whether the facts established above disclose a breach by the respondent Parties of their obligations under the Agreement.

1. Article 8 of the Convention

94. The applicant alleges a violation of her right to respect for her home, as protected by Article 8 of the Convention. Article 8 reads as follows:

“1. Everyone has the right to respect for his private and family life, his home and his correspondence.

2. There shall be no interference by a public authority with the exercise of this right except such as is in accordance with the law and is necessary in a democratic society in the interests of national security, public safety or the economic well-being of the country, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals, or for the protection of the rights and freedoms of others.”

95. The Chamber will consider the case primarily under this provision, as the case mainly concerns the inability of the applicant to return to her home.

96. The Chamber notes that the applicant lived in the apartment from 1988 until June 1992, when she was forced to leave it due to constant shelling and consequent fears for her safety. The Chamber has previously held that persons seeking to regain possession of properties they lost possession of during the war retain sufficient links with those properties for them to be considered their “home” within the meaning of Article 8 of the Convention (see, e.g. *Kevešević*, decision on admissibility and merits delivered on 10 September 1998, paragraph 42, Decisions and Reports 1998). The Chamber therefore considers that the apartment is the applicant’s “home” for this purpose.

(a) Bosnia and Herzegovina

97. The Chamber will first consider the responsibility of Bosnia and Herzegovina under this provision.

98. It is clear that Bosnia and Herzegovina is not responsible for the events leading up to the loss by the applicant of possession of her home. In any event, even if it were, any actions in this regard would be outside the competence of the Chamber *ratione temporis*. In addition, under the law as it stands, Bosnia and Herzegovina has no competence *stricto sensu* in relation to the issue of allowing persons who lost possession of their homes during the war to regain possession of those homes. This issue is within the competence of the Entities, and those bodies have established legislative and practical structures to deal with this difficult and crucial task.

99. The question does arise, however, whether Bosnia and Herzegovina, which is responsible for securing the highest standard of human rights, bears any responsibility for the alleged failure of its component Entities, the Federation and the Republika Srpska, to comply with their obligations, in this case to secure to the applicant the rights she is guaranteed under the Constitution of Bosnia and Herzegovina and both Entities, i.e. the right to respect for her home.

100. The Chamber notes that pursuant to Article I of the Human Rights Agreement, to which the Entities are Parties together with the State, the Entities are under separate and individual obligations to secure to all persons within their jurisdiction the highest level of internationally recognised human rights and fundamental freedoms. In addition, as noted, the limited and clearly defined scope of responsibilities of Bosnia and Herzegovina as currently set out in the Annex 4 Constitution does not include the matters raised in the application and there is no action which Bosnia and Herzegovina is empowered to take. In these circumstances the Chamber considers that in the present case it should not hold Bosnia and Herzegovina responsible under the Human Rights Agreement for any violation of the rights of the applicant under Article 8 of the Convention.

(b) The Republika Srpska

101. As noted above (see paragraphs 22-23 above), the applicant initiated administrative proceedings seeking to regain possession of her apartment. However, the decision dated 11 May 2000 notwithstanding, these proceedings have been unsuccessful to date and the applicant has not yet regained possession of the apartment. The Chamber accordingly finds that the applicant has been unable to regain possession of her apartment due to the failure of the authorities of the Republika Srpska to deal effectively with her application in this regard, which she introduced before the authorities of the Republika Srpska in April 1999. Therefore, the Republika Srpska is responsible for an interference with the right of the applicant to respect for her home.

102. The Chamber must therefore examine whether this interference has been in accordance with paragraph 2 of Article 8 of the Convention.

103. As recalled above, for an interference to be justified under the terms of paragraph 2 of Article 8 of the Convention, it must be “in accordance with the law”, serve a “legitimate aim” and be “necessary in a democratic society” in order to further that aim.

104. The Chamber notes that, in accordance with the appropriate law in force in the Republika Srpska (see paragraph 29 above), the relevant authority was required to issue a decision on a request within 30 days of its receipt. The applicant filed her request in April 1999. However, the Commission in Srpska Ilidža did not issue a decision on her request until, apparently, May 2000, over one year later. In addition, it did not make this decision available to the applicant until the public hearing before the Chamber in September 2000. The Republika Srpska has not sought to put forward any reasons for this delay and has not sought to prove that it took any steps at all to seek to deliver the decision to her, e.g. by producing records of attempted delivery of the decision. Accordingly, also the actions of the Commission have not been “in accordance with the law”.

105. Consequently, there has been a violation by the Republika Srpska of the right of the applicant to respect for her right to her home as guaranteed by Article 8 of the Convention.

(c) The Federation of Bosnia and Herzegovina

106. The applicant has initiated administrative proceedings before the relevant organs of the Federation, seeking to be enabled to regain possession of her apartment. As set out at paragraph 21 above, these proceedings are still continuing, despite the legal time-limits for their resolution having expired. The question arises whether this failure of the authorities of the Federation to act constitutes a violation of the rights of the applicant as guaranteed by Article 8 of the Convention.

107. The European Court of Human Rights has found that “although the object of Article 8 (of the Convention) is essentially that of protecting the individual against arbitrary interference by the public authorities, it may also give rise to positive obligations” on States to ensure respect for the rights it guarantees (see, e.g., *Velosa Barreto v. Spain*, judgment of 21 November 1995, Series A no. 332 paragraph 23). The Chamber considers that the obligation on the Federation to secure the applicant’s right to respect for her home requires it to not only put in place a legislative regime enabling persons who lost possession of their homes to regain possession of them, but also to ensure that it acts in accordance with that regime in individual cases, including that of the applicant. Even though the Federation has no *de facto* power in the area where the applicant’s apartment is located and would most likely not be in a position to enforce any decision, it is nevertheless required to act in accordance with its own law in determining the applicant’s claims. As noted in the previous paragraph, the Federation has not done so as the applicant’s proceedings in this regard are still pending, despite the legal time-limits for the issuance of a decision having elapsed. The Chamber therefore considers that the Federation has failed to comply with the positive obligation imposed upon it by Article 8 and therefore it has violated the rights of the applicant under this provision.

2. Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention

108. The applicant complains of a violation of her right to peaceful enjoyment of her possessions, as guaranteed by Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention. This provision reads as follows:

“Every natural or legal person is entitled to the peaceful enjoyment of his possessions. No one shall be deprived of his possessions except in the public interest and subject to the conditions provided for by law and by the general principles of international law.

The preceding provisions shall not, however, in any way impair the right of a State to enforce such laws as it deems necessary to control the use of property in accordance with the general interest or to secure the payment of taxes or other contributions or penalties.”

109. The Chamber has previously held as follows (case no. CH/96/28, *M.J.*, decision on admissibility and merits delivered on 3 December 1997, paragraph 32, Decisions on Admissibility and Merits 1996-1997):

“...[A]n occupancy right is a valuable asset giving the holder the right, subject to the conditions prescribed by law, to occupy the property in question indefinitely. ... In the Chamber’s opinion it is an asset which constitutes a “possession” within the meaning of Article 1 [of Protocol No. 1]...”

110. Accordingly, the applicant’s occupancy right over the apartment constitutes a “possession” for the purposes of Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention.

111. Article 1 of Protocol No. 1 contains three rules. The first, which is set out in the first sentence, is the general principle of peaceful enjoyment of possessions. The second rule covers deprivation of property and subjects it to the requirements of public interest and conditions laid out in law. The third rule deals with control of use of property and subjects it to the requirement of the general interest and domestic law (see, among other authorities, case no. CH/96/29, *Islamic Community (No. 1)*, decision on admissibility and merits of 11 June 1999, Decisions January-July 1999).

(a) Bosnia and Herzegovina

112. In its examination of the case under Article 8 of the Convention, the Chamber has found that Bosnia and Herzegovina has no competence in relation to the matters raised in the application and that therefore it cannot be held responsible for any violations of the rights of the applicant under that provision. For the same reasons, the Chamber finds that Bosnia and Herzegovina cannot be held responsible for any violation of the rights of the applicant as guaranteed by Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention.

(b) Republika Srpska and the Federation of Bosnia and Herzegovina

113. The Chamber considers that the actions of the two Entities also constitute an interference with the applicant’s right to the peaceful enjoyment of her possessions, to be considered under the rule contained in the first sentence of Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention (see, e.g., European Court of Human Rights, *Sporrong and Lönnroth v. Sweden*, judgment of 23 September 1982, Series A no. 52, A 44).

114. In respect of the Republika Srpska, the Chamber has found, in the context of its examination of the case under Article 8 of the Convention, that the interference with the right of the applicant to respect for her home cannot be justified under the second paragraph of that Article. The Chamber finds that the interference with her right to peaceful enjoyment of her possession, i.e. her occupancy right, cannot be justified either.

115. In respect of the Federation, the Chamber finds that the failure of the relevant authorities of that Entity to act in accordance with the law constitute an interference which cannot be justified.

116. Accordingly, the Chamber finds that both the Federation and Republika Srpska have violated the right of the applicant to peaceful enjoyment of her possessions, as guaranteed by Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention.

3. Article 6 of the Convention

117. The applicant did not complain of a violation of her rights as guaranteed by Article 6 paragraph 1 of the Convention. The Chamber raised it of its own motion when transmitting the case to the respondent Parties. This provision reads as follows:

“In the determination of his civil rights and obligations, everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law”

118. The Chamber has already decided that the case primarily raises issues under Article 8 of the Convention. It considers that, in light of the findings it has made in respect of that Article, and also in respect of Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention, it is not necessary to examine the case under Article 6 of the Convention.

4. Article 13 of the Convention

119. The applicant did not complain of a violation of her rights as guaranteed by Article 13 of the Convention. The Chamber raised it of its own motion when transmitting the case to the respondent Parties. Article 13 reads as follows:

“Everyone whose rights and freedoms as set forth in this Convention are violated shall have an effective remedy before a national authority notwithstanding that the violations has been committed by persons acting in an official capacity.”

120. The Chamber considers that, in view of the findings it has already made in respect of Article 8 of the Convention and Article 1 of Protocol No. 1 thereto, that it is not necessary in the present case to examine the application under this provision.

VII. REMEDIES

121. Under Article XI(1)(b) of the Agreement the Chamber must address the question of what steps shall be taken by the respondent Parties to remedy the established breaches of the Agreement. In this connection the Chamber shall consider issuing orders to cease and desist, monetary relief as well as provisional measures.

122. In her claim for compensation submitted on 25 October 1999, directed against the Republika Srpska and the Federation, the applicant submitted a list of personal property which was in the apartment at the time she vacated it. She stated that she did not know which, if any, of these items remained in the apartment and requested that she be allowed to submit a claim for monetary compensation in this regard once she regained possession of it.

123. The applicant submitted a further claim for compensation, which was received by the Chamber on 15 August 2000. She had been requested to submit any claim for compensation she wished to make against Bosnia and Herzegovina. In this second claim, the applicant requested that the Chamber order the current occupants of her apartment to be evicted, order her reinstatement into the apartment, order the Federation to refrain from evicting her from the apartment she currently occupies until she was enabled to regain possession of her apartment, order the respondent Party or Parties found by the Chamber to have violated her rights under the Agreement to pay to her the sum of 25,000 Convertible Marks (*Konvertibilnih Maraka*, “KM”) by way of compensation for non-pecuniary damage and order those Parties to pay her compensation for pecuniary damage to her personal property. She also suggested to the Chamber that if it deemed it necessary, it should order the Republika Srpska to swiftly cease and desist from exercising control over the Dobrinja I area and to cede such control to the Federation, to order the Federation to take all necessary steps to seek to obtain *de facto* control over the Dobrinja I area, including by initiating proceedings before the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina, and to order Bosnia and Herzegovina to take all steps necessary to assist the Entities in achieving the transfer of control of the area to the Federation, either by initiating proceedings before the Constitutional Court or by adopting legislation. Finally, she requested that the Chamber order the Republika Srpska to present evidence on the current state of the apartment, including an inventory of the personal property contained in it. She purports to reserve her right to submit a finalised compensation claim on the receipt of such evidence.

124. Bosnia and Herzegovina did not submit observations on the claim for relief made by the applicant.

125. The Federation, in its observations on the applicant’s claim for compensation, stated that in so far as that claim was directed against the Federation it should be rejected. This was because it was not responsible for the matters the applicant complains of and had not caused the damage alleged. The Federation also pointed out that the claim for pecuniary damages was unspecified.

126. The Republika Srpska also stated that it was not responsible for the matters the applicant complains of and therefore suggested that it be rejected as manifestly ill-founded. Like the Federation, it also observed that the claim for pecuniary damages was unspecified.

127. None of the respondent Parties submitted observations on the second claim for compensation submitted by the applicant, although it was transmitted to them.

128. The Chamber firstly considers it appropriate to order the Republika Srpska to enable the applicant to regain possession of the apartment without further delay.

129. In the circumstances of the present case, the Chamber considers it appropriate to award the applicant monetary compensation for moral damages against the Republika Srpska and the Federation of Bosnia and Herzegovina. This is due to the suffering she has undoubtedly undergone as a result of her inability to return to her apartment. The Chamber considers that, in the particular circumstances of the case, and also bearing in mind the previous jurisprudence of the Chamber on the issue of monetary compensation for moral damages in cases involving the return of persons to their pre-war homes (see, e.g., CH/98/698, *Jusufović*, decision on admissibility and merits delivered on June 2000, Decisions January-June 2000), an appropriate amount to award under this head is 2,000 Convertible Marks (*Konvertibilnih Maraka*, "KM") to be paid by the Republika Srpska and KM 1,000 to be paid by the Federation. The award in the present case is higher than in certain other cases due to the fact that two respondent Parties, the Republika Srpska and the Federation, have been found by the Chamber to have violated the rights of the applicant, and also due to the increased difficulties suffered by the applicant as a result of the fact that her apartment is located in an area disputed between the entities, thus making it even more difficult for her to regain possession of the apartment and even to know to whom to apply in this regard.

130. Concerning the claim of the applicant for pecuniary compensation for damage to her personal property, the Chamber notes that it has previously held on a number of occasions that such damage cannot be imputed to the respondent Party, in the absence of evidence that such damage has been caused by the respondent Party or by persons for whose actions it is responsible (see, e.g. case no. CH/96/27, *Bejdić*, decision on the claim for compensation delivered in writing on 22 July 1998, paragraph 11, Decisions and Reports 1998). Accordingly, this part of the applicant's claim must be dismissed.

131. The Chamber will order the Federation and the Republika Srpska to report to it one month after the date of delivery of this decision on the steps they have taken to comply with it.

VIII. CONCLUSIONS

132. For the above reasons, the Chamber decides,

1. by 12 votes to 2, to declare the application admissible against Bosnia and Herzegovina;
2. by 11 votes to 3, to declare the application admissible against the Federation of Bosnia and Herzegovina;
3. unanimously, to declare the application admissible against the Republika Srpska;
4. by 7 votes to 7, with the casting vote of the President, that Bosnia and Herzegovina is not responsible for any violation of the rights of the applicant as guaranteed by the Human Rights Agreement contained in Annex 6 to the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina;

5. by 13 votes to 1, that the failure of the authorities of the Republika Srpska to enable the applicant to regain possession of the apartment at Miroslava Krleža 12/I, Sarajevo, involves a violation of the applicant's right to respect for her home within the meaning of Article 8 of the Convention, the Republika Srpska thereby being in breach of Article I of the Agreement;
6. by 9 votes to 5, that the continuing failure of the authorities of the Federation to act in accordance with its own laws in connection with the request of the applicant to regain possession of the apartment at Miroslava Krleža 12/I, Sarajevo, involves a violation of her right to respect for her home within the meaning of Article 8 of the Convention, the Federation thereby being in breach of Article I of the Agreement;
7. by 13 votes to 1, that the failure of the authorities of the Republika Srpska to enable the applicant to regain possession of the apartment at Miroslava Krleža 12/I, Sarajevo, involves a violation of the applicant's right to peaceful enjoyment of her possessions within the meaning of Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention, the Republika Srpska thereby being in breach of Article I of the Agreement;
8. by 9 votes to 5, that the continuing failure of the authorities of the Federation to act in accordance with its own laws in connection with the request of the applicant to regain possession of the apartment at Miroslava Krleža 12/I, Sarajevo, involves a violation of her right to peaceful enjoyment of her possessions within the meaning of Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention, the Federation thereby being in breach of Article I of the Agreement;
9. unanimously, that it is not necessary to examine the application under Article 6 of the Convention;
10. by 12 votes to 2, that it is not necessary to examine the application under Article 13 of the Convention;
11. by 11 votes to 3, to order the Republika Srpska swiftly, and in any event not later than 8 March 2001, to take all necessary steps to enable the applicant to regain possession of the apartment located at Miroslava Krleža 12/I, Sarajevo;
12. by 11 votes to 3, to order the Republika Srpska to pay to the applicant, not later than 8 March 2001, the sum of KM 2,000 (two thousand Convertible Marks) by way of compensation for moral damage suffered;
13. by 8 votes to 6, to order the Federation to pay to the applicant, not later than 8 March 2001, the sum of KM 1,000 (one thousand Convertible Marks) by way of compensation for moral damage suffered;
14. by 10 votes to 4, that simple interest at an annual rate of 4% (four percent) will be payable on the amounts, or any unpaid portion thereof, awarded in conclusions 12 and 13 above outstanding to the applicant at the end of the period set out in those conclusions for such payment;
15. by 12 votes to 2, to reject the remainder of the applicant's claims for remedies; and
16. by 11 votes to 3, to order the Republika Srpska and the Federation to report to it not later than 8 March 2001 on the steps taken by them to comply with the above orders.

(signed)
Peter KEMPEES
Registrar of the Chamber

(signed)
Michèle PICARD
President of the Chamber

Annexes	Separate opinion of Mr. Manfred Nowak, joined by Messrs. Dietrich Rauschnig and Hasan Balić
	Dissenting opinion of Mr. Viktor Masenko-Mavi and statement of Messrs. Želimir Juka and Mato Tadić

ANNEX I

In accordance with Rule 61 of the Chamber's Rules of Procedure, this Annex contains the separate opinion of Mr. Manfred NOWAK, joined by Mr. Dietrich RAUSCHNING and Mr. Hasan BALIĆ.

SEPARATE OPINION OF MR. MANFRED NOWAK, JOINED BY MR. DIETRICH RAUSCHNING AND MR. HASAN BALIĆ

1. Although I partly voted with the majority, I strongly disagree with the reasoning of the Chamber in this case. The applicant claims that her human rights (in particular her right to respect for her home) have been violated by the fact that her apartment is located in a disputed area. She cannot effectively return to her apartment in Dobrinja I since the RS authorities, which exercise *de facto* control, are not competent, and the Federation authorities, which claim *de jure* authority, are not capable of providing her with an effective remedy. She holds all three Bosnian Parties accountable for not having taken sufficient steps to solve this territorial dispute which is the root cause of her human rights violations.

2. I agree with the majority of the Chamber that it is not up to this judicial body to solve political issues underlying this territorial dispute. Whether there occurred a mistake when the Inter-Entity

Boundary Line (IEBL) was drawn on the map in Dayton or Paris, as the agent of Bosnia and Herzegovina stated during the public hearing (see paragraph 57), and whether this mistake provides the Republika Srpska with a legitimate political claim to have the IEBL adjusted accordingly or not, is a political question which should be decided by the Bosnian Parties in the context of the proper arbitration procedures with the assistance of the international community. The Chamber should, however, decide on the basis of the relevant binding legal provisions in the Dayton Peace Agreement (DPA) whether this unfortunate situation amounts to a violation of human rights, which of the respondent Parties is to be held responsible and which remedies should be ordered. The question of the exact location of the IEBL is, therefore, a preliminary question which the Chamber should have addressed. In answering this question the Chamber should only have taken into account what the DPA provides and not what it should have provided.

3. During the public hearing and on the basis of the relevant documents and maps it has been established beyond reasonable doubt that the IEBL in Dobrinja I and IV has been drawn 200 metres to the west of the Cease-Fire Line. As the representative of Bosnia and Herzegovina, therefore, rightly observed, the area in which the apartment of the applicant is located, legally belongs to the Federation but *de facto* is under the control of the Republika Srpska. As long as the IEBL is not adjusted in accordance with the relevant procedures provided for under Annexes 2, 5 or 10 of the DPA, the Parties are under an obligation to comply with the presently binding IEBL-situation. The possible failure of the IFOR (SFOR) Commander to carry out his obligations under Article IV of Annex 2, to determine, adjust and mark the exact delineation of the IEBL in Sarajevo cannot be used by the Bosnian Parties as an excuse for not complying with the binding IEBL-situation.

4. Under Article IV(3)(a) of Annex 1A, the authorities of the Republika Srpska were under an obligation to withdraw from the disputed area within 45 days after the entry into force of the DPA. The fact that they still occupy this area 5 years after that date is, therefore, a violation of Article III of the General Framework Agreement by the Republika Srpska. This illegal occupation of parts of the Federation territory has in fact deprived the applicant of her right to have the competent authorities, i.e. Federation authorities, decide on her claim to regain possession of her apartment and to enable her to return to it. Consequently, the Republika Srpska bears the primary responsibility for the violations of the applicant's rights to the protection of her home (Article 8 of the Convention), her possessions (Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention) and to an effective remedy (Article 13 of the Convention). The reasoning of the majority of the Chamber, i.e. that the delay in the administrative proceedings before the Republika Srpska authorities and the improper way of delivering a decision to the applicant constituted the violation of her human rights (see paragraphs 101-105), in my opinion simply misses the point.

5. The Republika Srpska authorities are, however, not the only ones responsible for this unfortunate situation. The Federation authorities, who claim the *de jure* authority over the disputed territory, have failed to issue a decision on the applicant's request. Even if it is unlikely that a decision which affirms her right to regain possession of her apartment could easily be enforced on territory under the Republika Srpska control, the Federation authorities are in my opinion under an obligation to take all possible steps to apply Federation law and to protect human rights of all persons living on Federation *de jure* territory. Just to refrain from acting in accordance with the law is in my opinion a violation, by omission, of the Federation's obligation to protect human rights.

6. This brings me to the most important point which actually concerns all three Bosnian Parties. It is in my opinion unacceptable, from a human rights point of view, that none of the three Parties has for a period of five years after the entry into force of the DPA taken any effective steps to bring about a solution to this territorial dispute. There are various procedures available for arbitration or a judicial settlement.

7. The passivity of all three Bosnian Parties (as well as of the international community, above all IFOR and SFOR) has led to a situation where the applicant, like many other persons in a similar situation, is actually deprived of her right to an effective remedy before competent Bosnian authorities providing for a solution to ongoing human rights violations. I am, therefore, of the opinion that the State of BiH as well as both Entities violated in the present case the right to an effective remedy in Article 13 of the Convention in conjunction with Article 8 of the Convention and Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention. Consequently, the remedies ordered by the Chamber fail to provide a proper solution to the issue at stake and/or an effective redress to the applicant.

(Signed)
Manfred NOWAK

(Signed)
Dietrich RAUSCHNING

(Signed)
Hasan BALIĆ

ANNEX II

In accordance with Rule 61 of the Chamber's Rules of Procedure, this Annex contains the dissenting opinion of Mr. Viktor MASENKO-MAVI.

DISSENTING OPINION OF MR. VIKTOR MASENKO-MAVI

1. I have the misfortune to disagree with the majority in the present case. With all respect to the reasoning of the majority and the conclusions reached by it, I have to admit that for several reasons, for me the approach taken by the majority seems to be rather unconvincing, and to some extent, if I may say so, confusing.

2. The applicant in the case is a pre-war occupancy right holder, who was evicted from her apartment located in a residential district of Sarajevo called Dobrinja in 1992. Since that time she has been living in another residential area of Sarajevo, controlled by the Federation, as a temporary occupant of an apartment of another displaced person. In June 1998 the applicant decided to return to her pre-war apartment in Dobrinja and started different proceedings aimed at securing her return. In the course of these proceedings, it was revealed that there is a dispute between the two entities (the Republika Srpska and the Federation) over the residential area known as Dobrinja. Both of the entities claim jurisdiction over the area. (The area where the applicant's pre-war apartment is located is presently under the control of Republika Srpska). In particular the Federation and also the State

insist that the present Inter-Entity Boundary Line “had not been finally determined in the area concerned due to “technical mistakes” connected with the use of maps with different scales in Dayton and in Paris”, that is in other words, despite the *de facto* control of the area by Republika Srpska, it *de jure* belongs to the Federation.

3. It has been evident from the very beginning of the proceedings in the case before the Chamber that the respondent parties tried to drag the Chamber into a dispute related to the Inter-Entity Boundary Line, which is clearly not the subject-matter of the complaint. At the very heart of the complaint lies first of all a human rights violation: the violation of the applicant’s right to return to her pre-war home. Luckily enough the Chamber at the end decided to give up its involvement in the territorial dispute between the Entities and to consider the case purely from the point of human rights. Nevertheless, I cannot accept the majority’s opinion for the following reasons.

4. My first misgiving is connected with the problem of the responsibility of the State of Bosnia and Herzegovina. The majority refuses to acknowledge any responsibility of the State. I have already pointed out in another dissenting opinion my reservations about the restrictive interpretation of the responsibility of the State. But in this particular case it is even more clear that this kind of reasoning of the Chamber, which is aimed at absolving or stripping from the State totally its human rights obligations accepted under the Dayton Peace Agreement, is simply an unacceptable one. The majority bases its argument on a constitutional provision related to the division of responsibilities between the State and the Entities, which has nothing to do with the responsibilities of the State in the domain of the protection of human rights. Save for a few exceptions, the majority considers that this Article of the Constitution is a very convenient tool of not involving the State in the cases before the Chamber. That might be true, but at the same time confusing. If this Article is the only relevant provision in the Constitution of the State (see paragraph 25 of the present decision), then the State has nothing to do with the protection of human rights, since human rights issues are not listed among the matters “within the responsibilities of the institutions of Bosnia and Herzegovina”. The applicant in her complaint claimed that she, as a citizen of the State, is entitled to the protection of those rights specified in paragraph 3 of Article II of the Constitution (the right to home and the right to property). Moreover, the agent of the State has also admitted that the State should secure the highest level of human rights and that the applicant’s case is also a human rights case (see the verbatim record of the hearing, at page 11). The majority simply ignores these facts for the sake of convenience. One can hardly understand why the majority has declared the complaint admissible against the State. In paragraph 79 of the decision it is stated that the “powers of Bosnia and Herzegovina do not include, for example, housing issues or the return of displaced persons to their pre-war homes”. And this sentence is immediately followed by another one, which states without any substantiation that “although the question of responsibility of Bosnia and Herzegovina for the matters complained of thus arises”. Why does it arise, if the matters complained of are not within the powers of the State? I would like to point out that the whole argument in this paragraph is just wrong. The applicant is complaining not about the housing matters, but about the violation of her right to home secured clearly by the Constitution. Moreover, to state that the issue of the return of displaced persons has nothing to do with the competence or obligations of the State is also, to put it mildly, a rather strange conclusion. The Constitution of the State, in paragraph 5 of Article II, recognises the right of displaced persons to return freely to their homes, that is the State is under direct constitutional obligation in that respect. And one has to take into account also that at the level of the State there is a special institution, the Ministry for Human Rights and Refugees, which is responsible, *inter alia*, for the return of displaced persons (see the First Report of the Ministry, dated October 2000).

5. To sum up, the matters complained of by the applicant are clearly within the responsibility of the State, and it is not true that “there is no action which Bosnia and Herzegovina is empowered to take” (see paragraph 100). The State was aware of the difficulties faced by the applicant and hundreds of other of its citizens due to the territorial dispute between the Entities, and it should have taken steps (such as legislative or judicial, including arbitration or raising the issue before the Constitutional Court) for securing those rights acknowledged by it in the Constitution. For this omission the State should have been found responsible.

6. Secondly, I cannot agree with the majority in its conclusions related to the responsibility of the Federation. How can one find the Federation responsible, which has taken no action whatsoever indicating a violation of the applicant’s right to home and property, which has no competence at all for the reinstatement of the applicant in an apartment located in an area controlled by Republika Srpska?

CH/99/1961

On the contrary, it has provided a temporary shelter for the applicant for several years. The only mistake or omission which it has “committed” is the fact, that it has not informed the applicant from the very beginning that she started her proceeding against the wrong respondent party.

(Signed)
Viktor MASENKO-MAVI

STATEMENT

We join the above dissenting opinion insofar as it refers to the responsibility of Bosnia and Herzegovina.

(Signed)
Mato TADIĆ

(Signed)
Želimir JUKA

DECISION ON ADMISSIBILITY AND MERITS
(delivered on 5 September 2003)

Case no. CH/99/1972

M.T.

against

THE REPUBLIKA SRPSKA

The Human Rights Chamber for Bosnia and Herzegovina, sitting as the First Panel on 3 July 2003 with the following members present:

Ms. Michèle PICARD, President
Mr. Miodrag PAJIĆ, Vice-President
Mr. Dietrich RAUSCHNING
Mr. Hasan BALIĆ
Mr. Rona AYBAY
Mr. Želimir JUKA
Mr. Andrew GROTRIAN

Mr. Ulrich GARMS, Registrar
Ms. Olga KAPIĆ, Deputy Registrar
Ms. Antonia DE MEO, Deputy Registrar

Having considered the aforementioned application introduced pursuant to Article VIII(1) of the Human Rights Agreement ("the Agreement") set out in Annex 6 to the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina;

Adopts the following decision pursuant to Articles VIII(2) and XI of the Agreement and Rules 52, 57, and 58 of the Chamber's Rules of Procedure:

I. INTRODUCTION

1. The case concerns the applicant's attempts to obtain compensation for the fact that on 8 May 1992 police officers temporarily confiscated and took away technical equipment belonging to him. On 10 August 1992 the local police returned some of the confiscated property to the applicant. Other property, however, had disappeared and could not be returned. On 2 April 1993, the applicant initiated civil proceedings before the First Instance Court in Bijeljina against the Ministry for Internal Affairs, Department Bijeljina, for monetary compensation. To date these proceedings have not been concluded.

2. The case raises issues under Article 6 paragraph 1 (right to a fair hearing) of the European Convention on Human Rights (the "Convention") and Article 1 of Protocol No. 1 (right to peaceful enjoyment of possessions) to the Convention.

II. PROCEEDINGS BEFORE THE CHAMBER

3. The application was received and registered on 12 July 1999.

4. On 12 October 1999, the case was transmitted to the respondent Party for its observations on admissibility and merits with respect to Article 6 paragraph 1 of the Convention and Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention.

5. On 12 January 2000, the Chamber received written observations from the respondent Party on the admissibility and merits of the application. These observations were then transmitted to the applicant for his comments.

6. On 6 February 2000, the applicant submitted his reply. He also made a compensation claim. This reply was then transmitted to the respondent Party.

7. On 27 March 2000, the respondent Party submitted further observations regarding the applicant's compensation claim.

8. On 3 April 2003 and on 29 May 2003, the Chamber received additional information from the applicant regarding the court proceedings and, on 21 May 2003, the Chamber received additional information from the respondent Party.

9. The Chamber deliberated on the admissibility and merits of the application on 9 September 1999, 5 July and 6 September 2000, 3 June and 3 July 2003. On the latter date the Chamber adopted the present decision on admissibility and merits.

III. STATEMENT OF THE FACTS

10. On 8 May 1992, police officers employed in the Police station in Bijeljina temporarily confiscated a number of technical goods owned by the applicant, including cameras, video-cameras and a tape recorder, seemingly because there was a suspicion that they had been stolen. On 10 August 1992 the applicant was returned most of the goods. Some of the applicant's technical equipment, however, including a video camera, a tape recorder, and a "Polaroid" camera, had disappeared and could not be returned.

11. On 2 April 1993, the applicant initiated proceedings before the First Instance Court in Bijeljina in the Republika Srpska against the Ministry for Internal Affairs, Department Bijeljina ("the Ministry") requesting compensation for temporarily confiscated technical equipment that was not returned to him.

12. On 11 October 1999, the Court issued a judgment ordering the Ministry to pay the applicant monetary compensation. The Ministry appealed against the judgment. The applicant did not appeal, although he was entitled to do so.

13. On 9 February 2000, the Second Instance Court in Bijeljina rejected the Ministry's appeal and thereby upheld the decision of 11 October 1999.

14. On 29 September and 28 November 2000, the Ministry disbursed to the applicant the amount awarded in the judgment of 11 October 1999, as well as the corresponding interest. The applicant claims that he accepted this as a "symbolic" sum, although, he maintains that the damage caused to him by the deprivation, which had occurred on 8 May 1992, was approximately five times larger.

15. On 9 April 2001, the Supreme Court of the Republika Srpska accepted a request for review lodged by the Ministry. The Supreme Court was of the opinion that the relevant facts were not correctly established in the previous proceedings. The decisions of 11 October 1999 and 9 February 2000 were revoked, and the case was returned to the First Instance Court for a new trial.

16. On 18 March 2003, the First Instance Court in Bijeljina issued a judgment in the renewed proceedings again ordering the Ministry to pay the applicant monetary compensation. The applicant was awarded only a smaller amount this time. The Ministry was also ordered to pay corresponding interest, counting from the date of the decision until the date of actual payment. The applicant's request to be compensated for lost profit was rejected.

17. On 20 May 2003, the respondent Party informed the Chamber that on 3 April 2003 the applicant appealed to the Second Instance Court in Bijeljina and that therefore the judgment of 18 March 2003 is not final and binding.

IV. COMPLAINTS

18. The applicant alleges that his right to property has been violated. He claims that the compensation granted to him by the domestic courts was too low and that the interest was calculated wrongly. The applicant further complains that his civil claims for compensation were not determined by the court within reasonable time.

V. SUBMISSIONS OF THE PARTIES

A. The respondent Party

19. With regard to the admissibility the respondent Party claims that the applicant has failed to exhaust domestic remedies because he applied to the Chamber while his case was still pending before the domestic courts. In addition, the respondent Party claims that he received a first instance court judgement in his favour which grants him compensation and against which he did not appeal.

20. With regard to the merits of the case the respondent Party argues that there is no violation of Article 6 with regard to the length of the proceedings because the First Instance Court in Bijeljina on 11 October 1999 ordered the Ministry to compensate the applicant. The respondent Party concludes that the applicant was satisfied with the compensation awarded as he did not file an appeal. The respondent Party notes that the compensation was in fact paid out to the applicant on 29 September and 28 November 2000.

21. The respondent Party further alleges that there was no violation of Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention. It considers that any breach of the right of peaceful enjoyment of possessions was remedied by the judgments of the respondent Party's courts in favour of the applicant.

B. The applicant

22. The applicant maintains his complaints.

VI. OPINION OF THE CHAMBER

A. Admissibility

23. Before considering the merits of this application, the Chamber must decide whether to accept it, taking into account the admissibility criteria set forth in Article VIII(2) of the Agreement.

24. In accordance with Article VIII(2) of the Agreement, "The Chamber shall decide which applications to accept... In doing so, the Chamber shall take into account the following criteria: ...

(a) Whether effective remedies exist, and the applicant has demonstrated that they have been exhausted..." and (c) The Chamber shall also dismiss any application which it considers incompatible with this Agreement, manifestly ill-founded, or an abuse of the right of petition."

1. Admissibility *ratione temporis*

25. The Chamber finds that, insofar as the applicant complains about the fact that his property was confiscated in May 1992, his complaint relates to an event which took place before 14 December 1995, when the Agreement came into force. However the Agreement has no retroactive effect and only governs facts subsequent to its entry into force. It follows that this part of the application is incompatible with the Agreement *ratione temporis*. The same ground of inadmissibility applies to the applicant's complaint that he has not been awarded adequate compensation for the taking of his property. In this respect the Chamber recalls the case-law of the European Commission of Human Rights to the effect that deprivation of ownership is in principle an instantaneous act and that it has no jurisdiction to decide on claims for compensation for expropriations which occurred before the Convention came into force (see European Commission HR, decision of 4 July 1978, *A., B. & Company A.S. vs. The Federal Republic of Germany*, Decisions and Reports No. 14, p. 146).

26. In so far as the applicant complains of the duration of the proceedings before the domestic courts, the facts complained of relate partly to a period before 14 December 1995. To that extent the complaint is inadmissible as being incompatible with the Agreement *ratione temporis*.

2. Exhaustion of domestic remedies

27. The Chamber observes that the applicant's primary complaint concerns a violation of his rights to have his civil claims settled by the courts within a reasonable time as protected under Article 6, paragraph 1 of the Convention. Such a complaint about length of proceedings cannot be remedied by awaiting the final decision in the civil court case, initiated in 1993 by the applicant, to receive compensation. As the Chamber has repeatedly held, the fact that proceedings are still pending will not prevent the Chamber from examining the applicant's complaint in relation to length of the proceedings (see e.g. case nos. CH/02/11108 and CH/02/11326, *Bašić and Cosić*, decision on admissibility and merits of 9 May 2003, paragraph 113). The Chamber therefore decides not to declare the applicant's complaint under Article 6, paragraph 1 concerning the length of proceedings inadmissible on the ground that the applicant has not exhausted the effective domestic remedies.

3. Conclusion as to admissibility

28. The Chamber declares admissible the complaint under Article 6, paragraph 1 of the Convention with regard to length of the proceedings since 14 December 1995 and declares the remainder of the application inadmissible.

B. Merits

29. Under Article XI of the Agreement, the Chamber must next address the question of whether the facts established above disclose a breach by the respondent Party of its obligations under the Agreement. Under Article I of the Agreement, the Parties are obliged to “secure to all persons within their jurisdiction the highest level of internationally recognised human rights and fundamental freedoms”, including the rights and freedoms provided for in the Convention.

Article 6 of the Convention

30. The applicant complains about the length of the civil proceedings initiated by him in April 1993 against the Ministry in order to obtain compensation for the confiscation of his technical equipment since 14 December 1995. It declares inadmissible the remainder of the application.

31. Article 6 of the Convention, insofar as relevant to the present case, reads as follows:

“1. In the determination of his civil rights and obligations ..., everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law....”

32. Noting that the pending proceedings concern the applicant’s rights to compensation under the Law on Obligation, the Chamber finds that these proceedings relate to the determination of his “civil rights and obligations”, within the meaning of Article 6 paragraph 1 of the Convention. Accordingly, Article 6 paragraph 1 of the Convention is applicable to the proceedings in the present case.

33. The first step in establishing the reasonableness of the length of the proceedings is to determine the period of time to be considered. The Chamber finds that, considering its competence *ratione temporis*, it can assess the reasonableness of the length of the proceedings only with regard to the period after 14 December 1995. It may, however, take into account what stage the proceedings had reached and how long they had lasted before that date.

34. In the present case, the proceedings had already lasted since April 1993, over two years and eight months, when the Agreement entered into force on 14 December 1995. On 11 October 1999, almost four years later, the proceedings before the First Instance Court were finally concluded by the issuance of a judgment accepting the applicant’s claim and ordering the Ministry to compensate the applicant. On 9 February 2000 the Regional Court in Bjeljina rejected the Ministry’s appeal against this judgment thereby ending the first set of proceedings. However, on 9 April 2001 the Supreme Court accepted the Ministry’s request for review, an extra-ordinary remedy. It held that the relevant facts had not been correctly established and sent the case back to the First Instance Court for renewed proceedings. On 18 March 2003, the First Instance Court in Bjeljina then again issued a judgment on compensation. On 3 April 2003, the applicant appealed to the Second instance Court in Bjeljina where the case is currently pending in order to obtain a higher compensation. In summary, after 14 December 1995, the proceedings have lasted over seven years and seven months as of the date of the present decision, partly due to the fact that it took the First Instance Court over six years to issue its first decision in the applicant’s case and partly due to the fact that the Supreme Court accepted the request for review lodged by the Ministry in April 2001 thereby returning the proceedings to the first instance.

35. The reasonableness of the length of proceedings is to be assessed having regard to the criteria laid down by the Chamber, namely the complexity of the case, the conduct of the applicant and of the relevant authorities, and the other circumstances of the case (see, e.g., case no. CH/97/54, *Mitrović*, decision on admissibility of 10 June 1998, paragraph 10, Decisions and Reports 1998, with reference to the corresponding case-law of the European Court of Human Rights).

36. The Chamber notes that the issues in the underlying case are the establishment of the amount of compensation to which the applicant is entitled due to the confiscation of technical his equipment by the local police in 1992. The case does not seem to the Chamber to be so complex as to require more than ten years of proceedings in total and alternatively more than seven and a half years of proceedings since the coming into force of the Agreement. The Chamber especially notes

that it is undisputed between the parties to the civil proceedings that the applicant's technical equipment was confiscated and taken away from him on 8 May 1992 by the local police. Accordingly, the Chamber finds no reason why, after this period of time, the civil proceedings for compensation are still not concluded.

37. As to the conduct of the applicant, the Chamber cannot find any evidence that any conduct of the applicant has served to prolong the civil proceedings. On the contrary, from the case file it can be concluded that the applicant made all possible attempts to speed up the proceedings. He even accepted the decision of 11 October 1999 of the First Instance Court in Bjeljina in the first set of proceedings although it appears that he was dissatisfied with the compensation awarded in this decision.

38. Having in mind the armed conflict, the Chamber notes that it is not reasonable to expect that the domestic courts were able to issue decisions at a normal speed immediately after the cessation of the armed conflict. The Chamber is therefore of the opinion that some delay by the domestic courts in issuing decisions must be accepted. However, the Chamber notes that the present case has been pending for more than seven years after the cessation of the armed conflict and more than ten years in total.

39. The Chamber considers that the conduct of the First Instance Court, delaying a decision in what appears to be an uncomplicated dispute about a compensation claim, was primarily responsible for the more than a six-and-a-half-years delay between the complaint and the first decision. In addition, the Chamber notes that the Supreme Court accepted the request for review because the relevant facts had not been correctly established, sending the case back to the First Instance Court for renewed proceedings. The Chamber finds that the incorrect establishment of facts is due to the failure of the domestic courts in the first set of proceedings to establish the facts properly. Finally the Chamber emphasises that the respondent Party does not provide any explanation to justify the delay in the proceedings. The Chamber concludes that the respondent Party and its courts are responsible for the unreasonable length of the proceedings.

40. In view of the above, the Chamber finds a violation of Article 6 paragraph 1 of the Convention in that the civil claims of the applicant have not been determined within a reasonable time.

VII. REMEDIES

41. Under Article XI(1)(b) of the Agreement, the Chamber must address the question of what steps shall be taken by the Republika Srpska to remedy the established breaches of the Agreement. In this regard, the Chamber shall consider issuing orders to cease and desist and for monetary relief.

42. The Chamber notes that it has found a violation of the applicant's right protected by Article 6 paragraph 1 of the Convention with regard to the length of proceedings. The Chamber will therefore order the Republika Srpska, through its authorities, to take all necessary steps promptly to conclude the pending proceedings in the applicant's case.

43. In so far as the applicant has requested compensation for the confiscation of property the Chamber notes that the underlying complaint has been declared inadmissible.

44. The Chamber considers it appropriate, however, to award a sum to the applicant in recognition of the sense of injustice he has suffered as a result of his inability to have his case decided within a reasonable time. Although the applicant in November 2000 has been paid 5,500 Convertible Marks ("KM", *Konvertibilnih Maraka*) compensation by the Ministry, the judgement awarding this sum has been annulled and the applicant is left with the uncertainty of what he will finally be awarded.

45. Accordingly, the Chamber will order the respondent Party to pay to the applicant the sum of 500 Convertible Marks in non-pecuniary damages in recognition of his suffering as a result of his inability to have his case decided within a reasonable time.

46. Additionally, the Chamber will further award simple interest at an annual rate of 10% on the sum awarded to be paid to the applicant in the preceding paragraph. The interest shall be paid as of one month from the date on which this decision becomes final and binding in accordance with Rule 66 of the Chamber's Rules of Procedure on the sum awarded or any unpaid portion thereof until the date of settlement in full.

47. In addition, the Chamber will order the Republika Srpska to report to it no later than one month after the date on which this decision becomes final and binding in accordance with Rule 66 of the Chamber's Rules of Procedure on the steps taken by it to comply with the above orders.

VIII. CONCLUSIONS

48. For these reasons, the Chamber decides,

1. unanimously, to declare the complaint under Article 6 of the European Convention on Human Rights regarding the length of civil proceedings before the domestic courts since 14 December 1995 admissible;

2. unanimously, to declare inadmissible the remainder of the application;

3. unanimously, that there has been a violation of the applicant's rights under Article 6 paragraph 1 of the European Convention on Human Rights with regard to the length of proceedings, the Republika Srpska thereby being in breach of Article I of the Human Rights Agreement;

4. unanimously, to order the Republika Srpska, through its authorities, to take all necessary steps promptly to conclude the pending proceedings in the applicant's case;

5. unanimously, to order the Republika Srpska to pay to the applicant, no later than one month after the date on which this decision becomes final and binding in accordance with Rule 66 of the Chamber's Rules of Procedure, five hundred (500) Convertible Marks ("*Konvertibilnih Maraka*") by way of compensation for non-pecuniary damages;

6. unanimously, to dismiss the remainder of the applicant's claim for compensation;

7. unanimously, to order the Republika Srpska to pay simple interest at the rate of 10 (ten) per cent per annum on the sum awarded in conclusion 4 or any unpaid portion thereof from the date of expiry of the above one-month period until the date of settlement in full; and

8. unanimously, to order the Republika Srpska to report to it no later than one month after the date on which this decision becomes final and binding in accordance with Rule 66 of the Chamber's Rules of Procedure on the steps taken by it to comply with the above orders.

(signed)
Ulrich GARMS
Registrar of the Chamber

(signed)
Michèle PICARD
President of the First Panel